

ДР ДУШАН Ј. МАРТИНОВИЋ

ПОРТРЕТИ

II



NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE



ЂУРЂЕ
СРНОЈЕВИЋ

ЦЕТИЊЕ, 1987.

ПОРТРЕТИ II др Душана Мартиновића – од раније запаженог научног и културног посленика, писца неколико књига и знатног броја чланака, студија, приказа и других прилога, прије свега из привредне и културне историје Црне Горе – чине у ствари, наставак ауторове књиге ПОРТРЕТИ (I), која је у издању Централне народне библиотеке СРЦГ „Ђурђе Црнчевић“ изашла на Цетињу 1983. године. Аутор у овом рукопису – новој књизи – обрађује био-библиографски 18 личности из даље и ближе културне прошлости Црне Горе. Све личности које су предмет Мартиновићевог научног интересовања су оставиле трајан и неизбрисив траг у духовном животу Цетиња и Црне Горе уопште. И то је мотивисало аутора да приступи њиховој обради.

...Портрети ових истакнутих културно-просвјетних и научних посленика, чија дјела представљају дио црногорске и југословенске културне баштине, аутор је обрађивао биографски (акценат је на животу и раду – фактографији), упуштајући се о појединим личностима, посебно оних које су му биле ближе научном интересовању и у знатно дубље анализе, па и оцјене о њиховом научном и културном доприносу – и библиографски (дајући списак онога што су они написали и што је њима написано).

Из садржаја се уочава да су др Мартиновића занимали и изванци и домаћи ствараоци – културни, научни и јавни радници, који су у посљедних сто година радили и стварали на тлу Црне Горе, или су о њој писали проучавајући је и са стране.

...Портрети II имају научну и општекултурну вриједност и због тога често показују, откривају колико још има много научног посла за истраживаче наше националне културне историје, колико је наука још „дужна“ појединим просвјетним и другим јавним радницима који су заоравали и оставили дубоку brazду на пољу црногорске културе и просвјете, па и у другим сферама научног и јавног живота у Црној Гори. Странице ове културне „читавке“, ирцате биографским и библиографским подацима, пружају једну занимљиву фреску културног стваралаштва на тлу Црне Горе...

У вријеме када смо већ започели с реализацијом великих планова о лексикографско – енциклопедијској обради Црне Горе и њеног cjелокупног културног наслеђа, ова нова књига др Мартиновића значајна је један од прилога више том значајном подухвату...

Проф. др Миломир Дашић
Проф. др Јован Чађеновић





Др ДУШАН Ј. МАРТИНОВИЋ

пoртрeти
II

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE 
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Цетиње, 1987.

Централна народна библиотека СР Црне Горе
„Бурђе Црнојевић“
Цетиње

Био–библиографије

Књига 4

Уредник

Чедомир Драшковић

Рецензенти:

Проф. др Миомир Дашић

Проф. др Јован Чађеновић



УМЈЕСТО ПРЕДГОВОРА

Крајем 1983. године Централна народна библиотека издала ми је књигу **ПОРТРЕТИ** која, у ствари, представља „зборнички“ обједињених двадесетак персоналних библиографија, са биографским скицама личности, а у неким случајевима и есеје о њиховом стваралаштву. У тој књизи је, заправо, дат био-библиографски преглед 22 личности од којих су многе временом пале у заборав. Том приликом сам у **ПРЕДГОВОРУ** наговјестио даља истраживања личности, недовољно проучених, које су својим плодотворним стручним и научним радом дале значајан допринос црногорској културној баштини, оставиле аманетан дуг и култури и науци да их сачува од заборава.

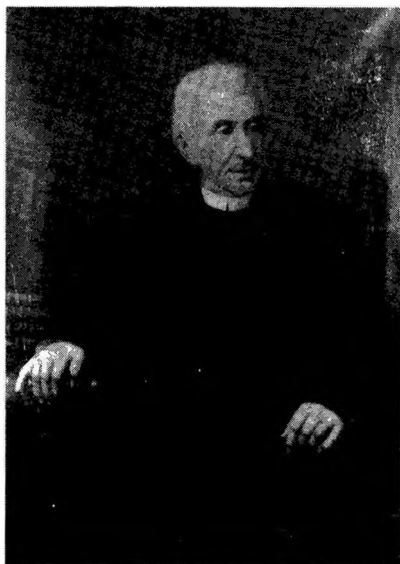
Научна и стручна критика је, приказујући **ПОРТРЕТЕ**, истицала научну и културну сврсисходност и потребитост да се настави са био-библиографским или монографским портретисањем других личности чији стваралачки опус није довољно познат и признат, те ни довољно доступан за научно и стручно коришћење и валоризовање (јер је понајчешће расут по периодичним публикацијама). То ми је дало подстрека да наставим даља истраживања и портретисање личности које разумије се, својим доприносом култури и науци нијесу подједнако значајне.

Овом приликом **ПОРТРЕТИМА II** обухваћене су 18 личности, чији су рад и стваралаштво уткани у анале црногорске културне историје, а за неке, може се рећи, и шире — југословенске. Међу њима се налазе два странца (Б. Валентинели и Ф. Велц) и један извањац (Н. Дучић) који су такође значајни за црногорску културу и науку. Учињен је покушај расвјетљавања готово свих ових личности и њиховог недовољно познатог животног пута, више на основу само есенцијалних података, за давање оцјене резултата њиховог стваралаштва.

Текстуални дио прати библиографија радова дотичне личности (и попис заоставштине у рукопису), као и библиографија радова о тој личности. На крају су дати одговарајући регистри који ће доприијети лакшем коришћењу књиге.



ЋУЗЕПЕ ВАЛЕНТИНЕЛИ (1805–1874)



Истакнути италијански библиограф, библиотекар и историчар, Giuseppe Valentini (Ferrara, 22. V 1805 – Villa Estense, 17. XII 1874) значајан је за црногорску и хрватску, па самим тим и југословенску ретроспективну библиографију, будући да је половином прошлог стољећа објавио неколике вриједне књиге из те проблематике.

За црногорску ретроспективну библиографију је утолико значајнији што је дао први библиографски попис књига о Црној Гори у вријеме када је ова независна балканска државица за европску науку и културу још увијек, на жалост, била terra incognita. Знали су је превасходно као ратничку оазу на балканској вјетрометини, која пружа жилави отпор великој отоманској империји и другим завјевачима. Средином прошлог вијека, међутим, услиједиле су квалитативне промјене у црногорском друштву, одређени економски и културно-просвјетни напредак. Постојала је насушна потреба да се црногорска интелигенција, иако малобројна, упозна са оним публикованим дјелима у којима се говори о Црној Гори, што су их написали странци или писци поријеклом из Црне Горе. Разумије се, такви пописи били су интересантни и свима онима који су се занимали за ову неразвијену, ратнички гласовиту и научно атрактивну балканску државицу. То свакако показује и сама чињеница, да се овај познати италијански научник управо прихватио такве улоге да сачини први библиографски попис књига о Црној Гори, иако, додуше, у ширем склопу (заједно са Далмацијом).¹

¹ Поред Бузепа Валентинелија библиографијом Црне Горе у прошлом вијеку бавили су се још и други Италијани. Италијански књижевник и преводилац Цезаре Тондини де Кваренги (Cesare Tondini de Quarenghi). Средином 1886. године боровио је на Цетињу и том приликом иницирао рад на библиографији. Благодарећи његовом подстицају, црногорски историчар Марко Драговић се прихватио библиографског рада, и у заједници са њим об-

О Валентинелију код нас није писано. Име му дотичу само узгред поједини библиографи и историчари културе, али готово без икаквих био-библиографских података.² Од разних енциклопедија, домаћих и страних, које су нам биле приступачне, помиње га једино *Енциклопедија Лексикографског завода* са свега пет редова.³ Са исто толико редова помиње се и у хрватској ретроспективној библиографији књига.⁴ Зато ће бити од интереса у првом реду за историју библиографије Црне Горе, да се бар у сажетим цртама изнесе његова био-библиографска скица.

Бузепе Валентинели је рођен у Ферари у племићкој породици. Његов отац Франђеско, кога је папа Пио VI удостојио положаја »адвоката светог двора и дворског грофа«, био је познат не само као правних савјетник, него и као писац у области правних наука. Судском професијом се бавио у Падови, гдје је Бузепе добио примјерно домаће и школско васпитање и образовање. Завршио је гимназију у лицеју у Бискупском семинару. Године 1833. дипломирао је филозофију на универзитету и након тога био изабран за асистента на катедри филозофије и етике. Сљедеће, 1834, дипломирао је и теологију. Неко вријеме је радио као професор у Белуну када се интензивно бави филозофијом, а поврх тога студирао је и класичну литературу, коју никада није напустио.

У Белуну је почео да се бави и библиотекарством. Године 1838. прихватио се управљања познате *Весцовиле*, библиотеке Бискупског семинара. Књижни фонд кој је средио по садржају односно предмету, тако да се могла »на први поглед одредити важност сваке и пронаћи одмах тражена књига«, без употребе систематског каталога. У племенитом настојању да упозна културно благо које му је повјерено, саставио је 1840. године *Меморија илустратива* (споменицу), коју је девет година доцније објавио.

Као човјек великих претензија и широких хоризоната, Бузепе је осјетио потребу да научи модерне свјетске језике, што му је пошло за руком. Након што је пропутовао кроз већину градова Италије, путовао је и ван граница своје домовине, тако рећи по цијелој Европи. Дијапазон његовог интересовања био је веома широк: библиотекарство, споменици културе и умјетности уопште, обичаји и институције. Укратко: тежио је да се поближе упозна са интелектуалним стваралаштвом најпросвјешћенијих нација, да успостави блиске контакте са најеминентнијим личностима код најобразованијих европских народа.

Од тих Валентинелијевих бројних путовања за нас је свакако најинтересантији и, разумљиво, најзначајнији његов пут у Далмацију и Црну Гору на који је пошао 1839. године у друштво са ученим филологом Вићенцом де Витом (Vincenzo de-Vit). Да ли је Валентинели и В. де Вит ступао на тло слободне Црне Горе, тешко је поуздано рећи. Годину дана раније била је на Цетињу сagraђена Биљарда и тада је саксонски краљ Фридрих Аугуст, са својом свитом, и једним бројем

јавио »Покушај за библиографију у Црној Гори« (*Глас Црногорца*, 1886, бр. 24, стр. 2). Заједнички су објавили 152 библиографске јединице, а затим је Драговић самостално наставио да сакупља библиографску грађу, продужујући на тај начин започети посао систематске обраде црногорске ретроспективне библиографије (види: Марко Драговић, први црногорски библиограф. – *Библиографски вјесник*, 1983, бр. 1, стр. 119–128). Три године касније је Тондини резултате својих библиографских истраживања штампао у Паризу у виду монографске публикације: »Notice sur la bibliographie e del Monténégro C-R: Travaux Congr. Bibliogr. Internat. Paris. – 1889. I Anibale Teneroni (13. новембра 1855– Todi, 27. априла 1928) библиотекар библиотеке »Виторио Емануел« у Риму, објавио је задњих година XIX вијека једну монографску публикацију (са 180 библиографских јединица) о Црној Гори под насловом: »Per la bibliografia del Montenegro. Seconda edizione con quinte« (Roma, 1896).

² Пишући о првом домаћем црногорском библиографу Марку Драговићу, саопштили смо неколико важнијих био-библиографских података и о Валентинелију (види: *Библиографски вјесник*, бр. 1 за 1983, стр. 123).

³ *Енциклопедија Лексикографског завода, Загреб MCMLXIV*, стр. 600.

⁴ *Грађа за хрватску ретроспективну библиографију књига 1835–1940*, Књига I, А-Бел, Загреб 1982, стр. XX.

BIBLIOGRAFIA

DELLA

DALMAZIA E DEL MONTENEGRO

SAGGIO

DI

GIUSEPPE VALENTINELLI,

MEMBRO DELLA SOCIETÀ SLAVO-MERIDIONALE etc.

A SPESE DELLA SOCIETÀ STESSA.

ZAGABRIA, 1855.

COI TIPI DEL DR. LJUDEVITO GAJ.

упоредне наслове на италијанском, док за наслове на латинском, француском, њемачком и енглеском језику то није практиковао, јер су ови језици, како апострофира у Предговору своје књиге, из 1855: »приступачни већем дијелу образованих читалаца«. Иако би се са оваквим ставом аутора могло полемисати, поготову са становишта савремених стандарда библиографског описа, томе не би имало неке нарочите сврхе. Коначно, Бузепе Валентинели је својим библиографским радом о Далмацији и Црној Гори дао значајан допринос ретроспективним библиографима – хрватској и црногорској, то јест нашој културној баштини уопште. Стога му треба одати признање и захвалност.

*
* * *

Да би се стекла потпунија слика о Валентинелијевој стваралачкој личности, указаћемо укратко још на неке правце његовог креативног дјеловања, тј. на његова библиолошка и друга библиографска дјела. Ово је неопходно тим прије што он, како је то већ истакнуто, заузима значајно мјесто у историји наше библиографске науке, а то значи и у историји наше културе.

И Валентинелијево путовање у Шпанију, које је трајало пет мјесеци, уродило је плодом, јер је 1859. објавио двије значајне студије: *О шпанским старинама уопште и напомене провинцијама Нове Кастилије, Естрамадуре, Андалузије, Мурције, Валенсије, Каталоније* («Sulle antichità spagnuole in generale, e singolarmente delle provincie di Nuova Castiglia, Estremadura, Andalusia, Murcia, Valenza, Catalogna», и *О библиотекама Шпаније* („Sulle biblioteche della Spagna»). У овој другој својој студији износи историјат свих јавних и приватних библиотека. Према подацима које је регистровао, само их је у Мадриду било 30, међу којима пет специјалних, везаних за Универзитет (факултетских) и једна Краљевске академије наука, значајна по богатој збирци докумената. Према његовој оцјени шпанске библиотеке нијесу имале никакве сличности са италијанским библиотекама на примјер; оне су само споменици некадашње славе и величине ове земље, закључује Валентинели. Припада заслуга Валентинелију, међутим, што нас је упознао са библиотекама које више не постоје и са онима које није могао да посјети а податке је о њима црпио из литературе – истиче његов биограф Giuseppe De Leva.

Међу важнија Валентинелијева библиографска дјела спада и његова *Библиографија о Фриулију* («Bibliografia del Friuli», Venezia 1861), која обухвата топографију, хидрографију, археологију, умјетност, општу и црквену историју, науку и литературу. Ово његово изврсно дјело доживјело је више издања.

Године 1862, пошто је претходно посјетио и истражио библиотеке у Холандији, издао је тзв. *Коментар* («Commentario», Vienna 1862), у коме обрађује рукописне и штампане књиге ове земље.

Средном седме деценије прошлог вијека, на иницијативу заслужног Ивана Кукуљевића из Загреба, штампао је већ помињану књигу: *Експозе о односима између венецијанске републике и Јужних Словена према дневнику Марина Санута* («Esposizione de' rapporti fra la repubblica veneta e gli slavi meridionali dai Diarii di Marin Sanuto»). У исто вријеме је објавио, такође у радовима Академије наука у Минхену, волуминозно дјело »Regesta documentorum Germaniae historiam illustrantium« (München, 1865–66), које садржи збирку докумената који се односе на Њемачку а чувају се међу рукописима у Марцијани. Није мање значајна ни збирка од око 400 докумената о Pordenone-у, коју му је публиковала Академија наука у Бечу: »Diplomatirium portusnaonense, Series documentorum ad historiam Potrusnaonis spectantium, quo tempore (1276–1514) domus austriacae imperio paruit« (Wien, 1865).

О минуциозном и исцрпном научно-истраживачком труду Б. Валентинелија свједоче и његове археолошке и филолошке студије, из којег домена посебно треба споменути двије књиге: научни приказ клесаног мермера Архолошког музеја Марцијане («*Marmi scolpiti el museo archeologico della Marciana*», Prato 1866) и критички осврт на Форелинијев рјечник латинског језика, који је прерадио и допунио dr Vincenzo de Vit («*Lessico Forcelliniano di tutta la latinita riordinato e aumentato dal dott. Vincenzo De—Vit e sul suo onomastico*»).

Најзначајније, међутим, Валентинелијево дјело, које му је овјеквјечило име у науци је опис латинских рукописних кодекса Марцијане: *Bibliotheca manuscripta ad S. Marci Venetiarum*«, које је изашло у шест томова у периоду од 1868. до 1873. године.

Поред споменутог, Валентинели је написао и неколико монографија области из италијанског библиотекарства и музеологије. Вриједна је спомена његова брштура о венецијанској библиотеци: «*La regia biblioteca marciana di Venezia*«, илустрована књига о Археолошком музеју Венеције («*Museo archeologico per la esposizione di Vienna*») и расправа о илустрацијама у штампаним књигама на пергаменту у Марцијани («*La illustrazione dei libri membranacei stampa della Marciana*», 1870). Овдје је, између осталог, обрађена историја израде пергамента, његових сурогата као и његова употреба код штампара XV вијека и касније.

Усто, радио је *Библиографију Марцијане*, коју је довршио 1872. и објавио је у часопису *Венецијански архив* («*L'Archivio veneto*»). Исте године појавио му се и рад о штампаним каталозима рукописних кодекса у италијанским библиотекама («*Cataloghi a stampa de'codici manoscritti delle biblioteche italiane*»), гдје, у оквиру 158 поглавља, расправља о најпознатијим старинама које се чувају у 47 италијанских градова. За исти часопис започео је био да саставља и *Општи индекс инкунабула* («*L'indice generale degli Incunabuli*»), стигао је само да обради 81 издање из XV в., када му је ускраћен рад на овоме капиталном пројекту... Имао је у плану да прикаже и 101 рукописно дјело из ризница Марцијане, поводом 500-дишњице Ф. Петрарке, било да су потекла из његовог пера или су се односила на овога великог ренесансног писца.

Умро је 17. децембра 1874. године у Вила Естензе.

Валентинели је још за живота добио највећа признања која се могу стећи у једној струци или науци уопште. Биран је за члана многих академија наука (Чешког краљевског друштва наука у Прагу, Царске академије наука у Бечу, Академије наука у Минхену, итд.). Признаван је у својој земљи и у иностранству као узорни библиотекар и библиограф првог реда. Такав суд о њему су изrekli и за живота и посмртно истакнути савременици, не само његове италијанске колеге, већ и еминентни стручњаци из Европе.

Можда је најбоље да завршимо овај чланак мишљу њемачког научника др Б.М. Томаса⁷, који је казао: «ВАЛЕНТИНЕЛИ ЈЕ БИО РОБЕН ДА БУДЕ БИБЛИОТЕКАР!»

Извори и литература

1 Cenzo biografico: Fumagalli G. — *La bibliografia*, Roma, 1923, pp. XVI—XVII (Guide bibliografiche ICS).

⁷ Dr Giorgio Martino Thomas, из Минхена, говорећи о заслугама Валентинелија, поред осталог, истиче и једну његову идеју коју назива великом, да један међународни конгрес компетентних људи утврди по могућности истовјестан начин обраде свега онога што се односи на библиотеке, те да се скицира један сигуран план за цјелисходну размјену каталога и других дјела информационог карактера међу библиотекама у Европи.

- 2 Cenno biografico: Nani-Mocenigo F. — *Della Letteratura Veneziana del secolo XIX*. Venezia, 1916, pp. 103—105.
- 3 De Leva G.: Giuseppe Valentinelli (commemorazione). »Archivio Veneto, vol. X, 1875, pp. 445—454.
- 4 »Egli (il Valentinelli) ci ha messo le fatiche di 25 anni consecutivi (nella Bibliotheca manuscripta), ma i nostri bibliotecari non pensano punto ad imitare ih dotto abate«. D'Adda G. — Indagini . . . sulla libreria Visconteo-Sforzesca Appendice Milano 1879 p. 93.
- 5 Fulin R.: Codici della Biblioteca di S. Marco in Venezia, in »Giornale delle biblioteche«, Genova, anno II, 1868, n. 23, pp. 193—196; n. 24, pp. 206—207. (Sul volume I dell'opera del Valentinelli, di cui mette in rilievo i pregi. Altro articolo bibliografico dello stesso, sul vol. II, 1869; ibidem, vol. III, 1869, n. 23, pp. 183—184).
- 6 Fulin R.: in Archivio Veneto, ad a. 1875.
- 7 Inesattezze del catalogo del Valentinelli; cfr. note manoscritte Castellani nell'esemplare in Direzione.
8. La Bibliotheca rimasta interrotta: v. Occioni-Bonaffons Archivio Storico Italiano, 3^a, XXI, 1875, p. 529.
9. Lettere del Valentinelli nella collezione Diederichs di Amsterdam: v. Novati F., in »Rassegna bibliografica della Letteratura Italiana«, IV, 1896, p. 19. n.
10. Мартиновић др Душан: Ђузепе Валентинели (1805—1874). Уз стогодишњицу смрти. — Библиографски вјесник Цетиње, ХШ/1984, бр. 2, стр. 105—113. Riassunto.
11. Мартиновић Душан: Услуга нашој култури Уз стосамдесетогодишњицу рођења Ђузепе Валентинелија. — Побједа Титоград, ХLI/1985, 26. I (јануар), стр. 10.
12. Novati F.: in Rendicont dell'Accademia dei Lincei«, scienze morali, 5., I, 1892, p. 49.
13. Occioni Bonaffons G.: Necrologia di Giuseppe abate Valentinelli. Archivio Storico Italiano, 3^a, XXI, 1875, pp. 528—531; cfr. anche ivi, p. 173, ed estratto col titolo: »Di Giuseppe Valentinelli prefetto della Marciana, commemorazione«. Firenze, 1871, in. 8.
14. Per la bibliografia del Valentinelli, v.: 1.^o l'indice delle »Opera auctoris« nella copertina posteriore di ciascuno dei 6 volumi della Bibliotheca manuscripta (e specialmente quello del vol. VI); 2.^o *Paghami*, vol. III, pag. 720 (al quale però mancano alcune pubblicazioni indicate nell'altro indice, dovuto all'autore stesso).
15. Petzholdt J.: »N. Anzeiger für Bibliogr. und Bibliotheks-Wissenschaft«, Dresda, luglio 1875.
16. Pietrogrande G.: Giuseppe Valentinelli: Discorso. Ateneo Veneto 1890, vol. I, p. 9 sg.
17. Prantl: Giuseppe Valentinelli, commemorazione, in »Sitzb. D. Münchener Akad.«, 1875, pp. 276—279. (Commemorazione letta il 30 marzo 1875).
18. Thomas G. M.: Commemorazione di Giuseppe Valentinelli, Archivio Veneto, VIII, parte 2^a, 1875, pp. 426—431 (Cfr. Soranzo, n. 9725).
19. Veludo G.: Commemorazione del m. e. abate Giuseppe Valentinelli fatta al R. Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, in »Atti«, come sopra, serie 5^a, vol. II, 1875—76, pp. 111—120; ed estratto di pp. 12, Venezia 1876.

ЈОВО МАШАНОВИЋ (1857–1887)



– ПИОНИР СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ МИСЛИ У ЦРНОЈ ГОРИ –

Плејади професора и наставника Цетињске гимназије крајем прошлог вијека, чије је дјеловање испунило значајне странице црногорске културно-просвјетне и политичке историје, припада и Јово Машановић,¹ први црногорски ликовни педагог, у неку рuku претеча »црногорске модерне« и један од првих црногорских пропагатора социјалистичке мисли и идеја с краја XIX вијека. Иако Јово Машановић представља изванредно занимљиву појаву, његова личност је остала неизучена, па, отуда, готово и непозната. Стога ћемо овом приликом дати више у виду некролошко-биографске скице, његов животопис.

Ради уздизања културно-просвјетног нивоа свога народа, последњи црногорски владар из династије Петровић – Његош књаз Никола I (1860–1916), поред оснивања првих средњошколских завода на Цетињу (Богословско-учитељске школе – Дјевојачки институт 1869), наставио је, попут својих претходника, политику одашиљања младежи црногорске на школовање у иностранство. Један број отреситијих младића, поглавито из гаварских и имућнијих породица, слао је у Србију, Русију и друге земље (Италију, Аустрију, Француску, итд.), са жељом да створи својој земљи неопходни кадар који ће замијенити школоване људе – стручњаке, тзв. »извањце«, што их је дотле ангажовао из црногорских крајева под турском влашћу и из разних југословенских крајева (Бока, Далмација, Србија, Војводина, Хрватска). Један од тих првих питомаца

¹ Породица Машановић са Горњег Цекина, сеоског насеља на средокраћи између Цетиња и Ријеке Црнојевића, дава је и истакнуту личност радничког и комунистичког покрета у Црној Гори, Марка Машановића (Г. Цекин, 1894 – Цетиње, 1930) учитеља једног од утемељивача КП Црне Горе и члана највишег партијског руководства Југославије (ЦК КПЈ и Политбироа).

које је црногорски господар послао на школовање у Русију био је Јово Машановић.

Рођен је 1857. године у породици свештеника Петра (Пешике) Машановића. Његов отац био је онај типични црногорски свјештеник, ријечки кмет, командир цеклинске чете »чије су витешке руке носиле цефердар Баја Пивљанина« у ратне окршаје, а уз то просвјетник, колекционар антиквитета и писац необјављених рукописа историјског карактера.²

По стицању основношколског образовања у мјесту рођења, Јово Машановић одлази 1870. године као тринаестогодишњак, са још десет другова, у Петровград (данашњи Лењинград) на школовање. Након краћег боравка у граду на Неви, пријешао је у Москву гдје похађа наставу на политехничком училишту. У једном писму, упућеном оцу 8. маја 1872, изражава потребу да се што прије врати кући, истичући да ће њих тројица Црногораца (Петар Ш. Челебић из Штитара, Марко Стаковић из Бољевића и он), који су »сасвијем слаби« »сви помријети« (један је већ умро), а и казао им је »медиг« да, ако остану још једну зиму »неће ни један дочекати прољеће«. ³ Стога Машановић моли оца да инсистира на Књажевој одлуци да им се дозволи повратак у завичај. И поред очеве интервенције на надрежном мјесту,⁴ није дошло до Машановићевог повратка. Остао је у Москви све до 1875. године. Те године је, међутим, пукала прва невесињска пушка и огласила херцеговачки устанак. Он је »заједно са својим друговима похитао браћи у помоћ«. ⁵ На херцеговачком ратишту код Љубушког храбро се борио у саставу чете црногорских добровољаца.⁶ У једном допису из Херцег-Новог од 5. октобра 1875, објављеном у новосадској *Застави*, побија се писање И. Франкића у листу *Далмат* (бр. 82) да су наводно у борби на Мијацима код Клобука у Херцеговини побјегли црногорски студенти Јован Поповић, Јован Машановић, Марковић и Радоњић, јер су се они управо храбро борили, пробили се до Дубровника и пошли у Црну Гору да наставе ратовање. (Нападали су на Јабучи турску кулу, иако их је било свега седморица). Неко вријеме 1876. године био је ангажован у саставу руске љекарске екипе, која је радила у болници на Цетињу (смјештени у Биљарди), за лијечење херцеговачких рањеника.⁷ Убрзо су отпочели црногорско-турски ратови (1876–1878) у којима Машановић учествује као борац и штабски старијешина у цеклинском батаљону. Послије ових успјешно завршених ослободилачких ратова и међународног признања суверенитета црногорске државе на Берлинском конгресу (1878), Ј. Машановић се вратио у Москву да настави започете студије. Будући да је био сиромашног стања, добијао је помоћ »Славјанског благотворителног општества.« Ово добротворно друштво из Петрограда му је, као и још неким црногорским бацама и студентима додјеливало материјалну потпору. Почетком 1880. додијелио му је као помоћ 40 рубаља.⁸

Након непуне четири године студирања, због лоше аклиматизације на оштрој континенталној клими, опет по љекарском савјету, морао је да напусти Москву и да се врати у домовину. Иако крхког и нарушеног здравља (боловао је од туберкулозе), добро је дошао тек основаној (1880) »Књажевској Државној Гимназији на Цетињу«. Првим дјвјема генерацијама – школске 1881/82. (16 ученика) и 1881/82. (23 ученика) – наставу су држали два веома спремна и

² Б. Цимеша: Јово Машановић – зачетник црногорске модерне. – Побједа, XXXVII 1981, бр. 5534, з. V, стр. 8.

³ Архив СР Црне Горе, *Сенат* 1872, 239

⁴ *Ibidem*, 244.

⁵ *Браник* [Нови Сад] III/1877, бр. 128, стр. [2].

⁶ *Застава* [Нови Сад], 1875, бр. 121, стр. 4.

⁷ [Др Нико С. Маргиновић] др. Н. Дубравчић: Црна Гора и хуманитарно право. – *Ип: Болница Данило I. Споменица 1873–1973. – Цетиње 1973.* стр. 62.

⁸ *Застава*, [Нови Сад], 1880, бр. 24, стр. 10.

стручна професора: Илија Беара⁹ и Божо Новаковић¹⁰. Беара је предавао латински језик, француски језик и реалије (природне науке и историју) а Новаковић вјерску наставу, српски језик и математику. У трећој години рада Гимназије, придружили су им се још два »извањца«: књижевник Симо Матавуљ¹¹ и Јово Љепава и два домороца: Јово Машановић и Живко Драговић. Матавуљ је предавао француски језик, математику и калиграфију, а поред ових предмета још и фискултуру; Љепава је држао наставу српског језика са књижевношћу¹² и наставу руског језика; Драговић је предавао историју и географију, а Машановић наставу математике и технике (калиграфију са цртањем »проторучним«), односно краснопис са цртањем, по плану и програму из 1885/86. године који је донио Јован Павловић, тадашњи директор Цетишке гимназије и први министар црногорске просвјете. Приликом подјеле наставних предмета у школској 1883/84. години Симо Матавуљ је тражио да се растерети од једног броја наставних предмета. Надежни су му изашли у сусрет. Од њега је наставу математике и калиграфије преузео новопостављени професор Јово Машановић, који је потом поднио захтјев да му се повиси плата, но, будући да Државни савјет није удовољио његовој молби, ријешено је да »Г. Матавуљ опет узме да предаје рачун и калиграфију као што је и прије предавао«¹³ Тако је Матавуљ поново неко вријеме предавао четири предмета.¹⁴

Није нам познато, међутим, како је овај »спор« окончан, јер се, ипак, исте године са Машановићем сријећемо као наставником назначених наставних предмета.

Машановић је био професор Цетишке гимназије од 1. IX 1883. до 22. X 1887. године.¹⁵ Од почетка се доказао као веома способан професор, са солидним педагошким знањем. Несумњиво, имао је развијен смисао за педагошки рад. Своје стечено знање на Московском универзитету успјешно је преносио на ученике, са пуно воље и наклоности будио у њима љубав према математици и цртању и умјетности уопште. О томе најбоље говори и једна званична информација са првог полуматурског испита у Цетишкој гимназији, организованог од 25. до 27. јуна 1884. године, којему је присуствовао и сам црногорски књаз Никола I. У тој информацији се, између осталог, каже: »... математика (алгебра и геометрија) и природне науке су сјајно приказане. У цртању види се код многих лијепа дар«¹⁶ Истовремено су објављени и годишњи испити за ђаке осталих разреда. Показали су завидни ниво знања из предмета које је Машановић предавао. Због тога је црногорски респодар Никола I, поред осталих, Јова

⁹ В. Лукић: Живот и трагични епилог професора Илије Беаре на Цетињу. – *Годишњак Цетишке гимназије*, II, 1970, бр. 2, стр. 53–57.

¹⁰ Д. Лаушевић: Један заслужени грађанин старог Цетиња. Неколико забиљежака о професору Боју Новаковићу (1841–1908). – *Годишњак Цетишке гимназије*, IV/1972, бр. 4, стр. 33–49.

¹¹ Матавуљ је био професор Цетишке гимназије од 1. IX 1883 до 22. X 1884. год. У то вријеме је на Цетињу довршио »Ускок« који је први пут и објављен у црногорској књижевној периодици (*Црногорка и Зета*, 1885) под насловом »Ускок Јанко«.

¹² Нико С. Мартиновић: Предавања теорије и историје књижевности професора Јова Љепаве. – *Годишњак Одјељења за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву*, књ. III и IV. Сарајево 1975, стр. 169–180.

¹³ *Архив Црне Горе*, Министарство просвјете, 1883, 25.

¹⁴ Није незанимљиво навести и то да је Матавуљ молио »Његово Височанство да га благоизволи разријешити од дужности надзорника, пошто – као што је више пута представио није му могуће вршити три дужности истовремено«. Уважена му је оставка. (*Архив Црне Горе*, Главно школско надзорништво, 1883, 119).

¹⁵ Душан Д. Вуксан: *Педесет година Цетишке гимназије* (1880/81–1930/31). Цетиње 1932, стр. 29.

¹⁶ *Глас Црногорца*, XIII/1884, бр. 21, стр. 3.

Машановића и његове ученике »у четвртак 28. јуна« при држању »благодарења« јавно похвалио изразивши » своје највише признање«. ¹⁷ Захваљујући овим првим педагошко-методским успјесима, убрзо је Машановић ангажован и за наставника у угледном »Дјевојачком институту царице Марије« на Цетињу, где је такође постигао изванредне резултате у наставно-васпитном процесу.

Својим педагошким радом Јово Машановић је скренуо на себе пажњу и истакнуто руског научника, уједно првог критичара наставног плана и програма Цетињске гимназије, Павла Аполоновича Ровинског, који је дао прву критичку анализу класичног смјера ове Гимназије, ¹⁸ у којој је, поред осталог, запазио посебну даровитост ученика из цртања. При посматрању њихових радова могло се помислити да су прецртавали са стакла. Међутим, утврдило се на испиту да су они заиста цртали слободном руком. Њихов наставник, Јово Машановић, је имао изванредан метод да им развије љубав за цртање.

П.А. Ровински заправо констатује да је настава умјетности, то јест цртања и калиграфије у програмском погледу била постављена на солидном научном нивоу. ¹⁹ Ровински је присуствовао завршним испитима на крају школске 1884/85. године и том приликом забиљежио своја запажања о постигнутом успјеху ученика из појединих предмета. Међу осталим наставним предметима, посебну пажњу је обратио на резултате успјеха које су показивали ученици из цртања. Ево што је о томе дословце записао.

Изузетне способности су показивали у цртању. Копије које су урадили према оригиналу изазивале су код присутних сумњу, да су урађене преко стакла; а, у ствари, оне су биле урађене по вишећу. И они (ученици – Д.М.) су се с великом вољом бавили сликањем и цртањем. Али, тако је било све док је наставник био Црногорац (Јово Машановић – Д.М.), који је учио у Москви у Комисаревском техничком училишту. Иако није посједовао изразити сликарски таленат, имао је добар методски поступак у наставном процесу, тако што је знао заинтересовати своје ученике, прије свега придобивши њихову љубав, коју је и сам према њима увелико показивао. Али, на жалост, он је морао да напусти школу због болести (туберкулозе) од које је ускоро послије тога умро. Замјенио га је нови наставник Аустријанац, по струци архитекта, који није знао да успостави добар контакт с ученицима, а није имао ни добар метод у раду, што се негативно одразило на успјех, па је стога убрзо напустио наставу и школа је остала без наставника. ²⁰

Да бисмо схватили Машановићеву личност у цјелини, потребно је истаћи и његове заслуге на културном плану, повезано са његовим политичким убјеђењима, дјеловањем и утицајем које је извршио у ужој завичајној средини.

Док се Јово Машановић школовао у Русији, упознао је учење револуционара-демократа на чијем су се челу налазили Н. Г. Чернишевски, Д. И. Писарев, Н. А. Доброљубов и др. По доласку у Москву, основано је претпоставити, да је Машановић одржавао контакте са Борњем (Георгијем) Филиповићем – првим Црногорцем-социјалистом, ²¹ Јовом Љепавом и Јовом Дречом, који су тих година студирали у Москви и били укључени у руски револуционарни студентски покрет. Они су (Филиповић, Љепава и Дреч) организовали и *Комуну*, у којој су учествовали руски студенти Бик и Николај и сељанка Мељгунова. ²²

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Нико С. Мартиновић: Наставни план и програм Цетињске гимназије по оцјени П. А. Ровинског. – *Годишњак Цетиске гимназије* I/1969, бр. 1, стр. 26.

¹⁹ П. А. Ровинский: Черногория бѣ ея прошломѣ и настоѣщемѣ. Томъ III С. Петербургъ 1915. стр. 343.

²⁰ Ibidem, стр. 336.

²¹ Види Михаило Миљанић: *Др Борње Филиповић, Социјалиста – устаник – лекар. Прилог библиографији. – Библиографски вјесник*, XI/1982, бр. 3, стр. 31–34.

²² В. Г. Карасев: Из историје руско-српских револуционарних веза у првој половини седамдесетих година XIX вијека. – *Историјски вјесник*, Београд 1962, бр. 1–4, стр. 95.

Одржавали су везе и са Светозаром Марковићем, који се тада налазио у Петрограду.

Дакле, Ј. Машановић је рано дошао у додир и под утицај револуционарних струјања у Русији, напајао се идејама напредне омладине свога доба – прихватио учење револуционара – демократа и преносио га у своју земљу. У родној кући на Горњем Цеклину основао је приватну библиотеку са читаоницом, у којој су се налазиле превасходно књиге социјалистичке литературе које је добио собом из Русије. Ту су се налазили и његови омиљени писци: Херцен, Чернишевски, Доброљубов и други напредни књижевници и класици. У његовој библиотеци наша су се и прва дјела марксистичке литературе у Црној Гори. Према неким подацима његова је читаоница имала и своје кориснике, чији је број варирао између 15 и 20 чланова.²³ У њој је прва сазнања о марксизму стекао и његов синовац Марко Машановић, један од првих и руководећих црногорских комуниста.²⁴

Почетком 1884. године налазимо га међу потписницима²⁵ прогласа за оснивање »Зетског дома« као централног дома културе у црногорској пријестоници у којем је проициран смјештај Позоришног друштва, будуће централне библиотеке са читаоницом, а доцније и музеј.²⁶ Био је, такође, активни члан Главног одбора Цетињске читаонице, која је тих година оживјела рад, постала матица такоређи цјелокупног културно-просвјетног дјеловања на Цетињу и у Црној Гори шире узето.

*
* * *

Јован – Јово Машановић је умро 17. октобра 1887. године у 30-тој години – на почетку стваралачког живота. Сахрањен је у родном мјесту. Поводом његове изненадне смрти хроничар је забиљежио у званичном органу – листу »Глас Црногорца«, да тако »умиру само они, чији су душевни покрети доведени у потпуни склад, они, који су на чисто са собом и са свијем, што га опкољава; они, који су увјерени, да су извршили своју дужност и као човјека и као грађанина, како је само њихова снага допуштала.«²⁷ Мало је живио, али је, ипак, оставио спомен након себе! У некрологу се даље каже: »Покојни Јово је био узорита карактера, ватрени родољуб, коме су уске биле границе мале Црне Горе; примјерни грађанин, који је у стању био оцијенити положај и прави задатак и значај ове земље, па према томе удесити и просветити сву своју снагу, цијели свој живот милој својој домовини, не помишљајући, да ли би му било гдје боље. Као друг био је искрен, а у друштву пријатан и свакоме мио. Вазда се умрио узви-

²³ Б. Цимеша: Јово Машановић, педагог и културни радник. – *Просвјетни рад* [Титоград], 1981. бр. 11, 11. VI, стр. 12.

²⁴ М. Станишић: *Токони револуције у Црној Гори* – збирка радова. – Никшић, 1980; стр. 23–24.

²⁵ Проглас су потписали 28 истакнутих личности културно-просвјетног и политичког живота црногорског: Јован Павловић, Филип Петровић, Блажо Петровић, Марко Петровић, Гавро Вуковић, Јово Ђепава, Мило Мартиновић, Шпиро Огњеновић, Симо Матавуљ, Митар Бакић, Шпиро Поповић, Симо Мартиновић, Радоје Рогановић, Павле Ровински, Никола Брзута, Новица Ковачевић, Шћепо Кустудија, Јован Поповић–Липовац, Митар Пламенац, Петар Врбица, Марко Лековић, Марко Врбица, Нико Татар, Божо Новаковић, Васо Пипер, Вуко Вулетић, Јован Пипер и Јово Машановић.

²⁶ Нико С. Мартиновић: Позориште »Зетски дом«, на Цетињу. – *Зборник Музеја позоришне умјетности* [Београд], 1962, књ. I, страна 266.

²⁷ *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 42, 18. децембар 1887.

сити изнад своје личности, изнад уског егоизма, те и непријатељима својима давао је вазда право, гдје су га ови имали, нити је његов поштени карактер допуштао да умали ичије истинске заслуге».²⁸

Иако је сувише рано прекраћена животна нит Јова Машановића, смрт га је омела да као домородац остави дубљи траг у ликовном и уопште просвјетно-педагошком и револуционарно-демократском (марксистичком) животу црногорском. Па, ипак, и онолико колико је оставио заслужује пажњу истраживача који су дужни да му одреде мјесто које му припада, јер је досад изостао суд о њему у нашој историографији.

Спада у ред оних младих људи – интелектуалца који су на измаку 19. и на освиту 20. вијека, по повратку са школовања из иностранства у своју родну Црну Гору, настојали да утичу на мијењање њених друштвено-економских односа. У ту борбу уносили су без остатка сав свој младалачки ентузијазам енергију и умјеће; преносили знање и искуства стечена у свијету за просперитет црногорског народа.

Уз Борћа Филиповића, Машановић је један од претеча (пионира) црногорске социјалистичке мисли, чиме заслужује одређено мјесто и у историји црногорског (и југословенског) радничког покрета.

²⁸ Ibid.

МИТАР ИВЕЛИЋ

(1865–1892)

Међу знаменитим и заслужним Ришљанима из прошлог и овог вијека¹ спадају и неколицина из породице Ивелића. Гроф Марко Ивелић, руски генерал, одиграо је важну дипломатску улогу на почетку XIX стољећа, док су браћа Владимир и Митар С. Ивелић, иако недовољно познати широј културној јавности, као књижевници заслужили спомен у историји црногорске књижевности.

Митар Ивелић је ушао и у историју уџбеничке литературе као први писац уџбеника географије у Црној Гори. Бавио се књижевношћу и лексикографијом. Први осврт на његов лирско-литерарни исказ, покушај његовог естетског вредновања, дао је крајем прошлог вијека (непосредно послје његове преране смрти) уљцињски новинар Нико Вучковић – Сарап². Међутим, вредновање осталог, исти ни за вољу невеликог, Ивелићевог опуса изостало је. Временом је Ивелић, малтене, неоправдано заборављен. Више је помињан узгредно као писац уџбеника. Његово пјесничко стварање не помиње ни Трифун Букић у «Прегледу књижевног рада Црне Горе од владике Василија до 1918. године» (Цетиње, 1951. године). Због недовољне истражености није истицан значај Ивелићевог стваралаштва. Иако невелико, његово дјело заслужује пажњу истраживача црногорске културне прошлости. Недавно је корисне податке о Ивелићу саопшти Новак Р. Миљанић³. –

¹ Међу истакнутим Ришљанима треба споменути: Лазара Бурковића, који се истакао у рату за ослобођење Грчке; капетана Марка Бурковића, морепловца; деветорицу зоографа из породице Димитријевић–Рафаиловић; писце–фолклористе Вука Врчевића и Вука Поповића, композитора Николу Бурковића, те његовог имењака и презимењака народног хероја Николу Бурковића.

² Н[ико] В[учковић]–Сарап: Из «Посмрцади» пок. Митра Ивелића, учитеља–посвећено сјени пјесниковој. – *Оногшт* [Никшић], I/1899, бр. 15(19. VIII), стр. [2–3]; бр. 16, стр. [2–3].

³ Новак Р. Миљанић: Књижевници браћа Ивелићи. – *Бока*, Зборник радова из науке, културе и умјетности. Херцег-Нови 1979, бр. 1, стр. 299–308; Исти: Ивелић Митар. – *Лексикон писаца Југославије*, II. Матица српска [Нови Сад] 1979, стр. 497.

Ови подаци су нам дијелом послужили за реконструкцију био-библиографске скице Митра Ивелића и интерпретације његове личности и дјела у овом чланку монографског карактера.

М. Ивелић је рођен у Рисну 1865. године. Основну школу је учио у родном граду, пет разреда гимназије у Котору и два разреда у Задру. Из политичких разлога пребјегао је 1885. године у слободну Црну Гору (Бока Которска се у то вријеме налазила под аустроугарском окупацијом), у којој је седам година радио као учитељ. Иако за релативно кратко вријеме, М. Ивелић се истакао својом интелигенцијом и образовањем, стао у ред првих просвјетних и културних радника црногорских крајем прошлог стољећа. За кратко је учитељавао у Морачи, затим у Бару и напослјетку у Улцињу, гдје је умро 8/20/. октобра 1892. године⁴. Најдуже се задржао у улцињској основној школи, у којој је учитељску дужност вршио готово шест школских година (од 1886/87. год.) све док није скончао »послије дугог боловања од сушице« (туберкулозе)⁵ у цвијету младости – у 27. години живота.

По доласку у Црну Гору, иако млад учитељ, Ивелић се показао као веома способан и амбициозан. Да су га просвјетне власти цијениле као способног, говори и податак да су му убрзо повјеравале и ревизорску дужност.⁶ Већ у школској 1888/89. години извршио је обилазак приморских (Бар и Мркојевићи) и црмничких школа (у Крњицама, Дупилу, Брчелу, Сотонићима и Глухом Долу) и о њима поднио прилично исцрпне извјештаје, који су објављени у новембарској и децембарској свесци цетињског мјесечника *просвјета* за 1889. годину.^{6а} И у наредној, 1889/90. години, извршио је ревизију школа у Подгорици (данашњи Титоград), Даниловграду, Загарачу, Грацу (Љешанска нахија), Каручу и Риједи Црнојевића и о обласку поднио одговарајуће извјештаје који садрже драгоцене податке о животу и раду поменутих школа.⁷ Ови извјештаји, као и једна његова објављена бесједа са родитељског скупа коју је одржао приликом видовданских свечаности у основној школи у Улцињу, говоре о његовој солидној педагошко-методској спреми и образованости.

И два сачувана Ивелићева стручна предавања упућују да је он заиста у практичном наставном раду био вјешт и умјешан. Као учитељ у Морачи послао је 1886. године главном школском надзорништву писмену припрему за два школска предавања. Одабрао је доста сложене наставне јединице – граматичку анализу текстова у III и IV разреду. Током обраде Ивелић поступно и методски правилно понавља и са ученицима на текстовима увјежбава о падежима, прилозима, предлозима и др.⁸

Иако је М. Ивелић умро веома млад, оставио је иза себе писане трагове због којих га с разлогом истраживачи црногорске прошлости морају уврстити у ону плејаду заслужних просвјетних радника, који су се истакли не само у својој струци, већ су оставили одређене печате и у књижевности и науци. Ивелић је започео доста широку лезезу активности. Огледао се као писац уџбеника, пјесника, лексикограф и преводилац. Али судбина му није била наклоњена, јер је по оној Бранковој: »Много хтео, много започео (час, умрли њега је омео . . .«).

Књижевни рад је почео прије доласка у Црну Гору. Још као средњошколац објављивао је пјесме у дубровачком *Славинцу* и Павловићевој *црногорки*, затим у *Драшковом рабашу* (Сплит). Сарађивао је и у *Гласу Црногорца*, *Новој Зети* и *Про-*

⁴ А[ндреја] Ј[овановић]: Митар Ивелић. – *Глас Црногорца* [Цетиње], XXI/1892, бр. 43, 24. октобра, стр. [4]. Читуља.

⁵ Исто.

⁶ Архив Црне Горе, Главно школско надзорништво 1889, 15. 152

^{6а} *Просвјета* [Цетиње], I/1889, св. XI, стр. 340–344; св. XII, стр. 370–378

⁷ Види: *Просвјета*, II/1890, св. I и II, стр. 3–7

⁸ Архив Црне Горе, Главно школско надзорништво 1886.

свјети. Писао је обично под разним псеудонимима (Приморац, Ивеља, Сестра Батрићева, Косовка дјевојка, Старац духовник), затим под иницијалима (М. И.), рјеђе под пуним именом и презименом. И то је, свакако, један од разлога што се о њему није доскора знало, а помињао се само успут и парцијално. Иза њега је остало и нешто рукописа, међу којима треба споменути *Земљопис Књажевине Црне Горе* и прегршт пјесама које су свјетлост дана угледале послије смрти пјесникове, благодарећи Нику Вучковићу–Сарапу. И рукопис *Земљописа* штампан му је постхумно као први црногорски уџбеник географије.

ЗЕМЉОПИС

КЊАЖЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ

НАПИСАО

МИТАР ИВЕЛИЋ

ИЗДАЛА ШКОЛСКА КОМИСИЈА

КАО РУКОПИС.



ЦЕТНИЈЕ,
Национална библиотека и штампарија.
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
1994
CRNOJEVIĆ

Када је половином 1892. године, по наредби Државног савјета Књажевине Црне Горе, формирана Црногорска књажевска Школска комисија са главним задатком да се стара о уџбеницима за црногорске школе; да прегледа рукописе и да о њима министру просвјете даје своје мишљење и предлоге за штампање, међу првима је разматран и приспели рукопис *Земљописа Црне Горе за III основне школе*, чији је аутор био Митар Ивелић. Из Протокола сједница Школске комисије за преглед, израду и издавање школских књига 1892–1903. године,^{8а} види се да је о рукопису вођена исцрпна расправа на три сједнице, да се ригорозно расправљало о свим елементима рукописа, као и да се сваки члан Комисије изјашњавао о њему. Рецензенти су били искусни професори Живко Драговић и Павле Поповић. Након њихових реферата вођена је жива дискусија »о научној систематичности«, терминологији, педагошко-методским захтјевима, стилу и језику и многим другим појединостима, о чему свједоче опширни записници који и дан-данас упућују на озбиљност и ниво дијалога и датих оцјена. Упркос ставу рецензента да се рукопис одбије, пошто није постојало нијендо »дјело ове врсте« за којим се осјећала пријека потреба, преовладало је мишљење да рукопис треба штампати, јер он садржи »прибран сав земљописни материјал и то је изложено доста лијепим и за дјецу разумљивим језиком« (Јово Ајепава) . . . Након дуге расправе о предлозима (»да се прими с малијема поправкама«, »да се прими с великијема поправкама«, »да се одбије сасвијем«), о чему се гласало појединачно, рукопис је прихваћен »са великом поправком« на тај начин што су, по упутствима рецензента, исправке требали да учине професори Мило Ковачевић и Јован П. Рогановић, каснији писци уџбеника географије у Црној Гори. Како, међутим, није дошло до ових интервенција, напослијетку је одлучено (на сједници од 4. августа 1894) да се уџбеник штампа »као рукопис«, у свега 500 егземплара.⁹ Ово сазнајемо и из објављене напомене уз прво издање (из 1894), која гласи: »Писац овога земљописа Митар Ивелић, бивши учитељ основне школе, умро је прије него ли је могао саслушати ријешење Школске комисије, те да свој рад поправи према примједбама исте. Услјед тога Школска комисија издаје овај састав као рукопис.«

Као што се види, исход ове занимљиве процедуре током расправе о штампању првог црногорског уџбеника географије, аутор М. Ивелић, на жалост, није имао среће да дочека. Смрт га је у томе претекла. Уџбеник му је, међутим, штампан двије године послје смрти. Штампан је у Књажевској црногорској Државној штампарији на Цетињу 1894. године. Садржи 39 страница штампаног текста. Без прилога је. Наглашено је да се штампа »у малом броју примјерака«. Стога је за наредну школску годину, ради задовољења потреба црногорских основних школа, поновљено његово издање. Друго издање из 1895. године штампано је такође у тиражу од 500 примјерака. Овај уџбеник је био у употреби четири школске године – до појаве другог уџбеника географије под називом »Земљопис књажевине Црне Горе за ученике III разреда основне школе«, који су урадили познати црногорски просвјетни радници Буро Поповић и Јован Рогановић. Занимљива је напомена да се »прво издање овога земљописа штампа на брзу руку – због школске потребе – и у малом броју примјерака«, као што је то био случај са првим издањем Ивелићевог уџбеника. Очигледно, апострофирање »потребе« издавања Поповићевог и Рогановићевог уџбеника звучи исфорсирано и пристрасно. И летилично упоређење садржаја та два уџбеника земљописа црногорске државе, доводи до закључка да се не ради о квалитативним разликама. Тешко се отети утиску да Поповић није донекле злоупотребио функцију предсједника Комисије и »исфорсирао« свој

^{8а} Архив Црне Горе, Министарство просвјете и црквених послова, књ. 42, стр. 6, 7, 8, 9, 11, 17

⁹ Исто, стр. 17

уџбеник? Нема сумње, могао је готово у истој мјери и Ивелићев уџбеник задовољити критеријуме који су се у то вријеме тражили за један доста солидно конципиран уџбеник ове врсте, колико је то нудио уџбеник који га је замјенио и у пракси служио до краја самосталности Црне Горе. Уосталом, анализа Ивелићевог уџбеника, који ћемо укратко извршити, показаше оправданост наших закључака. Пођимо редом.

Ивелић се приликом састављања свог рукописа служио Наставним планом и програмом за црногорске основне школе из 1878. године, који је географији давао значајно мјесто у наставно-васпитном процесу (као наставни предмет била је заступљена у II разреду са по једним, у III са по два и у IV разреду са по три часа седмично).¹⁰

Програм за III разред предвиђао је завичајну наставу, са главном мотивацијом »познавање свога завичаја и отаџбине и буђење љубави према њој.« Полазећи од овакве концепције и примјењујући индуктивни метод у конципирању уџбеника, М. Ивелић га је подијелио на два основна одјељка – један се односи на опис административно-територијалних цјелина Црне Горе у то вријеме: нахија и округа (28 страна), а – други дио на Црну Гору као интегрално подручје (свега 9 страница). Водио је, дакле, рачуна о узрасту ученика и могућности њиховог перципирања географске материје, тј. наставних садржаја, па је стога пошао од ближег ка даљем: прво је обрадио ужи завичајни оквир, а затим шири – Црну Гору као цјелину.

У првом дијелу – приликом описа десет нахија: I катунске, II Ријечке, III Црмничке, IV Приморске, V Љешанске, VI Зетске, VIII Браске, VIII Морачке, IX Васојевићке, X Никшићке – дате су границе, орографске одлуке, воде, занимање становника, поднебље, подјела (на племенској основи), главна мјеста. У опису Катунске нахије занимљива су Ивелићева запажања о основним рељефним карактеристикама, при чему истиче да је то »најкршевитија« област црногорска, уједно и најсиромашнија водама. – »У цијелој нахији нема него једна ријека: Граховска ријека; и једно језеро: Ловћенско језеро; а у Ловћену треба напоменути лијепо студени извор: Иванова корита« – казује М. Ивелић. И то је све (о хидрографији). Посебно се задржава на опис Цетиња (готово 1 1/2 страна) дајући доста интересантних детаља из његове прошлости уз навођења свих важнијих установа (управних, културно-просвјетних, здравствених) и културноисторијских знаменитости.

И Ријечку нахију је описао са доста познавања. Након описа основних физичко-географских црта простора, племенске подјеле и занимања житеља, посебно се задржао на опису вароши Ријеке Црнојевић, истичући њене трговачке, управне и друге функције, затим културно-историјских споменика, нарочито Обод и штампарство везано за овај локалитет, историјска мјеста (Царев лаз, Жабљак итд.).

И при опису Црмничке нахије даје неопходне информације за узраст ученика којима је намињени уџбеник. По утврђеној шеми унио је све неопходне појмове о природним и друштвеним приликама, посебно описујући Вирпазар.

Има се утисак да је поред Катунске, са посебним афинитетом обрађивао Приморску нахију. Након општег прегледа нахије као цјелине, извршио је опис округа уљцињског и барског, са доста појединости. Разлог за ово је свакако његово учитељевање у овом крају, па отуда и већа могућност за боље познавање прилика. Са приличким познавањем описао је Уљцињ јер је то »по величини друга варош у Црној Гори« (преко 1.000 кућа и преко 4.000 становника). Укратко је приказао насеља, његову подјелу на градске четврти, историју, значајније установе и објекте.

¹⁰ Душан Ј. Мартиновић: Осврт на наставне планове и програме географије у црногорским школама до првог свјетског рата. – *Билтен Републичког завода за унапређивање школства* [Титоград], 1973, бр. 1, стр. 76

Помиње он потом Валданос – луку и маслинаде и остала значајна мјеста Улцињског приморја. У опису барског »округа«, такође је посебну пажњу обратио на Бар који дијели »на град и варош«, указујући на све оне релевантне податке које је требало саопштити ученицима.

При тумачењу »најмање нахије у Црној Гори« – Љешанске, на прегледан начин је указао на специфичност краја, на најважнија историјска мјеста и знаменитости . . .

И приликом описа Зетске нахије, пошто је набројио планине и хидрографске видове, поменуо је педоклиматске услове и пољопривредне културе, задржао се на главно мјесто – Подгорицу, највећу варош у Црној Гори (преко 6 000 становника). описујући, у мјери у којој је то било потребно, све оне особености које су је чиниле занимљивим градом. Исто тако, описује и сусједни археолошки локалитет Дукљу, а затим је набројао села и историјска мјеста по Зети, у Кучима и Братоножицима.

У оквиру Браске нахије приказани су Бјелопавлићи и Пипери, са основним природним и антропогеографским инвентаром. представљена су важнија мјеста: Даниловград, Орја Лука, Спуж и манастири: Ждребаник, Острог и Пелија пиперска.

Слично је поступио са Мирачком нахијом за коју каже да је »богатија од сваке друге нахије« у хидрографском и вегетационом погледу. Након прегледа основних привредних активности и истицања племенске структуре (Морача, Ровца, Колашина), говори се о свим важнијим насељима. Посебно се говори о Манастиру Морача и о вароши Колашину.

И у опису Васојевићке нахије дат је најелементарнији преглед природних услова, привредних грана и насеља с освртом на оновремено главно мјесто – Андријевицу.

Напакон и десета – Никшићка нахија, дата је доста прегледно. Указано је на основне природне одлике краја (набројане су планине, ријеке и језера), на занимање становника, нарочито на дробњачко и пивско сточарење. Главнија мјеста: Никшић и остала (Горанско, Црквике, Шавник, Жабљак), приказана су пригодно кроз важније историјске догађаје и збивања на појединим локалитетима (ВУЧЈИ ДО, Млетича, Борова главица и др.); истакнут је њихов значај у црногорској прошлости. Поменути су и шест манастира.

Тако је, дакле, М. Ивелић у првом дијелу свог *Земљописа* дао, може се рећи, посве успјешан преглед административно-територијалних јединица – нахија у Црној Гори, да би након тога дао слику Црне Горе као цјелине.

У другом дијелу Ивелићевог уџбеника, у којему се говори о Црној Гори уопште, такође су доста прегледно дате физичко-географске особине: положај, границе и величине, планине и равнице; ријеке, језера и море (с острвима); поднебље; рудно благо; биљни и животињски свијет и нешто (у скученијем виду) о становништву, друштвеном устројству и административној подјели.

Укратко, Ивелићево познавање Црне Горе било је доста солидно. Био је, нема сумње, добар познавалац историјских прилика црногорских. За писање уџбеника користио се важнијом објављеном литературом, посебно дјелом П.А. Ровинског »Црна Гора у прошлости и садашњости«. Разликовао је главније од споредног, битније од мање важног. И поред одређених материјалних грешака, које са данашњих позиција науке изгледају (на примјер, висораван се употребљава умјесто поља, погрешне су многе коте итд.) посједовао је доста географске културе и образовање, па је и прилично суверено владао материјом коју је описивао. Истина, могле би му се из данашњег угла гледања ставити одређене замјерке, што не би имало смисла, нити ефекта. Вјероватно би његов уџбеник био још бољи да је стигао да у рукопис унесе неопходне исправке и допуне према примједбама које су му рецензенти ставили.

Ако би се на методску страну Ивелићевог уџбеника и могла ставити евентуално још нека примједба, на језичко-стиаску би се то доста тешко могло учинити. Јер, одиста, овај уџбеник у погледу језика, у погледу стиаске уобличености текста може да издржи критеријуме времена.

Умјесто закључка треба рећи да Ивелићев уџбеник географије, и као првијенац и по садржају и свеколиком значају, па и утицају који је имао на писце уџбеника овог наставног предмета, који су касније дуже примјењивани у црногорском школству,¹¹ има посебно мјесто у историји црногорске уџбеничке литературе.

2.

Митар Ивелић је први црногорски лексикограф. Он је у цетињском часопису *Просвјета* почетком 1891. године почео објављивање лексике црногорске које нема у «Ријечнику» Вука С. Т. Карацића. У свом прилогу под насловом «Прилошци за српски ријечник»¹² сакупио је и обрадио око 50 непознатих и неакцентованих ријечи. Овај Ивелићев лексиколошки рад, иако је остао, на жалост, недовршен, јер га је смрт у томе омела, значајан је као самоиницијативан подухват, утолко значајнији што је то први успјели покушај једног просвјетно-културног радника из Црне Горе, који је осјетио научну потребу да се бави овом проблематиком. Самим тим, Ивелић је постао и претеча лексикографског рада у Црној Гори. Збирка његове необјављене лексичке грађе остала је необјављена и временом загубљена, о чему тврди и хроничар у некрологу овим ријечима: «На два дана пред смрт своју наш вриједни Митар прегледао је свој ријечник још нештампаних ријечи народних, које је он вазда брижљиво купио . . .»¹³ Ивелићев рад на лексикографији наставиће доцније два вриједна просвјетна посленика: Јован П. Рогановић¹⁴ и Андрија П. Јовићевић,¹⁵ тако да ће се и они уврстити у пионире на том пољу у Црној Гори.

3.

Ивелић се бавио и књижевним стваралаштвом. Од ране младости почео је писати pjesме. Од 1884. године, када му је свјетлост дана угледала у дубровачком *Славинцу* патриотска pjesма «Славуј», за непуну деценију објавио је двадесетак родољубивих, љубавних, сатиричних и дечјих pjesама. Објелодањивао их је у

¹¹ Ивелићев уџбеник су, без сумње, обилато користили и Буро Поповић и Јован Рогановић приликом писања *Земљописа Књажевине Црне Горе* (Цетиње 1896, 1897, 1899. и 1911), који је служио за потребе црногорских основних школа до краја државне самосталности црногорске државе. У овом периоду штампани су још и уџбеници за војне школе: «Географија Књажевине Црне Горе» (Цетиње 1907. и 1908) и «Географија Балканског полуострва» (Цетиње 1910) од професора Мила Ковачевића (види др Душан Мартиновић–Марко Марковић: *Црногорски уџбеници 1836–1981. Историјски преглед са библиографијом.* – Титоград: Републички завод за унапређивање школства, 1982, стр. 127).

¹² Митар Ивелић: Прилози за српски рјечник. – *Просвјета*, III/1891, св. III и IV (март и април), стр. 83–85.

¹³ Андрија Јовановић: на истом мјесту

¹⁴ Јован Рогановић: Прилогак грађи српскога рјечника. – *Просвјета*, VI/1895, св. X (октобар), стр. 531–535; св. XI (новембар), стр. 583–588.

¹⁵ Андрија Јовићевић је сакупио и предао САН у Београду око 18.000 ријечи, које нијесу забиљежене у Вуковом *Рјечнику* (Беч, 1852). На жалост овај значајни фонд народне лексике није објављен, иако се из Јовићевићеве кореспонденције са лексикографским одјељењем Академије сазнаје да је постојала спремност у том смислу.

сплитском листу *Драшков рабош* и у црногорској периодици. Улцињски новинар и есејист Нико Вучковић–Сарап неколике Ивелићеве пјесме објавио је после пјесникове смрти и указао на значај овог нашег лирског пјесника с краја прошлог вијека. Од Вучковићевог есеја и апела у њему, да се Ивелићеве објављене и необјављене пјесме саберу у једну књигу¹⁶, протекао је готово читав један људски вијек, да би недавно публициста и вриједни истраживач Новак Миљанић покушао да скине копрену заборава са Ивелићевог пјесничког стваралаштва, подржавајући Вучковићев предлог дат прије »седамдесет седам година«, уз вапај »ваља ће се и то некада оставити«. ¹⁷ На његове пјесме које је писао за најмлађе, недавно је подсјетио и Душан Буришић. Овај познати црногорски дјечји писац за Ивелићеву пјесму »Славуј« каже да се може уврстити у антологију црногорске поезије за дјецу.¹⁸ И ових неколико подсјећања на сада већ давно преминулог пјесника М. Ивелића указују на потребу вредновања његовог стваралаштва и одређивања мјеста које му припада у историји црногорске књижевности.¹⁹

Треба, напосљетку, истаћи да се Ивелић огледао и у преводилаштву. Преводио је с руског и талијанског језика. Из руске књижевности преводио је С. С. Наумова (око 1848–1905), руског револуционарног радничког пјесника, затим великог руског пјесника Н. А. Некрасова (1821–1878), а према неким подацима и А. С. Пушкина (превод Пушкиновог »Димитрија Додског« изгубљен је са осталим његовим рукописима из заоставштине!), а из италијанске Steschetti-а (Олинда Гверинија).

4.

Осим истакнутог, Митар Ивелић је забиљежио једну народну причу, водио је полемику с Марком Царом затим са Стојаном Новаковићем, Константином Јиричком и Чедом Мијатовићем око локације старог Брскова . . . Сви ови чланови имају значаја ради стицања цјеловите слике о стваралачком опусу овог пјесника и просвјетника за којег је биограф му казао »пред учитељством црногорским предњачио је на пољу књижевном . . . , а писац некролога изјавио »оставио је трајне нејепше успомене међу нама, које ће за дуго красити његове земне остатке.«²⁰ Колико је од оцјена Ивелићевих савременика остало о његовом дјелу нека просвјетној и научној јавности покаже и овај чланак, као и библиографија коју доносимо у прилогу.

II – БИБЛИОГРАФИЈА

II – I КЊИЖЕВНОСТ

а) Поезија

1. *славуј*. - *Словинац*, VII/1884, бр. 21, стр. 299. Потпис: Приморац.

2. ГУСЛАМА НА КРИЛУ. – *Словинац*, VII/ 1884, бр. 22, стр. 310. Потпис: Приморац.

¹⁶ Оногошт, I/1899, бр. 16, стр. 3

¹⁷ Н.Р. Миљанић: оп. цит., стр. 304

¹⁸ Види *Цетињски лист*, 10. март 1977, стр. 7

¹⁹ Душан Мартиновић: Митар Ивелић (1865–1892). – *Овдје*, XVI/1984, бр. 187, децембар, стр. 31

²⁰ *Просвјета*, I (III)/ 1892, св. I (новембар), стр. 40

3. ТРЕНУТАК посвећен М. К. Српкињи у Дубровнику. – *Црногорка*, I/1884, бр. 35, стр. (291–293) 191–193. Потпис: Ивеља.
4. КЊАЗУ ПЈЕСНИКУ. – *Црногорка*, II/1885, бр. 7, стр. [1]. Потпис: Косовка Дјевојка.
5. КУНЕМ ТИ СЕ . . . – *Црногорка*, II/1885, бр. 8, стр. [1]. Потпис: Косовка Дјевојка.
6. НА НОВО ЉЕТО. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 31, јануар.
7. ПРИЛИКОМ ДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ СРПСКОГ, ДУБРОВАЧКОГ, ПЈЕВАЧКОГ ДРУШТВА »СЛОГЕ«. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 32, 16(28). I, стр. [1]. Потпис: Сестра Батрићева.
8. ОДА БИРИЛИЦИ. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 34, 20. II (4. III), стр. [2]. Потпис: Косовка Дјевојка.
9. ПОЗНАВАШ ЛИ . . . ? – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 35, 6(18). III, стр. [3]. Потпис: Сестра Батрићева.
10. ОДА БИРИЛИЦИ. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 36, 20. III(1. IV), стр. [2]. Потпис: Косовка Дјевојка.
Пјесма одштампана у бр. 34!
11. ПРИЛИКОМ ХИЉАДУГОДИШЊИЦЕ СВЕТИХ СЛАВЕНСКИХ АПОСТОЛА КИРИЛА И МЕТОДА ШЕСТОГ (18) АПРИЛА 1885. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 37, 3(15). IV, стр. [1]. Потпис: Косовка Дјевојка.
Ода са наглашеном сатиром против папизма и клерикализма.
12. ПРИЛИКОМ СМРТИ ЊЕНЕ СВЈЕЛОСТИ КЊИЖЕВНИЦЕ МАРИЈЕ. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 40, 15(27). V, стр. [2]. Потпис: Косовка Дјевојка.
Пјесма – тургованка посвећена М. Петровић, кћерки књаза Никола.
13. ПА ЗАР И САД. *Драшков рабош*, III/1885, бр. 42, стр. [1]. Потпис: Сестра Батрићева.
У пјесми се измијава малодушност.
14. ВИКТОР ИГО. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 42, 19. VI (1. VII), стр. [1]. Потпис: Косовка Дјевојка.
Ода
15. БЛАГОСЛОВ БАЛКАНСКОЈ ЦАРИЦИ. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 85, 1. III (13. IV), стр. [1]. Потпис: Старац Духовник
16. НА МОРУ. – *Драшков рабош* V/1887м бр. 86, 15(27). IV, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
17. НЕ РУЖИТЕ ЉУДЕ. (По једној старој причи). – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 86, 15(27). IV, стр. [3]. Потпис: Сестра Батрићева.
18. НА БРЕЖУЉКУ. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 87, 6(18). V, стр. [1]. Потпис: Старац Духовник.
19. ВИТЕШКОМ КЊАЗУ НИКОЛИ I. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 88, 20. V(1. VI), стр. [2]. Потпис: Сестра Батрићева.
20. РАЊЕНИ ЦРНОГОРАЦ. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 88, 20. V (1. VI), стр. [1]. Потпис: Старац Духовник.
[Пјесма одштампана у броју 88!]

21. ОПИВЕНИ ЛАБАР. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 90, 17(29). VI, стр. [2–3]. Потпис: Старац Духовник.
22. БРАТУ ЈОВИ. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 91, 1(13). VII, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
23. ЖАО МИ ЈЕ . . . – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 93, 5(17). VIII, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
24. КНЕЗ БУГАРСКИ И »КУРС« НАПОЛЕОНА. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 92, 15(27). VII, стр. [3]. Потпис: Сестра Батрићева.
Сатирична пјесма у којој духовито повезује политичке прилике у Бугарској и пад курса француске монете.
25. ЉУБИМ И ЉУБИГУ . . . – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 92, 15(27). VII, стр. [3]. Потпис: Старац Духовник.
26. ПЛАЧ СЕСТРЕ НАД МРТВИМ БРАТОМ И СРПСКИМ ПОПОМ НИКОЛОМ ЦВЕТКОВИЋЕМ ПРЕМИНУЛИМ У 67–ОЈ ГОД. ЖИВОТА 6. ЈУНЈА 1887. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 93, 5(17). VIII, стр. [2–3]. Потпис: Старац Духовник.
27. ЖАО МИ ЈЕ . . . – *Драшков рабош* V/1887, бр. 95, 2(14). IX, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
28. ЈА САМ СРБИН. – *Драшков рабош* V/1887, бр. 95, 2(14). IX, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
29. РИСНУ, СРПСКОМ ГРАДУ И СРПСКОМ ПРИМОРЈУ. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 96, 16 (28). IX, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
30. ЗАЛУДУ СЕ НАДА . . . – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 96, 16(28). IX, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.
31. ПОЗНАВАШ ЛИ . . . – *Нова зета*, I/1889, бр. 4, стр. 145. Потпис: Косовка Дјевојка.
[Мото]: Kennst du das Land? Goethe.
32. КУНЕМ ТИ СЕ. – *Оногошт*, I/1899, бр. 15, стр. [2–3], бр. 16, стр. [2–3].
Пјесма објављена постхумно у есеју Н. Вучковића Сарапа.
33. УЧИО САМ. – *Оногошт*, I/1889, бр. 15, стр. [2].
У есеју Н. Вучковића.
34. МИЛА. – *Оногошт*, I/1899, бр. 16, стр. [3–4].
У есеју Н. Вучковића.

б) Прозни текстови

35. НЕ ВАЉА ДАНАС НИ – ПОШТЕН БИТИ. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 41, 5(17), VI, стр. [4]. Потпис: Сестра Батрићева.
36. !?! . – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 49, 2(14). X, стр. [3–4]. Потпис: Косовка Дјевојка.
37. НАКО У РАЗГОВОРУ. – *Драшков рабош*, IV/1886, бр. 71, 3(15). IX, стр. [3]. Потпис: Косовка Дјевојка.
38. А.С. ПУШКИН. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 81, 4(16). II, str. [2]. Потпис: Сестра Батрићева.
39. С ПУТА У МИЛОСТИЊУ. (Одговор Старца Духовника). – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 82, 18. II(2. III), стр. [4]. Потпис: Старац Духовник.
[Мото]: Душе моја, душе моја, востани, што востани.
BIBLIOTEKA DURDE CRNOJEVIĆ

40. МЛАДИ АДВОКАТ. Прича Е. Монози. (Прокопије Јадовић–Тодору Букићу. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 84, 18(30). III, стр. [1–2]. Потпис: Косовка Дјевојка.

[Подлистак.

41. САН. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 86, 15(27). IV, стр. [2]. Потпис: Старац Духовник.

Прозни текст унутар којег је уклопљена пјесма »На мору«.

42. ВИД ВУЛЕТИЋ ВУКАСОВИЋА »Буро Арамбаша«. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 33, 6(18). II, стр. [1]. Потпис: Косовка Дјевојка.

Приказ књиге

в) Критике. Биљешке

43. ОТВОРЕНО ПИСМО ГРОФИЦИ МЕЈРИМИ – ЗАДАР. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 37, 3(15). IV, Додатак бр. 37. – стр. [4]. Потпис: Сестра Батрићева.

Полемика с Марком Царом, тадашњим уредником и издавачком листу Вук.

44. [БИБЛИОГРАФИЈА]. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 38, 17(29), IV, стр. [4]. Потпис: Сестра Батрићева.

Обавијест о низу књига које је примило Уредништво и кратки осврти на њих. Сатирични приказ дјела »Историја Срба« аутора Е. Калаја.

45. KARAGJORGJE IL GRANDE, Epoca brillante della Nuova Serbia. Dr. Cav. GIACOMO CHUDINA. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 43, 3(15). VII, стр. [4]. Потпис: Косовка Дјевојка.

Приказ књиге.

46. [БИБЛИОГРАФИЈА]. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 49, 2(14). X, Додатак бр. 49. – стр. [2]. Потпис: Сестра Батрићева.

Обавијест о низу књига које је примило Уредништво и кратки осврти на њих.

47. [ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ]. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 51, 6(18) XI, стр. [4]. Потпис: Сестра Батрићева.

Позив – приказ књиге Јосипа Берсе »Пјесме«, текст почиње: »Наш пријатељ и сурадник...«

48. [БИБЛИОГРАФИЈА]. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 77, 3(15). XII, стр. [4]. Потпис: Сестра Батрићева.

Обавијест о низу књига које је примило Уредништво и кратки осврт на њих.

г) Народна књижевност

49. ЗЛАТОКОСИЋ. – *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 3, стр. [1–2], бр. 4, стр. [1–2].

Народна приповијетка, с напоменом »купи по народу« Косовка Дјевојка.

д) Преводи

50. СТЕКЕТИ, Л. [Гвердини Олинда]: КАД СУ СТАБАА... (Stecchetti) [Превео: Косовка Дјевојка]. – *Нова Зета*, I/1889, бр. 3, стр. 104.

Пјесма прејевана с италијанског.

51. Наумов, [С.С.]: ТРИ ЗДРАВИЦЕ. (Превео: Косовка Дјевојка) – *Глас Црногорца*, XX/1891, бр. 48, 23. XI, стр. [2]

Пјесма прејевана с руског језика.

52. Њекрасов, [Н.А.]: СПАВАЈ – СПАВАЈ... – *Глас Црногорца*, XXI/1892, бр. 43, 24. X, стр. [4].

Пјесма прејевана с руског језика. Објављена у некрологу од Андрије Јовановића.

II – 2 Просвјетно-педагошки чланци

53 ПОСВЈЕТА. – *Драшков рабош*, IV/1886, бр. 72, 17(29). IX, стр. [4]. Потпис: Сестра Батрићева.



54. БЕСЈЕДА ПРИЛИКОМ ВИДОВДАНСКЕ ПРОСЛАВЕ У ОЦИЊСКОЈ ШКОЛИ ГОВОРИО –. – *Просвјета*, I/1889, св. VII (јули), стр. 226–228.
55. ИЗВЈЕШТАЈ РЕВИЗОРА О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА ЦРНОГОРСКИМ У ШК. ГОДИНИ 1888/9. . *Просвјета*, I/1889, св. XI (новембар), стр. 340–344.
Садржи: Школа у Бару и школа у Мркољевићима
56. ИЗВЈЕШТАЈ РЕВИЗОРА О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА ЦРНОГОРСКИМ У ШК. ГОДИНИ 1888/9. *Просвјета*, I/1889, св. XII (децембар), стр. 370–378
Садржи: школа у Крњацима, школа у Дупилу, школа у Брчелу, школа у Сотонићима и кола у Глухом Дољу.
57. ИЗВЈЕШТАЈИ РЕВИЗОРА О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА ЦРНОГОРСКИМ У ШК. ГОДИНИ 1889/90. – *Просвјета*, II/1890, св. VII и VIII (јули и август), стр. 213–224
58. ИЗВЈЕШТАЈИ РЕВИЗОРА О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА ЦРНОГОРСКИМ У ШК. ГОДИНИ 1889/90. – *Просвјета*, III/1891, св. I и II (јануар и фебруар), стр. 3–7
Садржи: школа у Каручу и школа у Ријеци Црнојевић.
59. ДОКЛЕ ДОПИРЕ ДОМАБИ УЗГОЈ. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 34, 20. II (4. III), стр. [3]. Потпис: Сестра Батрићева.
Осврт на дар по два форинта двију Дубровкиња »Рабош« да би могао излазити на ћирилицу; доноси и њихова писма.
Исти текст објављен и у броју 36, 20. III (1. IV), стр. 3.
60. НЕШТО О СТАРОЈ СРПСКОЈ ВАРОШИ БРСКОВУ. – *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 38, 23. IX, стр. [3]
Указује на погрешно писање Стојана Новаковића о локацији Брскова, који овај локалитет ситуира у околини Плаавског језера.
61. ТЕЛЕФОНИЈА ИЗ РИСНА. – *Драшков рабош*, III/1885, бр. 44, 17(29). VII, стр. [3]. Потпис: Сестра Батрићева.
Вијест о освешању нове рисанске цркве.
62. [ПРИЛИКЕ У СРБИЈИ]. – *Драшков рабош*, IV/1886, бр. 69, 6(18). VIII, стр. [2]. Потпис: Косовка Дјевојка.
63. ДРУШТВО СВ. САВЕ. – *Драшков рабош*, IV/1886, бр. 72, стр. [3]
Оснивање друштва у Београду.
64. [СА СВЕТОСАВСКЕ СВЕЧАНОСТИ У БАРУ]. – *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 40, 25. I, стр. [3]. Потпис: Косовка Дјевојка.
65. [ЛАЗА НАНЧИЋ]. – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 84, 18(30). V, стр. [1]. Потпис: Сестра Батрићева.
Некролог.
66. ГОРДЕЉИВИ! – *Драшков рабош*, V/1887, бр. 94, 19(31). VIII, стр. [3]. Потпис: Старац Духовник.
Надаслов: из књиге морала.
Разне мудре мисли.
67. [ПОВОДОМ РОБЕЊА ПРИНЦА ПЕТРА]. – *Глас Црногорца*, XVIII/1889, бр. 40, 1. X, стр. [3–4]. Потпис: Ивелић.
Вијест у којој се описује весеље у Улцињу пригодном робења трећег сина књаза Николе.
68. ПРВИ КАМЕН. – *Глас Црногорца*, XIX/1890, бр. 6, стр. [2–3]
Поводом постављања камен-темеља нове цркве у Улцињу 21. јануара 1890. године, са бесједом Хаџи Саве Косовића.

II 4 Лексикографија

69. ПРИЛОШЦИ ЗА СРПСКИ РЕЧНИК – *Просвјета*, III/1891, св. 3 и 4 (март и април), стр. 83–85. 

НИЋИФОР ДУЧИЋ (1882–1900)



Међу истакнутим културним и просвећеним извањцима из прошлог вијека, почевши од Сима Милутиновића – Сарајлије, Димитрија Милаковића, Милорада Медаковића, Љубомира Ненадовића, Милана Костића, Сима Поповића, Јована Павловића, Илије Беаре, Боже Новаковића, Стева Чутурила, Сима Матавуља, Лаза Костића, др Милана Јовановића–Морског, др Милана Јовановића–Батута, др Валтазара Богишића, др Луја Војновића, др Светислава Симоновића, др Борба Радића, Пера Богдановића и низа других, који су из разних југословенских крајева у Црну Гору долазили и дали свој значајни удио у њеном културно-просвјетном и општем напретку, налази се и Ниџифор Дуџић. Рођен је у сељачкој породици од оца Јевта и мајке Саре у херцеговачком селу Лугу, поред ријеке Требишнице, недалеко од манастира Дуџи крај Требиња 21. новембра 1832. године. Провео је дјетињство код свог стрица архимандрита Јевстатија у манастиру Дуџи, гдје је стекао основно образовање. Изучивши буквар, часловац и псалтир закалуђерио се 1849, да би четири године потом уписао београдску Семинарију, коју је, као државни питомац, завршио 1857. године. По завршетку богословије Дуџић се вратио у своју родну Херцеговину, да би тамо – у манастиру у којему се и замонашио, обављао дужност калуђера, свештеника и просвјетног радника. Прво је у м. Дуџима 1857. год. водио »малу школу«, а затим у м. Житомислићу с јесени наредне, 1858, основао »духовну школу за свештеничке приправнике«, у којој је био управитељ и наставник све до 1860. године.

Ослободилачки покрет који се јавио 60-тих година у Херцеговини, на чијем се челу налазио Лука Вукаловић, није мимоишао ни Н. Дуџића. Он је заправо учествовао у припреми Вукаловићевог устанка у коме је био и командант одреда. И касније је активно учествовао у покретима вођеним у Босни и Херцеговини за народно ослобођење. Учествовао је у црногорско-турском рату с прољећа 1862. године и том приликом се одвојио од Вукаловићевих јединица због његових несугласица са књазом Николом. По завршетку ратних операција, не добивши ам-

нестију од турске управе, морао је емигрирати у Црну Гору. Веома је лијепо примљен на црногорском двору. Стално се настанио на Цетињу. Био је наименован за управника Државне штампарије, а убрзо је добио ресор црногорских школа; био је управитељ свих основних школа све до одласка из Црне Горе (1867). Год. 1863. добио је чин архимандрита.

Као искусан просвјетни радник Дучић је имао шире планове за развој црногорске просвјете. Посебну пажњу је обраћао Цетињској основној школи. Његовим залагањем отворена је на Цетињу 1863. »привремена богословија« ради школовања свештеника и учитељског кадра за црногорске потребе. Био је њезин први управитељ и професор. Ова најстарија средња школа у Црној Гори није била дугог вијека. Радила је нешто више од годину дана, након чега је морала обуставити рад због оскудице у материјалним средствима (обновљена је шет година доцније!). Као руководиоцу свих основних школа црногорских, Дучићу је пошло за руком да прошири мрежу школа. Отворене су десетак нових основних школа (по 2 у Катунској, Ријечкој, Црмичкој нахији и Бјелопавлићима и по једна у Љешанској нахији и Васојевићима). Својим заузимањем и трудом Дучић је прилично учинио за школство у Црној Гори. Поред тога, црногорски књаз му је повјеровало и значајне дипломатске мисије (1866. ишао је у Београд код кнеза Михаила Обреновића, а затим у Беч код руског посланика Штакелберга). Иза тога, убрзо је он, маја 1867, напустио Црну Гору. О мотивима његовог одласка писано је различито. Једни мисле да је због политичких прилика морао напустити Цетиње. Јер, наводно, његова популарност у народу »није радо гледана у цетињском конаку.«¹ Други, пак, истичу да је усљед нарушеног здравља био принуђен да да оставку на службу и напусти Црну Гору, те да је неко вријеме стога био на лијечењу у Италији, Дубровнику и Трсту,² а према неким подацима боравио је и у Боки которској. Том приликом је растуран летак у којем су се позивали Црногорци да ликвидирају књаза Николу и прогласе прикључење Црне Горе Србији. О томе је писала новосадска *Застава*, називајући Дучићев потез као издајнички и злокобан за ослобођење балканских Словена³. И доцније је Миетићев лист, у неколико маха, 1870.⁴ и 1871. године⁵ писао о Дучићевом растурању прогласа против црногорског суверена и наводно о његовим активностима на развијању мржње помеђу Херцеговаца и Црногораца. Покушавао је Дучић, међутим, да се оправда, изјављујући да је неистинито писање о томе како је он »дукатима поткупљивао Херцеговце« против Црне Горе.⁶ Очигледно, ово питање остаје отворено за наука, па би га ваљало расвијетлити...

По позиву књаза Михаила почетком 1868. године Дучић је дошао у Београд, где је остао све до своје смрти (21. фебруара 1900). У Србији је заузимао разне високе положаје са којих је доприносио културном напретку. С митрополитом Михаилом путовао је у Русију 1869. и био примљен од цара Александра II. По повратку из Русије био је на функцији предсједника одбора за школе и учитеље у српским областима изван Србије, све до 1876. У то вријеме пружила му се прилика да надокнади оно што редовним школовањем није добио. Слушао је једно вријеме словенску филологију код Б. Даничића на Великој школи у Београду, затим је провео годину дана у Паризу: на Сорбони је слушао предавања из опште историје, географије и филозофије.

Био је члан Уједињене омладине српске и учествовао на њеним скупштинама. Год. 1866. је у Новом Саду, као црногорски архимандрит, учествовао на омладин-

¹ В[УКИЋЕВИЋ], М[иленко] М.: Нићифор Дучић. – У: *Споменица педесетогодишњице Невесињског устанка 1875–1925.* – Београд 1925, стр. 29.

² КРУШЕВАЦ, Т. и Јовановић, Ж.П.: *Лексикон писаца Југославије* [Нови Сад], 1972. стр. 710.

³ *Застава* [Нови Сад], 1867, бр. 75, стр. 1.

⁴ Исто, 1870, бр. 147, стр. 3.

⁵ Исто, 1871, бр. 120, стр. 3.

⁶ Исто, 1871, бр. 134, стр. 3.

ској скупштини, заступао Црну Гору и Херцеговину. Касније је био присталица мишљења које је заступао Јован Ристић, намјесник, »да влада узме ствар Омладине у своје руке« те да се револуционарни пут ослобођења замијени мирном и безопасном перспективом »потпомагања просвете и цркве код Јужних Словена«. По налогу намјесништва покушавао је да усклади гледишта карловачког патријарха Маширевића и вођа опозиције Светозара Милетића и Јована Суботића у питањима црквеношколских реформа . . .

Када је бјукнуо херцеговачки устанак (1875), Дучић је учествовао као добровољац, а у току српско-турског рата 1876. кнежевским указом званично је 14. јуна постављен за команданта Добровољачког кора Ибарске војске, којим је храбро руководио у низу битака (пред Новом Вароши, на Радојни, на Мрав-пољу, на Лиси, Боровцу, на Сувом риту итд.). У бици на Доловима он је »бачен с коња и гранатом силно контужен«. Дучић је и у рату с Турцима 1877/78. године био командант устаничких чета Јаворског кора, налазећи се такоређи на првој борбеној линији све до свршетка рата фебруара 1878. године.

Послије ових ослободилачких ратова Нићифор Дучић се вратио културно-просвјетном и научном дјеловању. Од 1880. до 1886. био је библиотекар Народне библиотеке Србије у Београду, затим кустос Народног музеја, управник Државне штампарије и потпредседник Великог духовног суда. Неколико година, од 1877, био је посланик у Народној скупштини, али је 1880. дао оставку на посланички мандат због неслагања са предложеном жељезничком конвенцијом. У Главном проветном савету Србије био је редован члан од 1881. и потпредседник од 1884. до 1886. године.

Године 1886. Нићифор Дучић је на изборима гласао за опозицију. Такво његово политичко опредјељење имало је непожељне косеквенце – остао је без државне службе. Нешто касније је пензионисан.

Године 1889. био је администратор Жичке епархије. Нуђена му је владичанска столица, али је он није хтио примити. У Народној скупштини 1890. као владин повјереник радио је на закону о црквеним властима. Двије године доцније постављен је за наставника црквене историје и црквеног права краљу Александру Караборђевићу. Исте, 1892. године, путовао је службено у Цариград и Свету Гору, које ће путовање бити од значаја и за његово стваралаштво.

Н. Дучић је за живота веома уважаван, маколико да је његов стручни и научни рад трпио и озбиљну критику. Биран је за члана више научних друштава у Београду, Загребу, Паризу, Лењинграду и Одеси. Био је редовни члан Српског ученог друштва (од 1869) и Српске академије наука (од 1899); дописни члан Југословенске академије знаности и умјетности (од 1890) и почасни члан Царске руске академије (од 1899).

Стваралаштво Н. Дучића доста је обилно и разноврсно. Књижевним радом почео се бавити по завршетку срење школе. На тражење А.Ф. Хилфердинга, руског конзула у Сарајеву, прва своја два рада: Монографију Тврдоша (Требиње) и Дужи и Покушај статистичког описа требињског, пријепољског, пљеваљског и невенскиног округа, објавио је на руском у зборнику Руска беседа (1859). Отада је сарађивао у низу периодичних публикација: *Српско-далматински магазин*, *Војин*, *Орлић*, *Дубровник*, *Народни коледар*, *Гласник Српског ученог друштва*, *Пастир*, *Србија*, *Млада Србадија*, *Застава*, *Српске новине*, *Исток*, *Српске илустроване новине*, *Видело*, *Словинац*, *Јавор*, *Рад ЈАЗУ*, *Старинар*, *Позор*, *Стражилово*, *Нова уставност*, *Обзор*, *Уставност*, *Годишњица Николе Чупића*, *Браство*, *Бранич*, *Жича*, *Старине*, *Хришћански весник*, *ВЕСНИК Српске цркве*, *Коло*, *Српска независност*, *Босанска вила*, *Босанско-херцеговачки источник*, *Дневни лист*, *Мале новине*, *Нови Требевић*, *Глас*, *Велики српски илустровани календар Неретљанин*, *Србобран*, *Српска застава*, *Вијиславијева споменица*, *Годишњак Српске краљевске академије*, *Зора*, *Српски глас*, *Трговински гласник*, *Бранково коло*, *Цариградски гласник* и посмртно му је

објављивала *Правда*, *Српски народни илустровани календар* *Граничар*, *Братство*, *Видовдан*, *Записи*, *Гласник*, службени лист српске православне цркве.

Током четири деценије објавио је преко 180 радова. Међутим, у његовим радовима релативно мало је оригиналнога и трајне вриједности. Већином његови радови су реферати, прикази разних расправа, бесједе и некролози. Написао је и неколико радова монографског карактера. Од укупног његовог опуса за науку је по најглавније оно што је објављивао као грађу и писане споменике из старе историје. Написао је и историју српске цркве. Од научне користи је, свакако, и његово мемоарско записивање савремених историјских догађаја. Прибирао је и усмено народно стваралаштво (пјесме, приповијетке, поскочице, загонетке и пословице). Уз то, бавио се и етнографијом (описивањем обичаја и живота народног) и лексикографијом (скупио је збирку мање познатих ријечи у нашем језику и уступио је ЈАЗУ за *Рјечник*). Дао је и више занимљивих описа појединих сакралних објеката (манастира: Житомислића, Врађине, Мораче, Острога, Хилендара итд. и разних цркава). Треба истаћи да је, од целокупног његовог опуса, највреднији материјал што га је прибавио о Црној Гори. Његова монографија *Црна Гора*, објављена још 1874. године, значајна је стога што садржи библиографију о Црној Гори од 1614. до године њезиног излажења. Садржи преко седамдесет монографских и наслова периодичних публикација. Према томе и Дучић се уврстио у ред првих библиографа о Црној Гори.

Један дио радова Дучићевих преведен је на руски, италијански и француски језик.

Он је преводио и са страних језика. Поред неколико преведених књига с руског (Б. Гејр, К.П. Побједоносцев) и француског језика, (Вл. Гете, Милан Пиротинац – под псеудонимом Стеван Братинић). Преводио је с ових језика и за *Бранич*.

Иако школовање Нићифора Дучића није било систематско, настојао је он до школовањем и самообразовањем да то надокнади. Истини за вољу, тај његов хендикеп није остао без последица. Тај недостатак се осјећао у његовом васколиком стваралаштву. У науци је остао прилично површан и непоуздан. Па, ипак, спада међу оним «даровитим самоуцима» којима је недостајала научна методологија и темељитост, али који су у XIX стољећу, скупа узети, доста урадили за нашу науку.

II БИБЛИОГРАФИЈА НИЋИФОРА ДУЧИЋА

II 1 Посебна дјела

- 1 БЕСЈЕДА коју је говорио архимандрит Н. Дучић у Саборној цркви у НИШУ 21-ог новембра на дан састанка Народне скупштине 1878 године – у Београду изидање аутора] у Државној штампарији, 1878; [I] + 10 стр.; 12°
- 2 БЕСЈЕДА. Говорио на задушници Ивана С. Аксакова у биоградској саборној цркви 8. марта 1886 год. редовни члан Српског ученог друштва Н. Дучић. – У Београду, Трговачкој штампарији, 1886; 9 стр.; 8°
- 3 БОРБА ДОБРОВОЉАЧКОГ КОРА ИБАРСКЕ ВОЈСКЕ И УСТАШКИХ ЧЕТА ЈАВОРСКОГА КОРА 1876, 77 и 78 год. (Грађа за историју српског рата за ослобођење и независност). Написао Н. Дучић. – У Београду. Српско учено друштво и у Државној штампарији, 1881; [I] + 372 стр.; 23 см

Гласник Српског ученог друштва. II одјелак. Београд. БИБЛИОТЕКА ПУРДЕ CRNOJEVIĆ

- 4 **ВАСЕЉЕНСКА ПАТРИЈАРШИЈА И СРПСКО ЦРКВЕНО ПИТАЊЕ.** Поводом писма Њ. С. Васељенскога Патријарха Константина V Њ. В. Р. Српскому автокералному Митрополиту Михаилу. Од Н. Дучића. – Биоград, Државна штампарија Краљевине Србије, 1897; 37 стр.; 23 цм
- 5 **ГДЈЕ ЈЕ ИСТИНА?** – Биоград. Штмпарија Св. Николића. 1898. 14 + [II] стр.; М. 8°.
- 6 **ДОБРУШТА.** Припоћио архимандрит Н. Дучић. – У Загребу, Тисак Дионичке тискаре, 1884; 7 стр.; 23 см
(Прештампано из *LXX Рада Југословенске академије знаности и умјетности*)
- 7 **ДРУГО ОТВОРЕНО ПИСМО ГОСПОДИНУ Д-РУ ВЛАДАНУ БОРБЕВИЋУ** (На његов »одговор« у 16 св. »Отацбине«). Од Н. Дучића. – У Београду, у Државној штампарији, 1880, 43 стр.; 23 см
Полемика са Владаном Борбевићем о српско-турском рату 1876–77.
- 8 **ЗАШТО САМ ОТПУШТЕН ИЗ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СЛУЖБЕ?** [С. а.] [С. а.] 10 стр.; М. 8°.
- 9 **ИСКРЕНА РИЈЕЧ СРПСКИЊАМА** од Н. Дучића. – У Биограду и Државној штампарији, 1871; стр. 44; 23 см
Прештампано из Младе Србадије.
- 10 **ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ** од првих досељеника VII в. до наших дана . . . VIII, 624 стр.; 20 см
- 11 **ЈЕПИСКОПИЈЕ ЗЕТСКА И ДАБАРСКА,** од Св. Саве српскога. Расправа Н. Дучића. – У Београду, Штампано у Краљ.-српској Државној штампарији, 1884; 33 стр.; 25 см.
- 12 **КЊИЖЕВНИ РАДОВИ** Нићифора Дучића. Књ. 1. – Биоград, шт. Државна штампарија; 20 см
Књ. 1. – 1891; стр. [7] + 256
Књ. 2. – 1892; стр. [3] + 292
Књ. 3. [Са 1 прилогом]. – 1893; стр. VIII + 356
Књ. 4. – 1895; стр. [4] + 467
Књ. 5. – 1898; стр. IV + 370
Књ. 6. – 1899; стр. [4] + 508
Књ. 9. – 1894; стр. XI + 371
- 13 **КРМЧИЈА МОРАЧКА.** Опис рукописа. – Фотијеви предговори. Градски закон. Описао и издао Н. Дучић. – У Београду, Српско Државној штампарији, 1877; стр. [3] + 134; 25 см.
Гласник Српског ученог друштва. Друго одељење, књ. VIII
- У првом дијелу — приликом описа десет нахија: I Катунске, II Ријечке, III Цр-
- 14 **Le Patriarchat oecuménique et la question de L'église Serbbe.** A propos d'une lettre de s.s. le patriarche oecuménique Constantin V. A. S. B. Mgr Michelmétropolitte de l'église autocéphale de Serbie. Par l'Archimandrite N. Douthitch. — Paris. Arthur Rousseau Editeur/Imp. G. Saint-Aubin et Theven ot, Saint, — Dizier (Hte—Marne) / 1898; 39 str. V 8°.
- 15 **НЕКРОЛОГ.** Автокефално архиепископ биоградски и митрополит краљевина Србије Михаило. [S. l. s.a.] 25 стр.; М. 8°.
Датирано 1898. године.
- 16 **НОВИ ЗАКОН О ЦРКВЕНИМ ВЛАСТИМА У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ.** – (S. l.] [S. a.] 52 стр.; 16°
Датирано: Биоград, 1890 године.
- 16^а **О СРПСКОЈ ОШТИНИ У ТРСТУ.** [Београд] [S. a.] 19 стр.; 8°
Датирано 1868 године.
Прештампано из Гласника Српског ученог друштва XXVI, у Београду у Државној штампарији.

- 17 Отворено писмо др-у Владану Борђевићу, начелнику санитетског одјељења у Министарству унутрашњих послова и уреднику »ОТАЏБИНЕ«. (Београд. 1880) 7 стр.; 8°
Поводом Борђевићевих успомена из првог српско-турског рата и приказа боја на Новој вароши (26. VI 1876) у коме је и Дучић учествовао.
- 18 ОДГОВОР НА КРИТИКУ Г. ЕПИСКОПА НИКАНОРА РУЖИЧИЋА. Од архимандрита Н. Дучића. – Београд.
Издање аутора
Шампано у Електричној штампарији Павловића и Стојановића, 1898; 8 стр.; 25 см
- 19 ОДГОВОР НА »ОТВОРЕНО ПИСМО« г. епископа Никанора Ружичића. – У 150 и 151 бр. »Дневнога Листа«, управљено Г. Н. Милашу епископу далматинском у Задру и Г. Н. Дучићу архимандриту у Београду. Београд [Издање аутора] Штампарија Св. Николића], 1898; 13 + [II] стр. М. 8°
- 20 ОДГОВОРИ НА КУБЕЊА И КЛЕВЕТАЊА («Солидност књижевног рада архимандрита Дучића. Написао В. С. Д.» Написао Н. Дучић. У Новом Саду, Српска штампарија дра Светозара Милетића 1885; 16 стр.; М. 8°
Pretampano iz Stramilova.
- 21 ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ КЊИГА. Од Н. Дучића. друштва – У Београду, Државна штампарија, 1885; 15 стр.; 25 см.
- 22 ПРИЛОЗИ СРПСКИХ ВЛАДАЛАЦА И ВЕЛИКАША ХИЛЕНДАРУ И ДРУГИМ МАНАСТАРИМА У СВЕТОЈ ГОРИ од 1185–1899 год. Н. Дучић. – У Ср. Карловцима. Српско Манстирска штампарија. [S. a] 14 + [II] стр. 8°
Прештампано из Бранкова кола за 1899. год.
- 23 ПРИМЈЕДБЕ НА »КОМЕНТАР ГОРСКОГА ВИЈЕНЦА« од архимандрита Н. Дучића. – У Београду [Издање аутора] у шт. Државној штампарији, 1870; 38 стр.; 25 см
- 24 ПРИМЈЕДБЕ НА ПРОЈЕКАТ ЗАКОНА О ЦРКВЕНСКИМ ВЛАСТИМА ИСТОЧНЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ. Од Н. Дучића. – Београд, штампано у Краљевско-српској државној штампарији, 1889; 32 стр.; 26 см
Издање аутора
- 25 РАЗЛИКЕ ДОМАБИХ ХРОНИЧАРА О ГОДИНИ КОЈЕ СУ СПАЉЕНЕ МОШТИ СВ. САВЕ. Од Н. Дучића. – Београд, Штампарија »Смиљево«, 1894; стр. 11; 8°
- 26 РАЗНИ ЗАПИСИ. Написао Н. Дучић. – У Загребу. ДИОНИЧКА ТИСКА ра. 1889. 8 стр.; V 8°.
Прештампано из XXI књ. Старине ЈАЗУ.
- 27 РАЧКО-ПРИЗРЕНСКА МИТРОПОЛИЈА И НАЦИОНАЛНО-КУЛТУРНА МИСИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У СТАРОЈ СРБИЈИ И МАБЕДОНИЈИ. Написао архимандрит Н. Дучић. – Београд. Држана штампарија Краљевине Србије, 1896; IX + 84; 8°.
- 28 РЕФЕРАТ Н. Дучића О ГРАБИ ЗА СРПСКУ ЦРКВЕНУ ИСТОРИЈУ ЧЛАНЦИ: VI, VII, VIII и IX. Од И. ЈАСТРЕБОВА. – У Београду у Државној штампарији, 1879; 22 стр.; 26 см
Прештампано из XLVIII Гласника СУД
- 29 СВЕТИ САВА, СРПСКА ЦРКВА И СРПСКА КРАЉЕВИНА У XIII ВИЈЕКУ. Од Нићифора Дучића. – Београд, шт. Државна штампарија, 1893; стр. [2] + 21; 26 см
Глас Српска академија наука; 39
- 30 СЛОВЕНСКИ РУКОПИСИ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ У ПАРИЗУ. Написао Н. Дучић. – У ЗАГРЕБУ. Тисак Дионичке тискаре 1889. 13 стр.; V 8°
Прештампано из XXI књ. Старина ЈАЗУ.
- 31 СРПСКА АФТОКЕФАЛНА АРХИЕПИСКОПИЈА, ПЕБКА ПАТРИЈАРШИЈА И НОВИ ПОДАЦИ. Приказ од Н. Дучића. (Прештампано из IX свеске »Весника Српске Цркве«) – Београд. Парна штампарија Д. Анитријевића. 1892. 11 стр. V 8°.

- 32 СТАРИНЕ ХИЛЕНДАРСКЕ. Од Н. Дучића. – У Београду у штампарији Краљевине Србије, 1884; стр. VI + 116; 26 см
Прештампано из 56 *Гласника српског ученог друштва*.
- 33 СТЕПЕНИК из кормчје са словено-рускога језика превео и из србуљах саставио. – На Цетињу: у Књажевској печатњи, 1866. – VIII, 80 стр.; 19 см.
Преговор / Н. Дучић: стр. (III) – IV
- 34 ЦРНА ГОРА. Биљешке Н. Дучића [Са 1 прил.]. – Београд: Државна штампарија, 1874; стр. [2] + 120; 24 см.
Прештампано из XI *Гласника СҮА*.
- 35 ХРИШЋАНСКИ БРАК. Написао архимандрит Нићифор Дучић. – У Београду [Издање Државне штампарије Краљевине Србије] у Државној штампарији Краљевине Србије, 1898, IV + 81 стр.; 8"

II – 2 Чланци и расправе. Прилози. Прикази

1861.

- 1 опис манастира, житомишлића у Херцеговини. – *Магазин српско-далматинскиј*, XX 1861, стр. 51–81.

1863.

- 2 ПРИЧЕ У ЦРНОЈ ГОРИ. На Цетињу. – *Магазин' српско-далматинскиј*, XXII 1863, стр. 60–63.
Садржај: 1. 2. 3. Зашто је у вука задњи труп сух?
- 3 ЗАГОНЕТКЕ. Скупио у Црној Гори. – *Магазин' српско-далматинскиј*, XXII 1863, стр. 63–65.

1864.

- 4 БОЈ НА ГРАХОВЦУ. (1858. год. 13. (1) свиб.) Од Нићифора Дучића. – *Босиљак* – I 1864–65, бр. 6, стр. 171–177; бр. 7, стр. 201–206.
- 5 ПРЕДГОВОР. - In: Петровић Мирко, Јуначки споменик. Пјесме о најновијим турско-црногорским бојевима спеване од великог војводе Мирка Петровића. – Издао архимандрит Цетињски Нићифор Дучић. – Цетиње, Књажевска штампарија, 1864, 8°, стр. 221.

1865.

- 6 БОЈ НА ГРАХОВЦУ. Написао – *Војин*, II/1865, св. 11, стр. 365–371; св. 12, стр. 375–388.
Из *Орлића*, календара цетињског за 1865.
- 7 ПОЛАЗАК ТУРСКЕ ВОЈСКЕ ИЗ БИЛЕБА У БАЊАНЕ, бој на Граховцу и славна побједа. (1858 год. 1 маја). – *Орлић*, I/1865, стр. 28–51.
Историјски подаци.

- 8 1. [О ЈАБУКО ЗЕЛЕНИКО . . .] Саобћно – . *Орлић* I/1865, стр. 72–73.

Надаслов: Народне посковиче у Црној Гори.

- 9 2. [ДЈЕВОЈЧИЦА ГОРОМ ГРЕДЕ] Саобћно – . *Орлић*, I/1865, стр. 73.

Надаслов: Народне посковиче у Црној Гори.



- 9а 3. [ЧАЈНА ГОРО, ХЛАДА ДЕБЕЛОГА . . .] Саобћно – . *Орлић*, I/1865, стр. 73.
Надаслов: Народне поскочице у Црној Гори.
- 10 4. [КОЛИКА ЈЕ НОЋЦА НОБАШЊА . . .] Саобћно – . *Орлић*, I/1865, стр. 73.
Надаслов: Народне поскочице у Црној Гори.
- 11 5. [ВИЛА СЕ ЛОЗА ВИНОВА . . .] Саобћно – . *Орлић*, I/1865, стр. 73.
Надаслов: Народне поскочице у Црној Гори.
- 12 6. У ЦРНИЦИ. Саобћно – . *Орлић*, I/1865, стр. 73–74.
Надаслов: Народне поскочице у Црној Гори.
- 13 7. У БРДИМА . Саобћно – . *Орлић*, I/1865, стр. 74.
И стих: Јунак побе кроз гору зелену . .
Надаслов: Народне поскочице у Црној Гори.
- 14 8. У МОРАЧИ. Саобћно – . *Орлић* I/1865, стр. 74.
И стих: Ибришимски конди . . .
Надаслов: Народне поскочице у Црној Гори.
- 15 [ТРИ НАРОДНЕ ПРИЧЕ]. Чуо у Херцеговини. – *Српско-далматински магазин*, XXIV/1865, стр. 50–54.
Садржај: Три путника и залто; Вук и лисица; Св. Саво српски и поп.
- 16 [БОЈ НА ПОЉИЦУ КОД ПОПОВА 1857. ГОДИНЕ]. – *Српско-далматински магазин*, XXIV/1865, стр. 82–87.
Записано према пјевању уз гусле Ивана Думељића Цуце.

1866.

- 17 КРШТЕЊЕ ПОТУРЧЕЊАКА У ВАСОЈЕВИЋИМА ОД 1825 ДО 1857. ГОДИНЕ. Цетиње 1865. год. – *Орлић*, II/1866, стр. 21–28.
- 18 БОГАТ И УБОГ. Чуо у Херцеговини. – *Српско-далматински магазин*, XXV/1866, стр. 93–95.

1867.

- 19 КАКО СЕ У ЦРНОЈ ГОРИ БОЖИЋ СЛАВИ. Цетиње, 1. марта 1866. – *Дубровник*, 1867, стр. 161–172.
- 20 ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ ОД НИЋИФОРА ДУЧИЋА, Арх. у септембру 1865. *Орлић*, III/1867, стр. 32–56.
Није довршено.
- 21 БОЈ У ШАРАНЦИМА. 6 АВГУСТА 1862 год. – *Српско-далматински магазин*, XXVI/1867, стр. 88–102.
С биљешком о том боју.

1868.

- 22 ДРИЊАЦИ И БУРО БАТИЊИ. ПРИОБЋИО – ЦЕТИЊЕ. [Ђир.] *Народни коледар* VI/1868, стр. 93–94. (Lat.)
- 23 ДВА ВРАЖЕГРМЦА. Приобћно – Цетиње [Ђир.] *Народни коледар*, VI/1868, стр. 94.

- 24 БОЈЕВИ У КРИЊИЦАМА 1862. год. – *Србско – далматински магазин*, XXVII/1868, стр. 68–83.

Одломак из »Повијести о политичким сувременим догађајима у Херцеговини и Црној Гори«.

1869.

- 25 О СРПСКОЈ ОПШТИНИ У ТРСТУ. Београд, новембра 1868. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. IX[XXVI]/1869, стр. 1–19.

- 26 ОПИС МАНАСТИРА ДУЖИ И ТВРДОША У ХЕРЦЕГОВИНИ. [С руског Н. П.]. – *Пастир*, II/1869, бр. 15, стр. 326–331; бр. 16, стр. 339–342; бр. 18, стр. 390–394; бр. 19, стр. 407–411.

- 27 НЕКОЛИКО ПРИМЈЕДАБА НА КОМЕНТАР »ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА«. У Београду мјесеца марта 1869. год. – *Србија*, III/1869, бр. 48, стр. 176; бр. 55, стр. 198; бр. 57, стр. 204–205.

Поводом издања »ГОРСКОГА ВИЈЕНЦА« (латиницом) са коментаром од Ст. М. Љубише.

1870.

- 28 ВРАЊИНА У ЗЕТИ И ХРИСОВУЉЕ НА ЦЕТИЊУ. Од архимандрита Н. Дучића. – *Гласник српског ученог друштва*, књ. X[XXVII]/1870, стр. 164–192.

1871.

- 29 ХРОНОГРАФ ЖИТОМИШЉИБКИ. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. XXXII/1871, стр. 239–277.

Текст и коментар Хронографа о српским деспотима. Текст Хронографа на старословенском.

- 29а ИЗЈАВА – *Застава*, 1871, бр. 134, стр. 3

Пориче да је неистинито писање. Б. Мемедовића – Дробњака и др. да је дукатима поткупљивао Херцеговце против Црне Горе и да не пружа помоћ младим Херцеговцима за њихово школовање

- 30 ИСКРЕНА РИЈЕЧ СРПКИЊАМА ОД АРХИМАНДРИТА Н. ДУЧИЋА. – *Млада Србадија*, II/1871, бр. 10, стр. 145–150; бр. 11, стр. 161–164; бр. 12, стр. 183–186.

- 31 СРПСКО–ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН ЗА ГОДИНУ 1870 и 71 У ЗАДРУ, штампарија Народног Листа. Уредио и издао архимандрит Д. Петрановић. Написао Архимандрит – *Млада Србадија*, II/1871, бр. 14, стр. 222–223.

1874.

- 32 ЦРНА ГОРА. [С ТАБЕЛАМА]. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. XL/1874, стр. 120 + 1 карта.

На крају попис свих дјела која говоре о Црној Гори (1614–1872).

- 33 БОКА И ЗЕТА. – *Гласник СРПСКОГ ученог друштва*, књ. XLII/1875, стр. 153–185.

Садржај: I Кратки историјски преглед о Боки уопште; II Границе Боке и Зете почетком XV в. и Историјска студија Мијатовићева о Бурбу Бранковићу; III Владичанске катедре које је св. Сава основао.

1876.

- 34 МОРАЧА И ОСТРОГ У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. XLIII/1876, стр. 52–69+1 табела.

Читано на сједници »Историјског и државничког одбора« 17. 9. 1975. г.
Табела на крају свеске.



1878.

- 35 БЕСЈЕДА КОЈУ ЈЕ ГОВОРИО АРХИМАНДРИТ У САБОРНОЈ ЦРКВИ У НИШУ 21 НО-
ВЕМБРА НА ДАН САСТАНКА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ 1878 ГОД. – *Застава*, XIII/1878,
бр. 192.

О значају ослободилачке борбе српског народа и признању независности Србије, као и о значају рада скупштине за унутрашњу консолидацију.

- 36 БЕСЈЕДА, коју је говорио архимандрит – у саборној цркви у Нишу 21-ог. новембра на дан састанка народне скупштине 1878 год. – *Српске новине*, XLVI/1878, бр. 265, стр. 1141–1142.

1879.

- 37 ГОВОР АРХИМАНДРИТА ДУЧИЋА ПРИЛИКОМ ДЕБАТЕ И ПРЕТРЕСАЊА БУЏЕТА МИНИСТРА ВОЈНОГ. – *Исток*, IX/1879, бр. 4, стр. [2–3].

1880.

- 38 РЕФЕРАТ ОДБОРУ ЗА ДРУШТВЕНЕ И ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ СРПског УЧЕНОГ ДРУШТВА. Биоград октобра 1878 г.: – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. XL-VIII/1880, стр. 427–448.

О грађи за црквену историју И. Јастребова, руског конзула у Скадру, чланци у XLVIII/1880. књизи *Гласника* стр. 358–426.

1881.

- 39 ЦРТИЦА О МАЖУРАНИЋЕВУ СПЈЕВУ »СМРТ СМАИЛ – АГЕ ЧЕНГИЋА«. Београд, 1876, год. – *Српске илустроване новине*, I/1881, бр. 8, стр. 124–125.

Наслов спјева лат.

С биљешком аутора о чланку.

1882.

- 40 ДВА СРПСКА ЛИСТА. Београд, 7 новембра 1882 год. – *Видело*, III/1882, бр. 154, стр. [2].

О својој мисији у Цариграду и Светој Гори и о тенденциозним коментарима *Православа* и *Самоуправе*.

- 41 БОСАНСКИ ПАТНИЦИ. (Два попа Карановића: Борбе и Стеван.) (Написао арх. – г. 1873.) [Бир.]. – *Словинац*, V/1882, бр. 1. стр. 3–7; бр. 2, стр. 24–27; бр. 3, стр. 35–37.

1884.

- 42 СТАРИНЕ ХИЛАНДАРСКЕ. Од Н. Дучића, архимандрита. Београд, Митров дан 1883. [С 2 сл.]. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. I–VI + 116.

Са предговором Н. Дучића, стр. I–VI и 12 посебних чланака.

- 43 МОНОГРАФИЈА ХИЛАНДАРА. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 1–31.

И чланак из циклуса: Хиландарске старине.

- 44 ТИПИК СВ. САВЕ СРПског НА МРАМОРСКОМ НАДВРАТНИКУ У ЊЕГОВОЈ ТИПИ-КАРНИЦИ У КАРЕЈАМА ОД 1199 г. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 32–51.

Текст типика на старословенском.

И чланак из циклуса: Хиландарске старине.

- 45 УПУТАК, КАКО ВАЉА ЧИТАТИ ПСАЛТИР, ОД СВ. САВЕ СРПског. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 52–55.

Текст упута на старословенском.

III чланак из циклуса: Хиландарске старине

- 46 КЊИЖНИЦА ХИЛАНДАРСКА. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 56–62.
IV чланак из циклуса: Хиландарске старине.
- 47 ЖИВОТОПИС СТАРЦА ИСАИЈЕ, КОЈИ ЈЕ ЖИВЕО У XIV ВИЈЕКУ. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 63–77.
Текст животописа на старословенском. V чланак из циклуса: Хиландарске старине.
- 48 [ИЗВОД ИЗ ГРАМАТИКЕ КОНСТАНТИНА ФИЛОЗОФА.] – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 78–85.
Цио текст на црквенословенском.
VI чланак из циклуса: Хиландарске старине.
- 49 ИЗВОД ИЗ ГРАМАТИКЕ КОНСТАНТИНОВЕ О ПРАВОПИСУ. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 86–93.
Цио текст на старословенском.
VII чланак из циклуса: Хиландарске старине.
- 50 О ПИСМЕНАХ' ЧРНОРИЗЦА ХРАБРА. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 94–97.
Наслов и цио текст на старословенском.
VIII чланак из циклуса: Хиландарске старине.
- 51 БИЉЕШКЕ ИЗ СТАРИЈЕХ КЊИГА КЊИЖНИЦЕ ХИЛАНДАРСКЕ. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 98–110.
IX чланак из циклуса: Хиландарске старине.
- 52 СЛОВО КОНСТАНТИНА ФИЛОЗОФА, БУГАРСКОГА ПРЕСВИТЕРА. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 111–113.
Цио текст на црквенословенском.
Чланак X из циклуса: Хиландарске старине. Два пута штампано у Русији 1858. и 1868.
- 53 [ЗАКЛЕТВА ПОПА БОРБА ЕПИСКОПУ ХВОСТАНСКОМ.] – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 114–115.
Цио текст на старословенском.
Чланак XI из циклуса: Хиландарске старине.
- 54 [СТИХИРА С НОТАМА ХИЛАНДАРСКОГ ПОЈАЊА.] – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 56/1884, стр. 116.
Факсимил нота и ријечи пјесме у тексту.
Чланак XII из циклуса: Хиландарске старине.
- 55 ЈЕПИСКОПИЈЕ ЗЕТСКА И ДАБАРСКА. Од Н. Дучића, архимандрита. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 57/1884, стр. 71–103.
- 56 ТРИ ПОТОМКА НЕМАЊИНА. Од Ивана Павловића. Београд, 1883. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 59/1884, стр. 118–125.
Чланци под III из: Оцене прилога за *Гласник Српског ученог друштва* које је историјски одбор наредио да се штампају.
У коауторству с Пантом Срећковићем.
- 57 О ПОРЕКЛУ КНЕЗА ЛАЗАРА ОД ИВАНА ПАВЛОВИЋА. Београд, 1883, 1884 – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 59/1884, стр. 125–127.
Чланци под IV из: Оцене прилога за *Гласник Српског ученог друштва*, који је историјски одбор наредио да се штампају.
У коауторству с Пантом Срећковићем.
- 58 ЗАПИС НА СТАРОЈ ДОБРУНСКОЈ ЦРКВИ. – *Јавор*, XI/1884, бр. 44, стр. 1401–1403.
- 59 ДОБРУШТА. – [Бир.]. – *Рад Југословенске академије знаности и умјетности* књ. LXX/1884, стр. 191–195. (Лат.)

60. L'EMPEURER ETIENNE DOUCHAN DE SERBIE ET LA PENINSULE BALKANIQUE AU XIV SIÈCLE PAR M. EMILE DE BORCHORAVEE, MEMBRE DE L'ACADEMIE ROYALE DE BELGIQUE. BRUXELLES 1884. BIOGRAD, 15. nov. 1884. g. – *Српске новине*, LI/1884, бр. 258 стр. 1405–1406.

Приказ.

- 61 СРПСКЕ СВРГИСТИЧКЕ И ХЕРАЛДИЧКЕ СТАРИНЕ. – *Старинар*, I/1884, бр. 1, стр. 15–19 + 1 табл.

Садржај: I Печат Св. Саве српског у Карејама; II Двоглави орао у Хилендару; III Двоглави орао Кнеза Лазара у Хилендару; IV Двоглави орао Кнеза Лазара у Горњаку; V Табла на крају св. Бр. 2.

1885.

- 62 ЗБОРНИК ПРАВИЛА СВЕТИХ АПОСТОЛА, ВАСИОНСКИХ И ПОМЈЕСНИХ САБОРА И СВЕТИХ ОТАЦА, КОЈА СУ ПРИМЉЕНА ПРАВОСЛАВНОМ ЦРКВОМ. Предео с грчког по најновијем атинском издању архимандрит Никодим Милаш, доктор богословије, професор црквеног права и црквене историје, Задар, 1884 г. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 60/1885, стр. 319–323.

Оцена и прикази књига. Читао З. I на сједници одбора за државне и историјске науке редовни члан, архимандрит Н. Дучић.

- 63 »КОНАЧНО НАЧЕЛО ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ПРИ РАЗРЕБИВАЊУ ЦРКВЕНИХ ВЛАСТИ. К. ПИТАЊУ О ЈЕРАРХИЧНОМ ПОЛОЖАЈУ САРАЈЕВСКЕ МИТРОПОЛИЈЕ. Задар, 1884 г.« Написао архимандрит Никодим Милаш др. богословије, професор црквеног праа и црквене историје. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 60/1885, стр. 323–333.

Читано 3. јануара [1885] на сједници одбора за државне и историјске науке Срп. ученог друштва

- 64 КАРЛОВАЧКА МЕТРОПОЛИЈА И СРПСКА ПАТРИЈАРШИЈА. – *Позор*, 1885, бр. 142, стр. 143. (Лат.)

Из »*Гласника српског ученог друштва*«, књ. 60.

Полемика са задарским архимандритом Никодимом Милашем поводом његове расправе: »Конанско начело православне цркве при разребивању црквених власти. К питању о јерархичном положају сарајевске метрополије. Задар 1884«.

- 65 НАРОДНА БИБЛИОТЕКА. Биоград, 1885, г. – *Српске новине*, III/1885, бр. 31, стр. 150.

Поводом поклана књига од енглеског државника Гледстона.

- 66 ЗЛАТАН КРСТ АРХИЕПИСКОПА САВЕ П ДАРОВАН КРАЉУ УРОШУ I. [С 2. сл.]. – *Старинар*, II/1885, бр. 2, стр. 56–58.

- 67 ОДГОВОР НА КУБЕЊА И КЛЕВАТАЊА. – *Стражилово*, I/1885, бр. 38, стр. 1205–1210; бр. 39, стр. 1239–1242.

Полемика са писцем В. С. Д. (Димитријем Руварцом) због критике књиге »Ко је наследник Пећске патријаршије«.

1886.

- 68 ЗАШТО САМ ОТПУШТЕН ИЗ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СЛУЖБЕ? Биоград, 21 маја 1886. г. – *Нова уставност*, I/1886, бр. 17, стр. [2–3].

О свом ставу на посланичким изборима у Србији од 26. IV 1886.

- 69 К ОДНОШАЈЕМ У СРБИЈИ. – *Обзор*, 1886, бр. 136. (Лат.)

Отворено писмо Н. Дучића под насловом »Зашто сам отпуштен из српске државне службе«.

- 70 ПЕЧАТ МИТРОПОЛИЈЕ ВРАЊИНСКЕ. [С 1 сл.]. – *Старинар*, III/1886, бр. 3, стр. 98–99.

- 71 БЕСЕДА. Говорио на задушници Ивана С. Аксакова у биоградској саборној цркви 8 марта 1886 г. редовни члан Српског ученог друштва Н. Дучић, архимандрит – *Уставност*, III/1886, бр. 29, стр. [3–4].

REGIONALNA
BIBLIOTEKA
DURDE
CRNE GORE
CRNOJEVIĆ

1887.

72 СРПСКИ АРХАНБЕЛСКИ МАНАСТИР У ЈЕРУСАЛИМУ. ЗАДУЖБИНА КРАЉА МИЛУТИНА. Биоград, 1886. – *Годишњица Николе Чупића*, књ. IX/1887, св. XXVI, стр. 235–242.

73 ОДБИЈАЊЕ НАСРТАЈА. ПАРИЗ, 15 ЈУНА 1887. – *Нова уставност*, II/1887, бр. 70, стр. [4].

Одговор М. Валтровићу на књижицу «Православност у садашњем црквеном живопису у Србији».

1888.

74 КОЛАШИН, ПРИЈЕДЈЕЛ И ПЛЕМЕ У ХЕРЦЕГОВИНИ. СВЕТИ АРСЕНИЈЕ АРХИЈЕПИСКОП СРПСКИ У ДОВОЉИ У КОЛАШИНУ. – *Братство*, II/1888, стр. 142–158.

1889.

75 ЦРНОГОРСКИ ГРАБАНСКИ ЗАКОНИК И ЊЕМАЧКА КРИТИКА. – *Бранич*, III/1889, стр. 423–431.

Расправа.

76 ДРУШТВО «СВ. САВЕ». 5 августа 1889 г. Чачак. – *Жича*, I/1889, бр. 5, стр. 160–162.

Позив свештенству рудничког округа да се упишу у друштво «Св. Сава».

77 СЛОВЕНСКИ РУКОПИСИ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ У ПАРИЗУ. – [Бир.]. – *Старине*, књ. XXI/1889, стр. 117–126. (Лат.).

78 РАЗНИ ЗАПИСИ. – [Бир.]. – *Старине*, књ. XXI/1889, стр. 127–132. (Лат.).

79 ПРИМЈЕДБЕ НА ПРОЈЕКАТ ЗАКОНА О ЦРКВЕНИМ ВЛАСТИМА ПРАВОСЛАВНЕ ИСТОЧНЕ ЦРКВЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ. – *Хришћански весник*, XI/1889, бр. 12, стр. 933–953.

1890.

80 ПОЗДРАВНА РЕЧ ПРИ ПОВРАТКУ Њ. В. Г. МИТРОПОЛИТА МИХАИЛА. – *Весник Српске цркве*, I/1890, књ. I, стр. 65–67.

81 ACTA CONIURATIONEM PETRI A ZRINIO ET FRANCISCI DE FRANKOPAN NEC NON FRANCISCI NADASDY, ILLUSTRANTIA (1663–1671). E tabulariis gallicis desumpta redegit Др. В. Богишић, Zagrabiae 1888. Vel. 8. str. LII u 286. – *Коло* II/1890, бр. 37, стр. 175–176.

82 НОВИ ЗАКОН О ЦРКВЕНИМ ВЛАСТИМА У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ. На Спасовдан 1890 год. Београд. – *Српска независност*, VI/1890, бр. 54, стр. [1]; бр. 55, стр. [1]; бр. 56, стр. [1–2]; бр. 57, стр. [1–2].

Коментар.

83 СТАРИ ГРБ БОСАНСКИ. 16. августа 1890 год. Београд. – *Српска независност*, VI/1890, бр. 98, стр. [4].

Приказ расправе др. Фрања Рачког о «Старом грбу босанском», прештампане из 101. књ. *Рад Југословенске академије знаности и уметности у Загребу*.

84 УРЕДНИШТВО «МАЛИХ НОВИНА». Београд, 31 августа 1890. г. – *Српска независност*, VI/1890, бр. 103, стр. [3].

Поводом приказа хералдичке расправе др. Ф. Рачког о «Старом грбу босанском» *Српска независност*, 1890, 98. прештампан је у *Малим новинама*, 1890, бр. 237, без ознаке од куда је узет и ко му је аутор.

1891.

85 СВЕЧАНИ УЛАЗАК СУЛТАНА ХАМИДА У ПАМИЈУ У ПЕТАК. Из путнијех биљежака од 1882. год. Београд 1890. год. – *Босанска вјест*, VI/1891, бр. 1, стр. 5–8.



86 ЦРКВА (сада цамија и гроб св. великомученика Димитрија у Солуну). (Из путнијех биљежака 1882. год.) Биоград, 1890. год. – *Босанско-херцеговачки источник*, V/1891, бр. 1/2, стр. 36–38.

Опис.

87 ТРИ РУКОПИСНА ДОКУМЕНТА. Приложно редовни члан – архимандрит. – *Гласник Српског ученог друштва*, књ. 72/1891, стр. 184–192.

Документа на старословенском.

88 РАЗВОД БРАКА. Биоград, 1. јануара 1891, год. – *Дневни лист*, V/1891, бр. 8, стр. 1.

Поводом брошуре »Развод брака« и изјави архијерејског сабора од 16. VI 1890. О разводу брака краљевских супруга.

89 НА ВИДИК С ИМЕНОМ И ПРЕЗИМЕНОМ. – *Дневни лист*, V/1891, бр. 35, стр. 1.

Поводом анонимне брошуре »Још једна и последња реч о разводу брака«.

90 РАЗВОД БРАКА. – *Обзор*, XXXII/1891, бр. 28. (Лат.).

Поводом развода брака између краља Милана и краљице Наталије. Осврт на канонске прописе. Прештампано из *Малия новина*.

91 СТАРА ЗАПУСТЈЕЛА ЦРКВА У КРИВОЈ РИЈЕЦИ И НОВА У КОЖЕТИНУ. – *Старинар*, VIII/1891, бр. 1/2, стр. 26–28.

О напуштеној цркви, с текстом старословенског натписа с надвратника; о цркви (храм Спасов) у Кожетину и о трговима шанчева из времена првог српског устанка, који су штитили стару цркву; о псалтиру српске редакције с записима вјероватно из XVII стр.

92 БЕЛЕШКЕ О ДЕЧАНИМА. – *Старинар*, VIII/1891, бр. 1/2, стр. 28–29.

Објављен запис из дечанске цркве из 1742. год. у којем се доносе подаци ко је саградио цркву и када и подаци о дужини и ширини цркве и вих архитектонских дјелова.

1892.

93 КАРЛОВАЧКО ВЛАДИЧАНСТВО. Прилог историји српске православне цркве. Написао Манојло Грбић, катехета и професор српске учитељске школе у Карловцу. 1891. год. – *Босанска вила*, VII/1892, бр. 16, стр. 249–251.

94 СРПСКА АВТОКЕРФАЛНА АРХИЈЕПИСКОПИЈА, ПЕЉСКА ПАТРИЈАРШИЈА И НОВИ ПОДАЦИ. У Биограду 1892 год. – *Весник српске цркве*, III/1892, св. 9, стр. 876–884.

95 НАРОДНО ПРЕДАЊЕ О НИКШИЋИМА. – *Нови Требевих*, велики илустровани српски календар у Босни и Херцеговини I/1892, стр. 45.

1893.

96 ШЕМАТИЗАМ ПРАВОСЛАВНЕ ЕПАРХИЈЕ БОКОКОТОРСКЕ И ДУБРОВАЧКЕ ЗА ГОД. 1893. Штампарија А. Пасарића у Дубровнику. – *Весник српске цркве*, IV/1893, св. 6, стр. 481–482.

97 СВЕТИ САВА, српска црква и српска краљевина у XIII. вијеку. Од архимандрита – академика, на савечаном скупу 22. фебруара 1893. год. – *Гласан*, 1893. књ. 39, стр. 1–21.

98 КОЛИКО ИМА ВРЕЛА У ТРЕСКАВИЦИ? – *Нови Требевих*, II/1893, стр. 27.

Народно предање.

1894.

99 ДОЛАЗАК СРПСКОГА НАРОДА НА БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ И ЊЕГОВО КРШЋЕЊЕ. У Биограду, 1893. год. Нератљанин, – велики српски илустровани календар I/1894, стр. 19–26. (Лат.).

Кратак преглед од досељења на Балкан у XIV вијеку до Урфина и Методија.

- 100 КОЈЕ СУ ГОДИНЕ СПАЉЕНЕ МОШТИ СВ. САВЕ СРПСКОГ. – *Мале новине*, VIII/1894, бр. 100, стр. [2].
- 101 КОЈЕ СУ ГОДИНЕ СПАЉЕНЕ МОШТИ СВ. САВЕ? – *Србобран*, XI/1894, бр. 42.
102. КОЈЕ СУ ГОДИНЕ СПАЉЕНЕ МОШТИ СВЕТОГА САВЕ. У Београду, 3. априла 1894. – *Српска застава*, IV/1894, бр. 41, стр. [2–3]
- 103 КОЈЕ СУ ГОДИНЕ СПАЉЕНЕ МОШТИ СВ. САВЕ СРПСКОГА? 3. априла 1894. год у Београду. – *Српске новине*, LXI/1894, бр. 75, стр. 354.

1895.

- 104 »РАДУЈТЕ СЕ! СРБИЈА ЗАРАТИЛА« . . . Епизода из рата црногорско-турскога 1862. године. – *Војислављева Споменица*, 1895, стр. 42–44.
- 105 МИТРОПОЛИТ БОРБЕ НИКОЛАЈЕВИЋ. – *Годишњак Српске краљевске академије*, IX/1895, стр. 370–375.
Некролог (20. априла 1807–8. фебруара 1896).
- 106 МИТРОПОЛИТИ И ЕПИСКОПИ (СРБИ) ПОД ВЛАШЉУ ЦАРИГРАДСКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ ОД 1769. ДО 1855. Г. У БЕОГРАДУ 17. ОКТОБРА 1895 ГОД. – *Мир*, II/1895, бр. 43, стр. [2].
- 107 »РАДУЈТЕ СЕ! СРБИЈА ЗАРАТИЛА« . . . Епизода из рата црногорско-турског 1842 [1862!] године архимандрита Нићифора Дучића. Из »Војислављеве Споменице«. – *Србобран* XII/1895, бр. 112.
Уз то кратка биљешка уредништва.
- 108 ОДГОВОР. У Београду 1895 год. – *Српска застава*, V/1895, бр. 38, стр. [3].
На чланак у бр. 36 »Разговор поводом брошуре Пироћанца«.
- 109 НЕМАЊИНА НАЈСТАРИЈА ЦРКВА. – *Неретљанин*, Велики српски илустровани календар, II/1895, стр. 27–28. (Лат.)
Побија биљешку из I свеске (1894) на 52 стр. *Хришћанског весника* да је најстарија Немањина црква у Нишу. Прва црква Немањина је св. Никола у Топлици.

1896.

- 110 ПЕТРОВ МАНАСТИР И ПЕТРОВЕ ВЕРИГЕ У ТРЕБИЊСКОМ ГОРЊЕМ ПОЉУ. – У Београду 1896. год. – *Зора*, I/1896, бр. 6, стр. 208–209.
- 111 ОДГОВОР НА КУБЕЊЕ И КЛЕВЕТАЊЕ. Архимандрит. – У Београду, 28. фебр. 1896. год. – *Мале новине* X/1896, бр. 64, стр. [3].
Поводом напада о стању у Народној библиотеци.

1897.

- 112 РЕФЕРАТ О СПИСИМА ДИМ. РУВАРЦА: О МАНАСТИРУ РАЧИ И БЕОЧИНУ И О ВАСИЛИЈУ ПЕТРОВИЋУ, ВЛАДИЦИ ЦРНОГОРСКОМ. У Београду, 29. априла 1897 г. – *Годишњак Српске краљевске академије*, XI/1897, стр. 40–42.
Реферат прочитан на скупу Академије друштвених наука 9. јуна 1897. године.
- 113 АВТОКЕФАЛНИ АРХИЕПИСКОП БЕОГРАДСКИ И МИТРОПОЛИТ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ МИХАИЛО (1826–1898). – *Годишњак Српске краљевске академије*, XI/1897, стр. 164–188.
Некролог (19. VIII 1826 – 5. II 1898).

- 114 БУГАРИ И СРПСКИ ХИЛЕНДАР. – *Србобран*, XIV/1897, бр. 147.
Историјски подаци о манастиру Хилендару.
О шовинизму бугарских калуџера.
- 115 СРПСКИ ХИЛАНДАР. У Београду 25. новем. 1897. год. – *Српска застава*, VII/1897, бр. 141, стр. [2].
Поводом намере Бугара да отму српски манастир Хиландар у Св. Гори.
- 116 СРПСКИ ХИЛАНДАР. У Биограду, 25. новембра 1897 год. – *Српски глас*, XVIII/1897, бр. 51, стр. 1.
- 117 СРПСКИ ХИЛЕНДАР. 25 нов. 1897 год. у Београду. С.З. – *Трговински гласник*, VII/1897, бр. 142, стр. [1].
- 118 СРПСКИ ХИЛЕНДАР. 25 нов. 1897 год. у Београду. – *Ускок*, II/1897, бр. 104, стр. [4].
Поводом покушаја Бугара да узму манастир Хиландар.

1898.

- 119 ПОСЛАНИЦА БИОГРАБАНИМА. У Биограду 14. јануара 1898. год. Архимандрит –. – *Весник српске цркве*, IX/1898, св. 2, стр. 150–151.
- 120 [ИЗВЕШТАЈ О ПРЕВОДУ С ФРАНЦУСКОГ ПРОФЕСОРА ЈОВ. Н. ТОМИЋА ДВА ПУТОПИСА ИЗ XVII v. »Voyage de Levant«.] У Биограду 15 октобра 1898. – *Годишњак Српске краљевске академије*, XII/1898, стр. 58–62.
У коауторству с Пантом Срећковићем.
- 121 ОДГОВОР НА »ОТВОРЕНО ПИСМО« Г. ЕПИСКОПА НИКАНОРА РУЖИЧИЋА У 150 И 151 БР. »ДНЕВНОГ ЛИСТА« УПРАВЉЕНО Г. Н. МИЛАШУ ЕПИСКОПУ ДАЛМАТИНСКОМ У ЗАДРУ И Г. Н. ДУЧИЋУ АРХИМАНДРИТУ У БЕОГРАДУ 20 јула 1898 год. – *Дневни лист*, XVI/1898, бр. 165, стр. [3–4]; бр. 166, стр. [3].
- 122 ПЛЕМЕ ЗУПЦИ И ВОЈВОДА ЛУКА ВУКАЛОВИЋ. У Биограду, 1897. год. – *Зока*, III/1898, бр. 1, стр. 10–13.
- 123 ХРИШЋАНСКИ БРАК, написао архимандрит –, Биоград, у државној штампарији краљевине Србије 1898. год. – *Източник*, XII/1898, бр. 6, стр. 94–95.
- 124 ПИСЦУ БРОШУРЕ »ДА СМО ЈЕДНОМ НА ЧИСТО«. 1 јуна 1898 године. У Београду. – *Српска застава*, VIII/1898, бр. 66, стр. [2].
Поводом приказа српско-црногорских односа и политике Русије према њима.
- 125 ВАСЕЉЕНСКА ПАТРИЈАРШИЈА И СРПСКО ЦРКВЕНО ПИТАЊЕ ОД АРХИМАНДРИТА Н. ДУЧИЋА. – *Српски глас*, XIX/1898, бр. 8, стр. 1; бар. 9, стр. 1–2.

1899.

- 126 ПРИЛОЗИ СРПСКИХ ВЛАДАЛАЦА И ВЕЛИКАША ХИЛАНДАРУ И ДРУГИМ МАНАСТИРИМА У СВЕТОЈ ГОРИ ОД 1185–1899 год. – *Бранково коло*, V/1899, бр. 43, ступ. 1364–1372.
- 127 НА ЧИЈОЈ ЈЕ СТРАНИ ИСТИНА? Одговор Архимандрита Никифора Дучића преосвећеном епископу нишком г. Никанору Ружичићу. 19. Децембра 1898. год. у Биограду. – *Весник српске цркве*, X/1899, св. 1–2, стр. 137–138.
- 128 [РЕФЕРАТ О ЧЛАНКУ ПРОТОЈЕРЕЈА ДИМ. РУВАРЦА: »МОЈСИЈЕ ПЕТРОВИЋ, МИТРОПОЛИТ БЕОГРАДСКИ, 1713–1730.«] У Београду, 27 маја 1898 год. – *Годишњак Српске краљевске академије*, XIII/1899, стр. 80–82.
Реферат је штампан у XII *Годишњаку*.

129 [РЕФЕРАТ О РАСПРАВИ ПРОФЕСОРА ЈОВ. М. ТОМИЋА »ЦРНОЈЕВИЋИ И ЦРНА ГОРА ОД 1479 ДО 1528 ГОД.«] У Београду, дец. 1899 год. – *Годишњак Српске краљевске академије*, XIII/1899, стр. 86–89.

130 ПРИЛОЗИ СРПСКИЈЕХ ВЛАДАЛАЦА И ВЕЛИКАША ХИЛАНДАРУ И ДРУГИЈЕМ МАНАСТИРИМА У СВЕТОЈ ГОРИ ОД 1185–1899 ГОД. Од архимандрита – *Српски глас*, XX/1899, бр. 44, стр. 1–2; бр. 45; стр. 1; бр. 46, стр. 1–2.

131 ШТА СУ СРБИ ПРИЛОЖИЛИ ХИЛЕНДАРУ И ДРУГИМ МАНАСТИРИМА У СВЕТОЈ ГОРИ ОД 1185–1899 ГОД. Од – *Цариградски гласник* V/1899, бр. 46, стр. [1].

Наставља се.

1900.

132 СМРТ АГЕ КАДИБА (у боју Михаљијем – Доловима 18. окт. 1861. год.) – *Зора*, V/1900, бр. 1, стр. 19–21.

133 РИЈЕКА БУНА У ХЕРЦЕГОВИНИ. – *Нова искра*, II/1900, бр. 1, стр. 10–12.

134 МИЛЕШЕВО. – *Србобран*, 1900, стр. 88–92.

О манастиру Милешево.

135 ГАРАШАНИН НА БОЈИШТУ. – *Правда*, III/1906, бр. 49, стр. [2–3].

Из чланка »Борба добровољачког кора ибарске војске и усташких чета Јаворског кора 1876, 77, 78 год.«, штампаног у II одељењу књиге XIII *Гласника Ученог друштва*. Поводом осмогодишњице смрти Милутина Гарашанина.

1913.

136 РАТОВАЊЕ ОМЕР-ПАШЕ НА ЦРНУ ГОРУ. *Граничар, српски народни илустровани календар*, V/1913, стр. 62–72.

Прештампано из књиге: Мирко Петровић, *Јуначки споменик*.

137 ОСТРОГ. [С. 1 сл.]. – *Братство*, I/1925, бр. 6, стр. 136–137.

О манастиру Острог.

138 МАНАСТИР МОРАЧА. [С. 1 сл.]. – *Братство*, I/1925, бр. 11, стр. 244–246.

139 МАНАСТИР ЖИТОМИШЉИЋ. [С. 2 сл.]. – *Братство*, I/1925, бр. 12, стр. 273–274 + 268.

Слика на стр. 268

140 ИЗ МЕМОАРА АРХИМАНДРИТА НИКИФОРА ДУЧИЋА. – *Видовдан*, IV/1925, бр. 28, стр. 3.

О славенским симпатијама за босанско-херцеговачки устанак 1875–76.

141 ОРГАНИЗАЦИЈА ДОБРОВОЉАЧКОГ КОРА. – *Споменица педесетогодишњице Невесињског устанка 1875–1925*. 1925, стр. 33–44.

Из мемоара архимандрита Дучића.

142 ПИСМА АРХИМАНДРИТУ НИБИФОРУ ДУЧИЋУ ПРОТОЈЕРАЈУ РУСКЕ ПОСЛАНИЧКЕ ЦРКВЕ У БЕЧУ МИХАЈЛУ РАЈЕВСКОМ. – *Гласник, службени лист српске православне партијархије*, IX/1928, бр. 21, стр. 329–330; бр. 22, стр. 346–347; X/1929, бр. 4, стр. 60–61.

143 ПРЕДИСТОРИЈА »ЧОВЕКА С НОГОМ« У »ПУТУ ОКО СВЕТА«. Како су се Црногорци осветиди г. Нушићу. – *Правда* XXXIII/1937, бр. 11594, стр. 11.

144 ТАЈНА ЊЕГОШЕВЕ ПУШКЕ ПРОНАБЕНЕ У ЗАГРЕБУ. Шта се се мисли на Цетињу о пушци владике Рада пронабеној у Загребу. – *Правда*, XXXIII/1937, бр. 11705, стр. 7.

Аутор према Библиотекару бр. 1, Београд, 1950.



- 145 У ЦЕТИЊСКОЈ ОПШТИНИ ЧУВА СЕ КАСА, КОЈУ ЈЕ ПРЕ СТО ГОДИНА КУПИО У МЛЕЦИМА ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ. Овом првом државном касом руковао је «казначеј» – благајник Милаковић. [С. 1 сл.]. – *Правда*, ХХХИИ/1937, бр. 11710, стр. 10. Писац према *Библиотекару* (1950, бр. 1).

1938.

- 146 НИКИФОР ДУЧИЋ НЕКОМ ПРИЈАТЕЉУ. 17 априла 1897. – *Записи*, XI/1938, књ. ХХ, св. 2, стр. 94–95.
О посјети краља Александра Обреновића књазу Николи.

1939.

- 147 КАКО СЕ У ЦРНОЈ ГОРИ БОЖИЋ СЛАВИ. (Дубровник, забавник народне штионице дубровачке за год. 1866). – *Записи*, XII/1939, књ. ХХИ, св. 5, стр. 310–316.

II/3 - ПРЕВОДИ

1. ГЕЈР, В.: *Развитак историјске науке*, Београд 1871/Београд: Државна штампарија; 182 стр.
Превод с руског језика.
2. БОГИШИЋ, Валтазар: Технички термини у законодавству од др-а В. Богишића. Превео с руског писаног изворника Н. Дучић. -Београд Штампарија Задруге штампарских радника, 1887; стр. 26; 8°
Прештампано из *Бранича*.
3. ПИРОБАНАЦ, Милан С.: Балканско полуострво. Од др-а Стефана Братимића. Превео с француског. У Београду, Краљевско српска државна штампарија, 1889; 34 стр; V, 8°
[Насл. ориг.: La Péninsule balkanique]
4. ГЕТЕ, Вл.[адмир]: Учење Васељенске православне цркве пропраћено с разликама које се налазе у другим хришћанским црквама од – Превео с француског-Београд 1891; стр. 8+ XXV +257 . 18°
5. ПОБЈЕДОНОСЦЕВ, К[онстантин] П[етровић]: Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвјети итд. –Београд: Државна штампарија, 1889; стр. 135; 8°
Превео с руског језика

III БИБЛИОГРАФИЈА О НИКИФОРУ ДУЧИЋУ

1. Аноним: Свечани помен просветном добротвору пок. Нићифору Дучићу, архимандриту и академику. – Београд 1901.
2. Аноним: Архимандрит, Нићифор Дучић, научењак, академик, књижевник, борац, родољуб, учитељ и просвјетитељ српски. [С 2 портрета.]. –*Босанска вила*, XIV/1899, бр. 19/20, стр. 249–252.
Живот и рад.
3. Аноним: Оставштина пок. архимандрита Нићифора Дучића. – *Босанска вила*, XV/1900, бр. 5-6, стр. 71.
4. Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. – *Босанско-херцеговачки источник*, XV/1900, бр. 5. стр. 78-80.



- 5 Аноним: Хришћански брак Нићифора Дучића. – *Бранково коло*, IV/1898, бр. 11, стр. 350.
- 6 Аноним: Др Валтазар Богишић и архимандрит Нићифора Дучић. – *Бранково коло*, IV/1898, бр. 12, стр. 382-385.
- 7 Аноним: Књижевни радови Нићифора Дучића, VI. – *Бранково коло*, V/1899, бр. 13, стр. 415.
- 8 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. – *Бранково коло*, V/1899, бр. 41, стр. 285-287.
- 9 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. – *Бранково коло*, V/1899, бр. 41, стр. 1285-1287.
Библиографски подаци приликом педесетогодишњице живота.
- 10 Аноним: Нићифор Дучић, почасни члан Императорске руске академије наука. – *Бранково коло*, VI/1900, бр. 9, стр. 287-288.
11. Аноним: Нићифор Дучић. – *Бранково коло*, VI/1900, бр. 9, стр. 287-288.
- 12 Аноним: Задужбина архимандрита Нићифора Дучића. – *Бранково коло*, VI/1900, бр. 12, стр. 381-382.
- 13 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. Поводом двадесетпетогодишњице од дана смрти. – *Братство* I/1925, бр. 6, стр. 131-132.
- 14 Аноним: Јунаштво Нићифора Дучића. – *Братство*, I/1925, бр. 6, стр. 132-133. (Lat.)
- 15 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. [С портретом]. – *Вардар, календар*, XV/1926, стр. 81-86 + tabl XII.
Портрет на табли XII између стр. 36 и 37. Посвета пригодном двадесетогодишњице смрти.
- 16 Аноним: Заоставштина пок. Дучића. – *Вечерње новости*, VIII/1900 бр. 66, стр. [1].
О тестаменту архимандрита Нићифора Дучића и гесту наслеђеника – брата Васа Дучића.
- 17 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. – *Виенац*, XXXII/1900, бр. 11, стр. 159
Некролог.
- 18 Аноним: [О разлозима пута архимандрита Нићифора Дучића у манастир Хилендар]. – *Глас православља*, I/1882, бр. 27, стр. 216.
- 19 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић, редовни члан Срп. краљ. академије наука, почасни члан Император, руске академије наука, почасни члан Петроградске духовне академије и т.д. и т.д. (С портретом). – *Гласник православне цркве у краљевини Србији*, I/1900, бр. 2, стр. 88-93.
Некролог. Портрет с аутограмом.
- 20 Аноним: Нићифор Дучић, архимандрит. – *Годишњак Српске краљевске академије*, VIII/1894, стр. 145-168.

Библиографски подаци.

- 21 Аноним: Задужбина архимандрита Нићифора Дучића. – *Годишњак Српске краљевске академије*, VI/1901, стр. 53-60.
- 22 Аноним: Задужбина архимандрита Нићифора Дучића. – *Годишњак Српске краљевске академије*, XXIII/1909, стр. 336-344.
- 23 Аноним: Нићифор Дучић. – *Годишњак Српске краљевске академије*, I/1900, бр. 5, стр. 79-80.
Некролог.

- 24 Аноним: [Приказ четврте књиге књижевних радова архимандрита Н. Дучића штампано у државној штампарији у Београду 1895]– *Дневни лист*, XIV/1896, бр. 12, стр. [3].
Приказ књиге.
Садржај: Монографија Хилендара; Хронограф житомилшћински; Крмчија морачка; Посланица Генадија II калу-
Верима синајским; Три листине; Напомене; Регистар.
- 25 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. – *Зора*, V/1900, бр. 3, стр. 120.
Некролог
- 26 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. *Источник*, XIV/1900, бр. 5, стр. 78–80.
Некролог.
27. Аноним: [Друга књига књижевних радова Нићифора Дучића]. – *Јавор*, XIX/1892, бр. 16, стр. 255.
Приказ књиге.
- 28 Аноним: Нићифор Дучић, архимандрит–борац за српску слободу. [С портретом]. – *Календар Матице српске*, I/1902, стр. 95–96.
Некролог.
- 29 Аноним: Двадесетпетогодишњица смрти архимандрита Нићифора Дучића. – *Књижевни преглед »Мале библиотеке«*, 1925, бр. 2, стр. 35–36.
- 30 Аноним: [О насилном удаљењу болесног архимандрита Нићифора Дучића из Дубровника, као познатог вођу херцеговачког]. Из Далмације. 30. нов. – *Напредак*, XX/1867, бр. 98, стр. [3]
- 31 Аноним: Дучић Нићифор. – *Народне новине*, LXVI/1900, бр. 56.
Некролог.
32. Аноним: Архимандрит Н. Дучић. [С портретом]. – *Наш календар*, 1900, стр. 93–95 + 1 табла.
Биографски подаци.
Табла између стр. 72 и 73.
- 33 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. – *Наша доба*, XVI/1900, бр. 17, стр. [1].
Некролог
- 34 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић. Београд, 3 јуна. – *Нова уставност*, I/1886, бр. 21, стр. [1].
О Дучићу као научнику и националном борцу – команданту херцеговачком из 1861. и 1876. год. и његовом уклањању из државне службе.
- 35 Аноним: Архимандрит Нићифор Дучић 1849–1899. – *Ново време*, II/1899, бр. 84, стр. [2–3].
О животу и раду свештеника и књижевника поводом 50-то годишњице рада.
- 36 Аноним: Нићифор Дучић. – *Обзор*, XLI/1900, бр. 55
Некролог.
- 37 Аноним: Дан и година спаљења моштију Св. Саве. – *Одјек*, XI/1894, бр. 79, стр. [3]
Утврђено да је дан 27. април 1594. год. Утврдили Нићифор Дучић и Иларион Руvaraц.
- 38 Аноним: Вође Ибарске војске. [С 3 портрета]. – *Орао, календар*, III/1877, стуб. 95–96.
Из српско–турског рата 1876. г.
- 39 Аноним: Нићифор Дучић, архимандрит. [С портретом]. – *Орао календар*, XVII/1891, стуб. 65–66 + 107–110.
Репродукција портрета.

- 40 Аноним: Архимандрит Ниђифор Дучић (1884 и 1885). – *Педесетогодишњица друштва за васпитање и заштиту деце 1880–1930*, 1930, стр. 99–100.
Биографија.
- 41 Аноним: [Ниђифор Дучић, архимандрит]. [С портретом]. *Привередник*, XVII/1914, бр. 1, стр. 4.
Приказ.
- 42 Аноним: Ретка прослава. *Просветни гласник*, XX/1899, бр. 11, стр. 667–668.
О педесетогодишњици службе у цркви и 40-годишњици рада на књижи архимандрита Ниђифора Дучића.
- 43 Аноним: Књижевни радови Ниђифора Архимандрита. Књига 3. с прилогом једне карте. У Биограду, штампано у држ. штампарији 1893. – *Просвјета* I/1893, св. VI, стр. 219–220.
Критика одјелка о уређењу црногорске богословије.
- 44 Аноним: »Гласник српског ученог друштва«. Књига XL (40) с картом Црне Горе. У Београду 1874, у државној штампарији. - *Рад*, I/1874, бр. 23, стр. 366–368; бр. 24, стр. 379–382.
Приказ.
- 45 Аноним: Архимандрит Ниђифор Дучић. [лат.]. – *Соколска њива. Календар за соколско село*, 1940, стр. 107–108.
Биографија.
- 46 Аноним: Војводина. Нови Сад, на Бурђевдан. – *Србобран*, II/1862, бр. 33, стр. [3].
Пводом чланка Ниђифора Дучића, команданта херцеговачких устаника: »Неколико речи у одбрану«, одштампано у *Српском дневнику*, бр. 30, и нападу на писање *Србобрана* о Црногорцима.
- 47 Аноним: [Ниђифор Дучић: »Разлика домаћих хроничара о години, које су спаљене мошти св. Саве«]. - *Србобран*, XI/1984, бр. 55,
Приказ књижице.
- 48 Аноним: »Васељенска патријаршија и српско црквено питање« од архимандрита Н. Дучића. Биоград–Државна штампарија краљевине Србије 1897. *Србобран* XIV/1897, бр. 95.
Приказ књижице.
- 49 Аноним: Педесетогодишњица архимандрита Ниђифора Дучића. – *Србобран* XVI/1899, бр. 118.
Животопис и рад.
- 50 Аноним: Архимандрит Ниђифор Дучић. – *Србобран* XVII/1900, бр. 44, стр. 5–6.
Некролог.
- 51 Аноним: Архимандрит Ниђифор Дучић. – *Србобран* XVII/1900, бр. 44, стр. 5–6.
Некролог.
- 52 Аноним: Српске војсковође. [С 3 сл.]. – *Српска зора*, II/1877, св. 1, стр. 13 + 17 + 18.
Биљешке о војсковођама: Венералу Зану; архимандриту Ниђифору Дучићу и пуковнику Анту Орешковићу. Портрети на стр. 17 и 13.
- 53 Аноним: Ниђифор Дучић архимандрит. – *Српски глас*, XXI/1900, бр. 9, стр. 1.
Некролог.
- 54 Аноним: [Одговор на писање »Самоуправе« у бр. 140 о раду Српског ученог друштва на скупштини од 22 новембра 1881 год. и о члановима А. Васиљевићу, Архим. Дучићу и Бошковићу као либералима]. - *Српска независност*, I/1881, бр. 32, стр. 135.
- 55 Аноним: Ниђифор Дучић, архимандрит. [С портретом]. – *Требевић, први српски лустровани календар*, 1981, бр. 87–89.
О свештенику књижевнику. Слика на страни 32.
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

- 56 Аноним: Златно перо. – *Цариградски гласник*, IV/1898, бр. 13, стр. [2]
Дар др Валтазара Богишића архимандриту Ниђифору Дучићу.
- 57 [Анђелковић, Милош С.]: Хришћански брак. Написао архимандрит Н. Дучић. *Дневни лист*, 16/1898, бр. 123, стр. [3–4]; бр. 124, стр. [3]. Потписис: Ти. Ђ. Зла–
Приказ.
- 58 Анђелковић, Милош С.: »Хришћански брак«. Написао архимандрит Н. Дучић. Одговор на одговор господина архимандрита Н. Дучића. Пише Ниђифор Дучић кандидат Академије, испитани професор. – *Дневни лист*, XVI/1898, бр. 173. Прилог »Дневном листу« стр. [1–2].
- 59 АТОМ: Учење васељенске православне цркве В. Гетеа у преводу Ниђифора Дучића. – *Босанско-херцеговачки источник*, VIII/1894, бр. 1/2, стр. 20–25, 76–81.
- 60 Б.Ј.: Нови појави у српско-хрватској књижевности. – *Земљак*, II/1874, бр. 63, стр. 4.
Прикази уџбеника: архимандрит Н. Дучић, »Црна Гора«, Никола Вукићевић, »Упутство за предавање буква: Милорад Р. Шабчанин, »Граба за писмена вјежбања у основној школи«. Јосип Пецић »Познавање човјека«, Милорад Р. Шабчанин, »Упутство за предавање домовине и свијета у основној школи«.
- 61 Б.Н.: Права истина. О Дучићевим кубурама. На Крстовдан 1910 у Нишу. *Депеша*, I/1910, бр. 249, стр. [1].
Поводом књаз Николине наредбе о кастрирању архимандрита Ниђифора Дучића због припремљеног преизрати и доласка на црногорски престо Даринке, удове књаза Данила, којој би Дучић био намјесник.
Писмо уредништву.
- 62 Б[АН], М[атија]: Животописне црте. Пише – [С 2 портрета] [Ђир.]. – *Словинац*, IV/1881, бр. 14, стр. 276–278; бр. 16, стр. 308–311. Потпис: М.Б.
Садржај. – Архимандрит Ниђифор Дучић; Борбе Малетић
- 63 [Бараћ], Сава, е[писком] ж[ички]: Опроштајна реч упокојеном архимандриту Ниђифору Дучићу. Чачак, 23. фебруара 1900. г. – *Вечерње новости*, VIII/1900, бр. 62, стр. 3. Потпис: Е.Ж. Сава.
О Дучићу као књижевнику и родољубу.
- 64 Божић, Н[икола] Д.: Прослава архимандрита Дучића. *Весник српске цркве*, X/1899, св. 10, стр. 939–944.
- 65 Ниђифор Дучић Архимандрити. [С портретом.]. – *Вечерње новости*, VIII/1900, бр. 54, стр. [1].
Некролог.
- 66 БРАТИЋ, А.: Побједоносцево мисли... – *Босанска вила*, XIV/1899, бр. 21/22, стр. 292–293.
- 67 В[УКИЋЕВИЋ], М[иленко ЈМ.]: Српска краљевска академија. Глас XXXIX. »Свети Сава, српска црква и српска краљевина у XII вијеку, од архимандрита Н. Дучића, академика, на свечаном скупу 22. фебруара 1893 год. Београд. – *Јавор*, XXII/1893, бр. 11–13, стр. 381–382. Потпис: М. М. Б.
Приказ.
- 68 В[УКИЋЕВИЋ], М[иленко] М.: Ниђифор ДУЧИЋ. [С портретом.]. – *Споменица педесетогодишњице Невесињског устанка 1875-1925*. 1925, стр. 27–32. Потпис: М.М.В
Биографија.
- 69 Вукмировић, Влад. М.: Југославија се зида. Неколико извода из преписке Ј.Ј.Штросмајера и Ниђифора Дучића. – *Југословенска држава*, II/1917, бр. 79, стр.
О слози између Хрвата и Срба.

- 70 А.К.: Јуначки Споменик. (Monumento alla memoria dagli aroi). Canti sulle ultime guerre Turco-Montenegrine del supremo duce Mirko Petrović; publicisti dall' archimandrita di Cetinje Niceforo Dui. Cetinje, dalla tipografia del Principe, 1864 (con caratteri cirilliani). – Il Nazionale, III/1864, бр. 40, стр. 157.

Приказ.

- 71 Гаврила, Емил: Мачем, крстом и пером. Педесет година рада архимандрита академик Нићифора Дучића. [С портретом]. – *Србобран*, 1900, стр. 101–108.

- 72 Г[ЕРУН], Ш[пиро] Ј.: Васленска патријаршија и српско црквено питање од архимандрита Н. Дучића, Биоград, Државна штампарија краљевине Србије 1897. – *Дубровник*, VI/1897, бр. 38 стр. 3. Потпис: Ш.Ј.Г

Приказ дјела о каноничности Пећке патријаршије и старословенском служењу у Македонији.

- 73 Дентон, В.[?]: [Писмо српског пријатеља енглеског свештеника Дентона архимандриту Дучићу команданту добровољачког кора Ибарске војске.] Лондон, 4. августа 1876. год. – *Исток*, VI/1876, бр. 95, стр. [1].

Поводом рата Србије против Турске.

- 74 Димић, Јован: Учешће Срба, Босанаца и Херцеговаца у нашој књижевности од почетка XIX вијека па до 1878. год. Пише –. У Београду, 22. септембра 1901. године. – *Босанска вила*, XVI/1901, бр. 20, стр. 345–346; бр. 21, стр. 361–363; бр. 22. стр. 378–380; бр. 23–24, стр. 394–396.

О Луки Миловановићу, Симу Сарајлији, Јовану Поповићу, Димитрију Милаковићу, Филипу Вишњићу, Павлу Карановићу, Мартину Недаћу, Спиридону Алексијевићу, Тому Ковачевићу, Јовану Сундечићу, Фрању Ив. Јукићу, Нићифору Дучићу, и др.

- 75 –др.–: Рашко–призренска митрополија и национално–културна мисија Краљевине Србије у Старој Србији и Маћедонији. Написао–Биоград, 1896. – *Народ*, I/1896, бр. 11, стр. [3].

- 76 ДУЧИЋ, Н[ићифор]: Књижевни радови Нићифора ДУЧИЋА, архимандрита. Изшла је I књига. Београд. Штампано у штампарији краљевине Србије 1891. У Биограду 15. априла 1891. год. – *Босанско-херцеговачки източник*, V/1891, бр. 6/7, стр. 313.

Књижевни оглас

- 77 ДУЧИЋ, Н[ићифор]: Прослава. На светог апостола Тому, 1899. год. – *Вечерње новости*, VII/1899, бр. 284, стр. [1].

Поводом његове прославе педесетогодишњице рада

- 78 ДУЧИЋ, Н[ићифор]: Два српска листа. Београд, 7. новембра 1882 год. – *Видело*, III/1882, бр. 154, стр. [2]

О својој мисији у Цариграду и у Светој Гори и о тенденциозним коментарима *Православа* и *Самоуправа*!

- 79 ДУЧИЋ, Н[ићифор]: Зашто сам отпуштен из српске државне службе? Биоград, 21 маја 1886г. – *Нова уставност*, I/1886, бр. 17, стр. [2–3].

О свом ставу на посланичким изборима у Србији од 26. IV 1886.

- 80 ДУЧИЋ, Н[ићифор]: Пријатељима и познаницима својим. Биоград, 15 октобар 1890 год. – *Српска независност*, VI/1890, бр. 124, стр. [1].

Књижевни оглас поводом објављивања збирке својих радова.

- 81 ДУЧИЋ, Нићифор]: Пријатељима и знанцима својим. Биоград 15 октобра 1890. год. - *Српске новине*, LVII/1890, бр. 229, стр. 1190.
Позив на преплату за збирку радова.
- 82 Душан: Нићифору ДУЧИЋУ, архимандриту академику поводом 40-годишњице књижевна рада. - *Српски гласник* I/1899, бр. 43.
- 83 БОРБЕВИЋ, Владан]: Племенити гроф Нићифор ДУЧИЋ, херцеговачко-црногорско-јаворско-београдска приповетка, XIX века, Београд 1880.
- 84 БОРБЕВИЋ, Владан: Одговор г. Дучићу на његово »отворено« писмо (писано на Св. Вратоломију). - *Отаџбина*, 1880, књ. IV, св. 16, стр. 637-644.
- 85 [БОРБЕВИЋ, Б. С.] Б.: Свети Сава, српска црква и српска краљевина у XIII в. - *Стражилово*, VI/1893, бр. 32, стр. 511.
- 86 ЖИВАЉЕВИЋ, Дан[ило] А.: »Књижевни радови« Нићифора ДУЧИЋА, архимандрита. Књига 3, с прилогом једне карте. У Биограду, штампано у држ. штампарији Краљевине Србије 1893. - *Јавор*, XXII/1893, бр. 2, стр. 59-60.
Приказ.
- 87 Зега, Михаило: Писмо уреднику »Србобрана«. Цетиње, 14 априла 1862. - »Србобран, II/1862, бр. 34, стр. [4].
Позив уредништву да демантује вијести да је он писао чланке у *Србобрану*« против Црне Горе и председника сената Мирка Петровића; У вези изјаве и пашквиле калуђера Нићифора Дучића
- 88 [Иблер, Јанко]: (Гласник србског ученог друштва). Књига 57. (Разправе и други чланци). У Биограду. - *Народне новине*, L/1884, бр. 246. Потпис: Д-С (Lat)
Приказ.
- 89 Инокентије: Говор Њ. В. Преосвештенства архиеп. и митрополита г. Инокентија у саборној цркви на опеку пок. архимандрита Дучића, 23. фебруара 1900. г. Београд. - *Гласник православне цркве у краљевини Србији*, I/1900, бр. 2, стр. 93-95.
Чланак потписан: А.Е.М.С. Инокентије.
- 90 Испосник [псеуд.]: Архимандрит Нићифор Дучић. - *Србадија*, III/1900, бр. 7.
Некролог.
- 91 Ј.С.: »Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвјети, и.т.д.« В.П. Побједоносцева. Превео »Из Московског Зборника« архимандрит Н. Дучић. У Биограду 1899. - *Звезда*, III/1899, бр. 80, стр. 638-639.
Приказ.
- 92 ЈАГИЋ, В[атрослав]: Старине хилендарске од Н. Дучића. У Биограду 1884. - *Archiv für slavische Philologie*, VIII/1885, св. 1, стр. 163-165. (Lat)
Приказ књиге.
- 93 Ј[АГИЋ], В[атрослав]: Књижевни радови Нићифора Дучића архимандрита. Књига I. У Биограду 1891. Књига II. У Биогр. 1892. - *Archiv für slavische Philologie* књ. XV/1893, стр. 140.
Приказ.
- 94 Ј[АГИЋ], В[атрослав]: Књижевни радови Нићифора Дучића архимандрита. Књига 1-3. Биограду 1891, 1892, 1893. - *Archiv für slavische Philologie*, књ. XV/1893, стр. 618.
Приказ.
- 95 ЈАКШИЋ, Гргур: Црногорски кнез Никола и Светозар Милетић. Споразум архимандрита Дучића са људима око новосадске »Заставе«. [С 2 портрета и 1 сл.]. - *Политика*, XXXV/1938, бр. 10744, стр. 2.

- 96 Један »благонадежни« [подаци о Народној библиотеци]. – *Мале новине*, X/1896, бр. 170, стр. [3]; бр. 171, стр. [3]
 Одговор на чланак »Одговор на Кубење и клеветања архимандрита Н. Дучића« који је објављен у бр. 64. *Малих новина*
- 97 Један свештеник: Примедбе на »пројекат закона о црквеним властима православно-источне цркве у Краљевини Србији« од архимандрита Н. Дучића. – *Доситије*, I/1889, бр. 12, стр. 6–7.
- 98 Јота: Платон Атанацковић и Ниђифор ДУЧИЋ, [Бир.]. – *Листићи*, I/1920, бр. I/47, стр. 440. (Лат.)
 Анонимна анегдота.
- 99 ЈОВАНОВИЋ], Б[ожидар] Н.: Књижевни радови Ниђифора ДУЧИЋА архимандрита. Књига I. У Београду. – *Весник српске цркве* II/1891, св. 9, стр. 852–854. Потпис: Б.Н.Ј.
- 100 ЈОВАНОВИЋ Батут, Милан: Украј књаза Николе (1880–1882). – *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, књ. XIII/1940, св. 3–4, стр. 352–364.
 Садржај: I Ко боље.
 II Књаз, Д-Р Владар и архимандрит ДУЧИЋ.
 III – Иван – Беговина Наследство Иван-Бега ЦРНОЈЕВИЋА.
- 101 ЈОВАНОВИЋ Љ[убо]: Учесће три књижевничке генерације у прошлогодишњем раду књижевном. – Покојници 1900. – *Српски књижевни гласник*, књ. I/1901, бр. 1. стр. 52–57.
 Ј о н. ДУЧИЋУ.
- 102 [ЈОВАНОВИЋ], Михаило, митрополит српски: Саборско архијерејско одликовање архимандрита Ниђифора ДУЧИЋА, 22. октобра 1896 у Београду. – *Српска застава*, VI/1896, бр. 129, стр. [3].
 Писмо митрополита Михаила од 22. X 1896. којим је достављено Саборско решење о овом одликовању.
- 102а ЈОВАНОВИЋ, Радоман: Политички односи Црне Горе и Србије 1860–1878. – *Цетинье: НИО »Обод«*, 1977, 338 стр.
- 103 К.: Оцене и прикази књига од арх. Ниђифора ДУЧИЋА. – *Јавор*, XII/1885, бр. 15, стр. 473–477.
- 104 [КАЂАНСКИ, Стеван] В[ладислав]: Славни војвода арх. Н. ДУЧИЋА. – *Народни гласник*, I/1878, бр. 34, стр. [4]
 О понашању Н. ДУЧИЋА у Трсту.
- 105 [КАШИКОВИЋ, Никола]: Архимандрит Ниђифор ДУЧИЋ. – *Босанска вила*, XV/1900, бр. 4, стр. 64.
 Некролог
- 106 [КИРИЛ]: Говор г. архимандрита Кирила, ректора богословије на гробу пок. Дучића. – *Гласник православне цркве у краљевини Србији*, I/1900, бр. 2, стр. 95–97.
- 107 КИРИЛ, архимандрит: Архимандрит Ниђифор ДУЧИЋ. Српски књижевник [С портретом]. – *Нова искра*, I/1899, бр. 20–21, стр. 325–330
 Поводом педесетогодишњице рада.
- 108 КРУШЕВАЦ, Т. и ЈОВАНОВИЋ, Ж.П.: ДУЧИЋ Ниђифор. – *Лексикон писаца Југославије*, И, А–Ц, Матица српска [Нови Саd], 1972, стр. 710–711.
- 109 М.: Васељенска патријаршија и српска црквено питање од Ниђифора ДУЧИЋА. – *Бранково коло* III/1897, бр. 44, стр. 139–1405.
 ЦРНЕ ГОРЕ ДУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ

- 110 М.: Питање о обновљењу српске пећке патријаршије и охридске архиепископије пред срп. нар. скупштином и на митингу Македонаца и Старо-Србијанаца. Београд 1896. – Васељенска патријаршија и српско питање, од архимандрита Н. ДУЧИЋА. Београд 1897. – *Бранково коло*, III/1897, бр. 45, стр. 1399–1405.
Приказ.
- 111 М.: Нићифор ДУЧИЋ архимандрит. (С портретом). – *Вечерње новости*, III/1895, бр. 57, стр. [1]
Биографија.
- 112 М.–: Нићифор ДУЧИЋ. Спомен о педесетогодишњици калуђерства муч. – *Цариградски гласник*, V/1899, бр. 44, стр.[1].
18. X 1899. године.
- 113 М.Б.: Борба добровољачког кора Ибарске војске и усташких чета Јаворског кора 1876–77–78. У Цариграду, 5 јуна 1881. – *Нови век*, I/1881, бр. 57, стр. [1].
Приказ дјела Нићифора ДУЧИЋА под горњим насловом.
- 114 М.Ј.: Нићифор ДУЧИЋ, Историја српске православне цркве. – *Стражилово*, VII/1894, бр. 39, стр. 623–624.
- 115 МИЉАШ, [Никодим]: Оцјене и прикази књиге од Н. ДУЧИЋА, архимандрита. Београд 1885. – *Наше доба*, I/1885, бр. 31.
О православној цркви у Босни и Херцеговини поводом ДУЧИЋЕВОГ осврта на ауторову књигу »Коначно начело прав. цркве при разрађивању црквених области«.
- 116 МИЛОВИЋ, Јевто М.: Неколико писама Нићифора ДУЧИЋА Борђу ПОПОВИЋУ. – *Стварање*, X/1955, књ.10, стр. 172–181.
- 117 МИЉАНИЋ Новак Р.: Прилог истраживању др Данила Радојевића. – *Стварање*, XL/1985 бр. 5, стр. 657–658
О Дучићевој активности
- 118 М[ИТРОВИЋ]. А[лександар], Љ. : Нићифор ДУЧИЋ. . *Српски глас*, XX/1899, бр. 41, стр. 1. Потпис: А.Љ.М.
Поводом 40-годишњице књижевног рада и 50-год. калуђерства.
- 119 НИКЕТИЋ: Две три речи Дучићу, на његове примедбе у ХЛII »Гласник 1876. г. – *Исток*, VI/1876, бр. 15, стр. [3–4].
Полемика поводом српске црквене историје.
- 120 П.М.Д: Књижевни радови Нићифора Дучића, архимандрита, књига 9, Историја српске православне цркве од првих десетина VII-ог века до наших дана. – *Весник српске цркве*, V/1894, св. 7, стр. 679–682.
- 121 – П[ЕТРОВИЋ] М[арко]: Васељенска Патријаршија и српско црквено питање. – *Весник српске цркве*, VII/1877, св. 9, стр. 846–849. Потписи: М.П.
Приказ књиге архимандрита Нићифора ДУЧИЋА.
- 122 - П.П.: Парастос архимандриту Дучићу у Мостару. – *Босанско-херцеговачки источник*, XIV/1900, бр. 6, стр. 92–93.
- 123 [ПЈЕРОТИЋ, Симеон]: Нићифор Архимандрит ДУЧИЋ. Цртице његовог живота и његових дјела. Студија Симеона ПЈЕРОТИЋА. – *Глас дубровачки*, I/1885, бр. 6, стр. 43–44; бр. 8, стр. 62–63; бр. 12, стр. 92–94.

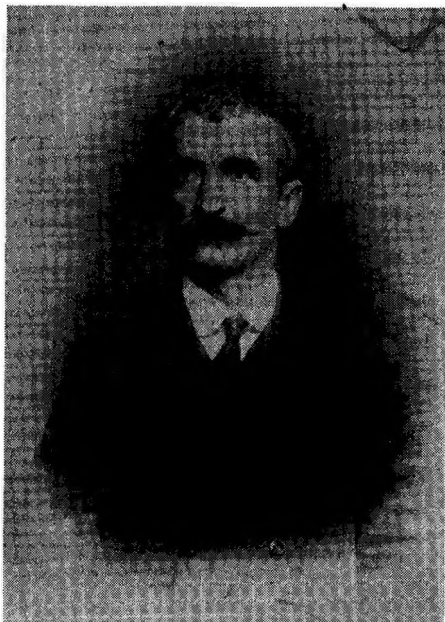
- 124 ПОПОВИЋ, Павле: Дучићева задужбина. – *Српски књижевни гласник*, књ. VI/1902, бр. 2, стр. 759–764.
- 125 ПОПОВИЋ, Петар: Постанак и развитак прве школе у Црној Гори. – *Цетињска школа 1834–1934*, Београд 1934.
О Н. ДУЧИЋУ на стр. 101–104 и др.
Портрет на стр. 101.
- 126 Правила о задужбинама и фондовима којима рукује Српска краљевска академија науке и уметност. [С портретима]. – *Годишњак Српске краљ. академије*, XXXII/1923, стр. 193–223
Помње се и Н. ДУЧИЋ.
- 127 П[РОТИЋ] С[тојан] М.: Књижевни радови архимандрита Нићифора Дучића. Београд 1985. – *Дело*, III/1896, књ. IX, стр. 142–145. Потпис: С.М.П.
Критика.
- 128 Р.: Књижевни радови Нићифора ДУЧИЋА, архимандрита. Књига I. – *Дневни лист*, V/1891, бр. 130, стр. 3.
Приказ.
- 129 Р.: [Примједбе на пројекат Закона о црквеним властима у Краљевини Србији, од архим. Н. ДУЧИЋА]. – *Домовина*, I/1889, бр. 114, стр. [3]Приказ.
- 130 Р.: Књижевни радови Нићифора ДУЧИЋА, III. – *Стражилово*, VI,/1893, бр. 24, стр. 384.
- 131 [РУВАРАЦ, Димитрије] В.С.Д.: Солидност књижевног рада г. архимандрита Дучића. – *Стражилово*, I/1885, бр. 31, стр. 979–986; бр. 32, стр. 1013–1018.
- 132 [РУВАРАЦ, Димитрије] В.С.Д.: Одговор г. В.К. на његов одговор. – *Стражилово*, I/1885, бр. 44, стр. 1399–1402.
- 133 РУЖИЧИЋ, Никанор, епископ: Одговор на софистичка извијање г. Архимандрита Н. Дучића у »Веснику срп. цркве« свецу IX стр. 870–876. 20. Хоктобар 1898. год. Ниш. – *Весник српске цркве*, IX/1898, св. 11, стр. 1043–1054.
- 134 РУЖИЧИЋ, Никанор, епископ: Одговор епископа г. Никанора г. Архимандрита Дучића. На чијој је страни истина? Пита архимандрит ДУЧИЋ, Истина је на страни званичних аката одговара епископ нишки Никанор РУЖИЧИЋ. 24. II 99. год. Ниш. – *Весник српске цркве* X/1899, св. 3, стр. 236–239.
- 135 С.: Кратак преглед књижевног рада архимандрита Нићифора ДУЧИЋА. – *Србадија*, III/1900, бр. 8.
О историјско-публицистичком раду
- 136 С. : Нићифор ДУЧИЋ, најновији члан српске академије. – *Србобран*, X/1893, бр. 21.
Поводом штампања Дучићеве књиге: »Књижевни радови Нићифора ДУЧИЋА«.
- 137 С.: Књижевни радови Нићифора ДУЧИЋА. – *Стражилово*, V/1892, бр. 17, стр. 270.
- 138 [Симић, Светислав]: Књижевни радови Нићифора Дучића, архимандрита, књ. 9. Историји српске православне цркве од првијех десетина VII в. до наших дана. Београд, 1894. – *Дело*, I/1894, књ. 3, стр. 316–317. Потписи: С.В.
Писац из часописа »Библиотекар« бр. 1/1950
- 139 Смичиклас, Тадија: Успомени Нићифора Дучића. Написао –. – *Љетопис Југословенске академије*, св. XVII/1902, стр. 150–156.
Некроло.

- 140 СТАНОЈЕВИЋ, Бранислав: Имитација српских историчара Кнез Драгојло и његова брадавица. [Лат. и Ћир]. – *Листићи* I/1920, бр. 7, стр. 69; бр. 8, стр. 76; бр. 9, стр. 85–86 88; бр. 10, стр. 93–94; бр. 11, стр. 99–100.
Садржај: – Панта Срећковић. – Иларијон Руварац. – Чедомиљ Мијатовић. – у својој студији »Једна слика« у Х – тој свесци *Отаџбине*. – Нићифор ДУЧИЋ, у првој примједби свог чланка »Ловћен« у светосавско *Братство*. – Стојан НОВАКОВИЋ у својој великој историјско-географској студији: »Краљ Драгојло и област његове државе« штампаној у Чупичевој *Годишњици*. – Љуба КОВАЧЕВИЋ. –
- 141 СТАНОЈЕВИЋ, Ст[аноје]: Књижевни радови Нићифору Дучића архимандрита. Књ. 9. Историја српске православне цркве од првијех десетина VII В. до наших дана. Београд, 1894. – *Дело*, I/1894, књ. 4 стр. 323–331.
- 142 Ст[анојевић, Ст[аноје]: Архимандрит Нићифор ДУЧИЋ. – *Летопис Матице српске*, 1900, књ. 202–203, св. 2–3, стр. 429–431.
- 142 Т[омић С]ветозар: Књижевни радови архимандрита Нићифора ДУЧИЋА. – *Дело*, IX/1896, бр. 1, стр. 142–145.
- 144 Т[омановић Лазар]: Историја српске православне цркве од првијех десетине VII. в. до наших дана Нићифора Дучића архимандрита. Биоград, државна штампарија Краљевине Србије, 1894. – *Глас Црногораца*, XXIII/1894, стр. 32–33.
Приказ.
- 145 ТОМАНОВИЋ, Лазар: Нићифор ДУЧИЋ. – *Народни глас*, II/ 1927, бр. 5, стр. 72.
С писмом Нићифора ДУЧИЋА А. ТОМАНОВИЋУ од 18. VIII 1894.
- 146 Томић, Свет[озар]: »Један познавалац књижевности«. 28–II–1941 год. Београд. – *Политика*, XXXVIII/1914, бр. 11761. стр. 10
Поводом notiце у *Политици* (27. II 1941) у рубрици »Међу нама« о књизи: »Дурмитор, његове лепоте и природно богатство«.
- 147 ЂОРОВИЋ, Вл[адимир]: Мостар и његове српска православна општина. – Београд 1933, стр. 63.
- 148 — У.: Нићифор ДУЧИЋ. — *Цариградски гласник*, VI/1900. бр. 10, стр. [1].
Некролог.
- 149 Убавкић, Милан С.: Свечани помен просветном добротвору покојном Нићифору Дучићу, архимандриту и академику 22 априла 1901 у Београду. С сликом покојничковом. Српска краљевска академије. У Београду. Штампано у српској краљевској државној штампарији 1901. – *Српска застава*, VIII/1901, бр. 58, стр. [4].
Приказ.
- 150 Уредништво »Србобрана«: [Одговор уредништва »Србобрана« Нићифору Дучићу]. нови Сад. – *Србобран*, II/1862, бр. 33, стр. [3]
Поводом одговора Нићифора Дучића на нападе *Србобрана*, објављеног у *Србском дневнику*. 1862, 30. Наднаслов: Војводина.
- 151 – Њ.: Солидност књижевног рада г. архимандрита [Нићифора] ДУЧИЋА. Написао В.С.Д. (Писац чланка у 62 књизи *Гласника Срп. Ученог Друштва* »Ко је наследник пећке патријаршије итд«.,/. У Новом Саду 1885. Прештампан из »Стражилова«. У Новом Саду 20 августа 1885. – *Српско коло*, V/1885, бр. 67, стр. [1–3].
Напад на арх. ДУЧИЋА, поводом његовог приказа Мишашеве брошуре »К питању о јерархичном положају сарајевске митрополије« у којој заступа идеју, да карловачки патријарх није наследник Пећке патријаршије, оптузујући га за плагијат.
- 152 Chiudina Giacomo]: *Bibliografia Ladinesa*, I/1884, 1. потпис: (Цх).
О дјелу Н. Дучића »Старине Хилендарске« у Београду.
BIBLIOTEKA CRNOJEVIĆ

- 153 Chiudina, Giacomo: Niceforo Dučić. Genni biografici. – *La Di fesa*, I/1884, 57, 58, 59.
- 154 Chiudina, G[iacomo]. L. arhimandrita DUČIĆ. – *La Palestra*, IV/1881, 20, 161–164.
Говори се о Дучићу као просветитељу, вођи народа, политичару и књижевнику.
155. Ш[ЕНОА], А[угуст]: Новица ЦЕРОВИЋ, писма Нићифору ДУЧИЋУ А. ШЕНОА. – *Виенац*, X/1878, бр. 7, стр. 110–111. –[Lat.]
- 156 ШОЛА, А.: Архимандрит Нићифор ДУЧИЋ. – *Зора*, V/1900, бр. 3, стр. 81, 120. Потпис: Ур[едник].
Некролог.
- 157 ШПАГО: Књижевни рад архимандрита Нићифора ДУЧИЋА. Приликом 50-годишњице монашког живота и 40-годишњице књижевног рада му. [С портретом]. – *Зора*, IV/1899, бр. 10, стр. 332–336.



ПЕТАР МАРТИНОВИЋ (1868 – 1916)



У црногорској сручној и научно-педагошкој литератури није ништа писано о Перу (Шаку) С. Мартиновићу, просвјетно-педагошком раднику, писцу љубеника с краја прошлог и почетка овог вијека. Потребно је, због тога, да се наша педагошка јавност упозна са његовом стручно-педагошком дјелатношћу. Истина, његово име је регистровано ту и тамо, у стручној и научној литератури, искључиво као име писца љубеника.¹

Рођен је 1868. године у Бајицама, од оца Стева и мајке Горде. Рат је омео његово редовно школовање. По завршетку ослободилачких ратова 1876–1878. године, могао је, као дванаестогодишњак да похађа основну школу, коју је завршио у родном селу. Након тога, школске 1884/85. године уписао се у нижу, четири године раније основану »Књажевску државну гимназију на Цетињу«. Четири разреда и поламатуру завршио је у редовном року школске 1887/88. год. У сачуваној гимназијској уписници, у »Општој примједби« стоји записано: »Заслужио је први ред, а по успјеху је трећи између пет другова«. ² Пошто је завршио малу матуру, уписао се у тек преустројену Богословско-учитељску школу на Цетињу (основана као Богословија 1863, тј. 1869), са трогодишњим трајањем, у којој су примани поглавито ученици који су са одличним успјехом завршили нижу гимназију. Заправо, ова школа основана »ради стручне, научне и васпитне стране онијех мла-

* Овај чланак је урађен у коауторству са Душаном П. Гвозденовићем.

¹ Др Б. Д. Пејовић: »Развитак просвјете и културе у Црној Гори 1852-1916, Цетиње, 1971, стр. 172; др Душан Мартиновић – Марко Марковић: *Црногорски љубеници 1836-1981. Историјски преглед са библиографијом*; Титоград 1982, стр. 94 и 110; др Душан Ј. Мартиновић: *Црногорски љубеници и приручници, – »Васпитање и образовање*«, 1975, бр. 5–6, стр. 193, 197, 202.

² У тој генерацији је било свега 7 ученика, и то: Кадуђеровић Перо, Марковић Милош, Марковић Станко, Мартиновић Перо, Пејовић Јово, Томић Исаило и Павловић Милан (види: »Уписницу Гимназије« за школску 1887/88).

дића, који се желе посветити свештеничком или учитељском звању у Црној Гори» регрутовала је насушно потребни учитељски кадар за црногорске школе. Перо Мартиновић се определио за учитељски позив. Иако је био сиромашног имовног стања, није примао стипендију.³ О његовом издржавању бринула се његова мајка Горде, јер му је отац Стево умро у раној младости.

По стицању учитељске дипломе одмах се укључио у просвјетну струку. Главно школско надзорништво га је распоредило школске 1890/91. године на мјесто учитеља у Пиву (доње Црквице), гдје је остао те школске године и «постигао готово одличан успјех у три разреда – с првенством у дотичној ревизији»,⁴ а затим је премјештен на Цетиње, гдје је у току наредних пет школских година постигао, такође, «отличан успјех опет у неким годинама с првенством» Од школске 1893/94. године Главно школско надзорништво га је поставило за «управљујућег учитеља Цетињске основне школе». Као управитељ Цетињске школе саат је сваке године «у ревизију појединим школама црногорским – о годишњим испитима, а неколико пута и течајем године (. . .) због разних потреба школских». Из истог документа се види да је био оболио од «плућног катра» и да је по љекарској препоруци морао да напусти напорни рад у учионици. Очито, молба му је услишена, јер се већ 1896. године појављује име Бура Шпадијера као «управљујућег учитеља, а његово као секретара Главног школског надзорништва црногорског, коју је функцију обављао од 1. септембра 1896. до 23. маја 1903. године. Био је, затим, од 23. маја 1903. године до 10. јануара 1907. на дужности вршиоца секретара и благајника Министарства просвјете и црквених дјела Књажевине Црне Горе. Потом га је, на предлог председника Министарског савјета и министра иностраних дјела М. Радуловића, књаз Никола «по потреби службе» наменово за «рачуноиспитивача» главне државне контроле⁵ (до 26. октобра 1907. године). Члан је Обласног суда на Цетињу од октобра 1907. до 1. марта 1909. године, када је пензионисан. Након нешто више од двије године пензионерског живота реактивиран је и именован за заступника надзорништва Западне школске области, коју је дужност обављао од 24. октобра 1911. до 1. јануара 1915. године.⁶ То значи да је активно провео у државној служби 21 годину, од којих 16 година у просвјетној струци, остављајући у њој видни траг.

Погинуо је 22. јануара 1916. године у Подгорици, у сукобу с албанским прваком Исом Бољетином и његовом пратњом.⁷

³ Богословско-учитељска школа у то вријеме није имала свој интернат, па су се ученици, уколико нијесу имали државну стипендију, морали сами старати о свом издржавању.

⁴ Архив Црне Горе, *Главно школско надзорништво*, 1896, 27, 608 (4), У прилогу овог архивског документа налази се и занимљиво љекарско увјерење од др Лудвига Михељића, издато у Котору 16. августа 1896. год.

⁵ *Глас Црногорца*, XXXVI/1907, бр. 3, 13. јануар, стр. 1.

⁶ Преглед кретања у служби састављен је на основу представке коју је Перо Мартиновић поднио 31. јануара 1915. године Краљевском министарству просвјете и црквених послова на Цетињу, а коју ми је љубазно ставио на коришћење његов син Владислав – Лако Мартиновић, директор банке у пензији. Поменимо да је његов син био и др Нико П. Мартиновић, дугогодишњи управник болнице «Данило I» на Цетињу (1933–1943) и познати хирург широког спектра и љекар-хуманиста, популарно називани Нико Шаков.

⁷ Исо Бољетинац је у току рата био конфиниран у Никшићу. Након пада Црне Горе и уласка аустроугарских трупа на њену територију, Бољетинац се избавио интернације. Са својом наоружаном пратњом 10/22. јануара кретао се по Подгорици. Црногорска полиција је покушала да разоружа двојицу његових другова, али су се они успротивили и тако је дошло до сукоба испред Обласне управе на Мирковом мосту у којему је погинуо Бољетинац са сином и са још шест пратилаца. Са црногорске стране погинуло је 5–6 лица, међу којима и Шако С. Мартиновић. Откуда се он ту затекао није сасвим јасно, био је у друштву са својим рођаком Марком Ф. Мартиновићем, који је такође био жртва овог сукоба, одступали су са оним дијелом Црногораца који су емигрирали у Италију. (Историјски институт СР Црне Горе, Протокол рада црногорске књажевске владе, фас. 170, акт број 33. Види: др Новица Ракочевић: «Црна Гора у првом свјетском рату, 1914–1918», Цетиње 1969, стр. 204)

За историју педагогије и уџбеничке литературе, свакако, најважнија компонента Мартиновићевог просвјетно-педагошког дјеловања је његов рад на уџбеницима.

Када је 1892. године, по наредби Државног савјета, конституисана прва Књажевска црногорска школска комисија са задатком да прегледа и одобрава издавање школских уџбеника и приручника у Црној Гори, да подстиче и организује ову важну активност за нормалан рад и напредовање школа и ученика у њима, Перо Мартиновић се нашао међу првим ауторима. У ствари, Школска комисија⁸ је била принуђена да на расписане конкурсе, за овај посао ангажује истакнутије просвјетне раднике, при чему је веома сериозно спроводила институцију рецензирања. Мартиновић се латио посла на три уџбеника – *геометрије* (за III и IV разред основне школе) и *катилизис* (два уџбеника). На уџбенику геометрије радио је заједно с Мартиновићем познати цетињски учитељ Буро Јокв Шпадијер.

Пошто је спроведена процедура, Књажевска црногорска Школска комисија је одобрила њихов уџбеник, који се појавио 1900. год. Био је то први уџбеник геометрије у Црној Гори од домаћих писаца, који је доживио три издања (1900, 1907. и 1911) и био у употреби, као званични уџбеник за црногорске школе, све до краја самосталности црногорске државе (1916). Заједно са *Рачуницом за I разред основних школа* од Буре Поповића и Андрије Јовићевића, Мартиновићева и Шпадијерова *Геометрија за III и IV разред основних школа* представљају прве уџбенике из математике објављене у Црној Гори од домаћих аутора.

*

Осврнућемо се и на двије, унеколико контрадикторне рецензије, које су објављене у стручно-научном часопису, мјесечнику »Просвјета«, приликом разматрања и усвајања Мартиновићевог и Шпадијеровог уџбеника »Геометрије« у Школској комисији. Први рецензент, професор Мило Ковачевић у прилично опсежном реферату⁹ наводи да је рукопис поменутог уџбеника подијељен на три дијела, то јест Први дио »основни појмови«, којем је сврха да аналитично-синтетичним начином даде дјеци појам о простору, тијелу, површини, линији, тачки, углу, рогу и слици (фигури) геометријској, а при крају истог налази се и подјела геометрије.

Други дио, »облици у равнини«, оснива се на синтетичном начину излагања; овдје се даје појам о тачки, правим и кривим линијама, угловима, свим врстама праволинеарних фигура, и о кругу, а такође се зналази и површина појединих фигура.

У трећем дијелу »облици у простору«, истом се методом, као и у другом дијелу, тежи да се даде појам о разним основним облицима у простору, са равним и облим површинама, и на крају се код сваког појединог тијела објашњава зналазак површине и запремине истог, док је код другог дијела зналазак површина посебно груписан.

Рецензент Ковачевић посебно наглашава да је »подјела према горе наведеном лијепо удешена, а материјал је изабран преко довољан и одвећ велик, за употребу у III и IV разреду; објашњење појединих одјељака дијелом је доста добрим редом изложено; – оснива се на очигледној настави, и тежња је, да се развијајућом ме-

⁸ Школску комисију су сачињавали, оновремени најистакнутији просвјетни радници црногорски: Буро Поповић (председник), Живко Драговић, Мило Ковачевић, Јово Љепавић, Филип Ковачевић, Јован Николић, Роберт Толингер, Филип (Франо) Јерговић и Павле Поповић.

⁹ М[ило] Ковачевић: Реферат о »Геометрији«, уџбенику III-ег и IV-тог разреда за црногорске основне школе, написали 16/III/1895 г. Н. Н. и Н. Н. *Просвјета*, VI/1895, св. VII (јули), стр. 380–385.

тодом, од познатогa к непознатогa, објашњења изложе, у чему се помоћу удешених питања довољно цијељ постизава, премда би требало много скруполознији бити, како при избирању истих (питања), тако и при излагању њиховом. Иза питања долазе задаци, који могу бити рјешавани било писменим, било усменим начином«. Међутим, рецензент даље примјећује »добро би било, кад би се на посредној основи, напред објашњено, задавала и питања и задатци«, разумије се, »на мјестима гдје је то могуће«,¹⁰ примјећује он. Након подробног и ригорозног укључивања на материјалне, дидактичко-методске, стилске и друге омашке и конкретнег предлога појединих измјена и допуна, Ковачевић закључује: »када би све означене примједбе према наведеноме биле поправљене у смислу, као што сам се трудио да им разложно дам основе, онда би ово дјело могло постати један од најбољих уџбеника за основну школу«. Стога он не може »препоручити дјело овакво какво је«, већ предлаже Комисији да »охрабри исте (ауторе – прим. Д. М.), да истрају у раду, јер ће са мало труда моћи надокнадити све што недостаје«. ¹¹

Мишљење другог рецензента, професора Филипа Ковачевића, било је, међутим, дијаметрално супротно претходном. Његово мишљење је посве позитивно. Он сматра да »овај геометријски уџбеник довољно одговара захтјевима« плана и програма основних школа у Књажевини Црној Гори¹² и да испуњава основне педагошке, дидактичке и методске постулате. Ф. Ковачевић је, као рецензент, дошао »до увјерења да рукопис у цјелини како је дат . . . може лијепо подмирити потребе нашијех основнијех школа, које се односе на предавање геометрије«¹³ Уз истицање неких премједби, свесрдно је препоручио рукопис за штампу.¹⁴

Аутори су по свој прилици поступили по примједбама рецензента, чији је уџбеник прихваћен и одобрен за штампу. Штампан је, међутим тек пет година касније (1900).

Треба истаћи да је Мартиновићев и Шпадијеров уџбеник био пионирски посао. Није било лако припремити први уџбеник, ма колико да су се угледали на друге тадашње уџбенике из Аустро-Угарске и Србије, посебно на уџбеник геометрије за основне школе Мите Петровића, као што неки мисле.

Интересантно је упоредити уџбенике геометрије Пера Мартиновића и Бура Шпадијера¹⁵ са одговарајућим уџбеником Мите Петровића,¹⁶ с обзиром на поминуто мишљење да су се црногорски аутори, при раду на свом уџбенику, угледали на уџбеник Петровића. С друге стране, може се бар укратко упоредити тај уџбеник са данашњим уџбеницима за одговарајуће разреде.

Прво треба констатовати да су обима та два уџбеника приближно исти. Ако први има мање страница, његов је формат нешто већи, што компензира већи број страница код другогa. Друга разлика, која одмах пада у очи, односи се на намјену ова два уџбеника геометрије. Геометрија Мартиновића и Шпадијера је намијењена изричито за III и IV разред основних школа у Црној Гори (под насловом: »Уџбеник III. и IV. разреда за црногорске основне школе«, док је намјена уџбеника Петровића напрецизирана, јер је назначено само: »За употребљавање у школи«.

Као професор Учитељске школе у Сомбору, дакле у ондашњој Аустро-Угарској држави. М. Петровић је свој уџбеник, свакако, писао према важећим програ-

¹⁰ Исто, стр. 381.

¹¹ Исто, 385.

¹² »Закон, наредбе, упуства и др. са наставним планом за основне школе у Књажевини Црној Гори од 1884–1895. године«.

¹³ Филип Ковачевић: Геометрија, уџбеника III-ег и IV-ог разреда за црногорске основне школе, написали Н. Н. и Н. Н. – *Просвјета*, VI/1895, св. VIII (август), стр. 455–456.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Пера С. Мартиновић и Бура Шпадијер: *Геометрија, уџбеник III. и IV. разреда за црногорске основне школе. Цетиње, 1900*, стр. 1–75.

¹⁶ М[ита] Петровић: *Наука о геометријским облицима*, за употребљавање у школи, 5. изд. Панчево 1888, стр. 1–87.

мима Аустро-Угарске, а за дјецу српског народа у Војводини. С обзиром да је уџбеник писан екавски, он није највјероватније служио за српску дјецу у Хрватској и Босни и Херцеговини, гдје се говори ијекавски. При писању тог уџбеника Петровић је могао користити одговарајуће уџбенике на њемачком, мађарском, чешком, пољском и са хрватског језичког подручја, писане по истом програму, као и богату педагошку литературу, специјално ону на њемачком језику. У томе је и његова знатна предност у поређењу са писцима првог црногорског уџбеника геометрије П. Мартиновића и Б. Шпадијера. У вези с намјеном његове књиге («за употребавање у школама»), могло би се напоменути да је по свој прилици уџбеник сматран као другоразредно средство обуке, док је жива ријеч учитеља требало да има пресудну улогу. Но, фактичко стање је за математику до недавно било отприлике исто. Док су ученици читали уџбенике за остале предмете, нарочито читанке за матерњи језик, дотле су се уџбеници за математику отварали, углавном, да се препишу у свеску текстови задатака заданих за домаћу вјежбу. Уџбеници из математике основних школа данас се састављају тако да је ученик принуђен да их чита, јер је текст такав да ученик треба да испуњава у њему празнине, наиме да непрекидно даје одговоре на, више или мање вјешто, постављена питања.

ГЕОМЕТРИЈА

УЏБЕНИК III. и IV. РАЗРЕДА.

ЗА

ЦРНОГОРСKE ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Саставили:

Перо С. Мартиновић и Ђуро Шпадијер.

Прегледали и одобрили И. Ц. Школка Компоји.



ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. Државна Штампарија

1900.

Уџбеник Мартиновића и Шпадијера, за разлику од Петровићевог, који је, по свему судећи, био намијењен читавом основном образовању, тј. од I до IV разреда основне школе, има, као што је већ речено, прецизирану намјену. То је уџбеник само за III и IV разред основне школе. Материја коју обрађује овај уџбеник је углавном иста као и она у Петровићевом, али није изложена истим редом. И одступања су у том смислу све већа што се иде даље у књизи. Могло би се рећи да је са методске тачке гледишта тог излагања успјелији у књизи Мартиновића и

Шпадијера и боље прилагођен узрасту ученика. С обзиром да су, судећи по књизи Петровића, уџбеници геометрије за основне школе тог доба уносили (више као податке), појам елипсе, Питагорину теорему без доказа, углове када су двије паралелне и праве пресјечене трећом, вјероватно је да су их били унијели и Мартиновић и Шпадијер у рукопис своје књиге. Утолико би горе поменута рецензија професора Мила Ковачевића била умјеснија. Но, она је ионако умјесна када се тај уџбеник упореди са нашим уџбеницима који обухватају мање грабе за прва четири разреда основне школе из геометрије. Искуство је показало да се превише заштијевало од просјечног дјетета тога узраста. Само интелигентнија дјеца могла су да савладају то градиво, нарочито ако се узме у обзир прилично неразвијена методика наставе у то доба.

Може се слободно рећи да се Мартиновић и Шпадијер нијесу нимало угледали на Петровићев уџбеник (што не искључује да су га могли имати при руци), уколико се под тим не подразумемијева обрада истог наставног градива, а са методске стране њихов начин излагања лакши је и доступнији ученику.

У односу на савремене уџбенике, који обично обухватају и аритметику и геометрију одговарајућег разреда (што је свакако боље рјешење од оног ранијег, гдје су те двије дисциплине, понекад и вјештачки одвајане), дио који се односи на геометрију покрива више грабе у уџбеницима крајем прошлог стољећа, али је зато дубље осмишљена, осавременења и методски далеко боље изложена граба из геометрије у уџбеницима који су се појавили посљедњих година. У уџбенику Мартиновића и Шпадијера, на примјер, обрађују се површине паралелограма, троугла, круга. У савременим уџбеницима тога нема, за прва четири разреда основне школе, али су појмови везани за те облике дубље обрађени, тако да ће ученик у даљем школовању лако схватити начине израчунавања тих површина.

Можемо закључити да је, посматран у добу у којему се појавио, уџбеник Мартиновића и Шпадијера сасвим успио.

На крају истичемо да се Перо Мартиновић огледао и као коаутор Бурџу Поповићу. У заједници с њим сачинио је два уџбеника (приручника) за вјерску наставу: *Православни катихизис. I дио*, за III разред основнијех школа (Цетиње, 1899, 31 стр.; II издање 1906, 29 стр.) и *Православни катихизис, II и III дио*, за IV разред основнијех школа (Цетиње 1899, 68 стр.)

*
* * *

Перо (Шако) Мартиновић се налази дакле, међу најстаријим писцима црногорских уџбеника. Један је од аутора првог уџбеника геометрије у Црној Гори. Упркос томе, спада, на жалост, међу заборављене просвјетно-културне ствараоце наше прошлости, који то, свакако, нијесу заслужили. Стога, остаје дуг савремених истраживача да дају оцјену њиховог педагошког рада.

ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ (1839–1917)



Међу истакнутим сакупљачима народних умотворина из Црне Горе, признатим и познатим просвјетним и културним посленицима Цетиња и Црне Горе друге половине XIX и почетком XX вијека, спада и Филип Радичевић.

Према неким биографима Филип Радичевић је рођен на Цетињу 4. јуна 1839. године¹ у *Енциклопедији Југославије*² помиње се, међутим, као година његовог рођења 1839. Писац натукнице др Нико С. Мартиновић ову годину је, по свој прилици, преузео из ријечи »Јавне благодарности« кћерка Ф. Радичевића, поводом очеве смрти.³ Та година Радичевићева рођења је, по свему судећи, тачна, и логична, што се може закључити и на основу праћења његовог похађања основне школе.

Филип је потомак старе зетске породице Радичевића из села Бериславаца, коју крајем XV вијека помиње господар Зете Иван Црнојевић у свом *Крусовољу*, познатом у историографији још и под именом *Цетињски летопис*.⁴ Отац му Неше Михаилов доселио се на Цетиње из села Вуковци, након неуспјеле побуне у Зети године 1832. за ослобођење од Турака. Пошто је познавао пушкарски занат на Цетињу је постао »државни пушкар«. Оженио се Стефом Поповић, сестричином грофа Ивана Вукотића, и са њом имао сина Филипа. Када је Филип стасао за школу, родитељи су га дали »на науке«. Године 1845. ступио је у Цетињску основну школу код тадашњих учитеља Ђорђа Срића и Годора Иванчика. Упоредо је похађао

¹ Тај датум узима Саво Вулетић, земљак и савременик Ф. Радичевића, уједно и први његов биограф. Касније овај податак преузимају Радосав Меденица, др Љубомир Зукловић, др Боко Пејовић и други.

² *Енциклопедија Југославије*, књ. 7, Загреб MCMLXVIII стр. 11.

³ *Цетињске новине*, II/1917, бр. 125, стр. 6.

⁴ *Цетињски летопис*. – Цетиње: Централна народна библиотека, 1962. Фототипско издање.

и „манастирску школу“ код архимандрита Петронија Лујановића [Сремца]. Негдје 1847. године, када је Срдић напустио Црну Гору, Филип Радичевић »опет постаде манастирски ђак код Никанора Ивановића, доцнијег митрополита црногорског, који је био скупио неколико црногорских младића да их поучава црквеном пјевању и правилу, е да би послали свештеници«. ⁵ Међу тим младим Радичевић се »учењем и пријежношћу« посебно истицао. Стога га је црногорски књаз Данило I Петровић–Његош примио за свога питомца у Семинарију, тада на Цетињу тек отвореном. У Цетињској семинарији био је одличан и примјеран ђак. ⁶ тако да га је на испиту 1857. године књаз Данило лично наградио златним сатом. ⁷ Наредне године, по завршеној Семинарији, као најбољи абитуријент буде награђен тиме да септембра мјесеца прати у Русију Никанора Ивановића–Његоша, ради његовог хиротонисања за митрополита црногорског.

По повратку из Петрограда неко вријеме је био »митрополијски пјевач« на Цетињу. У Цетињском манастиру се »милозвучности његова гласа свако дивио«, а када је одласком Стевана Петриновића постало упражњено мјесто ђакон Митрополије, књаз Данило је заповиједио владици Никанору: ⁸ »Хоћу Грудски* да буде мој ђакон«, и овај га 16. децембра 1859. године постави у цетињској катедрали са титулом »дворски протођакон«. ⁹ Дуго година је обављао дужност секретара Цетињске митрополије.

Послије смрти књаза Данила (1. августа 1860) и доласка књаза Николе на пријесто црногорске државе, Филип Радичевић је стекао наклоност новог владара Црне Горе, који му је уз конфесионалне повјеравао и разне политичке послове, ¹⁰ између осталог, пуне три године био је секретар Сената.

Шездесетих до почетка осамдесетих година, због оскудице у просвјетним кадрovima, Радичевић је био ангажован за учитеље Основне школе на Цетињу.

⁵ С[аво] П. Вулетић: Филип Н. Радичевић, дворски протођакон секретар цетињске митрополије и српски књижевник. – *Босанска вила*, [Сарајево], XIV/1899, бр. 21, и 22. стр. 274.

⁶ С. К. П.: Филип Радичевић. – *Виенац* [Загреб], XXX/1899, бр. 50, стр. 805.

⁷ С. Вулетић: на истом мј.

⁸ Никанор Ивановић Његош; родом из _____, приликом атентата на књаза Данила 1. августа 1860. у Котору, пошао је са Цетиња у Котор у пратњи Ф. Радичевића, с најмером да прихвати посмртне остатке црногорског господара уз обављање вјерског церемонијала. Митрополит Никанор се, међутим, послаје силаска у Котор изгубио и више се није повратио на Цетиње. Због тога је постојала основана сумња да је имао учешће у завјери против црногорског књаза

*Филипова оца су из милоште звали Нешо Груда или Грудски. – Био је државни оружничар у вријеме Петра II, књаза Данила и Николе I. Умро је 1863. године.

⁹ С. Вулетић: на истом мјесту.

¹⁰ Године 1861, када је у Црној Гори настала велика глад због »неродне« године, књаз Никола је повјерио важну државну мисију Филипу Радичевићу, да иде по Црној Гори да региструје најсиромашније фамилије ради пресељења у Русију. Уз потребне инструкције, дао му је званично овлашћење, које гласи: »Од нас Николаја I, Књаза Црногорскога и Ђрскога свијема капетанима

Поздрав!

Да имате примити нашега ђакон Филипа Радичевића свугдје, гдје би год дошао да тун заједно подпишете све фамилије које хоће да иду на преселеније у Русију и тако знадите и да сте драво!

Цетиње, 1. септ. 1861. год«.

Ово пресељење пописаних породица омео је рат са Турском наредне 1862. године. Потребе су диктирале да све породице остану и буду у служби одбране домовине.

1. новембра године 1867, када је књаз Никола отворио многе школе по Црној Гори, Ф. Радичевићу је повјерено, да заједно са војводом Ристом Бошковићем, свештеником, попише сва црквена покретна и непокретна »движама« и »недвижама« добра радо убирања прихода за финансирање народних школа.

У ствари, послније завршеног рата 1862. год. са Турцима, када је настављен рад Цетињске основне школе, Филип Радичевић је постављен за учитеља у I и II разреду, а у III и IV разреду Стево Капичић. За Радичевића, међутим, Милан Костић каже да је као учитељ био доста слаб, јер »тераше ваздан по старинском методу«,¹¹ што је и разумљиво када се има у виду да се он и није припремао за учитељски позив, већ га је из нужде прихватио. Наставу у овој школи Радичевић је држао до 1864. године, када је отишао за секретара црногорског Сената. Школске 1868/69. године сријећемо га поново као учитеља у истој школи, на којем је послу истрајао више од једне деценије. Помиње се и школ. 1880/81. година.¹² Укупно је учитељевао тринаест школских година.¹³ Уз то, држао је наставу вјеронауке и аритметике у Бевојачком институту »Марије Александровне« у истом мјесту, »вазда одликујући се прилежнијем радом и владањем; као што сведочи званични лист од главног Надзорништва Црногорских школа од 19. марта 1894. године број 217.«¹⁴ Поред тога, много се заузимао за школовање младежи црногорске у земљи и ван ње, чинећи им велике услуге.¹⁵ Поменимо и то да је као вјероучитељ дјеча књаза Николе I, стекао наклоност његову и његове породице . . .

Поред просвјетног дјеловања Радичевић је активни учесник у културним акцијама и манифестацијама. Налази се међу политичким првацима и прегаоцима културног живота на Цетињу друге половине XIX вијека, који су основали Цетињску читаоницу (1868), која је дуго остала главно жариште културнопросвјетног живота у Црној Гори уопште.

У Црној Гори »никакав културни покрет није се предузео без Радичевића, и као човек и као културни радник био је уопште омиљен у црногорском друштву«.¹⁶

Године 1872 [23. априла] промовисан је за протођакона.

Врло је запажен Радичевићев рад у Друштву црногорског црвеног крста који је на Цетињу основан почетком 1876. године. Његово родољубиво-хуманитарно ангажовање управо је и дошло до пуног изражаја у оквиру овог друштва и његове улоге у херцеговачком устанку 1875. године и црногорско-турском рату 1876–1878. године. Главну помоћ и херцеговачким устаницима и њиховим рањеницима и пребјеглим породицама у Црној Гори, давао је тим поводом основни цетињски одбор за помоћ страдајућим Херцеговцима [8. VIII 1875] и нешто касније основало Друштво Црвеног крста Црне Горе [средином јануара 1876]. Када су почетком јануара 1876. године приспјеле на Цетиње прве руске љекарске мисије ради пружања непосредно стручно-медицинске помоћи, протођакон Филип Радичевић је добио важне задатке. Између осталог, водио је економат приликом смјештаја рањеника из херцеговачког устанка у Даниловој болници [73 рањеника] и за ту сврху приподобљеној Његошевој »Биљарди« [120 рањеника]¹⁷ а неко вријеме је водио и Управу Болнице »Данило I«¹⁸ као представник цетињског Одбора. Почетком априла 1877. године ишао је у Даниловград да припрема приватне куће за смјештај око 100 рањеника,¹⁹ који је задатак успјешно обавио. Руски ге-

¹¹ Милан Костић: *Школе у Црној Гори од најстаријих дана до данашњег доба*. – Панчево, 1876, стр. 29.

¹² *Цетињска основна школа 1834–1934*. – Београд, 1934, стр. 131.

¹³ Види: Извјештај цетињских учитеља Шпира Ковачевића и Филипа Радичевића о броју ученика школске 1872/73. године. – *Зборник радова 1834–1974: 140. година основне школе »Његош« Цетиње*, 1976, стр. 263–264; *Застава* [Нови Сад], 1880, бр. 182, стр. 2.

¹⁴ С. К. П.: Филип Радичевић, исто, стр. 806.

¹⁵ *Просвјета* [Цетиње], XI/1900, св. I, стр. 19.

¹⁶ *Цетињске новине*, II/1917, бр. 122, 14. X, стр. 2.

¹⁷ *Застава* [Нови Сад], 1876, бр. 170, стр. 3.

¹⁸ [Др Нико С. Мартиновић], Др Н. Дибровић: *Црна Гора и хуманитарно право*. – *Болница Данило I Споменица 1873–1983. Цетиње*, 1973, стр. 61.

¹⁹ *Застава*, 1877, бр. 57, стр. 1–2.

нерал Алексије Алексијевич Зубов је у својој изјави посебно истакао Радичевићево залагање.²⁰ Ф. Радичевић је остао и у Управи Црвеног крста до краја боравка руских санитетских екипа 1878, као члан Управе и економ Болнице »Данило I²¹ О раду руских љекарских екипа и материјалној помоћи руског Црвеног крста, Радичевић је писао у новосадској *Застави* у два маха,²² који му је рад у виду брошуре прештампан 1899. г. у Новом саду²³ За његов предани рад у ратним годинама 1876–1878, то јест за ангажовање у екипама руског Црвеног крста у Црној Гори, и популарисање њезине хуманне активности, 1880. године А. С. Јонин, министар–президент Руског посланства на Цетињу, предао му је 500 рубља најиме награде.²⁴ Радичевић ће и доцније бити активни посленик у раду ове хуманитарне организације. У вријеме балканских ратова [1912–1913] члан је Главног одбора Друштва црногорског Црвеног крста.

За мирнодопско службовање и ратне заслуге Ф. Радичевић је добијао разна црногорска, руска и друга инострана признања и одликовања. За ревносни рад и залагање у Црвеном крсту 1875–78. год. био је награђен из Русије ордењом светог Владимира IV степена, који се даје за особите заслуге, затим Крстом свете Ане и знаком »Црвеног крста«.²⁵ Осим ових, за неуморну и примјерну службу, добио је диплому Црвеног крста Црне Горе,²⁶ два црногорска крста [командирски крст књаза Данила о грлу и о прсима], Орден светог Саве III степена; четири црногорске медаље [медаљу за јунаштво 1862, медаљу–споменницу за рат 1876–78, и др.] два крста из Србије и један орден из Бугарске.²⁷

Иако је Ф. Радичевић добијао пуну сатисфакцију за свој ревносни службени, стваралачки и јавни рад, у породичном животу је био јако несрећан. Супруга му је рано умрла [1880],²⁸ а иза тога, исто 1880. године, и једна кћерка.²⁹ Крајем априла 1897. године доживио је најтежу породичну трагедију: син му јединац, студент медицине у Москви, извршио је самоубиство.³⁰ Несрећном оцу душа је »заронила у дио земаљске горчине«. Иако су га »сви добри и честити саотечественици јако сажалевали« и учествовали у његовом великом болу, за Ф. Радичевића у тим данима утјехе није било? »Камен је студени онемо који је постао предметом људског сажалења и људских суза, као што сам ја, губећи једину своју наду и утјеху на овоме чемерноме свијету« – писао је протођакон Радичевић.

Скромни и трудољубиви Ф. Радичевић, иако дубоко учвијељен и разочаран, није посве клоњуо духом. У службеним свакодневним пословима, јавном и стваралачком дјеловању, налазио је одређену утјеху и животни садржај.

Крајем прошлог вијека, 16. децембра 1899, на Цетињу је најсвечаније, за ово вријеме спектакуларно прослављена 40. годишњица Радичевићевог рада и уз велики публицитет оновремених листова и часописа у разним југословенским и

²⁰ Цетиње, 17. марта. – *Застава*, 1878, бр. 49, стр. 1.

²¹ Др Нико С. Мартиновић: на истом мјесту.

²² [Филип Радичевић]: Рад руског Црвеног крста у Црној Гори од 1876. до половине 1878. – *Застава*, 1878, кр. 196–198, стр. 200–204; Руски Црвени крст у Црној Гори за вријеме турско–црногорског рата 1875–1878. – *Застава*, 1882, бр. 165, 168, 169, 171, 172, 174, 176, 178, 179, 182, 183.

²³ Братска милосрђа, или рад Руског Црвеног крста у Црној Гори. – Написао Филип Радичевић. – Прештампано из »Заставе«. У Новом Саду 1879, 49 стр.

²⁴ Цетиње, 10. новембра. – *Застава*, 1880, бр. 182, стр. 2.

²⁵ С. К. П.: Филип Радичевић, Исте, стр. 806.

²⁶ На истом мј.

²⁷ *Виенац*, 1889, бр. 50, стр. 807; *Босанска вила* 1897, бр. 21–22, стр. 276; *Просвјета* [Цетиње], VIII/1897, св. V, стр. 318.

²⁸ *Застава*, 1880, бр. 11, стр. 4.

²⁹ *Застава*, 1880, бр. 76, стр. 2.

³⁰ *Босанска вила*, 1897, бр. 14–15, стр. 238–239.

словенским крајевима. Добио је огроман број брзојавних и других писаних честитки из земље и иностранства.³¹

Под старе дане Ф. Радичевић је »остао самохран и оронуо здрављем«, прешао у Стари Бар, да га »његује онамо удата му кћер«,³² гдје је 11. октобра 1917. године умро у 78. години живота. Сахрањен је пред Саборном црквом св. Николе у Бару.³³ Год. 1926. посмртни остаци су му есхумирани и похрањени на Цетињу.

*
* * *

Филип Радичевић је још од ране младости почео да се бави књигом. Круг његових интересовања био је прилично широк. Истакао се као сакупљач усменог народног стваралаштва и историјске грађе [записа, натписа, старих писама, итд.]. Пописивао је и описивао ристеке рукописне и штампане књиге, сакрале објекте и црквене знаменитости . . .

Сарађивао је у низу периодичних публикација: *Српско-далматинском магазину* [Задар] 1864–74; *Световиду* [Темишвар] 1867–68; *Славјану* [Целовец] 1874–75; *Јавору* [Нови Сад] 1883–88; *Застави* [Нови Сад] 1883; *Словинцу* (Дубровник) 1883; *Српском колу* (Нови Сад) 1884; *Српском листу* [Задар] 1888; *Гласу истине* [Нови Сад] 1890; [Српском магазину] [Рисан] 1896; *Голубу* [Сомбор] 1898–1911; *Српском сиону* [Нови Сад] 1900; [*Вечерњим новостима*] [Београд] 1910; затим, у црногорској периодици: *Глас Црногорца* [1886], *Просвјета* [1889–1901], *Нова Зета* [1890], *Грлица* [1890], *Дан* [1911] и *Бока* [1912–1914].

Већ 60-тих година скренуо је на себе пажњу као књижевни радник. Почео је и завршио с пригодном поезијом жаљења. У *Магазину српско-далматинском* објавио је 1862. и 1863. два епиграфа, пјесме у којима у свечаном тону жали преминуле Марију [Вукицу] и Велимира, чланове владарске династије Петровић. По овој врсти поетског стварања, Радичевић је заправо један од првих цетињских пјесника пригодне поезије, која ће касније све више добијати мјеста у црногорској књижевној традицији.³⁴ Касније ће се у првој деценији свог вијека, и сâм Радичевић враћати овом жанру; у духу народног епоса објавиће у сомборском *Голубу* тугованке: Бошку Поповићу и, у неколико наврата, свом јединцу трагично преминулом!

Рано се Ф. Радичевић почео бавити сакупљањем усменог народног стваралаштва. У периоду 1863. до 1874. год. објавио је у *Сватовиду*, *Српско-далматинском магазину*, и *Славјану* више народних пјесама, прича и пословица. Шездесетих година почиње и његова сарадња с Вуком Караџићем, за кога је сакупљао народне епске пјесме. По свему судећи Радичевић је преко Вука Поповића слао пјесме Караџићу. Познато је да му је послао пет пјесама [око 1 200 стихова]. Од њих је Љуба Стојановић увео двије у VIII а три у IX књигу. Контакт са Караџићем су од посебног значаја за стваралаштво Филипа Радичевића! Вуку сваког припада заслуга »што је у овоме вредном човеку пробудио интересовање и љубав према народним умотворинама и књижевном раду уопште.³⁵

Запазивши »да у Црној Гори, особито Васојевићима, Дробњацима, двије, Мораче и Кучима има још врло много неписанијех и нештампанијех пјесама«,³⁶ он се

³¹ Види: *Просвјета*, XI/1900, св. I, стр. 17–36.

³² *Цетињске новине*, II/1917, бр. 122, 14. X, стр. 2.

³³ *Цетињске новине*, II/1917, бр. 125, 25. X, стр. 6.

³⁴ Радивоје Шуковић: *Црногорски алманаси и календари [1835–1914] – Цетиње, 1980*, стр. 59.

³⁵ Др Љубомир Зукловић: *Филип Радичевић као Вуков сарадник. – Стварање* [Титогорад], 1973, бр. 4, стр. 478.

³⁶ Ф. Радичевић: *Предговор збирци Гусле црногорске. – Београд, 1872, стр. –*

прихватао сакупљачког посла из којег је резултирала збирка *Гусле Црногорске* [Београд, 1872], која садржи 32 пјесме са око седам и по хиљада стихова. Већина његових пјесама има за предмет догађаје из 1852-1862. године и у њима има »више историје, него поезије«. Везане су, дакле, поглавито за један значајан и прилично брзан период црногорске историје о којему су савременици доста знали и просуђивали, па се, самим тим, одликују »историчношћу« – реално приказују историјске догађаје и што је особито важно ради се о аутентичним народним пјесмама. Међу овима се истичу: Погибишта војводе Дрекала и његова оца; Похара Дрекалевића; Бој Морачана и Оногоштана; Поп Црногорац и капетан Булек; Битка под Острогом; Бој у Шаранцима; Бој на Граховцу; Похара Колашина; Беган сердар и др. Укратко: пјесме које је Ф. Радичевић сакупио и публиковао значајне су за проучавање историје црногорске епике. Осим тога, он је сакупио и друге народне умотворине, загонетке [за Стојана Новаковића], пословице и све врсте народних пјесама, које је објављивао у разним периодичним публикацијама. Радичевићева »књижевна радња најбоља је примјер за постојање континуитета у прикупљању и објављивању народног стваралаштва.«³⁷ Он је, у ствари, »био један од последњих сакупљача народних умотворина са овога терена који је Вуку послао и неке изворне текстове, за разлику од певача који су били захваћени званичном политиком двора, какви су били сердар Буко [Средановић – Д.М.], војвода Мирко, архимандрит Нићифор Дучић и други.«³⁸

И поред тога што о бављењу Филипа Радичевића усменим народним стваралаштвом имамо двије темељите студије [Р. Меденице³⁹ и др Љ. Зуковића], један од ових аутора је мишљења да народна епика коју је скупио Ф. Радичевић, узета у цјелини, »не представља неки висок или виши песнички домет«, али, за даље проучавање историје српске поезије на овом простору чини драгоцен прилог,⁴⁰ док други сматра да његов »допринос Вуковој рукописној збирци народних песама представља, у ствари, почетак његовог књижевног и сакупљачког рада, који заслужује да буде у целини испитан и оцењен.«⁴¹

Посебно значајно тематско подручје Радичевићевог рада су археографска истраживања, бављење старом рукописном и штампаном књигом, те описивањем старина уопште. Овим се значајним смјером његовог стручно-научног дјеловања досад, на жалост, готово нико озбиљније није позабавио, иако је то, без двоумљења, био интерес науке. Упркос многим мањкавостима, недореченостима, па и недовољно стручним интерпретацијама, овај значајни сегмент његовог стварања заслужује научну пажњу.

Уз то, дао је више описа са драгоцјеним подацима о појединим црногорским манастирима [пивском, врањинском, комском, Белуји пиперској, итд.] и њиховим ризницама; о другим сакралним објектима и црквеним реликвијама, итд. Иако су његова тумачења често некритички интонирана, карактер васколиког материјала који је »приредио« за будуће проучаваоце није за потцењивање. Напротив.

Објављивао је историјску грађу и расправе о породици Бранка Радичевића, у којима аргументовано доказује да овај познати српски романтичарски пјесник води поријекло управо из Црне Горе [Зете].⁴² Овдје ваља споменути да је на више мјеста објављивао занимљиве прилоге, са биографским подацима, о значајним личностима из црногорске политичке и културне историје [Петру I Петровићу

³⁷ Р. Шуковић: на истом мј.

³⁸ Др. Љубомир Зуковић: на истом мјесту, стр. 478.

³⁹ Радосав Меденица: *Наша народна епика и њени творци*. Цетиње – Београд: Обод, 1975, стр. 232–240.

⁴⁰ Исто, стр. 240.

⁴¹ Др Љ. Зуковић: на истом мј.

⁴² Одбор у Сремским Карловцима за подизање Бранкова Споменика на Стражилову, својим писмом, које је штампано у новосадској *Застави* [бр. 69/1884] захвалио је Филипу Радичевићу за расвјетљавање Бранковог поријекла.

Његошу; књижевнику Борбу Срдичу, Његошевом сараднику; сердару Филипу Бурашковићу, Његошевом зету, Василији Бурковићу, у народу проглашеном за свеца] и више некролога својим савременицима [на примјер, Висариону Љубиши, И. Ј. Јастребову, П. А. Василичикову и др.].

Напослјетку објавио је и више оригиналних писама и неколико окружице Петра I, Петра II, а и друга писма црногорских историјских личности, руских царева итд.; описивао је разне синђелије, повеље и грамате, записе, и натписе из прошлости, што, заправо, има одређени значај у првом реду као изворна документација за изучавање црногорске историје.

Убијеђени смо, да његови прилози из овог домена, расути у периодици, а први пут, сада, библиографски сакупљени на једном мјесту, заслужују да се комплетирају и објаве као посебно издање. То би био дуг и према Ф. Радичевићу, а и услуга научним радницима.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ФИЛИПА РАДИЧЕВИЋА

II – 1 Посебна издања

1 ГУСЛЕ ЦРНОГОРСКЕ/ на свијет издао Филип Радичевић. – У Биограду: Издање писца, 1872/ У Биограду: Н. Стефановић и дружина. – XII + 238 стр.; 19 см
Предговор/ Ф. Радичевић: стр. [VII] – VIII. Г. Г. предбројници: стр. [225] – 238.

2 БРАТСКО МИЛОСРЉБЕ, ИЛИ РАД РУСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА У ЦРНОЈ ГОРИ. Написано – Прештампано из »Заставе«. У Новоме Саду: Српска народна задружена штампа-рија, 1879, 49 стр.; 8"

II – 2 ЧЛАНЦИ, СТУДИЈЕ И ПРИЛОЗИ У СЕРИЈСКИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА

1862.

3 Епиграм Марији [Вукици] Петровића у петој години невине младости свос на Цетинџ 23 авг. 1861 преминувшиј. – *Магазин' србско-далматинскиј*, XXI/1862, стр. 119.

1863.

4 Епиграм. Велимиру Петровићу преминушем' на Цетинџ у септембру 1861. На Цетинџ. – *Магазин' србско-далматинскиј*, XXII/1863, стр. 68–69.

5 Бој на Грахову 1 маја 1858. године. Ф. Радичевић'. На Цетињу 1863. – *Световид'*, XII/1863, бр. 133, стр. [2–3]; бр. 134, стр. [1]; бр. 135, стр. [1]; бр. 138, стр. [1].

1864.

6 Битка под Острогом год. 1853. Саобштио – *Магазин' србско-далматинскиј*, XXIII/1864, стр. 77–85.

7 [Народне приче]. У Црној Гори. – *Магазин' србско-далматинскиј*, XXIII/1864, стр. 96–101.

Садржај: Турчин' и Христјани! Трговац' и хашчија [кувар]. Цар' и игуман. Старац' и баба.

1865.

8 [Четири народне приче.] Чуо у Црној Гори. – *Србско-далматински магазин*, XXIV/1865, стр. 57–62.

Садржај: Домаћин и жена. Како се могу о ништа сазнати пријатељи. Циганин и циганка, два брата и мали шого. Игуман и кмет.

- 9 Народне пѣсме, кое се у колу међу Христјанима у Турској пѣвало. На Цетињу. – *Србско-далматински магазин*, XXIV/1865, стр. 71–74; 26/1867, стр. 84–88.

Садржај: 1. [Што висока цариградска врата.] – 2. [Бехар трава гора зелена...] – 3. [Сви дилбери, а мога нема...] – 4. [Полегла се Бетелина трава...] – 5. [Дај Вевојко да едном пољубим...] – 6. [Вевојка е црне очи касла...] – 7. [Приморкиња коња јаше...] – 8. [Девојка је јарана корила...] – 9. [Сабах зора, а ја у лов побохо...] – 10. [Знаш Вевојко кад смо мали били...] – 11. [Два сокола полѐм продејеше...] – 12. [Јанџа е босиле садила...] – 13. [Ево драга трећа вече...] – 14. [Расти, расти мој зелени боре...] – 15. [О Вевојко, не много лепепа...] – 16. [Стаде Марс садит' саде...]

10. Освоенѐ Београда под Караборѐм 1806. године. Саобштио – *Србско-далматински магазин*, XXIV/1865, стр. 75–82.

1866.

- 11 Бој Морачана и Оногоштана год. 1821. у декембру. На Цетинѐ. – *Србско-далматински магазин*, XXV/1866, стр. 103–109.

Забилежено по казивању ускока Станише Терића.

1867.

- 12 На Цетињу у Црној Гори. – *Застава*, 10. VIII, стр. 2. Потпис: Ф. Р.

Допис о болести, смрти и сахраин војводе Мирка Петровића.

- 13 Почетак устанка у Србији 1804. године. Саобштио – У Цетињу. – *Световид'* XVI/1967, бр. 23, стр. [1–2]

Народна пјесма.

- 14 Турчин' и црногорско дѐте. Ф. Радичевић'. У Цетињу. – *Световид*, XVI/1867, бр. 30, стр. [1].

- 15 Првуј бој на Разселиној Главици под предвођенем' великог' војводе Мирка Петровића 16. маја 1862. године. Саобштио – На Цетинѐ. – *Световид*, XVI/1867, бр. 108, стр. [1–3].

- 16 Здравница херцеговачка. На Цетинѐ – *Србско-далматински магазин*, XXVI/1867, стр. 69.

1868.

- 17 Народне песме. Ф. Радичевић. У Цетинѐ. – *Световид*, XVII/1868, бр. 39, стр. [1].

Садржај. – И Нигде немам паре ни динара... II Дивна поља и ширине.

- 18 Цекинско четовање у Краини 19. декем. 1861. Саобштио – *Србско-далматински магазин*, XXVII/1868, стр. 98–101.

1869.

- 19 СВЕТКОВИНА У ОСТРОГУ. – *Застава*, 1869, бр. 80, стр. 2–3. Потпис: Б [тј. Бакон]

Репортажа о светковини са доста података о личностима и приликама.

- 20 Народне пословице. [Из Црне Горе.]. – *Србско-далматински магазин*, XXVIII/1869, стр. 120–123.

1870/71.

- 21 Народне пословице [Из Црне Горе.]. – *Србско-далматински магазин*, XXIX/1870–71, стр. 105–108.

1873.

- 22 Народне пјесме које се у колу међу христјанима у Подгорици пјевају. Чуо у Црној Гори. – *Србско-далматински магазин*, XXX/1873, стр. 114–119.



Садржај: [Ој стоборе ти се одаомијо!...] – [Сив соколе сиво перје твоје!...] – [Што висока она гора!...] – Паде лист с тополе!...] – [Заспи, заспи Јово мили сине!...] – [Бевојка је под гором заспаа!...] – [Бевојка се хтјела окупати!...] – [Бевојка је јарана кара!...] – [Једна мајка два весеља чини!...] Сунце игра преко веара неба!...]

- 23 Босанске чежње. На Цетињѐ. – *Српско-далматински магазин*, XXX/1873, стр. 122–123.

1874.

- 24 Србске народне пјесме л'убавне. Из Зете, које се пјевају у Подгорици и околини. [Прибиљежио –]. – [Бир]. – *Славјан*, II/1874, 9, стр. 129–131; III/1875, бр. 3, стр. 35–36; бр. 4, стр. 52–53. [Лат.]

Садржај: 1. [Дилбер момче кроз дуган'е прође...] 2. [Ој планино, планинице моја...] 3. [Момче ходи кон'а води...] 4. [Синоћ' аго из Новогa добе...] 5. [Дјевојка је црне очи клепа...] 6. [Полегла је дјетелина трава...] 7. [Ој дјевојко, душо моја...] 8. [Накараде под Будим бијаху] 9. [Свиљу преде лијепа дјевојка...] 10. [О планино, планинице моја!...] Уз то, кратак увод.

- 25 Славно вредништво Славјана! [Бир]. – *Славјан*, II/1874, бр. 10, стр. 146–148. [Лат.]
О учитељској скупштини на Цетињу септембра 1874.

1875.

- 26 Училишча в Црној Горѐ [Бир]. – *Славјан*, III/1875, бр. 1, стр. 5–6 [лат.]
- 27 Бесѐда, коју је говорио Филип Радичевић, учитељ Цетински на првом учитељском сбору на Цетињѐ. [Бир]. – *Славјан*, III/1875, бр. 2, стр. 19–22. [Лат.]
О потреби унапређења занатства у Црној Гори и упућивања ученика послѣ завршене основне школе.

1878.

- 28 ПЈЕСМА ПРЕСТОЛОНАСЉЕДНИКУ ДАНИЛУ. Цетиње, 18. децембра 1878. – *Застава*, 1878 [1879], бр. 3, стр. 3
Допис о прослави именана престолonasљедниковог и, садржај пјесме Ф. Радичевића, тим поводом.
- 29 РАД РУСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА У ЦРНОЈ ГОРИ ОД 1876 ДО ПОЛОВИНЕ 1878. – *Застава*, 1878, бр. 196, стр. 2; бр. 197, стр. 2; бр. 198, стр. 2–3; бр. 200, стр. 2; бр. 201, стр. 2; бр. 202, стр. 2; бр. 203, стр. 2; бр. 204, стр. 2–3

1882.

- 30 РУСКИ ЦРВЕНИ КРСТ У ЦРНОЈ ГОРИ ЗА ВРИЈЕМЕ ТУРСКО-ЦРНОГОРСКОГ РАТА 1875–1878. – *Застава*, 1882, бр. 165, стр. 2; бр. 168, стр. 2–3; бр. 169, стр. 2–3; бр. 171, стр. 2–3; бр. 172, стр. 2; бр. 174, стр. 2; бр. 176, стр. 2; бр. 178, стр. 2–3; бр. 179, стр. 2–3; бр. 182, стр. 2–3; бр. 183, стр. 2–3

1883.

- 31 Подаци Бранкова порекла. (По породичном предању). – *Застава*, XVIII/1883, бр. 198, стр. 1–2.
О поријеклу Бранка Радичевића
- 32 Поздрав своме стрицу Бранку Радичевићу. – *Јавор*, X/1883, бр. 42, стр. 1313–1316.
- 33 Податци Бранкова порекла. (По породичном предању). – *Јавор*, X/1883, бр. 47, стр. 1491–1495; бр. 48, стр. 1528–1531.

NACIONALNA
CRNE GORE
DURDE
CRNOJEVIĆ

- 34 Поздрав своме стрицу Бранку Радичевићу, [Бир.]. – *Словинац*, VI/1883, бр. 30, стр. 469–470. (Лат.)

1884.

- 35 Поздрав српском пјеснику Бранку Радичевићу при подизању споменика у Сријемским Карловцима на Стражилову. *Словинац*, VII/1884, бр. 23, стр. 358–359. [Лат.]
- 36 Подаци Бранкова порекла. (По породичном предању.) На Цетињу. – *Српско коло*, IV/1884, бр. 20, стр. [2–3].
Поводом написа у бр. 31 *Јавора*, о Црној Гори као поријеклу породице Бранка Радичевића.
- 37 Висарион Љубиша митрополит црногорски браски. Цетиње, 14. маја 1884. – *Српско коло*, IV/1884, бр. 43, стр. [2–3].
Некролог (Паштровићи, 14. I 1823 – Цетиње, 14. IV 1884).

1885.

- 38 СТАРА МИНЕЈА БОЖИДАРА ВУКОВИЋА У ПИВСКОМ МАНАСТИРУ. – *Јавор*, XII 1885, бр. 38, стр. 1211–1213; бр. 39, стр. 1241–1244.
- 39 СРПСКЕ СТАРИНЕ ПИВског МАНАСТИРА. – *Јавор*, XII/1885, бр. 41, стр. 1297–1300; бр. 48, стр. 1331–1338.

1886.

- 40 СВЕШТЕНИК НИКОЛА ПЕЈОВИЋ. – *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 37, стр. [3]
Некролог.
- 41 Оригиналнo писмо Карађорђево послато Светоме Петру за помоћ и братски савез. Приопћено –. – *Јавор*, XIII/1886, бр. 7, стр. 215–219.
- 42 ПИСМО Михаила Милорадовића послато митрополиту херцеговачком Саватију Љубибратићу. Год. 1711. Цетиње 23. фебруара 1886. Приопћено –. – *Јавор* 1886, бр. 12, стр. 375–377.
Текст писма.

1887.

- 43 Српска старина манастира Хилендара у Светој Гори. – *Јавор*, XIV/1887, бр. 28, стр. 443–444; бр. 29, стр. 462–463.
Документ из 1786. Препис у Пивском манастиру.
- 44 Старинска писма Пивског манастира, Цетиње 10. августа 1887. – *Јавор*, XIV/1887, бр. 35, стр. 557–558; бр. 36, стр. 572–573.
Писма цара Александра I и Ал. Голицина архимандриту Арсенију Гаговићу.
- 45 Полуштав Црквени Божидара Вуковића. Цетиње 21 августа 1887. – *Јавор*, XIV/1887, бр. 36, стр. 575–576.
Црквена књига штампана у Венецији 1537. године.
- 46 Писмо императора руског Ивана Васиљевића издато манастиру Хилендару. Цетиње 25. августа 1887. – *Јавор*, XIV/1887, бр. 38, стр. 608.

1888.

- 47 КИЈЕВСКА СВЕЧАНОСТ. – *Бранко*, XIV/1888, бр. 86, стр. 3.

Прештампано из *Гласа Црногорца*.



- 48 Зборник Божидара Вуковића у Бару. Цетиње, 1. априла 1888. – *Јавор*, XV/1888, бр. 17, стр. 269–270.
Одговор Д. Руварца у *Јавору*, 1888, бр. 19, стр. 302.
- 49 Писмо императора рускога Алексије Михајиловића издато манастиру Хилендару. – *Јавор*, XV/1888, бр. 18, стр. 286–287.
Из збирке »Српских старина«.
- 50 Србуље и старине Пивског манастира. Цетиње, 1. маја 1888. – *Јавор*, XV/1888, бр. 20, стр. 314–315.
Попис садржи 46 књига.
- 51 ОДГОВОР НА »ЈОШ НЕШТО« О ЗБОРНИКУ БОЖИДАРА ВУКОВИЋА. На Цетињу, 15. маја 1888. – *Јавор*, XV/1888, бр. 22, стр. 348–349.
Одговор на чланак Димитрија Руварца у *Јавору*, 1888. (бр. 19, стр. 302). – Одговор Д. Руварца у истом листу 1888 (бр. 24, стр. 380).
- 52 ПИСМА . . . – *Јавор*, XV/1888, бр. 29, стр. 462.
Два писма Пета II Петровића Његоша Јакову Поповићу. – Саопштно их Ф. Радичевић.
- 53 УСПОМЕНА НА ГРОБУ БОРБА СРДИЋА ОД . . . – *Српски лист*, IX/1888, бр. 15, стр. 1–2; бр. 16, стр. 1–3.
Рођен 1820, Скрадин – умро 1887, Котор. Бавио се књижевнишћу, по занимању учитељ. Предавао и Ф. Радичевићу.
- 1889.
- 54 Крст Мрковски у Бару. *Просвјета*, I/1889, св. I/III, стр. 63–64.
Историја крста у власништву Божа Адровића из В. Микулића под Румијом, који је припадао манастиру на Марачници (Скадарско језеро), а узвезује се по легенди за име зетског краља Владимира и бугарског краља Владислава.
- 55 Барски Псалтир Вићенна Вуковића. – *Просвјета*, I/1889, св. IV/V, стр. 132–134.
Опис *Псалтира* штампаног у Венецији 1500. год. Садржи 251 лист.
- 56 Успенска икона (цинкорез) Пивског манастира. – *Просвјета*, I/1889, св. VI, стр. 189–190.
Опис и историја иконе коју је из Новог Сада набавио Арсеније Гаговић.
- 57 Служба (посљедованије) светог кнеза Владимира. – *Просвјета*, I/1889, св. VII, стр. 240–241.
Опис сачуваних листова књиге у Пивском манастиру.
- 58 Јевто Кочовић, свештеник. – *Просвјета*, I/1889, св. VII, стр. 247.
Некролог.
- 59 Православна црква у Црној Гори. – *Просвјета*, I/1889, св. X, стр. 322–327.
- 60 Архипастирска окружница којом се господар владика Петар I Петровић Његош објављује светитељем народнијем. – *Просвјета*, I/1889, св. X, стр. 335–336.
О проглашењу за светитеља. С текстом окружнице владике Петра II Петровића – Његоша.
- 61 Бураћ Страшимировић (Балшић) дарива неке земље манастиру Врањини. – *Просвјета*, I/1889, св. X, стр. 337.
Из историје Бурба Балшића. С текстом повеље из 1393. године, писаној на зечјој кожи.
- 62 Окружница господара владике Саве Петровића Његоша народу Паштројевићскоме. – *Просвјета*, I/1889, св. XI, стр. 359–360.
О власти Црне Горе над Боком и Приморјем. С текстом окружнице.
- 63 Печат цркве подгоричке. – *Просвјета*, I/1889, св. XI, стр. 360.
Опис печата цркве св. Ворба из 1408. године.

64 Натписи Успенске и Николајевске цркве у манастиру Морачи. – *Просвјета*, I/1889, св. XII, стр. 424–427.

Опис манастира и старина у њему.

1890.

65 Барске цркве. – *Нова Зета*, II/1890, бр. 2, стр. 70–71. Потпис: Р-ћ.

Опис црквике посвећене св. Павлу са текстом натписа на латинском језику.

66 Православна црква у Црној Гори. – *Глас истине*, VII/1890, бр. 8, стр. 120–121; бр. 9, стр. 138–139, бр. 10, стр. 152–154.

Прештампано из цетињског листа *Просвјета*, св. X за год. 1889.

67 Црногорске пословице. – *Грлица*, II/1890, стр. 76; III/1890, стр. 62; III/1891, стр. 62.

Објављено 113 пословица.

68 Посјета манастира Мораче митрополитом Митрофаном. – *Просвјета*, II/1890, св. I/II, стр. 15–18.

О јунаштву Морачана у борби с Турцима 1877. године. С говорима: Михаила Дожића и Милуна Меденице.

69 Осмогласник Бурђа Црнојевића у манастиру Морачи. – *Просвјета*, II/1890, св. I/II, стр. 33–34.

Опис инкунабуле са 257 листова.

70 Морачка Кормчија. – *Просвјета*, II/1890, св. I/II, стр. 34–35.

Опис преписа једне нестале србуље из манастира Мораче.

71 Волинска (руска) библија у манастиру Морачи. – *Просвјета*, II/1890, св. III, стр. 75–76.

Опис књиге штампане 1581. г. на старословенском језику.

72 Бечкеречка панагија у манастиру под Маине. – *Просвјета*, II/1890, св. III, стр. 76–77.

Опис панагије из 1593. године.

73 Пивски манастир и његове знаменитости. – *Просвјета*, II/1890, св. IV/V, стр. 111–118.

Опис манастира и његове ризнице.

74 Петар Петровић Његош (св. Петар) води старање о манастиру Хиландару. – *Просвјета*, II/1890, св. VI, стр. 143–144.

О старању за манастир Хиландар. С текстом писма монаха Исаија и митрополита Петра датираног 3. V 1823. године на Цетињу.

75 Петар Петровић Његош (Свети Петар) даје синђелију свештенику зетскоме. – *Просвјета*, II/1890, св. VI, стр. 144–145.

Опис синђелије. С текстом документа.

76 Ручкописно јеванђеље манастира Мораче. – *Просвјета*, II/1890, св. VII/VIII, стр. 193–194.

Опис јеванђеља (светог писма) које је писао калуђер светогорски Саво Морачанин из Црне Горе.

77 Ручкописни апостол манастира Мораче. – *Просвјета*, II/1890, св. VII/VIII, стр. 194–195.

Опис србуљске књиге коју су писали морачки калуђери у Светој Гори.

78 Киријако Дромнион, књига манастира Мораче. – *Просвјета*, II/1890, св. VII/VIII, стр. 195.

Опис књиге са 265 л., штампане на бугарском језику 1706. године

79 Руска писма манастира Прасквице у Паштројевићима. – *Просвјета*, II/1890, св. IX/X, стр. 259–260.

О односу манастира с Русијом. С текстом грамоте руског цара Павла I из године 1798. и писма руског министарства спољних послова, датираног 22. II 1861.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
SRBIJE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

- 80 Митрополит и господар Петар I Петровић Његош даје писмо попу Јову Микијељу. – *Просвјета*, II/1890, св. IX/X, стр. 260.
С текстом писма датираног 8. VII 1812. године.
- 81 Стефан Владислав дарива неке земље манастиру Врањини. – *Просвјета*, II/1890, св. XI/XII, стр. 319–320.
С текстом повеље.
- 82 Стефан Владислав дарива неке земље манастиру Врањини. – *Просвјета*, II/1890, св. XI/XII, стр. 319–320.
С текстом повеље.
- 83 Писмо игумана пећскога за скупљање милостиње. – *Просвјета*, II/1890, св. XI/XII, стр. 320.
О страдању манастира Пећке патријаршије под Турцима. С текстом писма игумана Јоаникија из 1789. г.

1891.

- 84 Владика бачки Василијан Петровић. – *Просвјета*, III/1891, св. I/II, стр. 46–48.
Читуља.
- 85 Писмо Теодосија Мркојевића за стају манастира Махинскога. – *Просвјета*, III/1891, св. I/II, стр. 44–45.
Писмо се односи на ман. Подмаине код Будае.
- 86 Алексије Рус потврђује неку земљу Манастиру на Стањевиће. – *Просвјета*, III/1891, св. I/II, стр. 45–46.
Писмо А. Руса, личног секретара и економа Петра I Петровића Његоша, којим прилаже своју земљу манастиру Стањевићи.
- 87 Господар Владика Сава Петровић–Његош, даје синћелију Герасиму Зелићу. – *Просвјета*, III/1891, св. III/IV, стр. 86–87.
О рукоположењу Г. Зелића за Бакона 1774. године у Стањевићима.
- 88 Господар владика Сава Петровић–Његош производи за протојереја Ивана Поповића. – *Просвјета*, III/1891, св. III/IV, стр. 87.

1892.

- 89 Исидор Митрополит Новогородски, Петроградски и Финљандски. – *Просвјета*, I/1892, св. I, стр. 29–31.
Некролог (1. X 1799–7. IX 1892).
- 90 Свечано освећење Бољевићке цркве. – *Просвјета* I/1892, св. II, стр. 70–72.
Опис свечаности.

1892.

- 91 Гаврил, патријарх пећски повјерава Захолмију светоме Василију. – *Просвјета*, I/1892, св. XII, стр. 457–458.
О предавању Захумља херцеговачком епископу на управу. С текстом грамате из год. 1651.
- 92 Максим патријарх пећски потврђује земље светог Василија. – *Просвјета*, I/1892, св. XII, стр. 458.
О потврди земаља манастира Острога.
С текстом грамате из 1667. год.

- 93 [Старине]. – *Просвјета*, II/1893, св. I, стр. 38–40.
Садржај. – I. Зборник Јакова Македонца. II Надпис јеванђеља Плавничког.
Опис зборника с краћим изватком на старословенском језику и текст натписа Еванђеља. Наслов из садржаја броја.
- 94 Високопреосвећени Паладије митрополит петроградски и ладошки. – *Просвјета*, I/1893, св. III, стр. 86–88.
Читуља (20. VI 1887. у Нижниграду).
- 95 О Врањинском манастиру. – *Просвјета*, I/1893, св. III, стр. 97–99.
Историјат и опис.
- 96 Тропар и кондак светога Петра чудотворца цетињскога. – *Просвјета*, I/1893, св. III, стр. 104–105.
Двије црквене молитве.
- 97 Панагија Светога Стефана у Белији Пиперској – *Просвјета*, I/1893, св. IV, стр. 137–138.
Опис.
- 98 Писмо светога Петра Господара и митрополите црногорскога. – *Просвјета*, I/1893, св. IV, стр. 138–139.
О писму протопопу которском Јакову Поповићу. (Из збирке писама Борбја Срдња).
- 99 О манастиру Белији Пиперској. – *Просвјета*, I/1893 св. V, стр. 165–167.
Опис.
- 100 Успенски манастир на Кому. – *Просвјета*, I/1893, св. VI, стр. 209–211.
Опис манастирске цркве и гроба Стевана Црнојевића на острву Кому у Скадарском језеру.
101. Јеванђеље Пламенчево у Бољевићима. – *Просвјета*, I/1893, св. VII, стр. 249–251.
Опис еванђеља из 1562. године, са словеносрпским текстом из еванђеља. Сребрне корице направио Тодор Пламенац.
- 102 Господар свети Петар шаље писмо главарима бјелопавлићкијема. – *Просвјета*, II/1893, св. VII, стр. 374–376.
С текстом писма датираног 26. VI 1821. на Цетињу.
- 103 Осмогласник Божидара Вуковића у манастиру Пивском. – *Просвјета*, I/1893, св. VIII, стр. 279–281.
О књизи 1537. у Млечима. Аутор из маргиналне бијешке.
- 104 Господар и митрополит Свети Петар пише архимандриту морачкоме. – *Просвјета*, I/1893, св. VIII, стр. 281–282.
Опису архимандриту Аксентију Шундићу за сакупљање добровољних прилога у сврху изградње манастира под »Орловим кршем«. С текстом писма писаног на Цетињу 1. јуна 1823. године.
- 105 Триод посни Викентија Вуковића у манастиру Пивском. – *Просвјета*, I/1893, св. XI, стр. 411–412.
Приказ књиге. Са старословенским текстом из књиге.
- 106 Високопросвећени Леонтије митрополит московски. – *Просвјета*, I/1893, св. XI, стр. 421.
Некролог.
- 107 Гаврил патријарх пећски повјерава Захолмију светоме Василију. – *Просвјета*, I/1893, св. XII, стр. 457–458.
Опис и садржај синбелије

108 Максим патријарх пећски потврђује земљу светог Василија. – *Просвјета*, I/1893, св. XII, стр. 458.

Потврђивање земље манастиру Острогу.

1894.

109 Успомене о светоме граду Кијеву. – *Просвјета*, II/1894, св. III, стр. 134–137.

Утописна биљешка о посебним освртом на Михаиловски манастир.

110 Иван Стјепанович Јастребов. – *Просвјета*, II/1894, sv. IV, стр. 211.

Биљешка о смрти руског писца и дипломате.

111. Господар свети Петар шаље писмо главарима бјелопавлићкијема. – *Просвјета*, II/1894, св. VII, стр. 374–376.

112 Троичанска свечаност под Острогом. – *Просвјета*, II/1894, св. VIII стр. 434–437.

113 Освећење новог гробовишта на Цетињу. – *Просвјета*, II/1894, св. VIII, стр. 437–438.

О постављању камен-гемељца Капелице на Цетињу.

114 Освећавање придворне цркве на Крушевцу. – *Просвјета*, II/1894, св. XI, стр. 602–604.

1895.

115 Крагак поглед на наше свештенство у прошлости и садашњости. – *Просвјета*, VI/1895, св. I, стр. 36–40.

Из историје православног свештенства и богословија Црне Горе.

116 Митрополит и господар свети Петар издаје синџелију Буру Петровићу Луштитчанину. – *Просвјета*, VI/1895, св. III, стр. 167–168.

Опис. С текстом синџелије.

117 Свети Петар даје благослов кући Бошковића у Бјелопавлићима. – *Просвјета*, VI/1895, св. III, стр. 168–169.

Текст писма из 1792. године.

118 Писмо Петра I (светог) Петровића Његоша Режевићима у Паштровићима. Приобћно . – *Просвјета*, VI/1895, св. IV, стр. 229–230.

Опис писма. С текстом писма датираног 4. XII 1807. на Цетињу.
Из збирке Диониција Миковића.

119 Дијецезална окружница митрополита и господара светог Петра на бокешко свештенство. Приобћно . – *Просвјета*, VI/1895, св. IV, стр. 230–231.

С текстом писма.

120 Петар Пејовић, протојереј ријечке нахије. – *Просвјета* VI/1895, св. IV, стр. 232–234.

Некролог (Ријека 15. VII 1838 17. III 1895).

121 Свети Василије, митрополит херцеговачки чудотворац Острошки. – *Просвјета*, VI/1895, св. VI, стр. 308–313. св. VII, стр. 361–366.

О животу и раду Василија Бурковића.

122 Освећење нове укупне цркве на Цетињу. – *Просвјета*, VI/1895, св. IX, стр. 500–501.

123 Владалачки гроб митрополита Василија Петровића–Његоша. – *Просвјета*, VI/1895, св. IX, стр. 501.

Биљешка о гробу испред александароневске цркве у Петровцу.
CRNOJEVIĆ



- 124 Освећење новоподигнутијех цркава у Страшеву, Богетићима, Рубежу, Бријестову. – *Просвјета*, VI/1895, св. X, стр. 543–545.
- 125 Рукописна читуља Пивског манастира. – *Просвјета*, VI/1895, св. XII, стр. 626–628.
Опис. С текстом документа.

1896.

- 126 Моисеј патријарх српски посвећује Бошка Поповића за протопрезвитера зетско-подгоричког. – *Просвјета*, VII/1896, св. III, стр. 150–151.
О заробљењу црногорског владике Данила Петровића и заслугама проте Бошка Поповића за његово ослобођење. С текстом синбелије патријарха из 1719. године.
- 127 Ми Никола I... – *Просвјета*, VII/1896, св. III, стр. 151.
Повеља књаза Николе којом ослобађа дажбина на имовину потомке Бошка Поповића.
- 128 Исаија, архимандрит александро-невски. – *Просвјета*, VII/1896, св. IV, стр. 213–214.
Некролог.
- 129 Србуља, молебник манастира цетињскога у Јерусалиму. – *Просвјета*, VII/1896, св. VII, стр. 383–384.
О србуљи писаној по калуџери манастира Добриловине. Име калуџера је непознато, а србуљу је понио из Цетињског манастира у Јерусалим, проигуман Василије.
- 130 Владалачке наредбе св. Петра, издане кући Бошковића у Бјелопавлићима. – *Просвјета*, VII/1896, св. VIII, стр. 442–444.
- 131 Натписи у двојема књигама Пивског манастира. Приопћио. – *Просвјета*, VII/1896, св. X, стр. 576–577.
О једној рукописној књизи из 1714. године и другој штампаној 1792. год. у Москви.
Уз то текст натписа.
- 132 Високопросвећени Сава, архијеписком твррки и кашински. – *Просвјета*, VII/1896, св. XI, стр. 651–654.
(Некролог (15. III 1819 – 13. X 1896).
- 133 Писмо господара владике Петра II Петровића Његоша послато Московском универзитету у Москви. – *Просвјета*, VII/1896, св. XII, стр. 713–714.
Његошево писмо на руском језику датирано 17. I 1847. године.
- 134 Свети Петар, митрополит и господар црногорски. (С 1 сл.). – *Српски магазин*, I/1896, стр. 148–156; II/1897, стр. 54–65.
У рубрици »Животописи«.

1897.

- 135 Манастир Дуга у Братоножићима. – *Просвјета*, VIII/1897, св. II, стр. 120–122.
О историји манастира Дуга.
- 136 Неколико писама патријарха Јосифа Рајачића, послатих протопопу которском Јакову Поповићу. – *Просвјета*, VIII/1897, св. IX, стр. 534–437.
Четири писма из год. 1833, 1841, 1843. и 1844. из Шибеника, Вршца, Пужуна и Карловаца о вјерским и политичким питањима.
- 137 Рукопис господара светог Петра I Петровића – Његоша. Приобћио – *Просвјета*, VIII/1897, св. XII, стр. 744–745.
Биљешка о рукопису Петра I стављеном на једној црквеној књижи дариваној цркви св. Петра у Доброском Селу.

1898.

- 138 Растанак са јединцем на Вагањковском гробљу у Москви. – *Голуб*, XX/1898, бр. 10, стр. 153–154.
Пјесма у десетерцу.
- 139 Петар А. Василичиков, пуномоћник »Руског црвеног крста у Црној Гори«. – *Луча*, IV/1898, бр. 3. стр. 151–152.
Nekrolog (19. II 1898)
- 140 Симеонова ћелија у Дајбапској гори. – *Просвјета*, IX/1898, св. I, стр. 51–53.
О ћелији у Дајбабама, коју је подигао Симеон Половић са Цетиња.

1899.

- 141 Одговор на чланак »Наше свештенство«. – *Оногшта*, I/1899. бр. 24, стр. [1].
Одговор на чланак објављен у бр. 17 *Оногшта* од 28. X 1899, да свештенство у Црној гори врши уредно своју дужност и да га Митрополит обилази и савјетује. Са напоменом уредништва да је чланак објављен по »наредби старје власти«.
- 142 Старине у Грбљу. Пиопћио. – *Просвјета*, X/1899, св. IX–X, стр. 439–44
О цркви светога Великомученика Георгија, с текстом синџелије прногорског митрополита.

1900

- 143 ТУГОВАЊЕ НА ГРОБУ МОГ СИНА У МОСКВИ. – *Голуб*, XXII/1900, бр. 14, стр. 215–216.
Пјесма у десетерцу, са сликом гроба.
- 144 Нова монументална црква у Никшићу. [с 1 сл.]. – *Голуб*, XXII/1900, бр. 16, стр. 248–249.
Опис са сликом.
- 145 Свечаност освећења монументалне цркве у Никшићу 15. августа 1900. године. – *Просвјета*, XI/1900., св. IX, стр. 523–256.
- 146 Оловна плочица цркве Светог Николе у Тузе. Приопћио – . – *Просвјета*, XI/1900, св. V, стр. 285.
О оловној плочици са ћириласким натписом у Тузима.
- 147 Црква св. Василија острошког и њено освећење у Никшићу. – *Српски сион*, X/1900, бр. 37, стр. 603–604; бр. 38, стр. 617–619.

1901.

- 148 Поздрав с Цетиња своме стрицу Бранку Радичевићу. Цетиње 1. августа 1901. год. – *Голуб*, XXIII/1901, бр. 13, стр. 199.
Пјесма.

1902.

- 149 МАНАСТИРСКО БАЧЕ. – *Голуб*, XXIV/1902, бр. 6, стр. 88.
Пјесма.
- 150 НА ГРОБУ БОШКА ПОПОВИЋА. – *Голуб*, XXIV/1902, бр. 6, стр. 88–89.
Пјесма.

1904.

- 151 ФИЛИП БУРАШКОВИЋ. – *Голуб*, XXVI/1904, бр. 19, стр. 290–292.
Биографија, са сликом.

1906.

152. ТРАГИЧНА СМРТ МЕДИЦИНАРА ЦРНОГОРСКОГ. – *Голуб*, XXVIII/1906, бр. 18, стр. 280–283.

Опис последњих дана свог сина Бура Радичевића. Са сликом.

1909.

- 153 Српски гробови у Александрo-невској лаври. У Петрограду 1. јуна 1909. [С 2 сл.]. – *Голуб*, XXXI/1909, бр. 16–17, стр. 247–250.

- 154 Успомене о Кремљу у Москви. [С 2 сл.] – *Голуб*, XXXI/1909, бр. 18, стр. 280–282.

1910.

- 155 Одговор на чланак г. проте Димитрија Руварца: »Дижимо споменик мајци и баби Бранковој« штампан у 44. броју »Бранковог кола« од 29. октобра 1909. године. *Вечерње новости*, XVIII/1910, бр. 140, стр. 1.

Допис.

- 156 ПОРЕКЛО БРАНКА РАДИЧЕВИЋА. – *Браник*, XXVII/1911, бр. 225, стр. 3.

Вијест о два писма Николе Радичевића из 1850, која је објавио Ф. Радичевић, а свједоче о црногорском поријеклу Бранкова оца Тодора.

1911.

- 157 Нови прилошки Бранковој биографији. (Из породичних докумената у Котору). У Бечу, 1. септембра 1911. године. [С портретом.]. – *Голуб*, XXXIII/1911, бр. 10–11, стр. 163–166.

Расправа са сликом и 2 писма Стевана Перовића–Цуце.

- 158 Борђе Срдих. Добрски учитељ. – *Дан*, I/1911, бр. I/II, стр. 98–104.

Садржи: Писмо Георгија Николајевића протопрезвигерија Срдиху; Писмо Матије Бана Срдиху; Два писма Милаковића Срдиху.

- 159 Граховске старине. Писма св Петра. – *Дан*, I/1911, бр. 3/4, стр. 135–139.

Пет писма владике Петра I упућених оцу и дједовима попа Риста Ковачевића, пароха граховског, и главарима граховским.

- 160 Нешто о породици Бранка Радичевића. – *Дан* I/1911, бр. 5, стр. 52–58. Потпис: Ф. Р.

Чланак са писмом у коме се тврди да је Бранко Радичевић поријеклом из Подгорице.

1912.

- 161 Пјесников гроб на Ловћену. Из успомена протођакона Филипа Радичевића. – *Бока* [календар], IV/1912, стр. 58–61.

О гробу Петра II Петровића–Његоша.

- 162 Писмо светог Петра цетињскога. Саопштио . . . – *Бока*, [календар], IV/1912, стр. 67–70.

Садржај: I Писмо св. Петра главарима грбаљским; II свештеницима у Боки и III попу Марку Лековичу у Црмниши

- 163 Наше старине. – *Дан*, II/1912, бр. 1/2, стр. 89–93.

Три писма владике Петра I; упућена Бједопавићима.

- 164 Наше старине. – *Дан*, II/1912, бр. 3/4, стр. 157–162.

Садржи: Петар I Петровић свети повраћање заједне освете; Помирљива посланица митрополита Петар I послата на Чезо; Митрополит Петар I шаље поздравне главарима његушкијема; Духовни завјештај Неранце Перове потврђен митрополитом Савом Петровићем.

- 150 Шест докумената из повијести Црне Горе. (Приопћно – . – *Бока* [календар], V/1913, стр. 62–68.

Садржај: I Писмо св. Петра Петровића Његоша; II Писмо св. Петра Петровића Његошима; III Писмо Гаврила патријарха; IV Писмо Селима султана о независности Црне Горе; V Кметовска пресуда између Залажана у Црној Гори и Доброћана у Боки Которској; VI Писмо Али-бега Ризванбеговића.

Писма Петра I из 1821. и 1823. упућена прво главарима и старјешинама и поданицима за мирно међусобно живљење, друго о несугласицама и сукобу племена Бајина и Доњокрајана; Писмо лећког патријарха Гаврила о давању Никшићке епархије владници кир Василију, писано 1651; Писмо султана Селима III из 1799. године; кметска пресуда из 1835. године; Писмо Али-бега Ризванбеговића је везирска «књига» владници у Никшићу.

Под надређеним насловом: »Старине«.

- 151 Писмо Петра I Петровића Његоша. Приопћно. – *Бока* [календар], VI/1914, стр. 53.

Писмо од 30. XII 1809. игуману Глигорију Бућину о попу Павлу Маровићу

- 152 Писмо Петра II Петровића. Приопћно – . – *Бока*, Велики илустровани календар, VI/1914, стр. 53–54.

Писано протопрезвитеру Јакову Поповићу 28. XII 1830. год.

III БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА О Ф. РАДИЧЕВИЋУ

1. Аноним: ЈУБИЛЕЈУМ. – *Босанска вила*, 1899, бр. 19–20, стр. 271.
Биљешка о 40. годишњици службе Ф. Радичевића.
2. Аноним: СПОМЕНИЦА. – *Босанска вила*, 1912, бр. 8, стр. 128.
Биљешка о Споменици коју је штампао Нешо Сташић из Подгорице. Ту је биографија Ф. Радичевића.
3. Аноним: РЕДАК ЈУБИЛЕЈ. – *Браник* XXV/1909, бр. 277, стр. 3.
Вјест о 50-годишњини службовања протођакна Ф. Радичевића.
4. Аноним: ПРОТОБАКОН Ф. РАДИЧЕВИЋ. – *Глас Црногорца*, 45/1917, бр. 33, стр. 3.
Некролог (1838, Цетиње – 11. X 1917, Стари Бар)
5. Аноним: СРПСКО–ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН. – *Даница*, 1864, бр. 2, стр. 31.
У биљешци, поред осталог, и о прилозима Ф. Радичевића.
6. Аноним: СРПСКО–ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН ЗА 1865. – *Даница*, 1865, бр. 30, стр. 718.
У биљешци се помиње и прилог Ф. Радичевића.
7. Аноним: СРПСКО–ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН. – *Даница*, 1867, бр. 9, стр. 215.
Биљешка о појави, између осталог, и о прилогу Ф. Радичевића.
8. ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ЦРКВЕНО-ПРОСВЈЕТНЕ СЛУЖБЕ Ф. РАДИЧЕВИЋА. – *Духовна стража* 1910, св. 1–2, стр. 61–64.
9. Аноним: ПРОТОБАКОН Г. ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ. – *Зора* 1900, бр. 1, стр. 39.
Биљешка о прослави 40. годишњице службовања Ф. Радичевића на Цетињу 16. XII 1900. г.
10. [Шездесетогодишњи јубилеј протођакна цетињског Филипа Радичевића]. – *Нова Зета*, I/1889, бр. 12, стр. 466.
11. Аноним: РИЈЕДАК ЈУБИЛЕЈ. – *Пастирска реч*, V/1910, бр. 5, стр. 36–37.
О педесетогодишњини црквене службе протођакна Филипа Радичевића на Цетињу. Чланак прештампан из *Цетињског вјесника*.

- 12 Аноним: Четрдесетогодишњица црквене службе протођакона Филипа Радичевића. – *Просвјета*, X/1899, св. XI и XII, стр. 533.
- 13 Аноним: ПРОСЛАВА ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ЦРКВЕНЕ СЛУЖБЕ Г. ПРОТОЂАКОНА ФИЛИПА РАДИЧЕВИЋА. – *Просвјета*, XI/1900 св. I, стр. 17–36.
- 14 Аноним: ГУСЛЕ ЦРНОГОРСКЕ, НА СВИЈЕТ ИЗДАО ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ ПРОТОЂ. И УЧИТЕЛ' ЦЕТИЊСКИ. У Биограду 1872. [Ђир.]. – *Славјан*, II/1874, бр. 5, стр. 77–78. [Лат.]
Уз то писмо Ф. Радичевића уредништву, којим јавља да је примио часопис *Славјан* и шаље своју књигу.
- 15 Аноним: ПРОСЛАВА ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ПРОТОЂАКОНА ФИЛИПА РАДИЧЕВИЋА. – *Српски сион*, X/1900, св. I, стр. 10–11.
О прослави 40. годишњице службе. С говором митрополита Митрофана Бана.
- 16 Аноним: РИЈЕДАК ЈУБИЛЕЈ. – *Цетињски вјесник*, III/1910, бр. 3, стр. [3].
О педесетогодишњици свештеничке службе митрополијског протођакона и члана Св. Синода на Цетињу Филипа Радичевића.
- 17 ВУЛЕТИБ, С[аво] П.: Филип Н. Радичевић, дворски протођакон, секретар цетињске митрополије и српски књижевник [С 3 сл.]. – *Босанска вила*, XIV/1899, бр. 21/22, 15. и 30. XI, стр. 273–277.
- 18 [ВУЛЕТИБ, Саво] П.: Протођакон Филип Радичевић. – *Цетињске новине*, II/1917, бр. 122, 14. X, стр. 2. Потпис: X (тј. Xaverius)
Некролог.
- 19 ГАГОВИЋ, Вукашин: Братски поздрав високопречасном господину Филипу Радичевићу дворском протођакону и секретару митрополије црногорске. Цетиње, 1. марта 1901. год. – *Голуб*, XXIII/1901, бр. 6, стр. 91.
- 20 [ГАЗИВОДА, др Марко]: ПОШТАНСКИ, ТИПОГРАФСКИ И ТЕЛЕФОНСКИ УПИТНИК. – *Глас Црногорца*, XLVI/1913, бр. 54, 23. новембра, стр. 112. Потпис: Д-р X.
- 21 ГАЗИВОДА, Р. Михаило: Протођакон Филип Радичевић (1843–1917). – *Весник*, XX-XVII/1985, бр. 739, март, стр. 5.
- 22 [ДРАГОВИЋ, Милија М.]: ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ. [С портретом]. – *Црногорски алманах*, Суботица, 1929, стр. 46–47.
- 23 ДОБРИЧАНИН, Секула: Радичевић. Поводом јубилеја Филипа Радичевића митрополијског протођакона и члана св. Синода на Цетињу. – IN: *На стази службовања*. – Београд: Графички институт »Народна мисао« А. Д. – 1930, стр. 119–122.
- 24 БУКИЋ, Трифун: ПРЕГЛЕД КЊИЖЕВНОГ РАДА ЦРНЕ ГОРЕ ОД ВЛАДИКЕ ВАСИЛИЈА ДО 1918. ГОДИНЕ. – Цетиње, Народна књига, 1951.
О Ф. Радичевићу на стр. 322–324.
- 25 ЗУКОВИЋ, др Љубомир: ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ КАО ВУКОВ САРАДНИК. – *Стварање*, XXVIII/1973, бр. 4, април, стр. 475–478.
- 26 –ић.: РЕДАК ЈУБИЛЕЈ У ЦРНОЈ ГОРИ. Цетиње, 4. јануара. – *Вечерње новости*, XVIII/1910, бр. 12, 13. I, стр. [1]
О јубилеју Ф. Радичевића.
- 27 ЉУБИША Н[икола] Ст.: ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊЕ СЛУЖБОВАЊЕ ПРОТОЂАКОНА ФИЛИПА РАДИЧЕВИЋА. – *Луча*, V/1899, бр. 11/12, стр. 509–510.
- 28 МАРТИНОВИЋ, Душан: ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ. – *Цетињски лист*, IV/1979, бр. 79, 10. јун, стр. 2.
Поводом 140. година од рођења, са сликом.

- 29 М[АРИНОВИЋ], Н[ико С.] : [Радичевић] Филип. – *Енциклопедија Југославије*, књ. 7, Р–Србија. – Загреб МСМЛ–XVIII, стр. 11.
- 30 МЕДЕНИЦА, Радосав: НАША НАРОДНА ЕПИКА И ЊЕНИ ТВОРЦИ. Црногорско-херцеговачка планинска област постојбина патријархалне културе и епске песме динараца. – Цетиње, Обод, 1975.
О Ф. Радичевићу на стр. 232–240.
- 31 ПАВИЋЕВИЋ, Мићун М. : Високо пречасном господину Филипу Радичевићу, протођакону. Из љубави и саосјећања ријеч утјехе. Даниловград. – *Голуб*, ХХVIII/1906, бр. 2, стр. 23.
- 32 ПАВИЋЕВИЋ, Мићун М. : Високопречасном господину протођакону Филипу Радичевићу прианком педесетогодишњице службовања на 16. децембра 1909. Цетиње. – *Голуб*, ХХХII/1910, бр. 2, стр. 29.
- 33 ПЕЛОВИЋ, Боко Д. : РАЗВИТАК ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1852–1916. – Цетиње, Обод, 1971.
О Ф. Радичевићу на стр. 282.
- 33а ПЕЛИЧИЋ, Војислав И.: Трагови су у Црној Гори. – *Политика*, LXXXIII/1986, бр. 26116, 20. VI, стр. 16.
Реплика на напис «О Бранковом пореклу» у броју од 13. VI у коме се каже да Б. Радичевић није поријеклом из Црне Горе. Чланкомисац наводи одломак из рукописа Илије Пеличића у коме се тврди да је Бранко поријеклом из Зете. Говори се и о породици Филипа Радичевића.
- 34 ПРЕПИС ОРИГИНАЛНОГ ПИСМА БРАНКОВЕ РОДБИНЕ У ЗЕТИ. – *Застава*, 1884, бр. 42, стр. 3.
У писму се тврди да је поријекло Бранка Радичевића из Зете. Међу потписанијима је и протођакон Филип.
- 35 Р. : ПРЕУЦВИЈЕЉЕНОМ Филипу Радичевићу, дворском протођакону и секретару митрополије, приликом смрти његовог јединог Бугара. Цетиње. *Луча*, III/1897, бр. 7/8, стр. 342–343.
- 36 [РАДИЧЕВИЋ], Милица и Драгиња : + ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ. – *Цетињске новине*, II/1917, бр. 125, 25. X, стр. 6.
Јавна благодарност кћерки поводом очеве смрти.
- 37 РАДИЧЕВИЋ, Филип: »ГУСЛЕ ЦРНОГОРСКЕ«. – *Црногорац*, II/1872, бр. 15, стр. 60.
Оглас за позив на претплату.
- 38 РУВАРАЦ, Димитрије: Још нешто о зборнику (минеју) Божидара Вуковића. – *Јавор* 1888, бр. 19, стр. 302–303.
Оштро пребацује Ф. Радичевићу за писање о поменутом зборнику у *Јавору* (бр. 17), што назива »чвинглерски посао«, а руга му се што се издаје као робак pjesника Бранка Радичевића.
- 39 РУВАРАЦ, Димитрије: Завршна реч г. Филипу Радичевићу. – *Јавор*, 1888, бр. 24, стр. 380–381.
- 40 РУВАРАЦ, Димитрије: О барском Псалтиру Виценца Вуковића. – *Јавор*, 1889, бр. 27, стр. 426–427.
*Критикује писање Ф. Радичевића у цетињској *Просвјети* 1889.
- 41 С. К. П. : Филип Радичевић – *Виенац*, XXXI/1899, бр. 50, стр. 805–807.
О животу и раду Ф. Радичевића. У биљешци се каже, да је то приказ врло одличног хрватског родољуба [С. К. П.]
- 42 СТАНИЋ, Нешо К. : СПОМЕНИЦА СЈЕНИ ПОДГОРИЧКИХ СРБА. Књ. II. Цетиње: Штампарија к. ц. Министарства војног, 1912; 82 стр. 13 x 20 cm
О. Ф. Радичевићу на 16–17 стр.
- 43 ТОМИЋ Дробњак [Исаило Т.] : Филипу Радичевићу, црногорском протођакону на глас о смрти јединца му Бугара. Цетиње, 30. априла 1897. г. – *Наше доба*, XIII/1897, бр. 42, стр. [1].

- 44 ЦАКОВИЋ, Вукоман: Предговор, In *»Црногорске народне пјесме«* -- Цетиње: Народна књига, 1953.
О. Ф. Радичевићу на стр. 343.
- 45 ШОБ, др Перо: Протођакон Филип Радичевић [1843–1917] са сликом – Вјесник, XII/1960, бр. 269, I. IX, стр. 25 бр. 270, 15. IX стр. 2.

МАРКО ДРАГОВИЋ (1852–1918)



– Први црногорски библиограф –

I Био-библиографски подаци

Историчар и библиограф Марко П. Драговић родио се на Велестову (општина Цетиње) 22. августа 1852. године. У једанаестој години дошао је први пут на Цетиње, када је отпочео загледати у буквар и учити штицу и прве елементе писмености.¹ Након завршене основне школе на Цетињу уписао се у новоосновану Богословију (1869). Истакао се у првој генерацији овог познатог цетињског средњошколског завода. Као члан дружине »Црногорски борац« – првог литерарног средњошколског удружења у Црној Гори основаног 1872. при овој школи, под утицајем социјалисте Васа Пелагића, развија своје склоности за писану ријеч. Тада почиње да сарађује и у листу *Црногорац* – недељнику за политику и књижевност². Већ тада, као ученик трећег разреда, у заједници са двојицом својих другова (Митром Бакићем и Јованом Николићем) превео је историју Илавојског с руског језика.³ По завршетку ове трогодишње средње школе постављен је за учитеља, прво у Брчелима (Црмница), а потом на Његушима (1871/73–1875/76).⁴ У вријеме херцеговачког устанка (1875) и црногорско-турских ратова 1876–1878. године слао је са бојишта дописе новосадској (Милетићевој) »Застави« и податке

¹ Аноним: Марко Драговић. – Босанска вила, XVI/1901, бр. 5, стр. 81.

² 18. октобар – дан када се »представио« Петар I. – *Црногорац* I/1871, бр. 39, стр. 156; Јуначки споменик. – *Црногорац*, II/1872, бр. 41, стр.

³ Милан Костић: *Школе у Црној Гори од најстаријих времена до данашњег доба*, Панчево, 1876, стр. 222.

⁴ Новак Јовановић: Катунске школе 1803–1913. године. – *Зборник радова 1834–1974. – 140 година Основне школе »Његош« Цетиње*, Цетиње, 1976, стр. 189.

за званичне ратне коминикее.⁵ Године 1878, послје ових за Црну Гору успјешно завршених ослободилачких ратова, Драговић је упућен у петроградску Духовну академију,⁶ коју је успјешно завршио и крајем 1882. вратио се у домовину. Априла 1883. постављен је за секретара Управе просвјетних и црквених дјела Црне Горе, то јест од конца те године обавља исту функцију код тада конституисаног Министарства просвјете и црквених послова Књажевине Црне Горе.⁷ Крајем 1892. године наменован је за секретара Окружног суда у Улцињу, гдје је остао до оснивања Подгоричке гимназије (1907), када је постављен за професора ове школе. Год. 1911. пензионисан је на свој захтев и отада је живио на Цетињу. Неко вријеме 1915. године уређивао је лист *Вјесник* (бројеве 61–67), затим службене новине *Општински вјесник* (1915. до 1918). Умро је на Цетињу 19. септембра 1918. године.⁸

Марко Драговић је објавио преко 120 стручних и научних радова.⁹ Сарађивао је у преко 30 разних листова и часописа, домаћих и иностраних (руских). Још за вријеме студирања у Петрограду објављивао је у тамошњим периодичним публикацијама (Хришћанское чтение, Новое время, Церковно общественный вѣстникъ, Русская старина, Словянское обозрѣние).

Поголем дио свог опуса штампао је у бројним црногорским периодичним публикацијама (*Црногорац*, *Глас Црногорца*, *Црногорка*, *Зета*, *Луча*, *Књижевни лист*, *Дан*, *Цетињски вјесник*, *Вјесник*, календар *Зета*, и др.). Као дописни члан Српског ученог друштва (од 30. јануара 1885), односно почасни члан и дописник САН (од 1891. године када је Српско учено друштво сједињено са Академијом наука) своје најзначајније радове историјског карактера публиковао је у *Гласнику ове високе научне институције*, и доцније, у *Споменику САН*, затим, *Старинару Српског археолошког друштва* (Београд), *Летопису Матице српске*, *Бранику* и *Јавору* (Нови Сад). И у загребачкој периодици (*Старине ЈАЗУ*, *Зборник за народни живот и обичаје Лужних Словена*, *Србобран*, *Вијенац*, *Обзор*, *Хрватска*, *Дом и свијет*) штампао је прилично својих радова, а нешто и у сарајевској *Босанској вили*, *Драшковом рабошу*, (Сплит) и задарским новинама *Српском листу* и *Народном листу*. Уз то, сарађивао је и у окупационој штампи на Цетињу 1916–1918. године (*Илустроване Цетињске новине* и *Цетињске новине*), пишући чланке претежно са историјско-етнографском садржином. Своје штампане радове најчешће је објављивао под пуним именом и презименом и само понекад под иницијалима (М. П. Д. и М. Д.) и псеудонимом *Озринић*.

Као посебна издања објављене су му за живота ове књиге и брошуре: »Митрополит Черногоорскій Василій Петрович и его сношенія съ Россіей« (С. Петербургъ 1882); »Митрополит црногорски Василије Петровић, или Историја Црне Горе од 1750. до 1766 године« (у прилогу је дао и превод с руског *Историје Црне Горе* од Василија Петровића) (Цетиње, 1884. – 126 + стр.); »Крусовољ Књаза и господара црногорскога Ивана Црнојевића« (Цетиње, 1885. – 34 стр.); »Упутство за скупљање материјала за историју и географију Црне Горе« (Цетиње, 1884. и Нови Сад, 1885. – 16 стр.); »Сеоба Књаза господара црногорскога Ивана Црнојевића с Ријечкога Града на Цетиње 1485. године«. За спомен четрдесетогодишњице исте сеобе написао –« (Нови Сад, 1886. – 61 стр.); »Прилози за историју Црне Горе из времена владика из различних племена« (Загреб, 1887. – 13 стр.); »С пута /по Црној Гори/« (Цетиње, 1887. – 86 стр.); »Једна биљешка о Шћепану Маломе« (Цетиње,

⁵ Боко Пејовић: Личности и дјело Марка Драговића 1852–1918. (поводом педесетогодишњице смрти). – Историјски записи, XXI/1968, књ. XXV, св. 3, стр. 425.

⁶ Marius: Легитимични преглед тридесетогодишњег рада Марка Драговића. – *Књижевни лист*, Цетиње, II/1902, св. I и II, стр. 45.

⁷ Боко Пејовић: *op. cit.* стр. 426.

⁸ [Alfred Singer]: + Марко Драговић; Живко Драговић: Јавна благодарност [поводом смрти свог брата Марка Драговића]. – *Цетињске новине*, III/1918, бр. 220, стр. 3 и 4.

⁹ Види »Библиографију радова М. Драговића« у цитираном чланку Бока Пејовића (стр. 445–452).

1887. – 31 стр.); »Чији је спјев 'Смрт Смаил-аге Ченгића', с рускога превео и својим примједбама допунио« – (Загреб, 1888. – 40 стр.); »Школе у Црној Гори« (Загреб, 1888. – 55 стр.); »Материјали за историју Црне Горе времена митрополита Данила, Саве и Василија Петровића« (Београд, 1895. – 42 + 4 стр.); »Неколико докумената о вјековној независности Црне Горе (Одломак из нештампаног рада урађеног по документима 'Русија и Црна Гора у XVIII вијеку')« (Цетиње, 1901. – 20 стр.); »1711–1719 (посвећено двјестагодишњици првих односа међу Црном Гором и Русијом« 1908. – 10 стр.); »У спомен двјестигодишњице 'Царева лаза' 29. јули 1712–29. јуни 1912« (Цетиње, 1912. – 51 стр.); »У спомен стогодишњице рођења митрополита и господара црногорскога Петра II Петровића-Његоша (1813–1913)« (Цетиње, 1913. – 76 стр.) и »Покушај за библиографију о Црној Гори« (Цетиње, 1892. – 63 стр.). Посмртно су му објављени: »Потурчењаци у Црној Гори« (Цетиње, 1931. – 32 стр.) и »Историја Црне Горе. I дио« (Подгорица, 1935. – 29 стр.).

М. Драговић је био укључен у први организовани лексикографски рад у Црној Гори. Када је САН у Београду јуна 1910. године донијела одлуку да ради пројекат југословенског енциклопедијског рјечника,¹⁰ Драговић је ангажован за сарадника на овом значајном подухвату. – Направио је *алфаветар* свих сакралних објеката (131 црква) Старе Црне Горе, Бјелопавлића, Зете, Бара и Улицина, затим *каталог* црногорских (и зетских) митрополита до родоначелника династије Петровић Његош – владике Данила.¹¹

Треба, најзад, напоменути да се М. Драговић бавио и преводилаштвом (са руског и француског).

Из оквира Драговићевог активног јавног дјеловања за ову прилику треба посебно истаћи његов предлог о уређењу *државног архива* (*Глас Црногорца*, XII/1883, бр. 29, стр. 2), о оснивању *археолошког друштва и књижевног друштва Црне Горе* које би имао и »свој орган да преко њега јавља свијету научне напретке« Црне Горе. (*Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 29, стр. 3). Ови предлози остају као занимљиве иницијативе и покушаји у стварању институционалне базе црногорске културе, више од читаве деценије прије оснивања сличних институција културе националног ранга . . .

Марко Драговић је у свом стваралачком раду, иначе доста разноврсном, учинио највећи допринос изучавању црногорске прошлости објављивањем архивских извора до којих је успио да дође у Русији (Петрограду и Москви) и Црној Гори. Био је заинтересован за сву грађу од доба Црнојевића до друге половине XIX вијека.¹² У ствари, Драговић је од старијих црногорских историчара први почео да објављује историјске изворе не само за политичку, већ и за културну и правну историју (правне споменике и правне исправе) до којих је дошао у домаћим и руским архивима. – У томе је, несумњиво, његов највећи допринос као историчара, иако није био »довољно савјестан издавач историјских извора«, па се његовим издањима могу учинити многи приговори. И поред спорних судова које су изrekli о његовим публикацијама Јован Томић¹³ и Душан Вуксан,¹⁴ ипак, неки историјски извори, нарочито они које је издао из руских архива, и поред недостатака, имају велику историјску вриједност.¹⁵ О овоме Драговићевом раду

¹⁰ *Годишњак САН* [Београд], књ. XXIV, 1910, стр. 100–104.

¹¹ Материјал о овоме се налази у заоставштини М. Драговића, коју је његов син Вук још 1934. продао Државном музеју на Цетињу. Заоставштина је срећена тек 1955. године. (Види Нико С. Мартиновић: Први лексикографски рад у Црној Гори. – *Побједа*, XIII/1956, бр. 7, 12. II, стр. 7.)

¹² Б. Пејовић: *op. cit.*, стр. 428.

¹³ *Глас СКА* [Београд], LXXXVIII, стр. 55.

¹⁴ Д. Д. Вуксан: Преписка митрополита Василија, митрополита Саве и црногорских главара 175, 2–1759 год. – *Споменик СКА LXXXVIII*, Други разред 69, Београд 1938, стр. 12.

¹⁵ *Црногорске исправе XVI–XIX вијека*, Цетиње, 1964. Уредили Томица Никчевић и Бранко Павићевић. Стр. VIII.

прилично је писано. – Прву темељну студију о њему дао је, међутим, др Боко Пејовић. – Будући да је Драговић један од оснивача црногорске ретроспективне библиографије – главна намјера нам је била приликом писања овог чланка да нешто више и подробније укажемо на ту важну димензију његовог стваралаштва.

II Рад Марка Драговића на библиографији

»... и државе и разна научна друштва троше велики новац око прикупљања и штампања библиографских материјала. Једино помоћу библиографије може се упознати са оним што се је у једној држави писало и што се је о њој и изван ње писало; а према томе може се доћи до суда и пресуде какву улогу та држава игра у свијету и какав је њен културно-просвјетни напредак, а где је се просвјета и књига не његују, ту ни добрага напретка бити не може; нити може земљорадник добро земљу радити, нити сточар стоку гајити; нити пчелар пчеле њивити, нити виноградар виноград подизати, итд. Напредни свијет до тога је дошао да земљорадник земљу оре, а на ралу пред њим стоји земљорадничка књига, одморили се у ладу, пред њим је књига; тако бива и у свим другим пословима».

(Марко Драговић, *Глас Црногорца*, XLII/1913, бр. 39)

Попис првих библиографских радова о Црној Гори правили су Италијани: Бузепе Валентинели,¹⁶ Цезаре Тондини де Кваренги,¹⁷ Анибале Тенерони¹⁸ и др. Од домаћих, зачетник библиографског рада у Црној Гори био је управо Марко Драговић. На основу неких података могло би се закључити да се Драговић случајно почео бавити библиографским радом. Наиме, једног јунског дана 1886. године, у вријеме свог боравка на Цетињу, посетио га је Безаре Тондини де Кваренги, италијански књижевник и преводилац. Разговарајући о разним проблемима црногорске историје, дошли су – казује Драговић – «на мисао да би добро било саставити колико је могуће опширнију библиографију о Црној Гори, да би се таквим начином дало знати књижевном свијету што је о Црној Гори писано, и тијем се дала олакшица свакоме ко би се бавио повјесницом Црне Горе, и у опће животом Црногорскога народа, у каквом би правцу то било»¹⁹ Први покушај је, дакле, отпочео спонтано и на брзину, о чему сазнајемо и из још неких Драговићевих објашњења.²⁰ Тондини је био дао један свој превод о сестри Багрићевој из »Горског

¹⁶ GIUSEPPE VALENTINELLI (Ferara, 25. маја 1805 – Villa Estense, 17. децембра 1874) био је истакнути венецијански библиотекар, уједно и први библиограф – странац који се бавио црногорском ретроспективном библиографијом и самим тим започео црногорску библиографију.

Послије својих путовања у Далмацију и Црну Гору, са *В. Де Витом* 1839. године, сакупио је библиографску грађу о овима дјелима нашим областима, коју је касније систематизовао и објавио у овим својим радовима:

Specimen bibliographicum de Dalmatia et Agro Labeatium. Venetis 1842; Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro saggio di Giuseppe Valentini, Zagabria 1835. – 339 p.; Supplementi al del Montenegro Saggio bibliografico della Dalmazia e del Montenegro, 1862. – 130 p.

¹⁷ Notice sur la bibliographie e del Monténégro C – R: Travaux Congr. Bibliogr. Internat. Paris – 1889.

¹⁸ A. Tenneroni: Per la bibliografia del Montenegro. Seconda Edizione con quinte Roma. Societa editrice Dante Alighieri 1896, p. 9 + 1.

¹⁹ *Glas Crnogorca*, XV/1886, бр. 27, стр. [3].

²⁰ *Покушај за библиографију о Црној Гори*. Саставио Марко Драговић. Цетиње: Књажевска црн[огорска] државна штампарија, 1892, стр. 3; *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 27; стр. [3].

вијенца« да се штампа у подлиску *Гласа Црногорца*, који је требало да изађе 17. јуна 1886. године и пошто је тај превод био одложен за другу прилику (*Il lamento della sorella di Batri. – Глас Црногорца*, 1. јула 1886), тадашњи уредник листа Јован Павловић је захтјевао од Тондинија други прилог. Стога је овај предложио Драговићу да напише књиге о Црној Гори. Након пристанка М. Драговића »велечасни господин Тондини са најбољом вољом« одмах је узео »на брзу руку« да прегледа све књиге које су се налазиле у његовој приватној библиотеци »те је из њих, а такође нешто и са стране«, побиљежио књиге које се »посредно или непосредно тичу старе и нове Црне Горе, такође и Зете . . .«²¹ и на тај начин саставио све оно што је објављено у бројевима 24 до 27 *Гласа Црногорца* за 1886. годину. У ова четири броја објављене су заправо 152 библиографске јединице.

Још на самом почетку објављивања првих библиографских резултата, умољавани су сви који су били у могућности да достављају податке о књигама и чланцима Уредништву листа, или Марку Драговићу, секретару Министарства просвете, како би у догледно вријеме »имали потпуну библиографију о Црној Гори што би веома олакшало труд свијем онијем који се буду бавили историјом Црне Горе«²⁰ Већ у другом наставку, у броју 25, апелује се да »сви учени читаоци« који се баве историјом Црне Горе, допуне »што недостаје за потпуни наслов сваке књиге н. пр. мјесто ће је књига печатана, годину када је печатана, типографију у којој је печатана и т. д.« с молбом да шаљу и нове наслове М. Драговићу »који ће продужавати овај рад док се доведе до могуће потпуности, када се надамо да ће изаћи особита књига, Библиографија о Црној Гори.«²³

Касније Марко Драговић је продужио самостални рад на прикупљању библиографске грађе и у бројевима 31, 49 и 50 истог гласила за 1886. годину објавио још 136 библиографских јединица, с тим што му је за број 49. библиографске јединице доставио Николај Овсјаниј, пуковник царско-руске војске.²⁴

Као што се види, отпочело се доста озбиљно са организованим прикупљањем података на ретроспективној библиографији о Црној Гори. Само Драговић се три пута обраћао читаоцима и ауторима, молећи их да му шаљу податке за библиографију. Посебно се обраћао црногорским ђацима у Петрограду и Москви, који имају »под рукама богате библиотеке у којима има и много дјела о Црној Гори«, као и онима у Београду који имају »под руком народну библиотеку и библиотеку Велике школе«, а такође и онима у Бечу, Паризу итд., који могу много допринијети да овај посао изађе што боље за руком.«²⁵ И поред свих оглашавања и упорности, Драговићево штампање библиографије је привремено прекинуто, јер није било довољно одзива, тј. помоћи у прикупљању података.

Охрабрен почетним успјесима, Драговић је продужио рад на ретроспективној библиографији Црне Горе. У циљу библиографских истраживања он је, међутим, године 1887. боравио извјесно вријеме у Задру и Загребу, гдје се највише послужио библиотеком ЈАЗУ.²⁶ Сакупио је још 150 нових библиографских јединица, а раније публиковану грађу у *Гласу Црногорца*, колико је био у стању, »саврешеније је обрадио« и тако укупну грађу с којом је располагао објавио на Цетињу 1892. године у посебној књизи: *Покушај за библиографију о Црној Гори* (62 стр.). У раду на прикупљању библиографских података помагали су му сарадници: Н. П. Овсјаниј, руски историчар, Живојин Ј. Јуришић (из Београда) и Хуго Јелинек (из Кијева).²⁷ Уз то, користио је помињану библиографију Б. Валентинелија и *Српску*

²¹ *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 24, стр. [1].

²² Ibidem.

²³ *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 25, стр. [2].

²⁴ *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 49, стр. [1–2]

²⁵ *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 27, стр. [3].

²⁶ Кореспонденција Рачки-Штротсмајер, III, 334; *Глас Црногорца* XVIII/1888, бр. 17 (према фусноти бр. 24 у чланку Б. Пејовића)

²⁷ М. Драговић: »Покушај . . .«, стр. 5.

библиографију за новију књижевност 1741–1867 (Београд, 1869) од Стојана Новаковића,²⁸ као и податке из радова Франца Миклошића,²⁹ Павела Шафарика,³⁰ Меда Пуцића,³¹ и др. Драговићева библиографија³² садржи укупно 460 јединица (са додатком), од којих су 193 на шест страних језика. Драговић је лаички приступио обради библиографске грађе и доста је непоуздан. Цјелокупну библиографску грађу Драговић је разврстао, условно узето, у три дијела. – У првом дијелу библиографије (до 348 јединице) дао је попис монографских публикација и чланака, класификујући библиографске јединице према ауторском принципу. Заправо, ауторе је дао азбучно (иако међу њима има доста страних писаца), а унутар аутора библиографске јединице поређао према хронологији њиховог објављивања. Формирао је притом одредницу од презимена и имена, или иницијала имена

ПОКУШАЈ

ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ О ЦРНОЈ ГОРИ

саставио

Марко Драговић.

ЦЕТИЊЕ,

К.М. ЦРН. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1892.

²⁸ Ibidem.

²⁹ F. Miklosich: Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnac, Ragusii. Vienne 1858.

³⁰ P. Šafarik? Acta archivi Veneti. Josc. 1—2. Belgradi 1860—1862; P. Šafarik: Slovansky Narodpis V. Proze 1842. i Slovanske Starožitnosti. V, Proze 1837.

³¹ Споменци Србски од 1395–1423. тоест писма писана од Републичке дубровачке Краљевима, Деспотима, Војводама и Кнезовима Србским, Босанским и Приморским, књ. I–II. У Београду 1858, 1862.

³² Библиографију су били планирани да издају као друго допуњено и прерађено издање, мостарски књижари Пахер и Кисић, али до ње није дошло.

(када име није могао дешифровати). Када се, међутим, ради о ауторству, учинио је неке ноторне недоследности. У неколико случајева идентификовао је уредништво и ауторство (на примјер: *Грлицу*, календар црногорски 1835–1839, сврстао у ауторство Димитрија Милаковића и Петронија Лујановића, који су је уређивали; или *Орлић*, црногорски годишњак 1865–1870. и 1885. уноси као библиографску јединицу под одредницом Јована Сундечића, који је уређивао ову периодичну публикацију). – Други дио, од библиографске јединице 348. до закључно 429. сачињавају наслови разне периодике – црногорске и нецрногорске (која садржи чланке о Црној Гори) и четрдесетак у већини неауторизованих монографских публикација (претежно уџбеника и разне збирке законских прописа). Годину издажења и једних и других, извлачио је као одредницу (!). Кумулирао је по неколико наслова у оквиру једне библиографске јединице (нпр. б. ј. 421 чине: *Црногорац* и *Глас Црногорца*, а наредну 422. јединицу: *Црногорка* из 1871, *Црногорка* из 1884–1885. и *Зета* 1885, док календар *Грлицу*, према годиштима, дијели у посебне јединице – види б. ј. бр. 419 и 420). – Трећи дио библиографије чини »Додатак« од 31 библиографске јединице, које је Драговић накнадно унио у рукопис књиге када је она већ била у штампи. Анализирајући библиографски запис, запажа се да му недостају често најважнији елементи код многих књига и чланака из серијских публикација (често недостају: мјесто и година издажења, пагинација, штампарија, издавач . . .). Међутим, и сâм Драговић је био свјестан ових недостатака, па је стога и своју књигу скромно назвао »Покушај . . .« и у њеном предговору оградио се овим ријечима: »Признајем да је овај, рад далеко непотпун, а такође и да му много недостаје и са стране библиографске обраде . . .«³³ при том, наглашавајући да ће он ипак »овакав какав је бити од користи свакоме књижевнику, који се буде бавио Црном Гором.«³⁴ Одиста, тако је и било. Корисност његове библиографије не може се ни дан-дањи порећи, нити пак заобићи, тим прије што она представља пионирски рад у овој области. Вјероватно први критичар његове књиге Ж. Јуришић указао је на њене слабости у приказу који је 25. XI 1892. године дао »на зоолошко-ботаничком збору« у Београду и касније у својој рецензији објављеној у новосадском *Јавору* истакао да њоме није обухваћено 10 познатијих радова на српскохрватском, њемачком и италијанском језику из области проучавања флоре и фауне Црне Горе.³⁵

Под утицајем критике и нових властитих сазнања, Драговић се касније много успјешније враћао библиографским истраживањима. – У *Гласу Црногорца* за 1913. годину, почев од броја 39 до закључно броја 51, у подлистку под насловом: *Библиографски зборник за историју грађанску и црквену, географију, просвјету, историју судства, богословску науку, педагогију, етнографију, статистику и археологију Краљевине Црне Горе*,³⁶ објавио је 334 библиографске јединице, тако да свеколики опус његовог сабирачког библиографског рада износи близу 800 јединица. За разлику од првих »покушаја« Драговићевог библиографског рада, односно његове објављене књиге, која није усклађена са библиографским »стандардима« свога времена, његов библиографски запис у »Зборнику . . .« готово да је сасвим коректан и на нивоу оновремених солидних библиографских остварења. Заправо, у компарацији са ранијим његовим библиографским радњама, ту је Драговић ост-

³³ »Покушај . . .« стр. 4.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ј[уришић], Ј. Ж[ивојин]: Покушај за библиографију о Црној Гори. Саставио Марко Драговић, Цетиње, књ. црн. државна штампарија 1892, 8°, стр. 1–62. – *Јавор*, XXII/1893, бр. 3, стр. 100.

³⁶ *Глас Црногорца*, XLII/1913, бр. 39, стр. [2–3]; бр. 40, стр. [2]; бр. 41, стр. [2]; бр. 42, стр. [2]; бр. 45, стр. [2–3]; бр. 47, стр. [2–3]; бр. 48, стр. [2]; бр. 50, стр. [2–3]; бр. 51, стр. [2–3] (недовршено).

варио, може се рећи, квалитативни скок – дајући готово потпун библиографски запис, обухватајући монографске публикације, чланке у серијским публикацијама, сепарате и периодику. Класификацију библиографске грађе извршио је азбучним редом презимена писаца, а у оквиру ауторства хронолошким редосљедом. Уз библиографске јединице често је давао релативно добре анотације.

Укратко, када данас дајемо научну оцјену значаја библиографског рада Марка Драговића, узимајући у обзир вријеме и могућности у којима је настало његово дјело, мора се констатовати да оно »представља трајан интерес за науку и основу за библиографска истраживања Црне Горе«. ³⁷ Штета је, међутим, што своје дјело Драговић није успио да доведе до краја. – Радио је на припреми другог допуњеног и проширеног издања своје библиографије, ³⁸ али, на жалост, у томе није успио. За ново издање је тражио претплатнике, вјерујући да ће се оно појавити најдаље до маја 1903. године. ³⁹ О својој намјери да изда »библиографски зборник за Краљевину Црну Гору«, са преко 2 000 наслова, Драговић је информисао и средином 1914. године. ⁴⁰

Ипак, ту своју жељу није успио да реализује.

³⁷ Др Мирослав Лукетић: ретроспективна и текућа црногорска библиографија. Проблеми научне информатике и њених корисника. – *Стварање*, XXXII/1977, бр. 3, стр. 515; Црногорска библиографија (пројекат). – *Библиографски вјесник*, VIII/1979, бр. 3, стр. 8.

³⁸ *Књижевни лист*, II/1902, св. I и II, стр. 46.

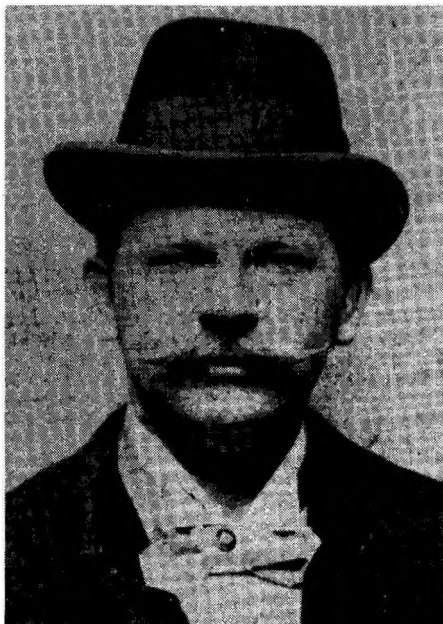
³⁹ *Глас Црногорца*, XXXII/1903, бр. 44, стр.

⁴⁰ Оглас дословце гласи: »Пошто намјеравам дати у штампу мој *Библиографски Зборник за Краљевину Црну Гору*, то и овај пут уљудно молим све оне књижевнике који су писали о Црној Гори, да ми пошљу наслове својих списа, да их у Зборник унесем како би исти изишао што потпунији.

Ја сам до сада прикупио нешто преко 2 000 наслова; али држим да их има још велика количина мени непознатих.

Молим уредништва свих словенских листова да ово прештампају Цетиње, 1 јула 1914. год. Марко Драговић. – *Глас Црногорца*, XLIII/1914, бр. 35, стр. [3].

ФЕРДИНАНД ВЕЛЦ (1864–1920)



Међу истакнутим страним и домаћим посленицима, који су се стицајем околности бавили библиографијом Црне Горе, понајглавније мјесто, свакако, припада Чеху Фердинанду Велцу (Винарице, ЧСР, 1864–Сарајево, 1920)¹ о чему стручна и научна јавност, доскора, готово и није била уопште обавијештена.² Заправо, његов библиографски рад о Црној Гори до најновијег времена остао је у потпуној анонимности. – Овај академски сликар, иначе наставник цртања у сарајевској Ве-

¹ О Ф. Велцу у ранијој литератури постоји нешто мало оскудних података. Поводом десетогодишњице смрти писао је о њему Боко Мазалић *Југословенски лист*, Сарајево, XVIII/1930, т52, 30. VI, 9. Исти писац подсетио је на Велца после другог свјетског рата, обрадивши о њему јединицу у *Лексикону уметника, градитеља, златара, калиграфа и других који су радили у Босни и Херцеговини* Сарајево 1967, стр. 144. Ф. Велц је ушао и у *Енциклопедију ликовних уметности* Загреб, 4, 1966, стр. 502.

Чудно је, међутим, да Ф. Велца и његове библиографије у нас не спомињу ни темељите и исцрпне библиографске студије. Не спомиње га чак ни Јанез Логар у својој књизи: *Увод у библиографију* Сарајево 1973. Исто тако, не спомиње се, колико нам је познато, ни у другој уџбеничко-приручничкој литератури.

У задњим двијема деценијама појавила су се о Велцу, међутим, два значајна библиографска рада, који скидају са њега вео заборав и расвјетљавају његову библиографску дјелатност Бранко Чулић: *Фердинанд Велц и његова »Библиографија Босне и Херцеговине«*. – *Библиотекарство*, XXII/1976, бр. 1–2, стр. 97–109; др Вјекослава Хунски: *Библиографски рад Фердинанда Велца, академског сликара 1864–1920*. – *Библиографски вјесник*, XII/1983, бр. 2, стр. 39–47.

² Код нас у Црној Гори Велц се, ту и тамо, више узгред, спомиње у појединим радовима из области историографије црногорске културе Боко Д. Пејовић и историје библиографије Мирослав Лукећић, Душан Мартиновић. Штавише не спомињу га ни Душан Д. Вуксан у свом рукопису *»Попис књига штампаних у Црној Гори од 1494. до 1940. године – Прилог југословенској библиографији«*, који садржи око 1.000 библиографских јединица, као ни др

ликој гимназији, био је страствени библиограф-аматер. Својим текстовима, новинарским и публицистичким преваходно, оглашавао се у низу чешких периодичних публикација («Svobodný občan», «Slanský obzor», «Český lid», «Světlo», «Časopis Klubu českých turistů»), као и неким босанскохерцеговачким («Школском вјеснику», «Нади», Извјештају Велике гимназије, Сарајево, 1903). Његово новинско-публицистички прилози односе се поглавито на босанскохерцеговачку средину и прилике. Из тога домена писао је и прилоге о Црној Гори («Jedna z mnoha vzpomínek na Černé Hoře», итд.).

Што је Велца мотивисало да се као сликар и ликовни педагог бави мукотрпним и педантним библиографским послом, – тешко је поуздано утврдити. Свакако, томе је допринијела његова љубав према производима штампарског умјећа, склоност и афинитет према књизи. Његово бављење библиографским истраживањима поклапа се управо са оснивањем Института за истраживање Балкана у Сарајеву. Након формирања овог научног центра 1904. године Ф. Велц је прихватио иницијативу његовог директора др Карла Пача о сарадњи. Ангажован је као спољни сарадник на сакупљању библиографске грађе о Босни и Херцеговини. Уз то, упоредо је радио и на прибирању библиографских података о Црној Гори.

Ради потребе прибављања аутентичних података, њиховог узимања на извој, по непосредном виђењу, Велц је љети 1911. године долазио у Црну Гору.³ Своја запажања саопштио је у неким својим текстовима који су сачувани у рукопису⁴. . . Његове опсервације су занимљиве и значајне и као свједочанство о стању библиотекарства у Црној Гори на почетку нашег вијека. Стога ћемо их узгред укратко дотаћи у овоме напису.

Перо Шоћ у књизи «Огледа библиографије о Црној Гори» Београд, 1948, па чак ни колективни аутор у «Прегледу штампарско-издавачке дјелатности у Црној Гори 1494–1954» – шапирографисаном издању Централне народне библиотеке, 3. 680 б.ј., објављеном поводом 460. годишнице Црнорјевића Ободске штампарије. У ствари, до појаве поменутог рада Вјекославе Хунски и нијесу били познати резултати Велцова рада на библиографији Црне Горе.

³ Веома је интересантно најављивање Велцове посјете Црној Гори у *Цетињском вјеснику*, као и стављање до знања свима који су било што писали у црногорској држави да му шаљу податке и о најмањим објављеним прилозима. Због занимљивости и садржајности, информације, дословце је дајемо: «Професор велике гимназије у Сарајеву г. Фердинанд Велц урадио је опширну библиографију Босне и Херцеговине, која ће брзо изаћи из штампе. Овај марљиви Чех, прибирајући материјал за поменуту библиографију, у исто вријеме прибрао је материјал за библиографију Црне Горе, што му је као Словену и добром познаваоцу свесловенске литературе лакше ишло за руком. До сада је прикупио преко 5.000 разноврсних дјела и наслова литерарних радова о Црној Гори. Ми смо га упозорили на г. Марка Драговића 'Покушај за библиографију Црне Горе', али г. Велц има много потпуније прикупљени материјал, јер овај брат Чех уз наслов дјела или чланка има: име аутора, издавача, годину и мјесто издања, број страница дјела, брошура или страница ревије, листа, у којем је изашла расправа, чланак.

Г. Велц долази ускоро у Црну Гору, те би му наши писци могли бити на руци. Зато бисмо препоручили свијем нашим литерарним радницима и књижевницима, да би ишли на руку г. Велцу када буде у нас дошао како би могао издати што потпунију библиографију Црне Горе. Сваки литерарни радник и књижевник би могао на адресу . . . лично му писати и јавити: у цјелости наслов свакојег свога дјела, брошуре, чланка, фељтона; ко је аутор, чије је издање; које је године изашло и у којем мјесту и листу; колико има страница дјела, брошура, или на којим страницама и које ревије, листа је изашао тај рад; колико има издања дјела; је ли преведено на који страни језик или је то пријевод са којег страног језика» *Цетињски вјесник* IV/ 1911, бр. 45, 11. VI, стр. [2]

⁴ Централна народна библиотека у Црној Гори, «Цетиње», Рукописни фонд, Фасц. бр. 116/1–5.

На основу претходног упознавања и увида у библиографске радове о Црној Гори Б. Валентинели,⁵ Ц. Тондини де Кваренги,⁶ М. Драговић⁷ С. Новаковић,⁸ Н. С. Петровић,⁹ Ј. Едвардо,¹⁰ Н. Дучић,¹¹ Ф. Тоула,¹² М. Бакуловски¹³ и др. и њиховог критичког коришћења, започео је претраживања у јавним и приватним библиотекама. Записао је на једном мјесту да му је од посебне користи била библиотека Института за чије је потребе био ангажован. Он истиче: »колективним дјелима о балканским земљама све до најређих нарочитих отисака јест оваје све сабрано, што се тиче Б. и Х., Далмације, Црне Горе, Албаније, Србије, и т.д.«, додајући да је била посебно богата часописима »земљописним, хисториским, природословним, филозофичним и т.д.« и разновразном архивском документацијом.¹⁴ Посебно је занимљиво истаћи да му је била од нарочите користи у Сарајеву приватна библиотека нашег фолклористе, публицисте и просвјетара Јоша Ф. Иванишевића из Цетиња, уредника *Сарајевског листа*, у којој је нашао преко 300 јединица montenegrine.¹⁵

По доласку у црногорску пријестоницу, Велц је према властитом казивању, наишао »на жалост свугдје на врло непотпуне библиотеке«. Штавише, у тадашњој Државној библиотеци на Цетињу, смјештеној у »Зетском дому« још од њезиног оснивања 1893, нашао је врло мало montenegrine, и то само новијег датума које је добијала по основу обавезног примјерка од 1906. Старије књиге и старе штампане ствари, које јој је, међутим, поклањала »земаљска штампарија« и приватна лица. Велц није нашао. Занимљива је и Велцова изјава да у Дворској библиотеци »која има 4.000 бројева, фале све старе публикације«.¹⁶ О затеченом књижном фонду – вели он да се ради углавном о књигама новијег времена на страном језицима, од којих се отприлике, према његовој процјени, око 100 односило на Црногорце и Црну Гору, претежно »на догађаје у породици главара«. Даље он констатује, да због недосљедности, тј »колосалне немарљивости« библиотекара Милана Ј. Павловића, ове публикације није видио, па је био принуђен да наслове преузима из не баш коректно вођеног каталога.¹⁷ Стога није могао, у таквим случајевима, обезбиједити библиографску дескрипцију по принципу »de visu,« па су многе библиографске јединице остале без стране, а понекад и без мјеста и године њихова излажења . . .

Највише библиографског материјала, разумије се »из најновијег раздобља«, обезбиједила је Велцу Државна штампарија на Цетињу, у којој су биле сачуване све у њој штампане ствари од 1890. године, и то у неколико егземплара.¹⁸

⁵ *Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro saggio di Giuseppe Valentini, Zagabria. Società Slavo meridionale. – Supplementi al saggio bibliografico della Dalmazi e del Montenegro. Zagabria, 1862.*

⁶ Cesare Tondini de Quaenghi. Notice sur la bibliographie e del Monténégro. C – R: Tra-vaux Congr. Bibliogr. Internat. – Paris 1889.

⁷ *Покушај за библиографију о Црној Гири.* Саставио Марко Драговић. – Цетиње 1892.

⁸ *Српска библиографија за новију књижевност 1741–1867.* Саставио Новаковић Стојан. На свијет издао Српско учено друштво. У Београду 1869, XXIV + 644 стр.

⁹ *Олед француске библиографије о Србима и Хретима 1544–1900.* Прибрао и превео Петровић Никола С. – Београд, 1900.

¹⁰ Едвардо Јелинек. *Ческа библиографија у колико се тиче јужних Словена до 1877. – Гласник Српског ученог друштва*, књ. 52. У Београду 1883, стр. 163–194

¹¹ Нићифор Дучић: *Црна Гора. – Гласник Српског ученог друштва*, књ. XL, Београд 1874, стр. 114–120

¹² Ф. Тоула: *Извјештај IX геолошког конгреса одржан у Бечу 1903*

¹³ М. Бакуловски: *Литература о Србији и Черногорији. – Вједомости, Петерсбург 1880, бр. 163.* Овај извор Велц наглашава да није видио

¹⁴ ЦНБ. Ручкописни фонд, Фасц. бр. 116/4, стр. 1–2

¹⁵ ЦНБ. Ручкописни фонд, Фасц. бр. 116/1 Преглед црногорске књижевности, стр. 27

¹⁶ *Ibidem*, стр. 28

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

Библиотеке четири оновремена министарства Краљевине Црне Горе, Велц није био у могућности да користи, јер у вријеме његове посјете нијесу биле доступне због сељења у Владино-дом, мада за њих каже да не заслужују спомена, будући да су биле прилично мале¹⁹. . . Исто тако, констатује да су школске библиотеке на Цетињу биле веома сиромашне (sic!).²⁰.

Са чуђењем Ф. Велц констатује да није могао на Цетињу, а камо ли у другим мјестима Црне Горе, наћи библиотеку која посједује целокупну штампарску продукцију ове државе? Стога је био принуђен да материјал тражи по приватним библиотекама. И ту се није разочарао, сем у једном случају. Имао је Велц срећу да код неколико Цетињана пронађе доста грађе. Код командира Илије Хајдуковића, управитеља Војне лабораторије, нашао је богату збирку часописа, новина и закона, брижљиво чуваних. Такође је драгоцјене примјерке књига и уникатне комплете периодике нашао код професора Живка Драговића и Јова Љепаве, напосе код Марка Драговића тада у Подгорици, затим, код Филипа Врчевића на Цетињу и трговца Пера Перовића у Подгорици, из оставштине његовог оца Глига Вулева умро 1885, њемачког и црногорског вицеkonzула у Скадру. Напокон, покушао је да користи и према информацијама које су му дали, најбогатију приватну библиотеку у то вријеме у власништву удове војводе Филипа Петровића у Даниловграду. Није му омогућен увид у њезине фондове. Власница му је казала да се све књиге, часописи и новине налазе у сандуцима . . . У ствари, имала је «сва годишта црногорских новина али их је . . . дала спалити као непотребан баласт», малициозно закључује Ф. Велц.²¹

И поред упорног трагања и претраживања библиотека свих типова на Цетињу и Црној Гори уопште, Велц није «нашао неке домаће штампане ствари» за које је имао индикације, иако оне и нијесу биле «тако старе» наводи, на примјер, поједине бројеве првих часописа. Стога, он помало резигнирано каже: «какву штету сноси земља тиме да није скупила ни своје властите штампане производе» а потом, уз одређену наду, да ће се ваљда «неко наћи ко ће тај заслужни рад привести крају – оставља поруку» ова књига – мисли на своју библиографију – Д.М., нека му покаже шта има да тражи.²² И одиста његова необјављена библиографија, довршена већ 1914. године, опсежна и солидно конципирана, са преко 5 000 јединица даје право аутору на пријекоре и упозорења, на његову поруку.

Што Велцова «Библиографије Црне Горе» није штампана и што он није имао задовољство да ју је види публикованом, постоји неколико разлога?

Помињани Институт је, у временском интервалу од 1909. до 1918, међу анонсама којима најављује своја издања, оглашавао и Велцове библиографије о Босни и Херцеговини и о Црној гори. Тако је, на примјер, на корицама неких својих едисија, студија и монографија, објављиван на њемачком језику рекламни оглас под насловом: »F VELC. BIBLIOGRAPHIE VON MONTE NEGRO«. Упркос томе, што је босанскохерцеговачки институт за истраживање Балкана, у програм своје издавачке дјелатности из године у годину редовно уносио обије Велцове библиографије, оне, на жалост, нијесу угледале свјетлост дана. Марта 1917. год. Институт је, додуше, предао у штампу Велцов рукопис библиографије о Црној Гори. До конца исте године било је завршено свега нешто око девет штампарских табака у Земаљској штампарији, јер није било довољно ћирилских слова. Штампане је пре-

¹⁹ Ibid.

²⁰ Велцова оцјена о сиромаштву књижних фондова средњошколских библиотека на Цетињу не би се могла прихватити. Јер, само гимназијска библиотека 1919. године имала је преко 5 000 свезака, распоређених у 36 области знања. Од те године библиотека Гимназије добијала је по два обавезна примјерка од сваке штампане књиге у Црној Гори и имала професионалног библиотекара Душана Вуксана. Уз то, и библиотеке Бевојачког института и Богословско-Учитељске школе посједовале су приличан фонд књига.

²¹ ЦНБ, op.cit., стр. 29

²² Ibidem.

несено у, за црно-жуту монархију критичну, 1918. годину. Узалуд је Велц пожуривао и ургирао и код издавача и код штампара. Слиједио је, по правлу, одговор да Штампарија нема довољно ћириличних слова, слагача, папира . . . Па, ипак, једног дана га је увјерио директор штампарије у прави разлог одуговлачења. Редактор др К. Пач дао је приоритет другим издањима Института, објашњавајући да »штампање библиографије није прешно . . . »Такође, са одштампаним дијелом Велцове књиге одуговлачило се један дио коригованог текста стајао је мјесецима на радном столу редактора. Из свега тога била је очигледна намјера, како у поднеску »Народној Влади« од 15. I 1919. године, изјављује Велц фрагмент тог документа чува се у Централној библиотеци на Цетињу²³ да директор Института »није хтио књигу даље да штампа и то ваља само из тога разлога да је већина њеног садржаја ћирилицом написана«. Из истог документа се види да је било штампано 150 страница рукописа, што износи око девет штампарских табака.²⁴ Читав рукопис износио је 500 страница, не рачунајући предговор од око 60 стр. и индексе. Ни послје укидања Института 1918. и распада Двојне монархије, Велцова молба »Народној влади« да се »књига доштампа на рачун дотације, коју до сада јануара 1919–Д.М. Институт има, јер била би штета оставити књигу у торзу,« НИЈЕ УСЛИШЕНА. На овај захтјев »Народна влада« се оглушила. Велц није имао задовољство да сагледа плодове свог дугогодишњег рада – да види штампану своју књигу. Идуће, 1920. године умро је, а његова »посмрчад« су пријешла у насљеђе других.

Послије ликвидације Института, рукопис »Библиографије Босне и Херцеговине« откупила је Општина града Сарајева, док се рукопис »Библиографија Црне Горе« обрео код неких Велцових рођака у Чехословачкој. Тамо га је 70-их година пронашао др Хамдија Капишић, а потом га је откупила Академија наука Босне и Херцеговине.²⁵ Тако су се, заправо, ова два веома опсежна и по значају може се слободно рећи капитална библиографска рада Фердинанда Велца, опет нашла заједно, иако необјављена, доступна за стручно и научно коришћење.

Рукопис »Библиографије Црне Горе« садржи: шест и по табака штампаног текста пагинација: 1–104, који обухвата раздобље од 1800. до 1879. године са нумерисаним јединицама у хронолошком низу од 1–1098 библиографских јединица. Други дио рукописа је на листићима, писан мастилом и оловком, укупно 537 листића за период 1879–1887. година. Трећи дио рукописа чине 317 слободних листова, избљежене фолације од 201–508, чије се јединице односе на потоње раздобље од 1887. до 1912. године. Уз трећи дио налазе се и шест листова са разним ауторовим биљешкама и подацима.)²⁶ Сва три дијела Велцове библиографије састоје се од 5.070 библиографских јединица на 14 свјетских језика руски, француски, италијански, њемачки, енглески, чешки, пољски, латински, шведски, мађарски, шпански, фински, бугарски и есперанто, срећен је по хронолошком принципу. По својој основној концепцији Велцова библиографија спада у тип тзв. »завичајних,« боље рећи националних, по основним критеријумима свеобухватних, библиографија. Јер обухвата штампарско-издавачку продукцију у земљи и литературу објављену на страним језицима изван њезиних граница. Посебно је важна чињеница да је аутор ове библиографије лично прегледао мноштво изворне грађе, савјесно и педантно биљежио податке из преко 2.500 књига и 520 насловне серијских публикација. У контексту овог обимног опуса обухватио је најглавније, готово све видове ондашње библиографске грађе: књиге, периодичку, чланке, расправе, саопштења, биљешке, документциони материјал, службене публикације, уџбенике, сит-

²³ Ibid., Fasc. 116/5

²⁴ Ibid. Фасц. 116/5. Овдје Велц тврди да је било штампано 150 страница његовог рукописа, што значи да је око 50 страна нестало, јер је сачувано, као што је истакнуто, 104 стране

²⁵ Б. Чулић: *op. cit.*, стр. 99

²⁶ В. Хински: *op.cit.*, стр. 40

ну штампу и специјалне врсте библиотечног материјала. Са посебном прецизношћу нотирао је податке о црногорској периодичној штампи, наводећи у опису, између осталог, имена власника и уредника, издавача и штампара. Стога, Велцова библиографија има и ширу димензију. Отуда проистиче и њезин значај за проучавање црногорске журналаистике.

Иако је Ф. Велц био аматер, без искуства и стручног знања библиографског, и, с тим у вези, неопходних познавања библиографских начела и стандарда, марљивим и савјесним трудом, успио је да сачини дјело, које, посматрајући га у временској и просторној координати, превазилази снаге једног просјечног човјека-ствараоца. Ради се, такође, о грандиозном подухвату ове врсте.²⁷ То је, без сумње, подухват на којему, као дугорочном пројекту могу радити и мале екипе стручњака у специјализованим институцијама.

За Велцову »Библиографију Црне Горе« од недавно се зна. Истина, знало се да постоји, али и не какав је њен опсег, па самим тим и значај. Пажљиву анализу Велцовог библиографисања, његовог рада и поступка на библиографији Црне Горе, на захтјев Редакције *Библиографског вјесника*, дала је др Вјекослава Хунски. Хунски је дала критичку оцјену његове библиографије, указујући на пропусе и одређене недосљедности, али и на велики значај који она има као незаобилазна грађа за комплетирање и проучавање библиографије Црне Горе датог периода.

За нас ће Велцова библиографија имати, без двоумљења, релевантан значај, превасходно као грађа за комплементарно допуњавање периода 1800–1912. године, већ неколико година интензивног и организованог рада на пројекту »Црногорска библиографија 1494–1994,²⁸ који је оцијењен као подухват од капиталног значаја за црногорску културу и науку.

Укратко: Велцова »Библиографија Црне Горе«, која се сада налази у Институту за балканолошка истраживања Академије наука Босне и Херцеговине у Сарајеву, представља драгоцен извор података за рад на ретроспективној библиографији црногорској, јер је у њој регистровано обиље драгоцјених литерарних података о животу и култури црногорског народа, од којих би, да није било њега, можда многи остали запретани и као такви непознати у монографским, серијским публикацијама и уопште писаној ријечи која се чува у спремиштима и депоима домаћих и страних библиотека.

Национална библиотека Црне Горе је веома заинтересована за рукопис Велцове библиографије, јер ће јој он бити од несумњиве користи приликом рада на поменутом пројекту Црногорске библиографије. Стога је ступила у контакт са поменутиим институтом босанскохерцеговачке академије наука и умјетности ради договора о начину коришћења значајног рукописа Фердинанда Велца, који га је науци оставио у наслеђе. Умјесто закључка да завршимо: »Библиографија Црне Горе« од Фердинанда Велца значајна је не само као збирка сабране литературе о Црној Гори, већ и као споменик културне баштине у одређеном смислу те ријечи; као подухват, пионирски напор и резултат једног странца о нама ...

²⁷ Према подацима рукописне грађе коју посједује Централна народ. библиотека, Велцова »Библиографија о Босни и Херцеговини« имала је око 8 000 библиографских јединица докуменат бр. 116/5, стр. 2, а не 4 817 јединица колико се данас налази у рукопису поменутог института Академије наука и умјетности БиХ. Рукопис су стручно средили В. Хунски и Б. Милчић, израдивши и два регистра – ауторски и предметни. Стога, с разлогом и Б. Чулић и др В. Хунски, претпостављају да су неки фрагменти Велцовог рукописа загубљени. Очигледно, изгубљено је око 3 200 библи. јединица, што није мало – то је, тако рећи, читава једна књига!

Према томе, рачунајући Велцове библиографије о БиХ и Црној Гори заједно, њихов свеукупни обим износи око 13 000 библиографских јединица. Заиста, то је грандиозно!

²⁸ Види: др М. Лукетић, Црногорска библиографија. – *Библиографски вјесник*, VIII/1979, бр. 3, стр. 5–41

ЈОВАН РОГАНОВИЋ (1870–1920)



Јован Рогановић је рођен 18. маја 1870. године у Прогоновићима [Љешанска нахија, општина Титоград] од оца Петра Јовова и мајке Стаке.¹

Ј. Рогановић је започео школовање на Цетињу и наставио га, као стипендиста црногорске владе, у Београду [1887–1891] гдје је завршио учитељску школу. Тамо је одслужио војни рок [завршио школу за резервне официре] и након шестогодишњег боравка вратио се на Цетиње, гдје је постављен за учитеља, а потом надзорника народних [основних] школа у црногорској пријестоници.² У жељи за даљим усавршавањем и продубљивањем знања, послје кратког рада у просвјетној струци, ријешило је да настави школовање. По свему судећи крајем 1891. или почетком 1892. отпутовао је на студије у Чешку.

¹ Брат му је поп Буро, а брат од стрица pjesник Радоје Рогановић-Црногорац (1859–1899). Митрополит Иларион Рогановић (1828–1882) му је извањи дјед. Рогановићи из Прогоновића потичу од истоименог братства из цуцког села Трњине, тј. од књаза Рогана и Марије, кћерке војводе Радуна из Прогоновића. После погибије свог супруга Јова у Бањанима 1737. год., Марија се повратила у род, у Прогоновиће, са два сина. – Од млађег сина Радоње воде поријекло Рогановићи у Љешанској нахији. Радоњини потомци су се намножили и временом раселили у разне крајеве Црне Горе (Подгорица, Љешкопоље, Зета, Бар, Ријека Црнојевића, Цетиње, Србије (Скела – ваљевска Тамнова), Метохије, Албаније (Врака, близу Скадра) и Русије (Казан) (види Ј. Ердељановић: *Стара Црна Гора. Насеља и порекло становништва*, књ. XXIV – *Српски етнографски зборник*, књ. XXXIX, Београд, 1936, стр. 688; Симо Радуновић: *Прогоновићи*, Титоград 1972, стр. 70–73).

² Ј. Роганович: *Македонски војноисториски и етнографски поглед на почв' его историји, емнографији и политици*. – Казань, 1900, стр. 84.

На позив познатог чешког словенофила адвоката Томаша Черног, као стипендиста црногорски отишао је да студира филозофију на Карловом универзитету у Прагу [1892–1894].

Године 1894. обрео се на Цетињу. За вријеме тог релативно кратког боравка био је ангажован за рецензента у раду Школске комисије која је интензивно радила на припремању уџбеника за црногорске школе. Из једног архивског документа сазнајемо да је изненада, љети 1894. године «дао оставку на учитељску службу и отпутовао у иностранство».³

Рогановић се 90-тих година активно бавио књижевним радом. Његова плодно започета активност у Црној Гори наставиће се и у вријеме двогодишњег студирања на Карловом универзитету. Черни га је као Црногорца срдечно дочекао и пријатељски помагао. Током 1895. и 1896. године Рогановић ће у заједници са истакнутим црногорским просвјетно-педагошким радником и главним школским надзорником Буром Поповићем, по «конкурсу» написати два уџбеника [*Буквар и Земљопис Црне Горе*] који ће доживјети по више издања.

Ј. Рогановић је припадао кругу напредне, млађе слободоумне црногорске интелигенције. Вријеме његовог боравка у «златном граду» на Влтави коинцидира са доста развијеним антогонизмима једног дијела црногорске омладине, средњошколске и високошколске, са књазом Николом, због чега је један број њих био принуђен да емигрира у Србију и друге југословенске крајеве који су у то вријеме били под Аустро–Угарском окупацијом. Према неким подацима Рогановић је одржавао контакте са појединим од тих емиграната, више због интересовања о друштвеним и политичким збивањима у свом завичају неголи ради учествовања у завјереничким акцијама против званичног режима у Црној Гори. Иако, дакле, није припадао опозицији антирежимској, због тога што га је један емигрант–повратник оклеветао код званичника на Цетињу «као њиховог симпатизера и припадника», процијенио је да му нема опстанка у домовини. Није хтио да остане ни у двојној Монархији, јер је био убијеђен да је она «заклети непријатељ Црне Горе». Из тих мотива није наставио ни студије у Чешкој, будући да се налазила под игом црно–жуте Монархије.

Ни намјера Рогановићева да потражи мјесто службовања негдје у Старој Србији или Македонији, није се остварила. Приликом интересовања за то у Београду 1894. доживио је право разочарење. Због интрига црногорских емиграната у Београду је био изложен малтретирању. Министар просвјете и иностраних дјела Србије саопштио му је «да не само у Србији него и свуда ван ње, докле допире њен утицај и власт», не може добити «никакав посао». Штавише шеф београдске полиције наредио му је да «одмах напусти Србију, као врло опасан човјек и непријатељ српске династије, вјечно записан у црну књигу српске владе».

Не могавши се вратити у Црну Гору, Ј. Рогановић се определио за одлазак у Русију. Продужио је студије на Духовној академији у Казану. По завршетку студија изабрао је Русију за другу домовину, јер није ни имао другог излаза, тим прије што му није било повратка ни у Црну Гору, нити у Србију. Послије дипломирања био је професор, школски надзорник и инспектор у разним руским крајевима и градовима – у Украјини, Сибиру и Далеком истоку. Из једног документа види се да је 1905. год. био професор у Житомиру [Украјина].⁴ Наредне, 1906. године је «образовао руску народну, странку, која је у свој програм унела и ослобођење

³ Архив Црне Горе, Министарство просвјете и Црквених послова, «Протокол сједница Школске комисије», књ. 42, стр. 11.

⁴ Ј. Јовановић: Прилог био-библиографији Јована Рогановића (1870–?). – Библиографски вјесник, VIII/1979, бр. 2, стр. 148.

свих Словена« од туђинске власти,⁵ што говори о угледу његовом, о његовом немирном духу, патриотизму и задојености панславистичким идејама.

На основу података Н. Булдыгина⁶ сазнајемо да је Рогановић био епархијски школски надзорник у далеком приамурском крају [Далеки исток] и да је за свој успјешни рад и пожртвованост на просвјетним пословима добио 1908. похвалу од приамурског епископа.⁷ Године 1912. радио је као инспектор учитељског течаја у Тоболску [Сибир] и ревизор основних школа.⁸ Посебну бригу посвећивао је сиромашним ученицима, подстицао их и помагао да заврше школовање и постану добри просвјетници. О свему томе Рогановићев руски биограф оставља занимљива писана свједочанства.⁹

Остало је, донекле, енигматично како се завршио животни круг Јована Рогановића? Јован Јовановић, који је, иначе, поред Станојевићеве *Народне енциклопедије* [1928], први код нас указао на потребу изучавања ове интересантне личности наше прошлости, претпоставља, попут М. Миленковића, аутора натукнице у поменутој енциклопедији, да је нестао у бурним временима октобарске револуције, јер му се од тада «изгубио сваки траг».¹⁰ Ми смо, међутим, утврдили да је он, ипак, умро 26. јула 1920. године.¹¹

Рогановић је поред бављења школским и просвјетним питањима био књижевник, фолклорист, лексикограф и преводилац. Све те његове стручне и научне радње доскора су остале ван видног поља наших научних радника и других проучавалаца наше прошлости. Његово име је помињано као писца уџбеника и сакупљача лексичке грађе, истина више у мимогред. Ј. Јовановић је у неколико наврата писао недавно о Рогановићу, указујући на значај његовог стваралаштва.¹² Отуда је услједило и наше интересовање за личност и дјело Ј. Рогановића. Неки новији подаци и мишљења која саопштавамо, надамо се да ће допринијети расвјетљавању његове личности и стваралаштва, као и скидању прашине заборав са њега.

Књижевним стваралаштвом бавио се у вријеме студија у Прагу. Поезију и прозне текстове почео је да објављује у *Босанској вили* 1902. године. Пјесме је објављивао још у загребачкој *Омладини*, цетињском часопису *Лучи* и *Цариградском гласнику*. Иако његове пјесме не досежу неки озбиљнији естетски домет, занимљиве су по својој тематици. Он сматра да поезија треба стварно да одражава свакидашњицу човјекова живљења, људске невоље које неминовно прате његов живот. По једној његовој објављеној причи могло би се закључити да је имао и приповједачког дара. Рогановићево бављење књижевношћу не исцрпљује се писањем поезије и прозе. Он је своједобно покренуо и «једно литерарно питање» – да ли је спјев «Смрт Смаил-аге Ченгића» одиста оригинално дјело познатог хрватског пјесника Ивана Мажуранића, или пак имају право они писци [Светислав Вуловић, Љуба Ненадовић, Нићифор Дучић и др.], који тврде или сумњају да га је спјевао

⁵ М[иомир] М[иленковић]: Рогановић Јован Петров. – *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, књ. III. – Београд 1928, стр. 791.

⁶ Булдыгинъ, Николай: Сербъ на русској службѣ. Коллективный трудъ подъ редакціею Н. Б. – Петроградъ, 1915, стр. 23.

⁷ Исто, стр. 21.

⁸ Исто, стр. 22.

⁹ Исто.

¹⁰ *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, стр. 791.

¹¹ Читуља (поменик) мртвих породице В. П. Митрополита Црногорско-брдског блаженопочившег Илариона Рогановића. (Рукопис се чува код Станка Рогановића, професора из Цетиња).

¹² *Библиографски вјесник*, 1979, бр. 2, стр. 145–158; 1980, бр. 3, стр. 117–124; 1982, бр. 1, стр. 153–162; 1983, бр. 2, стр. 183–193.

Петар II Петровић Његош,¹³ те је неким »тајанственим путем изашао на јавност под именом хрватског пјесника И. Мажуранића«. Ј. Рогановић је заправо у *Новом листу* за 1892, из којег је објављен и посебан сепарат, покренуо још једаред ово деликатно питање, сматрајући да је овај чувени спјев »умотвор – продукт – и оригинални рад Његошев«, при чему Мажуранић није плагијатор, по његовом мишљењу, већ да је то тзв. »поклон – дар – из нужде«. У ствари, по Рогановићу је Његош спјевао ово познато дјело, али је избјегао да га штампа под својим именом из више разлога . . . Држао је Његош да би објављивање под својим ауторством могло имати лоших посљедица »на само по њега и Црну Гору, него и по цео српски народ«. Стога је пјесник Његош »драговољно« дао свој спјев Мажуранићу једном пригодом када га је овај походио на Цетињу, и сугерисао му да га штампа под својим именом, што је овај и учинио. Разумије се, Рогановићев »компромис« није имао убједљивих аргумената, па његово тврђење, као ни осталих, у науци није прихваћено.

Рогановић је објавио на руском језику три народне приче [бајке] о злој жени које је чуо у нашим крајевима. Прву је – о Ђаволу и жени – слушао од 80-годишњег Живка Рогановића у Прогановићима, и она је публикована у посебној брошури заједно са бајкама које је Н. Катанов записао код тјуркских племена који живе сјеверно од Монголије. Занимљиво је да су веома сличне сагајска, коју је нотирао Катанов, и ова коју је саопштио Рогановић. Заједничка црта им је [лутајући мотив!] да је жена уопште гора од Ђавола и да када се нађе у »подземном свијету«, пребивалишту Ђавола, може уништити и све Ђаволе . . . Једина је разлика између сагајске и оне коју је Рогановић забиљежио у томе што се код прве подробно описује странствовање жене у Ђавољим насеобинама, уз детаљан опис спољашњости ових »житеља подземља«. И у другим двјема бајкама што их је Рогановић записао на Цетињу од херцеговачког емигранта Ивана Геруна, доцније објављеним под

БОСНАЈСКО-ХУМСКИ ВОПРОСЪ

въ связи съ национально-государственнымъ состояніемъ

СРПСКАГО НАРОДА

наканунѣ ХХ столѣтія.

Второе полное издание.

Иованъ П. Рогановичъ.

Хазанъ.
Типо-литографія В. М. Ключикова.
1900.

„МАКЕДОНСКИ ВОПРОСЪ“

НА ПОЧВѢ

его историји, етнографіји и политики.

Иованъ П. Рогановичъ.

Хазанъ.
Типо-литографія В. М. Ключикова.
1900.

¹³ О овоме питању било је ријечи у Чупићевој *Годишњици, Отаџбини* (1880); *Српским илустрованим новинама* (1881), *Преодници* (1884), *Виенцу* (1880), *Јавору* (1882).

Рогановићевим именом у Казану, мотив је такође зла жена. И у том случају се ради о веома великој сличности источно-тјуркских и наших бајка. [То се посебно односи на бајку у којој се говори о јако радозналој жени која је упорно тражила од свога мужа не би ли јој открио тајну познавања језика животиња, иако би му због тога пријетила смртна опасност, и о веома лукавој жени која је преварила Ђавола.]

Рагановић се бавио и лексикографијом. Писао је и о значају сакупљања народне лексике за српски рјечник, с текстом протумачених 281 ријечи и израза којих нема у другом издању *Рјечника* Вука Караџића. [Беч, 1852]. Та грађа му је објављена у цетињском часопису *Просвјета*. Заједно с Митром Ивелићем чини најстарије црногорске лексикографе.

Вријеме у Русији од 1895. до краја вијека представља најплодотворније доба Рогановићева рада и стваралаштва. Он је, у потоње три-четири године минутог столећа објавио у Казану седам-осам брошура и књига из књижевне, историјске и библиолошке проблематике. То су: **»Прилог питању сличности источно-тјуркских бајки са словенским«** [1887 и 1899]; *Књига као најбољи пријатељ и друг човјеков* [1898]; *»Крижанић и његова филозофија национализма«* [1899]; *»Црногорски теократизам 1496–1851!«* [1899]; *Босанско-хумско питање* [1900]; *»Македонско питање на основу његове историје, етнографије и политике«* [1900] и подужа расправа штампана у петроградском часопису *Страник* [1–3, 1899] под насловом **»Србија и Срби у прошлости и садашњости у црквено-религиозном и народно-политичком погледу [с општесловенске тачке гледишта]**. Готово у свим овим својим радовима, који имају превасходно публицистички карактер, аутор захвата низ тема и изузетно актуелних историјских проблема везаних за балканске Словене.

У расправи **»Србија и Срби . . . «** у првој глави говори се о словенским мисионарима Гирилу и Методију и њиховим проповиједима [IX в.] на народном словенском језику у Македонији, Бугарској, Панонији и Моравској, уз истицање и њиховог утицаја на шире просторе [Хрватска, Чешка, Пољска и Русија] и значаја за све остале словенске народе. У вези њиховог мисионарског рада посебно полемиче са мишљењем да су проповиједанье вршили на бугарском језику [Гилфердинг и др.]. Расправљајући о историјату православних аутономних и аутокефалних цркава у Србији, Црној Гори, Војводини, Хрватској и Словенији, Далмацији, Боки, Старој Србији, Македонији и Албанији, нарочито се задржава на црногорску цркву и питање црногорског теократизма, којему је и посебну књигу посветио. У другом дијелу указује се на значај православља на државни живот српског народа; на народносни састав, социјално-политички положај и партије, на национално-религиозне и религиозне факторе [јелинизам, католицизам или унијатство, мухамеданство]. Разматрања о утицајима унијаћење агресивности и нарочито агресивности римско-католичке пропаганде у односу на православни живаљ Балкана, веома су садржајно и с познавањем дата. Рогановић пледира за јединство православних цркава балканских Словена у циљу супротстављања католицизму. Споминије и конкордат књаза Николе са Светом столицом [папа Лав VIII]. У задњем поглављу аутор покреће низ горућих историјских питања онога времена везаних за ослобођење и уједињење јужнословенских народа. То су: династичке нетрпељивости Обреновића и Петровића, њихове претензије на пријесто Црне Горе односно Србије, преимћства једне у односу на другу династију; гледања великих сила на питање уједињења Црне Горе и Србије и њихово супарништво; могућности уједињења ових двију државица и са Бугарском под протекторатом Русије; Македонија као **»јабука раздора«** јужнословенских држава и македонско питање уопште; положај словенског живља на подручју аустро-угарске окупације, с посебним освртом на стање у Босни и Херцеговини [**»аустро-босанске«** и **»аустро-хрватске«** тенденције, друштвено-политички статус – обесправљеност, национална структура, културно-просветни живаљ и др.], вангерманизам и панславизам у Ауст-

ро-Угарској; проблем егзистенције словенског свијета са општесловенске тачке гледишта. Итд. Већину ових питања Рогановић ће доцније разматрати подробније у посебно публикованим радовима.

У књизи »Босанско-хумско питање у вези с национално-државним положајем српског народа на почетку XX вијека«¹⁴ након што је аутор дао кратак географски преглед и историјат од X до XV стољећа, стурктуре становништва по конфесионалној припадности [према попису из 1895], сакралних објеката [има и нешто података о школама], највише се задржао на приказивању положаја босанско-херцеговачких Срба, због тога што су они највише и страдали, истичући да је стање под турском управом било сношљивије него под аустро-угарском управом. Јер, закључује он »префињено културно тирјанство теже и страшније је од некултурног«,¹⁵ које се сводило на »најсвирепије мађарско-њемачко културно варварство чија је девиза била – смрт Србима и православу«. ¹⁶ Насупрот турској управи, која није дирала у православе и националну припадност босанскохерцеговачких Срба, аустро-угарска власт је покушавала са денационализацијом [насељавала Њемце, Мађаре, Јевреје, Чехе, Пољаке, Италијане] а »римокатолички мисионари водили су борбу на живот и смрт с православним елементом да би га као Чехе, Пољаке, Хрвате и Лужичке Србе подчинили себи и римском богохулном пријестолу . . .«¹⁷ и закључује да »под скриптом Хабзбуршког дома у Босни царује анархија, тиранија, сиромаштво којему нема равнога у читавом свијету. Православном Србину у овој долини плача, туге и страдања, гдје сатанско царство влада над човјечјим, гдје царује зло над добром . . .«¹⁸ живот је раји омрзнуо, – истиче Рогановић. Све ово илуструје на примјерима аграрних односа, фискалних дажбина, трговине, домаће и занатске радности, које нијесу могла да издржи конкуренцију аустријске индустрије и трговине . . . Колико је аустро-угарска власт далеко ишла у настојању да прекине сваку духовну везу босанскохерцеговачких Срба са српским и црногорским народом, види се и по томе што су измишљани појмови »босанска нација«, »босански народ«, па чак и »босански језик«. Рогановић оштро реагује на подршку ученог словенског лингвисте Ватрослава Јагића, који под плаштом науке уводи »босански језик« ради окупаторске политике и новца. Уосталом, вели Рогановић: »Нека Јагић прочита историју о Србима свога патрона Калаја, нека завири у писане споменике босанских банова и краљева у дубровачкој републици, нека разговара с босанским сељаком и сравни његов говор са говором свих других српских провинција, сигурно ће видјети да је то језик који се чује у читавој Србији и Црној Гори« – аподиктички закључује он. Рогановић се, међутим, није задржао само на сликању стања у Босни и Херцеговини под црно-жутом Монархијом, већ је указивао и на неке могућности како ријешити босанскохерцеговачко питање. Он сматра, ако би Србија, Црна Гора и Бугарска превладале политичко-династичко ривалство и створили заједнички савез, као три равноправна члана, под руским покровитељством, у европској политици представљале би значајан чинилац, »солидну силу« која би могла супроставити се моћној Аустро-Угарској монархији и уопште узети у своје руке рјешавање судбине балканских Словена како то захтијевају стварни народни интереси.

Осуђујући »европску просвијећену дипломатију« која је на берлинском конгресу (1878) донијела нелогично, историјски неприхватљиво рјешење да Босну и Херцеговину окупира Аустро-Угарска, Рогановић каже да би било много боље

¹⁴ Рогановић намјерно избјегава израз »херцеговачки« па у наслову и кроз текст умјесто »босанско-херцеговачки« употребљава »босанско-хумски« јер, по његовом мишљењу, нема ни »националног« ни »историјског« разлога за то.

¹⁵ Исто, стр. 45.

¹⁶ Исто, стр. 47.

¹⁷ Исто, стр. 46.

¹⁸ Исто.

да су европске државе (Русија, Француска, Италија, Аустрија, Њемачка и Енглеска) ове двије »несрећне земље« уступиле Црној Гори (Хум, тј. Херцеговину) и Србији (Босну) зато што су ове двије балканске државице за вријеме ратова 1876–1878. нештедимице пролијевале крв за ослобођење своје браће, па према томе имале и више моралног и законског права да добију ове двије »српске земље« него ли Аустро-Угарска, »туђа по националности«, која, узгред речено, ни у потоњем рату ништа није урадила. Анализујући политичку ситуацију у Аустрији, Мађарској и Њемачкој, Рогановић је предвиђао блиско ослобођење балканских Словена испод аустро-угарског јарма, што ће се додуше остварити – осамнаест година доцније за вријеме распада Аустро-Угарске у првом свјетском рату.

Готово истовјетан методолошки приступ примијенио је Ј. Рогановић и у књизи »Македонско питање . . .«. Будући да је дејело намијењено за кориснике и укус руске јавности, уводна разматрања су посвећена важнијим политичким збивањима од доласка Турака у другој половини XV стољећа на Балканско полуострво, дајући пресјек политичке историје и у том ширем контексту тумачећи у историјографији познато *Источно питање* (које, по њему, датира од 1389) и с тим у вези проблеме балканских народа. Рогановић је Источно питање покушавао да размрси у свој његовој »величини и сложености«, уз посебно истицање улоге Русије, Пољске и Црне Горе у његовом разрјешавању. За рјешавање овог проблема главни камен спотицања била је по Рогановићу Аустро-угарска. Македонско питање, то јест ослобођење Македонаца од турске кнути види он искључиво »као дио српског питања«. У оквиру интерпретирања географије и етнографије Македоније доноси и погледе најважнијих научника онога времена о тим питањима (Јастребова, Драганова, Славејкова, Јагића, Јиричека, Безсонова, Гопчевића, Мајкова и др.). Нуди он и одређена »рјешења«. Сматра да би балканске државе – Србија и Црна Гора под руским протекторатом могле да сачувају будући интегритет балканских народа. Стога посебну пажњу обраћа на односе Црне Горе и Србије, који су понајчешће бивали драматично заплетени због међусобних антагонизама владајућих династија Петровића и Обреновића односно Карађорђевића и њиховог ривалства око политичких утицаја и престижа над неослобођеним крајевима под турском и аустро-угарском влашћу, посебно због отворених аспирација да поменути династије запосједну пријесто друге стране, сходно »неком имагинарном историјском праву«.

При разматрању македонског питања указује и на бугарске претензије и заблуде, на такозване »српско-бугарске, и српско-грчке пројекте националног разграничења Македоније«. Упозорава и на жеље и могућност даље пенетрације Аустрије на Балкану, те на свеколики сплет државно-политичких односа овог простора (однос: Аустрије и Црне Горе, Турске и Црне Горе, Бугарске и Грчке и Црне Горе, Србије и Црне Горе, став Русије према Балкану . . .). Готово приликом свих ових, и других непобројаних питања, осјећа се код Рогановића недостатак систематичности и научног метода, оптерећеност идеологијом грађанске науке. Под теретом романтичарских наслага заступао је тезу да Македонија, Албанија и Стара Србија треба да припадну Црној Гори, или да им се да аутономија с принцом Мирком Петровићем на челу. Није имао исправно гледање ни на национално питање и државно-правни положај Македонаца и Албанаца. За њега су Македонци дио српског народа, а Македонија, Стара Србија и Албанија српске провинције под Отманском империјом . . .

Укратко, Рогановићево схватање »ослобођења« Македонаца, и народа у Босни и Херцеговини, своди се у ово неколико ријечи: ако би се Македонија и Стара Србија, по рјешењу европских држава, додијелиле Црној Гори, евентуално као аутономна јединица, а Босна и Хум (тј. Херцеговина) Србији са излазом на Јадранско море, онда би се створиле **двје јаке државе на Балкану** и тиме би се обезбиједила равнотежа у овом дијелу Европе. Јасно је и без нарочитог коментара, колико су валидни, научно и политички основани овакви његови закључци.

Није сувишно подсјетити да је Рогановић и у једној и у другој књизи («Босанско-хумско питање . . .» и «Македонско питање . . .») дотицао и низ других питања (рђаве утицаје Запада на српску и црногорску интелигенцију и омладину уопште, улога ове социјалне структуре у борби за слободу, независност и уједињење; итд.). Панславистички оријетнисан, био је не само поборник безусловног уједињења Србије и Црне Горе, ослобођења покорених балканских народа и њиховог интегрисања у склопу балканског савеза, већ и присталица духовног јединства, па и уједињења свих словенских народа. У школама и школским програмима види снажне инструменте повезивања и стварања словенске узајамности; залаже се за увођење славистике, (као обавезан предмет) на свим руским универзитетима. Мишљења је да би учење славистике увелико допринијело и руским и осталим студентима из словенског свијета да упознају духовну и материјалну културу словенских народа и да се васпитавају у словенском духу, јер су Словени «велика породица» састављена од «једнородних» и «једноплемених» народа. У духовном јединству словенских народа видио је њихову срећнију будућност!

Рогановић је био врло образован. Знање страних језика помагало му је да користи богату литературу и изворе на другим језицима. Може се закључити да је солидно познавао писане изворе и коректно их наводио у виду научног апарата.

Маколико да су Рогановићеве визије о ослобођењу јужнословенских народа, њиховом присаједињењу и уједињењу, као и шире панславистичке идеје, из данашњег угла гледања поготову, наивне и илузорне, сепаратистичке превасходно, донекле, интересантно је то што је у емиграцији, далеко од своје домовине, био преокупиран мишљу и искреном жељом да се југословенске територије и народи под туђином ослободе окупације, као и да престану нетрпељивости и антагонизми владајућих династија у корист заједничке борбе за ослобођење потлачених сународника. Треба рећи да код Рогановића није никада недостајало искреног патриотизма, али то није могло понекад надомјестити непознавање проблема и погрешно резонавање.

Из области историографије научно најозбиљнија је свакако његова студија о аутономији Црне Горе од краја XV до средине прошлог вијека коју је објавио под насловом «Црногорски теократизам 1496–1851». У тој својој студији је, такође на основу литературе, жестоко полемисао – језиком чињеница и снагом аргументата са српским историчаром Иларионом Руварцем и руским историчаром Александром Александровим о овом важном питању црногорске историје. Иако је с И. Руварцом, с обзиром на његов углед који је имао као историчар, тешко било полемисати, Рогановић је аргументовано, снажном логиком и интелигенцијом, судећи по ономе што је изнио у својој књизи, оспоравао научну вриједност Руварчевог дјела «Монтенегрина».¹⁹ Иако се Рогановић *de facto* служи истим аргументима којима се користио и Руварац, његови су судови научно објективнији. Оспоравао је Руварац независност Црне Горе у периоду 1496–1696. година, након пада Зете у турске руке, тврдећи да је у том временском раздобљу Црна Гора била под турском или млетачком влашћу; негирао је да су митрополити били свјетовни владари Црне Горе; сматрао је да је 200 годишњи јубилеј династије Петривић–Његош требало прославити 2 052. године, а не 1896. када је одржана ова велика културно-политичка манифестација на Цетињу – старој црногорској пријестоници. Јер, наводно, први владар из ове династије је био књаз Данило (1851–1960). Стога је Рогановић ушао у оштру полемiku са Руварцом, тврдећи да мрзи све што је црногорско – трудећи се да у своме дјелу на све могуће начине понизи Црну Гору, њено постојање и њену независност. Он се стара – каже Рогановић, да «свом дјелу да научно-критичку историјску форму; но за онога који познаје историју «црногорских Срба» (Рогановић поистовјећује вјероисповијест с народношћу!), ово дје-

¹⁹ Јован Јовановић: Јован П. Рогановић о аутономији Црне Горе од 1496. до 1851. Осврт на његову књигу «Црногорски теократизам 1496–1851». – Библиографски вјесник, бр. 2/1882, стр. 192.

ло није ништа друго него памфлет у форми научног критицизма».²⁰ Још му приговара да све изворе које користи за доказивање своје тезе сматра оригиналним, а остале да су фалсификовани. По категоричном тврђењу Рогановића, Руварац на основу података и чињеница са којима је располагао није могао одбранили своју тезу о зависности Црне Горе и назначеном периоду.

Ј. Рогановић се критички осврнуо и на писање руског историчара Ал. Александрова²¹, професора Универзитета у Казану, који је тврдио да од 1496. до 1830. године (до смрти Петра I Петровића Његоша) у Црној Гори теократска владавина није постојала, то јест да црногорски митрополити нијесу били свјетовни владари црногорски. Истина, он признаје да је црногорска држава у периоду 1496–1696. године била самостална и независна, с тим што се самосталност огледала у републиканском уређењу, што ће рећи да су племенске старјешине независно управљале племенима. И са Александровом Рогановић води оштру научну реплику, чињенично и без узмака, не плашећи се репутације коју је овај имао у мјесту заједничког пребивања (Рогановић је књигу публиковао у Казану!).

Из свега наведеног, не улазећи овом приликом и у неке слабости Рогановићевог критичког осврта на писања и научне ставове Илариона Руварца и Александра Александрова, на субјективну обојеност и тон којим је полемисао, сматрамо да његово дјело о црногорском теократизму заслужује научно коришћење и преко тога научну валоризацију.

Рогановић се бавио и Јурајем Крижанићем (Обрх крај Купе, 1618–Беч, 1683), познатим књижевником, историчаром, економистом и политичарем, једним од пионира интерлингвистике, најумнијим и најнапреднијим идеологом »јужнословенског јединства и словенске узајамности на бази слободе и равноправности«.

ЧЕРНОГОРСКИЙ ТЕОКРАТИЗМЪ.

1496—1851.

КРИЖАНИЧЪ

— II —

его философія націонализма.

Тованъ П. Рогановицъ.

Тованъ П. Рогановицъ.



КАЗАНЬ.
Типографія и автографія В. М. Казинкина
1899.



АНДРАЈА
КРИЖАНИЧЪ И ЊЕГОВОГЪ
УЧЕНИКА



²⁰ Ј. П. Рогановицъ: *Черногорский теократизмъ 1496—1851*. — Казань 1899, стр. 13.

²¹ Ал. Ив. Александров: *»Нова кола«, произведение черногорского князя Николы I у значеніе самостаятельной жизни черногорских племенъ въ исторіи исконной независности сербского народа въ Черној Горѣ.* Казань 1897, стр. 14 и др.

Поред тога што га спомиње у више својих радова, написао је и посебно дјело о Крижанићу («Крижанић и његова филозофија национализма»). Рогановић у својој књизи о Крижанићу излаже основна начела национализма, односно панславизма која је заступао овај мислилац XVII стољећа. Крижанићева схватања Рогановић излаже на основу његовог дјела «Руска држава у првој половини XVII вијека». Овај рад је у ствари дио обимног Крижанићевог дјела «Политика» које у Рогановићево вријеме још није било у цјелини објављено. Заправо, Рогановић с великим одушевљењем пише о Крижанићу и његовим панславистичким идејама, под чијим је утицајима, нема сумње, и сам био. Он рад Крижанићев на ширењу панславистичких идеја упоређује са мисионарским активностима Гирила и Методија. Крижанића сматра за великог филозофа историје, тврдећи да је један од најученијих људи свога времена.

Пишући о Крижанићу Рогановић је, разумљиво, користио доста богату литературу (59 библиографских јединица на руском, српско-хрватском, чешком, француском, њемачком и енглеском језику). Исто тако, навео је и прилично исцрпне биографске и библиографске податке о Крижанићу (стр. 13–21). Намјера аутора монографије о Крижанићу била је, како сам истиче – да укаже на дјелатност и његове идеје у области филозофије национализма, на изразе његовог националног осјећања љубави и оданости према словенској «матушки» Русији. Рогановићу, међутим, недостаје критички приступ филозофији национализма. Крижанићу и панславизму прилази као нечему чему је вриједност и величина ван сваке сумње. Можда је управо у томе и разлог да се у попису литературе која је дата уз одредницу Крижанић Юрај у Философская Энциклопедия²² не наводи Рогановићев спис. Рогановићев спис не спомиње ни његов земљак Никола Шкеровић који је урадио и одбранио докторску дисертацију о Крижанићу.²³ Па, ипак, све то није доказ безвриједности књиге Рогановићеве о Ј. Крижанићу. Заслужује она, напokon, да се региструје и као библиографски податак.

Занимљиво је, напослијетку, истакнути да се Јован Рогановић бавио и с филозофског аспекта књигом. Написао је дужи текст о књизи и тиме се сврстао у ред наших рјетких људи библиолога, публициста и научника о књизи. Можда је и први, колико нам је познато Црногорац који се бавио науком о књизи. Иако се Рогановић у својем спису не бави историјом књиге, навео је литературу (на руском, енглеском, француском и њемачком) у којој се то питање расправља. Бавећи се појмом «књига» и «писати», наводи он, у којим језицима те ријечи потичу из истог језичког коријена и из различитих коријена. Послије размишљања о појави књиге под утицајем духовних и материјалних чинилаца, њене улоге «као човјековог друга и пријатеља», значаја у приватном и друштвеном човјековом бићу, у свим гранама државног живота, у зближавању људи и народа; размишљања о томе шта је корисније: књига или периодика, односно новине или часописи, Рогановић, да би истакао важност књиге у најширем смислу ријечи, наводи тридесетак мисли о књизи које су умни људи разних професија саопштили у виду пи-

²² *Философская энциклопедия, Москва 1964, Томъ, 3, стр. 89.*

²³ Касније од Ј. Рогановића, проучавањем Ј. Крижанића бавио се и Никола Шкеровић. Приликом својих студија на Филозофском факултету (група историја-географија и славистика) Карлова универзитета, већ почетком треће године почео је да ради на докторској тези, за коју је управо узео Крижанића. – Докторска дисертација му је примљена и повољно оцијењена у јулу 1910. г. Одбранио ју је крајем октобра исте године. У изводима је своју дисертацију Шкеровић штампао у часопису *Дан* (I/1911, 1, 2, 14–30; 3, 4, 39–51; 5, 35–51; II/1912, 1, 2, 24–35), чији је био и уредник. Овај Шкеровићев рад (допуњен резултатима накнадних ауторових истраживања) објавила је 1936. године САН, као своје посебно издање, под насловом: Др Никола Шкеровић: *Буро Крижанић – његов живот, рад и идеје*, Београд 1936.

сане ријечи почев од XIV па до конца XIX вијека (Франческо Петрарка, Ричард де Бјурџи, Портер, Томас Карлајл, Томас Едисом, Џон Милтон, Ричард Бакстер, Колриџ, Џејмс Кларк, Исак Бароу, Аткинсон, Екин, Јеремија Колар, Фулер, Џон Лобок, Џон Гершел, Вахтеров, Шопенхауер, М. Кошч, У. Уолер, У. Чанинг, Ричардсон, Михаел Шатев, Ј. Крижанић и др.).

И Ј. Рогановић може се уврстити у ред оних мислалаца који су написали најљепше мисли о књижи. Он је књижи одредио право мјесто и значај у науци и култури, животу и раду.²⁴

Ето, то би било укратко о животном путу и стваралачком раду Јована Рогановића. Остаје, међутим, нејасно зашто се његов стваралачки опус прекида у средини прве деценије нашег вијека, када смо утврдили да је био активан као просвјетни посленик до октобарске револуције. Да ли је још нешто у то вријеме објавио у руским периодичним публикацијама остаје питање за будућег истраживача. Донекле, остаје и енигма да ли је стварно завршена његова животна стаза у вријеме када му је родбина правила покајање (1920), или су можда у праву они који претпостављају да је нестао у бурним данима октобра 1917. године?

Надамо се, да ће ова био-библиографија бити подстицај за даље изучавање Рогановића и вредновање његовог стваралачког чина!

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА Ј. РОГАНОВИЋА

II – I ПОСЕБНА ИЗДАЊА

- 1 ЧИЈИ ЈЕ СПЈЕВ »СМРТ СМАИЛ–АГЕ ЧЕНГИЋА«? Прештампано из »Новога Листа«. Написао Јован Рогановић. Издао Милош Драгић Цетиње, Књ[ажевско] црн[огорска] државна штампарија, 1892; стр. 23; 19 см
- 2 ЗЕМЉОПИС КЊАЖЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА УЧЕНИКЕ II разреда основне школе [Поповић Буро, Рогановић Јован]. Прегледала и одобрила Књ[ажевско] црн[огорска] школска комисија. – Цетиње: К[њажевско] ц[рн[огорска] државна штампарија, 1895, стр. 32; 22 см
Ibidem: – 2. поправљено издање, 1896.
Напомена: Прво издање овога земљописа штампало се на брзу руку – због школске потребе и у малом броју примерака. – Није нам пошло за руком да пронађемо прво издање!
Ibidem: – 3. издање, 1899; 36 стр.; 20 см
Ibid. – 4. издање, 1911; 32 стр.; 21 см
- 3 КЪВОПРОСУ О СХОДСТВЪ ВОСТОЧНО-ТЮРСКИХЪ СКАЗУОКЪ СО СЛАВЯСКИМИ. По сказкамъ, записаннымъ Н. О. Катановымъ и ИИ. П. Рогановичемъ – Казань, Типо-литографія Императорского университета, 1897; 16 стр.; 21 см
- 4 КНИГА, КАКЪ ЛУЧИШШИЙ ДРУГЪ И ТОВАРИШЪ ЧЕЛОВЪКА. – Казинь, Типолитографія В. М. Ключникова. Проломная, с.д. 1898; стр. 28; 8"
- 5 СРПСКИ БУКВАР ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ [Поповић Буро, Рогановић Јован]. Прегледала и одобрила К[њажевска] ц[рн[огорска] школска комисија. – Цетиње: К[њажевско] ц[рн[огорска] државна штампарија, 1897. – 64 стр.; 25 см
Ibidem. – 2. поправљено издање, 1898.
Ibid. – 3. издање, 1900.
Ibid. – 4. издање, 1903.
Ibid. – 5. издање, 1905.
Ibid. – 6. издање, 1907.
Ibid. – 7. издање, 1908.
Ibid. – 8. издање, 1910.
- 6 КЪВОПРОСУ О СХОДСТВЪ ВОСТОЧНО-ТЮРСКИХЪ СКАЗУОКЪ СО СЛАВЯНСКИМИ – Сербскія сказки о женщинъ. – Казань, Типо-литографія Императорского университета, 1899; стр. 9; 21 см
- 7 СЕРБИЈА И СЕРБИ В ПРОШЛОЪ И НАСТАЈАЩЕЕ ВРЕМЯ В ОТНОШЕНИЯХ ЦЕРКОВНО-РЕЛИГИОЗНОМ И НАРОДНО-ПОЛИТИЧЕСКОМ. – Из »Странника« I-3/1899, Петербургъ, 1899; стр. 81; 21 см.

- 8 КРИЖАНИЧЪ И ЕГО ФИЛОСОФИЈА НАЦИОНАЛИЗМА. – Казань, Типографія В. М. Ключникова, 1899; стр. 84; 21 см.
- 9 ЧЕРНОГОРСКИЈ ТЕОКРАТИЗМЪ (1496–1851). Йованъ П. Рогановичъ. – Казань, Типографія и литографія В. М. Ключникова, 1899; стр. 96, 27 см.
10. БОСНИЈСКО–ХУМСКИЈ ВОПРОСЪ ВЪ СВЯЗИ СЪ НАЦИОНАЛЬНО–ГОСУДАРСТВЕННЫМЪ СОСТОЯНІЕМЪ СЕРБСКАГО НАРОДА НАКАНУНЪ ХХ СТОЛѢТІЯ. Второе дополнительное издание.* – Казань, Типо-литографія В. М. Ключникова, 1900; стр. (?); 8°
- 11 МАКЕДОНСКА ВОПРОСЪ НА ПОЧВЪ ЕГО ИСТОРИИ, ЕТНОГРАФИИ И ПОЛИТИКИ. – Казань, Типо-литографія В. М. Ключникова, 1900; стр. 85; 24 см

* Када је изашло прво издање нијесмо били у могућности да утврдимо, као ни број страна другог издања.

II – 2 Књижевност у периодици

1. Имам драгу . . . – *Босанска вила*, VII/1892, бр. 25, стр. 388.
Пјесма.
2. Сјени Дамјана Карића . . . – *Босанска вила*, VII/1892, бр. 27/28, стр. 425.
Пјесма.
3. Буквар за основне школе у краљевини Србији, написао Стево Чутурило. Четврто пре-
рађено издање. У Биограду, штампа издање државне штампарије краљ. Србије 1882. –
Глас Црногорца, XXI/1892, бр. 44, стр. 3–4.
Приказ буквара.
4. Чији је спев »Смрт Смаил-аге Ченгића«. – *Нови лист*, II/1892, бр. 152, стр. [3]; бр. 153, стр.
[3–4]; бр. 154, стр. [3–4]; бр. 155, стр. [3]; бр. 156, стр. [3–4].
Расправа.
5. Што је живот? Цетиње. – *Босанска вила*, VIII/1893, бр. 24, стр. 364.
Пјесма.
6. Српкиња. – *Босанска вила*, VIII/1893, бр. 25, стр. 383.
Пјесма.
7. Ивану Гундулићу. Цетиње, 10 јунија 1893, – *Глас Црногорца*, XXII/1893, бр. 24, стр. [3].
Пјесма.
8. Била је прича у доба стара . . . Београд. – *Босанска вила*, IX/1894, бр. 2, стр. 19–20.
Пјесма.
9. Пјесма пјеснику. Праг. – *Босанска вила*, IX/1894, бр. 3, стр. 36.
Пјесма.
10. Човјеку. Праг. – *Босанска вила*, IX/1894, бр. 5, стр. 69.
Пјесма.
11. НИЗ ГРОБОВА. – *Босанска вила*, IX/1894, бр. 12, стр. 179–180; бр. 13, стр. 193–195; бр.
14–15, стр. 210–213; бр. 16, стр. 242 – 245.
Приповијетка.
12. Тебе . . . Златни Праг, 15. X 1893, – *Босанска вила*, IX/1894, бр. 14–15, стр. 216.
Пјесма.
13. Споменаца своје другу. Л. П. – *Омладина* I/1894, бр. 3, стр. 41.
Омладина
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOJEVIC
14. Србин сам смејли. Праг. – *Омладина*, I/1894, бр. 11, стр. 213.
Омладина
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOJEVIC

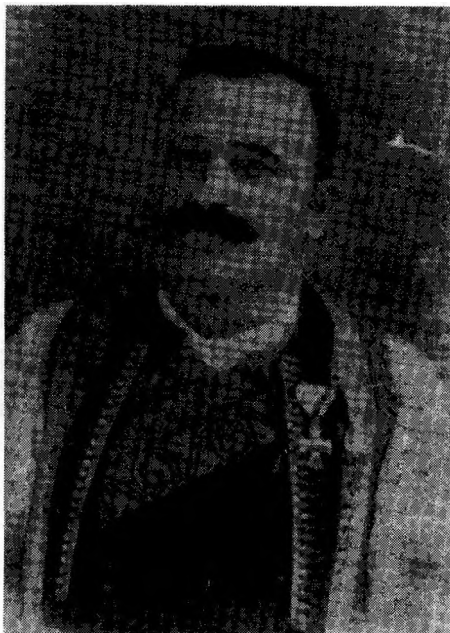
15. Пјесник и вила од Николе I, друго издање. Цетиње, Државна штампарија 1894. – *Луча*, I/1895, св. 3, стр. 213–215; св. 4, стр. 295–299.
Приказ.
16. Сан. – *Луча*, III/1897, бр. 3, стр. 83–84. Потпис: Р.Ј.П.
17. Тихомир М. Петровић. – *Босанска вила*, XV/1900, бр. 19, стр. 272.
Коаутор Стеван К. Душанић.
Некролог (Наталинци, 1. V 1879 – Казан, 21. VI 1900).
18. Шта је пјесма? Малмиж, Русија. – *Босанска вила*, XX/1905, бр. 11–12, стр. 162.
Пјесма.
19. Шта је пјесма? – *Цариградски гласник*, XI/1905, бр. 40, стр. [2].
20. Позив женскиње. С руског Ш. - *Домаћи лист*, I/1912, бр. 9, стр. 66–71.
Превео, вјероватно, Перо Шоћ.
- II – 3 Лексикографија. Историја
21. Приложак грађи српскога рјечника. Написао . . . – *Просвјета*, VI/1895, св. 10, стр. 531–535; св. 11, стр. 583–588.
О лексници коју није обухватио Вук Караџић у свом *Рјечнику*.
22. Србија и Срби в прошломъ и настаящее время в отношениях церковно-религиозномъ и народно-политическомъ. – *Странникъ* [С. Петербургъ, XL], 1899, N° = I–3, стр. 70–89; 248–275, 461–486. Потпис: Ј. Р.
Штампано и као сепарат

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О Ј. РОГАНОВИЋУ

1. Аноним: Македонија. Јован П. Рогановић. Македонскій вопросъ на почвъ его историји, етнографији и политики. Казанъ 1900. – *Звезда*, IV/1900, књ. 2, св. 1, стр. 117.
Приказ књиге.
2. Аноним: Нешто о »Ченгић-аги«. – *Обзор*, [Загреб], XXXIII/1892, бр. 236, стр. 236.
Осврт на брошуру Јована Рогановића: »Чији је сјѣв Смрт Смаил-аге Ченгића«.
3. Аноним: СРПСКИ БУКВАР. Написали Буро Поповић и Јован Рогановић. Цетиње, Државна штампарија 1897. – *Просвјета*; VIII/1897, св. IX, стр. 555.
Биљешка о појави уџбеника.
4. Аноним: СРПСКИ БУКВАР. Написали Буро Поповић и Јован Рогановић. Друго поправљено издање. Цетиње, Државна штампарија 1898. – *Просвјета*, IX/1898, св. IX и X, стр. 594.
Биљешка о појави уџбеника из штампе.
5. Аноним: ЗЕМЉОПИС КЊАЖЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА УЧЕНИКЕ III РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ. Написали Буро Поповић и Јован Рогановић. Треће издање. – *Просвјета*, X/1899, св. IX, стр. 199.
Биљешка о уџбенику.
6. АНОНИМ: ЧЕРНОГОРСКИЈ ТЕОКРАИЗМЪ (1496–1851). Јованъ П. Рогановичъ. Казанъ, Типографія и литографія в. м. ключникова, 1899, стр. 96. – *Просвјета*, X/1899, св. VI, стр. 309.
Биљешка о појави књиге.
7. Аноним: КРИЖАНИЧЪ И ЕГО ФИЛОСОФИЈА НАЦИОНАЛИЗМА. Јован П. Рогановичъ. Казанъ 1899. – *Просвјета*, X/1899, св. VI, стр. 310.
Биљешка о појави књиге.

- 8 БУЛАДЫГИНЪ, Николай: Сербъ на руской службѣ. Коллективный трудъ учащихся под редакціею евященника Николая Булдыгина. – Петроградъ, 1915, стр. 23; 8°
- 9 ИВАНИШЕВИЃ, Јов[ан] Фил[ипов]: Земљопис књажевине Црне Горе за ученике III разреда основне школе. Написали Буро Поповић и Јован Рогановић. Треће издање, Цетиње. – *Школски вјесник* IX/1902, стр. 604–607.
Приказ.
- 10 ЈОВАНОВИЃ, Јован: ПРИЛОГ БИО–БИБЛИОГРАФИЈИ ЈОВАНА РОГАНОВИЃА (1870–?). – *Библиографски вјесник*, VIII/1979, бр. 2, стр. 145–158.
- 11 ЈОВАНОВИЃ, Јован: РАЗМИШЉАЊА ЈОВАНА П. РОГАНОВИЃА О КЊИЗИ. – *Библиографски вјесник*, IX/1980, бр. 3, стр. 117–124.
- 12 ЈОВАНОВИЃ, Јован: ЈОВАН П. РОГАНОВИЃ О БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ПОД АУСТРО–УГАРСКОМ УПРАВОМ. – *Библиографски вјесник*, XI/1982 бр. 1, стр. 153–162.
- 13 ЈОВАНОВИЃ, Јован: ЈОВАН П. РОГАНОВИЃ О АУТОНОМИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ ОД 1496. ДО 1851. Осврт на његову књигу »Черногорскій теократизмъ 1496–1851«. *Библиографски вјесник*, XI/1982, бр. 2, стр. 183–194.
- 14 МАРТИНОВИЃ, Душан и Марковић, Марко: ЦРНОГОРСКИ УЏБЕНИЦИ 1836–1981. Историјски преглед са библиографијом. – Титоград: Републички завод за унапређивање школства, 1982.
- 15 МАРТИНОВИЃ, Душан: ЗАБОРАВЉЕНИ ИСТРАЖИВАЧ. Јован Рогановић аутор је и једне студије о Јурају Крижанићу. – *Побједа*, XII/1983, бр. 6382, 10. IX, стр. 10.
- 16 М[ИЛЕНОВИЃ], М[иомир]: Рогановић Јован Петров. – *Народна енциклопедија српско–хрватско–словеначка*, III књ., Београд 1926, стр. 791
- 17 О[ГЊАНОВИЃ, Илија]: Чији је спев »Смрт Смаил–аге Ченгића«? Написао Јован Рогановић. Издао Милош Драгић, Цетиње, Књ. црн. државна штампарија 1892. – *Јавор*, XIX/1892, бр. 38, стр. 605–607
- 17 ПОПОВИЃ, Радоје: »Српски буквар«, написали Буро Поповић и Јован Рогановић. Четврто издање, Цетиње, Државна штампарија, 1903 – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 6, стр. 91–94; бр. 7, стр. 109–111.
- 18 РОГАНОВИЃ, Јован: »МАКЕДОНСКИЈ ВОПРОСЪ« на почвѣ его историји, етнографији и политици. – Казанъ, Типо–литографија В. М. Ключникова, 1900; стр. 84; 8°
На стр. 75–80 Рогановић доноси аутобиографске податке.
- 19 РОГАНОВИЃ, Јован П.: Позив на претплату (Казан 18–7. 1900 године). – *Србобран* XVII/1990, бр. 172, стр. 6
Ауторов позив на претплату његових дјела штампаних на руском језику: 1) Књига као најбољи друг и пријатељ човека; 2) Крижанић и његова философија национализма; 3) Црногорски теократизам; 4) Македонско питање на основу историје, етнографије и политике; 5) Босанско–хумско питање у вези с национално–државним стањем српског народа на прагу XX вијека.
- 20 [СИМИЃ, СВЕТИСЛАВ С.]: »Македонскій вопросъ на почвѣ его историји, етнографији и политици«. Јованъ П. Роганович. Казанъ 1900, 84. – *Српски књижевни гласник*, књ. IV/1901, бр. 2, стр. 154–160.
Потпис: [псеудонимом] Павле Орловић.

ЂУРО ШПАДИЈЕР (1871–1953)



Међу истакнутим цетињским и црногорским просвјетним радницима спада и учитељ Ђуро Шпадијер. Рођен је 1871. године у Доњем крају, покрај Цетиња. На Цетињу је завршио основну школу, нижу гимназију и Богословско-учитељску школу. Као учитељ везан је поглавито за родно мјесто. Његов просвјетно-педагошки рад био је вишестран и плодан. Обављао је више значајних послова и дужности у просвјетној струци и црногорском школству. Од 1896. године био је »управљајући учитељ« Основне школе на Цетињу. На дужности управитеља ове познате школске установе остао је готово читаву прву деценију овога вијека. Август 1909. Шпадијер је наименован за надзорника Источношколске области у црногорској држави.¹ Неко вријеме [1910] покривао је дужност секретара Министарства просвјете Краљевине Црне Горе.²

Колико је Шпадијер био цијењен као просвјетни радник види се и по његовом ангажовању на неким важним пројектима и у органима просвјетне струке. Када је године 1895. главни школски надзорник Ђуро Поповић, који се, иначе истицао у раду на законодавној регулативи за црногорско школство, припремао збирку дотадашњих прописа у Црној Гори, за сараднике је узео цетињске учитеље Ђура

¹ Надзорништво Источне школске области Министарства просвјете и црквених послова, са сједиштем у Подгорици, под бројем 752 од 2. августа 1909. год. обавјештава Министарство просвјете на Цетињу да је Ђуро Шпадијер примио дужност надзорника од Г. Радовића [Архив Црне Горе, Мин. просвјете, 1909, бр. 1829].

² Крајем 1909. год., као школски надзорник Источне области, имао је одређених компликација због »неуредности у служби«, то јест наводне умјешаности у »афери« око неисплаћеног новца београдском књижевнику Мити Стајићу. [Архив Црне Горе, МП, 1909, бр. 5154212; 1910, бр. 326, 1653, 2108]

Шпадијера и Радоја Поповића.³ А када је 1905. године, по угледу на Србију, конституисан Просвјетни савјет при Министарству просвјете књажевине Црне Горе с циљем да брине о свим важнијим питањима унапређивања наставно-васпитног рада на основном и средњошколском ступњу, о школским уџбеницима итд. међу 12 редовних чланова и 6 »нередовнијех из свију струка« нашао се и Буро Шпадијер, као већ афирмисани просвјетни радник и писац уџбеника.

Године 1905. иницијативом Бура Шпадијера покренут је на Цетињу први црногорски стручно-педагошки лист под именом *Учитељски лист*. Главни и одговорни уредник био му је управо Шпадијер. [Поред Шпадијера били су још: Радоје Поповић, Перо М. Калуђеровић и Андрија Вукић, који су уједно били и издавачи овог школско-педагошког гласила, с тим што се у име њих као власник потписивао А. Вукић.]. Учитељски лист је излазио »крајем сваког мјесеца на цијелом табаку«, то јест на 16 страна, формата 28 x 21 цм. Излазио је само годину дана – од јануара до децембра 1905. године. За то вријеме изашло је 12 бројева на 192 стране. Појава *Учитељског листа* је значајна, не само када је ријеч о његовом мјесту у историји стручне периодике Црне Горе, и периодике уопште, већ и у историји педагошке мисли, без обзира на то што његови домети нијесу нарочито високи.⁴

У раној младости почео се бавити књижевношћу, сакупљањем народних умотворина и преводилаштвом. И у зрелим годинама писао је пјесме. Објавио је тридесетак пјесама и једну драму, али његово пјесништво и драмско стваралаштво није могло издржати критеријуме времена... Његово комедија »Невјерна жена« представља неуспјело књижевно дјело. Оновремена стручна критика је упутила оштре замјерке аутору, оцјењујући да је »смјело и без зазора« написао своје дјело, у којему нити има заплета, ни расплета, ни радње, нити ичега, што се од једног позоришног комада тражи.

У стручно-педагошкој и другој периодици објавио је знатан број чланака и прилога из области наставне теорије и школске праксе, рецензија на уџбенике, ревизорских извјештаја... Сарађивао је у бројним црногорским и ванцрногорским периодичним публикацијама, и то: *Просвјети* [1894–1901], *Гласу Црногорца* [1894–1896], *Лучи* [1896, 1897], *Новом времену* [1896], *Грађанину* [1898], *Невесивију* [1898], *Учитељском листу* [1905], *Учитељу* [1906], *Цетињском вјеснику* [1910, 1911], *Женском свету* [1906, 1912, 1913], *Споменку* [1910], *Календару Зете* [1911], *Народној ријечи* [1919, 1920], *календару Бока* [1913, 1914], *Будућности* [1922], *Цетињском гласнику* [1929], *Слободној мисли* [1929, 1930, 1931, 1934], *Епохи* [1930–1933], *Трговинском гласнику* [1931], *Зети* [1931], *Војничком гласнику* [1932], *Цетињском одјеку* [1932, 1933], *Ловћенском одјеку* [1934, 1935] и *Пастиру* [1936].

Б. Шпадијер је писао и уџбенике за основну школу. Заједно са Пером [Шаком] С. Мартиновићем још у току 1894. год. започео је рад на првом уџбенику геометрије за III и IV разред основних црногорских школа,⁵ који је штампан 1900. године. Доживио је три издања и био веома цијењен уџбеник. И његов уџбеник граматике, такође за III и IV разред основних школа имао је три издања. То је једини уџбеник језика издат на Цетињу послје Милаковићеве »Српске граматике састављене за црногорску младеж. Част прва« – »печатане« у Његошевој штампарији

³ Њих тројица су уредили и за штампу припремили »Школски зборник« у који су ушли школски закони, повремене наредбе и окружнице, упутства, наставни планови и програми. Овај кодекс школских прописа и подзаконских аката [доживио је два издања: 1895 и 1902] представља значајан допринос сагледавању и проучавању статусног положаја црногорских основних школа. [Види реферат о Школама у Црној Гори од Бура Шпадијера», [Цетиње, 1906. стр. 11.]

⁴ Раде Вуковић: Библиографија »Учитељског листа« Цетиње, 1905. *Васпитање и образовање* [Титоград], I/1975, бр. 1, стр. 117–143.

⁵ Радоје Шукловић: Прве расправе о црногорским уџбеницима матерњег језика и њихов значај за историју књижевног језика и литературе. – *Зборник радова 1834–1974. 140 година школе »Његош« Цетиње*. – Цетиње 1976. стр. 233–247.

1838. године. Уједно, то је и једини уџбеник за језик написан у слободном дијелу Црне Горе на начелима Вукове језичке и правописне реформе,⁶ који је у своје вријеме био предмет жучних полемичких расправа у цетињској периодици [*Књижевни лист, Просвјета*] између професора Мирка Мијушковића и аутора, што је имало одраза и у појединим књижевним публикацијама изван Црне Горе⁷ [*Бранково коло, Срђ*].⁷

Од стручно-педагошких радова, које је посебно штампао, треба споменути: »Шта је карактер: подјела карактера, поправљање и развијање карактера« [Београд, 1906], који је Шпадијер урадио по литератури, те се тај његов рад може сматрати више као преводилачки, затим, »Најглавније тешкоће у учитељском раду« [Цетиње, 1910] и »Реферат о школама у Црној Гори« [Цетиње, 1906], који су више оригиналног карактера. За разлику од расправе »Шта је карактер . . .«, коју је Шпадијер урадио по Смајслу и другим ауторима, као инструктивно штиво без много претензија, без сумње, корисно за васпитаче и образованије родитеље онога времена, друге двије његове стручне радње имале су својевремено већи практично-приручнички значај, а и данас имају одређену вриједност за изучавање школских и просвјетних прилика на крају прошлог и почетку XX стољећа у Црној Гори. У књизи »Најглавније тешкоће у учитељском раду« ријеч је више о погодбама за успешан учитељски рад; истичу се: важност васпитања, тешкоће које потичу од учитеља и друштвене средине, при чему се посебно наглашава важност учитељева усавршавања саморађом и учитељским асоцијацијама. Посебно се указује на важност личног примјера васпитача; на значај солидног домаћег васпитања и штетност рђавог друштвеног утицаја . . . Даље се говори о методском поступку у наставном процесу, о просторним и материјално-кадровским условима. Посебно је занимљиво пишчево указивање на потребу одређених организационих и других рјешења [реорганизације ревизорске службе, установавање областних школских одбора; оснивање школских књижница за ученике и народ; формирање музеја у градовима; да се организују фондови за сиромашне ученике; народни универзитети, вечерње школе, течајеви за неписмене итд.]. И поред одређених слабости које има овај Шпадијеров рад [недовољно конкретизовања црногорских прилика, недостатак статистичких показатеља; стилска недотјераност и недовољна систематичност], по свом практичном значају и порукама морао је објективно имати, у своје вријеме утицаја на одређене трансформације у школско-просвјетној стварности. И »реферат о школама у Црној Гори«, који је прештампан из листа *Учитељ* као посебан сепарат, са којим је Шпадијер иступио на »Свесрпском учитељском конгресу« у Београду⁸, значајан је за сагледавање ондашњих школских прилика црногорских. О овоме Шпадијеровом саопштењу похвално су писали озбиљни и угледни листови онога времена – загребачки *Обзор* и новосадски *Браник*. Такође и његови прилози из школске праксе, што их је публиковао у мјесечнику *Просвјета* и *Учитељском листу* завребују пажњу; посматрајући их у временској димензији, значили су, свакако, одређени допринос педагошкој теорији и пракси.

Шпадијер је био добар зналац школских прилика у Црној Гори, па је према неким подацима под крај живота завршио и монографију о школама црногорским, која је интересантна за историју просвјете и образовања.⁹ Каква је судбина овог Шпадијеровог рукописа, нијесмо били у прилици да утврдимо.

⁶ Мартиновић и Шпадијер, оба цетињска учитеља, новембра 1894. године извјештавају председника Школске комисије да раде уџбеник за геометрију за III и IV разред основне школе и да ће га ускоро довршити у обиму наставног плана [*Цетињска школа 1834–1934*. – Београд, 1934; стр. 161].

⁷ Исто, стр. 235.

⁸ *Уставност* [Цетиње], I/1906, бр. 33, стр. VIII, стр. [1]; бр. 34, 25. VIII стр. [2].

⁹ *Побједа* [Цетиње], X/1953, бр. 38, стр. 14, најзад бр. 5.

Умро је у свом родном мјесту 7. маја 1953. године. Временом је пао у заборав. Сматрао сам да је потребно објавити библиографију његових радова, која садржи око стотину библиографских јединица. Нека би ово био први прилог [од његове смрти] даљем проучавању живота и рада Бура Шпадијера.

II БИБЛИОГРАФИЈА

II – 1 Посебна издања

- 1 *Невјерна жена: комедија у три чина* [од Бура Шпадијера. – У Загребу: Српска штампарија, 1899 (У Загребу: Српска штампарија). – 89 стр.; 20 см.
- 2 *Геометрија: уџбеник III и IV разреда за црногорске основне школе* [саставили Перо С. Мартиновић, Буро Шпадијер. – Цетиње: К[њажевска] ц[рногорска] државна штампарија, 1900 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 78 стр.; 20 см
- 3 *Геометрија: уџбеник за трећи и четврти разред основнијех школа у Књажевини Црној Гори* [саставили: Перо С. Мартиновић, Буро Јок. Шпадијер. – Цетиње: К[њажевска] ц[рногорска] државна штампарија, 1907 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 74 стр.; 21 см
- 4 *Геометрија за трећи и четврти разред основнијех школа* [саставили Перо С. Мартиновић и Буро Јок. Шпадијер. Друго издање – Цетиње: К[њажевска] ц[рногорска] државна штампарија, 1910, (Цетиње: К.Ц. државна штампарија). – 74 стр.; 21 см.
- 5 *Српска граматика за трећи и четврти разред основнијех школа у Књажевини Црној Гори* [саставио Буро Шпадијер. – Цетиње: К[њажевско] ц[рногорска] државна штампарија, 1900 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 110 стр.; 20 см.
- 6 *Српска граматика: за трећи и четврти разред основнијех школа у Књажевини Црној Гори* [саставио Буро Шпадијер. – 2. поправљено издање. – Цетиње: К. ц. државна штампарија 1900 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 121 стр.; 21 см
Године издања на корици: 1908. Старе рукописне исправке: треће поправљено и скраћено издање по програму издање и штампа А. Рајнајн у Краљевини Црној Гори.
- 7 *Одговор М. Мијушковића на оцјену моје граматике* [написао Буро Шпадијер]. – [Цетиње: Б. н., 1901 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 22 стр.; 24 см
Прештампано из *Просвјете* св. XI и XII/ 1901. године.
- 8 *Други одговор на критику и одговор М. Мијушковићу* [од Бура Шпадијера. – Цетиње: К[њажевско] ц[рногорска] државна штампарија, 1902 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 56 стр.; 24 см
На насловној страни: *види Књажевни лист*, свеска VII и VIII, свеска XII од 1901. године и *Просвјета*, свеска XI и XII од 1901. године.
- 9 *Реферат о школама у Црној Гори* [од Б. Шпадијера. – Цетиње: [Б.и.], 1906 (Цетиње: К. ц. државна штампарија). – 22 стр.; 21 см
Прештампано из *Учитеља*, св. I, 1906. година.
- 10 *Шта је карактер: подјела карактера, поправљање и развијање карактера* [(по Смајслу и другијема) [пише] Б. Шпадијер. – Београд: Дворска књижара М. Стајића, 1906 (Београд: Савић и Комп.). – 32 стр.; 20 см
Прештампано из *Учитељског листа*.
- 11 *Најглавније тешкоће у учитељском раду* [написао Буро Шпадијер. – Цетиње: Кр[њажевско] цр[ногорска] државна штампарија, 1910 (Цетиње: Кр. цр. државна штампарија). – 48 стр.; 20 см.

II – 2 Чланци и прилози у серијским публикацијама

II – 2a Чланци просвјетно-педагошког садржаја

- 12 Тешкоће учитељског рада, које потичу од самога учитеља и околине му. Пише. – *Просвјета*, III/1894, св. I, стр. 31–34.

О раду учитеља на просвјећивању народа. Незавршено.

- 13 Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1893/94. – *Просвјета*, II/1894, св. I, стр. 41–49.

Садржи: 1. Школа у Његошима; 2. Школа у Цуцима; 3. Школа у Грахову; 4. Школа у Вилусима; 5. Школа у Бањанима.

- 14 О дужности родитеља наспрам своје деце. (Говорио је –, учитељ у Цетињској основној школи на родитељском скупу 27 септембра 1894. год.). – *Глас Црногорца*, XXIV/1895, бр. 1, I, стр. [2; 3] бр. 2, 5, I, стр. [2].

- 15 Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1893/4. – *Просвјета*, VI/1895, св. I, стр. 41–49.

Извод из извјештаја о раду основних школа зетске нахије.

- 16 Пазимо на дјечије одговоре. Пише – . Цетиње, – *Просвјета*, VI/1895, св. III, стр. 158–163.

О односу васпитача према воспитанику; о његовању правилног граматичког и логичког изражавања ученика.

- 17 Ријеч о послушности. Говорио –, учитељ 10. марта 1896 год. у Цетињској основној школи на родитељском састанку. – *Просвјета*, VII/1896, св. III, стр. 135–137; св. VII, стр. 375–377.

О породичном васпитању.

- 18 Узрочи што неки учитељи изгубе вољу за наставни рад. Написао –, учитељ. – *Просвјета*, VII/1896, св. XII, стр. 691–697.

О сукобима учитеља са друштвеном средином; о примјени физичких кажњавања и њихових посљедица.

- 19 Извјештај ревизора о основним школама црногорским у школ. години 1895–6. (Саопштава се у изводу). – *Просвјета*, VIII/1897, св. I, стр. 38–52.

Садржи: Школа у Метеризима; 2. Школа у Каручу; 3. Школа у Грацу; 4. Школа у Команима; 5. Школа у Голубовцима; 6. Школа у Подгорици.

- 20 Реферат на уџбеник »Рачуница за трећи разред основнијех школа« израдили: Н.Н. и Н.Н. – *Просвјета*, IX/1898, св. VI, стр. 415–423.

Рецензија на уџбенике Бура Поповића и Андрије Јовићевића.

- 21 Реферат о »Рачуници« за други разред основнијех школа. Написали Н.Н. и Н.Н. – *Просвјета*, IX/1898, св. XI–XII, стр. 627–634.

Рецензија.

- 22 Религија и образовање. Говорио на Светосавској прослави у Цетињској мушкој основној школи –, управљајући учитељ. – *Просвјета*, XII/1901, св. II, стр. 90–96.

О св. Сави и његовом просвјетитељском раду.

- 23 Предавања отштампана у »Просвјети« 1900 год. Пише –, управљајући учитељ. – *Просвјета*, XII/1901, св. V, стр. 232–237; св. VI, стр. 278–290; св. VIII, стр. 376–384.

Приказ.

- 24 Улазак у школу. Предавање из очигледне наставе у I разреду. Написао –. *Просвјета*, XII/1901, св. IX, стр. 494–499; св. X, стр. 561–565.

- 25 Наставничке гријешке. Пише. – . – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 1, стр. 8–12; бр. 2, стр. 25–28; бр. 3, стр. 38–41.

Писац је подијелио чланак на: I Грјешке наспрам научних родитеља и II Грјешке наспрам самога себе. Уз сваку (укупно 42) од наведених грјешака даје образложење.

26. Важност и корист од шума. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 5, стр. 78.
Ауторство утврђено на основу год. садржаја листа.
27. Дете у телесном и душевном животу. По разним изворима Јован Кнежевић, проф. учит. школе у Пакрацу. У Ср. Карловцима. Српска митр. штампарија. Свеска прва. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 6, стр. 94. Потпис: Б.
Приказ.
28. Гајење живине. Израдио др Борбе Радић. Са сликама. У Београду. Електр. штампарија С. Хоровица. Изда. Српског пољ[опривредног] друштва. Стр. 68. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 6, стр. 94–94.
Приказ.
29. Шта је карактер, подјела карактера, поправљење и развијање карактера. По Смајслу и другијема. Пише – Цетиње. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 7, стр. 102–106; бр. 8, стр. 118–121; бр. 9, стр. 133–136; бр. 10, стр. 150–153.
Рад објављен и као посебно издање.
30. Просвета. Орган пријатеља српске народне просвете. Уред. Јов. П. Јовановић, учитељ у Крагујевцу. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 10, стр. 157.
Осврт с топлом препоруком просвјетним радницима и школским књижницама »овог добро уређиваног листа«.
31. Добра мисао и добар приједлог. Одзив на чланак »Једна мисао и један предлог«. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 12, стр. 179–181.
Одзив на чланак: Јовановић, Једна мисао и један предлог. – *Просвета* 1905. бр. 2. О приједлогу да се приреди Опште-словенска учитељска конференција и изложба.
32. Проштајна ријеч. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 12, стр. 179.
Обавјештење јавности да се послједњу годину дана издајења лист гаси. – У питању су још у име уредника и издавача, и: Радоје Поповић, Перо Н. Калуђеровић и Андрија Вукић.
33. Подметање. – *Учитељски лист*, I/1905, бр. 12, стр. 188–189.
Литерарно дата сличица из разреда са приказом дјечјих карактера.
34. »Шта је карактер, подјела карактера, поправљање и развијање карактера«. – *Глас Црногорца*, XXV/1906, бр. 7, 18. II, стр. [3].
Писац обавјештава о изласку из штампе брошуре под горњим насловом. Изда. књижаре Мите Стајића, Београд.
35. На крају школске године. Quid- quid agis, prudenter agas et respice finem. – *Глас Црногорца*, XXXV/1906, бр. 27, 8. VII, стр. [3].
О проблему школовања послједице завршене основне школе.
36. Реферат о школама у Црној Гори. – *Глас Црногорца*, XXXV/1906, бр. 41, 14. X, стр. [2–3], бр. 42, 21. X, стр. [2–3]; бр. 43, 26. X, стр. [3–4].
Читан на I Свесрпском учитељском конгресу у Београду. Писац према примједби уз чланак.
37. РЕФЕРАТ О ШКОЛАМА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Учитель*, XXVI/1906, св. 1, септембар, стр. 59–72.
38. Школски гласник, лист за школу и учитеље. Излази у Новом Саду, Цетиње, 15 септембра 1910 год. – *Цетињски: вјесник*, III/1910, бр. 75, 18, IX, стр. [4].
Приказ листа.
39. Најглавније тешкоће у учитељском раду. – *Цетињски вјесник*, III/1910, бр. 90, 13. XI, стр. [2–3]; бр. 91, 17. XI стр. [2–3]; бр. 92, 20. XI стр. [2–3]; бр. 93, 24. XI, стр. [2–3]; бр. 94, 27. XI стр. [2]; бр. 95, 1. XII, стр. [2–3]; бр. 96, 5. XII, стр. [2–3].
40. НЕДЈЕЛНО–ПРАЗНИЧКЕ ШКОЛЕ. – *Зета Календар*, IV/1911, стр. 76–79.
41. Милан Рабреновић, учитељ: Напомене у школском раду наставницима основнијих школа. Прештампано из »Учитеља« Београд, 191. – *Цетињски вјесник*, IV/1911, бр. 37, 14. V стр. [3].
Приказ

- 42 Проф. др Т. Цијен: Основи физиолошке психологије, ауторизован пријевод Јов. Б. Јовановића, Јагодина 1911. – *Цетињски вјесник*, IV/1911, бр. 39, 23, стр. [3].
Приказ.
- 43 Један предлог у своје вријеме. Повећање пензије учитељима који су у пензији, и удовицама и сирочади умр. учитеља пензионера. [Лат.]. – *Народна ријеч*, I/1919, бр. 53, 6. XII, стр. 1.
- 44 Народно просвјешћивање. – *Народна ријеч*, II/1920, бр. 4, 23. VI, стр. (2).
О потреби да сва интелигенција Црне Горе ради на народном провјешћивању.
- 45 Приликом Југословенског учитељског конгреса. – *Народна ријеч*, II 1920, бр. 9, 10. VII стр. (2).
О проблемима које треба изнијети на конгресу, који ће се одржати у Београду.
- 46 Скромнот и уображеност у животу. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 363, 18. VIII, стр. 1–2.
Одломак из рукописа »Педагошке биљешке«.
- 47 Педагошка биљешка. 47. Правично оцјењују ученике. – *Цетињски гласник*, I/1929, бр. 1, 1. VIII, стр. 3.
Фрагмент из дјела у рукопису »Педагошке биљешке«.
- 48 ЧОВЈЕК И НАУКА. Наука, материјализам и морал. Треба ли човјека морално подизати или само учити. Снагу новца треба стезати. – *Епоха*, I/1930, бр. 10. 9. VIII, стр. 3.
[Мото]: У човјека се налази нарвствени закон, па према томе се може и мора да се нарвствено развија, јер када је закон ту – ту мора бити и способност и могућност за развијање и усавршавање. Debes ergo potes – мораш, дакле можеш. (Кант).
- 49 ВАСПИТАЊЕ И ВАСПИТНИ ФАКТОРИ. – *Епоха*, I/1930. бр. 12, 23. VIII, стр. 4.
- 50 МОНОТонија у животу и у школи – *Епоха*, II/1931, бр. 11, 28. III, стр. 3.
[Мото]: »Моралини живот састоја се од трчања, скокова, корачања и напакон сустајања« (Хегел).
- 51 НАДЗОР У ШКОЛАМА. Једно увијек актуелно питање. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 37, 30. VIII, стр. 4.
- 52 ИЗ ЗАПИСА БУРА ШПАДИЈЕРА. – *Цетињски лист*, VIII/1984, бр. 212, 10. XII, стр. 8.
Уз 150-тогодишњицу основне школе »Његош« на Цетињу. – Одломак из чланка о учитељским грешкама из *Учитељског листа* (1905):
- 52а ЧЕТРАДЕСЕТ И ДВИЈЕ ГРЕШКЕ НАСТАВНИКА. – *Просвјетни рад*, XII/1965, бр. 9, 1. V, стр. 8
Извод из чланка Б. Шпадијера о наставничким грешкама, објављеног у *Учитељском листу*. Приредио Мило Пејаковић.
- II – 26 *Књижевност и језик*
- 53 На Иванову граду (Соколу). – *Глас Црногорца*, XXIV/1895, бр. 44, 28. X, стр. [2–3]; бр. 45, 4. XI стр. [2–3], бр. 46, 11. XI, стр [2].
- 54 На рођендан књаза Петра Петровића–Његоша, великог војводе хереговачког (28. септембра 1898). – *Грађанин*, III/1898, бр. 42.
- 55 »Кличе Дунав и Марица«. Цетиње, 26. VII 1898. – *Невесинје*, I/1898, бр. 14, 5. VIII, стр. [2].
Пјесма у славу кнеза Фердинанда Кобуршког (бугарског краља).
- 56 Одговор М. Мијушковића на оцјену моје граматике (»Књижевни лист« св. VII и VIII. од о. г.). – *Просвјета*, XII/1901, св. XI–XII, стр. 627–646.
Полемика
- 57 Госпођици Н. Цетиње, 1891. – *Житко свет*, XXI/1906, бр. 4, стр. 86.
Пјесма.

- 58 Омладини. – *Споменац*, XVII/1910, бр. 9, стр. 133.
Пјесма.
- 59 Дјетету. Цетиње. – *Женски свет*, XXVII/1912, бр. 4, стр. 81.
Пјесма.
- 60 Посјета. – *Бока календар*, 1913, стр. 16.
Пјесма.
- 61 Фраонка. Цетиње. – *Женски свет*, XXVIII/1913, бр. 1, стр. 3.
Пјесма.
- 62 Косово је освећено. – *Женски свет*, XXVIII/1913, бр. 7–8, стр. 160.
Пјесма.
- 63 Пред ћивотом Св. Петра цетињскога. – *Бока велики илустровани календар*, VI/1914, стр. 12.
Пјесма.
- 64 Епиграми. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 361, 4. VIII, стр. 1.
Садржај. – Кажича. – Молба пјесникове.
65. Надгробни натпис. – *Слободна мисао*, VIII 1929, бр. 362, 11. VIII, стр. 1.
Садржај. – Надгробни натпис – Гноме.
- 66 Епиграми једном вјечном љубавнику. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 364, 25. VIII, стр. 1.
Пјесма.
- 67 Епиграми. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 366, 8. IX, стр. 1.
Садржај: Вјера и нада. – Лицејеру Н.Н. –
- 68 Поштујмо браћо! – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 373, 27. X, стр. 3.
Пјесма.
- 69 Епитаф. Натпис на гробу. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 374, 3. XI, стр. 3.
Пјесма.
- 70 Молитва малог Рада. Сатира. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 376, 17. XI, стр. 2.
Пјесма.
- 71 Волио сам. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 378, 1. XII, стр. 2.
Пјесма.
- 72 Карташ. Сатира. Цетиње, 1910 год. – *Слободна мисао* XIX/1930, 5. I, бр. 1, стр. 7.
Пјесма.
- 73 Лажне сузе. – *Слободна мисао*, XIX/1930, бр. 32, 3. VIII, стр. 1.
Пјесма.
- 74 Омладини. – *Слободна мисао*, XIX/1930, бр. 35, 24. VIII, стр. 1.
Пјесма
- 75 Немоћан је и ваш род. – *Слободна мисао*, XIX/1930, бр. 39, 21. IX, стр. 1.
Пјесма
- 76 Ускрснуће. Цетиње 1930. – *Слободна мисао*, XIX/1930, бр. 57, 16. XI, стр. 3.
Пјесма.
- 77 Збогом, Зето! Подгорица, 10. јуна 1931. г. – *Зета*, II/1931, бр. 37, 6. IX, стр. 3.
Пјесма
- 78 Што ја жудим. – *Зета*, II/1931, бр. 38, 10. IX, стр. 3.
Пјесма.

- 79 Неколико речи о пјесништву. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 7, 15. II, стр. 3.
Не треба уносити новине и туђинштине у нашу поезију.
- 80 Београду. Цетиње. – *Војнички гласник*, XIII/1932, бр. 7, стр. 108.
- 81 Над робом витешког краља Александра I ујединитеља. Цетиње, 1934 г. – *Ловћенски одјек*, I/1934, бр. 28. 6. XI, стр. 2.
Пјесма.
- 82 Сјећање на Јована Раслапчевића – техничара. – *Слободна мисао*, 14 (13)/1934, бр. 46, 2. XII стр. 4.
Пјесма.
- 83 Једно сјећање на Велимира П. Мартиновића. Цетиње 1934 г. – *Слободна мисао*, 14 (13)/1934, бр. 49, 23. XII, стр. 6.
Пјесма.
- 84 Наредба витешког краља. – *Ловћенски одјек*, II/1935, бр. 1. 6. I, стр. 2.
Пјесме.

II – 2в Народна књижевност

- 85 Народне умотворине. Прибиљежио – . Цетиње, 19 фебруара и 30 марта 1896. – *Луча*, II/1896, бр. 2, стр. 84–88; бр. 5, стр. 228–232; бр. 11, стр. 518–519.
Садржај: – Чудеса Св. Саве; Цар и навака; Ту ти нећу мање од гроша; Права заклетва; Бег и тикве; Бурчија и кандидија; Паметно паче; Хоће превари цара; Милутин у Приморје; Тврдица све једном плати; Монах у Јерусалиму; Поп и баба.
- 86 [Приповетке.] Прибиљежио. – *Луча*, III/1897, бр. 1/2, стр. 75–77.
Садржај: Невјерна жена; Права мука не гине.
- 87 Цар и његов побратим. Прибиљежио. – *Луча*, III/1897, бр. 5, стр. 220–221.
- 88 Тешко брату без брата. Прибиљежио – . – *Луча*, III/1897, бр. 6, стр. 270–271.
- 89 Млади и матори миш и мачка. Народна прича. Чланак 74. у Четвртој Читанци. Написао. – . – *Просвјета*, XII/1901, св. 3–4, стр. 174–180.
На почетку чланка је у цјелости штампана само народна прича, чији наслов чланак носи. Сам чланак је педагошког карактера о послушности на темељу обраде споменуте приче.

II – 2ц Разно

- 90 Исајилу Томићу на Цетиње. У Угриновцима, 4 децембра 1896. – *Ново време*, VIII/1896, бр. 96, стр. [4]
Одговор на напад на проту Јока Шпадијера у америчком листу *Слобода* за 1896. годину.
- 91 Црна Гора пред уједињењем (политичке и психолошке прилике до 1918 године). – *Будућност*, књ. II/1922, бр. 12, стр. 1113–1118.
- 92 Јадранска жељезница преко Цетиња. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 35, 16. VIII, стр. 1–2.
- 93 Друштво за подизање и улепшавање вароши. – *Трговински гласник*, XLI/1931, бр. 11, стр. 3.
О потреби оснивања.
- 94 Књига и народ. – *Трговински гласник*, XLI/1931, бр. 57, стр. 2–3.
О организационој страни ширења књиге.
- 95 НАШИ ОБИЧАЈИ . . . – *Цетињски одјек*, I/1933, бр. 10, 2. X, стр. 1–2.

- 96 Највећи непријатељ човјека и његовог потомства. – *Цетињски одјек*, I/1932, бр. 16, 13. XI, стр. 1.
[Мото]: »Најгора је посљедица алкохолизма што он уништава плод у клици, и што полако, али сигурно дегенерише расу«. (Dr Mebius).
- 97 СЕБИЧНОСТ ИЛИ ЕГОИЗАМ И ДАНАШЊА СВЈЕТСКА КРИЗА. – *Цетињски одјек*, II/1933, бр. 25, 22. I, стр. 3.
- 98 Свештеници и њихове дужности. – *Пастир*, I/1936, бр. 6, стр. 169–171.

II 3 ПРЕВОДИ

- 99 ОПСАДА СЕВАСТОПОЉА од Л. Толстоја. Превео Б. Шпадијер. – *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 32, 6. VIII, стр. [1–3]; бр. 33, 13. VIII, стр. [1–3]; бр. 34, 20. VIII, стр. [2–3]; бр. 35, 27. VIII, стр. [2–3]; бр. 38, 17. IX, стр. [2–3]; бр. 39, 24. IX, стр. [2–3]; бр. 40, 1. X стр. [1–3]; бр. 41, 8. X, стр. [2–3].
Шпадијер, заједно са Гојком Змајевићем који је 1893. преводио Толстоја у *Гласу Црногорца*, спада у прве црногорске преводиоце овог великана пера.

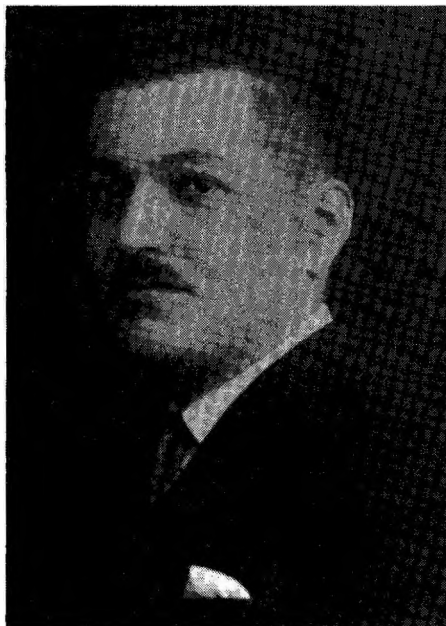
III ЛИТЕРАТУРА О БУРУ ШПАДИЈЕРУ

- 1 АНОНИМ: НЕВЈЕРНА ЖЕНА – *Босанска вила*, 1899, бр. 15–16, стр. 220.
Биљешка о појави Шпадијереве књиге – комедије.
- 2 Аноним: НОВА КЊИГА. – *Босанска вила*, 1906, бр. 4, стр. 64.
Биљешка о преводу Буре Шпадијера књиге Самуила Смајлса »Шта је карактер, подјела карактера, поправљање и развијање карактера«.
- 3 Аноним: Бранково коло. – *Браник*, 23/1907, бр. 63, стр. 4.
Приказ књиге Б. Шпадијера од стране Ј. Медурића.
- 4 Аноним: Шта је карактер. – *Дело*, 1906, 39, 2, стр. 270–271.
Биљешка о расправи Буре Шпадијера.
- 5 Аноним: Невјерна жена. Комедија у три чина од Буре Шпадијера. У Загребу. – *Зора*, IV/1899, бр. 8/9, стр. 312–313.
Приказ и оцјена.
6. Из »Учитеља« засебно је одштампан Буре Шпадијера . . . *Нова искра*, VIII/1906, 11–12 (новембар-децембар), стр 378.
Биљешка о »Реферату о школама у Црној Гори«.
- 7 Аноним: Једна немила појава на пољу наше школске књижевности. – *Просвјета*, III/1892, бр. 7, стр. 106–107.
О личном тону полемичара, поводом полемике око граматике, уџбеника за основне школе од Буре Шпадијера.
- 8 Аноним: Буро Шпадијер. – Шта је карактер? (Che cosa é il carattera). *Уставност*, I/1906, бр. 29, 22. VII, стр. [2].
- 9 Аноним: Најглавније тешкоће у учитељском раду. Написао Буро Шпадијер, школски надзорник. Цетиње. Штампано у Кр. Црн. Држ. Штампарији. – *Школски гласник*, IV/1911, бр. 3, стр. 51.
Приказ књиге.
- 10 [Вулетић, Саво] XAVERIUS: Други одговор на критику и одговор М. Мијушковића, од Буре Шпадијера. Цетиње. К. ц. државна штампарија. 1902. Никшић, августа 1902 год. – *Књижевни лист*, II/1902, бр. 7/8, стр. 211–215. Потпис: псеудоним Xaverius.
- 11 Вуковић, Раде: Библиографија »Учитељског листа«, Цетиње 1905. – *Васпитање и образовање*, I/1975, бр. 4, стр. 117–142.

- 12 J.J.: **НАЈГЛАВНИЈЕ ТЕШКОЋЕ У УЧИТЕЉСКОМ РАДУ**. Написао Буро Шпадијер. – *Браник*, XXVI/1910, бр. 252, стр. 5.
Приказ.
- 13 Лотић, Љубомир: Буро Шпадијер, Најглавнија тешкоћа у учитељском раду. Написао – школски надзорник. Цетиње. Штампано у Кр. црног. државној штампарији. стр. 48. – *Летопис Матице српске*, LXXXVII/1912, књ. 286, св. 2, стр. 90–93.
- 14 ЛУКИЋ, Василије: *Школство у Подгорици 1879–1915*. Према документима из Архива СРЦГ. – Титоград: Републички завод – за унапређивање школства, 1983.
О Б. Шпадијеру на стр. 75–86.
- 15 Мартиновић, Нико С.: *Развитак штампе и штампарства у Црној Гори 1493–1945*. – Београд 1965, стр. 71, 149, 150, 174, 175, 197.
- 16 МЕДУРИЋ, Јов[ан] З: РЕФЕРАТ О ШКОЛАМА У ЦРНОЈ ГОРИ ОД Б[УРА] ШПАДИЈЕРА. – *Бранково коло*, XII/1907, бр. 7, стр. 186.
Биљешка да је овај реферат прештампан из *Учителја* (св. 1), Цетиње 1906.
- 17 Мијушковић, Мир[ко]: Српска граматика за III и IV разред основнијех школа у Књажевину Црној Гори, саставно Буро Шпадијер; прегледала К. ц. Школска комисија. Цетиње, К.ц. државна штампарија 1900. – *Књижевни лист*, I/1901, бр. 7/8, стр. 280–284.
- 18 Мијушковић, Мирко: Да разбистримо. Одговор на одговор. Цетиње. – *Књижевни лист*, I/1901, бр. 12, стр. 421–445.
Поводом чланка Буре Шпадијера из *Просвјете*, св. 11/12 за 1901. око пишевог приказа »Српске граматике« из *Књижевног листа*, св. 7/8 за 1901. годину.
- 19 МИЉАНИЋ, Новак Р.: Једна заборављена комедија. – *Побједа*, 1973, бр. 3175, 25. II, стр. 14.
Осврт на »Невјерну жену« Буре Шпадијера.
- 20 МИЉАНИЋ, Новак Р.: ПРВИ ЦРНОГОРСКИ ПРЕВОДИ ЛАВА ТОЛСТОЈА. – *Побједа*, XX-XVII/1982, бр. 5781, 9. I, стр. 11.
О преводима Гојка Змајевића (1893) и Буре Шпадијера (1894) у листу *Глас Црногорца*.
- 21 П.: БУРО ШПАДИЈЕР. – *Побједа*, X/1953, бр. 38, (14. V, стр. 5.
- 22 Поповић, Душан: Двије нове комедије. – *Србобран* XVI/1899, бр. 120.
Приказ и оцена Цветићеве политичке комедије »Браћа« и Шпадијерове комедије »Невјерна жена«.
- 23 Пејовић, Боко: *Развитак просвјете и културе у Црној Гори 1852–1916*. – Цетиње, 1971; стр. 21, 32–33, 59, 95–98, 113, 172, 227, 248.
- 24 Радосављевић, Паја Р.: Буро Шпадијер, Најглавније тешкоће у учитељском раду. Цетиње, штампано у Кр. Цр. штампарији, 1910. Њујорк. – *Школски гласник*, IV/1911, бр. 7, стр. 122–123.
Приказ књиге.
- 25 ШПАДИЈЕР, Буро: Шта је карактер, подјела карактера, поправљање и развијање«. – *Уставност*, I/1906, бр. 6,9. II, стр. [4].
Оглас.
- 26 Шуковић, Радивоје: Прве расправе о црногорским уџбеницима матерњег језика и њихов значај за историју књижевног језика и литературе. – *Зборник радова 1834–1974. 140 година школе Његош Цетиње*. Цетиње, 1976, стр. 232–247.



ГЛИГОРИЈЕ ПЕЈАНОВИЋ (1888–1960)



I БИОГРАФИЈА

Рођен је у Подгорици (данашњем Титограду) 27. јануара 1888. године, у породици познатој по својој честитости. У мјесту рођења завршио је нижу гимназију и похађао трговачку академију. Прве године службовања провео је у Црној Гори. Од 1904. године био је чиновник Управе црногорског монопола дувана. Обављао је послове књиговође све до краја самосталности црногорске државе у првом свјетском рату. У току балканских ратова (1912–1913) и неко вријеме првог свјетског рата (1914–1915) био је лични писар краља Николе I Петровића Његоша. (Краљ му је био дао надимак «качак».) Послије првог свјетског рата од 1. фебруара 1919. године пријешао је на рад у Управу државних монопола у Београду. Благодарни предузимљивости и неуморном раду, убрзо је избио у ред истакнутих монополских службеника, унапријеђен је за шефа Одсека за извоз дувана, гдје је остао све до 6. новембра 1945. године када је пензионисан са звањем вишег монополског савјетника. Тако континуиран и пожртвован рад Глига Пејановића у овој бранши, допринио је да је он својој струци дао веома значајан допринос, не само у практичном, већ и у информативно–теоретском погледу. Био је један од истакнутих покретача и писаца југословенске дуванске публицистике.

Глигорије Пејановић се у току читавог свог живота бавио књигом. Као књижевни полетарац, почео је с објављивањем пјесама у сомборском *Голубу*. Прво је објавио 1906. године једну приповијетку (с италијанског), а затим 1907. цртицу из подгоричког живота – «Бјегунац». Наредне 1908. године покренуо је у Подгорици календар–алманах *Зету*, прву периодичну публикацију часописног типа у овоме мјесту, и уредио седам годишта у времену 1908–1914. године. У односу на остале црногорске годишњаке, *Зета* се концепцијски и садржајно разликује. Прва два го-

дишта припадају типу календара, а сва остала су алманаси.¹ Пејановић је, у вријеме уређивања свог годишњака, запажену активност испољавао и у разним видовима културног рада и стваралаштва у свом мјесту. Као секретар Дилетантског позоришног друштва у Подгорици, судјеловао је у развијању позоришног аматеризма.²

Између два свјетска рата Пејановић се истакао као публициста и редактор. Са неколико својих колега покренуо је у Београду 1920. године *Монополски гласник*, орган Удружења монополских чиновника и службеника Југославије. Био је одговорни уредник, главни уредник, уредник и сарадник од оснивања листа па до 1. априла 1941. године. *Монополски гласник* је излазио као полумјесечник или недјељни лист. Пејановић је његов одговорни уредник у првој и потоњој години излажења листа, затим 1929 (бр. 46–52), 1930 (бр. 1–52), па до краја 1931. (бр. 1–52), а главни уредник: 1932. године (бр. 1–40) и уредник сљедеће три године: 1934 (бр. 1–49), 1935 (бр. 1–52) и 1936 (бр. 1–50). У овом листу била је претежно заступљена стручна тематика наших дувана, а нарочито актуелна питања о гајењу, преради и трговини ове индустријске културе. Као добар познавалац дуванске проблематике уопште, Пејановић је врло успјешно уређивао лист, а поред тога и сам је попуњавао увелико његове ступце. Уз то, он је уређивао и припремао за штампу *Монополски календар* (1921, 1922, 1935. и 1941), шематизам монополске струке, са забавним и стручним дијелом, који је »наилазио на добар пријем међу монополским службеницима и произвођачима дувана.«³ Био је уредник едиције »Мала библиотека«, у оквиру које је објављивана стручна дуванска литература. Своје стручне чланке, поглавито из области производње и трговине југословенских и оријенталних дувана, Пејановић је објављивао још и у *Новој зори*, календару Удружења монополских чиновника и службеника Југославије (1926, 1927), *Трговинском гласнику* (Београд, 1925–1927) и *Југословенском лојду* (Загреб, 1923–1927).

Осим уређивачког рада чланака које је публиковао у периодици, Гл. Пејановић је посебно објавио двије књиге: »Кратка упутства о гајењу дувана« и »Култура ароматичних дувана 'Смирне'. Ову другу је, по страним изворима, урадио и коауторству са Драгутином Вуличевићем. Иначе, његова прва књига је уједно и прва те врсте у Југославији, доживјела је у кратком интервалу, од 1921. до 1924. године, три издања у укупном тиражу од 30 000 примјерака.

И преводилачки рад Глигорија Пејановића је доста плодан. Преводио је с италијанског и француског језика стручну литературу о дувану, а огледао се и у преводу прозе. Још 1914. године превео је и публиковао у штампарији Министарства војног Краљевине Црне Горе на Цетињу популарну брошуру »Народне поуке о гајењу дувана у Црној Гори« од дра Итала Павиола.⁴ Посебно је објавио и ове ауторизоване преводе: »БУГАРСКИ ДУВАН«, »ПРОИЗВОДЊА ДУВАНА У БУГАРСКОЈ« и »ТРГОВИНА ДУВАНОМ У БУГАРСКОЈ« од истог аутора – дра Едуарда Фернандец–Диаса (превод с француског). Ради популаризације дуванске производње, гајења и трговине овом културом, повремено је преводио и објављивао чланке у стручној периодици. Занимљиво је напоменути и то да је још 1909. године превео с француског приповијетку »Болеслав« од Максима Горког, коју је

¹ Види о профилу, садржају и значају Календара–алманаха *Зете* у књ. Радивоја Шуковића: *Црногорски алманаси и календари* (1835–1914), у издању Централне народне библиотеке (Цетиње, 1980), стр. 111–127.

² Р. Шуковић: *op. cit.*, стр. 116

³ *Дувански гласник*, Београд, IV/1960, бр. 6 (јуни), стр. [16]

⁴ На књизи није означено име преводиоца, јер га је исти, како то сам истиче на једном мјесту, намјерно изоставио приликом коректуре. Међутим, аутор је на дарованом примјерку преводиоцу својеручно то »потврдио« овим ријечима: »Госп. Глигу Пејановићу, који је компетентно и с љубављу умео створити приступачним црногорском произвођачу, ове моје кратке савете, искрено захваљујући».

Подгорица, 26. V 1914.

прво објавио у *Цетињском вјеснику* (21. фебруара 1909), а потом прештампао исте године у алманаху *Зета*.

Поред чланака стручно–научног карактера у оквиру рубрике »Занимљиве сваштице« у *Монополском гласнику* (1930: 4,9, 12, 14 и 16) саопштавао је разне анегдоте, које је, углавном, преузимао из италијанске литературе и преводио за свој лист. С италијанског језика је превео и припремио за штампу рукопис »Наполеон у 300 историјских анегдота« од Марћела Ардуина, али није успио да их објави. У рукопису му је, такође, остало и око 80 разних анегдота из Црне Горе или о Црногорцима уопште.

Према неким подацима, Пејановић је објављивао и у страним стручним часописима (*Међународна ревија за дуван* – свеске за децембар 1929. и јануар 1930. Париз: »Revié de Balkan«, Париз и у гласилу Института за културу дувана у Скафатима – Италија,⁵ али, на жалост, до библиографских података за те његове радове нијесмо били у прилици да дођемо.

Умро је у Београду 2. маја 1960. године, у 73. години живота. Сахрањен је 4. маја на Новом гробљу у Београду. »Са покојним Пејановићем отишао је за увек из наше средине један добар познавалац дуванске проблематике и један од иницијатора и покретача наше дуванске публицистике. Нека је светла успомена на Глигорија Пејановића«, у знак пијетета и сјећања, између осталог, рекао је у некрологу др Реља Димитријевић.⁶

Сабирајући библиографске податке о стваралаштву и преводилаштву Глигорија Пејановића, заслужног публицисте из области дувана и дуванске индустрије, који се и шире бавио: публицистиком, преводилачким и књижевним радом, била нам је намјера да укажемо на његов васколик стваралачки опус, који, без сумње, заслужује признање и похвалу, поготову када се има у виду да је то рад, малтене, једног самоука.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ГЛИГОРИЈА ПЕЈАНОВИЋА

A ОРИГИНАЛНИ РАДОВИ

а) ПОСЕБНА ДЈЕЛА

- 1 КРАТКА УПУТСТВА О ГАЈЕЊУ ДУВАНА. Написао – Београд: Штампарија »Св. Сава«, 1921. – 30 стр.; 8°
- 2 Ibidem. 2. издање. Београд: Штампарија Аце Максимовића, 1923. – 60 стр.; 8°
- 3 Ibidem. 3. издање. Београд: Штампарија »Св. Сава«, 1924. – 60 стр.; 8°
- 4 КУЛТУРА АРОМАТИЧНИХ ДУВАНА »СМИРНЕ«. Из страних извора прикупили Драг. Вуличевић и Гл. Пејановић. Удружење монополских чиновника и службе. Београд: Штампарија »Св. Сава«, 1924, 1 свеска. – 35 стр.; 12°

Мала библиотека, св. 1

б) ЧЛАНЦИ И БИЉЕШКЕ

- 1 Одабирање стабљика за семе. – *Монополски гласник*, III/1922, бр. 4, стр. 232
- 2 Из струке . . . – *Монополски гласник*, III/1922, бр. 6, стр. 246–247; бр. 7, стр. 253–254; бр. 10, стр. 3–4

⁵ Према аутобиографским подацима Пејановића (Архивски фонд Централне народне библиотеке СРЦГ, Глигорије Пејановић, бр. 61, стр. 1286)

⁶ *Дувански гласник*, IV/1960; бр. 6, стр. 61

- 3 Подешавање укуса и ароме дувана. – *Монополски гласник*, III/1922, бр. 18, стр. 3
- 4 Одговор г. Глигорија Пејановића. – *Монополски гласник*, III/1922, бр. 15, стр. 4.
- 5 ПОБЕДА 1912–1918. – *Монополски гласник*, III/1922, бр. 18, стр.
- 6 Производња дувана у Бугарској. – *Монополски гласник*, III/1922, бр. 20, стр. 2–3
- 7 Производња дувана у Црној Гори. – *Монополски гласник*, Београд, III/1922, бр. 21, стр. 4
- 8 Монопол дувана, његов значај у привреди и индустрији уопште. – *Jugoslovenski Lloyd*, XV/1923, бр. 3, стр. 2
- 9 Прогноза наше дуванске бербе у 1923. г. – *Jugoslovenski Lloyd*, XV/1923, бр. 153, стр. 1.
- 10 Вести . . . – *Монополски гласник*, IV/1923, бр. 6, стр. 3–4
- 11 Потреба удруживања. – *Монополски гласник*, IV/1923, бр. 9, стр. 1–2
- 12 Наше удружење. – *Монополски гласник*, IV/1923, бр. 10, стр. 1
- 13 Производња дувана у Грчкој. – *Монополски гласник*, IV/1923, бр. 27, стр. 1
- 14 Производња дувана у Грчкој. – *Монополски гласник*, IV/1923, бр. 27, стр. 1
- 15 Сређивање и амбалирање (повез и денчење). – *Монополски гласник*, IV/1923, бр. 30, стр. 2–3
- 16 Ферментација дувана. – *Монополски гласник*, V/1924, бр. 1, стр. 3
- 17 Производња дувана на Балкану. – *Монополски гласник*, V/1924, бр. 3, стр. 2–3
- 18 Нега дуванских струкова на дуваништу. – *Монополски гласник*, V/1924, бр. 20 и 21, стр. 3
- 19 Расађивање. – *Монополски гласник*, V/1924, бр. 23, стр. 2
- 20 Култура дувана у Бугарској. – *Монополски гласник*, V/1924, бр. 53 стр. 1–2
- 21 Производња дувана у Грчкој. – *Jugoslovenski Lloyd*, XVII/1925, бр. 262, стр. 2–3
- 22 Производња дувана у Бугарској. – *Jugoslovenski Lloyd*, XVII/1925, бр. 284, стр. 1–2
- 23 Криза на тржишту оријенталских дувана. – *Трговински гласник*, Београд XXXV/1925, бр. 266, стр. 3
- 24 Култура оријенталских дувана. – *Нова зора*, 1926, стр. 137–144
Са картом распрострањења оријенталних дувана и фотографијом аутора
- 25 Неколико речи о бившем монополу и производњи дувана у Црној Гори. – *Нова зора*, 1927, стр. 81–83
- 26 НЕГА ДУВАНСКИХ СТРУКОВА НА ДУВАНИШТУ. – *Нова зора*, 1927, стр. 82–83
- 27 О КВАЛИТЕТУ ДУВАНА С ПОГЛЕДОМ НА ПУШЕЊЕ. – *Нова зора*, 1927, стр. 93–94
- 28 ДУВАНСКЕ КООПЕРАЦИЈЕ У БУГАРСКОЈ. – *Трговински гласник*, XXXVII/1927, бр. 148, стр. 3. Ауторизовао писац

- 29 УСЛОВИ И НАЧИН ПРОДАЈЕ ДУВАНА НА ХОЛАНДСКОЈ ПИЈАЦИ. – *Монополски гласник*, XIII/1932, бр. 5, стр. 2–3. Ауторизовао писац
- 30 ИЗВОЗ БУГАРСКИХ ДУВАНА. – *Монополски гласник*, XIII/1932, бр. 8, стр. 2–3
- 31 ПИТАЊЕ ИЗМЕШАНОСТИ РАСА ПРИ ГАЈЕЊУ САЛЕНИТИНСКИХ ДУВАНА ДР М. БЕНИНКАЗА (Публикација бр. 3 Огледног института за гајење »Салентинског дувана Луиба Стараће–Биленто« Лаће, август 1931 – IX). – *Монополски гласник*, XIII/1932, бр. 9, стр. 1–2
- 32 ПРОИЗВОДЊА ДУВАНА У ИНОСТРАНСТВУ. – *Монополски гласник*, XIII/1932, бр. 44, стр. 2–3; бр. 45, стр. 2; бр. 46, стр. 2; бр. 47, стр. 1–2; бр. 48, стр. 1; бр. 49, стр. 2; бр. 50, стр. 1–2. Потпис иницијалом имена Г и шифром Гл.
- 33 ИЗВОЗ ОРИЈЕНТАЛСКИХ ДУВАНА. – *Монополски гласник*, XIII/1932, бр. 50, стр. 3. Потпис: Г.

Б КЊИЖЕВНОСТ

- 1 СТУДЕНТСКО КУПАТИЛО. – *Голуб*, XXVIII/1906, бр. 7, стр. 108
Приповијетка (превод с италијанског језика)
- 2 БЈЕГУНАЦ. – *Голуб*, XXIX/1907, бр. 18, стр. 274–278
Приповијетка – цртица из подгоричког живота
- 3 ПОШТУЈТЕ СТАРЦЕ. – *Голуб*, XXX/1908, бр. 1, стр. 10
Приповијетка (превод с италијанског)
- 4 ЧУДНО ЗНАМЕЊЕ. – *Зета*, IV/1913, стр. 50. Ауторизовао писац
Ова pjesма је објављена без потписа, што је навело Радивоја Шуковића да је припише Мићуну Павићевићу (види Радивоје Шуковић: *Црногорски алманаси и календари (1835–1914)*, Цетиње 1980, стр. 130, библиографска јединица 26)
- 5 ЈЕДАН ОД МНОГИХ. – *Монополски гласник*, XII/1931, бр. 39, стр. 1–2. Потписано псеудонимом *Б. Југословенски*
Приповијетка
- 6 »Пут једне песме о Његошевој смрти« – *Стварање*, VI/1951, бр. 10–11, стр. 675–679

В РАЗНО. НАУЧНО-ПОПУЛАРНИ И ПРИГОДНИ ЧЛАНЦИ

- 1 СВЕТСКИ РАТ. – *Зета*, VII/1914, стр. 29–32. Ауторизовао писац
О првом балканском рату. Као мото овом тексту штампан одломак pjesме »На Вардару« од Војислава Илића:
*»Суро, вјечито стјење гордо се у небо диже,
над урвинама равним орли се с облаком боре;
А доле, са страшним шумом, Вардар се пјени и стиче,
И пада, кроз уске кланце, у сиње Јегејско море.
О вали, о рјеко српска! столећа тако се губе,
И као таласи тону у море вјечности тавне . . .
Ал твоје бисерне капље камена подножја љубе,
Гдје споменици стоје народне прошлости славне.
Али ће, ко рајски феникс сијнути слобода мила,
И ја ћу стајати ведар, гдје сада погружен стојим
И наш ће орао бјели широко развити крила
Над урвинама твојим.*

ВОЈИСЛАВ Илић



- 2 Уз чланак »СВЕТИ РАТ«. – *Зета*, VII/1914, стр. 39. Ауторизовао писац

3 ЈОШ НЕКОЛИКО ПОДАТАКА О СКОРО ЗАБОРАВЉЕНОМ СПИСАТЕЉУ ИЗ КУЧА СТЕВАНУ ДУЧИЋУ. – *Побједа*, X/1953, бр. 102, 20. децембар, стр. (6)

Г ПРЕВОДИ

а. Посебна издања

- 1 Др Итало Павиоло: НАРОДНЕ ПОУКЕ О ГАЈЕЊУ ДУВАНА У ЦРНОЈ ГОРИ. Цетиње: Штампарија Кр. цр. Министарства војног, 1914. – 72 стр.; 8°
На књизи није означено име преводиоца. Међутим, аутор је на даровном примјерку преводиоцу својеручно написао следећу посвету: »Госп. Гаиљу Пејановићу, који је компетентно и с љубављу умео створити приступачним црногорском произвођачу ове моје кратке савете, искрено захваљујући
Подгорица, 28. V 1914. Др Итало Павиоло, с.р.»
- 2 Др Едуард Фернандец–Диас: БУГАРСКИ ДУВАН. Београд: Штампарија државне маркарнице, 1930. – 28 стр.; 12°
Ауторизовани превод с француског језика.
- 3 Др Едуард Фернандец–Диас: ПРОИЗВОДЊА ДУВАНА У БУГАРСКОЈ. Београд: Штампа државне маркарнице, 1931. – 97 стр.; 12°
Ауторизовани превод с француског језика
- 4 Др Едуард Фернандец–Диас: ТРГОВИНА ДУВАНОМ У БУГАРСКОЈ. Београд: Штампа државне маркарнице, 1931. – 97 стр.; 12°
Ауторизовани превод с француског
- 5 БОАЕСЛАВ од Максима Горког [Превео П.]. – *Зета*, II/1909, стр. 54–60
Приповијетка је објављена претходно, исте године и у »Цетињском вјеснику« (21. фебруара 1909)
- 6 Едмондо де Амићис: ЛОМБАРДИЈСКИ СТРАЖАР. – *Зета*, V/1912, стр.
Превод с италијанског
- 7 Др Итало Павиоло: АГРАРНА ВРИЈЕДНОСТ НОВЕ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Зета*, VII/1914, стр. 81–87
Превод с италијанског
- 8 Gabriele D'Annunzio: АУТОБИОГРАФИЈА ЈЕДНЕ ЦИГАРЕТЕ [Превео Гл. П.]. – *Монополски гласник*, X/1929, бр. 50, стр. 2–3
Фелтон с италијанског
- 9 Евгеније Хелтај: СОБНИ ДРУГ [Превео Гл. П.]. – *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 2, стр. 2–3
Фелтон с италијанског
- 10 Арнадо Факарали: ОНАЈ ШТО ПЛАБАШЕ ДУГОВЕ [Превео Гл. П.]. – *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 4, стр. 2–3
Фелтон с италијанског
- 11 Др Едуард Фернандец–Диас: КУЛТУРА ДУВАНА У БУГАРСКОЈ. – *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 5, стр. 1–2; бр. 6, стр. 1–2
С француског Гл. Пејановић
- 12 ИНДУСТРИЈА НАФТЕ. *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 5, стр. 1
- 13 ОРГАНИЗАЦИЈА ИНДУСТРИЈЕ НАФТЕ. – *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 6, стр. 1
Потпис: Гл. П.
- 14 Др Едуард Фернандец–Диас: ПРОИЗВОДЊА ДУВАНА У БУГАРСКОЈ [С француског Гл. Пејановић]. – *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 16, стр. 3–4; бр. 18, стр. 3; бр. 19, стр.

1–2; бр. 20, стр. 1–2; бр. 22, стр. 2; бр. 29, стр. 2–3; бр. 30, стр. 1–2; бр. 31, стр. 2–3; бр. 32, стр. 2; бр. 37, стр. 2–3, бр. 51 и 52 стр. 2.

б. Научно-популарни чланци. Фелџони. Приче

- 15 Др Едуард Фернандец–Диас: ТРГОВИНА ДУВАНОМ У БУГАРСКОЈ. – *Монополски гласник*, XII/1931, бр. 1 и 2, стр. 1–2; бр. 3, стр. 1–2; бр. 8, стр. 1–2.
Превод с француског језика
- 16 Др Едуард Фернандец–Диас: УЛОГА КОЈУ ДУВАН ИГРА У ЖИВОТУ И МЕРЕ ЗА ЊЕГОВУ ЗАШТИТУ. – *Монополски гласник*, XII/1931, бр. 11, стр. 2–3; бр. 12, стр. 1–2; бр. 13, стр. 1–2
Превод с француског
- 17 Др Едуард Фернандец–Диас: ОРГАНИЗАЦИЈА ДУВАНСКЕ ИЗВОЗНЕ ТРГОВИНЕ НА Оријенту. – *Монополски гласник*, XII/1931, бр. 33, стр. 3. Без потписа
- 18 Др Едуард Фернандец–Диас: ЛЕЈЕ. – *Монополски гласник*, XIII/1932, бр. 1, стр. 2

Д РУКОПИСНА ОСТАВШТИНА

1 ПРВА ВЕБА ИНДУСТРИЈСКА УСТАНОВА У ЗЕМЉИ

Дактилографисани рукопис од 11 страница односи се на увођење монопола дувана у Црној Гори (Архивски фонд Централне народне библиотеке)

2 Томаш Вукотић: УСПОМЕНЕ ИЗ МОГА ЖИВОТА У ЦРНОЈ ГОРИ

За штампу средио и предговор написао Гл. Н. Пејановић (Архивски фонд ЦНБ)

3 Марћело Ардуино: НАПОЛЕОН У 300 ИСТОРИЈСКИХ АНЕГДОТА

Превео с италијанског и припремио за штампу

4 Луиџи Пирандело: ЈЕДАН СУВИШАН. Новела

Превео с италијанског

5 Разне анегдоте (око 80), већином из Црне Горе или о Црногорцима.



ВЛАДО МИЈУШКОВИЋ (1909 – 1963)



Црногорски књижевник, запажени културни и просвјетни радник владимир Мијушковић рођен је 26. октобра 1909. године у Кунку код Никшића. Основну школу је свршио у Богетићима, а гимназију у Никшићу. Године 1930. уписао је југословенску књижевност на Филозофском факултету у Љубљани. Студије је прекинуо 1932. године, када се вратио у Никшић и једно вријеме сарађивао у ондашњем напредном листу *Слободна мисао*, који је уређивао искусни новинар Стојан Церовић. Од 1936. године радио је као професионални новинар, сарадник београдских новина: *Правда* и *Политика*.* Уочи другог свјетског рата провео је једну школску годину у Београду ради довршавања студија књижевности. Ратни догађаји су га, међутим, у томе омели. Иза ослобођења, концем 1945. године постављен је за наставника Никшићке гимназије. Наредне школске године добио је поштеду да доврши неколико пута прекидане студије. Завршивши 1946. године Филозофски факултет Београдског универзитета, посветио се наставничкој каријери у Никшићу. Био је професор књижевности у Никшићкој гимназији до краја живота. Умро је 30. новембра 1963. у 55. години живота.

Владимир Мијушковић као књижевник и публициста је тијесно повезан са завичајним поднебљем, са људима и његовим судбинама из ближе и даље прошлости средине из које је потекао. Епска средина из које је поникао и менталитет људи његова завичаја увелико су детерминисали његово стваралаштво. Још у најранијем дјетињству могао је да чује многе истините легенде и примјере »чојства и јунаштва«, да напоји дјечју машту незаборавним ликовима старих мудраца и бојовника.

Мијушковић је још као гимназијалац почео да пише стихове, цртице и приповијетке са мотивима из завичајне средине. Сликао је »читаву галерију ликова

* В. Мијушковић је сарађивао и иза Другог свјетског рата у београдској *Политици* – све до 1958. године, као сарадник из Никшића.

горштака и рзалија, жена-баница и јунака«, забиљежио многе анегдоте »са њиховог мукотрпног пута, обиље обичаја и моралних норми које је стварало једно немирно вријеме« и све је то искрено и добронамјерно казивао.¹ – »Приповиједања« његових сељака везивала су га за националну традицију коју је схватао као истинско творачко начело и врело из којег је црпио инспирацију. Отуда је и његово дјело прожето традицијом.

В. Мијушковић је био прилично плодан писац. Његово књижевно и новинарско стваралаштво, обимно и разнолико, разасуто је у бројним југословенским периодичним публикацијама. Између два свјетска рата сарађивао је у *Слободној мисли*, *Правди* и *Политици*, а уз то још у: *Ваљцима*, *Записима*, *Зети* и *Зетском гласнику*. У поратном раздобљу објављивао је у црногорским часописима и новинама: *Стварању*, *Сусретима*, *Историјским записима*, *Просвјетном раду*, *Побједи*, *Омладинском покрету*, *Титовом пиониру* и *Никшићким новинама*, затим ванцрногорским: *Београдским новинама*, *Бродоградитељу*, *Животу*, *Задрузи*, *Инвалидском листу*, *Керемпуху*, *Књижевним новинама*, *Језу*, *Културном раднику*, *Малим новинама*, *Народној армији*, *Ослобођењу*, *Политици*, *Прегледу*, *Пионирима*, *Просветном прегледу*, *Седмој сили*, *Црвеној звезди* и *Чичку*.

У споменутој периодици В. Мијушковић је публиковао своје приповијетке, одломке из романа, драме, радио-драме, фељтоне, козерије, студије о карактеру и менталитету Црногораца гледаном кроз анегдоте, расправе о писцима, рецензије на поједина дјела и друге прилоге.

Писао је и позоришне комаде. Мијушковић је први црногорски књижевник из међуратног периода чија се дјела приказују на позоришној сцени. Његов позоришни комад »Моји бетићи«, који је написао заједно са познатим редитељем Јованом Гецом 1939. године, изазвао је бурну негодовања од стране оновремене позоришне критике. Овом дјелу је оспоравана књижевна вриједност², а оцјењивано је и као памфлет »противу Црногораца«³ у којему се »директно исмијавају Црногорци на један безочан начин«.⁴ Ово дјело је, упркос томе, било на репертоару више народних позоришта: цетињског, београдског, сарајевског, бањалучког и др. Остале драме и комедије које је написао су: »*Без података*« (1940), »*Подземље накла*« (1950), »*Нешто се раба*« (1956), »*Породични круг*« (1957). Изаратне драме и комедије Мијушковићеве представљане су у никшићкој, титоградској и другим позоришним кућама. Према оцјени позоришне критике најуспјелије му је дјело из овога жанра комедија »*Породични круг*«, КОЈА ЈЕ УЈЕДНО И ЈЕДИНО ЊЕГОВО ПУБЛИКОВАНО ПОЗОРИШНО ДЈЕЛО (*Културни радник*, Загреб, 3–4, 1959).

По Мијушковићевом сценарију снимљен је филм о Никшићу – »*Град под белима*«.

Ипак, В. Мијушковић ће остати више познат као приповједач. Још 1937. године Књижара »Браће Каваја« у Никшићу објавила му је збирку приповиједака *Горштаци*. Године 1958. штампан му је роман *Залого*, у издању сарајевске »Цепне књиге«, а двије године доцније, 1960, титоградски Графички завод објављује му другу збирку приповиједака – *Трагом времена*.

У Мијушковићевој рукописној заоставштини налазе се два романа: »*Раскршће*« и »*Клизаве окуке*«; драме »*Праскосорје*« и већи број приповједачких текстова.⁵ Радио је и на рукопису »*Како се прилазило Његошу*...«

Ради трајног сјећања на Владимира Мијушковића његов заичај му се одужио и на тај начин што Књижевни клуб у Никшићу носи његово име!

¹ Аноним: Владимир Мијушковић. – *Стварање*, 1963, 11–12, 178

² М. Ракочевић: »Моји бетићи« од В. Мијушковића и Ј. Геца. – *Зета*, 1939, 49, 3; 50, 3–4.

³ Н. С. Мартиновић: Почетак позоришне сезоне. »Моји бетићи«. – *Зета*, 1939, 36, 6.

⁴ В. Санчић: Шупље клупко на цетињској позорници. – *Зета*, 1939, 37, 4.

⁵ В. Никчевић: Живот и књижевно дјело В. Мијушковића. – *Стварање*, 1968, 1, 99.

Библиографија радова Владимира Мијушковића најбоље показује колико је био радна и плодотворна личност. На историчарима књижевности и културе је да оцијене и одреде његово мјесто и значај у историји књижевности и културе Црне Горе. – Ова библиографија нека буде прилог проучавању стваралачког рада Владимира Мијушковића.

II БИБЛИОГРАФИЈА ВЛАДИМИРА МИЈУШКОВИЋА

II – 1 Посебна издања

- 1 Горштаци (Приповијетке). – Никшић, Књижара Браће Каваја. Штампарија »Слободне мисли«, 1937; стр. 62, 21 x 14 см.
- 2 ЗАЛОГА. (Са сл. писца). – Сарајево, Цепна књига, 1958; стр. 179; 17 x 11 цм. (Лат.)
БИБЛИОТЕКА: Цепна књига, 102.
- 3 ТРАГОМ ВРЕМЕНА. – Титоград, Графички завод. (Никшић, Штампарија »Велисав Рођеновић–Коле«, 1960; стр. 158; 20 x 14 цм.
Савремени црногорски писци.

II-2 Чланци и прилози у серијским публикацијама

- 4 ЈУНАШТВО РАДОЈИЦЕ МИРКОВА. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 334, стр. 1.
Анегдота о Радојици Миркову Спасојевићу који је учествовао као јажош у херцеговачком устанку 1875. године.
- 5 ПЈЕШИВАЧКА ГОЛГОТА. 1. јан. 1929 у Никшићу. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 334, стр. 2.
О стријељању Пјешиваца од стране Аустријанаца септембра 1918. год.
- 6 [ПОП БОКА И ПЈЕШИВАЦ]. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 348, стр. 1. Потпис: М. В.
Анегдота.
- 7 КРАЉ НИКОЛА И КАПЕТАН ПЕТАР ЛУКИН. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 378, стр. 1.
Анегдота о Петру Лукину, капетану ровачком.
- 8 КАД У ЈЕСЕН ВИДИМ . . . – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 378, стр. 2.
Из збирке »Уздаси«.

1930.

- 9 ЦРНОГОРКА У ПРОШЛОСТИ. – *Слободна мисао*, IX/1930, бр. 9, стр. 3.
- 10 КРАЉ НИКОЛА О ВУКУ МАНДУШИЋУ. – *Слободна мисао*, IX/1930, бр. 12, стр. 3.
О традицији да постоје два Вука Мандушића и да је други из »Горског вијенца« погинуо на Чеву од Буприлић ве-
зира.
- 11 РАДОЈИЦА ДАМЈАНОВИЋ. – *Слободна мисао*, IX/1930, бр. 14, стр. 2
- 12 ПЈЕСНИКОВА СРЕБА. – *Слободна мисао*, IX/1930, бр. 34, стр. 3.
- 13 У МОМ СВИЈЕТУ. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 6, стр. 4.



- 14 КРОЗ ЖИВОТ. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 19, стр. 3.
- 15 ПОСЛЕДЊА ЖЕЉА. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 25, стр. 3.
- 16 ИСПОВЕСТ. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 30, стр. 4.
- 17 ШУТАН ЈОВАН И СКАДАРСКИ ВЕЗИР. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 37, стр. 3.

1932.

- 18 ПОГЛЕД ЗА ХРИСТОМ. – *Слободна мисао*, XI/1932, бр. 1, стр. 4.
- 19 ПРЕД БОГОМ. – *Слободна мисао*, XI/1932, бр. 16, стр. 5.
- 20 ИСПОВИЈЕСТ СУЊЦУ. – *Слободна мисао*, XI/1932, бр. 24, стр. 4.
- 21 САВЈЕТ НА ВЈЕНЧАЊУ. – *Слободна мисао*, XI/1932, бр. 36, стр. 3.

1933.

- 22 МОЈА ПЈЕСМА. – *Записи*, VII/1933, књ. XII, св. 1, стр. 26.
Пјесма.
- 23 ВАЖНОСТ ЗАДРУГАРСТВА. – *Зетски гласник*, V/1933, бр. 65, стр. 2; бр. 66, стр. 4; бр. 67, стр. 4; бр. 68, стр. 4.
У Југославији.
- 24 ДАМЈАНОВ САВЈЕТ. – *Слободна мисао*, XII/1933, бр. 13, стр. 3.

1934.

- 25 СЕЉАЦИ. – *Ваљци*, II/1934, бр. 1–2, стр. 287–290.
- 26 ВАСКРС У СЕОСКИМ КРОВИЊАРАМА. – *Слободна мисао*, XIV(XIII)/1934, бр. 13, стр. 9.

1935.

- 27 НЕВОЉЕ ПАНТА ШУРБАТОВИЋА. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 12, стр. 3.
Одломак из веће приповијетке.
- 28 УГЉАРИ. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 15, стр. 7.
Одломак из веће приповијетке.
- 29 МАРКО Ж. РАКОЧЕВИЋ: ИЗ ЗАБОРАВЉЕНИХ КРАЈЕВА. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 39, стр. 3.
Приказ књиге.

1936.

- 30 ИЗ СТАРИХ ЗЕМАНА. ОД В. МИЈУШКОВИЋА. – *Правда*, XXXII/1936, бр. 11229, стр. 8.
- 31 ДВОЈИЦА ПОД ПОСТЕЉОМ. ОД В. МИЈУШКОВИЋА. – *Правда*, XXXII/1936, бр. 11232, стр. 13.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

- 32 ПРАВНИЧНИ САВЕТ. – *Правда*, XXXII/1936, бр. 11430, стр.
У рубрици: Наука и живот.
- 33 НЕСПОРАЗУМ. [С 1 сл.]. – *Правда*, XXXII/1936, бр. 11442.
У рубрици: Наука и живот.
- 34 МАНАСТИР ОСТРОГ. Изјава г. В. Мијушковића. – *Правда*, XXXII/1936, бр. 11554.
Полемика са Милорадом Рајчковићем о историји манастира Острог. Одговор на чланак у *Правди*, бр. 11536/1936.
- 35 ГЛАДНА ГОДИНА. Из књиге »Моји горштаци«. – *Слободна мисао*, XV/1936, бр. 14/15, стр. 7.

1937.

- 36 НА КАНАЛУ. – *Слободна мисао*, XVI/1937, бр. 1, стр. 9.
Одломак из збирке приповиједака »Горштаци«.
- 37 Моји ПЈЕШИВЦИ. – *Слободна мисао*, XVI/1937, бр. 1, стр. 10.

1938.

- 38 ДВАДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ЈЕДНОГ ОД НАЈЗНАЧАЈНИЈИХ ДАТУМА У НАШОЈ ИСТОРИЈИ. Избори рад Велике народне скупштине у Подгорници која је изгласала уједињење Црне Горе са Србијом. Са каквим су поверењем и одушевљењем пришли Црногорци том великом делу. – *Политика*, XXXV/1938, бр. 10955, стр. 8.
- 39 »ПАЛАНКЕ СУ ПРОГУТАЛЕ МНОГЕ ТАЛЕНТЕ«, каже г. Владимир Мијушковић. [С портретом]. – *Правда*, XXXIV/1938, бр. 12055, стр. 6.
Разговор о књижевним приликама и књижевницима. Анкета међу црногорским књижевницима.
- 40 МАЛОГРАБАНИН. – *Слободна мисао*, XVII/1938, бр. 1, стр. 9.

1939.

- 41 КАКО СЕ ПИШУ ПОЗОРИШНЕ РЕЦЕНЗИЈЕ. Г. Мијушковић писац комада »Моји Бетићи« одговара нашим сарадницима позоришним критичарима. – *ЗЕТА*, X/1939, бр. 39, стр. 3–4.
Одговор на критике: Н[ико] С. Мартиновић и др.
- 42 »МОЈИ БЕТИЋИ« ОД ГЕЦА И МИЈУШКОВИЋА. [С портретом]. – *Политика*, XXXVI/1939, бр. 11.114, стр. 22.
Изјава В. Мијушковића и Јована Геца поводом њихове комедије 12. V 1939. године.
- 43 НАШИ НА БЕОГРАДСКОЈ ПОЗОРНИЦИ. – *Слободна мисао*, XVIII/1939, бр. 13, стр. 7.
Изјава писца позоришног комада »Моји Бетићи« пред премијеру у београдском позоришту.

1947.

- 44 МОСКОВКА (Одломак). – *Стварање*, II/1947, бр. 7–8, стр. 417–422.

- 45 ИЗА РЕШЕТАКА (Одломак). – *Стварање*, III/1948, бр. 7–8, стр. 361–368.



1951.

- 46 ЊЕГОШ И СИМА МИЛУТИНОВИЋ (Одломак). – *Омладински покрет*, X/1951, бр. 16, 21. IV, стр. 3.

1952.

- 47 КУЛТУРНИ ЖИВОТ НИКШИЋА У ПРОШЛОЈ ГОДИНИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 1–2, стр. 79–81.

1953.

- 48 ЊЕГОШ И СИМА МИЛУТИНОВИЋ. – *Сусрети*, I/1953, бр. 4, стр. 251–255.
Есеј.

1954.

- 49 СТАЛЕШКИ ДВОБОЈ. – *Београдске новине* III/1954, бр. 104, 20. VIII, стр. Козерија.
- 50 ПРВО ЗАКАШЊЕЊЕ. – *Омладински покрет*, XIII/1954, бр. 21, 15. XI, стр. 6–7.
Прича.
- 51 СВЕ СУ ПРОФЕСОРИ КРИВИ. – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 1, 1. I, стр. 8.
Козерија.
- 52 СТОЈАН ЦЕРОВИЋ. (Сјећање на живот професора и борца). – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 2, 1. II, стр. 10–11.
- 53 ЗАХУМЉЕ. – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 4, 1. IV, стр. 7.
Поводом 55. годишњице КУД «Захумље».
- 54 ГОСТ ОТМЕНЕ КАФАНЕ. – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 8, 1. IX, стр. 6.
Прича.
- 55 ЊЕИСПАЉЕНИ МЕТАК. – *Омладински покрет*, XIV/1955, бр. 13, 29. IV, стр. 8.
Кратка прича.
- 56 БРЗО БЕ ТО ПРОБИ. – *Просвјетни рад*, XIV/1955, бр. 37, 14. X, стр. 4–5.
Одломак.
- 57 ДРАМА У САМОСТАНУ. – *Стварање*, X/1955, бр. 11–12, стр. 677–685.
- 58 ШИЛЕРОВ »ДОН КАРЛОС« НА НИКШИЋКОЈ СЦЕНИ. – *Сусрети*, III/1955, бр. 4, стр. 410–413.
Приказ.
- 59 ПОПОВА МЕТОДИКА – *Титов пионир*, VI/1955, бр. 10, децембар, стр. 2–3.
Прича за дјецу.
- 60 УРЕДНИК БЕЗ РЕДАКЦИЈЕ. – *Чичак*, VI/1955, бр. 216, 9. VI, стр. 5. [Лат.]
Хумореска.

1956.

- 61 ОДЛУКА. – *Задруга*, XII/1956, бр. 57, стр. [9].
Прича.



- 62 ЗАЛОГА. Одломак из необјављеног романа. – *Просвјетни рад*, III/1956, стр. 5, 1. V, стр. 6, 11.
Одломак из истоименог романа.
- 63 ЗАЛОГА. – *Омладински покрет*, XV/1956, бр. 17–18 (429–430), 27. IV, стр. 14; бр. 19 (431), 11. V, стр. 10; бр. 20 (432), 18. V, стр. 10; бр. 21 (433), 25. V, стр. 12; бр. 22 (434); 1. VI, стр. 10; бр. 23(435), 8. VII, стр. 10; бр. 24 (436), 15. VII, стр. 10; бр. 25, (437), 22. VII, стр. 10; бр. 26 (438), 29. VIII, стр. 10.
- 64 ПРИЧА ДУБРОВНИКА О СЕБИ. – *Просвјетни рад*, III/1956, бр. 7, 1. IX, стр. 6.
Репортажа.
- 65 ИЗМЕБУ ДВА СРЦА. – *Просвјетни рад*, III/1956, бр. 10, 1. XII, стр. 6–7.
Прича.
- 66 КАРАКТЕР И МЕНТАЛИТЕТ ЉУДИ ГЛЕДАН КРОЗ АНЕГДОТЕ КАО КЊИЖЕВНИ РОД. – *Стварање*, XI/1956, бр. 9–10, стр. 653–656.
Одломак из већег рада.

1957.

- 67 ПОСЛЕДЊЕ САСЛУШАЊЕ. – *ЗАДРУГА*, XIII/1957, бр. 633, 18. IV, стр. 9.
Прича.
- 68 ПАРНИЧАРИ. – *Народна армија*, XIII/1957, бр. 944, 22. VIII, стр. 5. [Лат.]
Прича.
- 69 ПРСТЕН. – *Побједа*, XIV/1957, бр. 31, 28. VII, стр. 8–9.
Прича.

1957.

- 70 »НЕВЕСИЊЕ« – лист који је заступао интересе народа у окупираној Босни и Херцеговини. – *Преглед*, IX/1957, књ. 1, бр. 1, стр.
- 71 КЊИЖЕВНИЦИ КРОЗ ХЕРЦЕГ–НОВИ. – *Просвјетни рад*, IV/1957, бр. 5, 1. V, стр. 9.
- 72 СВЕ БЕ ТО БРЗО ПРОБИ. – *Просвјетни рад*, IV/1957, бр. 9, 1. XI, стр. 6–7.
Прича.
- 73 ВОЈВОДА АНТО ДАКОВИЋ, »МЕМОАРИ«. – *Стварање*, XII/1957, бр. 1, стр. 79–80.
- 74 У ЗАТОЧЕЊУ. – *Стварање*, XII/1957, бр. 3, стр. 212–215.
Одломак.
- 75 ПОДЛИСТАК »НЕВЕСИЊА И ОНОГОШТА«. – *Стварање*, XII/1957, бр. 7–8, стр. 615–620.
- 76 ОСВЕТА. – *Стварање*, XII/1957, бр. 11, стр. 819–828.
- 77 ШИФРА. – *Сусрети*, V/1957, бр. 10, стр. 833–845.
Приповијетка.
- 78 ДЈЕДОВ САВЈЕТ. – *Титов пионир*, VIII/1957, бр. 2, фебруар, стр. 2–3.
Прича за дјецу.
- 79 БЕЛКА. – *Титов пионир*, VIII/1957, бр. новембар, стр. 8–9.
Прича за дјецу.

1958.

- 80 НИКОДИМОВА ИСПОВИЈЕСТ. – *Језев календар за 1958. годину*, 1958, стр. 177–178.
Хумореска.
- 81 СТРУЧЊАК ИЗ ДРУГЕ РЕПУБЛИКЕ. – Кегетрић, хумористички прилог *Вјесника*, 20. травња 1958, стр. 14. [Лат.]
Козерија.
- 82 ПРВИ СУКОБ. – *Стварање*, XIII/1958, бр. 7–8, стр. 601–613.
Одломак из романа.
- 83 ПОГАЧА. – *Титов пионир*, XI/1958, бр. 10, децембар, стр. 12–13.
Дјечја прича.
- 84 ПОРОДИЧНИ КРУГ (Комедија у три чина). – *Културни радник*, 1959, бр. 3–4, стр. 63–88; бр. 5, стр. 40–50.
- 85 У ОКОВИМА ВРЕМЕНА. – *Побједа*, XV/1959, бр. 25, 21. VII, стр. 8–9.
Одломак.
- 86 ПЕПЕО. – *Побједа* XV/1959, бр. 35, 16. VII, стр. 8–9.
Прича награђена на трећем конкурс *Побједе* за кратку причу.

1959.

- 87 ДУБИНСКА СНИМАЊА. – *Просвјетни рад*, VI/1959, бр. 1, 1. I, стр. 4.
- 88 С ЛОВБЕНА И ИСПОД ЛОВБЕНА. – *Просвјетни рад*, VI/1959, бр. 13, 1. IX, стр. 5.
Козерија.
- 89 Трифун Букић: »МАРКО МИЉАНОВ« (Нолит, Београд, 1957, године) . – *Стварање*, XIII/1959, бр. 1, стр. 73–77.
Приказ.
- 90 ПИСМО. – *Стварање*, XIV/1959, бр. 2, стр. 122–128.
Одломак из романа »Раскрише«.
- 91 БЕДОВА ПАРНИЦА. – *Стварање*, XIV/1959, бр. 7–8, стр. 596–603.
- 92 РАЗВОЈ ПОЗОРИШНОГ ЖИВОТА У НИКШИЋУ. – *Сусрети*, I/1959, бр. 1, стр. 63–65.
Приказ.
- 93 ТАЈНЕ КОФЕРА. – *Сусрети*, VII/1959, бр. 3, стр. 213–221.
Одломак из романа
- 94 »ЗАНАТ ГОСПОБЕ ВОРН«, на никшићкој сцени. – *Сусрети*, III/1959, бр. 3, стр. 220–221.
Биљешке.
- 95 ЊЕГОВ БЕД. – *Титов пионир*, X/1959, бр. 8, октобар, стр. [13].
Дјечја прича.
- 96 ЊИХ ДВОЈИЦА. – *Црвена звезда*, IX/1959, бр. 389, 6. X, стр. 8.
Прича.

1960.

- 97 МАКСИМОВА РАЧУНИЦА. – *Народна армија*, XVI/1960, бр. 1.111, 18. XI, стр. 7. [Лат.]
Прича.

BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

- 98 СКЛОНИШТЕ. – *Стварање*, XV/1960, бр. 1, стр. 27–36.
Одломак из романа »Широки трагови«
- 99 КАРАКТЕР И МЕНТАЛИТЕТ НАРОДА ГЛЕДАН КРОЗ АНЕГДОТЕ. – *Стварање*, XV/1960, бр. 3, стр. 248–255.
Поглавље из студије »Карактер и менталитет Црногораца гледан кроз анегдоте«.
- 100 КРОЗ КРВ – ЉУБАВ. – *Стварање*, XV/1960, бр. 10, стр. 819–832.
Одломак из романа.
- 101 ПРВИ СУСРЕТ. – *Сусрети*, VIII/1960, бр. 2, стр. 124–133.
Одломак из романа »Широки трагови«.

1961.

- 102 НАШ НОБЕЛОВАЦ. Епска ширина Ива Андрића. – *Никшићке новине*, год. I/1961, бр. 35, 6. XI, стр. 4.
- 103 ЛАНАЦ ОД БИЦИКЛА. – *Пионири*, XVI/1961, бр. 16, 5. I, стр. 6.
Прича за дјецу.
- 104 НА ТРНУ И КАМЕНУ. – *Просвјетни рад*, VIII/1961, бр. 8, 15. IV, стр. 4.
Свечана представа у Никшићком позоришту, којом је Драгољуб Јеличић прославио 40-годишњицу умјетничког рада.
- 105 БЕЗ ПОДАТАКА. Драма у два чина. – *Стварање*, XVI/1961, бр. 9–10, стр. 697–713.
- 106 ДУГ. – *Титов пионир*, XII/1961, бр. 7, јул, стр. 8.
Дјечја прича.

1962.

- 107 НЕВЕСИЊЕ, лист који је заступао интересе народа у окупираној Босни и Херцеговини. – *Историјски записи*, XV/1962, књ. XIX, св. 2, стр. 361–369.
Чланак.
- 108 БОРА СТАНКОВИЋ У ПОДГОРИЦИ. – *Књижевне новине*, XIV/1962, бр. 167, 23. III, стр. 7. [Лат.]
- 109 СНИМА СЕ . . . – *Никшићке новине*, I/1962, бр. 4, 22. I. Хумористички подлистак »Излог смијеха«, бр. 1, стр. [1].
Хумореска.
- 110 ОКО ГРАДА КОЛО ОД ЈЕЗЕРА. – *Никшићке новине*, II/1962, бр. 18–19, 30. IV, стр. 4–5.
Репортажа.
- 111 СУПРОТНОСТИ. – *Политика*, LIX/1962, бр. 17.448, 6. V, стр. 20.
Прича.
- 112 ЖИВОТ И СМРТ ЊЕГОШЕВОГ СЕСТРИЋА СТЕВАНА ПЕРОВИЋА – ЦУЦЕ (са 3 сл.). – *Политика*, LIX/1962, бр. 17474, 1. VI, стр. 11; бр. 17475, 2. VI, стр. 13; бр. 17476, 3. VI, стр. 19; бр. 17477, 4. VI, стр. 13; бр. 17478, 5. VI, стр. 13; бр. 17479, 6. VI, стр. 13; бр. 17480, 7. VI стр. 13.
Животопис С. Перовића Цуце написао је према радовима Трифуна Букића и Василија Лукића. Документе који се односе на Петра Перовића-Цуцу, погрешно тумачи као да се односе на Стевана.
- 113 ОБНАВЉАМ ГРАДИВО. *Просвјетни гласило*, XVIII/1962, бр. 11–12, 27. III стр. 4.
Козерија.

- 114 МАШОВ РЕЦЕПТ. – *Седма сила*, VII/1962, бр. 323, 4. XI, стр. [24–26].
Хумореска.
- 115 ОПСЕСИЈА. – *Стварање*, XVII/1962, бр. 6, стр. 391–398.
Одломак из романа.
- 116 У ВРТЛОГУ. – *Стварање*, XVII/1962, бр. 11–12, стр. 726–737.
Одломак из романа.
- 117 У ПРОЦИЈЕПУ. – *Сусрети*, X/1962, бр. 9–10, стр. 748–756.
Приповијетка.
- 118 ПУСТЕ ЖЕЉЕ. – *Бродоградитељ*, III/1963, бр. 7, свибањ, стр. 12. [Лат.]
Хумореска.
- 119 БЕЛКА. – *Мале новине*, VIII/1963, бр. 357, 27. стр. 6. [Лат.]
Прича.
- 120 САХРАЊИВАЊА ЊЕГОША. – *Одјек*, XVI/1963, бр. 4, 15. II стр. [16].
Запис уз 150 годишњицу пјесникова рођења.
- 121 ЛАЗА КОСТИЋ У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање*, XVIII/1963, бр. 78, стр. 760–768.

III ЛИТЕРАТУРА О ВЛАДИМИРУ МИЈУШКОВИЋУ

- 1 Аноним: Владимир МИЈУШКОВИЋ »Подземље пакла«, премијера у Никшићком народном позоришту 28. јуна 1955. – *Побједа*, XII/1955, бр. 27, 3. VII стр. 9.
Биљешка.
- 2 АНОНИМ: Црногорци на позоришној сцени. – *Слободна мисао*, XVIII/1939, бр. 10, стр. 5.
Поводом премијере позоришног комада »Моји Ђетићи« од Владимира МИЈУШКОВИЋА и Јована ГЕЦА у Народном позоришту у Београду.
- 3 АНОНИМ: Владимир МИЈУШКОВИЋ. – *Стварање*, XVIII/1963, бр. 11–12, стр. 177–178.
In memoriam.

Биљешка.

- 4 Б[ЛАГОЈЕВИЋ], Д[УШАН]: Моји Ђетићи. [Глумачки успјех г. Васа КОСИЋА]. – *Југословенска пошта*, XII/1940, бр. 3313, стр. 5.
Приказ комедије VI. МИЈУШКОВИЋА и J. ГЕЦА као и њезиног извођења у Сарајевском позоришту.
- 5 Вујица, Драг.: Позориште у престоници. »Моји Ђетићи«, лакрдија у 3 чина од Влада Мијучковића и Јована Геца. – *Слободна мисао*, XVIII/1939, бр. 20, стр. 3.
Приказ дјела.
- 6 В[УКАДИНОВИЋ], Ж[ИВОЈИН]: ГЕЦ и МИЈУШКОВИЋ. Моји Ђетићи. [С 1 сл.]. – *Политика*, XXXVI/1939, бр. 11117, 14. V, стр. 21.
Позоришни приказ. Премијера 12. V 1939.
- 7 БУРАНОВИЋ, Петар: »Подземље пакла« од Владимира МИЈУШКОВИЋА премијера у Народном позоришту у Никшићу. *Сусрети*, III/1955, бр. 8–9, стр. 617–619.
Приказ позоришне представе.

- 8 Ж. В.: Београдско позориште. Јован ГЕЦ и Владо МИЈУШКОВИЋ: »Моји бетићи«. – *Кулисa*, XII/1939, бр. 11, стр. 6.
- 9 У. Р.: Владимир МИЈУШКОВИЋ »Залога«. – *Побједа* XV/1958, бр. 35, 24. VIII стр. 9.
Приказ романа.
- 10 Л[УКИЋ], В[асилије]: Владимир МИЈУШКОВИЋ. – *Просвјетни рад*, X/1963, бр. 20, 15. XII стр. 7.
Некролог.
- 11 М. Б.: Владимир МИЈУШКОВИЋ. – *Побједа*, XX/1963, бр. 50, 8. XII, стр. 11.
Некролог.
- 12 МАРТИНОВИЋ, Н[ико] С: Почетак позоришне сезоне. »Моји бетићи«. – *Зета*, X/1939, бр. 36, стр. 6.
Осврт на дјело Ј. ГЕЦА и В. МИЈУШКОВИЋА »Моји бетићи«
- 13 НИКЧЕВИЋ, Војислав: Живот и књижевно дјело Владимира МИЈУШКОВИЋА. – *Стварање*, XXIII/1968, бр. 1, стр. 97–1112.
- 14 ПАЛАВЕСТРА, Јован: Лакрдија с Црногорцем. Ортачка работа на једној комедији. – *Југословенски лист*, 1940, бр. 90, стр. 7.
Осврт на комедију В. МИЈУШКОВИЋА и Ј. ГЕЦА »Моји бетићи« која је давана у Сарајевском позоришту.
- 15 ПЕРОВИЋ, Сретен: Владимир МИЈУШКОВИЋ: »Породични круг«. Прва домаћа премијера у Народном позоришту у овој сезони. – *Стварање*, XV/1960, бр. 2, стр. 167–169.
Приказ.
- 16 РАЖНАТОВИЋ, Јован: Црногорство на позорници. Поводом представе »Моји дјетићи«: ГЕЦА–МИЈУШКОВИЋ, Цетиње, 20. септембар, 1939. г. – *Слободна мисао*, XVIII/1939, бр. 36, стр. 3; бр. 37, стр. 3.
Критички приказ
- 17 РАКОЧЕВИЋ, Марко Ж.: Моји бетићи« од В. МИЈУШКОВИЋА и Ј. ГЕЦА. – *Зета*, X/1939, бр. 49, стр. 3; бр. 50, стр. 3–4.
Надаслов: Кад је истина изнад свега, служимо јој!
Критика дјела.
- 18 РОТКОВИЋ, Радослав: »Породични круг« Владимира Мијушковића, премијера у нишкићком Народном позоришту 14. априла 1959. – *Побједа*, XV/1958, бр. 17, IV, стр. 9.
Приказ.
- 19 Савковић, Милош: Моји бетићи од Ј. ГЕЦА и В. МИЈУШКОВИЋА. – *Српски књижевни гласник*, LVII/1939, стр. 139–140.
Приказ.
- 20 САИЧИЋ, Владимир: Шупље клупке на цетињској позорници. – *Зета*, X/1939, бр. 37, стр. 4.
О позоришном комаду »Моји бетићи« В. МИЈУШКОВИЋА и Ј. ГЕЦА.
- 21 СОТИРОВИЋ, Вл[адан]: Комедија »Бетићи« коју је критика »сахранила« постала је шлагер за позоришну касу. – *Време*, XIX/1939, бр. 6237, 6. VI, стр. 9.
Приказ.
- 22 СТАНИШИЋ, Мирко: Владимир МИЈУШКОВИЋ, Горштаци. – *Слободна мисао*, XVI/1937, бр. 49, стр. 3–4.
Приказ.

- 23 СТОЈОВИЋ, Милорад: Комедија Владимира Мијушковића изведена у Титограду »Породични круг«. – *Побједа* XVI/1960, бр. 4, 24. I, стр. 9.
- 24 Ш[УКОВИЋ], Р[адивоје]: Владимир МИЈУШКОВИЋ, »Залог« (издање »Цепне књиге«, Сарајево, 1958). – *Сусрети*, VI/1958, бр. 9–10, стр. 769–772.
- Приказ.

ДР ПЕРО ШОЋ (1884–1966)



Рођен прије једног вијека (28. VI 1884) у селу Дубова, на Љуботињу (општина Цетиње), др Перо Шоћ је умро у 82. години живота у Београду (1. II 1966). Био је веома запажен као политичар, публициста, библиограф, научни и културни радник.

Дјетињство је безбрижно провео у родитељском дому. Отац му Буро Шоћ (1861–1923), бригадир и управитељ војних телеграфа и телефона Црне Горе, и мајка Стаке (1866–1947), рођена Рогановић (из Прогоновића), за црногорске прилике били су солидног имовног стања и своме јединцу били су у могућности да пруже добре услове за школовање. На Цетињу је завршио I разред основне школе, а остале разреде на Љуботињу. Послије завршене основне школе уписао се у Цетињску гимназију. Није завршио, јер је по препоруци љекара, морао напустити редовно похађање наставе из здравствених разлога. Иако није успио да редовним путем стекне средњошколско образовање, основе које је стекао у гимназији из општеобразовних предмета и језика (француског, латинског и старогрчког) послужиле су му у даљем учењу и самообразовању. Отац му је обезбиједио приватног наставника француског језика (Милана Ј. Павловића), тако да је у потпуности овладао знањем овог језика. Касније је у Француској полагао приватно испите, добио »диплом француског« и »сертификат еквиваленције«, који за странце замјенује »испит зрелости«. Године 1916. на Дижонском универзитету одбранио је докторску тезу: »Du Nationalisme serbe – etude d'histoire politique« и стекао титулу доктора књижевности (dr es lettr).

Службу је започео почетком овог вијека на Цетињу као »млађи чиновник, а затим као шеф одсека-административног« при централној управи пошта и телеграфа у Црној Гори. У 25 години живота постао је секретар прве класе и шеф одсека Министарства; 1911. заступао је начелника ПТТ одјељења Главне управе пошта Црне Горе. До краја самосталности црногорске државе служио је још у Министарству иностраних дјела, Министарству финансија и Главној државној

контроли, вршећи ревornosно и савјесно повјерене му дужности. Истицао се и на другим пољима јавног и друштвеног живота, као активиста у многим организацијама и институцијама у старој црногорској пријестоници. Посебно треба истаћи да је био један од иницијатора и оснивача прве радничке асоцијације у Црној Гори – Цетињског радничког друштва, конституисаног 1907. године. Као потпредсједник овога друштва нарочито је био активан у раду позоришне аматерске секције, којој је неко вријеме (1909) био и драматург. Запажено је било и његово учешће у раду Цетињске читаонице, поготову као члана управе и секретара ове познате црногорске културне установе. Биран је и за потпредсједника Надзорног одбора Народне штедионице на Цетињу.

Упоредо са службеним и друштвеним дјеловањем Перо Шоћ релативно рано почиње да се бави публицистичким и књижевним радом. Прво је у дјечјем листу *Споменак* (Панчево) под псеудонимом П. Ш. Бјелић, почео с преводњем Александра Диме; од 1903. године појављује се као дописник петроградске агенције *«Вестник»* и лондонског *«Рајтера»* а од 1906. и као сарадник оноврених периодичних публикација које су излазиле у Црној Гори. Год. 1914. био је један од оснивача дневника *Дневне новости*, и члан редакцијског колегијума до његовог престанка марта 1915. године. Током првог свјетског рата био је дописник антантофилског листа *«Journal des Balkans»*, који је на француском излазио у Букурешту.

Када је наступила капитулација Црне Горе у првом свјетском рату, јануара 1916. повлачи се преко албанске голготе са Црногорском владом. Доспио је у Драч, а одатле, преко Италије, прешао у Француску на савезничко земаљиште. У иностранству је П. Шоћ од ондашње црногорске владе, која је попут владе Србије и Белгије образована у изгнанству, позван на сарадњу, и примио се положаја начелника Министарства финансија, а потом и члана Главне контроле. Увиђајући његове способности, краљ Никола га је 2. (15) IX 1917. године наименовао за министра просвјете и црквених послова и заступника начелника Министарства финансија и грађевина у избјегличкој влади Евгенија Поповића образованој у Неји код Париза; доцније је био министар правде и министар иностраних дјела. Влада, којој је Шоћ припадао радила је са савезницима на формирању црногорског одреда, на помоћи Црногорцима у егзилу и у заточењу, исхрани народа у Црној Гори путем разних акција Црвеног крста и сл., на поратној, од савезника обезбијењеној ратној репарацији и економско-финансијској обновни и развиту земље. Шоћ као министар просвјете, у границама својих могућности, значајну пажњу је поклањао црногорском и југословенском подмлатку затеченом на школовању у иностранству, а и многим својим земаљцима да се избаве из заточења. Био је на линији југословенског програма, о чему свједочи и ова његова званична изјава, као министра спољних послова, дата у септембру 1918. године, која гласи: *«Триумф савезника оствариће вјековну жудњу нашега народа да види слободну и независну Југославију»*. Као члан делегације црногорске владе присуствовао је на конференцији мира у Паризу (1919). Из тога времена датира и његова занимљива, може се рећи готово далековида изјава (од 30. XI 1918), коју је саопштио у име краља Николе и његове владе о начину уједињења: *«Воља народна, која се има изразити преко праве конституанте, да буде суверена у свему и за свакога, како за Србију и Црну Гору, тако и за све земље југословенске, па ма та конституанта прогласила републику»*. Такође је био значајан потез црногорске владе у избјеглиштву, чији је члан био Шоћ, када се у прокламацији од 7. X 1918. год. изјаснила за облик државног уређења. – *«Да сви будемо једнаки у чедрим њедрима мајке Југославије»*. Не улазећи овом приликом у искреност и претензије поменуће владе и појединих њених чланова, можемо констатовати, судећи по њиховим декларацијама, да су били на прогресивним позицијама. . . за југословенску идеју.

Године 1918. до 1920. уредио је државне календаре Црне Горе, које је у Паризу издавало Министарство просвјете Црне Горе (са сједиштем у Неји).



Послије смрти црногорског суверена Николе I (Антиб, Француска, 1921) краљица Милена је позвала Шоћа у Сан Ремо. Убрзо је потом прешао у Рим (јула 1921) и ту остао неколике године живећи у тешким материјалним приликама. Вријеме боравка у Риму Шоћ је сам назвао данима очаја.

Почетком 1926. године, послије пута у Француску и Швајцарску, Шоћ је одлучио да се врати у Југославију. Такву одлуку је донио када је осјетио да су његовим боравком у емиграцији, макар само са политичким опозиционим ставом, противници Југославије почели да манипулишу. . . По повратку у Београд 17. I 1926. године, обратио се Предсједништву Министарског савјета за регулисање пензије. Настао је за њега ход по мукама; доживио је многе непријатности и малтретирања. Тражено је од њега, између осталог, да поднесе писмену изјаву да признаје Југославију и да ће бити лојалан грађанин. Казано му је да изјава може бити кратка, са свега неколико редака. . . Он се тиме није задовољио, већ је написао меморандум Влади Југославије 30. VIII 1936, који представља занимљив документ о његовој политичкој оријентацији, као и о црногорској влади и краљу Николи у емиграцији. Кроз читав меморандум провлачи се идеја југословенства; истичу се: жртве Црне Горе за ту идеју; доминирајуће становиште краља Николе и његове владе за ствар уједињења; оновремено стање и потребе Црне Горе у новоствореној држави. Истиче он једном мјесту, у назначеном документу, следеће: »Браћни смо Црну Гору ради моралних, политичких, националних и историјских мотива. У тој борби, од неких називаној сепаратистичком, било је најопсежнијих националних концепција. Нијесмо подразумевали наш национални циљ у рату: да ли ће се увећати Србија или Црна Гора, једна на рачун друге, или да ће обје стати под једном династијом. Ми смо били за интегрално ослобођење па кад се то доврши да народ, на дому, ријеша о осталом«. Цитирајући низ официјелних изјава црногорских, српских и других државника о улози и ставу Црне Горе у првом свјетском рату, Шоћ даје занимљиве коментаре маколико да су и субјективно обојени. Настоји да у позитивној свјетлости прикаже држање избјеглицке црногорске владе! Супротставља се разним сплеткама и измишљотинама испреданим око краља Николе, као, на примјер, да је »продао Аустрији Ловћен« и сл. (Посебно се осврће на познате пашквиле Милана Пироћанца.) Заслужује пажњу и ријечи похвале његова храброст у коментарисању изјава најодговорнијих личности југословенског политичког режима о потреби веће бриге за економски развој Црне Горе и обећања која су давали у погледу побољшања стања (нпр. грађење жељезница, исушење Скадарског језера итд.). Тако је, дакле, П. Шоћ, умјесто изјаве о лојалности влади краљевине СХС, поднио меморандум чија садржина говори о прилично смјелом његовом иступању, објашњавању и указивању на неке историјске и егзистенцијалне проблеме Црне Горе.

Шоћ је био југословенски оријентисан и као такав није »притезао жице између Црногораца и ранијег дијељења на клубаше и раваше, бијеле и зелене« – како је то једном приликом о својим ставовима и политичкој активности рекао. Истина, његово политичко опредјељење је често излагано унакрним ватрама: једни су га нападали за сепаратизам као »противника« Југославије, други да је »издао и продао Црну Гору«. Он се је, међутим, достојанствено супротстављао, бранио и полемисао.

По повратку у земљу Шоћ је био министар на располагању. Дуго се »трудно« да добије одговарајућу пензију. Тек концем 1926. године, благодаречи посредовању краља Александра, регулисана му је пензија.

Године 1929. Шоћ је реактивиран, када је у новембру дошао на чело ПТТ службе у Југославији. Стручни кругови су га поздравили као »високостручног, првокласног прегаоца. . .« и у томе се нема сумње, нијесу преварили. Његово једногодишње управљање Одјељењем за поште и телеграфе Југославије, анали ове струке не могу мимоићи. Поређујући са осталим, њему се има захвалити што је покренуо питање оснивања Министарства пошта и телеграфа и то што ПТТ струка није ос-

тала у ресору Министарства грађевина, већ је добила Главну управу, као организациону јединицу у оквиру сродног јој Министарства саобраћаја. И иза другог свјетског рата радио је неко вријеме, од 1950. године, у Персоналној управи Министарства пошта ФНРЈ; ангажован је као хонорарни службеник на прикупљању и обрађивању грађе за историју развоја ПТТ струке у Југославији. Имао је заслуга и за отварање ПТТ Музеја у Београду (1959), као и ПТТ Музеја у Титограду (15. XI 1959). Тадашњи директор Пошта Црне Горе Максим Вуковић казао је, између осталог, да је »отварање ПТТ Музеја као културно-просвјетне установе, покренуто било у Црној Гори, из редова напредних ПТТ службеника још 1907«. То је, заправо, био још далеке 1907. предлог П. Шоћа. Занимљиво је Шоћево залагање и активност за стварање Међународне поштанске академије, коју је започео између два свјетска рата. Питање конституисање једне такве академије добило је у актуелности и послје другог свјетског рата. За своје активности на овом плану Шоћ је добијао подршку Свјетског конгреса есперантиста (Загреб, 26. VII 1953), као и главне Скупштине Савеза филателиста Југославије, која је одржана у Загребу маја 1956. године. (Питање оснивања Међународне академије пошта наишло је на подршку и на X свјетском поштанском конгресу у Отави, Канада 1957.) Када се говори о Шоћевим заслугама за ПТТ струку посебно треба истаћи његов допринос као публицисте и редактора. Тако рећи за читавог свог радног вијека писао је о бројним питањима ПТТ струке, а 30-тих година био је уредник и власник часописа *Наша пошта* (почев од броја 1–5 1930. године до свеске 118. 1934. године) заједно са Милутином Вујадиновићем. Године 1934. престао је »по својој вољи да буде власник и уредник овог часописа« (види *Наша пошта*, 1934, св. 119, стр. 1).

П. Шоћ је један од оснивача Друштва за проучавање историје Црне Горе 1933. године у Београду, на чијој је трибини држао низ предавања. Наредне, 1934. (22. маја), биран је за члана Управе Клуба независних књижевника у Београду. Уз то, у међуратном периоду активно је дјеловао у »покрету« стамбеног задругарства, који је сматрао веома потребним и корисним за наш народ и земљу, посебно за радни свијет и економски слабији сталез. Такво његово дјеловање дошло је до изражаја и у оквиру рада задруге »Свој дом« у Београду, чији је био предсједник. Покушао је и с организовањем задругарства у свом родном крају. Био је предсједник управе Доњољуботињске земљорадничке задруге.

Због свог конструктивног дјеловања Перо Шоћ је биран и у разна удружења, управна и иницијативна тијела као стални или почасни члан. Бринуо је и штитио друштвене интересе, па је стога био популаран у народу.

Као што је већ истакнуто Шоћ се књижевношћу и новинарством почео бавити у раној младости. Први рад му је објављен још 1902. године. Отада па до краја свог стваралачког живота написао је и објавио бројне радове из области политике, културне и економске историје Црне Горе, као и из историје пошта. Познат је и по свом раду на библиографији Црне Горе. Укратко током читавог свога дугог живота бавио се Црном Гором. Још док је био у ратном егзилу 1916. године објавио је студију на француском језику из политичке историје из Српском национализму, у којој приказује прошлост српског народа и заступа интегрално ослобођење и уједињење југословенских народа (то му је била докторска теза!). Наредне године, 1917, написао је такође на француском језику студију »Црна Гора – странице из дипломатске историје« (Париз, 1917), под псеудонимом Veritas (Истина), у којој је, по његовим ријечима, писао ради истине, а за себе није тражио »ни славу, ни хвалу«. Поред ових, за вријеме свог бављења у иностранству Шоћ је објавио још неколико радова у виду брошура (ЦРНА ГОРА У БОРБИ ПРОТИВУ ТУРСКЕ, Париз 1918; САВЕЗНИЧКО МУЧЕЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ, Париз 1920; БУДУЋНОСТ У ПРОШЛОСТИ, Париз 1920; ПРИЈЕТЊА, Париз 1920; ПИТАЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ, Париз 1921; ПЕТИЦИЈА ПРЕДСЈЕДНИКА ЦРНОГОРСKE ВЛАДЕ УПУЋЕНА ДРУШТВУ НАРОДА У ЖЕНЕВИ, Париз 1922. и низ разних прилога и изјава у периодичним публикацијама.

По повратку у земљу наставио је публицистички рад. Није, међутим, имао доволно подршке. Великосрпској буржоазији сметало је име Црне Горе и све што је црногорско! Стога за Шоћеве радове, посвећене економској и културној историји Црне Горе, нијесу били заинтересовани издавачи. Зато је Шоћ, иако у релативно неповољним финансијским приликама, прибјегавао приватним (властитим) издањима. Најважније књиге те врсте су му: ЦРНА ГОРА. Политичко-економска биљешка (Београд, 1928); ЗА ИСТОРИЈУ ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА У ЦРНОЈ ГОРИ (Београд, 1928) и ПРИЛОЗИ ЗА КУЛТУРНУ ИСТОРИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ (Београд, 1939).

У књизи »Црна Гора, политичко-економске биљешке«, Шоћ на врло убједљив начин указује на неопходност и значај изградње јадранске жељезнице. Пледира за њен излазак на Боку Которску. Са познавањем говори о историјату покретања овог дуго акутног питања (даје преглед колских путева по Црној Гори). Говори о природним ресурсима Црне Горе, указујући на начин како би се она могла експлоатисати уколико би се жељезница изградила. . . Нарочиту пажњу је Шоћ обратио на питање коришћења Скадарског језера, потенцирајући да је посао око његовог исушивања и мелиорације »колико користан, толико и лак за извођење«. Из његовог излагања слиједио је закључак: Црна Гора није у основи пасивна област, већ јој недостају »само услови за искоришћавање добара и развијање економских односа«, што ће рећи неразвијене производне снаге и неповољни друштвено-економски односи, што је одиста карактерисало дати период. – Очигледно Шоћ је у овој својој књизи имао претензије да скрене пажњу шире јавности и мјерадавних фактора на економске проблеме Црне Горе, међуратног раздобља. Треба истаћи да се проблемима покренутим у овој књизи Перо Шоћ више пута враћао. Написао је многе новинске чланке из проблематике економске заосталости Црне Горе. Он је као, без сумње, добар познавалац привредног положаја и могућности развита Црне Горе, нудио и одговарајућа економска рјешења низа проблема. Узалудна су била, међутим, његова залагања. Црна Гора у заједничкој држави није добила ни минимум од својих надања и захтјева. Остала је посве неразвијена.

И друге двије споменуте Шоћеве књиге међуратна стручна и научна критика добро је примила. За историју пошта и телеграфа у Црној Гори речено је да је попунила једну значајну празнину иначе инокосне литературе о саобраћајним приликама. Један критичар је казао да је Шоћ у тој књизи »чистим језиком и течним стилем« веома успјешно изложио богату грађу о развоју и организацији ПТТ установа у Црној Гори. Посебну пажњу је обратио на развој Војног телеграфа, функцију поште и телеграфа у рату (овима). У овоме своме раду Шоћ је ангажовано доказивао да је ПТТ установа у Црној Гори била на нивоу најуређенијих земаља и да ни у једној држави – са толико средстава – није било бољег, бржег и тачнијег ПТТ саобраћаја, него што је то био случај у црногорској држави. И доцније ће П. Шоћ писати и објављивати бројне прилоге из ове проблематике. Његова библиографија је крцата прилозима из ПТТ струке, којом је био доживотно прекопутиран.

Из међуратног периода свакако је највише позната Шоћева књига *Прилози за културну историју Црне Горе*. О њој су изречени многи позитивни судови. »Југословенска стручна штампа« истиче да ова Шоћева књига »стварно представља публикацију која пружа аутентичне податке и грађу за културну историју нашег народа уопште«. Рецензент тврди да је аутор »радио научним методом«, те да је чињенице »строго проверавао и долазио до јасних и непобитних закључака«. И »Нова Србадија« је мишљења да ова Шоћева књига иако не велика по опсегу »представља драгоцен прилог нашој историји, а велику услугу истини и јавности«. Критичар је лијепо запазио марљиво и истрајно сакупљање »расуте и забачене« грађе о културном животу Црне Горе по манастирима, дворовима, приватним кућама »почевши од владара, па све до простог и малог човека«. Тај контингент је прекинут догађајима првог свјетског рата, у којему су многе културне тековине уништене. О Шоћевој књизи је похваљано писала готово целокупна цен-



ПРИЛОЗИ
ЗА
КУЛТУРНУ ИСТОРИЈУ
ЦРНЕ ГОРЕ

СА 70 СЛИКА

Д-Р ПЕРО Ђ. ШОЋ

ОГЛЕД
БИБЛИОГРАФИЈЕ О ЦРНОЈ ГОРИ
НА СТРАНИМ ЈЕЗИЦИМА

D-R P. ŠOĆ

ESSAI
de la bibliographie sur le Monténégro
EN LANGUES ETRANGÈRES

БЕОГРАД 1948

трална штампа, истичући њен прворазредни значај за познавање културних прилика црногорских. Сима Пандуровић је писао у београдској *Правди* да је »Црна Гора, раније Зета и Дукља, класична област нашег народа« у сталним борбама за завојевачима »стекла ореол ратничке славе«, и као таква била често инспирација родољубивих pjesника, »верна, заветној мисли о ослобођењу и уједињењу целога српског народа, искрено је и без резерве, упркос димастичких распра, тежила сарадњи са Србијом и на политичком и на бојном пољу, за време устанака, 1866, 1876–8, 1912 и 13, 1914–19. . . Кроз цео век; зар не?« Пандуровић, затим истиче, да је Шоћ с правом указао на културну улогу Црне Горе коју је имала у прошлости, и то веома рано (штампарију 1493; Бурђе Црнојевић је архиву свога двора пренео на Цетиње 1485, итд.), те да је » у борби за опстанак, дугој, мучној, кадкада очајној, судбина докумената и културних споменика постојала неизвесна и жалосна«. Он даље каже за Шоћа да је добро »приметио« да је Црна Гора »још почетком прошлог века представљала трг за 'извоз' старина и културних тековина, »иако је било покушаја веома често да се то спријечи, чему је нарочито допринијело оснивање цетињске библиотеке и музеја крајем XIX в. Књига »Прилози за културну историју Црне Горе« садржи доста података о свим најважнијим институцијама националног ранга и значаја (Архив, Музеји, Библиотека), о њиховој историји, објектима и врједностима. Тако и о другим објектима, који се такође односе на црногорску културну баштину, а који су, стицајем злосрећних историјских прилика, расијани по разним мјестима на ванцрногорским просторима у земљи и иностранству. Књига је богато илустрована са 70 фотографских снимка за које је својеремено речено да представљају »албум најљепших и најкарактеристичнијих илустрација из прошлости Црне Горе«, свакако, до тада.

Маколико да ова Шоћева књига, као и остале његове брошуре, објављене до средине овог вијека, представља остатак невјешто »систематизовану« обилату грађу, управо због фактографије коју је она садржила и данас одређени културни и науч-

ни значај. Несумњиво, и њена порука: да треба сакупљати и чувати историјску грађу и гајити култ прошлости и дан-дањи зрачи својом актуелношћу.

Од осталих Шоћевих међуратних књига споменућемо још и његову брошуру »Економска криза« и њено лијечење» у којој је изнио поглед на cjелокупне проблеме привреде старе Југославије, као и предлоге начина и средстава како је могла да изађе из материјалних неприлика у којима се нашао и књижицу »Мишљење о Црној Гори и Црногорцима« коју је написао (друго издање!) са Трифуном Букићем а издавач јој је био најкњићка књижара М. Ј. Радоичића.

Уз то, П. Шоћ је сарађивао у разним часописима, зборницима и листовима, објављивао чланке и прилоге као што је већ истакнуто, из историје пошта и телеграфа; из економске, културне и политичке историје; из историје књижевности, његошологије и других научних дисциплина. Поред изјава које је давао новинарима као министар у црногорској емигрантској влади, писао је о низу питања из политичке и дипломатске историје Црне Горе (о суверенитету црногорске државе и прије Берлинског конгреса 1878, о односима Црне Горе и Аустрије, о борбама и побједама црногорских оружаних снага у првом свјетком рату, о учешћу Црногораца за пробој Солунског фронта, итд.) Нека питања од виталног значаја из економије Црне Горе (Јадранска жељезница, исушење Скадарског језера и др.) била су предмет његове сталне новинарско-публицистичке преокупације. Из ове проблематике написао је бројне чланке у периодици. Питања из црногорске културне историје била су му такође стална, преокупација. Писао је у више наврата: о Црнојевића (Ободској) штампарији, из историје црногорског позоришта и просвјете, историјату, стању споменика културе и потреби боље њихове заштите, о архивама, библиотекама и музејима у Црној Гори. Објавио је и прве значајне радове о музичкој култури Црне Горе крајем 19. и дјелимично у првој половини 20 вијека. Дао је и значајан допринос његошологији. Поред низа написа о Његошевим појединим рукописима и историјским личностима у Његошевом дјелу, Шоћ је извршио транскрипцију *Његошове биљежнице*, коју је поконила кћи краља Николе I Ксенија Петровић и Историјски институт Црне Горе је штампао као своје издање (*Његошева биљежница*, Цетиње 1956, стр. 210). Уз транскрипцију Шоћ је дао најнужније анотације и објашњења; приредио (мада непотпун) Рјечник страних и мање познатих ријечи (стр. 195–204) и Регистар (стр. 205–208) у који је унео важнија лична имена, географске термине и још неке друге појмове.

Писао је Шоћ и о разним личностима из културне и политичке историје Црне Горе (Гавру Вуковићу, Анту Гвозденовићу, Лазу Томановићу Јелени Балшић, Валтзару Богичићу, Јовану Љепави, Јовану Иванишевићу, Евгенију Поповићу, Дионисију Миковићу и др.), као и о другим личностима које су задужиле југословенску и свјетку културу и цивилизацију.

У периодичним публикацијама Шоћ је често писао анонимно, под псеудонимима и шифрама. И иза другог свјетског рата објављивао је под шифрованим ознакама. Такав свој став објашњавао је он тиме да »написао без потписа лакше пролазе. Отклоне завист и суревњивости, јер има противника и пријатеља којима боде очи ако неко у јавности иступа«.

Шоћ је понекада иступао веома оштро против одређених социјалних неправди и неједнакости тако да је цензура интервенисала, забрањивала поједине његове чланке објављене (под пуним именом и презименом) у неким часописима. Тако је, на примјер, у часопису *Наша пошта*, у броју 9 од 1. септембра 1931. године, чланак већ предомљени у штампарији и пагинирани од 218. до 221. стране под насловом »О ПРОСЛАВИ ДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ СТУПАЊА НА ПРЕСТО ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА« (са поднасловом: Велики људи – геније одликује се пророчанском моћи – продирањем у будућност. Црногорски, југословенски Петар II свој »Горски вијенац« посветио је »Праћу Оца Србије«, »бичу тирјанах«: »*Ал, хероју тополске, Карађорђу бесмртноме*«, одобравајући је одлуком Централног пресбијера Претседништва Министарског савјета, у цинкминисаном чланку Шоћ је по-

кренуо низ егзистенцијалних питања, као што су: регулисање аграрног питања, претјераних и неправилно стечених богатстава »запослености и незапослености«, неједнакости у примањима пензионера, огромне разлике у чиновничкој хијерархији које се крећу »у сразмери 1 наспрам 10« и друге флагрантне неједнакости . . . Исти чланак са незнатно измијењеним садржајем покушао је Шоћ да публикује у *Јужнословенској искри*, у броју 29 и 30, од 4. септембра 1931. год. Редакција овог гласила прихватила је његов рукопис и дала га на штампање; чланак је сложен у штампарији, али га је иста цензура прегледала у шифовима и забранила. Тако је овај Шоћев прилог доживио судбину необјављивања, иако је његов аутор покушао на брзу руку да га пласира послје првог неуспјеха! Хаџи-Тодор Димитријевић наводи да је ондашња цензура забранила и један лист, у којему је био објављен његов напис »Принадљности и дугови државних службеника«, »у којему је откривао тешку истину и тражио да се стање лечи«. И објављивање завршетка Шоћевог чланка »На бранику Црне Горе« у *Црногорцу* (Подгорица, бр. 20–21 за 1925) забрањено је.

Према неким подацима због његовог чланка »Политички парадокси« забрањен је и један број подгоричке *Зете* из августа 1938. Наводно, продато је било свега 10 примјерака тога броја, док није била заплајењена остала количина!

Др Перо Шоћ је значајан дио свога радног вијека посветио и библиографским истраживањима, па је познат стручној библиографској и научној јавности и као запажени библиограф. Рад на библиографији је започео још 1910. године. Приликом повлачења с краљем Николом и одласка у емиграцију одио је почетком 1916. са собом и рукописе на којима је доцније радио у Паризу и Риму. Дио те грађе објавио је на италијанском језику у Риму 1923. и у Напуљу 1924. године, а затим поновљено издање у Риму наредне, 1925. године. Заправо, италијански »Институт за Источну Европу« (Istituto per L'Europa Orientale in Roma) прво му је штампао у своме гласилу *L'Europa Orientale* (бр. 12 од 31. XII 1923) мањи прилог библиографије Црне Горе (на 12 страна), а потом брошуру на 84 странице; која је доживјела два издања (1924 и 1925). Грађу за ово издање узимао је не само из јавних библиотека, већ и из специјалних библиотека и приватних збирки Француске и Италије. Из Енглеске, Њемачке и Америке добијао је податке посредним путем, преко пријатеља. Податке о публикацијама на руском језику преузимао је из разних извора ван СССР-а. Стога је ово језичко подручје најсиромашније заступљено библиографским јединицама о Црној Гори.

По повратку у Југославију Шоћ је наставио са библиографским трагањима. Прибирао је грађу по јавним и приватним библиотекама Београда, Дубровника, Цавтата и Цетиња. Уз то, добијао је податке из Прага, Букурешта, Софије, Будимпеште и других европских центара. Био је упоран у сакупљању нових података од самих писаца и издавача.

Године 1928. допуњени рукопис библиографске грађе о Црној Гори на страним језицима предао је Српској академији наука да се штампа као посебно издање. САНУ је 1932. године донијела одлуку о публиковању Шоћевог рукописа. У међувремену сакупљену библиографску грађу Шоћ је дао у виду допуна, које, без великих техничких сметњи, нијесу могле бити унесене на одговарајуће мјесто у рукопису. У току друге половине треће деценије одштампано је 448 страна. . . Услиједила су, међутим, непредвиђене штампарске тешкоће а и ратна психоза припрема другог светског рата, тако да књига није изашла из штампе. У вријеме рата у штампарији су пропали неки одштампани табаци. Шоћ је и даље радио на сакупљању нових библиографских јединица, које је додао након завршетка рата. »Додатак је, по ријечим аутора, рађен по истом методу као и први – главни део. У њему се продужава и текући број из првог дела. У регистрима на крају књиге, све је то спојено, како у именуку писана и преводилаца, тако и у регистру по струкама као и регистру периодских публикација и колекција«. (Из Предговора књизи). Због тога су настали »додаци до додатака«, једноставно механички уметани,

то јест накнадно истражена грађа давата у наставку, па се главни садржај књиге у ствари састоји из четири дијела: Главни дио (стр. 1–264); II дио – Додатак I Накнадно сакупљени библиографски материјал (265–380); III дио – Важнији радови о Црној Гори на српском језику, као допуна и објашњење дјела наведених у I и II дијелу књиге (381–450); IV дио – Допуне уз поједине бројеве у књизи (451–458). Шоћева ретроспективна библиографија о Црној Гори на страним језицима, тако »компонована« и штампана у међуратним и поратним годинама, појавила се на свјетлост дана тек 1948. године под насловом: »ОГЛЕД БИБЛИОГРАФИЈЕ О ЦРНОЈ ГОРИ на страним језицима« и то у свега 334 егземплара. (Занимљиво је саопштити да је и од оних прије рата сложених 448 страна урађено два примјерка која су завршена 1945. године и означена као посебно издање књ. СХХХVII, за разлику од тиража из 1948. који је означен као књига СХLV. (Један такав примјерак се налазио код аутора, а други се налази код др Љубомира Дурковића–Јакшића).

Шоћева библиографија, иако опсежна (садржи преко 4.130 библиографских јединица) и веома корисна, има много недостатака. Научна и стручна критика на Шоћеве »Огледе« својевремено је, као год и на његове раније библиографске радове, дала свој суд. Речено је за његове раније радове, објављене на италијанском језику, да су крњи и некосеквентиви, а за »Оглед«, какав је Шоћ конципирао да не може успјешно обавити један човјек макар да је на таквом послу читав радни вијек провео. Такав посао може једино успјешно да се приведе крају колективним радом, на основу претходно јасно научно засноване концепције, и то организованим поступком који би могао трајати једну до двије деценије. Критичари Шоћева дјела су с правом указивали (Д. П. Берић, П. Сланкаменац, Д. Ј. Мартиновић и др.) да је цјелокупну грађу требало систематизовати, прередивовати да би било прије свега лакше употребљиво, а и књига би добила у вриједности. С друге стране, указивали су на пропусте и непотпуности у самом библиографском запису (опису), јер код многих библиографских јединица недостају важни елементи као што су број страна, година и мјесто и издања; присутне су разне недосједности у погледу реданице анонима и псеудонима (ређа их по азбучним реду по члану la, le, il, the, un итд.); слична ствар је и код серијских публикација и колекција (без мјеста, године издања и одговорности, често без ознаке свеске и броја, понекад чак и без године излажења, каткад само сумарно навођење наслова чланака, итд.); приликом преузимања библиографских података из других публикација није вршена ревизија података (по принципу de visu!), да би понекад преузети подаци били штурји или погрешни. Има погрешног навођења аутора и лоших транскрипција имена и презимена, као и других одступања од уобичајених принципа библиографског рада . . . Анотације су веома често непотпуне и непрецизне (на примјер, каже о публикацијама које узгред пишу о Црној Гори: »види о Црној Гори«, при чему не наводи стране на којима се налази текст о томе).

И поред свих принципијелних и материјалних недостатака Шоћева библиографија је драгоцјен извор података, користан приручник сваком научном раднику, библиотечком и културном посленику уопште, који се баве истраживањем црногорске прошлости. Поменути и непоменути недостаци се унеколико минимизирају када се узму у обзир околности под којима је аутор радио, историјат штампања његове књиге, као и чињеница да такве подухвате раде специјалисти – библиографи и у установама за то одређеним. Са свим својим недостацима Библиографија др Пера Шоћа, као и његов библиографски рад у цјелини, представља значајан допринос библиографским истраживањима Црне Горе. Његове библиографије ће добро доћи и као испомоћ приликом библиографских истраживања за потребе пројекта »Црногорска библиографија 1494–1994. година«, поготово за одређене књиге тома: »Други о Црној Гори«.

Када се говори о Шоћевом библиографском раду уопште, треба подсетити и на његове корисне прилоге разрјешавања анонима и псеудонима, као и других



шифрованих ауторских ознака, што их је објављивао у наставцима у београдском часопису *Библиотекар*.

Подсјетимо и то да је према подацима др Љ. Дурковића–Јакшића, др Крунослава Спасића, као и властитим казивањима Шоћа, имао и готов рукопис за другу књигу библиографије о Црној Гори на српскохрватском језику (око 5.000 библиографских јединица, од преко 1500 домаћих и страних писаца) који је био припремио за штампу. С тим у вези, нама је познато да се Шоћ за живота обраћао разним установама у Србији, Хрватској или Црној Гори не би ли нашао издавача? Током сређивања Шоћевог легата, међутим, у којему се налази и његова рукописна оставштина у Централној библиотеци Црне Горе, прегледане су фасцикле сигниране као Библиографија II. У овим фасциклама има спорадично библиографских јединица, спискова чланака и других прилога у периодици, био-библиографских података о појединим црногорским ауторима, али, све у свему, не може бити ријечи о библиографској грађи припремљеној за објављивање.

* *

Поред књига и брошура и мноштва чланака и прилога публикованих у часописима и другим серијским публикацијама, Шоћ је сарађивао на публикацији *Знаменити Срби XIX века* у редакцији Андре Гавриловића, затим на разним споменцима и лексикографским издањима (Стојановићевој *Народној енциклопедији* из 1928, *Енциклопедији Југославије* Лексикографског завода, *Лексикону писаца Матице српске* из Новог Сада, *Речнику САНУ*). Бавио се сакупљањем народне лексике и предао је Српској академији наука збирку ријечи од око 40.000 листића.

П. Шоћ се бавио и преводилаштвом, почев од 1902. године. Преводе са француског и руског језика објављивао је у часопису *Дан* и у оновременим листовима (*Цетињски вјесник*, *Вјесник*, *Дневне новости*, *Монополски гласник*) и календарима. Из листа *Journal des Balkans* преносио је више написа у *Дневним новостима*, али се није биљежио као преводилац. Год. 1911. превео је и књигу *Зборник поштанских израза* . . .

*
* *

Перо Шоћ је био плодан као стваралац. Иако се његови радови не темеље на свестранијем научно-истраживачком раду и дубљем проучавању, веома су корисни за проучавање историографије Црне Горе. За ревностан рад у струци и публицистичко-научној дјелатности добијао је разна признања и домаћа одликовања (Орден Данила I – свих пет степена: V, IV, III, II и I Златну медаљу за ревност, Сребрну медаљу за храброст). Носилац је и страних одликовања (грчки Кавалерски степен Ордена спаситеља и Степен великог официра круне Италије). Краљ Никола му је 1918. године додијелио сенатски грб.

Више пута је покушавао да напише своје успомене, макар и у скраћеном облику. Носио се мишљу да стави на папир своја сјећања, да напише мемоаре о судбоносним данима првог свјетског рата. Преостајало му је сређивање и коначна обрада сакупљане и годинама проучаване грађе. Али, године су учиниле своје. По-нестајало му је енергије да прионе и посао приведе крају. Остало је доста несређених биљежака и драгоцјене документације која се чува у његовом легату. Ова документација је утолико значајнија што о овом периоду (1915–1925) нема довољно података и аутентичних докумената о црногорској влади и избјеглиштву, о појединим политичким збивањима и актерима везаним за те догађаје. Занимљива је и преписка коју је П. Шоћ одржавао са разним домаћим и страним личностима. Заједно са осталим архивалијама у његовом легату представљају један мали архив.

Библиографија Пера Шоћа је веома опсежна. Настојали смо да њоме обухватимо све прилоге и напise који су потицали из његова пера. Упркос и таквом настојању извјесно ће један број библиографских јединица ипак изостати и неће бити обухваћен овим библиографским пописом.

Као што је напријед истакнуто Перо Шоћ је објављивао у многим часописима и листовима анонимно, под иницијалима, псеудонимима и разним шифрама, и то:


- А[ноним] – *Цетињски вјесник* (23. VIII 1913)
 А. Е. – *Наша пошта* (јул 1932)
 Б. – *Наша пошта* (бр. 10 1931)
 Б. Н [бивши начелник] – *Наша пошта* (бр. 5, 6 1961)
 Ver[itas] – *Илустровано време* (бр. 37, 39 1931)
 Veritas – *Le Monténégro pages d'histoire diplomatique*, Paris 1917; *Илустровано време* (бр. 39 1931)
 Горски – *Време* (10. IX 1940)
 Добронамерни – *Република* (1. VII 1947)
 Др П. Ш. – *Пензионерски гласник* (бр. 12 1965)
 Др С. – *Наша пошта* (св. 113, 115 1932)
 Задругар – *Пензионерски гласник* (мај 1954)
 И[стина] – *Зета* (бр. 34 1938); *Народни лист* (бр. 104 1938); *Весник*, Београд (1958–1959)
 Ист[ина] – *Република* (1. VII 1947)
 Један Црногорац – *Црногорац*, Подгорица (18. и 23. V 1925)
 Југ[ословен] – *Балкан* (19. I 1936); *Весник* (15. V 1956, 1. IV 1962)
 Момчило – *Вјесник*, Цетиње (17. I 1914)
 Н[ачелник] – *Наша пошта* (бр. 10 1930)
 Н. Ин. [нови иностранци]
 П[еро] – *Република* (21. II 1956)
 П. Ш. [Перо Шоћ] – *Република* (24. V и 24. VII 1956)
 П. Б. Ш. [Перо Буров Шоћ] – *Уставност* (4. V 1906); *Глас Црногорца* (26. IX 1909)
 Посматрач – *Република* (23. VII 1946, 6. VIII 1946, 13. VIII 1946, 20. VIII 1946, 15. VII 1947)
 Ц. [иницијал презимена – Chotch] – *Наша пошта* (св. 89, 1932; св. 122 за 1934); *Република* (16. III 1948)
 С. Н. [иницијали презимена: Chotch] – *Република* (6. VII 1948, 6. VII и 7. IX 1954);
 Х. – *Наша пошта* (св. 92, 1932)
 Читалац – *Република* (30. VII 1946)
 Ш[оћ] – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, Париз (1920); *Наша пошта* (1930–1934); *Инвалидски лист* (23. VIII 1960)

II БИБЛИОГРАФИЈА ДР ПЕРА ШОБА

II – 1 Посебна дјела

- 1 ПОШТАНСКО-ТЕЛЕГРАФСКИ И ТЕЛЕФОНСКИ УПУТНИК. – Написао – Цетиње: Државна штампарија, 1913; 112 стр., 8°
- 2 Pirre G. Schotch. DU NATIONALISME SERBE. Etude d'histoire politique Thèse pour le doctorat. Lijon 1916, p. 189.
- 3 Pirre G. Schotch. DU NATIONALISME SERBE. Etude d'histoire politique Dijon. Imprimerie R. de Thorey. 1916. III + 185 str., 8°



- 4 LE MONTÉNÉGR0 PAGES D'HISTOIRE DIPLOMATIQUE. Paris, 1917, p. 102. Potpis: Veritas.
- 5 LE MONTÉNÉGR0 EN LUTTE CONTRE LA TURQUE. Paroles prononcées le 10 avril 1918 à Société de Sociologie de Paris. Par le Dr Pierre Shoch. Extrait de la »Revue Internationale de Sociologie«. Paris, M. Giard et E. Brière, Libraires-Éditeurs./Imp. J. Barrillier, Beaugency. 1918. str. 11; V.8°
- 6 L'ALLIÉA MARTYR LE MONTÉNÉGR0. Par Le Dr Pierre Shotche. – Paris. Imprimerie speciale de La Diplomatie Publique, 1920; 16. str., V.8°
Bibliothèque de »La Diplomatie Publique«.
- 7 L'AVENIR DANS LE PASSE. – Paris, 1920
Према подацима из Шоћеве књиге »Огледи библиографије . . .« стр. 60.
- 8 UNE MANACE. – Paris, 1920.
Према подацима из Шоћеве књиге »Огледи библиографије . . .«, стр. 60.
- 9 LE QESTION DU MONTÉNÉGR0. – Paris, 1921, str. 6
- 10 MÉMOIRE DU GOUVERNEMENT DU MONTÉNÉGR0 ADRESSÉ À LA SOCIÉTÉDES NATIONS A GENÈVE. Roma, Società tipografica a Manuzio, 1922; 8°
- 11 DR P. SHOTCH. BIBLIOGRAFIA DEL MONTENEGRO. – Napoli, Riccardo Ricciardi editore. (Stab. Tip. Riccardo Garroni.) 1924; str. 84.8°
Pubblicazioni dell'Instituto per l'Europa Orientale in Roma. Bibliografie I. Prezzo del presete volume Lire 10.000
- 12 DR P. SHOTCH. BIBLIOGRAFIA DEL MONTENEGRO. – Roma. Anonima Romana I ditoriale. (Stab. Tip. Riccardo Garroni) 1925; 84 str.
Pubblicazioni dell'Instituto per l'Europa Orientale in Roma. Bibliografie I. Prezzo del presete volume Lire 10.000
- 13 ВОЈНИ ТЕЛЕГРАФ У ЦРНОЈ ГОРИ. (Одштампано из »Ратника« св. за март и април 1928. Одломак рада »За историју пошта и телеграфа у Црној Гори«. – Београд: Штампарија »Скерлић«, 1928; стр. 15; V.8°
- 14 ЦРНА ГОРА. Политичко-економска биљешка. – Београд (Издање аутора). – Београд: Државна штампарија, 1928; стр. 42; 8°
- 15 ЗА ИСТОРИЈУ ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА У ЦРНОЈ ГОРИ. Прештампано из »Ратника«. – Београд: Штампарија »Скерлић«, 1928; стр. 64; 8°
- 16 ЦРНА ГОРА ЗА ПРОБОЈ СОЛУНСКОГ ФРОНТА. Прештампано из »Ратника« спомен-свеске о пробоју Солунског фронта. – Београд: ШТАМПАРИЈА »Јадран«, 1929; стр. 15; V.8°
- 17 ЕКОНОМСКА КРИЗА И ЊЕНО ЛИЈЕЧЕЊЕ. Прештампано из часописа »Живот и рад«. – Београд: Штампарија »Млада Србија«, 1934; стр. 13; V. 8°
- 18 МИШЉЕЊЕ О ЦРНОЈ ГОРИ И ЦРНОГОРЦИМА. (Трифун Букић, др Перо Шоћ). Друго издање. Никшић–Беране: Издање и штампа издавачке књижарнице »Прогрес« Милутина Ј. Радоичића. 1937; стр. 56. 14 x 10 см
- 19 ПРИЛОЗИ ЗА КУЛТУРНУ ИСТОРИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ. Са 70 слика. – (Београд: Издање аутора). Београд: Графички уметнички завод »Планета«, (1939); стр. 102 са сликама. 8°
- 20 L'academie internationale des postes et telecommunications. Paur sa creation. Prefare de M. le dr B. Gavrilovitch, president d'alors del'Academie des sciences et des arts. – Београд, 1940. Сүботица.
Штампарија Генералне дирекције државних железница Мин. саобраћаја Југославије; стр. 49, 8°.
- Садржај: I. Предлог за стварање Академије (на фр. њем. енг. и шпанском језику) II. Први пристаници из 14 разних европских и ваневропских земаља, ту и Међународне лиге н. т. есперантиста Париз са престаницима из 42 земаље, као и Иберо-америчке академије за историју пошта. III. Модалитети. IV. За реализацију. Статути. V. Комитети VI. И поред кризе у свету. Наш апел.
- 21 ОГЛЕД БИБЛИОГРАФИЈЕ О ЦРНОЈ ГОРИ НА СТРАНИМ ЈЕЗИЦИМА = ESSAI DE LA BIBLIOGRAPHIE SUR LE MONTENEGRO EN LANGUES ETRANGERES. – Београд: Српска академија наука, 1948 XII, 531 стр., 23 см.  DURDE CRNOJEVIĆ

(Посебна издања / Српска академија наука; књ. 144. Филозофски и филолошки списи; књ. 36)

Тираж [334]

Предговор /Перо Шоћ: стр. /V/ – X. – поговор /П. Шоћ: стр. /525/. – Регистри: Регистар аутора; Регистар преводилаца, Регистар периодичних публикација и колекција; Стручни регистар.

22 БОРБЕ-БОКА М. СТАНОЈЕВИЋ. Проф. и ректор Универзитета у Београду/Написао.– /S.p./, 1954; стр. /9/;4
Насл. над текстом.

23 ИЗ ЊЕГОШЕВЕ БИЉЕЖНИЦЕ. МИСЛИ-ПЈЕСМЕ: Извод из рукописа о Његошевој биљежници (Перо Шоћ. – Београд: Перо Шоћ, 1964 (Београд: Србоштампа). – 16 стр; наустр.; 24 см
Прештампано из часописа »Православна мисао« 1–2, 1963.

II – 2 ЧЛАНИЦИ ПРИЛОЗИ ПРИКАЗИ

1906.

1 НАША ПОШТА И ТЕЛЕГРАФ. – *Народна мисао*, I/1906, бр. 15, 10(XII, стр.
О уређењу поште и телеграфа у Црној Гори.

2 ПЈЕСМА У ПРОЗИ. – *Уставност*, I/1906, бр. 18, 4. маја, стр. [1]. Потпис: П. Б. Ш.

1909.

3 ЈЕДНА ПРОСЛАВА [МЕБУНАРОДНА]. – *Глас Црногорца*, XXXVIII/1909, бр. 41, 26. IX, стр. 6. Потпис: П. Б. Ш.

1911.

4 СРЕЂА. – *Дан* [Цетиње], I/1911, св. 1/2, јануар-фебруар, 120–121.
Пјесма у прози.

1913.

5 ВЕЛИКИ УСКРС. Цетиње, 10. априла 1913. – *Цетињски вјесник*, VI/1913, бр. 31, стр. [3].
О ослобођењу и победама балканских народа.

6 »ПЈЕСМЕ ОСЛОБОЂЕЊА«. – *Цетињски вјесник*, VI/1913, бр. 72, 23. VIII, стр. [4]. Потпис: А.

1914.

7 БИТКА КОД КАЛИНОВИЋА [Калиновика!] Цетиње, 26. септ. – *Мали журнал*, XXI/1914, бр. 260, стр. 1.

Извјештај из борбе од 23. IX 1914. г., између црногорских и аустроугарских трупа.

8 »ПЛАЧ СКАДРА«. – *Вјесник*, VII/1914, бр. 6, 17. I, стр. [2] Потпис: Момчило.

9 LA POSTE AU MONTÉNÉGRE. – *L'Union Postale* [Berne], 1914, vol. XXXIX, 1. 1. VIII N° 8 p. 118–119.

Упоредни текст и на енглеском и њемачком језику.

1915.

10 CORRESPONDANCES DU MONTENEGRO (durant la Grande guerre). – *Journal des Balkans* 1914–1915. – Bucarest.

Према подацима из књиге »Огледи библиографије о Црној Гори...«, стр. 59.

11 INTERVIEN de S. E. Monsieur le Ministre, Président le general J. Voucotitch. – *Journal des Balkans*, 4/1915. 17 juillet.

1917.

12 МЈЕСТО БАДЊАКА. – *Глас Црногорца* XLV/1917, бр. 36, 25. XII, стр. 1–2. Потпис: П.С.

1918.

13 [О ПОБЈЕДАМА НА МАКЕДОНСКОМ ФРОНТУ] 11. (24) септембра. – *Глас Црногорца*, XLVI/1918, бр. 55, 25. септембар 8. октобар, стр. 1.

О учешћу Црногораца на Солунском фронту; доласку Црногораца из Америке и вјери у савезнике да неће заборавити Црну Гору.
Штампано и на француском језику.

14 ВИЛЗОНСКА ЈУГОСЛАВИЈА – ВОЉА НАРОДА ИЗНАД СВЕГА!. – *Глас Црногорца*, 46/1918, бр. 59, 7. XII, стр. 2.

15 L'AVENIR DE MONTÉNÈGRO. – *Глас Црногораца* XLVI/1918, бр. 60, 5/18. децембар, стр. 1–2.

Изјава др П. Шоћа, министра просвјете и заступника министра спољних послова, дописницима штампе.

15a ВОЉА НАРОДА ИЗНАД СВЕГА. – *Глас Црногорца*, XLVI/1918, бр. 59, 24. XI (7. XII).

15b VOLJA NARODA IZNAD SVEGA. – *La Democratie nouvelle*, 30. XI 1918.

Sočeva izjava о načinu ujedinjenja jugoslovenskih zemalja.

16 О ЦРНОЈ ГОРИ. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1918, стр. 86–87.

Мисли Тенисона, Гледстона, Ј. Ј. Змаја, Јаше Томића и др.

17 УЗ НАШЕ ИЛУСТРАЦИЈЕ . . . – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1918, стр. 108–110.

18 LA VOLONTE DU PEPL DOA ETR ABSOLIMENT SOUVEREN DEKLAREN MINISTR MONTENEGREN. – *La Democrati nouvele* [Paris], 1918, 30. XI.

Интервју.

19 ИЗЈАВА ЦРНОГОРСКОГ МИНИСТРА. – *Слобода или ропство?* Чланци и забелешке (с. 1.): Издање Српске демократије у Швајцарској; (С. а.) 15. стр.

Изјава др П. Шоћа (у Паризу) на 10–11 стр. о условима под којима Црна Гора жели да се уједини.

20 ЦЕТИЊСКИ УНИВЕРЗИТЕТ. Најновији проналазак нејске владе. – *Уједињење*, II/1918, бр. 23, стр. 3.

Поводом изјаве министра Пера Шоћа о отварању универзитета на Цетињу. Из париских «Информација».

1919.

21 ПОЛИТИКА ПРЕМА ЦРНОЈ ГОРИ. – *Глас Црногорца*, XLVII/1919, бр. 64, 6/19. фебруар, стр. 4.

Изјава П. Шоћа за штампу.

22 LE MONTÉNÈGRO LIBRE. – *Bulletin bi-mansnel des Etrangers* [Paris], 1919, 1. april, p. 10–12.

Према подацима из књиге «Огледи библиографије . . .», стр. 60.

23 LA LIBERTE DU PEUPLE ET LA FINANE AUX PRISES. – *La France eu Orient* [Paris], 1919, N° 1–3.

О мијешању капитала у политици.

1919.

23a LE MONTENEGRO la liberte du peuple et la »petite finance« aux prises (Suite). — *La France en Orient*, I, 1919, N° 3, 16. VI, str. 4–7.

24 LA SERBIE OFFICIELLE ET LE MONTENEGRO. – *La Revue Contemporaine* [Paris], 1919, 25. février, p. 1–9.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

1920.

- 25 ЦРНОЈ ГОРИ ИЗ КЊИГЕ БЕСМРТНОСТИ. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1920, стр. 35–45.
- 26 ПОД ОСТРОГОМ. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1920, стр. 45.
- 27 ЦРНОГОРЦИ НА БОЈНОМ ПОЉУ ПОСЛИЈЕ ЗАУЗЕЋА ЦРНЕ ГОРЕ. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1920, стр. 67–69.
- 28 НАША ПРОСВЈЕТА. [С табелом]. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1920, стр. 75–81.
Са статистичким подацима о школовању Црногораца у иностранству од 1916–1919. год.
- 29 БАЦИ У ЗАТОЧЕЊУ. Неји код Париза, ноембра 1919. [С таблом]. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1920, стр. 81–85.
Са статистичким подацима.
- 30 НОВИЈЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ О ЦРНОЈ ГОРИ. – *Државни календар Краљевине Црне Горе*, 1920, стр. 86–89.
Библиографија.
- 31 LES RICHESSES ÉKONOMIQUES DU MONTÉNÉGR0. — *Le Monde Industriel Commercial et Agricolé* [Paris], 18. III 1920.
Према подацима из књиге »Огледи библиографије . . . « стр. 60.
- 32 PUBLIC INSTRUCTION AND THE CHURCH IN MONTÉNÉGR0. – *The Christian Stateman* [Pittsburg], 1920, December.
Према подацима из књиге »Огледи библиографије . . . «, стр. 60.
- 30 LA SITUATION ÉKONOMIQUE DU MONTÉNÉGR0. – 1) *L'Exportateur Belge*, 17. IV 1920, Brixelles. – 2) *Le Moniteur des Consulats* 31. VII 1920. Paris. – 3) *L'Economiste Slave*, 21. VIII 1920, Paris.
Према подацима из Шоћеве књиге »Огледи библиографије . . . «, стр. 60.

1921.

- 34 СТАНЦИ О ЦРНОЈ ГОРИ (пример др Рене Фоањеа). – *Глас Црногорца*, XLIX/1921, бр. 93, 8. VIII, стр. 2.
- 35 ПРИВРЕМЕНО ПОЧИВАЛИШТЕ КРАЉА МУЧЕНИКА. – *Глас Црногорца*, XLIX/1921, бр. 93, 8. VIII, стр. 4.
- 36 SITUAZIONE DEL MONTÉNÉGR0. – *Ероса* [Рома], 27. X 1921.
Према подацима из књиге »Огледи библиографије . . . « стр. 60.
- 37 A LA BRANCHE DE L'ARBRE DE NOËL. – *La Revue Contemporaine* [Paris], 1921, janvier.

1922.

- 38 ЦРНА ГОРА НА МЕЂУНАРОДНОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ У БЕНОВИ. – *Глас Црногорца*, XL/1922, бр. 96, 1. VII стр. 1–4, 9–10.
- 39 LE REVENDICAZIONI DEL MONTÉNÉGR0 ALLA CONFERENZA DI GENOVA. – *Corriere Diplomatico* [Roma], 10. V 1922.
Према подацима из Шоћеве књиге »Огледи библиографије . . . «, стр. 60.

1923.

- 40 BIBLIOGRAFIA DEL MONTÉNÉGR0. — *L'Europa. Orientale* [Roma], 1923, N° XII, 31. dicembre.

1925.

- 41 НА БРАНИКУ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Црногорац*, I/1925, бр. 20, 18. V, стр. 2.; бр. 21, 23. V, стр. 2–3. Потпис: Један Црногорац.

Објављивање завршетка забрањено.

- 42 НА БРАНИКУ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Црногорски гласник*, X/1925, бр. 72, 4. IV, стр. 3–4.

- 43 ПРОЦЕС ЦРНЕ ГОРЕ. Рим (у изгнанству), 1925. [Фир.]. – *Нова Европа*, књ. XIII/1926, бр. 10 и 11, 26. V, стр. 367–373.

1927.

- 44 СЛОВЕНСКИ ИНСТИТУТ ЦРНЕ ГОРЕ. [Фир.]. – *Нова Европа*, књ. XV/1927, бр. 7, стр. 232–233.

Предлог да се оснује Словенски институт Црне Горе.

1928.

- 45 »ЦРНОГОРСКО ПОВЛАШЉЕНО ПРОБРОДАРСКО ДРУШТВО«. – *Записи*, II/1928, књ. III, св. 5, стр. 282–285.

- 46 БОГИШИЋЕВА БИБЛИОТЕКА, АРХИВ И МУЗЕЈ. – *Мисао*, X/1928, књ. XXVI, /193/ 200, (7/8), стр. 444–448.

О библиотеци, архиву и музеју у Цавтату.

- 47 ВОЈВОДА ГАВРО ВУКОВИЋ. – *Мисао*, X/1928, књ. XXVII, /201/ 208 (7/8), стр. 450–456.

Некролог (Аијева Ријека, 1852 – Беране, 29. VII 1928).

- 48 „ЧОВЈЕК СНУЈЕ“, драма од Велимира Живојновића — *Massuke*. — *Мисао*, X/1928, књ. XXVIII, св. VII/VIII, стр. 489—491.

- 49 ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ. — *Народна енциклопедија СХС*, Београд, 1928, књ. IV, стр. 910—919.

- 50 ЗА ИСТОРИЈУ ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Ратник*, LXIV/1928, св. III, стр. 44–64; св. IV, стр. 37–75.

- 51 ЦРНА ГОРА ЗА ПРОБОЈ СОЛУНСКОГ ФРОНТА. – *Ратник*, XLIV/1928, св. 8–9, стр. 142–158.

Чланак. Погрешно стоји да је Петар Нов. Ковачевић логинучо, јер је касније био официр Црвене армије. Губи му се траг 1937. год.

1929.

- 52 НОВИ ДАНИ. – *Друштвена обнова*, I/1929, бр. 6, стр. 2.

О потреби сложеног рада за побједу у миру.

- 53 КРАЉ БЕЗ ЖЕЛЕЗНИЦЕ. – *Живот и рад*, II/1929, књ. III, св. 13, стр. 41–44.

О потреби градње јадранске жељезнице преко Црне Горе.

- 54 СЛОВЕНСКИ ИНСТИТУТ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Записи*, III/1929, књ. V, св. 3, стр. 184–186.

Предлог да се у Цетињу оснује један овакав институт поводом стогодишњице смрти Петра I и стогодишњице ступања на пријесто Петра II Петровића-Његоша.

- 55 ЦРНОГОРАЦ. Календар за 1929. *Мисао*, књ. XXIX/1929, св. 3–4, стр. 248–249.

Штампарија »Јединење« – Подгорица.



- 56 АНТО М. ГВОЗДЕНОВИЋ: Кратке путничке биљешке, Београд, 1929. – *Мисао* XI, 1929, књ. XXX св. 1–2, стр. 177–181.
- 57 БИБЛИОГРАФИЈА ЦРНЕ ГОРЕ. – *Мисао*, XI 1929, књ. XXX св. 225–232 (3–4), стр. 434.
- 58 ИЗ ПРОШЛОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Млада Зета*, I/1929, св. 2, стр. 55–58.
О црногорској поштанско-телеграфској установи.
- 59 ИЗМЕНЕ ЧИНОВНИЧКОГ ЗАКОНА. – *Наша пошта*, VI/1929, бр. 3, март, стр. 1–3. Попис: П.
- 60 ПРОЈЕКТ ПРАВИЛНИКА ПЕНЗИОНОГ ФОНДА КОНТРАКТУАЛНИХ ПОШТАНСКИХ СЛУЖБЕНИКА. – *Наша пошта*, VI/1929, бр. 12, децембар, стр. 3–6.
- 61 ДУЖНОСТИ И ПРАВА. [С. портретом]. – *Поштански календар*, 1929, стр. 139–142.
- 62 ПРЕУРЕБЕЊЕ »П. Т. ВЕСНИКА«. ОБЛАСНИМ УПРАВАМА. – *Поштанско-телеграфски весник*, XL/1929, бр. 24, 32. XII, стр. 1–2.
Распис.
- 63 [ЈУЖНО СЛОВЕНСТВО КРВАЉУ КУПАНО . . .] Црнојевића Ријека, 10. XII 1929. г. – *Преглед* I/1929, бр. 6, стр. 3.
Пјесма послана уредн. *Време* [Београд] на анкету: »Каква треба да буде Југословенска химна«.
- 64 »ЦРНА ГОРА У РАТУ 1875–78« из »Ратника«. – *Преглед*, 1929, бр., 16. XII, стр.
- 65 ПОЛИТИКА И ВОЈСКА. – *Ратник*, XLV/1929, бр. 1–2, стр. 126–132.
- 66 О РАТНИЧКОМ ПОКРЕТУ ЦРНОГОРАЦА 1875–78. ГОДИНЕ. – *Ратник*, XLV/1929, бр. 10, стр. 104–113; бр. 12, стр. 76–77.
- 67 ЦРНА ГОРА БЕЗ ЖЕЉЕЗНИЦА. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 342, стр. 3.
- 68 ЦРНОГОРЦИ У РУСКОЈ ВОЈСЦИ. – *Слободна мисао*, VIII/1929, бр. 356, стр. 1.
Одломак из књиге »Црна Гора за пробој Солунског фронта«.
- 79 ИЗ НОВИЈЕ ДИПЛОМАТСКЕ ИСТОРИЈЕ. – *Црногорац* [Календар], 1929, стр. [88–91].
Црна Гора из год. 1916–1917. – О акцији Аустро-Угарске да се Црна Гора преда Србији.
- 1930.
- 70 АУТОРИТЕТ И ХИЕРАРХИЈА. – *Живот и рад*, III/1930, књ. VI, св. 35, стр. 817–824.
- 71 LES P.T.T. EN YOUGOSLAVIE. – *Le Relais* [Paris], settembre 1930.
- 72 ЗНАЧАЈ П.Т.Т. УСТАНОВЕ - У ЦИФРАМА. [Ђир.]. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 1–5, стр. 8–9. – [Ђир. и Лат.]
Статистички подаци.
- 73 АКТИВНОСТИ П.Т.Т. СТРУКЕ. [Ђир.]. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 1–5, стр. 9–16. – [Ђир. и Лат.]
- 74 ЗА УСПОСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА. [Ђир.]. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 1–5, стр. 16–25. – [Ђир. и Лат.]
- 75 НОВА ФОРМАЦИЈА П. Т. ДИРЕКЦИЈА. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 1–5, јануар-мај, стр. 26. – Ауторизовао писац.
- 76 ТЕЛЕФОНСКО ПИТАЊЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 6, јун, стр. 35–37.
Ауторизовао писац.

- 77 СТРУЧНА ТЕРМИНОЛОГИЈА. [Лат.] – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 9, септембар, стр. 87–88.
Поводом расписа п. т. бр. 19857 од 25. III 1930. којим је поново покренуто питање терминологије у поштанском и телеграфском саобраћају.
- 78 РЕФОРМА МИНИСТАРСТВА САОБРАЋАЈА. – *Наша пошта*, VII/1930, септембар, бр. 9, стр. 88.
- 79 СТРУЧНИ ЛИСТОВИ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 9, септембар стр. 93–94.
Потпис: П. Ш.
Предлог садржаја стручних листова и часописа.
- 80 САВРЕМЕНИ ЗАКОН. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 10, октобар, стр. 97–100; бр. 11, стр. 114–117.
О борби за савремени закон о пошти, телеграфу и телефону од 1843. год. па напријед.
- 81 ПЕРСОНАЛНО ПИТАЊЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 10, октобар, стр. 103–104.
Потпис: Н.
- 82 П. Т. УДРУЖЕЊЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 10, октобар, стр. 105–106. Потпис: П.
- 83 ВЕСТИ ИЗ МИНИСТАРСТВА. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 10, октобар, стр. 106–107; бр. 11, стр. 124.
- 84 СТРАНЕ ПОШТЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 10, октобар, стр. 107–180, Потпис: Ш.
О поштама у Чехословачкој и Бугарској.
- 85 ЈЕДНА НЕПРАВДА ЧИНОВНИЧКОГ ЗАКОНА. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 11, новембар, стр. 121–122. Потпис: П.
- 86 СПЕЦИЈАЛНИ ДОДАТАК У ЈУЖНИМ КРАЈЕВИМА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 11, новембар, стр. 122–123. Потпис С.
- 87 ПЕРСОНАЛНО ПИТАЊЕ, ПОБОЉШАВАЊЕ–ИЗЈЕДНАЧАВАЊЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 11, новембар, стр. 118–121. Потпис Н.
- 88 КРОЗ КЊИГЕ И ЛИСТОВЕ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 11, новембар, стр. 124–125.
Преглед садржаја стручних часописа и књига.
- 89 О ДРЖАВНОМ САВЕТУ. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 11, новембар, стр. 126–127. Потпис: П.
- 90 ЗА УСПОСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА. – *Наша пошта*, VII/1930, бр. 11, новембар, стр. 3
- 91 ОБАРАЊЕ КАМАТА. – *Политика*, XXVII/1930, бр. 7917, стр. 1.
- 92 ЗА УСПОСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА (Лат.). – *Пошта*, VI/1930, бр. 8, 1. V, стр.
- 93 ЗА УСПОСТАВИТЕВ ПОШТНЕГА МИНИСТАРСТВА. – *Поштни гласник*, X/1930, 11. IV, шт. 11.
- 94 ЗА УСПОСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПОШТА. – *ТРГОВИНСКИ ГЛАСНИК*, XL/1930, бр. 70, 27. III стр. [1.]

1931.

- 95 МЕЂУНАРОДНА ПОШТАНСКА АКАДЕМИЈА – *Време*, XI/1931, бр. 3.451, 14. VIII, стр. 2.

- 96 КАО УВЕК. – *Илустровано време*, II/1931, бр. 37, стр. 746. Потпис: Veritas.
- 97 У ПРОЛАЗУ КРОЗ ЖИВОТ. – *Илустровано време*, III/1931, бр. 39, стр. 791. Потпис: Veritas.
- 98 LES SERVICES DES P.T.T. EN YUGOSLAVIE. — »Informations postales«
publication de l'Internationale du personnel des entreprises des p.t.t. — Vienne,
1931, 1. X, N° 50, p. 239—241.
- 99 STATUS POUR L'ACADEMIE INTERNATIONALE DES POSTES ET TELECOMUNICATIONS. – Le Relais, revue mensuelle 1931, N° 23, octobre (?)
- 100 POUR LA CREATION DE L'ACADEMIE INTERNATIONALE DES POSTES ET COMUNICATIONS. – L'Union postale [Berne], 1931, N° 7, 1. VII.
- 101 ЕВГЕНИЈЕ ПОПОВИЋ. – *Мисао, књ.* XXXVI/1931, св. 3–4, стр. 254–256.
Некролог.
- 102 БЕЛИМИР ВУКИЋЕВИЋ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 1, јануар, стр. 7–9.
- 103 НОВО УСТРОЈСТВО ВРХОВНЕ УПРАВЕ П.Т.Т. СТРУКЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 1, јануар, стр. 21–22.
- 104 ПЕРСОНАЛНО ПИТАЊЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 1, јануар, стр. 10–12. Потпис: Н.
- 105 П.Т. УДРУЖЕЊЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 2, фебруар, стр. 28–29.
- 106 БЕЛЕШКЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 2, фебруар, стр. 34–37.
Вијести из министарства; преглед књига и периодике.
- 107 РЕФОРМА САОБРАЋАЈА. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 3, март, стр. 41–44
Ауторизовао писац.
- 108 СТАТИСТИКА И ПЕРСОНАЛНО ПИТАЊЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 3, март, стр. 47–48. Потпис: С.
- 109 ГОДИНЕ ЗА ПЕНЗИЈУ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 3, март, стр. 52–53. Потпис: С.
- 110 КРОЗ КЊИГЕ И ЛИСТОВЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 3, март, стр. 54–55
- 111 НАБАВКА ТЕЛЕФОНСКИХ КАБЛОВА ЗА ДОМАЋУ ИНДУСТРИЈУ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 4, април, стр. 67–68. Потпис: Н.
- 112 ТЕЛЕФОНИ И ДРЖАВНА ИЛИ ПРИВАТНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА? – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 4, април, стр. 69–70. Потпис: С.
- 113 П. Т. КЊИЖНИЦЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 4, април, стр. 78. Потпис: Н.
- 114 НАШЕ ПОТРЕБЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 4, април, стр. 76–77. Потпис: Н.
- 115 БЕЛЕШКЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 4, април, стр. 80–86.
Вијести из министарства; преглед литературе ...
- 116 БУЏЕТ ЗА 1931/2. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 5, мај, стр. 94–97. Потпис: Б. Н.
- 117 ТЕЛЕФОНСКО ПИТАЊЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 5, мај, стр. 105–107.
- 118 БЕЛЕШКЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 5, мај, стр. 114–118.
Разне вијести; преглед књига и периодике.
- 119 ТТ ПРОГРЕС. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 5, мај, стр. 128–131. Потпис: П. Ш.

- 120 ЗА ИСТОРИЈУ ПОШТА. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 6, јун, стр. 131–132. Потпис: Ш.
- 121 ЖЕЛЕЗНИЧКА СТАТИСТИКА. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 6, јун, стр. 136–137. Ауторизовао писац.
- 122 НАШЕ ПОТРЕБЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 6, јун, стр. 143–145. Потпис: Б. Н.
- 123 НИКОЛА ТЕСЛА [С портретом] – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 7, јул, стр. 162–165.
- 124 ОРГАНИЗАЦИЈА Т. Т. ТЕХНИЧКОГ ОСОБЉА. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 7, јул, стр. 174. Потпис: Ш.
- 125 ПРЕГЛЕД. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 7, јул, стр. 176–183.
- 126 КРОЗ КЊИГЕ И ЛИСТОВЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 8, август, стр. 211–213.
- 127 НАБАВКЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 8, август, стр. 196–199. Потпис: Е–К.
- 128 УСТРОЈСТВО ЦЕНТРАЛНЕ УПРАВЕ П. Т. СТРУКЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 9, септембар, стр. 221–224. Потпис: Б. Н.
- 129 ПРЕГЛЕД. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 9, септембар, стр. 237–248.
Вијести стручне публикације.
- 130 СТРУЧНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ И ВЕСТИ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 10, октобар, стр. 146–150, 278–279.
- 131 МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ. [С 2 сл.] [Лат.]. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 10, октобар, стр. 250–253. – [Ћир. и Лат.]
О раду Међународне поштанско-телефонско-телеграфске федерације.
- 132 ОПШТИНСКЕ ПОШТЕ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 10, октобар, стр. 261–263. Потпис: Б.
- 133 ПРЕГЛЕД. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 10, октобар, стр. 274–279.
Вијести из министарства и стручних публикација.
- 134 ПРЕГЛЕД. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 11, новембар, стр. 309–312.
Вијести и публикације.
- 135 МЕЂУНАРОДНА АКАДЕМИЈА ПОШТА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 11, новембар, стр. 281–282. Аутор из напомене на крају текста. Објављено на француском језику: »Informations postales« орган Интернационале п. т. т. Беч, I. IX, 1931, са приказом у броју од 15. III 1932. »L'Relais« пошт. часопис, *Париз*, IX 1931; XII, 1932. Уз то пренесено и на другим разним језицима: Deutsche Berthehrs-Zeitung, Berlin, 12. XII, 1931; Przegląd teletechniczny, Warszawa, XII, 1931; Československa p. t. t. Prazе, 15. III, 1932; Revista p.t.t. Bucuresti, XII, 1931; La Suda stello, La Interligilio del' p. t. t. Paris, X, 1931.
Са повољним приказима и коментарима: »Наша пошта« нов. 1931; феб., април, мај, јун, јул, септ. 1932; март, април, окт. 1933; фебр. 1935; »Журнал телеграфик«, орган Међународног бироа Свјетског телегр. савеза. окт. 1931: »Политика« 12. XI. 1934.
- 136 НАША ТЕХНИКА. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 11, новембар, стр. 290–292
- 137 ЧАСОПИСИ. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 11, новембар, стр. 295–299.
- 138 ТОМАС АЛВА ЕДИСОН. [С портретом]. [Лат.]. – *Наша пошта*, VIII/1931. бр. 12, стр. 313–316.
Некролог (Мајлен, 11, или 7. III 1947. Њу Сперс, 18. X 1931)
NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNOJEVIĆ

- 139 ПРЕГЛЕД. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 12, децембар, стр. 331–341.
Вијести и публикација.
- 140 П. Т. организација. – *Наша пошта*, VIII/1931, бр. 12, децембар, стр. 328. Ауторизовао писац.
- 141 МЕЂУНАРОДНА АКАДЕМИЈА ПОШТА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА. – *Пошта* VII/1931, бр. 3. IX, стр.
- 142 МЕЂУНАРОДНА АКАДЕМИЈА ПОШТА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА. – *Поштни гласник*, 1931, бр. 1. IX, стр.
- 143 ЗАКОН О ЧИНОВНИЦИМА. – *Слободна мисао*, X/1931, бр. 6, стр. 1.
О материјалном обезбјеђењу чиновника.
- 144 МЕЂУНАРОДНА АКАДЕМИЈА ПОШТА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА. – *Уговорни поштар*, I/1931, септембар, стр.
- 145 МЕЂУНАРОДНА ПОШТАНСКА АКАДЕМИЈА. – *Велики илустровани поштанско-телеграфски и телефонски календар*, 1932, стр. 30–33.
О потреби оснивања такве установе.
- 146 ИЗ СТАРЕ РУКОВЕТИ. – *Живот и рад*, V/1932, књ. XIII, св. 76, стр. 1500–1503. Садржај. – Сфинга, Небо, Јавор.
- 147 ЗАДРУГАРСТВО И КРЕДИТНИ ОДНОСИ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА. Београд. – *Задругарство*, IV/1932, бр. 12, стр. 438–444.
- 148 СМРТ Д-РА ЛАЗА ТОМАНОВИЋА. – *Записи*, VI/1932, књ. 11, св. 6, стр. 359–360.
- 149 ЧАСОПИСИ [С портретом]: – *Наша пошта*, IX/1932, св. 89, јануар, стр. 1–5; св. 90, стр. 35–39.
Одговор на анкете, који су чланци најбољи између оних који су изашли у стручним часописима.
- 150 СИСТЕМАТИЗАЦИЈА. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 89, јануар, стр. 8–9. Потпис: С.
- 151 ПЕРСОНАЛНА ПИТАЊА. Одлуке опште седнице Државног савета. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 89, јануар, стр. 10–11. Ауторизовао писац,
- 152 ПРЕГЛЕД. – Вести из министарства . . . – *Наша пошта*, IX/1932, св. 89, јануар, стр. 29–32; св. 90, фебруар стр. 57–63; св. 91, март стр. 93–95; св. 92, април, стр. 127–128. Потпис: П. Ш.
- 153 МИХАИЛО ФАРАДЕЈ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 90, фебруар, стр. 39–40. Ауторизовао писац.
- 154 П. Т. УДРУЖЕЊЕ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 90, фебруар, стр. 54.
- 155 ЗА УСПОСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПОШТА И ТЕЛЕГРАФА. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 91, март 1. III.
Објављивање спријечила цензура.
- 156 ПЕРСОНАЛНА ПИТАЊА. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 91, март, стр. 76–78. Ауторизовао писац.
- 157 ОРГАНИЗАЦИЈЕ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 91, март, стр. 81–82. Ауторизовао писац.
- 158 ЗНАЧАЈ ПОШТЕ И ЊЕНА ПРОШЛОСТ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 92, април, стр. 105–108. Потпис: Н.

- 159 ЕСПЕРАНТО. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 92, април, стр. 129–130; св. 94, јун, стр. 167–169; св. 95–6, јул–август, стр. 203–205. Потпис: Члан и А. Е.
- 160 ВЕЛИКИ ДОБРОТВОР ПТТ СТРУКЕ. (Са фотографијом.) – *Наша пошта*, IX/1932, св. 93, мај, стр. 130–133. Ауторизовао писац.
Лазар Стојадиновић,
- 161 ИЗУЧАВАЊЕ ПОШТЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 93, април, стр. 134. Ауторизовао писац.
- 162 П. Т. Т. ИНТЕРНАЦИОНАЛА. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 94, јул, стр. 165–166. Ауторизовао писац.
- 163 ЗДРАВЉЕ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 94, јун, стр. 169–172; св. 95–96, јул, стр. 210–211; св. 97, септембар, стр. 230–231. Потпис: Х.
- 164 ПРИЈАТЕЉ П. Т. СТРУКЕ Д–Р. ИВАН МОХОРИЋ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 95–56. јул–август, стр. 193–194. Потпис: Б. Н.
- 165 ОРГАНИЗАЦИЈА И СТРУЧНИ ЛИСТОВИ. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 95–96, јул–август, стр. 217–220. Ауторизовао писац.
- 166 JUBILE DE NICOLAS TESLA. – *Наша пошта*, IX/1932, св. 100–101, новембар–децембар, стр. 274. – [Бир. и Лат.]
Текст на француском.
- 167 НАША П.Т.Т. струка. [С 3 табеле]. – *Саобраћајни преглед*, III/1932, бр. 6, стр. 243–247.
- 168 УТВРЂИВАЊЕ РЕНТАБИЛИТЕТА П.Т.Т. СТРУКЕ. [С 2 табеле]. – *Саобраћајни преглед*, III/1932, бр. 8, стр. 344–350.
- 169 ПОЛИТИКА ПОШТЕ И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА. [С 1 таб.] [Лат.]. – *Саобраћајни преглед*, III/1932, бр. 11, стр. 506–515.
О развоју ПТ. институција у свијету са статистичким подацима.
Некролог.
- 170 ПОШТАНСКО–ТЕЛЕГРАФСКЕ ФИНАНСИЈЕ. – *Трговински гласник*, XLII/1932, бр. 261, 16. XI, стр. 3.

1933.

- 171 ЗАХТЕВИ КРИЗЕ. – *Живот и рад*, VI/1933, књ. XIV, св. 85, стр. 261–268.
- 172 ЈУГОСЛОВЕНСКА ИДЕОЛОГИЈА И СЛОВЕНСТВО. – »Свесловенство«. – *Илочки гласник*, I/1933, бр. 23, стр. 1–2.
- 173 ДР ЛАЗАР ТОМАНОВИЋ. – *Мисао*, XV/1933, св. XLI/3–6, стр. 380–384.
Некролог.
- 174 ЗДРАВЉЕ. – *Наша пошта*, X/1933, св. 102, фебруар, стр. 6–9. Потпис: З.
- 175 МЕЂУНАРОДНА АКАДЕМИЈА ПОШТА. – *Наша пошта*, X/1933, св. 103, март, стр. 17–18; св. 110, октобар, стр. 129.
- 176 АДМИНИСТРАЦИЈА. [Бир.]. – *Наша пошта*, X/1933, св. 107–108; стр. 87–89; св. 110, стр. 131–133. – [Бир. и Лат.]
О бирократизму у државној администрацији.
NACIONALNA BIBLIOTEKA
CRNOJEVIĆ
XVI
Наше поште.

- 177 ПОРЕКЛО ЗНАМЕНИТИХ ЛИЧНОСТИ. [Бир.]. – *Наша пошта*, X/1933, св. 112, стр. 169–170. – [Бир. и Лат.]
Наставак. Наставља се
- 178 ЈУГОСЛОВЕНСКА ИДЕОЛОГИЈА. – *Наша пошта*, X/1933, св. 105, мај, стр. 53–57. Ауторизовао писац.
- 179 ЕСПЕРАНТСКИ ПОКРЕТ. – *Наша пошта*, X/1933, св. 107–108, јул, стр. 96–98. Ауторизовао писац.
- 180 РЕФОРМА П. Т. ШКОЛЕ – Историја пошта – конкурс. – *Наша пошта*, X/1933, св. 107–108, јул, стр. 95–96, Ауторизовао писац.
- 181 ПОБОЉШАЊЕ П. Т. САОБРАЋАЈА У ЗЕТСКОЈ БАНОВИНИ. – *Наша пошта*, X/1933, св. 110, октобар, стр. 134–136. Ауторизовао писац.
- 182 ОРГАНИЗАЦИЈА П. Т. ОСОБЉА, *Наша пошта*, X/1933, св. 112, децембар, стр. 161–165, Ауторизовао писац.
- 183 ПИШЧЕВОЈ РЕЧИ. – Ип.: Маријада или Женидба Њ В. Краља Александра I. Написао Хаџи-Тодор Димитријевић. Друго издање са 50 слика. Београд: Штампарија »Раденковић« 1933.
Предговорна ријеч, стр. 3–4.
- 184 *Ibidem.* – 3. издање. Београд: штампарија »Авала« 1934. – (Лат.)
- 185 ПРОСЛАВА НИКОЛЕ ТЕСЛЕ, [С 1 портретом.]. – *Радио Београд*, V/1933, бр. 9, стр. 8.
Поводом писања часописа *Наша пошта* о Н. Тесли.
- 186 ЕКСПЛОАТАЦИЈА ПОШТА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА У СТРАНИМ ЗЕМЉАМА. – *Саобраћајни преглед*, IV/1933, бр. 8, 10. VIII, стр. 361–363.
- 187 ЗАДУЖЕЊЕ И РАЗДУЖЕЊЕ. – *Слободна мисао*, XII/1933, бр. 10, стр. 3.
Одломак из чланка (не каже се гдје!).
- 188 БАЛКАНСКА ЗАЈЕДНИЦА. – *Трибуна*, V/1933, бр. 21, стр. 1.
Поводом састанка у Београду краља Александра Карађорђевића и бугарског краља Бориса.
- 1934.
- 189 ИСТОРИЈСКИ И НАЦИОНАЛНИ ЗНАЧАЈ МУЗЕЈА, АРХИВА И БИБЛИОТЕКЕ НА ЦЕТИЊУ. [С портретом.]. – *Време*, XIV/1934, бр. 4580, стр. 6.
Предавање одржано 7. X 1934. г. у Друштву за проучавање историје Црне Горе.
- 190 ЕКОНОМСКА КРИЗА И ЊЕНО ЛИЈЕЧЕЊЕ. – *Живот и рад*, VII/1934, књ. XVIII, св. 110, стр. 338–348.
- 191 »ХЛЕБ НАШ НАСУШНИ«. – *Монополски гласник*, XV/1934, бр. 35, стр. 3.
Приказ драме: »Хлеб наш насушни« од Драгутина Илића-Јеја.
- 192 ПОШТАР КЊИЖЕВНИК. – *Монополски гласник*, XV/1934, бр. 35, 15. IX, стр. 3.
Приказ драме »Хлеб наш насушни« од Д. Илића Јеја.
- 193 КРЕДИТНИ ОДНОСИ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА. – *Монополски гласник*, XV/1934, бр. 36, стр. 1.
Поводом чланка у *Задругарству*, 1932, за децембар, о питању задругарства и кредитних односа државних службеника.
- 194 ЗДРАВЉЕ. – *Наша пошта*, XI/1934, св. 113, јануар; стр. 190–191, св. 115, март, стр. 220.
Потпис: Д-р С.

- 195 УПРАВА ПОШТА И СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА. – *Наша пошта*, XI/1934, св. 116, април, стр. 225–227; св. 117, мај, стр. 245–246. Ауторизовао писац.
- 196 П. Т. АРХИВ, КЊИЖ[Н]ИЦА И АРХИВ НА ЦЕТИЊУ. – *Наша пошта*, XI/1934, св. 122, стр. 340. Потпис С.
- 197 Д-р СЛАВКО С. МИЛЕТИЋ, бивши министар пошта и телеграфа. – *Наша пошта*, XI/1934, св. 119, стр. 272–[273].
Читуља.
- 198 ЦРНА ГОРА И ХЕРЦЕГОВАЧКИ УСТАНАК. – *Слободна мисао*, XIV (XIII)/1934, бр. 19, стр. 4.
О предавању Пера Шоћа у Друштву за проучавање историје Црне Горе одржаном 11. V 1934. г. у Београду.
- 199 ДУГОВИ И ЈАВНИ РАДОВИ. – *Слободна мисао*, XIV (XIII)/1934, бр. 28, стр. 1–2.
- 200 КРЕДИТНИ ОДНОСИ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА. – *Слободна мисао*, XIV (XIII)/1934, бр. 36, стр. 1–2.

1935.

- 201 СЕБАЊЕ НА ГЕНЕРАЛА АНТА ГВОЗДЕНОВИЋА. [С. портретом]. – *Време*, XV/1935, бр. 4903, 6. IX, стр. 6.
- 219 ВАСА ЛАЗАРЕВИЋ: ЗА СПАС НАПУШТЕНЕ ДЕЦЕ. – Београд, 1935. – *Живот и рад*, IX/1936, књ. XXIII, св. 147, стр. 62–63.
Приказ.
- 202 ПРОБЛЕМ ДАНАШЊИЦЕ. – *Зетски гласник*, VII/1935, бр. 1/4, стр. 6.
Економско-политички проблеми уопште и у Црној Гори.
- 203 ЗНАЧАЈ СТРУЧНЕ ШТАМПЕ. – *Југословенска стручна штампа*, I/1935, бр. 4, стр. [1].
- 204 ЗНАЧАЈ ИСТОРИЈЕ. [С портретом.]. – *Југословенска стручна штампа*, I/1935, бр. 5, стр. 2.
- 205 СТОГОДИШЊИЦА Др Валтазара Богишића. [С портретом.] [Фир.]. – *Дубровачка трибуна*, VII/1935, бр. 274, стр. 2. [Лат.]
Предавање одржано у Београду.
Из београдске *Мисли*, април 1928.
- 206 STROSSMAYER И ЦРНА ГОРА, Предавање г. дра Шоћа у Београду: – *Народне новине*, CI/1935, бр. 54, стр. 3.
Приказ предавања пригодном 120-годишњице од рођења Ј. Ј. Strossmayera у Друштву за проучавање историје Црне Горе у Београду.
- 207 ГОДИШЊИЦА ПОГИБИЈЕ ВИТЕШКОГ КРАЉА АЛЕКСАНДРА II [С портретом.]. – *Монополски гласник*, XVI/1935, бр. 41, стр. 1.
- 208 САОБРАЋАЈ У ЗЕТСКОЈ БАНОВИНИ. – *Наша пошта*, XII/1935, св. 124, фебруар, стр.
- 209 МЕЂУНАРОДНА АКАДЕМИЈА ПОШТА. – *Наша пошта*, XII/1935, св. 124, фебруар, стр.
- 210 НАШИ ДАНИ И ЗНАЧАЈ ИЗБОРНОГ СИСТЕМА. – *Политика*, XXXII/135, бр. 9788, стр. 1; бр. 9789, стр. 1–2.
- 211 РАТ ИЛИ МИР. – *Правда*, XXXII/1935, бр. 11, 092, 15. IX стр. [1].

Уводник.

212 СЕБАЊЕ НА ГЕНЕРАЛА АНТА ГВОЗДЕНОВИЋА. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 32, 22. IX, стр. 6.

1936.

213 НА НОВОЈ РАСКРСНИЦИ. – *Балкан*, XX/1936, бр. 96, стр. 2

О потребама Црне Горе.

214 ИЗ ПОСЛЕДЊИХ ДАНА БОРБЕ ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ. Прилог народној историји. – *Балкан*, XX/1936, бр. 107, стр. 1.

215 ИСТОРИЈА И ДУХОВНО ЈЕДИНСТВО. – *Балкан* XX/1936, бр. 103, стр. 1–2.

О значају Црне Горе у историји.

216 НАГАН, М.: Политичка прогноза – поводом чланка г. др Шоћа. – *Балкан*, XX/1936, бр. 148, 31. VIII, стр. [1].

217 ДОМ ЗА ДЈЕЦУ ЗАРАЗНО ОБОЉЕЛИХ РОДИТЕЉА. – *Београдске општинске новине*, 54/1936, бр. 3–4, март-април, стр. 253–254.

218 ОБНОВА ПРИВРЕДНОГ ЖИВОТА. – *Дачићеве Народне новине*, II/1936, бр. 7–8, стр. 201–202.

219 ВАСА ЛАЗАРЕВИЋ: ЗА СПАС НАПУШТЕНЕ ДЕЦЕ. Београд, 1935. – *Живот и рад*, IX/1936, књ. XXIII, св. 147, стр. 62–63.

Приказ.

220 ЈЕДНО СЕБАЊЕ НА ВЕНИЗЕЛОСА. – *Живот и рад*, IX/1936, књ. XXIII, св. 152, стр. 357–361.

221 ВРАКА. – *Зета*, VII/1936, бр. 52, стр. 6.

О црногорском селу Врака које је припојено Албанији.

222 СОЦИЈАЛИЗАМ И НАЦИОНАЛИЗАМ. [С портретом.]. – *Југословенска стручна штампа*, II/1936, бр. 9, стр. 5.

223 ПРЕДАВАЊЕ НА ГЛАВНОЈ ГОДИШЊОЈ СКУПШТИНИ УДРУЖЕЊА БИВШИХ БАКА ФРАНЦУСКИХ ШКОЛА. – *Југословенска стручна штампа*, II/1936, бр. 20, стр. 4–5.

О раду и задацима Удружења. Предавање одржано 28. VI 1936. у Београду.

224 ANNUAIRE DE L ASSOCIATION YOUGOSLAVE DE DROIT INTERNATIONAL. – *Правна мисао*, II/1936, бр. 2, стр. 91–94.

Приказ годишњака Југословенског удружења за међународно право на француском језику.

225 СУВЕРЕНИТЕТ ЦРНЕ ГОРЕ ПРЕ БЕРАЛИНСКОГ УГОВОРА. – *Правна мисао*, II/1936, бр. 4, стр. 189–194.

226 СЛУЖБЕНИЦИ И АДМИНИСТРАЦИЈА. – *Слободна мисао*, XV/1936, бр. 11, стр. 1.

О условима за правилан рад администрације.

227 У МЕЂУНАРОДНОЈ ПОМРЧИНИ. – *Слободна мисао*, XV/1936, бр. 12, стр. 1.

О политичкој ситуацији у Европи 1936.

228 ОСВРТ НА Ц[РНУ] ГОРУ. – *Слободна мисао*, XV/1936, бр. 16, стр. 1.

О хроничној глади у Црној Гори и могућностима њеног отклањања.

229 ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОШТА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Филателиста* IV/1936, бр. 5, мај, стр. 75–76.

- 230 СА СЕЛА ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ. Апел краљевској влади. – *Балкан*, XXI/1937, бр. 216, стр. 1–2.
За подизање животног стандарда у Црној Гори.
- 231 »ИСТОРИЧАРИ« И ИСТОРИЈА ЦРНЕ ГОРЕ. – *Зета*, VIII/1937, бр. 12, стр. 1–2.
Уопште о писању историчара о Црној Гори, с посебним освртом о писању С. Јонановића.
- 232 РЕГУЛАЦИЈА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. – *Зета*, VIII/1937, бр. 16, стр. 12.
О акцији у Албанији на регулацији Скадарског језера.
- 233 ИЗ ОКОЛИНЕ СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. Ријечка нахија. – *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 47/48, стр. 3; бр. 53/54, стр. 4; бр. 55/56, стр. 5; бр. 63/64, стр. 4.
- 234 ОКОЛИНА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА и наша археологија. – *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 57/58, стр. 2; бр. 59/60, стр. 2–3.
О раду на ископавањима Ивана М. Новицког.
- 235 ЉУБОТИЊ. – *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 95/96, стр. 3, бр. 99/100, стр. 6; бр. 101, стр. 3.
Културно-историјски приказ.
- 236 ЗАДРУГАРСТВО И ПРОИЗВОДЊА ЉЕКОВИТОГ И МИРИШЉАВОГ БИЉА. *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 99/100, стр. 4.
О потреби експлоатације биља помоћу задругарства у Црној Гори.

1938.

- 237 ОКОЛИНА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. Наше јужно приморје. – *Американски Србобран*, XXXII/1938, бр. 7033, стр. 4.
- 238 УЛОГА ЦРНЕ ГОРЕ У НАРОДНОМ ЈЕДИНСТВУ. – *Американски Србобран*, XX-XII/1938, бр. 7041, стр. 2.
Из Самоуправе.
- 239 У ЕРИ МЕЂУНАРОДНИХ ЗАПЛЕТА. – *Балкан*, XXII/1938, бр. 337, стр. 1.
Наша земља према међународној ситуацији.
- 240 ЦРНА ГОРА У БАЛКАНСКОМ РАТУ У СВЕЛОСТИ ДИПЛОМАТСКИХ ДОКУМЕНАТА. – *Балкан*, XXII/1938, бр. 344, 30. VII, стр. 1–2.
- 241 ДУГ ПРЕСТОНИЦЕ НАСПРАМ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Балкан*, XXII/1938, бр. 349, стр. 1–2.
- 242 ЗАДРУГАРСТВО, БОРБА ЗА НАПРЕДАК. – *Земљорадничка задруга*, XLIV/1938, бр. 20, стр. 318.
Потреба здруженог развоја у Црној Гори.
- 243 ПИТАЊЕ ЈАДРАНСКЕ ЖЕЛЕЗНИЦЕ. – *Зета*, IX/1938, бр. 8, стр. 1.
О акцији за изградњу трасе жељезничке пруге преко Санџака и Црне Горе.
- 244 КУЛТ УМЈЕТНОСТИ. – За споменик Љубомира П. Ненадовића. – *Зета*, IX/1938, бр. 16, стр. 8–9.
О Борбу Ораовцу, умјетнику који ће изградити споменик Љубомиру Ненадовићу на Цетињу.
- 245 ПИТАЊЕ ЈАДРАНСКЕ ЖЕЛЕЗНИЦЕ И СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. – *Зета*, IX/1938, бр. 21, стр. 1.
- 246 О ПРЕДРАТНИМ ОДНОСИМА АУСТРИЈЕ НАСПРАМ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Зета*, IX/1938, бр. 34, стр. 2. Потпис: Ј.

- 247 ИЗГРАДЊА МИРА. – *Зета*, IX/1938, бр. 40, стр. 1.
О политичким приликама у свијету.
- 248 ЗНАЧАЈ ИСТОРИЈЕ. – *Зетски гласник*, X/1938, бр. 1–4, 7. I, стр. 19.
- 249 25–ГОДИШЊИЦА ОСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА 1912. – *Зетски гласник*, X/1938, бр. 721, 23. IV, стр. 3–4.
- 250 ИСПИТИВАЊА РАСНИХ ОСОБИНА. – *Зетски гласник*, X/1938, бр. 27–28, стр. 2.
О испитивањима разних особина, које је у Црној Гори вршио Бранимир Малеш.
- 251 ЗА НАРОДНУ ИСТОРИЈУ. – *Југословенска стручна штампа*, IV/1938, бр. 2, стр. 4.
- 252 ЗА НАПРЕДАК ЗЕТСКЕ БАНОВИНЕ. – [С портретом.]. – *Југословенска стручна штампа*, IV/1938, бр. 10, стр. 2.
На привредном и социјалном пољу.
- 253 ПРИВРЕДНИ ПРОБЛЕМИ. – *Југословенска стручна штампа*, IV/1938, бр. 11/12, стр. 2.
Поводом књиге Андрије Радовића »Улога домаћег капитала у подизању народне привреде. Како се подиже пољопривреда у нашој земљи«.
- 254 СВЕТ ПРЕД ДИЛЕМОМ. – *Југословенска стручна штампа*, IV/1938, бр. 18, стр. 2.
О политичкој ситуацији у Европи.
- 255 ПРИНАДЛЕЖНОСТИ И ДУГОВИ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА. – *Југословенска стручна штампа*, IV/1938, бр. 19/20, стр. 1.
Поводом чланка С. Мишолића »За раздужење чиновника« у коме се тражи побољшање економског положаја државних службеника.
- 256 СЈЕБАЊА НА ПОКОЈНОГ МАШАНА БУЛАТОВИЋА, професора Мушке реалне гимназије у Крагујевцу. – *Народни лист*, III/1938, бр. 99, 31. V, стр. 4.
- 257 О ПРЕДРАТНИМ ОДНОСИМА АУСТРИЈЕ НАСПРАМ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Народни лист*, III/1938, бр. 104, 5. IX, стр. 4. Потпис: J.
- 258 СВОЈ ДОМ И НОВА ЕПОХА. [С 1. сл.]. – *Нова епоха*, III/1938, бр. 11/12, 10. II, стр. 1.
О значају штедно-графевинског покрета.
- 259 У ЗНАКУ НАПРЕТКА. – *Нова епоха*, III/1938, бр. 15 и 16, јули–август, стр. 1.
- 260 СВОЈА КУБИЦА СВОЈА СЛОБОДИЦА. – *Нова епоха*, III/1938, бр. 19 и 20, новембар–децембар, стр. 1.
- 261 ГЛАС ВЕЛИКОГ ГЛЕДСТОНА. Црна Гора пре 60 година. – *Самоуправа*, LVII/1938, бр. 763, стр. 3.
О устанку Црногораца 1862. године.
- 262 СТАЊЕ НАШЕГ СЕЛА У ОКОЛИНИ СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. – *Самоуправа*, LVII/1938, бр. 687, 2. VI, стр. 2.
- 263 СМОТРА МЕЂУНАРОДНИХ ЗАПЛЕТА. – *Слободна мисао*, XVII/1938, бр. 24, стр. 1–2.
- 264 ПОСЛИЈЕ ПРИМИРЈА 1918. – *Слободна мисао*, XVII/1938, бр. 45, стр. 1.
О међународном збивању, са освртом на историју.
- 265 СОЦИЈАЛНИ ПРОБЛЕМ. – *Социјални архив*, IV/1938, бр. 5–8, стр. 141–142.
Име писца из биљешке уз чланак: Од г. д-ра Пера Шоћа, министра у пензији, члана Међународног института за социологију и председаника Доњо-Љуботинске земљорадничке задруге, примили смо овај напис.
- 266 ПОЗДРАВ БРАЋИ У АМЕРИЦИ. ^{NACIONALNA BIBLIOTEKA} *Доменица*. Петогодишњица Црногорског просвјетног клуба »Његош«. – *Чикаго* ^{CRNOJEVIC} *штампарија* »Паландочића«. 1939, стр. 6–8.

267 СТРАТЕГИЈА И ТАЈНА ДИПЛОМАЦИЈА У СВЕТСКОМ РАТУ. – XX век, 1938, књ. I фебруара, стр. 118–124.

Приказ књиге: А. Крамон »Quatre ans au G. q. g. austro-hongrois pendant la guerre mondiale«.

1939.

268 ХУК ВРЕМЕНА. – *Зета*, X/1939, бр. 1, стр. 7–8.

269 У МЕЂУНАРОДНОМ СУМРАКУ. – *Зета*, X/1939, бр. 42, стр. 1.

О међународној политичкој ситуацији.

270 ШТРОСМАЈЕР И ЊЕГОВИ ОДНОСИ СА ЦРНОМ ГОРОМ. – *Зетски гласник*, XI/1939, бр. 771, стр. 4.

271 СПАСОВДАН 1858 У ИСТОРИЈИ НАШЕГ НАРОДА. – *Зетски гласник*, XI/1939, бр. 787, стр. 4; бр. 788, стр. 4.

272 ДИПЛОМАТСКА И ПОЛИТИЧКА ИСТОРИЈА ЈУЖНИХ СЛОВЕНА ОД 1833 ДО 1920. ГОД. – *Зетски гласник*, XI/1939, бр. 802, 20. X, стр. 4.

Приказ књиге Јована Б. Драгутиновића: »Дипломатска и политичка историја Јужних Словена од 1883 до 1920 год«.

273 ИЗ НАШЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ. – *Југословенска стручна штампа*, V/1939, бр. 5, стр. 2.

Приказ издања Етнографског музеја у Београду, Историског друштва на Цетињу и уредништва Ратник.

274 У ЗНАКУ НАПРЕТКА. [С портретом]. – *Нова епоха*, III/1939, бр. 15/16, стр. 1.

О циљевима штедно-грађевинске задруге »Свој дом«.

275 КУЛТ РАДА И СТВАРАЊА. – *Самоуправа*, LIX/1939, бр. 1005, 24. VI, стр. 4.

276 ЕКСПЛОАТАЦИЈА ПОШТА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА У СТРАНИМ ЗЕМЉАМА. – *Саобраћајни преглед*, X/1939, бр. 10. VIII, стр.

277 ДВА ФРОНТА У ЕВРОПИ. – *Слободна мисао*, XVIII/1939, бр. 3, стр. 1.

О присталицама рата и борцима за мир.

1940.

278 СЕЛО КОЈЕ ЧЕКА. [С 1 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6656, стр. 6.

Из живота становништва Скадра.

279 МОЈКОВАЧКИ ХЕРОЈИ. – *Време*, XX/1940, бр. 6682, 1. IX, стр. 6.

Поводом 25-годишњице битке на Мојковцу.

280 ПОГЛЕД НА ОПЕРАЦИЈЕ ЦРНОГОРСКЕ ВОЈСКЕ 1915/16 ГОДИНЕ. – *Време* [Београд], XX, 1940, бр. 6.691, 10. IX, стр. 6. Потпле: Горски

281 СКАДАР У НАШОЈ ИСТОРИЈИ. [С 2 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6710, стр. 7.

282 ПОСТАНАК, СТАРОСТ И ИМЕ СКАДАРСКОЈ ЈЕЗЕРА. [С 1 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6719, стр. 5.

283 ПРОБЛЕМ РЕГУЛАЦИЈЕ И ИСУШИВАЊА СКАДАРСКОГ БЛАТА. [С 1 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6724, 16. XII, стр. 7.

284 КРАЈЕМ XIX ВЕКА ЦРНА ГОРА БИЛА НЕКОЛИКО ПУТА ПОКРЕТАЛА ПИТАЊЕ РЕГУЛАЦИЈЕ СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. [С 2 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6731, стр. 8.

- 285 ПРОБЛЕМ ИСУШЕЊА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. [С 2 сл. 1]. – *Време*, XX/1940, бр. 6738, стр. 14.
О ставу Турске према регулацији Скадарског језера у почетку XX вијека.
- 286 ПРЕГОВОРИ С АЛБАНИЈА О РЕГУЛАЦИЈИ СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. [С 1 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6745, стр. 9.
- 287 КОЛИКО БИ СТАЈАЛА РЕГУЛАЦИЈА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА. [С 1 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6752, стр. 12.
Из рубрике: Животни проблеми Црне Горе.
- 288 РЕГУЛАЦИЈОМ СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА ДОБИЛИ БИ СЕ 26.000 ХЕКТАРА ПЛОДНОГ ЗЕМЉИШТА. [С 2 сл.]. – *Време*, XX/1940, бр. 6758, стр. 7.
- 289 СЛОВЕНСКА СТВАРНОСТ. – *Зета*, XI/1940, бр. 8, стр. 1–2.
О проблемима међусобних односа Словена, с посебним освртом на Црногорце.
- 290 БИТКА НА МОЈКОВЦУ. – *Зета*, XI/1940, бр. 32, стр. 4.
- 291 ПИСАЊЕ ИСТОРИЈЕ. – *Зетски гласник*, XII/1940, бр. 812–813, стр. 13–14.
- 292 ОГЊИШТЕ – ПРОБЛЕМ СТАМБЕНОГ ЗАДРУГАРСТВА. – *Монополски гласник*, XXI/1940, бр. 40, 5. X, стр. 1.
- 293 ОД ПЕЋИНСКИХ ЉУДИ ДО СТАМБЕНОГ ЗАДРУГАРСТВА. – *Монополски гласник*, XXI/1940, бр. 46, 16. XI, стр. 2.
- 294 ОД ПЕЋИНСКИХ ЉУДИ ДО СТАМБЕНОГ ЗАДРУГАРСТВА. – *Нова епоха*, IV/1940, бр. 27, 5. XII, стр. 1–3.
Чланак из Монополског гласника.
- 295 ВИСОКИ СМИСАО ЗАДРУГАРСТВА. – *Нова епоха*, IV/1940, бр. 24, 16. VI, стр. 1.
- 296 СЛОВЕНСКА СТВАРНОСТ. *Словенска мисао*, II/1940, бр. 3, 5. II, стр. 32–33.

1941.

- 297 РЕГУЛАЦИЈА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА ДОПРИНЕЛА БИ УЧВРШЋИВАЊУ ПРИЈАТЕЉСКИХ ОДНОСА ДВЕЈУ СУСЕДНИХ ЗЕМАЉА. [С. 1 сл. и портретом]. – *Време*, XXI/1941, бр. 6808, 3. I, стр. 7.
- 298 НА НОВОМ ПУТУ. – *Наша снага*, I/1941, бр. 1, стр. 27–28.
О условима за стварно уједињење Југословена.
- 299 ПОБЕДНИЦИ. – *Наша снага*, I/1941, бр. 2, стр. 103–105.
О победама и победницима у историји, од које је човјечанство мало научило.
- 300 ПОШТА ЗА ВРЕМЕ РАТА. – *П. Т. Т. Весник*, 53/1941, бр. 6, 16. III, стр. 237–238.
- 301 У ЦАРСТВУ ДУХА. – *Самоуправа*, LXI/1941, бр. 1144, 20. I, стр. 17.
- 302 СТАМБЕНО ЗАДРУГАРСТВО. – *Дом и врт*, I/1946, бр. 4–5, 1. V, стр. 7–8.
- 303 ПОКРЕТ ЗА ИЗГРАДЊУ МАЛИХ СТАНОВА И ДОМОВА НА ЗАДРУЖНОЈ ОСНОВИ. – *Дом и врт*, I/1946, бр. 6, 1. VI, стр. 9–11.
- 304 КАДРОВИ ЗА РАД И СТВАРАЊЕ. – *Република*, XIII/1946, бр. 38, стр. 5. Потпис: Посматрач.

- 305 МИМОГРЕД. – *Република*, XIII/1946, бр. 39, 30. VII, стр. 5. Потпис: Читалац.
- 306 ЕПИЛОГ ИЛИ ПРОЛОГ. – *Република*, XIII/1946, бр. 40, 6. VIII, стр. 4. Потпис: Посматрач.
- 307 ОПЕТ . . . СЛУТЊЕ. – *Република*, XIII/1946, бр. 41, 13. VIII, стр. 5. Потпис: Посматрач.
- 308 ИПАК ПИШЕМО. – *Република*, XIII/1946, бр. 42, 20. VIII, стр. 5. Потпис: Посматрач.
- 309 ИНДУСТРИЈА КУЋА. – *Наука и техника*, III/1947, бр. 8, август, стр. 646–650.
- 310 СТАМБЕНИ ПРОБЛЕМ. – *Наука и техника*, III/1947, бр. 12, децембар, стр. 1018–1021.
- 311 МИСЛИ О ВИДОВДАНУ. НЕ РАТ НЕГО МИР. – *Република*, XIV/1947, бр. 87, 1. VII, стр. [1]. Потпис: Ист.
- 312 ПРОПУСТИ И ЗАБЛУДЕ. – *Република*, XIV/1947, бр. 87, 1. VII, стр. 5. Потпис: Добронамерни.
- 313 ОСВРТ УНАОКОЛО. – *Република*, XIV/1947, бр. 89, 15. VII, стр. 5. Потпис: Посматрач.
Указује, између осталог, на потребу објављивања cjелокупних дјела Његошевих.

1948.

- 314 О ПРВОМ СРПСКОМ ПРЕВОДУ »КОМУНИСТИЧКОГ МАНИФЕСТА«. – *Република*, XV/1948, бр. 124, 16. III, стр. 7. Потпис: С.
- 315 СПАСАВАЊЕ ИСТОРИЈСКИХ СПОМЕНИКА. – *Република*, XV/1948, бр. 140, 6. VII, стр. 5. Потпис: С. Н.
Упозорење се односи на чување споменика у околини Скадарског језера.

1949.

- 316 ОБОДСКА ШТАМПАРИЈА. Прва Ђириловска штампарија. – *Република*, XVI/1949, бр. 191, 28. VI, стр. 3. Потпис: Вер.

1950.

- 317 ПОХОД ВЛАДИКЕ РАДА НА ПОДГОРИЦУ. – *Историјски записи*, III/1950, књ. VI, св. 7-9, стр. 293–295.
Шеф полиције Штока у Задру 29. III 1832. подноси Президијуму Намјесништва у Задру извјештај о походу Црногораца на Подгорицу под заповједништвом генерала Вукотића и архимандрита Петра II Петровића. Објавио Перо Шоћ.
- 318 УПУТСТВО О ИСТОРИЈСКОМ РАЗВОЈУ ПТТ СТРУКЕ. – *Министарство пошта (билтен)*, 1950, бр. III, 11. IX, стр.
- 319 ПРИКУПЉАЊЕ МАТЕРИЈАЛА ЗА ИСТОРИЈСКО ИЗУЧАВАЊЕ РАЗВОЈА ПТТ ВЕЗА. – *ПТТ Весник*, 58/1950, бр. 6, јун, стр. 40.
У коауторству С. Милутином Ракићом.
- 320 ДРУГИ РУКОПИС ЊЕГОШЕВЕ »СВОБОДИЈАДЕ«. – *Стварање*, V/1950, бр. 1–2, стр. 416–418.

1951.

- 321 ПОСВЕТА »ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА« (Саопштено на LXIII сједници Института 7. III 1949). – *Зборник радова*, књ. X. Институт за проучавање књижевности, књ. 1. САН. – Београд, 1951, стр. 317–325.

Résumé.

- 322 ВЛАДИКА РАДЕ ЗА ИСТОРИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Историјски записи*, IV/1951, књ. VII, св. 7–9, стр. 389–394.
- 323 О ЛИПСКОЈ ПЕВИНИ. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 80, 4. IV, стр. 2.
Надаслов: Природне љепоте наше републике.
- 324 БИБЛИОГРАФИЈА О ЊЕГОШУ ДР-а Љ. ДУРКОВИЋА. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 284, 4. XII, стр. 2.
Приказ књиге.
- 325 ЈОВО ЉЕПАВА. – *Просвјетни рад*, III/1951, бр. 4–5, 1. мај, стр. 5.
- 326 ФИЛАТЕРИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Филателија*, III/1951, бр. 10, октобар, стр. 333–335.

1952.

- 327 Др Љубомир Дурковић: »СРБИЈАНСКА ШТАМПА О ЊЕГОШУ И ЦРНОЈ ГОРИ. – *Побједа*, IX/1952, бр. 7, 9, I, стр. 2.
Приказ.
- 328 УТИСЦИ ГЛЕДАЛАЦА СА ПРЕТСТАВЕ »ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА«. – *Побједа*, IX/1952, бр. 13, 16, I, стр. 4.
Поводом извођења на сцени Народног позоришта у Београду у драматизацији и режији Радомира (Раше) Плаовића.
- 329 Др. В. Латковић и др Н. Банашевић: »САВРЕМЕНИЦИ О ЊЕГОШУ«. – *Побједа*, IX/1952, бр. 25, 30, I, стр. 4.
Приказ.
- 330 „ДРЖАВНИ АРХИВ НР СРБИЈЕ 1900—1950“. — *Побједа*, IX/1952, бр. 39, 15. II, стр. 2. Потпис: Ш.
- 331 ПРВИ ЦРНОГОРСКИ МУЗИЧАРИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 11, стр. 685–692.
- 332 МУЗИЧКА КУЛТУРА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 12, стр. 757–766; VIII/1953, бр. 1–2, стр. 60–68.

1953.

- 333 АРХИМАНДРИТ ДИОНИСИЈЕ МИКОВИЋ – архимандрит песник и књижевник. – *Весник*, V/1953, бр. 103, 1. VIII, стр. 3.
- 334 ДР ЉУБОМИР ДУРКОВИЋ–ЈАКШИЋ: БУРО МИЛУТИНОВИЋ. – *Побједа*, X/1953, бр. 50, 25. VI, стр. 5.
Приказ.
- 335 ЊЕГОШЕВО ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Побједа*, X/1953, бр. 61, 2. VIII, стр. 7.
- 336 МАРКО ВУЈАЧИЋ: ЗНАМЕНИТИ ЦРНОГОРСКИ И ХЕРЦЕГОВАЧКИ ЈУНАЦИ. – *Побједа*, X/1953, бр. 69, 30. VIII, стр. 7.
Приказ књиге.
- 337 ИЗ ПОШТАНСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ. – *ПТТ стручни и синдикални часопис*, ПТТ струке V/1953, бр. 5, мај, стр. 27.
- 338 РАДОВИ НА ПРОУЧАВАЊУ ПОШТАСКОГ НАС И У СВИЈЕТУ. – *ПТТ стручни и синдикални часопис* V/1953, бр. 7–8, јуна и јули, стр. 31–32.

- 339 ПРИЛОГ ЗБИРЦИ НАШИХ ПСЕВДОНИМА. – *Библиотекар*, VI/1954, бр. 3, стр. 167–169.
- 340 LA PHILATÉLIE DU MONTÉNÈGRO. – *Berner briefmarkenzeitung. – Journal pschilatèliq de Berne*, 1954, No 2, février, str. 21.
- 341 МИТРОПОЛИТ ИЛАРИОН РОГАНОВИЋ [Са сликом]. — *Весник*, VI/1954, бр. 127, 1. IX, стр. 4.
- 342 СВЕЛОСТ И У ТМИНИ. – *Весник*, VI/1954, бр. 130, 15. X, стр. 4.
Рефлексија о »Горском вијенцу«.
- 343 В. Карацић: ЖИВОТ И ОБИЧАЈИ НАРОДА СРПСКОГ. – *Просвјетни рад* I/1954, бр. 5, 1. маја, стр. 10.
- 344 ПРЕДЛОГ ПЛАНА ЗА ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ ПРИЈЕ ДВАДЕСЕТ И ДВИЈЕ ГОДИНЕ. – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 8, 1. IX, стр. 5.
- 345 РАД НА СТВАРАЊУ ПОЗОРИШТА. – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 9, 1. X стр. 7.
О раду у Црној Гори.
- 346 ЗАДРУЖНИ ДОМОВИ. – *Пензионерски гласник*, VIII/1954, бр. 5, мај, стр. 3. Потпис: Задругар.
- 347 ДРУШТВЕНО УПРАВЉАЊЕ СТАМБЕНИМ ЗГРАДАМА. – *Пензионерски гласник*, VIII/1954, бр. 6, јун, стр. 6. Потпис: С.Н.
- 348 СТАМБЕНА ИЗГРАДЊА. — *Република*, XXI/1954, бр. 453, 6. VII, стр. 3. Потпис: С.Н.
- 349 460. ГОДИШЊИЦА ОБОДСКЕ ШТАМПАРИЈЕ. – *Република*, XXI/1954, бр. 462, 7. IX, стр. 4. Потпис: С.Н.
- 350 ПРИЛОЗИ ЗА ИЗГРАДЊУ ЗЕТСКОГ ДОМА. – *Стварање*, IX/1954, бр. 7–8, јул-август, стр. 474–480.
- 351 ПРИЛОГ ЗБИРЦИ НАШИХ ПСЕВДОНИМА. – *Библиотекар*, VII/1955, бр. 12, стр. 52–54; бр. 3–4, стр. 188–201.
- 352 ПЛАН ЗА ПОДИЗАЊЕ ДАНИЛОВГРАДА. – *Историјски записи*, VIII/1955, књ. XI, св. 1–2, стр. 396–405.
Са »Прилогом уз план за нову варош на Геранића главици«, који је поднио архитекта Драгиша С. Милутиновић 21. VII 1870.
- 353 РАД НА ИСТОРИЈИ ПОШТА У ХОЛАНДИЈИ. – *ПТТ часопис* VII/1955, бр. 4, април, стр. 31. Ауторизовао писац.
- 354 ФИЛАТЕЛИЈА ЦРНЕ ГОРЕ. – *Филателија*, XV/1955, бр. 1, сијечањ, стр. 17–18.
- 355 НАША ФИЛАТЕЛИСТИЧКА ШТАМПА. – *Филателиста* XII/1955, бр. 6–8, јул-август, стр. 122.
- 356 ФРАНЦУСКА КЊИЖЕВНИЦА О ОСТРОГУ. – *Весник* VIII/1956, бр. 157, 1. I. стр. 2.
- 357 МИЛО ВУЧКОВИЋ, УЧИТЕЉ СВЕШТЕНИК И РАТНИК. – *Весник*, VIII/1956, бр. 164, 15. IV, стр. 2.
- 357a 105 ГОДИНА ПОСЛЕ СМРТИ НАРОДНОГ ГЕНИЈА. Његошев дневник. — *Вјесник*, III/1956, бр. 166, 15. маја, стр. 3. Потпис: Југ.

- 3576 ДР БОЖИДАР ПЕРАЗИЋ (1863—1945). *In memoriam*. — *Народно здравље* XII/1956, св. 2—3, стр. 79—80.
- 358 СТАМБЕНО ПИТАЊЕ И СТАМБЕНО ЗАДРУГАРСТВО. — *Пензионерски гласник*, X/1956, бр. 2. фебруар, стр. 2—3.
- 359 ШИРЕЊЕ ВИДИКА И АКЦИЈЕ. — *Пензионерски гласник* IX/ 1956, бр. 4, април, стр. 5.
О активности пензионера.
- 360 ЊЕГОШЕВО ИЗДАЊЕ. — *Политика*, LIII/1956, бр. 15414, 8. IV, стр. 10.
О историјату чувања необјављеног Његошевог дневника.
- 361 ШТА ПРИЧА ЊЕГОШЕВ ДНЕВНИК. — *Политика*, LIII/1956, бр. 15421, 15. IV, стр. 10.
Осврт на садржину дотада необјављеног дневника.
- 362 ПОЧЕЛО ШТАМПАЊЕ ЊЕГОШЕВЕ БИЉЕЖНИЦЕ. — *Политика*, LIII/1956, бр. 15521, 27. VII, стр. 7. Потпис: Ц.Х.
- 363 НЕОБЈАВЉЕНА КЊИЖЕВНА ДЕЛА СИМА МИЛУТИНОВИЋА. — *Весник*, X/1958, бр. 226, 20. XI, стр. 2.
- 364 НАШЕ СРЕДЊЕВЕКОВНЕ ФРЕСКЕ. — *Весник*, X/1958, бр. 228, 15. XII, стр. 8.
- 365 НОВА ЕДИЦИЈА ВОЈНОГ МУЗЕЈА ЈНА. — *Народна армија*, XIII/1958, бр. 965, 13. XII, стр. 5.
О херцеговачком устанку (1875)
- 366 УПУТСТВО О ИСТОРИЈСКОМ РАЗВОЈУ ПТТ СТРУКЕ. *ПТТ Архив* I/1958, бр. 1, стр. 10.
- 367 ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ ПОШТА КОД НАС И У СВИЈЕТУ. — *ПТТ стручни и синдикални часопис ПТТ струке*, X/1958, бр. 7—8, јул—август, стр. 16.

1959.

- 368 ПРИЛОГ ЗБИРКИ НАШИХ ПСЕУДОНИМА. — *Библиотекар*, XI/1959, бр. 3—4, стр. 21.
Милован Јанковић »Кула од Слоноваче«. *Браничево*, V/1959, бр. 4, стр. 98—9.
Приказ књиге.
- 369 ИЗ ИСТОРИЈЕ НАУКЕ И ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ. — *Весник*, XI/1959, бр. 250, 15. XI, ст. 2.
- 370 КРОЗ ШТАМПУ. Заштита споменика културе. — *Весник* XI/1959, бр. 252, 15. XII, стр. 2.
- 371 420 ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА ПРВЕ ШТАМПАРИЈЕ У СРБИЈИ. — *Весник*, XI/1959, бр. 252, 15. XII, стр. 4. Потпис: И.
- 372 СИМА МАРТИНОВИЋ У НОВОЈ НАУЧНОЈ КРИТИЦИ. — *Инвалидски лист*, XX-XVI/1959, бр. 20, 16. V, стр. 8.
- 373 УЏБЕНИК И ПРИРУЧНИК ЗА ФИЛАТЕЛИСТЕ. — *Инвалидски лист*, XXXVI/1959, бр. 31, 1. VIII, стр. 9. Без потписа.
- 374 ГРАНДИОЗНА КОМПОЗИЦИЈА КОСОВСКОГ БОЈА. — *Инвалидски лист*, XXXVI/1959, бр. 32, 8. VIII, стр. 3.
- 375 ПЛОДНА АКЦИЈА ПОМОРСКОГ МУЗЕЈА У КОТОРУ. — *Инвалидски лист*, XX-XVI/1959, бр. 36, 19. IX, стр. 4.

- 376 ПРЕД СРЕБИВАЊЕ ИСТОРИЈСКЕ ГРАБЕ НАШИХ ШКОЛА. – *Просвјетни рад*, III/1956, бр. 8, 1. X, стр. 11.
- 377 СТАЊЕ ПЕНЗИОНЕРА. *Република*, XXIII/1956, бр. 538, 21. II, бр. 3. Потпис: П.
- 378 ТЕСЛА ХЕРОЈ НАУКЕ. – *Република*, XXIII/1956, бр. 560, 24. VII, стр. 4. Потпис: П.Ш.

1957.

- 379 У КУЛТУРНО БЛАГО ЦРНЕ ГОРЕ УТКАНА ЈЕ И МУЗИКА. – *Алманах – Десет година средње музичке школе »Његош«* Цетиње 1946/7 – Котор 1956/7. 1957, стр. 11–18.
- 380 ПРВИ КОМПОЗИТОР ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Алманах – Десет година средње музичке школе »Његош«* Цетиње 1946/7 – Котор 1956/7. године; 1957, стр. 26–43.
О Јовану Иванишевићу, са сликом.
- 381 ПРИЛОГ ЗБИРЦИ НАШИХ ПСЕВДОНИМА . . . – *Библиотекар*, IX/1957, бр. 3–4, стр. 198–203.
- 382 ЦРКВЕНИ СПОМЕНИЦИ КРОЗ ИСТОРИЈУ (I). – *Весник*, IX/1957, бр. 201, 1. XI, стр. 4; бр. 203, 1. XII, стр. 2.
- 383 »ЗЛАТО ЦРНЕ ГОРЕ« – В. Сињенка . – *Просвјетни рад*, IV/1957, бр. 9, 1. XI, стр. 6.
- 384 О НАШОЈ КУЛТУРНОЈ СТАРИНИ – *прилог проучавању цетињске школе. Просвјетни рад*, IV/1957, бр. 9, 1. XI, стр. 7.
- 385 ТЕЛЕГРАФСКА И ТЕЛЕФОНСКА СЛУЖБА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *ПТТ стручни, синдикални часопис ПТТ струке*, IX/1957, бр. 5, мај, стр. 12.
- 386 ПРИЛОГ ЗБИРКИ НАШИХ ПСЕВДОНИМА. – *Библиотекар*, X/1958, бр. 2–3, стр. 139–142.
- 387 ВЕЧНА ЗУБЉА. – *Весник*, X/1958, бр. 205, 1. I, стр. 2.
- 388 ПОСЛЕДЊИ ПРЕТЦИ МАРКА ЦАРА О ЊЕГОШУ. – *Весник*, X/1958, бр. 212–218, 1. V, стр. 4.
- 389 МАНАСТИРСКИ АРХИВИ. – *Весник*, X/1958, бр. 215, 1. VI, стр. 3. Потпис: П.Ш.
- 390 СВЕШТЕНСТВО У БОРБИ ЗА СЛОБОДУ. — *Весник*, X/1958, бр. 216, 15. VI, стр. 2.
- 391 ДВА ЈЕДИНСТВЕНА СПОМЕНИКА. – *Весник*, X/1958, бр. 217, 15. VI, стр. 2. Потпис: П. Ш.
О подизању цркава на Грахову и на Цетињу (Влашке цркве)
- 392 У РАЗВАЛИНАМА МАНАСТИРА ШУДИКОВА. – *Весник*, X/1958, бр. 219, 1. VIII, стр. 3.
- 393 У ЗНАКУ ПОСМРТНОГ ПРИЗНАЊА. — *Весник* X/1958, бр. 220, 15. VIII, стр. 3–4.
394. ПРЕДАЊА И НАУКА. – *Весник*, X/1958, бр. 222, 15. IX, стр. 4.
- 395 ИСТОРИЈСКА И КУЛТУРНА БЛАГА. – *Весник*, X/1958, бр. 222, 15. IX, стр. 4. Потпис: Ј.
- 396 У ЗНАКУ КУЛТУРЕ. – *Весник*, X/1958, бр. 222, 15. IX, стр. 4. Потпис:
П. Биљешка о књизи »Бока Которска«, од Дон Нике Луковића.
- 397 ПРВИ СРПСКИ ПРЕВОД »КОМУНИСТИЧКОГ МАНИФЕСТА«. – *Побједа* XVI/1959, бр. 10, 8. III, стр. 9.


 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

- 398 ПОЉСКИ ПРЕВОД ЊЕГОШЕВИХ ПЈЕСАМА. – *Политика*, LVI/1959, бр. 16497, 14. VI, тр. 15. Потпис: П.Ш.
- 399 РУСКИ ПРЕВОД ЗМАЈЕВИХ ПЕСАМА. – *Политика*, LVI, 1959, бр. 16491, 7. VI стр. 17. Потпис: П.Ш.
- 400РОВИНСКИ О ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање*, XIV/1959, бр. 9, стр. 733–734.

1960.

- 401 КЊИЖЕВНО И УМЕТНИЧКО СТВАРАЊЕ СЕЉАКА И РАДНИКА. – *Браничево*, VI/1960, бр. 1–2, стр. 96–98.
- 402 ПРОТОБАКОН ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ (1843–1917). – *Весник*, XII/1960, бр. 269, 1. IX, стр. 2; бр. 270, 15. IX, стр. 2. Са сликом.
- 403 ПОП ДУКЉАНИН НАШ НАЈСТАРИЈИ КЊИЖЕВНИК. – *Весник*, XII/1960, бр. 270, 15. IX, стр. 4. Потпис: П.
- 404 СЛИКЕ ЧЕХОСЛОВАЧКОГ УМЈЕТНИКА. – *Весник*, XII/1960, бр. 271, 1. X, стр. 4. Потпис: П. Ш.
О Francisek Mali-у.
- 405 КАТАЛОГ МАРАКА ИЗ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ ЗЕМАЉА. — *Инвалидски лист XXXVII/1960*, бр. 30, 23. VII, стр. 12. Потпис: Ш.
- 406 Павле Мијовић: »БОКОКОТОРСКА СЛИКАРСКА ШКОЛА XVII/XIX вијека Зограф Даскал Димитрије«. – *Историјски гласник Друштва историчара НРС, 1960*, бр. 3–4, стр. 184–185.
Приказ.
- 407 DONA LOCURI OBSCURE DINTRO POEZIE A LUI NJEGOSŔ. TRAD, R. F. — *Лумина*, [Панчево], XIV/1960, бр. 2, стр. 108–110.
- 408 У ЊЕГОШЕВОЈ БИЉЕЖНИЦИ О ПЕРУЃИЦИ. – *Побједа*, XVII/1960, бр. 54, 25. XII, стр. 16.
- 409 »ПАРИС И ХЕЛЕНА ИЛИ НОБ СКУПЉА ВИЈЕКА«. – *Политика*, LVII/1960, бр. 16715, 28. II стр. 17.
Култура и уметност, IV, 151.
Коментари Његошеве пјесме.
- 410 СРПСКЕ НАРОДНЕ ТУЖБАЛИЦЕ НА РУСКОМ ЈЕЗИКУ. – *Политика*, LVII/1960, бр. 16853, 7. VIII, стр. 3.
- 411 ПОРЕКЛО РЕЧИ. – *ПТТ стручни и синдикални часопис ПТТ струке*, XII/1960, бр. 11–12, новембар-децембар. стр.

1961.

- 412 КЊИЖЕВНО И КУЛТУРНО СТВАРАЊЕ СЕЉАКА И РАДНИКА. – *Браничево*, VII/1961, бр. 4, стр. 45–50.
- 413 НАЈВЕЋИ НЕОБЈАВЉЕНИ РУКОПИС О ЊЕГОШУ. – *Весник* XIII/1961, бр. 283, 1. IV, стр. 2.
Рукопис Станка Перуновића садржи 4000 рукописних страница

- 414 »БОКОКОТОРСКА СЛИКАРСКА ШКОЛА XVII–XIX века« – *Весник*, XIII/1961, бр. 284, 15. IV, стр. 4.
Приказ књиге др Павла Мијовића.
- 415 ПРОУЧАВАЊЕ И СПАСАВАЊЕ КУЛТУРНИХ СПОМЕНИКА. – *Гласник православне цркве*, XLII/1961, бр. 3–4, стр. 101.
- 416 ЈЕЛЕНА БАЛШИЋ, друга српска књижевница. – *Жена данас*, 1961, бр. 200, стр. 12.
- 417 Борбе Сп. Радојчић: »АНТОЛОГИЈА СТАРЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ (XI–XVIII века)«. – *Књига и свет*, VI/1961, књ. V, стр. 43.
Приказ.
- 418 БОРБА ПТТ СЛУЖБЕНИКА ЦРНЕ ГОРЕ ЗА НАПРЕДАК. – *ПТТ Архив*, 1961, 7, стр. 141–144.
- 419 ПРИЛОГ ЗБИРКИ НАШИХ ПСЕВДОНИМА. – *Библиотекар*, XIV/1962, бр. 2, стр. 172–173.
- 420 НОВИ ПРИМЕРИ КЊИЖЕВНОГ И УМЕТНИЧКОГ СТВАРАЊА СЕЉАКА И РАДНИКА. – *Браничево*, VIII/1962, бр. 1–2, стр. 111–112.
- 421 ПРИПРЕМЕ ЗА ПРОСЛАВУ 150-ГОДИШЊИЦЕ ЊЕГОШЕВОГ РОБЕЊА. – *Весник*, XIV/1962, бр. 307, 1. IV, стр. 2. Попис: Југ.
- 422 »ЦЕТИЊСКИ МАНАСТИР«. – *Весник*, XIV/1962, бр. 307, 1. IV, стр. 4.
Приказ књиге Божа Б. Михаиловића.
- 423 »КОСОВСКИ БОЈ«. – *Весник*, XIV/1962, бр. 313, 1. јул, стр. 2.
Приказ умјетничког дјела чехословачког сликара Фронта Мали.
- 424 БИБЛИОТЕКЕ НАШИХ МАНАСТИРА ЈОШ ТРЕБА ПРОУЧАВАТИ. – *Весник*, XIV/1962, бр. 314, 15. VII, стр. 2. Потпис: П.
- 425 О ЦЕТИЊСКОМ МАНАСТИРУ. – *Весник*, XIV/1962, бр. 316, 15. VIII, стр. 2.
- 426 ЗАБОРАВЉЕНИ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИ СПОМЕНИК. – *Весник*, XIV/1962, бр. 319, 1. X, стр. 2. Потпис: Ш.
О Стањевихама и Подмайнама.
- 427 ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА НА ЦЕТИЊУ. – *Весник*, XIV/1962, 1. XII, бр. 323, стр. 2. Потпис: П.
Приказ.
- 428 ВЛАДИМИР ЉЕПАВА. [С ФОТОГРАФИЈОМ]. – *Пензионерски гласник*, XVI/1962, бр. 9, IX, стр. 3.
- 429 НА ПУТУ КА НАПРЕТКУ. – *Пензионерски гласник*, XVI/1962, бр. 11. новембар, стр. 4.
О пензионерским активностима.
- 430 ИСТОРИЈСКЕ ЛИЧНОСТИ У ЊЕГОШЕВИМ ДЈЕЛИМА. – *Побједа*, XIX/1962, бр. 42, 14. X, стр. 7.
О игуману Стефану (Павићевићу).
- 431 ДА ЛИ ЈЕ ЊЕГОШ ПИСАО ИСТОРИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Политика*, LIX/1962, бр. 17483, 10. VI, стр. 18.
Култура и уметност, VI, 270.
- 432 ПОСЛЕДЊИ ОСТАЦИ ОБОДСКЕ ШТАМПАРИЈЕ. – *Политика*, LIX/1962, бр. 17595, 30. IX, стр. 18.

- 433 ЊЕГОШЕВ РАД НА ИСТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ НА ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ. – *Политика*, LIX/1962, бр. 17623, 28. X, стр. 18.
- 434 ПРЕД НОВИМ ЗАДАЦИМА. – *Филателија*, XXII/1962, бр. 9–10, септембар–октобар, стр. 199.
- 435 ГОДИШЊИЦИ СМРТИ НИКОЛЕ РУКАВИНЕ. [С ФОТОГРАФИЈОМ]. – *Филателиста*, XIV/1962, бр. 1–12, стр. 13.

1963.

- 436 ПРИЛОГ ЗБИРКИ НАШИХ ПСЕВДОНИМА. – *Библиотекар*, XV/1963, бр. 2, стр. 140–141.
- 437 ЗНАНИ – ЗАБОРАВАЉЕНИ. – *Браничево*, IX/1963, бр. 2–3, стр. 110–111.
О Милици Јанковић и Вишеслави М. Бурчић.
- 438 [ПЈЕСМЕ]. – *Браничево*, IX/1963, бр. 4–5, стр. 58–59.
Осмех света: Последњи акорди.
- 439 ПРИПРЕМЕ ЗА ПРОСЛАВУ 150-ГОДИШЊИЦЕ ЊЕГОШЕВОГ РОБЕЊА. – *Весник*, XV/1963, бр. 326, 15. I стр. 3.
- 440 ТРАГОМ НАШИХ СТАРИНА. – *Весник*, XV/1963, 15.V, бр. 334, стр. 2.
О тестаменту Бурба Црнојевића.
- 441 ЗНАЧАЈНЕ БЕЛЕШКЕ. – *Весник*, XV/1963, бр. 335, 1. VI, стр. 3.
О првим штампаним књигама код нас.
- 442 НОВА ОСТВАРЕЊА. – *Весник*, XV/1963, бр. 338, 15. VII, стр. 2.
О фототипском издању Гутенбергове Библије из 1455, коју је набавила Библиотека Матице српске.
- 443 »ЦЕТИЊСКИ ЉЕТОПИС«. – *Весник*, XV/1963, бр. 340 и 341, 1. IX, стр. 4.
Биљешка о фототипском издању Централне народне библиотеке – Цетиње.
- 444 ТАЈНА ЊЕГОШЕВА ГЕНИЈА. – *Весник*, XV/1963, бр. 347 и 348, 15. XII, стр. 3.
- 445 СЈЕБАЊА У НАРОДУ НА ВЛАДИКУ РАДА. – *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, књ. III, 1963, стр. 353–356.
Résumé.
- 446 НЕПРОЛАЗНА ХЕЛАДА. – *Књижевност*, XVIII/1963, књ. 5. мај, стр. 460–462.
- 447 CULTUL LUI NJEGOȘ. *Ideea sa calauzitoare*. Trad. P. Besu. — *Lumina*, XVII/1963, бр. 4, стр. 223–226.
- 448 ИСТОРИЈСКЕ ЛИЧНОСТИ У ЊЕГОШЕВИМ ДЈЕЛИМА. – *Стварање*, XVIII/1963, бр. 5, мај, стр. 553–554.
Уз припрему за Његошеву прославу.

1964.

- 449 ПОМОРСКИ КАПЕТАНИ ИЗ БОКЕ КОТОРСКЕ (три Поповића). – *Годишњак Поморског музеја у Котору*, XII/1964, стр. 285–287.
- 450 ПРОСЛАВА ИВАНА МАЖУРАНИЋА ЊЕГОВ ГЛАВНИ СПЕВ. – *Пензионерски гласник*, XIX/1965, бр. 4, стр. 4.

NACIONALNA
CRNE GORE
BURDE
CRNOJEVIĆ

- 451 РАДИВОЈЕ ВУКИЋЕВИЋ. – *Пензионерски гласник*, XIX/1965, бр. 12, децембар, стр. 8.
Потпис: Др. П. Ш.
Некролог.
- 452 »ИЗ ЊЕГОШЕВЕ БИЉЕЖНИЦЕ« – МИСЛИ, ПЈЕСМЕ. – *Политика*, LXI/1964, бр. 18140, 5. IV, стр. 16.

1965

- 453 СТОГОДИШЊИЦА СМРТИ ВУКА КАРАЏИЋА. – *Весник*, XVII/1965, бр. 374, 15. I, стр. 6-7.

1972.

- 454 БАСТАЋ, Никола Буров. – *Лексикон писаца Југославије*, И, А-Ц 1972, стр. 171.
- 455 БРАЈКОВИЋ, Илија. – *Лексикон писаца Југославије*, И, А-Ц, 1972, стр. 327-328.
- 456 БУЛАТОВИЋ – Ибријски, Љубомир. – *Лексикон писаца Југославије* И.А-Ц, 1972, стр. 383.
Заједно с Ником С. Мартиновићем.
- 457 ЧУПИЋ–ПОПОВИЋ, Павле Михаилов. – *Лексикон писаца Југославије*, I, А-Ц, 1972, стр. 519.
- 458 ЧУПИЋ–ПОПОВИЋ, Ристо М. – *Лексикон писаца Југославије*, I, А-Ц, 1972, стр. 519.

1979.

- 459 БУРИШИЋ, Вишеслава. – *Лексикон писаца Југославије*, II, Б-Ј, 1979, стр. 66-67.
- 460 ЈОВИЋЕВИЋ, Андрија. – *Лексикон писаца Југославије*, II, Б-Ј, 1979, стр. 664.
У коауторству с Јованом Вукмановићем.

II – 3 П р е в о д и

- 461 САВЈЕТ ОД АЛЕКСАНДРА ДИМЕ – сина. [Превео П. Ш. Бјелић]. – *Споменах* X/1902, бр. 8 и 9, 1. VIII, стр. 123.
- 462 СВЈЕТСКИ ПОШТАНСКИ САВЕЗ (Историјска прта). – *Глас Црногорца*, XXXIV/1905, бр. 26. 2. VII, стр. [2-3].
Превод с француског.
- 463 ДВА БРАТА (А. Толстој) [С француског Перо Шоћ]. – *Цетињски вјесник*, III/1909, бр. 11, 7. II, стр. [3].
- 464 МЕБУНАРОДНИ ТЕЛЕГРАФСКИ САВЕЗ. – *Глас Црногорца*, XXXIX/1910, бр. 51, 13. XI, стр. [2].
Превод с француског.
- 467 ЗБОРНИК ПОШТАНСКИХ ИЗРАЗА КОЈИ СЕ НАЈЧЕШЋЕ УПОТРЕБАВАЈУ НА ФРАНЦУСКОМ, НЕМАЧКОМ, ЕНГЛЕСКОМ, РУСКОМ, ШВЕДСКОМ и ФИНСКОМ, С НЕКОЛИКО ИЗРАЗА НА ИТАЛИЈАНСКОМ и ШПАНСКОМ ОД Ј. ВИРКБЕРГА. Превео Перо Б. Шоћ. – Цетиње: Штампарија Кр. пр. министарста војног, 1911; стр. 91. 8°.
Цртица.
- 468 БОДЛЕР, Шарл: НАПУКЛО ЗВОНО. Превео с француског Шоћ П[еро]. – *Дан*, I/1911, бр. 3-4, стр. 95.

- 469 ПРАХ. Превео с француског Перо Б. Шоћ. – *Дан* I/1911, бр. 6, стр. 67.
Цртица.
- 470 РИШПЕН, Жан: РЋЖИЧАСТИ БРОД. Превео П[еро] Ђ. Шоћ. – *Дан* I/1911, бр. 1, 2, стр. 121
Цртица.
- 471 »Др ХЕНРИК ОД СТЕФАН – оснивалац Свјетског пошта[нског] савеза«. – *Глас Црногорца*, ХLI/1412, бр. 1, 5. I, стр. [2–3].
Превод с француског.
- 472 ОДРЕДБЕ АКТА ДРУГЕ МЕБУНАРОДНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ МИРА У ХАГУ (1907. г.) које се односе на поштанску телеграфску и друге саобраћајне службе. – *Глас Црне Горе*, ХLI/1912, бр. 27, 23. VI, стр. [2–3].
Превод с француског.
- 473 РИШПЕН Жан: ХЛАДНО ЈЕ. Превео с француског Шоћ П[еро]. – *Дан*, II/1912, бр. 1, 2, стр. 134.
- 474 ИГО, Виктор: СУНЦЕ НА ЗАХОДУ. Превео с француског Шоћ П[еро]. – *Дан*, I/1911, бр. 3, 4, стр. 97.
- 475 ИГО, Виктор: ЕКСТАЗА. Превео с француског Шоћ П[еро]. – *Дан* I/1911, бр. 3, 4, стр. 95.
Цртица.
- 476 РОГАНОВИЋ, Јован П.: ПОЗИВ ЖЕНСКИЊЕ. С руског Ш[оћ], Перо. – *Домаћи лист*, I/1912, бр. 9, стр. 66–71.
- 477 НОЋУ. – Виктор Иго [С француског Перо Шоћ]. – *Вјесник*, VI/1913, бр. 100, стр. [3].
- 478 Le Marquis de Segur: ДВОБОЈ И СМРТ ПУШКИНОВА. – *Мисао*, VIII/1926, св. 163–164, октобар, стр. 176–189.
Превод с француског.
- 479 Алфред де Мисе: УСПОМЕНЕ. – *Монополски гласник*, XI/1930, бр. 9, стр. 2–3.
Фелтон с француског Перо Б. Шоћ.
- 480 BEAUDELIERE, Charles: ЧОВЈЕК И МОРЕ. – *Монополски гласник* XI/1930, бр. 9, стр. 3.
С француског др П. Б. Ш.

III БИБЛИОГРАФИЈА О П. ШОЋУ

- 1 АНОНИМ: Др Перо Шоћ, Прилози за културну историју Црне Горе. – *Американски Србобран*, 26. септембар 1939.
- 1 а Аноним: СПОМЕНИК ЊЕГОШУ У БЕОГРАДУ. — Балкан, XX/1936, 19. јануара, стр.
Потпис Југословен
- 2 АНОНИМ: Зборник поштанских израза (углавном на страним језицима). Превео: Перо Шоћ, Цетиње, 1911. — *Бранково коло*, XVII/1911, бр. 31/32, стр. 512.
Бијешка о појави зборника.
- 3 АНОНИМ: Др Перо Шоћ: Црна Гора, политичко-економска бијешка. – *Вечерње новости*, IV/1956, бр. 760, 4. априла, стр. 1.
П. Шоћу повјерено да напише коментар за његово објављивање у издању Научног друштва Црне Горе.

- 4 АНОНИМ: Његошев интимни дневник у Београду. – *Вјесник у сриједу*, V/1956, бр. 205, 4. IV стр. 6.
- 4 а Аноним: ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊА ЊЕГОША. — Гласник САНУ, к. III, св. 2, 1951, стр. 291.
- 5 АНОНИМ: Др Перо Шоћ, За историју пошта и телеграфа у Црној Гори. — *Записи*, II/1928, књ. III, стр. 187.
- 6 АНОНИМ: Књига г. др. Шоћа. – *Зета*, X/1939, бр. 27. 9. VII, стр. 3.
Биљешка о појави књиге »Прилози за културну историју...«
- 7 АНОНИМ: Књига о Црној Гори [Др Шоћ »Прилози за културну историју Црне Горе«]. – *Зета* X/1939, бр. 30, 30. VII, стр. 4.
- 8 АНОНИМ: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Зетски гласник*. XI/1939, бр. 786, 8. VII, стр. 3.
- 9 ANONONIM: Una copicua figura della politica estera. – *Il Pensiero di Sanremo*, XXXV/1922, No 38, 17. settembre, str. 2.
О П. Шоћу.
- 10 АНОНИМ: Нова књига за културну историју нашег народа. – *Југословенска стручна штампа*, V/1939, бр. 17, 22. IX, стр. 7.
Приказ књиге: Перо Шоћ, »Прилози за културну историју Црне Горе«.
- 11 АНОНИМ: Др Перо Шоћ, Црна Гора за пробој Солунског фронта (из *Ратника*). Београд 1929. г. – *Летопис Матице српске*, 1929, књ. 322, стр. 320.
Биљешка о појави брошуре.
- 12 АНОНИМ: Шоћ, Перо, *Ко је ко у Југославији*. – Београд: Хронометар, 1957, стр. 701
- 13 АНОНИМ: Шоћ, Перо. – *Мала енциклопедија Просвете*. Општа енциклопедија. Треће издање. 3, II–III. Београд: Просвета, 1978, стр. 724.
- 14 АНОНИМ: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Монополски гласник*, 1939, бр. 33, 19. VIII, стр. 5.
- 15 АНОНИМ: За историју пошта и телеграфа у Црној Гори. – *Наша пошта*, V/1928, бр. 7, јул, стр. 14.
- 16 АНОНИМ: Др Перо Шоћ. – *Наша пошта*, VI/1929, бр. 12, стр. 1–2. Потпис.
Поводом постављања за начелника поште и телеграфа.
- 17 АНОНИМ: »Прилози за културну историју Црне Горе«. Др. Перо Б. Шоћ. – *Нова епоха*, III/1939, бр. 15/16 стр. 3–4.
- 17 а АНОНИМ: ЗНАЊЕ И МУДРОСТ У ЊЕГОШЕВОЈ БИЉЕЖНИЦИ. – *Ослобођење*, XIV /1956, бр. 2990, 6. V, стр. 9.
- 17 б АНОНИМ: НОВИ ПОДАЦИ О ЊЕГОШУ. — *Побједа*, VIII/1951, бр. 230, 30. IX, стр. 4.
- 17 ц АНОНИМ: Цјелокупна дјела Петра II Петровића—Његоша ПИСМА. Издање „Просвете“ — *Побједа*, XIII/1956, бр. 14, 1. април, стр. 9.
- 17 д Аноним: Перо Шоћ: Из „Његошеске биљезнице“. *Политика*, LXI/1964, 5. IV, стр. 16.

- 17 е Аноним: РАД НА ИСТОРИЈИ ПОШТА У ХОЛАНДИЈИ. – *ПТТ часопис Синдиката службеника и радника ПТТ Југославије*, VII/1955, април, стр. 31.
- 18 АНОНИМ: ЦРНА ГОРА – Политичко економска биљешка. У издању држ. штампарије а под редактуром г. Д-р Пера Б. Шоћа – *Привредник*, 31/1928, бр. 11, стр. 175.
Приказ.
- 19 АНОНИМ: Културна историја Црне Горе. – *Радио Београд*, XI/1939, бр. 30, 23. VII, стр. [3].
- 20 АНОНИМ: Др-а Пере Б. Шоћа: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Ратник*, LV/1939, св. IX, септембар, стр. 153.
- 21 АНОНИМ: Г. Д-р. ПЕРО ШОЋ – против федерализма – изјава г. др. Шоћа – *Самоуправа*, LVIII/1938, бр. 851, 14. XII, стр. 4.
- 22 АНОНИМ: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Самоуправа*, LIX/1939, бр. 1030, 25. VII, стр. 4.
Биљешка о појави књиге.
- 22 а Аноним: Др Перо Шоћ. Портрет. – *Трибуна*, V/1933, 13. август, стр.
- 23 АНОНИМ: Нова књига. – *Слободна мисао* [Никшић], XVII/1939, бр. 27, 23. VII, стр. 3.
Биљешка о појави књиге »Прилози за културну историју...«
- 24 АНОНИМ: Д-р Перо Шоћ – портрет – *Трибуна*, I/133 бр. 13, 13. VIII стр.
О Саву Вулетићу, Марку П. Цемовићу, Перу шошићу, Јовану Боновићу, Николи Боновићу и Стојану Церовићу.
- 26 АНОНИМ: Корисна књига о Црној Гори. – *Црна Гора*, IX/1928, бр. 19, 14. XI, стр. 3.
Приказ књиге »Црна Гора – пол. економска биљешка«.
- 27 АНОНИМ: Двије нове књиге о Црној Гори. – *Црна Гора*, IX/1928, бр. 16, 20. X, стр. 3–4.
Биљешка о књизи »За историју пошта и телеграфа«
- 28 АНОНИМ: Отпутовао за домовину. – *Црногорски гласник* [Београд], 1926, бр. 15. јуна, стр.
Вијест о томе да је П. Шоћ отпутовао из Италије у Црну Гору.
- 29 БАКИЋ, Јован Л.: Нова књига о културној историји нашег народа. Прилози за културну историју Црне Горе од др Пера Шоћа. – *Гласник железничара и бродара*, 1939, бр. 17, 1. IX.
- 30 Б[ЕРИЋ], Г[ргур]: Др Перо Шоћ »Прилози за културну историју Црне Горе«. Са 70 слика. Стр. 102. Београд, 1939. – *Време*, XIX/1939, бр. 6311, 19. VIII, стр. 2.
- 31 БЕРИЋ, Душан: Оглед библиографије о Црној Гори. – *Историјски записи*, [Титоград], III/1950, књ. VI, св. 7–9, стр. 357–365.
- 32 БЕРКУЉАН, Загорка: Ускоро ће почети да се штампа Његошева биљешница. – *Побједа*, XIII/1956, бр. 24, 10. VII, стр. 11. Потпис: З. Б.
- 33 В.: Економска Црна Гора. – *Дубровник*, I/1929, бр. 3, мај, стр. 109–110.
Приказ Шоћеве студије.
- 34 В. М. А.: Прилози за културну историју Црне Горе. Др Перо Шоћ. – *Нова Србадија* I/1940–1941, бр. 3, стр. 153.
Приказ књиге.
- 35 [ВОШЊАК, Богумил]: Др Перо Шоћ, Прилози за културну историју Црне Горе. – *Матица рада* [Београд], XII/1939, бр. 8/9/10, XII стр. 133.
Приказ.

- 36 ВУЈАДИНОВИЋ, Милутин: Из грађе за историју пошта у Црној Гори коју је припремио др Перо Шоћ. – *ПТТ календар*, 1930, стр. 130–131.
- 37 [ГРАШИЋ, Бр. М]: Др Перо Б. Шоћ, Црна Гора, политичко-економска биљешка. (Београд, 1928). – *Живот и рад*, I/1928, књ. II, св. 12, стр. 951.
Приказ и оцјена.
- 38 ДИМИТРИЈЕВИЋ, Хаџи-Тодор: Председник задруге »Свој – дом« – наш истакнути јавни радник др Перо Шоћ. – *Нова епоха*, IV/1940, бр. 21, стр. 3–4, бр. 22, стр. 3–4; бр. 23, стр. 3–4, бр. 24, стр. 3; бр. 25, стр. 3–4.
- 39 ДИМИТРИЈЕВИЋ, Х[аци] Т[одор]: У служби за опште добро. Наш јавни радник др Перо Шоћ бивши министар. – Београд 1940. Штампa »Графика«, 23. стр.
Прештампано из *Нове епохе* органа Штедно-грађанске задруге »Свој дом«, листа за социјална, економска и културна питања, април 1940.
- 40 Д[ОРИОМЕДОВ] Н[икола]: Др Перо Шоћ: »Прилози за културну историју Црне Горе«. – *Правда*, XXXV/1939, бр. 12. 502, 27. VIII, стр. [7].
- 41 [ДРАГИЋЕВИЋ, Ристо]: »XX век«. – *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 128.
- 42 Д[РАГИЋЕВИЋ, Р[исто] Ј.: Др. Перо Шоћ, Прилози за културну историју Црне Горе. – *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 4, стр. 254–256.
Приказ.
- 43 Д[РАГИЋЕВИЋ, Р[исто]: Др Перо Шоћ, Прилози за културну историју Црне Горе. Београд 1939. – *Слободна мисао*, 18/1939, бр. 25, 9. VII, стр. 3.
- 44 ДУРКОВИЋ-ЈАКШИЋ, др Љубомир: БИБЛИОГРАФСКИ РАДОВИ О ЦРНОЈ ГОРИ. – *Библиотекар*, X/1958, бр. 2–3, стр. 143–144.
- 45 Б[ОНОВИЋ] С[ветозар]: Сто пет година после смрти великог песника. Пронађен Његошев лични дневник. – Драгоцен документ, који је уступљен Научном друштву Црне Горе, налазио се четрдесет година у приватном поседу у Француској. – *Борба*, XXI/1956, бр. 84, 5. IV, стр. 2.
- 46 БОРЂЕВИЋ, Сава М.: Др Перо Б. Шоћ – приликом 50-годишњице живота и 30-годишњице јавног рада. – *Американски Србобран*, 2. III 1936.
- 47 БОРЂЕВИЋ, Сава М.: Нова књига за културну историју нашег народа. – *Нова епоха*, III/1939, бр. 17/18, стр. 4.
Приказ књиге др Пера Шоћа »Прилози за културну историју Црне Горе«.
- 48 Б[УКИЋ, Трифун]: Др Перо Шоћ, Црна Гора. – *Мисао*, X/1928, књ. XXVII/201–208 (3/4), стр. 233–234.
Приказ.
- 49 БУКИЋ, Трифун: Преглед књижевног рада Црне Горе од владике Василија до 1918. године. Цетиње: Народна књига, 1951, стр. 88, 91–92, 344.
- 50 ЈОВАНОВИЋ, Живорад П.: Др Перо Шоћ (из необјављеног рукописа »Биографско-библиографски речник наших писаца«). – *Стварање*, XIII/1958, бр. 1, стр. 199–202.
- 51 ЈОВАНОВИЋ, Живорад: Др Перо Шоћ. – *Стварање*, XV/1960, бр. 11–12, стр. 1015–1018.
Био-библиографија.
- 52 [ЈОВАНОВИЋ, Јован М.] У.: Црна Гора др Пера Шоћа. – *Српски књижевни гласник*, књ. XXV/1928, стр. 351.
- 53 ЈОВАНОВИЋ Р.: Његошев дневник и необичан пут пјесникове цепенне биљешнице. – *Вјесник* 1956, бр. 3474, 1. V, стр. 10.

- 54 [КОВАЧЕВИЋ], Б[ожидар]: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Српски књижевни гласник*, књ. LX/1940, бр. 8, 16. август, стр. 638.
- 55 КОВАЧЕВИЋ, М[илош]: За историју пошта и телеграфа Црне Горе од др Пера Б. Шоћа. – *Радио, телеграф, телефон*, V/1928, бр. 11, стр. 803–807.
Приказ.
- 56 ЛАПЧЕВИЋ, Драгиша: О привредним снагама Црне Горе. – *Одјек*, XXXIV/1928, бр. 97, 9. XII, стр. 1–2.
Приказ књиге: »Црна Гора, политичко-економска биљешка«.
- 57 ЛАПЧЕВИЋ, Драгиша: Привредна снага Црне Горе. – *Слободна мисао*, VIII, 1929, бр. 347, 28. IV, стр. 1.
Приказ књиге: »Црна Гора, политичко-економска биљешка«.
- 58 ЛАПЧЕВИЋ, Милутин: Др Перо Шоћ, Економска криза и њено лечење. – *Живот и рад*, VII/1934, књ. IX, св. 115, стр. 704.
Прештампано и као сепарат-посебно издање.
- 59 Lw: Dr Pero Shotch: Černa Hora. – *Prager Presse*, 1. XI 1928.
Приказ књиге »Црна Гора, политичко-економска биљешка«.
- 60 Le Lecteur: Histoire des PTT de l'ancien Royaume du Monténégro. – *Le Relais* [Парис], 1930, septembre, p. 363–365.
Приказ књиге »За историју пошта и телеграфа у Црној Гори«.
- 61 ЛУКИЋ, Василије: Др Перо Шоћ. – *Просвјетни рад*, 1966, бр. 4, стр. 5.
Читуља.
- 62 М.: Др. Перо Шоћ: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Самоуправа*, LIX/1939, бр. 1049, 16. VIII, стр. 4.
- 63 М.М.: Борба Црне Горе с Турском од др Пера Шоћа. – *Српски лист*, 1918, 1. IX, стр. 2.
- 64 M. Carnevale – Mauzen: Bienvenue a son Excellence le Dr Chotch. – *Societe internationale d'histoire postale*. Grenoble 1965, 10. X, p. 2.
- 65 МАНОЈЛОВИЋ, Тодор: Др Перо Шоћа Црна Гора. – *Летопис Матице српске*, 1928, књ. 318, стр. 156–157.
- 65 а МАРТИНОВИЋ, Душан: Перо Шоћ (1884—1966). — *Овдје*, XVIII/1986, бр. 204, мај, стр. 28.
- 66 М[АРТИНОВИЋ] Н[ико] С.: Шоћ Перо. – *Енциклопедија Југославије*, књ. 8, Србија – Ж. – Загреб МСМЛXI, стр. 287.
- 67 [МАТИЈАШЕВИЋ, Стеван] М.: Др Перо Б. Шоћ, Црна Гора. Политичко-економска биљешка мала 8°, стр. 44. – *Ратник*, XLIV/1928, св. XI–XII, новембар-децембар, стр. 240–241.
Приказ.
- 68 М[ЕДЕНИЦА], Р[адосав]: Др Перо Шоћ: За историју пошта и телеграфа у Црној Гори. (Прештампано из *Ратника*) Београд, 1928. (Бир.). – *Записи*, II/1928, књ. III, св. 3, стр. 187.
- 69 М[ЕДЕНИЦА], Р[адосав]: Др Перо Шоћ: Црна Гора, политичко-економска биљешка, Београд 1928, 8°, 42; цена 20 дин. – *Записи*, II/1928, књ. III, св. 3, стр. 187.
- 70 MEULEMANS, Jules: Son Exs. le dr Pierre Chotch, ministre de l'instruction publique et des cultes du Monténégro. – *La Revue diplomatique*, 1920, No 1961, 31 mai, str. 1–2. Sa slikom.

- 71 МИЛЕНОВИЋ, Миомир: Др Перо Шоћ. — *Народна енциклопедија српскохрватско-словеначко*, Београд 1928, књ. IV, стр. 1051.
- 72 ХЕЈМАН, Ал[ександар] К.: Др Перо Шоћ »од Његошавата бележница. Мисли – песни« – Просветен работник [Скопје], XII/1964.), бр. 223, 21. XII стр. 8.
- 73 НОВАК, Виктор др.: *Антологија југословенске мисли и народног јединства 1390–1930.* – Београд, 1930.
На стр IX о једној официјалној изјави др П. Шоћа
- 74 ПАВЛОВИЋ, Милан Л.: Др Перо Шоћ, За историју пошта и телеграфа у Црној Гори. – *Наша пошта*, V/1928, бр. 8, август, стр. 12.
- 74 а PALMERI, Aulerio. — *Vita Italiana (Roma) 1925, vol XXVI, 15. VII. Prikaz Šoćeve knjige »Bibliografia del Monténégro«, Napoli (1924).*
- 75 ПАНДУРОВИЋ, С[има]: „Прилози за културну историју Црне Горе“ од др Пера Ђ. Шоћа. — *Време*, XX/1940. бр. 6666, стр. 9.
Приказ.
- 76 ПЕТКОВИЋ, Богољуб: Најважнија литература и извори за историју Црне Горе XVI и XVII вијека. – *Историјски записи*, XII/1959, књ. XV, св. 2, стр. 591–602.
- 77 П[ОПОВИЋ] П[авле]: Dr P. Chotch Bibliografia de Montenegro (Publicazioni dell’Istituto per l’Europa Orientale in Roma; Bibliografia, I) Napoli, Riccardo Riccardi editore, 1924, 8°, стр. 84. – *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 1926, књ. VI, св. 2, стр. 289–291.
Приказ.
- 78 Р.: Д-р Перо Б. Шоћ – Црна Гора, политичко-економска биљешка. Београд 1928. Цена 20 дин. – *Домовина*, I/1928, бр. 7, 20. VII, стр. 146.
- 79 Р.: Д-р Перо Б. Шоћ: ЗА ИСТОРИЈУ ПОШТЕ И ТЕЛЕГРАФА У ЦРНОЈ ГОРИ. Прештампано из Ратника. Цена 20 дин. Београд 1928. и ВОЈНИ ТЕЛЕГРАФ У ЦРНОЈ ГОРИ, прештампано из Ратника 1928. – *Домовина*, I/1928, бр. 7, 20. VII, стр. 146.
- 80 Р.: »Bibliografia del Montenegro«. – Српски књижевни гласник, Н. с., књ. XV/1925, бр. 4, стр. 318.
Биљешка.
- 81 RADOJKOVITCH, Milica: Les P.T.T. en Yougoslavie. – *Le Relais [Paris]*, 1930, septembre, p. 356–358.
Приказ књиге »За историју пошта и телеграфа у Црној Гори«.
- 82 РАДУЛОВИЋ, Јован: Зборник радова за проучавање књижевности САН. – *Летопис Матице српске*, 1952, књ. стр. 220–222.
Између осталог и о прилогу др Пера Шоћа.
- 83 РАИЧЕВИЋ, Св[етозар]: Др Перо Шоћ, Црна Гора, економско-политичке биљешке, Београд 1928. – *Гласник Скопског научног друштва*, 1928, књ. V, св. 2, стр. 362.
Приказ дјела.
- 84 РАКОЧЕВИЋ, Новица: Др Перо Шоћ. – *Историјски записи*, XIX/1966, књ. XXIII, бр. 3, стр. 585.
In memoriam.
- 85 РАКОЧЕВИЋ, Н[овица]: Др Перо Шоћ. — *Побједа*, XXIII/1966, бр. 2483, 3. II, стр. 9.
In memoriam.

- 86 РАНКОВИЋ, Живан: Прилози за културну историју Црне Горе др Пера Шоћа. – *Београдске општинске новине*, LVII/1939, св. 9. IX, стр. [585].
Приказ.
- 87 ROLLET, G. Bailly: Le dr Pierre Chotch Ministre de la Justice Ministre p. i. de l Instruction Publique du Monténégro. – *Revue Internationale*, 10/1920, juillet, стр. 197–198.
- 88 с.г.: S. E. il dott. Pietro Chotch. – Caffaro, 1925, 19 Agosto стр. 4.
- 89 С. Н.: Почело штампање Његошеве биљежнице. – *Политика*, 1956, бр. 15521, 27. VII, стр. 7.
- 90 СЛАНКАМЕНАЦ, Првош: Перо Шоћ, Оглед библиографије о Црној Гори на страним језицима. Посебно издање САН. СХLIV, филозофски и филолошки списи, књ. 36. Београд 1948, 8*, XII+ 531 стр. – *Историјски часопис*, орган Историјског института САН, књ. II (1949–1950): Београд 1951, стр. 276–278.
- 91 СТОЈАНОВИЋ, Бож: Др Перо Шоћ. Прилози за културну историју Црне Горе. – *Грађанска школа*, децембар 1939 – јануар 1940, стр. 153–154.
- 92 CHARLES DIENL: Le Monténégro. (Société de Sociologie. Communication. Paroles de: Ch. Rabany, René Worms. Observations de: Mme Nolte-Rouville, P. Chotch, Yves Guyot). – *Revue Internationale de Sociologie* [Paris], 1917, février, p. 84–106.
- 93 СНОТЧ, Dr Pierre. – Le Memorial de la guerre publié par la société academique d'histoire internationale, Paris, стр. 225–226.
- 94 ТОКИН, Бошко: Др Перо Шоћ, Црна Гора. Београд 1928. Издање писца. – *Летопис Матице српске*, 1928, књ. 318, стр. 156–157.
Приказ.
- 95 ТОПАЛОВИЋ, Зора Ј.: Др Перу Шоћу In: *Легенда о човеку*. – Београд 1953.
Пјесма о П. Шоћу на стр. 28.
- 96 FIGUIERE, Eugene: Le Monténégro. Pages d'histoire diplomatique, Paris. – *Le Bulltein Montenegrin*, 1918, No 16, p. 67–69. Potpis: Veritas.
Приказ на књигу П. Шоћа.
- 97 HENRI, Ch. D'osmons: Le Docteur Pierre Chotch et le Monténégro. — *La Revue Contemporaine* [Парис], 1921, novembre, стр. 903–904.
- 98 ПЕРОВИЋ, Стојан] Економска криза и њено лијечење. – *Слободна мисао*, XIV/1934, бр. 23, 17. VI стр. [1–2].
- 99 ЦИЦВАРИЋ, Крста: Хрватско питање и дванаест апостола. Шта мисле о хрватском питању. – *Балкан*, XX/1936, бр. 171, 21. XI, стр. [1].
Убраја Шоћа међу „дванаест апостола југословенске идеологије”.
- 100 Ш.: Поводом једне књиге о Црној Гори. Др Перо Шоћ, Црна Гора, политичко-економска биљешка. – *Новости*, 1928, бр. 2262, 19. VII, стр. 4.
- 101 ШАУЛИЋ Јелена: О Његошевој биљежници. – *Летопис Матице српске*, 1957, књ. 380, св. 1–2, стр. 139–146.
- 102 ШИМЧИК, Антун: Културна историја Црне Горе. П. Шоћ: Прилози за културну историју Црне Горе. – *Хрватска стража*, XI/1939, бр. 253, 5. XI стр. 4.
Приказ.

САВО ОРОВИЋ (1888–1974)



Саво Ј. Оровић, истакнути војни педагог и писац, научни радник-фолклориста, публициста и преводилац живио је свој дуги живот усправно и усправно умро. Умро је такође за говорницом 21. јуна 1974. године на годишњој скупштини Друштва фолклориста Србије након што је довршио своје саопштење.

Оровићево дјело представља, иако разноврсно по тематици, заокружену целину о којој до сада није довољно писано. Ово утолико више зачуђује, што он одиста представља по много чему изузетну појаву. Суд стручне и научне критике о Саву Оровићу тек треба да се изрекне. Његов живот и дјело заслужују, без сумње, једну озбиљну научну монографију.

Додуше, досад су о Саву Оровићу, борцу, војном старјешини, активном друштвено-политичком раднику, непоколебљивом патриоти и вриједном ствараоцу у публицистици и науци, јавност у пригодним приликама, више узгред или с поводом, упознавали његови саборци Војо Ковачевић,¹ Милинко Буровић,² Радован Вукановић³ и други. Међутим, најкомплетнији био-библиографски портрет Оровићев дао је др Нико Симов Мартиновић.⁴

Вријеме у коме је живио и стварао Оровић (Лијева Ријека, општина Титоград, 1888 – Београд, 1974) испуњено је бурним друштвено-историјским догађајима на

¹ Војо Ковачевић: Предговор у књ. Саво Оровић, *Морално васпитање*, Београд 1962, стр. 5–7.

² Милинко Буровић: Предговор у књ. Саво Оровић, *Ратни дневник 1941–1945*, Београд, 1972, стр. VII–XVI.

³ Радован Вукановић: Примјер чојства и јунаштва. – *Побједа*, 27. јун 1974, стр. 4.

⁴ In memoriam Саву Оровићу.

⁴ Др Нико С. Мартиновић: Саво Оровић, био-библиографија. – *Библиографски вјесник*, I/1961, бр. 2–3, стр. 121–134; исти: Саво Оровић. – *Историјски записи*, XXVI/1973, књ. III, св. 3–4, стр. 495–498.

Балкану: балкански ратови (1912–1913), први (1914–1918) и други свјетски рат (1941–1945). У НОБ-у и револуцији, утемељењу новог друштвено-политичког система на социјалистичким самоуправним основама, у значајним друштвеним превирањима и револуционарним промјенама, те судбоносним догађајима овога стољећа што су се одигравали на југословенским просторима, Саво Оровић је био непосредни учесник и активни судионик. Био је »суборац три генерације и у свакој је био на најнапреднијим снагама (борац за уставност у Црној Гори до 1910, па у I свјетском рату хита преко океана из Јужне Америке и ступа у добровољце; у II свјетском рату заблистао је њепотом и величином свога моралног и јуначког лика«.

Оровић је, заправо, као завршени питомац Официрске школе на Цетињу за вријеме уставних борби у Црној Гори на почетку нашег вијека, коју су водили млади интелектуалци, школовани на страни, дошао у сукоб са званичним режимом, јер је активно дјеловао на страни омладинског покрета. Као писар Војног суда у Колашину био је у обавези да присуствује процесу познате »Колашинске афере«. Солидаришући се са онима који су трудили веће грађанске слободе у апсолутистичкој црногорској монархији, Оровић се одрекао официрског живота и емигрирао 1910. године у Ј. Америку. Радио је као физички радник у каменоломима далеке Аргентине и Уругваја и упознао се са борбом тамошњих синдиката за радничка права. А када је 1914. године избио први свјетски рат, попут многих својих земљака – црногорских, херцеговачких и далматинских печалбара, похитао је у домовину као добровољац да се прикључи црногорској војсци. Приспио је у Улцињ недељу дана послје катастрофе једног добровољачког брода који је торпедован у албанској луци Сан Бовани ди Медова. Оровић је убрзо у црногорској војсци стекао чин поручника. За изванредну храброст и показану вјештину у командовању одјељењем извучаћа у Беранској (Доњевасојевићкој) бригади, био је предлажен за Обилића медаљу. Али, то признање и његово даље ангажовање осујетила је скорашња капитулација Црне Горе почетком јануара 1916. године.

Са капитулацијом црногорске државе и њеном предстојећом капитулацијом С. Оровић се није мирио. Није марио ни за позив аустругарских окупационих власти да преда оружје. Остао је у герили да комитује под необично тешким условима у љеворечким и морачким планинама од јуна 1916. до новембра 1917. године,⁶ Средином 1917, заједно са групом комита с генералом Радомиром Вешовићем на челу, запутио се преко албанских Проклетија у правцу Грчке, ради повезивања са оперативним јединицама српске војске на Солунском фронту. А када је генерал Вешовић, због репресалија окупатора над његовим робацима, промијенио одлуку и ријешило да се преда аустријским властима, Оровић се енергично успротивио. Остао је сам у шумама Албаније. Кратко вријеме живио је илегално у селу Врака, близу Скадра, гдје је у то вријеме доминирао црногорско-српски живаљ. Ту га је, међутим, неко од јатака проказао полицији. Ухватили су га и спровели у Скадар, а одатле у Колашин, гдје је малтретиран и мучен. У колашинском истражном затвору издржао је осам мјесеци. Пред непријатељским судом имао је изванредно држање. Упркос мукама и тортури, којима је подвргаван, попут Старог Вујадина, није одао никога – ни другове, ни јатаке своје! Аустријски војни суд га је осудио на десет година тешке робије. Одлежао је потом свега неколико мјесеци у злогласној подгоричкој »Јусовачи« до ослобођења 1918. г.

Након уједињења и стварања Краљевине СХС, Оровић је припадао омладинском покрету који се борио за уједињење свих Југословена, водећи борбу против сепаратистичких покушаја реставрације бивше Краљевине Црне Горе. Поред

⁶ В. Ковачевић: *op. cit.*, стр. 5.

⁶ Зимовао је у пећинама. Једну пећину код Лијеве Ријеке, близу Андријевице, и данас народ зове »Савова пећина«.

тога што је био и остао до краја живота ватрени поборник наших народа и народности у заједничкој држави, био је »присталица словенске узајамности и солидарности« . . .⁷ У војсци старе Југославије наставио је војничку каријеру: прво је завршио пјешадијску официрску школу у Сарајеву (1933), а потом био распоређен у јединицу; осам година био је командир чете у Врању. Пошто је положио испит за мајора прекомандован је у Невесиње, гдје је шест година био командант батаљона и командант мјеста.

Априлски рат и слом предратне Југославије затекао га је у Боки Которској на дужности команданта 151. пјешадијског пука. Васпитаван у породици црногорског официра⁸ и патријархалној средини, као типичан изданак бунтовних и слободарских традиција црногорског народа, Оровић се у тим драматичним данима ратне 1941. године ниједног трена није двоумио куда треба ићи. Распустио је јединице свога пука, а војницима и официрима савјетовао да сакупљају и сачувају што више оружја и муниције како они не би доспјело у непријатељске руке. Такви његови ставови су били слични покличу КПЈ да се склања оружје и да се народ спрема за оружану борбу.

Када је КПЈ донијела одлуку да се отпочне с оружаном борбом, Саво Оровић се бескомпромисно сврстао у плејаду оних црногорских првобораца који су припремали и подигли 13-то јулски устанак. У народу је дизао морал и развијао дух отпора, пропагирајући да је окупација пролазна и да народ мора тријумфовати. Активни је учесник и мартовским догађајима; јавио је телеграм генералштабном пуковнику П. Остојићу: »Кажите глас народа: боље гроб него роб!« А када је Црну Гору захватио пламен устанка, официрску сабљу замијенио је пушком. Иако у подмаклим годинама (53), обрео се новембра 1941. у катунској нахији у Кривошијама, изнад Боке, учествовао као обичан редов у партизанским јединицама којима је командовао Сава Ковачевић. Уједно био је то један од двојице југословенских официра са чином пуковника у партизанима. Истакао се као веома храбар борац у првим борбеним редовима. Разумљиво у томе му је помагало знање и вјештина официра бивше војске. Иако је у почетку прихваћен са одређеним подозрењем, убрзо је стекао пуно повјерење прослављеног команданта Саве Ковачевића: »У свим крвавим борбама, које су за ово вријеме непрестано вођене на простору Црквице–Грахово, он је учествовао као борац са пушком у руци и давао примјер личне храбрости, а осим тога много је користио својом стручним спремом и подизањем морада код војника . . .«⁹ На предлог Саве Ковачевића, команданта Никшићког НОП одреда, Оровић је именован за савјетника у Штабу тога одреда. Затим је постављен за замјеника команданта овога одреда¹⁰ и члана Главног штаба за Црну Гору и Боку. Од великог значаја било је његово политичко дјеловање. Био

⁷ Историчар и генерал-пуковник М. Буровић о томе како је Оровић гледао на питање словенске слоге и солидарности у борби за независност словенских земаља и њихов бржи економски и културни просперитет, каже сљедеће:

У слози словенских народа он види основни фактор мира у Европи и у свијету. Зато је сваки сукоб међу словенским народима и државама болно доживљавао, као камен спотицања у њиховом развоју и опасност за њихову независност. Његово схватање словенске солидарности није уперено ни против којег несловенског народа, већ њен смисао посматра као фактор обуздавања и онемогућавања сваког агресора који би посегав на слободу било које словенске земље, непосредно или посредно. То његово схватање ослања се на искуство прошлости. За њега различитост у системима никада није била разлог за њихову неслогу. За њега је, матушка Русија' као највећа словенска земља – и она царистичка а посебно ова социјалистичка – била и остала главни ослонац за све словенске државе и народе«. (*Ратни дневник 1941–1945*, стр. IX–X).

⁸ Отац му Јово Оровић био је црногорски официр, а брат Тодор (1894–1928) официр српске војске (сахрањен у Косовској Митровици).

⁹ *Ратни дневник 1941–1945*, Београд, 1972, стр. 123.

¹⁰ *Ibidem*, стр. 204.

је необично популаран и у партизанским јединицама и у народу. Његова и жива и писана ријеч мобилизаторски је дјеловала. Ступали су нови борци у регуларне партизанске јединице говорећи: »И ми ћемо тамо гдје је пуковник Оровић!« Његови ватрени говори, прогласи и пјесме, посебно из 1942. којима је жигосао колаборационисте и позивао народ у борбу под вођством Партије, били су од великог значаја. Готово сваки говор у којему је разобличавао издају, завршавао се:

*»Свака птица своје јату,
сваки братац своје брату,
својим братом тугу блажи,
у свом јату срећу тражи;
а куд тебе носи крило,
издајицо, срам те било!«*

Тако се завршава и његово писмо Васојевићима, датирано 18. фебруара 1942. (штампано у виду летка), у којем жигосе четничку издају и позива их у ослободилачку борбу, а које је имало ширег одјека не само међу Васојевићима, него и у цијелој Црној Гори.

У знак признања за војне и политичке заслуге, С. Оровић је 6. маја 1942. именовао за члана Врховног штаба НОВЈ и ПОЈ, коју је функцију имао до краја рата. Учествовао је као делегат на Острошкој скупштини (8. фебруара 1942) и на Конференцији родољуба Црне Горе, Боке и Санџака на Тјентишту 16. јуна 1942). На ова ова позната скупа одржао је запажене патриотске говоре.

Због такве његове улоге непријатељ га је оштро нападао. Југословенска избјегличка влада у Лондону, заједно са групом официра бивше југословенске војске, деградирала га је, »лишавајући га чина пуковника«, што је објављено као званично саопштење »Радио – Лондона«. Оровићев одговор упућен с положаја августа 1942. који је пренијела у својој емисији радио-станица »Слободна Југославија« (објављен је и у »Војно-политичком прегледу«, бр. 6, 15. IX 1942) гласио је: »Њага намијењена мени и мојим јуначким и родољубивим колегама пада на саму Југословенску владу и њене фашистичке измењаре Дражу Михаиловића, Блажа Букановића, Баја Станишића итд. Праведни суд народа и историје наградиће свакога по стварној заслуги. Јер, »покољења дјела суде, што је чије дају свјема«.

Оровић се налазио и на другим високим функцијама у партизанској војсци и народној власти. Био је вијећник Првог засиједања АВНОЈ-а, а иза рата посланик ЦАСНО-а и Савезне скупштине (у Вијећу народа). Уз то, вршио је и у рату и после рата низ других одговорних дужности: у новембру 1942. постављен је за команданта Војне школе партизанске војске у Доњем Лапцу, у Лици, и био на тој дужности до расформирања у IV непријатељској офанзиви. У току битке на Неретви и Сутјесци био је делегат Врховног штаба у I, II, III пролетерској дивизији, а после битке на Сутјесци упућен је за начелника Главног штаба Војводине, на којој је дужности био десет мјесеци. По ослобођењу Београда организовао је отварање Војног училишта 1. XII 1944, чији је командант био до завршетка школовања питомаца прве класе 1947. год. Као први командант Војне академије поставио је темеље њеног даљег развоја у високу војну школу модерног профила. После тога био је на раду у Генералштабу. – Први је указни генерал ЈНА. У ствари, приликом произвођења официра НОВ и ПОЈ једини је добио тада највиши официрски чин генерал-лајтнанта (1. маја 1943). У чин генерал-пуковника унапријеђен је 17. фебруара 1950. Пензионисан је 15. јануара 1952. године.

За своје ратне заслуге Сава Оровић је одликован бројним југословенским одликовањима (Орден заслуга за народ са златном звијездом, Орден братства и јединства са златним вијенцем, Партизанском звијездом са златним вијенцем, Орденом народне армије са лаворовим вијенцем, Орденом за храброст, Орденом народног ослобођења, итд.) и низа страних одликовања (совјетским Орденом Кутузова

II реда; чехословачким – Орденом бијелог лава за побједу I реда, Ратним крстом 1939; албанским – Орденом партизанске звијезде II реда и др.).

Представљао је ЈНА на Славјанском збору у Софији (март 1945) и на прослави прве годишнице ослобођења ЧСР у Прагу (маја 1946). Ове његове мисије су биле у неку руку посљедица његовог става о словенској солидарности.

Почев од 1960. године, као активни члан Друштва фолклориста Србије (једно вријеме – од 1961. био је потпредсједник), учествовао је са запаженим рефератима на десет конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије.

С. Оровић је веома рано почео да се бави публицистиком и науком. Његов опус писане ријечи прилично је опсежан, тематски разноврстан и карактеристичан по начину казивања. Написао је пет књига, преко 60 чланака и расправа, чији свеколики обим износи неколико хиљада штампаног текста. Сарађивао је у бројним периодичним публикацијама, зборницима и спомен-књигама: *Војном веснику* (1930, 1951), *Ратнику* (1933), *Новом животу* (1934), *Књизи за соколско село* (1936, 1938), *Добровољачком гласнику* (1936), *Војно-политичком прегледу* (1942), *Политици* (1945, 1946, 1947), *Гласнику Пешадијског војног училишта* (1946, 1947), *Слободној Војводини* (1946), *Сељачкој борби* (1947), *Побједи* (1948), *Словенском братству* (1948), *Историјским записима* (1951), *Војном гласнику* (1951), *Народној армији* (1952, 1953), *НИН-у* (1953), *Борби* (1953), *Гласу трезвености* (1955), *Будућности* (1957), *Војном делу* (1954–1958), *Раду конгреса Савеза фолклориста Југославије* (1961–1972), *Библиографском вјеснику* (1961), *Гласнику југословенског речног бродарства* (1959), *Народном стваралаштву* (1962, 1965, 1974), *Овдје* (1973, 1974). Остадио је и неколико необјављених рукописа.

У оквиру књижевности и науке којом се бавио, Оровићево стваралаштво се може сврстати у неколико основних тематских области: **НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО, ВОЈНО-ИСТОРИЈСКА ПРОБЛЕМАТИКА, ИСТОРИЈА, ТРЕЗВЕНОСТ**. О свим овим областима Оровићевог стваралаштва могла би се написати понаособ опсежна студија, а о његовом животу и дјелу у цјелини права монографија. Он то, без двоумљења, заслужује.

1.

Сава Оровић је једна од ријетких епских личности савремене Црне Горе, каква је била и средина у којој се родио и провео рану младост, с правом је констатовао његов до сада најбољи биограф др Нико Симов Мартиновић. Он каже за Оровића »рођен је на вјетрометини црногорско-турске границе, у крају који је деценијама живио даноноћно мобилисан притив Турака. У крају у којем су и дјеца била старачки опрезна према непријатељу, који је свакодневно угрожавао животни мир његових сељака, Оровић је, умјесто дјечјих играчака, чим се опро на ноге слушао јеку гусала и посматрао оштрење мачева. Из најраније младости научио је 'Горски вијенац' и 'Смрт Смаила-аге Ченгића' и сâм почео да пјева уз гусле. И на тај начин, још као дијете, поставио је основе својој епској физиономији.¹¹ Знао је наизуст велики број јуначких народних пјесама. Великог одраза имало је све то на његов каснији животни пут и стваралачки чин. Релативно рано је почео да се бави скупљањем епских народних пјесама. Године 1936. издао је књигу пјесама о херцеговачком устанку (1875), које је забиљежио од Вучете III. Оровића, посљедњег гуслара који их је знао и на тај начин их спасио од заборава. У предговорној расправи ове своје књиге Оровић вели: »Још као дјечак слушао сам и певао уз гусле, поред песама о боју на Косову, о Краљевићу Марку, Никцу од Ровина, Старини

¹¹ Н. С. Мартиновић: Сава Оровић, био-биографија. – *Библиографски вјесник*, 1961, 2–3, стр. 121.

Новаку, Јанковић Стојану, Карађорђу итд., и врло омиљене песме о Невесињском устанку, које међутим у самом Невесињу нико не зна.»¹²

Ова Оровићева књига обухвата циклус од седам пјесама: Моба бега Љубовића; Договор о устанку; Коса Ивковића; Устанак; Слава књаза Николе; Прикупљање војске; Бој на Муратовици. Све пјесме чине једну цјелину; једна пјесма извире из друге, и једна мисао се провлачи кроз све друге. У првој пјесми је опјевана отмица лијепе дјевојке Косе Ивковић, са доста испреплијетаних епских и лирских елемената. У другој пјесми су истакнути узроци устанка (хараџ, турски зулуми, неподношљив живот раје), а у трећој погибија главног јунака, силника бега Љубовића и ослобођење главне јунакиње – отете дјевојке Ивковић. У наредним – четвртој и петој пјесми приказује се пламен устаничке акције, сједињавање црногорских и херцеговачких бојовника, припрема за одлучујућу битку . . . У њиховом се средишту као главни актер појављује црногорски књаз Никола I Петровић Његош, кога народни пјесник глорификује, величајући његове умне и владарске способности. У шестој, и завршној – седмој пјесми описане су припреме обију војска за одлучну битку и сами знаменити бој на Муратовици. Ту је дата читава панорама истакнутих црногорско-херцеговачких јунака, који се смјењују »као на филму«. А Коса Ивковић оставила је »на аманет«: треба је удомити за јунака. Како?

Она ће међу Турке бацити мараму од свиле и који јунак послје боја и крешева, донесе мараму са три златна прстена, његова је дјевојка.¹³ Услиједио је затим, како пјесник каже: »лом и покољ«. Иако је било четрдесет хиљада Турака, а Црногораца и Херцеговаца свега десет хиљада, побиједило је, мада уз скупу цијену, црногорско-херцеговачко оруђе.

С разлогом Радуловић поставља питање: »да ли је овако компонован циклус међусобно узрочно-посљедишно повезаних пјесама случајност, или је, можда, гуслар од кога је Саво Оровић пјесме забиљежио то сам удешавао? »Јер – вели критичар, није споредно да ли су песме, овакве какве су штампане, стваране раније, одмах иза сваког устанка или доцније, десет, двадесет или тридесет година после догађаја.«¹⁴ О томе сакупљач, на жалост, ништа није казао, што унеколико доводи у питање њихову аутентичност. Гуслар је, коначно, као што то понекад бива, могао вршити њихове преправке, додавања . . . Ништа није речено ни о томе гдје су пјесме настале? По свему судећи у Црној Гори! Упркос ових непознаница и неспорности да има у појединим пјесмама недостатака: позајмица из других пјесама, затим сувишних стихова и ритмија, има овај циклус »своју лепу вредност и он је заслужио да се сачува.«¹⁵ Стога Оровић, иако је морао са »много више критичизма и опрезности приступити читавом овом послу« заслужује признање и похвалу.¹⁶

И у другој Оровићевој књизи »Четници и партизани«, писаној маја-1944. године на ослобођеној територији, док су вршене припреме, НОВ и ПОЈ за ослобођење Србије (у првој години појављивања имала је четири издања: два ћирилична а два латинична!), доминира епски народни стил казивања. Пored документације, коју цитира по званичним изворима, Оровић у овој својој познатој брошури (више

¹² Саво Оровић: *Невесињски устанак у песми и прози*. Загреб 1936, стр. 6.

¹³ Јован Радуловић: *Циклус народних песама о невесињском устанку*. – *Преглед* XI/1937, књ. XIII, св. 167, стр. 739.

¹⁴ *Ibid.*, стр. 737.

¹⁵ *Ibid.*, стр. 739.

¹⁶ *Ibid.*, стр. 740.

пута цитираној и у иностраној штампи) разобличава четничку издају. Књигу завршава »народском паралелом четника и партизана«:

*Четници су срамни издајници – Партизани славни осветници.
Четници су гробари народу – Партизани борци за слободу,
Четници су црне кукавице – Партизани наше узданице.
Четници су банде разбојника – Партизани отаџбине дика.
Четници су хуље к'о усташи – Партизани витезови наши.
Четници су немачки пандури – Партизани народни божури.
Четници су Дражина жгадија – Партизани Титова армија.
Четници су сулуди мрачњаци – Партизани свесни напредњаци.
Четницима нико се не јавља – Партизане цео свет поздравља.
Четницима у торби је глава – Партизане чека част и слава!*

За читаво вријеме рата Оровић је брижљиво прикупљао и биљежио народне партизанске пјесме, стиховане скечеве и друго такорећи из свих крајева наше земље, уносио их у свој »дневник«, тачно назначујући гдје их је и када нотирао. Многе од тих партизанских пјесама данас су мало познате, а многе по први пут се објављују у овој волуминозној Оровићевој књизи.¹⁷

И у разним другим видовима писане ријечи (писмима, чланцима) С. Оровић је говорио језиком народног пјесника. Штавише, »епско расположење није могао да избјегне ни у администрацији, када би му одушевљење превршило редовни саобраћај с људима«. ¹⁸ Таква је његова честитка у стиховима Јосипу Броту ТИТУ, приликом његовог избора за маршала Југославије (1943).

*Друже Тито, нашег рода дико,
Обилића слико и прилико!
Твоја слава у засенак баца
Карађорђа, Зрињскога и Гунца,
Наш поносе и светли образу,
Ти показа вечне славе стазу,
И видике, за живот срећнији,
Народима у Југославији,
Којима си ланце покидао
И слободу златну исковао,
Са оштрицом мача пламеног
У десници генија смелог!
Ти утрије мржњу и проклетство,
А оствари братство и јединство.
Нек Ти буде сретан чин маршала,
Што Ти рука харног пука дала,
Јер све редом разби насилнике,
И домаће казни издајнике:
Павелића, Недића и Дражу,
Што фашисте служе и помажу!
Социјалне правде заточнике,
Сав Ти народ усхићено кличе:
– Здраво Тито! дуго поживио!
Палице се златне наносио!*

И у поратном раздобљу Оровић није престајао да се бави изучавањем епског стваралаштва. У чланку »Народне песме у ослободилачком рату« констатује да су

¹⁷ Ратни дневник 1941–1945. Београд, стр. 650+XVI.

¹⁸ Н. С. Мартиновић; *оп. цит.*, стр. 129.

Маршалу Титоу

Орловић, Ј. Ј. 1942. 1943.

Држе Титоу фашиста рога диво,
Свишта слава и бурливица,
Шеја слава у засвајан бајца,
Карађорђе, Зрињски и Ђурић,
Наши појеси и светици ојеси,
Уни појеси велике славе свјетлу
И виле за виле средина
Народима у Југославији,
Кршима и лаву појеси
И слободу златну милова,
Са оштрицом меча блативога
И десницом генија смелог.
Тити појеси мртвици и трагедијом
И оштрицом брањеном и једрицама.
Нек ти буде српца или милова,
Мило ти буде харити ојеси даде,
Јер све редом радим и смелом
И допате Кршима иза јунака:
Навешта, Нешта и Крајцу,
Што фашиста суше и отмену.
Социјалистичка златница,
Сав сви народ честитом Кршима:
Зараво Титоу! Држе појеси!
Титоу се златом милова!

1942. 1943.

Саво Д. Орловић

Титоу, Ј. Ј. 1942. 1943.

партизанске пјесме заправо продужење наше народне поезије. Указује како и под којим условима су настајале савремене партизанске пјесме, какви су њихови мотиви.

Од првих дана ослободилачке борбе почеле су се пјевати партизанске пјесме које су састављали даровити појединци, тј. сами борци. Пјесма је била нераздвајни друг партизанима на фронту, у позадини, на маршу, на одмору, навече око логорских ватара, пред напад и у самом нападу, у болници, у логорима, на губилиштима. Многобројни борци и руководиоци из редова НОВ опјевани су због њихове изванредне храбрости, која се међу партизанима цијенила изнад свега. Уз навођење неколико карактеристичних примјера Оровић закључује да су партизанске пјесме »обично кратке и концизне, већином у двостиху«, уопште пјесме »борбе и слобде, песме славе и поноса, препорода и прогреса, најмлађи и најјачи циклус наше народне поезије, на коме ће се будућа поколења напајати витешким духом, жарким родољубљем и човечанским идеалима«¹⁹ На другом мјесту протестује што се »песме уз гусле« које »би још биле од велике користи у васпитању нових нараштаја« сматрају преживјелим, анахроним »од стране извесних одговорних фактора« и то »у корист разних наших и страних новаторија сумњиве вредности«²⁰ Но, упркос томе он са задовољством истиче да се у неким крајевима наше земље гусле и даље радо слушају (на примјер, Радио-Титовград редовно у својим

¹⁹ Рад VIII конгреса Савеза фолклориста Југославије у Титовом Ужицу од 6. до 10. септембра 1961. године. Београд 1961, стр. 204.

²⁰ Две епске народне песме осајетљивог рата. – Народна Стваралаштво Folklor, 1962, св. 2. стр. 93.



програмима има и пјесме уз гусле) и »са великом уметношћу изграђују«, тако да је настао нови – једанаести циклус епских народних пјесама о народноослободилачком рату. Као примјере успјешног стварања из овог циклуса наводи општинску епску пјесму »Епопеја Сутјеске« (Титоград 1958), чији је аутор Д. Филиповић и исте године штампану пјесму у Београду под насловом »Сутјеска« од И. Марковића. Након опширне анализе ових пјесама Оровић закључује да »садашња епска поезија, по својој концепцији, садржини и стилу тежи да не заостаје за класичним песмама ове врсте«,²¹ сматрајући позитивним што ће се на овај »јединствен начин« опјевати НОБ и народна револуција, као што су опјеване и све раније борбе наших народа за слободу и независност.

Поред трајног афинитета за епско народно стваралаштво, Оровић је показивао интересовање и за друге облике усменог народног стварања. Привлачиле су га и црногорске усмене приче и анегдоте. Јер, у црногорској традицији су »живели јунаци духа и живе речи како год јунаци на пушки и мачу«, апострофира он. Уз констатовање да се и Црногорци и Црногорке обично одликују »оштроумном и кристалном ведрином духа« наводи извјестан број карактеристичних примјера црногорског духовитости и хумора.²²

Саво Оровић је био заљубљеник у епско народно стваралаштво и њиме се бавио управо до задњег свог даха. Према подацима које нам је сам оставио под крај живота имао је спремљену за штампу збирку од 27 пјесама,²³ које опјевавају борбу Црногораца с Турцима који се никако нијесу могли мирити с чињеницом да им »је једина Црна Гора на Балкану остала непокорена«, затим борбе хајдучких чета за заштиту раје од обијесних турских талачитеља и насилника, као и о заљубљеницама, па и правим крвопролићима појединих црногорских племена у међусобним сукобима у вријеме крвне освете. Ове су пјесме, како нас увјерава њихов сакупљач »како по форми, тако и по садржини« сличне онима у осталим класичним народним епским пјесмама.²⁴ Ову своју тврдњу илуструје фрагментима које објављује у једном свом чланку у коме нас обавјештава о свом стваралаштву на овом плану.²⁵

С. Оровић се није ограничио само на сакупљање и изучавање усменог народног стваралаштва. Више својих радова посветио је фолклору у ширем смислу те ријечи. Занимали су га више проблема: породична задруга и фолклор, фолклор у дјелима неких наших истакнутих писаца, алкохолизам у народном стваралаштву итд. Дотичући проблематику породичне задруге и фолклора указује да је и у »мрачно доба средњовјековног ропства« било доста отпора и пркоса у нашем народу који никада није »пасивно трпио насиље«, већ је по правилу на силу одговарао силом, што је било могуће само благодарећи животу у великим породичним и општинским задругама, »чија људска слободарска снага је дошла до израза у сваколиком нашем фолклору, од пословица до епских песама.«²⁶

Велики хрватски и југословенски пјесник Иван Мажуранић био је предмет Оровићевог интересовања, јер је »певао у име социјалне правде и повређеног људског достојанства. А ту мржњу против насиља и љубав према слободи и родној грудни понио је из новљанске патријархалне средине, у којој је култ јунака из епс-

²¹ Ibidem, стр. 97.

²² Црногорске анегдоте. – *Рад XVII конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије Пореч 1970*. Загреб 1972, стр. 521.

²³ Облик и садржина епских народних песама у мојим објављеним и необјављеним збиркама. – *Рад XV-ог конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије у Јајцу 12–16. септембра 1968. године*. Сарајево 1971, стр. 197.

²⁴ Ibid., стр. 200.

²⁵ Ibid., стр. 197–201.

²⁶ Породична задруга и фолклор. *Народно стваралаштво. Folklor*, 1965, св. 13–14, стр. 1039.

ких народних песама дуго и дуго био саставни део живота.«²⁷ Оровић је, узимајући ово за полазиште, успјешно понирио и интерпретирао како је и колико наше усмено народно стваралаштво утицало на овог великана пера, посебно на његово ремек-дјело »Смрт Смаил-аге Ченгића« једно од најважних остварења у југословенској књижевности.

Његош је Оровићу био стална преокупација. Поред коришћења Његошевих стихова у пригодним приликама, написао је и успјелу расправу »Оружје у Његошевим дјелима«,²⁸ у којој је расвијетлио колику је важност »владар међу песницима и песник међу владарима« придавао оружју и са колико га је љубави опјевао у својим генијалним дјелима.

Када Оровић говори о епској традицији Боке Которске, којом је прожета била читава њена историја, примјењујући научно заснован историјски и »етногенетски« приступ, полази од тога да су Бокелци, поглавито досељеници из залеба, готово сви црногорског и херцеговачког поријекла, па отуда и њихове идентичне особине у погледу обичаја, менталитета, карактера и епских традиција.²⁹ Њихов мукотрпни живот, вјековну борбу за слободу и независност симболишу и стихови, за које Оровић наводи да су настали за вријеме првог бокешког (иривошијског) устанка (1869):

*Довољна му сура струка,
Комад хљеба, чесно лука;
По камену оре, пасе –
Ал' туђину неда на се.*

Оровић је добар зналац не само црногорског националног бића и његовог стваралаштва, него и албанског. Полазећи од племенске организације и сродства, народног стваралаштва и обичаја и једних и других, дошао је до закључка да је фолклор Црногораца и Албанаца са Косова и из Сјеверне Албаније сличан, готово истовјетан. Слична су им не само остварења усменог народног стваралаштва (пјесме, приче, бајке, загонетке, пословице и др.), већ и игре и разни народни обичаји (побратимство, кумство, крсна слава, пјевање уз гусле, мобе, покајнице, сужејејре, итд.). Ове сличности су по Оровићу посљедица многих истовјетних карактерних особености, које потичу преваходно из сродничких веза и живота под приближно једнаким географским условима, измијешани или у непосредном сусједству, као и чињенице да су једини у Европи сачували племенску организацију, и то: »први од својих словенских предака, а други од Илира од којих већина воде порекло«. ³⁰ За разлику од неких савремених заговорника који у одређеним сличностима Црногораца и Албанаца траже доказе о етногенези Црногораца везујући их за илирско а не словенско народностабло. У етнобиолошким процесима и непобитном крвном сродству »између народа Црне Горе и Космета и целе северне Арбаније »Оровић види главни разлог да »тамо нема нетрпељивост, и националног шовинизма, као што је било назад 60–80 година (. . .)«³¹

²⁷ Фолклор у дјелима Ивана Мажуранића. – *Рад XI-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије у Новом Винодолском 1964.* Загреб 1966, стр. 128.

²⁸ *Рад X-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Цетињу 1963, године.* Цетиње 1964, стр. 111–117.

²⁹ Епска традиција Боке Которске. – *Рад XVI-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Игалу 1969. године.* Цетиње 1978, стр. 55–59.

³⁰ Сличност фолклора код Арбанаса и Црногораца. – *Рад XIV конгреса Савеза фолклориста Југославије у Призрену 1967. године.* Београд 1974, стр. 479.

³¹ *Ibid.*, 487.

У чланку »Граничне етничке групе између Црне Горе и Албаније«³² анализира етничку сродност и сличност Црногораца и Албанаца. Указује ретроспективно на значајна помјерања етничких граница ових двају народа. Некада су Црногорци (Зећани) посједовали Скадар, Љеш, Берат, Валону и Драч, као и дјелове С. Албаније. Зетском краљу Бодину Скадар је био пријестоница. С друге стране, када су Албанци били у премоћи чешће су упадали у Црну Гору, нарочито за вријеме Бурџа Кастриота и његова унука Скендербега. И под притиском Турака су се инфилтрирали на црногорској територији; у данашњим пограничним крајевима, између Бојане и Бара на једном дијелу обале Скадарског језера албански живаљ се населио почетком XVIII вијека . . . Мањих миграција било је и дубље у унутрашњост југословенске територије. Када се ради о схватању живота, о моралним и обичајним нормама, на сличности између Црногораца и Албанаца Оровић показује на лијепо одабраним примјерима честољубља, побратимства, гостопримства, освете, часне ријечи (бесе), породичне задруге, крсног имена, поноса и пркоса, женидбе и удадбе, погребних обичаја и, напokon, заједничке лексике, односно сличних ријечи у оба језика.

На крају, када је ријеч о Оровићевом доприносу проучавању црногорске и шире узето југословенске фолклористике, треба споменути још два-три његова чланка у којима се оглашава као солидан познавалац проблематике о којој пише. Ту спада и његова расправа како се по архаичним свадбеним обичајима врши заштита младенаца.³³ Користећи се компаративном методом, обрадио је ове занимљиве обичаје на примјерима, веома сажето и сликовито, код нас и у свијету. (Ријеч је о заштити младенаца од урока; од злих духова; о заштити одозго и одоздо – од пода и земље; о истјеривању злих духова.) Занимали су га и Ђурђевдански обичаји (разне култне и магичне радње и враџбине са стоком, пољем и људима), па је и о њима забиљежио неке интересантне појединости везане за живот и рад хајдука и ускока.³⁴

Треба споменути и његов чланак »Народна прогноза времена«,³⁵ у којему с позиција доброг познаваоца и ауторитативно говори: 1. О прогнози времена према природним појавама (Сунцу, Мјесецу, облаку, дуги, слани, магли, киши, вјетру); 2. О прогнози времена по животињама (вук, псу, мачки, говечету, овци, свињи, магарцу, слијепом мишу, кртици, пијетлу, гуски и пловки, рибама, пауну, голубовима, роди, ласти, шеви, славују, чапљи, жаби, пијавици); 3. О прогнози по инсектима (пауку, пчели, оси и стршљену, мравима, комарцима, мухама); 4. О прогнози времена на дужи рок (по: дивокозама, дивљим пловкама, врашцима, пчелама, мравима, медвједима; времену у појединим мјесецима, итд.).

Једна од перманентних тема које су читаво вријеме преокупирале С. Оровића је борба против алкохолизма. Овом темом почео је своје списатељство још 1930. године. Проблему алкохолизма се често враћао сматрајући га изузетно значајним и опасним не само по здравствено стање, већ и по етику свих оних који »неуморно« уживају алкохолна пића. По њему »алкохолизам је највеће социјално зло, непријатељ човечанства и коична културном и привредном напретку народа«.³⁶ У том контексту Оровић у поменутом чланку анализира како се у народном стваралаштву третира алкохолизам као један од веома сериозних проблема који угро-

³²Зборник од XIX конгрес на сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија Крушево 1972. Скопје 1977, стр. 137–142.

³³ Рад XII конгреса Савеза фолклориста Југославије Цеље 1965. Љубљана 1968, стр. 177–180.

³⁴ Ђурђевдански обичаји. – Рад IX конгреса Савеза фолклориста Југославије у Мостару и Требињу од 16. VIII до 23. IX 1962. Сарајево 1963, стр. 371–381.

³⁵ Народна стваралаштво. Folklor, 1974, св. 49–52, стр. 101–112.

³⁶ Алкохолна пића у народном стваралаштву. Рад XIII-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије у Дојрану 1966. године. Скопје 1968, стр. 269.

жавају човјека и његову егзистенцију. Он говори врло поучно »људи виде само лепу маску пића – извесно расположење за столом, а неће да се обазре и виде: сву беду и пропаст, прерану смрт, тешке болести, саобраћајне несреће, сиромаштину, неморал, напуштену децу, разорене домове, затворе и луднице, што алкохол испод маске ван сталног расположења носи«. ³⁷ Ортодоксни трезвењак, мотивисан борбом против алкохолизма, написао је Оровић и повећи рукопис »Алкохол и дуван«, који је потоњих година живота средιο за штампање и предао га издавачкој кући »Обод« на Цетињу, која му га, на жалост, ни посмртно није објавила.

2

У низу дневника насталих у НОР-у и револуцији и *Ратни дневник 1941–1954*. Сава Оровића заузима достојно мјесто, не само по фактографско-документарном значају, него и по литерарним квалитетима. Оровићев дневник у цјелости, а нарочито на неким страницама, па и читавим фрагментима својим, прелази у чисту литературу, префињено и надахнуто литерарно штиво. Многе странице заслужују

НЕВЕСИЊСКИ УСТАНАК

У ПЕСМИ И ПРОЗИ

СРЕДИО

САВО Ј. ОРОВИЋ
МАЈОР

ЦЕНА 10 ДИНАРА

1936

ШТАМПАРИЈА »ТИПОГРАФИЈА« Д. Д. ЗАГРЕБ

САВО ОРОВИЋ

РАТНИ ДНЕВНИК

1941—1945.

СА ПРИЛОЗИМА И КОМЕНТАРИМА

ХРОНОМЕТАР

БЕОГРАД
1972.

да се нађу у репрезентативним читанкама, па и читанкама хрестоматијама са литерарним штивима, којима се правилно васпитавају и усмјеравају млади нараштаји у духу патриотизма, чојства и јунаштва, као – по Оровићевом схватању – неопходним предусловима сваке успјешне борбе за прву људску слободу и срећу.

Оровићев *Ратни дневник*, по богатству и разнобразности аутентичне материје о нашој народноослободилачкој борби 1941–1945. године, представља карактеристично и вишеструко корисно дјело. То су записи једног високог војног стручњака, брижљиво и педантно вођени из дана у дан, почев од 1. априла 1941. па до краја другог свјетског рата, о појединим догађајима и личностима НОР-а и, шире

³⁷ Ibid., стр. 269–270.

узето, другог свјетског рата. Заправо, описивао је поједине догађаје и акције у којима је и сам учествовао и оне, све важније, о којима је преко тадашњих средстава јавног информисања сазнавао на југословенском простору и уопште на међународној политичкој арени. У садржај свога дневника унио је Оровић драгоцену оригиналну документа, која је у току цијелог рата сâм уредно и пажљиво сакупљао, успио да сачува, и да их функционално инкорпорира тако да су постали његов саставни дио. Стога је *Ратни дневник* С. Оровића сачувао документарни карактер. Има, међутим, и извјесних одступања од тога, јер је аутор о неким догађајима и личностима проширивао своје раније забиљешке и опсервације на основу извора и литературе, па је у таквим случајевима *Дневник* изгубио вриједност аутентичног документа. Али, ако је понегдје на тај начин нарушена аутентичност *Дневника*, књига је обогаћена савременијим подацима и цјеловитијим гледањима на поједине догађаје, што није било могуће у ратним условима постићи, у којима је вођен.³⁸ Осим догађаја о којима аутор пружа богат документацију, импресионира број личности које је обухватио својим дневником.

Оровићев *Ратни дневник* је занимљива и по много чему нова књига у прилазу НОР-у. Иза сваке ријечи превасходно стоји ЧОВЈЕК. Одлучан у намјери да биљежи поглавито истину о НОР-у: специфичне услове борбе и опредјељења рногорских комуниста и црногорског народа у револуцији; плиме и осјеке 13-тујулског устанка; гдад, издаје (квислинге нотира с пуним именом и презименом!), патње, побједи и поразе – хроничар Оровић даје о догађајима и личностима аутентичну слику, прегледно и једноставно, сочним и језгровитим народним језиком; често правећи паралеле с позитивном народном традицијом коју је веома добро познавао. На тај начин је проширио нашу спознају, истине о НОРУ-у и нашој социјалистичкој револуцији.

Ратни дневник је значајан и за изучавање Оровићеве личности у најширем смислу ријечи. У њега је аутор унио своје чланке (у цјелини или фрагментарно), говоре на скуповима, пригодне здравнице, поруке, писма, поздраве, службене извјештаје које је писао. Сва је то драгоцену грађу за расвјетљавање Оровићеве личности »и вриједно свједочанство о нашем рату. Истовремено они увјерљиво говоре и о чврстости, постојаности, смјелости, активности и стилу рада аутора.«³⁹

Као што је већ истакнуто, Оровић је током читавог рата брижљиво сакупљао и биљежио усмено народно стваралаштво и многе умјетничке пјесме инспирисане епопејом ослободилачке борбе и народне револуције. Не рачунајући умјетничку поезију партизанских пјесника (В. Назора, Р. Зоговића, Б. Ђоџића, Т. Младеновића, С. Куленовића, Д. Костића, П. Перовића и др.), забиљежио је око 35 партизанских пјесама, неколико стихованих скичева и »врабаца«, од којих су многе први пут објављене у његовом дневнику.

Треба посебно истаћи и значај већег броја успјелих документарних фотографија из ратног раздобља којима је књига илустрована, а које је сам аутор урадио. Од 237 фотографија којима је *Дневник* богато илустрован, 155 је лично Оровић снимио.

При поласку у партизане Оровић је понио собом један фотоапарат (чува се у Војном музеју у Београду као вриједан експонат) којим је читаво вријеме рата настојао да направи што више фотографских снимака, знајући да ће то бити не само драге успомене за њихове учеснике и њихове најближе и пријатеље, него и врло значајни, аутентични историјски документи из НОР-а. Сачинио је на стотине снимака међу којима су многи међу најзначајнијим из народне револуције (На примјер, фотос рањеног врховног команданта Јосипа Броза Тита, Саве Ковачевића на осматрачници, итд.). Из тог повеликог фонда фотографија које је снимио и сачувао, објавио је иза ослобођења (1946) *Албум документарних фотографија*.

³⁸ М. Буровић: *op. cit.*, стр. XIII.

³⁹ *Ibid.*, стр. XV.

Ова фотомонографија претставља свакако најзначајнији докуменат те врсте о нашој ослободилачкој борби и социјалистичкој револуцији, о којој је, својевремено, Владимир Дедијер записао: »Међу постојећим збиркама фотографија из рата по својој потпуности и документарности, нема сумње, на прво мјесто долази колекција фотографија генерал-пуковника Сава Оровића и с њим се једино може упоредити колекција Жоржа Скригина«. Ми би томе додали: ако Жорж Скригинове фотографије имају већу умјетничку вриједност, онда су Оровићеве документарније! (Год. 1972. Оровић је добио највеће признање за остварење из области професионалне фотографије – скулптуру »златни побједник«, grand prix Удружења стручњака и умјетника фото-филма. Највише звање – екселенција фотографије.

3

Осим *Ратног дневника* и разних чланака и расправа објављених у периодици, Оровић се као војни писац потврдио и са још два опсежна дјела: *Изнађење у рату* (Београд 1954, 285 стр.) и *Морално васпитање* (Београд 1962, 356 стр.). Ове двије Оровићеве књиге, по оцјени стручњака, представљају висок домет у војним дисциплинама у нас.

Полазећи од огромног значаја елементарног принципа у војној вјештини који гласи: »побиједити непријатеља са што мање губитака и за што краће вријеме«, а што се у ратним условима може остврити и предузимањем изненадних акција.

SAVO OROVIC

МАЛА ВОЈНА БИБЛИОТЕКА

ГЕНЕРАЛ - ПУКОВНИК
У ПЕНЗИЈИ
САВО ОРОВИЧ

MORALNO VASPITANJE

ИЗНАЂЕЊЕ
У РАТУ

21

БЕОГРАД
1954

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

БЕОГРАД
1962.

Оровић је као наш високи војни стручњак и стратег, свестрано обрадио тему »Изнаенађење у рату« за потребе припадника Југословенске народне армије. Главни мотив му је био да допринесе усавршавању Армије »за извршење узвишеног задатка: очување мира, слободе и независности народа и отаџбине« – истиче аутор у предговорној ријечи своје књиге. Оровићева књига је утолико значајнија што о тематици о којој се у њој расправља – до њене појаве, постојала је само оскудна литература, не само у домаћој – већ и у странијој војној литератури. Стога је прикупљену грађу аутор изложио на оригиналан начин. Значај изненађења у рату и његова примјена, приказана је у разним приликама, са разноврсним средствима, прво са теоријског аспекта, а потом на конкретним примјерима из појединих ратова. Тако конципирана књига има велики број одјељака, примјера и скица. Ова Оровићева популарно-стручна студија попунила је једну значајну празнину у овом жанру војне науке код нас.

Друга Оровићева књига *Морално васпитање* је свакако његово најзначајније и најуспјешније дјело. То је читанка о моралу и гледању на моралне категорије генерација и њених изразитих представника кроз вјекове.⁴⁰ Дјело је структурирано у четири одјељка. *Први дио* је посвећен интерпретацији општих појмова о моралу и васпитању, са посебним освртом на ове категорије у армији, тј. војсци свих друштвено-економских формација (од робовласничког до социјалистичког друштва); затим се окрће на општи појам и основне факторе рата (људски, економско-технички простор и вријеме) и карактер рата (праведан и неправедан рат). Најзад, указује и на то какав би био рат и морал у атомским условима.

У *Другом дијелу*, након тумачења појма отаџбине, излаже укратко, али веома концизно и рељефно, о економском потенцијалу и привредним гранама Југославије, о државним амблемима и химни, о главном граду, посебно се задржавајући на братству и јединству, подсећајући на то како су на идеју братства и заједништва гледали великани наше прошлости (М. Пуцић, Љ. Гај, П. П. Његош, И. Мажуранић, Караборђе, Ј. Ј. Штросмајер, А. Шеноа, ф. Прешерн, Б. Радичевић), затим истиче улогу Комунистичке партије Југославије у стварању ове највеће тековине НОБ-а и народне револуције. Овдје посебно обрађује ЈНА, њезин карактер и улогу, анализирајући личност врховног команданта Јосипа Броза Тита – као револуционара, војсковође и државника. Ту су, напоскон, занимљива и посебна поглавља о војним заставама и свечаним обавезама (заклетвама), која је проткао лијепо одабраним стиховима из народне и умјетничке поезије.

У *Трећем дијелу* ове надахнуто писане књиге, у оквиру шеснаест посебних поглавља, аутор говори о храбрости, патриотизму (с посебним освртом на југословенски социјалистички патриотизам), војној дисциплини, другарству, савјесности и осјећању дужности, одлучности, истрајности и издржљивости, хладнокрвности, иницијативи, ратном лукавству, тајности и будности, карактеру, части и достојанству, истинитости, скромности и, на крају, трезвености. Ослањајући се на мисли појединих великих људи при суштинској анализи ових појмова и категорија, Оровић зналачки одабира карактеристичне примјере, масовне и појединачне, из ближе и даље прошлости наше и других народа. Импресионира са колико је познавања, пластичности и живо вршио анализу наведених категорија, дајући притом, готово увијек, своје мишљење и закључке који убједљиво дјелују.

И у *Четвртном дијелу* посвећеном командовању, ауторитету старешине, те његовој способности и стручној спреми, такту и правичности, бризи о војнику, личном примјеру и живој ријечи, аутор теоријске премисе илуструје солидно изабраним примјерима. Тако у цјелости Оровићева књига, писана инструктивно и прегледно, чини органску цјелину о војној вјештини и војном моралу.

Укратко, овако драгоцјена морална читанка, као што је ова књига Сава Оровића, погодна је за најшири круг читалаца. Попут лектире једнако се може читати

⁴⁰ В. Ковачевић: *op. cit.*, стр. 7.

у Армији и цивилу. Такво дјело, »пелагићевски блиско и јасно« могао је написати само човјек који је све ове врлине показао на дјелу – у свим ратовима од 1912. до 1945. године.⁴¹ Књига има велику васпитну вриједност. Користиће је старјешине у војсци, школски људи, родитељи, друштвено-политички радници и уопште образовани људи.⁴²

4

С. Оровић се бавио и преводилаштвом. Веома је успјешно преводио с чешког језика. Превео је Холечеково дјело о Марку Миљанову,⁴³ које је незаобилазно у историји црногорске књижевности и културе. За Јозефа Холечека је наш познати слависта Радован Лалић, у Предговору књиге коју је превео Оровић, написао да »његова књижевни и публицистички рад представља једно од најзначајнијих поглава у историји југословенско-чешких односа«. Холечекова књига о Марку Миљанову је у ствари одломак из његове књиге »Црна Гора у миру«, али такав да представља цјелину. Заслуга је Оровићева што је својим преводом приближио Холечеково дјело већем броју корисника. О успјелости превода Холечека Б. Ковачек је казао сљедеће: »Поред занимљивости предмета лако читању књиге допринео је и жив, лак, публицистички Холечек стил, нимало ненарушен у коректном и успјелом преводу Сава Оровића.«⁴⁴ Уз то, Оровић је још у два наврата објављивао одломке из Холечекова дјела о Црној Гори.⁴⁵

На крају још да истакнемо, да је поред раније помињаних рукописа које Оровић није успио да штампа за живота, у његовој оставштини остало и још пар довршених рукописа као на примјер, »Библиографија кнеза Николе Васојевића (познатог под именом Никола Конзул), монографија »Оровићи« (историјат, и родослов братства), збирка од 26 досад нештампаних епских пјесама, старих, већином из Васојевића и преводи дјела Јозефа Холечека: »За слободу«, књ. I »Црногорски поход против Турака у Херцеговини 1876« и »Црна Гора у миру«, I дио.

*
* *

Завршавајући овај преглед о Саву Оровићу, у којему је писац ових редова имао поглавито претензију да укаже на значај Оровићевог стваралаштва, али и не да да подробнију оцјену о њему, умјесто закључка желимо да истакнемо да је он, као одушевљени поклоник и истраживач усменог народног стваралаштва током свог читавог плодног живота, дао значајан допринос проучавању фолклористике наше земље.⁴⁶ Оровић је уживао лијеп углед међу стручњацима – фолклористима, којима ће остати у живом сјећању и по томе што их је знао кад-кад, у вријеме одржавања конгреса фолклориста, подсетити на »звучке дивнијех гусала« и на тај начин што би сâм на својим гуслама запјевао.

⁴¹ [Нико С. Матриновић]: Саво Оровић, Морално васпитање, (Београд, 1962, стр. 356). – *Библиографски вјесник*, II/1962, бр. 1–3, стр. 211.

⁴² В. Ковачевић: *op. cit.*, стр. 7.

⁴³ Јозеф Холечек: *Марко Миљанов*. (Превео Саво Оровић). Београд: Просвета 1960, стр. 132.

⁴⁴ Божидар Ковачек: Јозеф Холечек, Марко Миљанов. Превео Саво Оровић. – *Летопис Матице српске*, 137/1961, књ. 387, св. 3, стр. 292.

⁴⁵ Јозеф Холечек: Цетиње. – *Библиографски вјесник*. 1963, бр. 1–3, стр. 145–170; Цетиње. – 1973, бр. 54, стр. 30; бр. 55, стр. 31; 1974 бр. 56, стр. 31; бр. 57, стр. 31

⁴⁶ Душан Мартиновић: Фолклористичка дјелатност генерала Сава Оровића. – *Народно стваралаштво, Folklor XXIII/1984*, стр. 77

Као војни стручњак и писац Оровић је дао још запаженији допринос војним наукама. Његова књига из ове обалсти научних дисциплина дуго ће користити старјешине свих степена, педагози војних и цивилних школа, биће им оне драгоцене литературе за теоретски и практичан рад.

Библиографија објављених радова, коју доносимо у прилогу, најбоље казује колико је Оровић био плодан писац. Н. С. Мартиновић дао је попис Оровићевих радова до средине 1961. године. Користећи се овом библиографијом, уз одређене допуне новим библиографским јединицама и мањим измјенама у опису, у складу с најновијим библиографским стандардима, истражили смо период од половине 1961. па до краја Оровићевог стваралаштва, обухватајући све прилоге које смо успјели да пронађемо. Вјерујемо да је овом библиографијом већина Оровићевог опуса обухваћена. Нека би ово био прилог даљем проучавању живота и дјела Сава Ј. Оровића.

II БИБЛИОГРАФИЈА

II – Посебна издања:

- 1 НЕВЕСИЊСКИ УСТАНАК У ПЕСМИ И ПРОЗИ (Средио Саво Ј. Оровић). – Загреб: Штампарија »Типографија« Д. А., 1936; стр. 113; 20 X 14 cm.
- 2 ПИСМО ВАСОЈЕВИЋИМА. Датирано 18. фебруара 1942.
Штампано на ослобојеној територији на двије стране у виду летка. – Касније објављено у ауторовом *Ратном дневнику 1941–1945*, на стр. 166–168.
- 3 ЧЕТНИЦИ И ПАРТИЗАНИ. Писано маја 1944. на ослобојеној територији. – Бари: штампарија Врховног штаба НОВ и ПОЈ, 1944; стр. 28; 15 x 12 cm.
- 4 ЧЕТНИЦИ И ПАРТИЗАНИ [Саво Ј. Оровић]. – Петровград [Зрењанин]: Слободна Војводина, 1944 (1944 [Зрењанин: Слободна Војводина]). – 28 стр. 15 x 11,5 cm.
- 5 ЧЕТНИЦИ И ПАРТИЗАНИ [Саво Ј. Оровић]. – (S. l. : s. n.), 1944 (/S.l. : s.n./). – 23 стр.; 16 x 12 cm.
- 6 ЧЕТНИЦИ И ПАРТИЗАНИ [Саво Ј. Оровић]. – (S.l. : s.n.), 1944 (/S.l. : s.n./). – (2), 23 стр.; 16,5 x 12 cm [Lat.].
- 7 ФОТОГРАФИЈЕ ИЗ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА [снимци Сава Оровића]; (идеју за корице дао Борбе Андрејевић–Кун). Београд: Војно-историјски институт, ЈА [1946] (Београд: Југославија). – [2] листа, [64] лист. табли; 24 x 34 cm.
Наслов на корицама: Албум фотографија из народноослободилачког рата: 1941–1945. – Предговор (Владимир Дедијер: стр. [1]).
- 8 ИЗМЕНАБЕЊЕ У РАТУ [Саво Оровић]. – Београд: Војно дело, 1954 (Београд: Војно-штампарско предузеће). – 285 стр., [2] пресавијена 1. стратешко историјских карата; 20 x 14 cm.: илустр. – (Мала војна библиотека; 21).
Пуни назив издавача: Војноиздавачки завод »Војно дело«. – Предговор /С. Оровић: стр. 3–4.
- 9 Морално васпитање [Саво Оровић], [Са сл. писца]. – Београд: Војно дело 1962. – 356 стр.; 24 см. – (Војна библиотека, Наши писци, књ. 31). [Lat.]
Тираж 3.500. – Предговор [Војо Ковачевић]: стр. – [5]–7.

⁴⁷ Судбина његових необјављених рукописа, затечених у његовој оставштини, посве је неизвјесна. Приликом трагања за рукописима, код његових правних насљедника, сазнали смо, на жалост, да они о томе ништа не знају. Од пук. Прелевића у Војном музеју у Београду обавијештени смо, међутим, да су, његовом заслугом, нешто фото-документације, гусле и нарочито драгоцени музејски експонат, Оровићева фото-камера доспјели у витрине овога музеја, гдје им је и мјесто.

9 МОРАЛНО ВАСПИТАЊЕ [Саво Оровић], [Са сл. писца]. – Београд: Војно дело 1962. – 356 стр.; 24 ст.– (Војна библиотека, Наши писци, књ. 31). [Lat.]

10 РАТНИ ДНЕВНИК: 1941–1945: са прилозима и коментарима [Саво Оровић]; (предговор Милинко Буровић; ликовна опрема Јовица Бојић). – Београд: Хронометар, 1972 (Београд: Просвета). – XV, 649 стр., [118] стр. табли, [1] лист табле: илустр.; 24 ст.

»Књига је илустрована са преко 100 факсимила ратних докумената (прогласа, извештаја, летака, писама, формулара, итд.), скица и цртежа . . . ратних карикатура. У овој књизи се налази преко 240 фотоса . . . « – Предговор. – Предговор: стр. XII–(XVI). – Додатак: Развој Народноослободилачке војске; – Прва класа Лешадијског војног училишта; Важнији процеси ратним злочинцима; Проглашење Републике; Списак фото-прилога. – Биљенке уз текст.

II – 2 Чланци, расправе и саопштења:

11 БОРБА ПРОТИВ АЛКОХОЛИЗМА – *Војни весник*, X/1930, бр. 10, стр. 302–304.

12. ПОВОДОМ ЧЛАНКА »КАКО ЈЕ ЗАУЗЕТ ВЕЛИКИ БАРДАЋОЛТ«. – *Ратник*, 1933, св. I, стр. 105–108.

Са једним панорамским снимком у прилогу.

13 О АЛКОХОЛИЗМУ. – *Нови живот*, лист за безалкохолну културу, 1934, св. VII, стр.

14 НЕКА ПИТАЊА ИЗ НАСТАВЕ [Lat.]. – *Војни весник*, XIII/1933, бр. 12, стр. 388–389.

О пјешадијској стројевој и борбеној обуци.

15 АЛКОХОЛИЗАМ У НАШЕМ НАРОДУ. – *Нови живот*, X/1934, св. 4–5, стр. 42–52.

16 ЗДРАВИЦА НА СЛАВИ НЕВЕСИЊСКИХ ДОБРОВОЉАЦА. – *Добровољачки гласник*, IX/1936, св. 8–9, стр. 172–174.

17 О ЗНАЧАЈУ БУРБЕВСКОГ УРАНКА. *Књига за соколско село*, II/1936, бр. 6, стр. 21–24.

18 МАРКО МИЉАНОВ И ЈУСО МУЧИН. – *Књига за соколско село*, IV/1938, бр. V, стр. 86.

19 ОДГОВОР ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ВЛАДИ У ЛОНДОНУ НА ДЕГРАДИРАЊЕ РОДОЉУБА. – *Војно-политички преглед*, издање Врховног штаба НОВЈ и ПОЈ. Положај у Босни, 1942, бр. 6, стр. 49–50.

20 ЧЕТНИЦИ И ПАРТИЗАНИ. – Написао – *Слободна реч*, X/1944, бр. 136, стр. 3; бр. 137, стр. 3; бр. 138, стр. 3; бр. 139, стр. 3.

21 ГРАНИЦА ИЗМЕЂУ ИТАЛИЈЕ И ЈУГОСЛАВИЈЕ ПО МАЦИНИЈУ. – *Политика*, XLII/1945, бр. 12098, 28. септембар, стр. 5.

Са једном скицом у слогу.

22 НАРОДНИ ОТПАДНИЦИ. – *Политика*, XLII/1945, бр. 12,108, 10. октобра, стр. 4.

23. ЗНАЧАЈ И ВЕЛИЧИНА ОФИЦИРСКОГ ПОЗИВА.

Гласник Пјешадијског војног училишта (ПВУ), I/1946, бр. 1, стр. 3–4.

Рађено на гештетнеру.

24 ВОЈНИЧКИ МОРАЛ – *Гласник Пјешадијског војног училишта*, I/1947, бр. 5, стр. 1–3.

Рађено на гештетнеру.

25. УОЧИ НОВЕ ГОДИНЕ. – *Гласник Пјешадијског војног училишта*, I/1946, бр. 10, стр. 1–2.

26 УТИСЦИ ИЗ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ СРЕМА. – *Слободна Војводина*, 1946, бр. 524, 7. јула, стр. 3.

27 ЦРВЕНА АРМИЈА. – *Гласник Пјешадијског војног училишта*, II/1947, бр. 14, стр. 1–5.

Рађено на гештетнеру.



- 28 ПРАЗНИК РАДА И ПРАЗНИК ПОБЕДЕ. – *Гласник Пјешадијског војног училишта*, II/1947, бр. 18, стр. 1–3.
Рађено на гештетнеру.
- 29 НОВА СНАГА НАШЕ АРМИЈЕ. – *Гласник Пјешадијског војног училишта*, II/1947, бр. 21, стр. 1–4.
Рађено на гештетнеру.
- 30 ЛУЖИЧКИ СРБИ. – *Политика*, XLIV/1947, бр. 12577, 5. априла, стр. 4.
31. НА ДАН ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ. – *Селачка борба*, 1947, бр. 8, 20. фебруара, стр. 1.
- 32 ДЕВЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ГРАХОВСКЕ БИТКЕ. – *Побједа*, V/1948, бр. 115, 15. маја, стр. 2.
- 33 ТРИДЕСЕТОГОДИШЊИЦА СОВЈЕТСКЕ АРМИЈЕ. – *Словенско братство*, 1948, бр. 2–3, стр. 73–90.
Илустровано са пет фотографија.
- 34 БИТКА НА ГРАХОВЦУ 1858. ГОДИНЕ. – *Војни весник*, 1951, бр. 12, стр. 1–10.
- 35 ОСЛОБОБЕЊЕ ГРАХОВА 1941. ГОДИНЕ – *Историјски записи*, IV/1951, св. 4–6, стр. 173–178.
Извор из *Ратног дневника*.
- 36 ОРЈЕНСКИ БАТАЉОН. – *Историјски записи*, IV/1951, књ. VII, св. 4–6, стр. 199–214.
Формирање и борбе са непријатељем.
- 37 ОРЈЕНСКИ БАТАЉОН. – *Историјски записи*, 1951. бр. 4–6, стр. 199–214.
- 38 ПОУКЕ ЗА ИЗВОБЕЊЕ НАСТАВЕ У ТРУПИ. – *Војни гласник*, 1951, бр. 12, стр. 126–133.
- 39 КОМАНДАНТУ НОП ОДРЕДА, ДРУГУ САВУ ОРОВИЋУ, ЧЛАНУ ГЛАВНОГ ШТАБА. – *Историјски записи*, V/1951, књ. VIII, бр. 4–12, стр. 378–380.
Саопштење два оригинална документа о стању у Орјенском одреду и о постављењу Сава Оровића за члана Врховног штаба НОВЈ и ПОЈ.
- 40 СУСРЕТИ СА ДРУГОМ ТИТОМ. – *Народна армија*, 1952, бр. 647, 1. јануара, стр. 5.
- 41 ОДЛУЧНОСТ. – *Народна армија*, 1952, бр. 697, 27. новембра, стр. 6.
42. ТРИ ДОКУМЕНТА. – *Борба*, 1953, бр. 298, 29. новембра, стр. 6.
- 43 О НАЧИЊУ УЧЕЊА. – *Народна армија*, 1953, бр. 714, 26. марта, стр. 6.
- 44 ПОВОДОМ 10-ГОДИШЊИЦЕ КАПИТУЛАЦИЈЕ ИТАЛИЈЕ. – *Побједа*, 1953, бр. 72, 10. септембра, стр. 1–3.
- 45 НЕПОСЛУШАНИ САВЈЕТ. – *Недељне информативне новине*, 1953, бр. 150, 15. новембра, стр. 1–2
Са једном скицом у тексту.
- 46 АЛКОХОЛ – ВЕЛИКО ЗЛО. – *Глас трезвености*, 1955, бр. 1. Стране нијесу нумерисане.
- 47 АЛКОХОЛОМАНИЈА. – *Глас трезвености*, 1955, бр. 3, септембра, стр. 2.
- 48 И ДУВАН ЈЕ ШТЕТАН. – *Будућност*, 1957, бр. 2. 15. фебруара, стр. 2.
- 49 БОРБА ПРОТИВ АЛКОХОЛИЗМА КРОЗ ВЈЕЖБЕ. – *Будућност*, 1957, бр. 5–6, стр. 10.

- 50 БИТКА НА ГРАХОВЦУ, ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ. – *Војно дело*, 1958, бр. 4–5, стр. 296–304.
Са једном скицом у слогу.
- 51 БИТКА НА СУТЈЕСЦИ, Осврт поводом 15-годишњице. – *Војно дело*, 1958, бр. 6, стр. 287–406.
- 52 САВЛАБИВАЊЕ РИЈЕКА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ. – *Гласник Југословенског речног бродарства*, 1959, бр. 25, 1. октобра, стр. 7; бр. 26, 1. новембра, стр. 5.
- 53 ТРЕЗВЕНОСТ ПАРТИЗАНА. – *Будућност*, 1961, бр. 29, фебруар, стр. 2.
- 54 ИЗ МОГ РАТНОГ АЛБУМА. – *Побједа*, 1961, бр. 28, 9. јула, стр. 9.
Илустровано са четири фотографије.
- 55 НАРОДНЕ ПЕСМЕ У ОСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ И РЕВОЛУЦИЈИ. – *Рад VIII Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Титовом Ужицу од 6. до 10. септембра 1961. године. Београд 1961, стр. 195–206.*
Summary.
- 56 ПРВЕ ПАРТИЗАНСКЕ ОФИЦИРСКЕ ШКОЛЕ – *Четрдесет година*. Зборник сећања активиста југословенског револуционарног радничког покрета 1941–1945. Београд, 1961, књ. шеста: 1941–1945, стр. 305–309.
- 57 ДВЕ ЕПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ ОСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА. – *Народно стваралаштво Folklor. – I/1962, св. 2, стр. 93–97.*
Résumé.
- 58 ĐURĐEVDANSKI OVIČAJI. – *Рад IX Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Мостару и Требнју од 16. VIII до 23. IX 1962, Сарајево, 1963, стр. 371–381.*
Summary
- 59 ВУКОВО ПРАВО ПОРЕКЛО. – *Борба*, XXX/1964, бр. 79, 21. III, стр. 7.
О поријеклу Вука Ст. Караџића
- 60 ОРУЖЈЕ У ЊЕГОШЕВИМ ДЕЛИМА. – *Рад X-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Цетињу 1963. године. Цетиње 1964, стр. 111–117.*
Резюме.
- 61 ПОРОДИЧНА ЗАДРУГА И ФОЛКЛОР. – *Народно стваралаштво – Folklor, IV/1965, св. 13–14, стр. 1036–1039.*
- 62 ПОВОДОМ ЊЕГОШЕВОГ МАУЗОЛЕЈА ОД МЕШТРОВИЋА. – *Борба*, XXXI/1966, бр. 53, 24. II стр. 6.
- 63 ФОЛКЛОР У ДЕЛИМА ИВАНА МАШУРАНИЋА. – *Рад XI-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије у Новом Винодолском 1964. Загреб, 1966, стр. 121–128.*
Résumé.
- 64 Жртве Србије. – *НИН*, XVIII/1968, бр. 936, 15. XII, стр. 10.
У I свјетском рату (Милион мртвих, или 21% целокупног становништва).
- 65 ЗАШТИТА МЛАДЕНАЦА ПО АРХАИЧНИМ СВАДБЕНИМ ОБИЧАЈИМА. – *Рад XII конгреса Савеза фолклориста Југославије Цеље 1965. Љубљана 1968, стр. 177–180.*
Summary.
66. АЛКОХОЛНА ПИЋА У НАРОДНОМ СТВАРАЛАШТВУ. – *Работата на XIII конгрес на сојузот на фолклористите на Југославије во Дојран 1966 година = Рад XIII конгреса савеза фолклориста Југославије у Дојрану 1966 година Скопје 1968, стр. 269–274.*

67 ОБЛИК И САДРЖИНА ЕПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА У МОЈИМ ОБЈАВЉЕНИМ И НЕОБЈАВЉЕНИМ ЗБИРКАМА. – *Рад XV-ог конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије у Јајцу 12–16. септембра 1968. године. Сарајево 1971, стр. 197–201.*
Резюме.

68 РАТНИ ДНЕВНИК 1941–1945. Краткотрајни рат и капитулација. – Разлози пропасти. – Слутња лукавих Латина. – Излет на Цетиње. – Сусрет са Савом Ковачевићем. – Нејач између две ватре. – Топови »Брсте гору«. – Смрт Сава Вујачића. – Напад на Пљевља. – Партизани доносе баџаке. – »Да нико не умре од глади«. – У слабој одећи и обући. – Како да се храни војска. – Писмо Васојевићима. – Преписка партизана и четника. – Ваљани Орјенски батаљон. – Терори четника у Грахову. – Погинули хероји. – Културни рад, предавања . . . – »Грмничани« са Цетиња. – Уништење усташког Борча. – Писмо из Колашинског затвора. – Писмо друга Тита Саву Оровићу. – На вратима Сутјеске. – Позив у Врховни штаб. – После гладовања на Тјентинцу. – Маневар од 250 км. – »Мајка Црногорка«. – Ко су погинули официри. – Људи при Врховном штабу. – Командант војне школе. – Покољ усташа из Удбине. – Затворити обруч . . . – У стратегијском окружењу. – Први покушај пробоја. – »Док буде живих пролетера«. – Полази прва даалатинска. – У сусрет новим задацима. – У »бункеру« од кукуруза. – Диверзанти у дејству. – Стрељање на »бору«. – Извештај из Срема. – Стрељање заробљеника. – Штабу шесте личке . . . – Тито за хероја. – *Борба*, LI/1972, бр. 265, 21. IX, стр. 11; бр. 266, 26. IX, стр. 9; бр. 267, 27. IX, стр. 9; 268, 28. IX, стр. 11; бр. 269, 29. IX, стр. 15; 270, 30. IX, стр. 15; бр. 271, 1. X, стр. 11; бр. 272, 2. X, стр. 11; бр. 273, 3. X, стр. 11; бр. 274, 4. X, стр. 11; бр. 275, 5. X, стр. 11; X бр. 276, 6. X, стр. 15; бр. 277, 7. X, стр. 19; бр. 278, 8. X, стр. 11; бр. 279, 9. X, стр. 11; бр. 280, 10. X, стр. 13; бр. 281, 1. X, стр. 11; бр. 282, 12. X, стр. 11; бр. 283, 13. X, стр. 15; бр. 284, 14. X, стр. 15; бр. 285, 15. X, стр. 13; бр. 286, 16. X, стр. 11; бр. 287, 17. X, стр. 11; бр. 288, 18. X, стр. 13; бр. 289, 19. X, стр. 13; бр. 290, 20. X, стр. 15; бр. 291, 21. X, стр. 15; бр. 292, 22. X, стр. 11; бр. 293, 23. X, стр. 11; бр. 294, 24. X, стр. 13; бр. 295, 15. X, стр. 11; бр. 256, 26. X, стр. 11; бр. 257, 27. X, стр. 15; бр. 258, 28. X, стр. 15; бр. 259, 29. X, стр. 11; бр. 260, 30. X, стр. 11; бр. 261, 31. X, стр. 13; бр. 262, 1. XI, стр. 13; бр. 263, 2. XI, стр. 11; бр. 264, 3. XI, стр. 15; бр. 265, 4. XI, стр. 15; бр. 266, 5. XI, стр. 13; бр. 267, 6. XI, стр. 11; бр. 268, 7. XI, стр. 11; бр. 269, 8. XI, стр. 11.

Фелтон у којему су објављени најинтересантији дјелови из Оровићевог рукописа који, је касније објављен као књига под истим насловом.

69 У ДОЛИНИ СУТЈЕСКЕ, СПРОЉЕБА 1942. СУСРЕТ С НАРОДНИМ ИЗАБРАНИКОМ. – *Народна армија*, XXVIII/72, бр. 1713, 25. V, стр. 18.
Оломак из *Ратног дневника*.

70 ЦРНОГОРСКЕ АНЕГДОТЕ. – *Рад XVII конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије Пореч 1970*, Загреб, 1972, стр. 521–524.

Мото: »Анегдота је као кључаница кроз коју се више види него кроз ширум отворена врата« (Антун Матош).
Résumé.

71 КАКО САМ СНИМИО ДРУГА ТИТА. – 4. јул, XI/1972, бр. 518, 23 V, стр. 26.

72 РАДОЈИЦА ВУКИЋЕВИЋ: ПОЕМА БОРБИ И РАДУ, посвећена јубилеју наше револуције 1941–1971. – Београд: Клуб Р. В. И. Ј. (Београд; Савремена администрација, графички погон »Бранко Бонових«, 1973; 73 стр. Саво Ј. Оровић, Предговор (стр. 5–7).

73 ИТАЛИЈАНСКЕ ПРЕТЕНЗИЈЕ. – *Борба*, LIII/1974, бр. 95, 8. IV, стр.

74 КАКО СМО ОСЛОБОДИЛИ ТРСТ. – *Комунист*, XXXII/,1974, бр. 902, 1. јул, стр. 24.

75 ЈУЛ 1941. ГОДИНЕ – *Побједа*, XXX/1974, бр. 3314, 27. VI, стр. 12.

Оломак из *Ратног дневника*.

76 НАРОДНЕ ПРОГНОЗЕ ВРЕМЕНА. – *Народно стваралаштво = Folklor*, XVII/1974, св. 49–59, стр. 101–112.
Résumé.

77 СЛИЧНОСТ ФОЛКЛОРА КОД АРБАНАСА И ЦРНОГОРАЦА. – *Рад XIV конгреса савеза фолклориста Југославије у Призрену 1967.* – Београд, 1974; стр. 479–490.

Садржај: I Племенска организација и сродство; II Народне песме; III Крсна слава; IV Покајнице; V Народне пословице; VI Закључак.
Резюме.

78 PRETENDIMET ITALIANE. – *Рилндја*, XXX/1974, бр. 5399, 10. IV, стр. 9.

79. ГРАНИЧНЕ ЕТНИЧКЕ ГРУПЕ ИЗМЕЂУ ЦРНЕ ГОРЕ И АЛБАНИЈЕ. – *Зборник од XIX конгрес на сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија Крушево 1972.* – Скопје, 1977; стр. 137–142.

Summary.

80 ПРЕД ВОБОМ НАРОДА. – *Борба*, LVII/1978, 26. X, стр. 15; 27. X, стр. 15. Са сликом С. Оровића.

81 ЕПСКА ТРАДИЦИЈА БОКЕ КОТОРСКЕ. – *Рад XVI-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Игалу 1969. године.* – Цетиње, 1978, стр. 55–59.

Summary.

82 СУСРЕТ СА ВОБОМ НАРОДА. – *Ип: Тадић Александар, Први сусрет с Титом*, Београд, 1979, стр. 180–183.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О САВУ ОРОВИЋУ

АНОНИМИ:

1 Четврт века Више војне академије. – *Борба*, XXXIII/ 1968, бр. 174, 26. VI, стр. 7.

Биљешка о јубилеју, којем је присуствовао први начелник С. Оровић (са сликом).

2 Са пушком и фото-апаратом. – *Борба*, 1974, 23. јуни, стр. 6.

Поводом смрти С. Оровића.

3 Орден старом ратнику. – *Вечерње новости*, 1973, 16. март, стр. 1

С. Оровићу уручен Орден народног ослобођења.

4 Умро Саво Оровић. – *Вечерње новости*, 1974, 23. VI, стр. 3.

5 Саучешће друга Тита. – *Вечерње новости*, 1974, 23. VI, стр. 3

Породици Оровића.

6 Данас сахрана Оровића. – *Вечерње новости*, 1974, 24. VI, стр. 3.

7 Сахрањен генерал Саво Оровић. – *Вечерње новости*, 1974, 25. VI, стр. 4.

8 Умро Саво Оровић. – *Вјесник*, 23. VI 1974, стр. 3.

9 Сахрањен генерал Саво Оровић. – *Вјесник*, 25. VI 1974, стр. 4.


10 Пуштена је у продају књига Ратни дневник од 1941–1945. Саве Оровића генерал-пуковника (Издање »Хромос« Београд). *Народна армија*, – XXIX/1973. бр. 1783, 27. IX, стр. 12.

11 Сахрањен генерал-пуковник у пензији Саво Оровић. – *Народна армија*, XXX 1974, 27. VI, стр. 2.

Биљешка о сахрани и Колеборативној сједници са именима говорника.

*У компетирању овог поглавља много су ми помогли исјечци из периодике, углавном новина, које је сакупио о Саву Оровићу његов синовац Рајко, иначе пијанист из Титограда, на чему му се срдечно захваљујем. Уз то, треба споменути да Р. Оровић поседује и богату и интересантну архиву са стрием, која би могла бити од користи будућем истраживачу за свестраније расвјетљавање Оровићевих личних и професионалних делатности.

- 12 Саво Оровић. У строју бораца један војник мање. – *Народна армија*, XXX/1974, 27. VI, стр. 8.
In memoriam
Титов телеграм породици и др. телеграми саучешћа.
- 13 Умро генерал-пуковник Саво Оровић. – *Ослобођење*, 1974, 23. јун, стр. 1 и 2.
- 14 Саво Оровић одаликован Орденом ослобођења. – *Побједа*, XXX/1973, бр. 3181, 18. III, стр. 1.
- 15 Ратник с пушком и фото-апаратом. – *Побједа*, XXX/1975, бр. 3506 12. јун, стр. 11
О изложби фотографија С. Оровића у Галерији Дома ЈНА у Београду.
- 16 Умро Саво Оровић. – *Политика*, LXXI/1974, бр. 21808, 23. VI, стр. 1.
- 17 Умро велики ратник и родољуб Саво Оровић. – *Титоградска трибина*, XV/1974, бр. 692, 26. VI, стр. 2.
In memoriam.
- 18 Најдраже фотографије Сава Оровића. Како сам снимии »праве командантске« фотографије друга Тита. – *Фронт*, XXX/1974, бр. 26(830), 28. VI, стр. 7.
Са двије фотографије.
- 19 Племенита личност, велики ратник и родољуб Саво Оровић. Диван пример човека који је својим слободарским опредељењем и патриотизмом трајно задужио нашу социјалистичку заједницу. – *Фронт*, XXX/1974, бр. 26(830), 28. VI, стр. 6–7.
Са три фотографије.
- 20 АНДОНОВИЋ, В.: Ратник и педагог наше армије. – *Фронт*, XXIX/1973, бр. 10(761), 9. III, стр. [15].
Саво Оровић, са фотографијом.
- 21 АРСЕНИЈЕВИЋ, Видак: Да зле речи стрепе од срамоте. Саво Оровић о свом »Ратном дневнику«, О Тацитовој поуци, Сави Ковачевићу, најтежим тренуцима, о младој генерацији, једној необјављеној збирци. – *Борба*, 1973, 30. јун, стр. 1.
- 22 АСТ, Слободанка: Титова фотографија која је обишла свет Срећне ти ране, јуначе!. – *Вечерње новости*, XXI/1973, 9. јун, стр. 9.
23. [Броз, Јосип Тито]: Саучешће предсједника Тита Сави Оровићу. – *Политика*, LXII/1965, бр. 18739, 5.XII, стр. 1.
Поводом смрти његове супруге Јоске.
- 24 [БРОЗ, Јосип Тито]: Морамо се протезати колико нам је губер дугачак да нам се не би смрзле ноге. Наша перспектива је таква да нико не би требало да буде забринут. Потребно је само да се више међусобно договарамо, да републике и националности што више сарађују. – *Политика*, LXVII/1970, бр. 20419, 9. VIII, стр. 2.
Титова здравица на Црном језеру код Жабљака у којој на два мјеста спомиње С. Оровића.
- 25 [БРОЗ, Јосип Тито]: Морамо се протезати колико нам је губер дугачак да нам се не би смрзле ноге. Наша перспектива је таква да нико не би требало да буде забринут. Потребно је само да се више међусобно договарамо, да републике и националности што више сарађују. – *Борба*, 1970, бр. 215, 8. VIII, стр. 4.
Титова здравица на Црном језеру код Жабљака у којој на два мјеста спомиње С. Оровића.
- 26 [ВЛАТКОВИЋ, Драгољуб] : Старешина мора увек да је међу борцима. – *Академац*, III/1971, бр. 13–14, септембар–децембар, стр. 3–4.
Интервју са С. Оровићем.

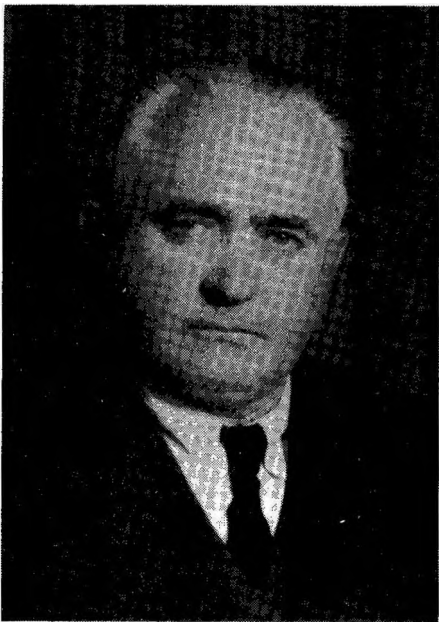
- 27 ВУЈАЧИЋ, Мирко : Сребрни сан Орјена. – *Побједа*, XXVI/1970, бр. 2955, 27.VIII, стр. 8.
Репортажа у којој се говори о С. Оровићу.
- 28 ВУКАДИНОВИЋ, Милорад : Прегалац и војник слободе. Умро Саво Оровић. – *Четврти јул*, 1974, бр. 627, 25. VI, бр. 47.
- 29 ВУКАНОВИЋ, Радован : Примјер чојства и јунаштва. – *Побједа*, XXX/1974, бр. 3314, 27. VI, стр. 4.
In memořiam С. Оровићу
- 30 ВУКОВИЋ, Слободан : Осамнаест дана њујоршких. Једанаестог јула 1946. у Црној Гори је стигао предсједник Савезне владе Маршал Југославије Јосип Броз Тито. – *Титоградска трибина*, XXV/1984, 23. мај, стр. 2.
Између осталог и Титова изјава о храбрости С. Оровића.
- 31 ГРГУРЕВИЋ, Томислав: Сјећања на генерал-пуковника Сава Оровића. Спријечити комунистичку пропаганду. – *Бока* [Котор], 1984, 15. мај, стр. 2.
- 32 Д. М. Фото-кино клуб »Сава Оровић«. – *Побједа*, XXXII/1976, бр. 3772, 21. IV, стр. 10.
Основан у Дому ЈНА-Титоград.
- 33 ДАПЧЕВИЋ, Пеко : Умро Саво Оровић. Живео и умро усправно. – *Борба*, LIII/1974, бр. 169, 23. VI, стр. 1.
Са фотографијом.
- 34 ДУКИЋ, Слободан : Како је Саво Оровић, пензионисани генерал-пуковник направио фотографију која је обишла свет. – *Експрес недељна ревија*, 1974, 5. мај, стр. 18.
- 35 БУКИЋ, Славољуб : Боја, лак и – ратни дневник. – *Политика*, LXX/1973, бр. 21464, 8. VII, стр. 9.
О С. Оровићу.
- 36 БУРОВИЋ, Милинко : Предговор, In Саво Оровић, *Ратни дневник*, 1941–1945. – Београд 1972, стр. XII–XVI.
- 37 БУРОВИЋ, Милинко : Целовита слика рата и револуције (Из предговора »Ратног дневника« Сава Оровића). – *Политика*, LXX/1973, бр. 31. марта, стр.
- 38 Б. Р. : Свестраније развијање и унапређење војне мисли. Теорија ратне вештине – основна тема у новим књигама библиотеке »Наши писци« војноиздавачког завода »Војно дело«. – *Црвена звезда*, X/1960, бр. 410, 1. III, стр. 2.
У књизи »Морално васпитање« говори се, између осталих, и о Саву Оровићу.
- 39 ИВАНОВИЋ, Милинко : Албум Сава Оровића. – *Побједа*, XXXI/1975, бр. 3581, 16. I, стр. 2.
- 40 ЈОВАНОВИЋ, Батрић : Хучи, тече Сутјеска . . . – *Политика*, LXV/1968, бр. 19657, 26. VI, стр. 17.
У 19. наставку фељтона говори и о С. Оровићу, његовом доласку у партизане у јединице С. Ковачевића-Мизаре.
- 41 ЈОВАНОВИЋ, Јагош : У селу Мркаљу. Конференција црногорских и бокељских родољуба на Тјентишту у јуну 1942. године. – *Побједа*, XXV/1968, бр. 2717, 9. V, стр. 11.
Помиње се надахнути говор С. Оровића.
- 42 КЉАЈИЋ, Р. : Последњи поздрав јунаку. – *Политика*, LXXI/1974, 25. јун, стр. 2.
О сахрани С. Оровића на Новом гробљу у Београду.
- 43 КОВАЧЕВИЋ, Војо : Предговор  Црне Горе, Оровић, *Морално васпитање*. – Београд, 1962, стр. 57.
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

- 44 КОВАЧЕК, Божидар : Јозеф Холечек, Марко Миљанов, Предео Саво Оровић. – *Летопис Матице српске*, 137/1961, књ. 387, св. 3.
- 45 ЛЕКОВИЋ, Мишо : Истина је тешко продра у свет. Скуп на Тјентишту. – *Политика*, LXXIII/1976, бр. 22546, 12. VII, стр. 17.
Цитат из говора С. Оровића.
- 46 Љ. К. : Саво Оровић. Генерал с фото-апаратом. Човјек који је себе двапут дао револуцији – као војник и као умјетник. – *Вјесник*, 1968, бр. 28, 29, и 30. новембра, стр. 7.
- 47 М. Ж. : У Галерији Дома ЈНА у Београду. Ратна сведочанства која су обишла свет. Изложба фотографија из НОБ-а Сава Ј. Оровића од 12. до 24. јуна. – *Политика*, LXXII/1975, 11. јун, стр. 14.
- 48 МАКСИМОВИЋ, Јован : Ратник се никад не предаје. У посети Сави Оровићу (на слици) првом генералу НОВ, чији Ратни дневник (управо) објављује »Борба«. – *Свет*, 1972, бр. 832, 29. IX, стр. 19
- 49 МАКСИМОВИЋ, Миодраг : Фотографије Павла Бојчевића. Необично откриће . . . – *Политика*, LXXVII/1980, б. IV, бр. 23887, стр. 10.
Упоредбе са »мајсторском камером« С. Оровића.
- 50 МАРКОВИЋ, Милорад : Животна прича (Запис поводом осамдесетог рођендана генерал-пуковника у пензији Сава Оровића). – *Побједа* XXV/1968, бр. 2689, 1. II, стр. 6. Са фотографијом.
- 51 МАРКОВИЋ, Милорад : Конференција на Тјентишту и њена Резолуција. – *Побједа*, XXXVII/1981, бр. 5558, 27. V, стр. 13. Потпис : М. М.
- 52 МАРТИНОВИЋ, Душан Ј. : Фолклористичка дјелатност генерала Сава Оровића. – *Народно стваралаштво* – Folklor, XXIII, 1984, св. 1 4, стр. 57–77.
Резиме.
- 53 МАРТИНОВИЋ, Нико С. : Саво Оровић. Био-библиографија. – *Библиографски вјесник*, I/1961, бр. 2–3, стр. 121–134. Са фотографијом.
- 54 МАРТИНОВИЋ, Нико С. : Саво Оровић. – *Историјски записи*, XXVI/1973, књ. XXX, св. 3–4, стр. 495–498.
In memoriam.
- 55 МАТОВИЋ, И. : Штиво о чојству и јунаштву. С. Оровић »Ратни дневник« 1941–1945, хронометар 1972. – *Народна армија*, 1973, 22. XI, стр. 7.
- 56 МЛАДЕНОВИЋ, Мирослав & КРЖАВАЦ, Саво : *Упатњи врховног команданта. Пратећи батаљон Врховног штаба НОВ и ПОЈ*. – Београд 1971, 229 стр.
Види стр. 151.
- 57 МЛАДЕНОВИЋ, Мирослав & КРЖАВАЦ, Саво : Како смо чували Тита. Фотографија живота. – *Политика Експрес*, X/1972, бр. 2631, 24. II, стр. 13.
У фељтону се говори и о С. Оровићу и његовом фотографисању Тита приликом рањавања.
- 58 МЛАДЕНОВИЋ, Оливера : Професор Недељковић – главни и одговорни уредник часописа »Народно стваралаштво«. – *Народно стваралаштво*. – Folklor, XXIII/1984, св. 1–4, стр. 19–25.
На стр. 24. констатује се : »На жалост, професорова жеља да сам напише чланак о значају Ратног дневника генерала Сава Оровића за нашу фолклористику остала је неиспуњена«.
- 59 ОБРАДОВИЋ, Милош : Легендарни генерал и патриота. – *Завичај*, илустрована ревија Матице исељеника Србије и Црне Горе, XVIII/1971, бр. 133 (октобар), стр. 15–16.
Репортажа о Саву Оровићу, са 2 фотографије.

- 60 ОБРАДОВИЋ, Милош: Најдража генералова фотографија. – *Завичај*, XXIII/1975, бр. 181 (октобар), стр. 22–23.
О посмртној изложби фотографија из НОБ-а С. Оровића, са његовим биографским подацима. Најдража Оровићева фотографија, према његовој сопственој изјави је – Рањени Тито из V офанзиве у друштву са Иваном Рибаром.
- 61 ОРАХОВАЦ, САИТ : *Ведрине духа*, одабране анегдоте из НОБ. – Сарајево 1970, стр. 303.
На стр. 131. анегдота «Окретање око осе» везана за С. Оровића.
- 62 ОРАХОВАЦ, САИТ : Ведар дух партизански. (Одабране анегдоте из НОБ-а из књиге »Ведрине духа« Саита Ораховца). – *Рад*, 1971, 19. VIII, стр. 14.
Анегдота: «Окретање око осе» – везана за С. Оровића.
- 63 ПЕЈАНОВИЋ Д[УШАН] : Ратник и његов фото-апарат. – *Народна армија*, XXIV/1968, бр. 1486, 2. II, стр. 10; бр. 1487, 9. II, бр. 1488, стр. 10; бр. 1489, 16. II, стр. 10.
- 64 ПЕЈАНОВИЋ, Д[УШАН] : Јубиларни Авнојски дани. Јајце 28–30. новембра. – *Народна армија*, XXIV/1468, бр. 1531, 6. XII, стр. 5.
У репортажи на два мјеста се говори о С. Оровићу.
- 65 ПЕЈАНОВИЋ, ДУШАН : Генерал и његов фото-апарат. – *Фронт*, XL/1984, бр. 29 (1356), 20. VII, стр. [29–32].
Саво Оровић, са његовом фотографијом и три фотографије из његовог Албума (Сава Ковачевића и Маршала Тита).
- 66 ПЕРКОВИЋ, Н[ИКОЛА] : Први борбени ред на бранику слободе. Гранична караула на Широкару добила име Сава Оровића, револуционара из Лијеве Ријеке. – *Побједа* XXXV/1979, бр. 4917, 17. VIII, стр. 5.
- 67 РАДУЛОВИЋ, Јован: Циклус народних песама о невесињском устанку. – *Преглед*, XI/1937, књ. XIII, св. 167, стр. 739.
- 68 РАЈОВИЋ, Радошин : Нова књига генерала Сава Оровића, Ратни дневник 1941–1945. Издавач: НП »Хронометар«. Београд 1972. – *Завичај*, XIX/1972, бр. 140 (мај).
Штампано у посебном додатку (рекламном) стр. [1–3], са фотографијом аутора.
- 69 СЛОБОДА, Александар : Саво Оровић, – У *Војници револуције*, I. – Београд, 1980, стр. 123–140. Са двије фотографије.
- 70 СИМОВИЋ, Драгош : Последњи рапорт првог генерала. Четири дана пре своје изненадне смрти генерал – пуковник Саво Оровић био је гост листа Свет. – *Свет*, 1974, бр. 923, 28. VI, стр. 3–4.
Надаслов: Опроштај Сава Оровића. Фотографија за историју: Легендарни командант Сава Ковачевић, снимљен ратном камером генерал-пуковника Сава Оровића.
- 71 СТОЈКОВИЋ, Славо: »Сам си себе овековечио!« – *Експрес недељна ревија*, 1971, 4. јул стр. 11.
О С. Оровићу и његовој историјској фотографији Титовог рањавања.
- 72 СТОШИЋ, Бранко : Човек, борац, командант. – *Вечерње новости*, 1975, 4. јул, стр. 4.
Четири приче са ратног Титовог пута, међу којима и она »Срећне ти ране!« везана за С. Оровића.
- 73 СУЛЕЈМАНИ, Хивзи : Верујем да је посреди пука омашка! – *Борба*, LI/1972, бр. 280, 10. X, стр. 9.
Реаговање на Оровићев фељтон објављен у *Борби*.
- 74 ТАДИЋ, Александар : *Први сусрет са Титом*. – Београд 1978, 278 стр.
На 180. стр. о С. Оровићу.
- 74 (ТАЊ УГ) : Признање. Резервним генералима и адмиралима уручене захвалнице. – *Борба*, XXXIV/1969, бр. 347, 19. XII, стр. 1.
Између осталих, Сава Оровићу захвалницу уручио је Никола Пучић.

- 75 – Орден ослобођења Саву Оровићу, Високо одликовање, поводом 85. рођендана генерала у пензији Оровићу уручио Рато Дугоњић. – *Борба*, LII/1813 бр. 73, 16. III, стр. 1.
- 76 – Сахрањен Саво Оровић. Достојан опроштај од ратника. – *Борба* LIII/1974, бр. 171, 25. VI, стр. 3.
- 77 – Данас сахрана генерала Саве Оровића. – *Борба* LIII/1974, бр. 170, 24. VI, стр. 6.
- 78 – Високо одликовање Сави Оровићу. Истакнутог патриоту, комунисту и војног стручњака одликовао је председник Тито. – *Политика*, LXIX/1973, 16, март, стр. 7.
Орденом народног ослобођења.
- 79 – Саучешће Глигорова, Марковића, Влашкалића и Љубичића. – *Политика* LXX/1974, 24, јун, стр. 8.
Поводом смрти С. Оровића.
- 80 – Комеморативна седница у Београду. – *Политика*, LXX/1974, бр. 21810, 25. VI, стр. 8.
Уз то, бројна саучешћа.
- 81 – Умро генерал Саво Оровић. – *Политика експрес* XII/1974, 23. VI, стр. 3.
- 82 – Сахрањен Саво Оровић. – *Политика експрес*, XII/1974, 25. VI, стр.3.
- 83 – Петогодишњица смрти Сава Оровића. – *Политика*, LXXVI/1979, бр. 23603, 23. VI, стр. 7.
- 84 ТУЗОВИЋ, Х. : Прва партизанска официрска школа. – *Титоградска трибина*, 1982, бр. 1065, 17. II, стр. 6.
Сјећање С. Оровића.
- 85 ХУСИЋ, Давид: Топ за потпуковника. – *Недељне новости*, 1973, 17. јун, стр. 19.
- 86 [ЦВИЈАНОВИЋ, Ратко] : Били су начелници Војне академије. – *Академац*. Лист Војне академије копнене војске, VI/1974, бр. 31, 21. XI, стр. 8–9.
Кратки биографски подаци и о С. Оровићу, првом команданту (са сликом).
- 87 [ЦВИЈАНОВИЋ, Ратко] : Успомене на првог команданта Војне академије, Ратник и патриота. – *Академац*, VI/1974, бр. 31, 21. XI, стр. 19. Потпис: Р. Ц.
О С. Оровићу.
- 88 БЕТКОВИЋ, Јован : Са Острошке скупштине. – *Одломак из мог обимнијег рада. – Црвена звезда*, XI/1961, бр. 459, 7. II, стр. 3.
У једном пасусу говори се о С. Оровићу.
- 89 ШВАБИЋ, Михаило : Судбина ратне фотографије. – *Политика* 1981, 1. децембар, стр. 17, стр. 9.
- 90 ШТАУБРИНГЕР, Звонко & ПОПОВИЋ, Милоје: *Тито у анегдотама*. – Београд 1972 ; стр. XI + 307.





САВО ВУКМАНОВИЋ

Саво Вукмановић је рођен у Подгори, срезу барском, 14. јануара 1906. године. Основну школу је завршио у свом родном мјесту (1919/1920), гимназију на Цетињу (1926/27), а Филозофски факултет у Београду (1931), групу Југословенске и упоредне књижевности са српскохрватским (француским, руским и старословенским језиком и националном историјом). Послије студија одслужио је војни рок у школи резервних официра у Сарајеву. Професорску каријеру је започео у Пећи у Вишој самоуправној гимназији, у којој је радио од 1932. до 1937. гдје је као демократа и прогресиван човек водио упорну борбу за њено претварање у »пуну« државну гимназију у којој ученици неће плаћати школарину и у којој ће се масовније школовати и Албанци.¹ Потом је радио на Цетињу у Реалној гимназији и у Учитељској школи до 1945. године. Прије рата провео је извјесно вријеме у Греноблу и Паризу ради усавршавања. У току рата добровољно је обављао дужност секретара Црвеног крста за Црну Гору од 21. септембра 1941. године. Ове се дужности прихватио да би обновио рад Друштва, који је ратом био прекинут и да би »у овим гешким данима помогао невољним и пострадалим поглавито оним који су у интернацији и заробљеништву«. ² У ово вријеме затваран је од окупаторских власти као приврженик народноослободилачке борбе. У једном документу команде дивизије »Месина« од 10. новембра 1941. године (бр. 3.642) за њега и његовог брата Јована изрично стоји: *„Вукмановић Јован — пропагандиста комуниста, segnalato insieme col fratello Savo, altro professore, informatore dei ribelli.“*³

¹ Павле Јовићевић и Мита Миљковић: *Борба пећких комуниста између два рата 1918–1941*. Пећ 1981, стр. 225.

² Н[овак] Ј[овановић]: Саво Вукмановић. — *Годишњак Цетињске гимназије*, IV/1972, бр. 4, стр. 99.

³ Д[ушан] Ј[ованов Мартиновић]: Био-библиографија др Јована Вукмановића. — *Годишњак Цетињске гимназије*, IV/1973, бр. 5, стр. 57.

Године 1945, чим се Редакција *Побједе* преселила из Никшића на Цетиње, Вукмановић је као професор гимназије постао и њен сарадник. Наредне године, и у току идућих седам, све до октобра 1952. био је на разним положајима и обављао је више дужности. Прво је постављен за професора Учитељске школе у Херцег-Новом, а потом је био шеф Одсека за средње школе у Министарству просвете НРЦГ, професор Гимназије и Поморске школе у Котору; на раду у Савјету за просвету и културу НРЦГ, секретар Научног друштва Црне Горе (1951), директор Црногорског народног позоришта, руководилац Драмског студија при истом Позоришту и директор „Народне књиге“ на Цетињу. За вријеме службовања у Боки Которској С. Вукмановић је стално предавао на официрским курсевима у Беновићима и у Тивту а у току 1948/49. руководио је и Партијском гимназијом у Котору. Октобра 1962. године изабран је за професора Више педагошке школе на Цитању, а 1964. када је школа пресељена у Никшић, постављен је за управника Његошева музеја. На тој дужности је остао до 1972. када је пензионисан. Године 1975. добио је националну пензију. И даље активно ствара.

Као културно-просвјетни радник Саво Вукмановић је вишеструко дјеловао. Повремено се бавио новинарством и највише радио у својој струци: педагошкој, књижевној и научној. Као солидни стручњак а уз то и добар педагог и методичар – писао је приручнике и уџбенике за осмогодишњу школу и гимназију. За наставу на Вишој педагошкој школи израдио је скрипта из југословенске књижевности. Сарађивао је у листовима: *Слободна мисли*, *Правди*, *Побједи*, *Приморским новинама*, *Цетињском листу*, *Књижевним новинама* и *Политици*. Књижевне и научне чланке објављивао је у часописима: *Прилози за проучавање народне поезије*, *Гласник југословенског професорског друштва*, *Стварање*, *Народна култура*, *Задарска ревија*, *Књижевност и језик*, *Летопис Матице српске*, *Народно стваралаштво*, *Бока*, *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, *Зборник Матице српске*, *Гласник Цетињских музеја*, *Огледи*, *Годишњак Цетињске гимназије*, *Споменица Барске гимназије*, *Годишњак Савеза удружења фолклориста Југославије*, *Овдје*, *Библиографски вјесник*. Поред истакнутог, Саво Вукмановић је сарађивао на *Енциклопедији Југославије*, Загреб (прво издање) и на *Лексикону писца Југославије*, Нови Сад.

И као приређивач и редактор огледао се С. Вукмановић нарочито у Редакцији за издавање дјела Николе I Петровића Његоша. Приредио је пет књига: »Пјесме«, »Спјевови«, »Драме«, »Говори« и »Писма«. У оквиру целокупних дјела овог писца и државника. – Године 1974. докторирао је на тему: »Живот и књижевно дјело Николе I Петровића Његоша«.

Као просвјетни и културни радник С. Вукмановић године 1939. одликован је орденом св. Саве V реда, а 1980. Орденом заслуга за народ са сребрним вијенцем. Усто, добитник је више повеља разних установа.

Иако у поодмаклом животном добу С. Вукмановић и данас одржава контакт с литературом; активно пише и објављује из историје књижевности и културе.

На крају овог кратког осврта дајемо библиографију његових објављених радова.

II БИБЛИОГРАФИЈА

II – I ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. ЖИВОТ И КЊИЖЕВНИ РАД КРАЉА НИКОЛЕ I. – Никшић–Беране: Издање и штампа издавачке књижарнице »Прогрес« Милутина Радончића, 1935; стр. 62, 24 x 16 cm

Теза за професорски испит.

НАЦИОНАЛНА
БИБЛИОТЕКА
CRNE GORE
DURDE
CRNOJEVIĆ

2 ЖИВОТ И КЊИЖЕВНИ РАД ИВАНА МАЖУРАНИЋА И ТЕОРИЈСКА ОБРАДА »СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА«. – Никшић–Беране. Издање и штампа издавачке књижарнице »Прогрес« Милутина Радоичића, 1937; стр. 94, 18 x 13 цм. Са 1 географском картом Црне Горе.

Приручник за средње школе.

3 ЧЛАНЦИ. Св. Сава, Св. Петар Цетињски Његош. Југословенство. Штросмајер. Соколске идеје и идеји. – Никшић: Издање и штампа Издавачке књижаре »Прогрес« Милутина Радоичића, 1938; стр. 53, 18 x 13 цм.

Пригодна предавања.

4 СПОМЕНИЦА ПОТОПЉЕНИХ ДОБРОВОЉАЦА ПОД МЕДОВОМ. – Цетиње, [Б.и], 1939, (Цетиње: Обод); стр. 74; 21 см.

II – 2 ЧЛАНЦИ, ОГЛЕДИ И ПРИКАЗИ У ПЕРИОДИЦИ

1933.

5 СТАРИ И НОВИ ПЕЋАНЦИ. – *Слободна мисао*, XII/1933, бр. 42, стр. 4.

Етнографски преглед.

1934.

6 ПРОСВЕТА У МЕТОХИЈИ. – *Слободна мисао*, XIV/1934, бр. 1, стр. 5.

О њеном организовању и потребама.

7 »ЛЕЛЕК« У Ц[РНОЈ] ГОРИ. – *Слободна мисао*, XIV (XIII)/1934, бр. 13, стр. 8.

О обичају »лелекања«.

1935.

8 УГЛЕДАЊЕ КРАЉА НИКОЛЕ НА ШАТОБРИЈАНА. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 1, стр. 11.

О прелјеву Николином Шатобријанове новеле »Les aventures du dernier Abencerage«, то јест компаративна обрада њихових истоимених дјела »Потоњи Абенсераж«.

9 ДО СКАДРА НА БОЈАНИ. Утисци са једног излета. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 27, стр. 4.

10 Марко Цемовић: »Улога Црне Горе у Светском рату«. Издавачка књижара »Прогрес« М. Радоичића, Никшић. – *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 32, стр. 3.

Приказ књиге.

1936.

11 НАЦИОНАЛНИ И КУЛТУРНИ ЗНАЧАЈ МЕТОХИЈЕ. – *Зетски гласник*, XVII/1936, бр. 55, стр. 2; бр. 56/57, стр. 2; бр. 58/59, стр. 3; бр. 64/65, стр. 2; бр. 70, стр. 2.

12 О НАРОДНОЈ ПЕСМИ У ПЕЋИ И ОКОЛИНИ. (Das Volkslied in Peć und Umgebung). — *Прилози проучавања народне поезије*, III/1936, св. 1, стр. 133–136.

Самостално проучавање на терену.

13 ЊЕГОШЕВЕ ЛИЧНОСТИ. — *Слободна мисао*, XV/1936, бр. 14/15, 12. IV, стр. 9.

О личности Бутора Перова Вукмановића у Његошевој pjesми »Кула Буришића«.

14 ЈЕДНО ЗЛО НАШЕ ПАЛАНКЕ. У Пећи, децембра 1936. – *Слободна мисао*, XV/1936, бр. 51, стр. 3.

О интелектуалцима који уместо конструктивног рада ираде интриге и коче сваки напредак.

1937.

- 15 **ЊЕГОШЕВО ЈУГОСЛОВЕНСТВО.** – *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 19, 20, 6. III, стр. 4; бр. 21–22, 13. III, стр. 3; бр. 25–26, 27. III, стр. 5; бр. 28. 3. IV, стр. 3.
Кроз дјела и политички рад.
- 16 **ЦЕТИЊСКО ПОЗОРИШТЕ.** – *Слободна мисао*, XVI/1937, бр. 41, стр. 4.
Приказ годишњег репертоара.

1939.

- 17 **ИВО ВОЈНОВИЋ.** Пише. – *Зетски гласник*, XI/1939, бр. 773, 6. IV, стр. 5.
О Војновићу као драмском писцу.
- 18 **ЈЕДАН ВЕЛИКИ ХРВАТСКИ ПЈЕСНИК.** – *Слободна мисао*, XVIII/1939, бр. 15, стр. 4; бр. 16, стр. 3–4.
О Силвију Крањчевићу.
- 19 **БРАНИСЛАВ НУШИЋ.** – *Гласник Југословенског професорског друштва*, XX/1939–40, бр. 1, стр. 15–20,
Предавање одржано приликом «Нушићеве вечери» на Цетињу.
- 20 **ПАВЛЕ ШАФАРИК.** Поводом 150-те годишњице рођења. – *Побједа*, II/1945, стр. 28, 27, V, стр. 6. Потпис: С. В-ић.
О животу и дјелу.
- 21 **ВАСПИТАЊЕ ШКОЛСКЕ ОМЛАДИНЕ.** – *Побједа*, II/1945, бр. 29, 3. VI стр. 6. Потпис: С.В-ић.
- 22 **ЦРНОГОРСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ:** поводом тридесетогодишњице његовог проглашења за државно. – *Побједа*, II/1945, бр. 30. 10. VI, стр. 7. Потпис: С. В-ић.
- 23 **НАША ШТАМПА У БОРБИ.** – *Побједа*, II/1945, бр. 34, 12. VII, стр. 12. Потпис С. В-ић.
- 24 **О РАДУ И УСПЈЕХУ ЦЕТИЊСКЕ ГИМНАЗИЈЕ.** – *Побједа*, II/1945, бр. 35, 22. VII, стр. 6. Потпис: С. В-ић.

1946.

- 25 **РАД НАШИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА У ПРОШЛОЈ И ЗАДАЦИ НА ПОЧЕТКУ НОВЕ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ.** – *Побједа*, III/1946, бр. 39, 29. IX, стр. 5.
- 26 **ЊЕГОШ У БОКИ.** – *Побједа*, IV/1947, бр. 16, 9. IV, стр. 4; бр. 17, 12. IV, стр. 4.
На основу архивске грађе Епископског архива у Котору.
- 27 **ИСТРАГА ПОТУРИЦА У ЦРМНИЦИ.** По Горском вијенцу и народном предању. – *Побједа*, IV/1947, бр. 28. 21. V, стр. 6.
Рађено на основу архивске грађе, претежно заоставштине Рада Т. Пламенца.

1949.

- 28 **ХОНОРИСАЊЕ ЧАСОВА.** – *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 5, 28. V, стр. 2.

1950.

- 29 **ИДЕЈНОСТ У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ.** – *Билтен Среског одбора просвјетних радника Котора*, I/1950, бр. 1, мај, стр. 3.



- 30 **ЊЕГОШЕВ ЛИК**. – *Народна култура*, I/1951, бр. 1, стр. 28–38.
- 31 **ЛАЖА И ПАРАЛАЖА У КОТОРСКОМ ПОЗОРИШТУ**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 3, 4. I, стр. 2.
- 32 **ГРАИЦА, ПРВИ ЦРНОГОРСКИ КАЛЕНДАР И АЛМАНАХ**. – *Побједа*, IX/1952, бр. 42, 17. II, стр. 2.
Преглед.
- 33 **ФРАНЧЕСКО ДАЛ ОНГАРО: ЊЕГОШЕВА ПРИЧА О ВЈЕРНОЈ ЦРНОГОРКИ**. — *Побједа*, IX/1952, бр. 45, 22. II, стр. 4.
- 34 **ВАСИЛИЈЕ ПЕТРОВИЋ: „ИСТОРИЈА О ЧЕРНОЈ ГОРИ”**. — *Побједа*, IX/1952, бр. 45, 22. II, стр. 7.
Приказ.
- 35 **ПЕТАР МАРИНКОВИЋ, ЉЕКАР КОЈИ ЈЕ ЛИЈЕЧИО ЊЕГОША** (са фотографије) *Побједа*, VIII/1951, бр. 48, 25. II, тр. 5.
Обрађено на основу архивске грађе и исказима још живих савременика.
- 36 **ДИМИТРИЈЕ СЕРГЕЈЕВСКИ: СРЕДЊЕВЈЕКОВНО ГРОБЉЕ КОД ПЕТРОВЕ ЦРКВЕ У НИКШИЋУ**. – *Побједа*, IX/1952, бр. 79, 20. IV стр. 7.
- 37 **ДУШАН БУРОВИЋ: ИВЕРИ ЖИВОТА**. – *Побједа*, IX/1952, бр. 79, 20. IV, стр. 7.
Приказ.
- 38 **ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ: Огледало српско**. »Просвета«, Београд. – *Побједа*, IX/1952, г1бр. 91, 1. VI, стр. 7.
Биљешка.
- 39 **ЊЕГОШЕВ АЛБУМ**. – *Побједа*, IX/1952, бр. 99, 29. VI, стр. 6.
Приказ.
- 40 **ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ, Свободијада и Глас Каменштака**. »Просвета«, Београд. – *Побједа*, IX/1952, бр. 105, 20. VII, стр. 7.
Приказ.
- 41 **ВУК ВРЧЕВИЋ од др Тихомира Борђевића, Народна књига» 1951**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 147, 23. VI, стр. 2.
Приказ.
- 42 **НИКО ЛУКОВИЋ: »Бока Которска«, »Народна књига« – Цетиње, 1951**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 172, 22. VII, стр. 4.
Приказ.
- 43 **ЊЕГОШ И БРАНКО**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 209, 5. IX, стр. 8.
Њихово познанство; обострано познанство и разлика.
- 44 **ШТАМПАРИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 211, 7. IX, стр. 2. Потпис: С. В.
- 45 **Душан Вуксан: ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ И ЊЕГОВО ДОБА»**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 259, 3. XI, стр. 2.
Приказ.
- 46 **Др НИКОЛА РАДОЈЧИЋ: О најтамнијем одељку Барског родослова**. – *Побједа*, VIII/1951, бр. 262, 7. XI, стр. 2.
Приказ.
- 47 **ВОЈВОДА МИРКО ПЕТРОВИЋ: Јуначки споменик**. — *Побједа*, VIII/1951, бр. 272, 18. XI, стр. 2.
Приказ.

- 48 **ЊЕГОШЕВО УЧЕЊЕ ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА.** — *Просвјетни рад*, III/1951, бр. 2, 25. II, стр. 5. Потпис: С. В.
Писано на основу архивске грађе.
- 49 **ЊЕГОШ О КЊИЖЕВНОСТИ И КЊИЖЕВНИЦИМА.** — *Просвјетни рад*, III/1951, бр. 3, 25. III, стр. 3.
- 50 **ДУЖНОСТИ РАЗРЕДНОГ СТАРЈЕШИНЕ.** — *Просвјетни рад*, III/1951, бр. 4—5. 1. V, стр. 2, 4.
- 51 **ПРЕДСТАВА „ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА“ У НРЦГ У ОКВИРУ ПРОСЛАВЕ СТОГОДИШЊИЦЕ ЊЕГОШЕВЕ СМРТИ.** — *Стварање*, VI/1951, бр. 1, стр. 10—11, 707—708. Потпис: С. В.
- 52 **Трифун Букић: »ПРЕГЛЕД КЊИЖЕВНОГ РАДА ЦРНЕ ГОРЕ«** — *Стварање* VI/1951, бр. 5—6, стр. 315—319.
Приказ.
- 53 **ДА ЛИ ЈЕ ЊЕГОШЕВ УЧИТЕЉ ЈОСИФ ТРОПОВИЋ ЗНАО ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК?** — *Стварање*, V/1951, бр. 7—8, стр. 521—524.
- 54 **ПИСМА СИМА МАТАВУЉА И СВЕТОЗОРА БОРОВИЋА ЈОВУ ЉЕПАВИ.** — *Стварање*, VI/1951, бр. 9, стр. 595—597.
- 55 **ПЈЕСМЕ ВОЈВОДЕ МИРКА ПЕТРОВИЋА.** — *Стварање*, VI/1951, бр. 10—11, стр. 690—692.
Приказ.
- 56 **Др Никола Радојчић: »О НАЈТАМНИЈЕМ ОДЕЉКУ БАРСКОГ РОДОСЛОВА«.** — *Стварање*, VI/1951, бр. 10—11, стр. 692—695.
Приказ.
- 57 **БОРИСАВ СТАНКОВИЋ** — *Стварање*, VI/1951, бр. 12, стр. 732—737.
Предавање одржано на свечаној академији на Цетинју 18. I 1952. Приход намијењен подизању Бориног споменика у Врању.
- 58 **Др Љубомир Дурковић—Јакшић: СРБИЈАНСКА ШТАМПА О ЊЕГОШУ У ЦРНОЈ ГОРИ.** (Историјски институт српске академије наука, Београд, стр. 256). — *Стварање*, VI/1951, бр. 12, стр. 773—774.
Приказ. 1952.
- 59 **Василије Петровић: „ИСТОРИЈА О ЦРНОЈ ГОРИ“.** — *Побједа*, IX/1952, бр. 45, 22. II, стр. 7.
Приказ.
- 60 **Франческо Дал Онгаро: „ЊЕГОШЕВА ПРИЧА О ВЈЕРНОЈ ЦРНОГОРКИ“.** — *Побједа*, IX/1952, бр. 45, 22. II, стр. 4.
Биљешка.
- 61 **ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ: ШЋЕПАН МАЛИ, „Просвета“ Београд.** — *Побједа*, IX/1952, бр. 135, 2. XI, стр. 7.
Приказ.
- 62 **ИВАН ПОПОВИЋ.** — *Стварање*, VII/1952, бр. 1—2, стр. 81—82.
И. Поповић је тјелохранитељ Петра I и учитељ Петра II Петровића Његоша.
- 63 **Исидора Секулић: »ЊЕГОШУ – КЊИГА ДУБОКЕ ОДАНОСТИ«** Српска књижевна заграда, 1951. — *Стварање*, VII/1952, бр. 3, стр. 157—158.
Приказ
- 64 **Душан Буровић: ИВЕРИ ЖИВОТА.** — *Стварање*, VII/1952, бр. 4, стр. 217—219.
Приказ.

- 65 Душан Костић: »ПРОЉЕЋЕ НАД КРОВОМ«. – *Стварање*, VII/1952, бр. 4, стр. 219–223.
Приказ.
- 66 КЊИЖЕВНО ВЕЧЕ ГРУПЕ ЦРНОГОРСКИХ КЊИЖЕВНИКА НА ЦЕТИЊУ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 4, стр. 235–236. Потпис: В.
- 67 »КЊИЖНИЧАР«, билтен библиографског центра АПВ, Нови Сад, 1952. – *Стварање*, VII/1952, бр. 5, стр. 330.
Приказ.
- 68 АНБЕЛКО КРСТИЋ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 6, стр. 387–391.
Есеј.
- 69 Ристо Ратковић: ДОДИРИ. – »Ново поколење«, Београд. – *Стварање*, VII/1952, бр. 6, стр. 392–393.
Приказ.
- 70 Јован Кршић: »ОДАБРАНИ ЧЛАНЦИ«. – *Стварање*, VII/1952, бр. 9, стр. 552–553.
Приказ.
- 71 Саит Ораховац: »ПЈЕСМЕ О НАРОДНИМ ХЕРОЈИМА – «Сарајево, 1952. – *Стварање*, VII/1952, бр. 9, стр. 563. Потпис: С. В.
- 72 ДВА ИЗВЈЕШТАЈА О ЊЕГОШУ У БОКИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 11, стр. 704–705.
Рађено на основу историјске грађе у Епископском архиву у Котору.

1953.

- 73 СТО ГОДИНА ОД СМРТИ БРАНКА РАДИЧЕВИЋА. – *Побједа*, X/1953, бр. 53, стр. 5. VII
стр. 6.
Пригодан чланак.
- 74 БРАНКО И ЦРНА ГОРА (Поводом стогодишњице пјесникове смрти). – *Стварање*, VIII/1953, бр. 6, стр. 368–372.
На основу литературе и архивске грађе.

1954.

- 75 ДР ВИДО ЛАТКОВИЋ: »ЧЛАНЦИ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ«. [Народна књига, Цетиње]. – *Побједа*, XI/1954, бр. 37, 9. V, стр. 6.
Приказ.
- 76 ЗМАЈ И ЦРНА ГОРА. Поводом педесетогодишњице пјесникове смрти. – *Стварање*, IX/1954, бр. 6, стр. 382–389.
Рађено на основу литературе и архивске грађе.
- 77 НЕКОЛИКО ПИСАМА ЛАЗЕ КОСТИЋА ВАЛТАЗАРУ БОГИШИЋУ. – *Стварање*, IX/1954, бр. 10, стр. 617–621.

1955.

- 78 Велибор Глигорић: СРПСКИ РЕАЛИСТИ. – *Побједа*, XII/1955, бр. 19. 8. III, стр. 8. Приказ.
- 79 ПРИЛОЗИ ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК И ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР. – *Побједа*, XII/1955, бр. 21, 22. V, стр. 9.
Приказ.

80 ЗЕМНИ ОСТАЦИ ВЛАДИКЕ РАДА У РОБОВАЊУ. – *Побједа*, XII/1955, бр. 42, 16. X, стр. 8 и 9.

Чланак писан на основу архивске грађе.

81 ВУК ПОПОВИЋ, ШУЈО КАРАЦИЋ И ВУК КАРАЦИЋ. – *Просвјетни рад*, II/1955, бр. 8, 1. X, стр. 7.

Нови подаци о Вуковом поријеклу и погибији Смаил-аге Ченгића.

82 ВУК КРАЦИЋ О СТУПАЊУ КЊАЗА ДАНИЛА НА ПРЕСТО. – *Просвјетни рад*, II/1955, бр. 9, 1. XI, стр. 9.

83 ЧЕТИРИ ПИСМА СТЕВАНА ПЕРОВИЋА ЦУЦЕ. – *Стварање*, X/1955, бр. 10, стр. 640–642.

Писма пронађена у Архиву Државног музеја на Цетињу; два су Вука Караџићу, а два књазу Данилу.

84 ПИСМО ВОЈВОДЕ МИРКА ЈОВАНУ ЈОВАНОВИЋУ ЗМАЈУ. – *Стварање*, X/1955, бр. 10, стр. 642.

85 ИЗ ПРЕПИСКЕ СИМА МАТАВУЉА СА ТОМОМ К. ПОПОВИЋЕМ И ВЕЉКОМ РАДОЈЕВИЋЕМ. – *Стварање*, X/1955, бр. 11–12, стр. 753–758.

Преписка са својим другом Т. Поповићем и својим баком В. Радојевићем.

86 АДАМ МИЦКИЈЕВИЋ: О СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ПОЕЗИЈИ. – *Сусрети*, III/1955, бр. 12, стр. 766–769.

Приказ

87 Миливоје Ш. Милошевић: НАУКА О БРОДУ. – *Сусрети*, III/1955, бр. 12, стр. 792.

Приказ.

88 ЦРНА ГОРА. — *Енциклопедија Југославије*, Загреб МСМЛVI, стр. 605. Потпис: С. Вић.

О читанкама у Црној Гори.

1956.

89 ИЗ ПРЕПИСКЕ В. КАРАЦИЋА СА КЊАЗОМ ДАНИЛОМ, ВОЈВОДОМ МИРКОМ, БУКОМ СРЕДАНОВИЋЕМ И КЊАЗОМ НИКОЛОМ. – *Стварање*, XI/1956, бр. 3, стр. 197–204.

90 Др Живомир Младеновић: »ИЗ ПОРОДИЧНЕ ПРЕПИСКЕ СИМА МАТАВУЉА«. – *Стварање*, XI/1956, бр. 3, стр. 210–213.

Приказ.

1959.

91 МАРИН ДРЖИЋ (1508–1567). – *Стварање*, XIV/1959, бр. 7–8, стр. 641–644.

Огледа.

1960.

92 ЈЕДНА НЕПОЗНАТА ЉУБАВ ЛАЗА КОСТИЋА (Уз педесетогодишњицу пјесникове смрти). – *Стварање*, XV/1960, бр. 5, стр. 422–424.

Обрађено на основу необјављених писама Л. Костића из Архива В. Богичића и Вељка Ломбардића из Херцег-Новог.

1961.

93 БРАТСТВО МАРТИНОВИЋА. – *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1961, књ. I, стр. 193–195.

Résumé.

94 ДОСИТЕЉ И ЦРНА ГОРА. – *Стварање*, XVI/1961, бр. 4–5, стр. 395–398.

На основу литературе и архивске грађе.

1963.

95 ЊЕГОШ И БРАНКО. – *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1963, књ. III, стр. 371–377.

Резюме.

96 БОРБЕ СРДИЋ – ЊЕГОШЕВ ПРИЈАТЕЉ И САРАДНИК. – *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1963, књ. III, стр. 383–387.

97 ИЗГРАБИВАЊЕ ЛИКА ВУКА МИЋУНОВИЋА У ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ. – *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1963, књ. III, стр. 395–398.

Résumé.

98 ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ – ХИМНА СЛОБОДИ. – *Огледи*, III/1963, бр. 2, стр. 25–27.

Уз 150-годишњицу рођења Петра II Петровића Његоша.

99 РАД ПАВЛА ПОПОВИЋА НА ПРОУЧАВАЊУ ЊЕГОША. — *Стварање*, XVIII/1963, бр. 9–10, стр. 240–245.

На основу архивских докумената Његошева музеја на Цетињу и Народне Библиотеке Србије у Београду.

1964.

100 СЕРДАР БУКО СРЕДАНОВИЋ, ЊЕГОШЕВ ТЈЕЛОХРАНИТЕЉ И САРАДНИК ВУКА КАРАЦИЋА. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1964, књ. IV, стр. 61–73.

101 МИСАЛ ЦВЕТКОВИЋ, ПРВИ ЊЕГОШЕВ УЧИТЕЉ. – *Огледи* IV/1964, бр. 2, стр. 84–85.

102 Милан Вукићевић. – *Просвјетни рад*, XI/1964, бр. 7, 1. IV, стр. 7.

Некролог

103 ЦРНОГОРЦИ О ЊЕГОШУ. — *Рад X-ог Конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије на Цетињу 1963. године*. Цетиње, 1964, стр. 91–100.

Résumé.

1965.

104 Симо [Поповић]. — *Енциклопедија Југославије*, 6, Загреб MСMLXV, стр. 561. Потпис: С. Вић.

Resumé.

1965.

105 БРАНИСЛАВ НУШИЋ И ЦРНА ГОРА. Уз стогодишњицу рођења. *Задарска ревија*, XIV/1965, бр. 4, стр. 303–310.

106 РАДОСАВ МЕДЕНИЦА: »БАНОВИЋ СТРАХИЊА«. – *Побједа*, XXII/1965, бр. 2427, 15. VII, стр. 9.

Приказ.

107 ГДЈЕ СУ КОСТИ ИВАНА ЦРНОЈЕВИЋА? – *Побједа*, XXII/196, бр. 2440, 29. VIII, стр. 13.

108 ЦВИЈИЋ О ЛИКОВИМА ЊЕГОШЕВА ДЈЕЛА. – *Просвјетни рад*, XII/1965, бр. 17, 1. XII, стр. 4.

NACIONALNA
CRNE GORE
BURDE
CRNOJEVIĆ

1966.

- 109 ЛАЗА КОСТИЋ И ЦРНА ГОРА. – *Зборник Матице српске за књижевност и језик*. 1966, књ. XIV, св. 1, стр.
- 110 ТРЕБА ЛИ НАМ ИНСТИТУТ ЗА ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ. – *Просвјетни рад*, XII/1966, бр. 8, 15. IV, стр. 7.
- 111 ПОВОДОМ ЈЕДНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ О ЊЕГОШУ. – *Просвјетни рад*, XIII/1966, бр. 18–19, 15. XI, 1. XII, стр. 10.
О књизи Божа Б. Михаиловића.

1967.

- 112 Шаулић Јелена: ЛИРСКА НАРОДНА ПОЕЗИЈА ЦРНЕ ГОРЕ. — *Летопис Матице српске*, 143/1967, књ. 400, св. 6. децембар, стр. 627–628.
Приказ.
- 113 НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО У ВУКОВОЈ РЕДАКЦИЈИ. – *Народно стваралаштво = Folklor*, VI/1967, св. 21, стр. 6–10.
Résumé.
- 113 ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ: »ФРЕСКЕ НА КАМЕНУ«, »Графички завод« Титоград, 1966, – *Просвјетни рад*, XIV/1967, бр. 3, 1. II, стр. 5.
У редакцији Чедо Вуковића.

1968.

- 115 Др Герхард Геземан: „ЧОЈСТВО И ЈУНАШТВО СТАРИХ ЦРНОГОРАЦА“. — *Гласник Цетињских музеја*, I/1968, књ. I, стр. 195–199.
- 116 КРАЉ–ПЈЕСНИК ПРЕМА ВЛАДИЦИ–ПЈЕСНИКУ. – *Књижевност и језик*, XV/1968, бр. 2, стр. 61–67.
- 117 ГУСЛЕ НА ЦРНОГОРСКОМ ДВОРУ. – *Народно стваралаштво = Folklor*, VII/1968, св. 25, стр. 76–79.
- 118 ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ »Свободијада«. – *Просвјетни рад*, XVII/1968, бр. 6, 15. III, стр. 4.
Приказ фототипског издања ЦНБ у припреми и редакцији др Ника С. Мартиновића.

1969.

- 119 ЊЕГОШЕВА РОДНА КУЋА. – *Бока* 1969, бр. 1, стр. 117–123.
- 120 О ОРИГИНАЛНОМ РУКОПИСУ „ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА“. — *Гласник Цетињских музеја*, II/1969, књ. II, стр. 157–168.
Résumé.
- 121 ЊЕГОШ НА ТОПЛОЈ, У ШКОЛИ ЈОСИФА ТРОПОВИЋА. – *Летопис Матице српске*, 145/1969, књ. 403, св. 1, стр. 105–115.

1970.

- 122 Јово Љепава. – *Годишњак Цетињске гимназије*, II/1970, бр. 2, стр. 59–68.
- 123 БИЉАРДА. – *Овдје*, III/1970, бр. 3, 1. III, стр. 30.



124 ОДРАЗ САВРЕМЕНЕ ИСТОРИЈЕ У ЕВРОПСКОМ СТВАРАЛАШТВУ НАРОДНОГ ПЈЕСНИКА ВЕЛИКОГ ВОЈВОДЕ МИРКА ПЕТРОВИЋА. – *Рад XVII Конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије*, Пореч, 1970, стр. 199–203.

125 УЗ ПРИКАЗ »ЦЈЕЛОКУПНИХ ДЈЕЛА НИКОЛЕ I ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША. – *Стварање*, XXV/1970, бр. 11–12, стр. 1155–1157.

1971.

126 ЛУКО ЗОРЕ (Са сликом). – *Годишњак Цетињске гимназије*, III/1971, бр. 3, стр. 23–37.

127 ПРВОБИТНИ ПОСЛОВИ »ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА«. – *Књижевне новине*, XXIII/1971, бр. 392, 5. VI, стр. 10.

128 КЊАЗ–ПЈЕСНИК У СЛАВУ БАРА. – *Споменица Барске гимназије 1921–1971*. – Бар 1971; стр. 181–186.

129 ДУШАН С. БУКИЋ. — *Цетињски лист*, II/1971, бр. 29, 25. V, стр. 2.

Поводом педесет година од смрти.

1972.

130 ДАНИЛО ЛЕКИБ (Са сликом). – *Годишњак Цетињске гимназије*, IV/1972, бр. 4, стр. 93–97. Потпис: С. В.

131 ДА ЛИ ЈЕ ДРАГО ДРАГОВИЋ ЊЕГОШЕВ ПСЕВДОНИМ? – *Зборник радова о Његошу*. – Цетиње: Музеји 1972, (Цетиње Обод) стр. 119–123.

132 МАРКО КРАЉЕВИЋ У УСМЕНОМ И ПИСМЕНОМ УМЈЕТНИЧКОМ СТВАРАЛАШТВУ ЦРНЕ ГОРЕ. — *Зборник од XIX Конгрес на Сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија*. — Крушево, 1972; стр. 345–352.

133 DOVRKOVIC SAVO M. — *Лексикон писача Југославије*, I, А-Ц. [Нови Сад], 1972, стр. 652.

134 ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ У ДОБА ПЕТРА II ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША. — *Споменица Више педагошке школе — Педагошке академије 1947–1972*. — Никшић, 1972, стр. 41–52.

135 МОЈСИЈЕ ЗЕЧЕВИЋ [Са сликом]. – *Споменица Више педагошке школе – Педагошке академије 1947–1972*. – Никшић, 1972; стр. 318.

1973.

136 ДУШАН С. БУКИЋ [Са 1 сликом]. – *Годишњак Цетињске гимназије*, V/1973, бр. 5, стр. 35–48.

1974.

137 ЉУБИША И ЊЕГОШ. – *Овдје*, VI/1974, бр. 61, стр. 14.

138 »ЊЕГОШ У ПРОЗИ« И ЊЕГОВ РОДНИ КРАЈ. – *Приморске новине*, III/1974, бр. 44, 25. X, стр. 4.

Уз јубилеј Стјепана М. Љубише.

- 139 МЕТОХИЈА У ЛЕГЕНДАМА. – Рад XIV Конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије у Призрену 1967. – Београд, 1974, стр. 177–180.

Résumé

1976.

- 140 ПЈЕСНИК И ПРИПОВЈЕДАЧ СТЕФАН МИТРОВ ЉУБИША ПРЕМА НАРОДНОМ КЊИЖЕВНОМ СТВАРАЛАШТВУ. – Зборник радова професора и сарадника Педагошке академије у Никшићу, 1975–1976, бр. 5–6, стр. 93–98.
- 141 РАД ЦРНОГОРСКОГ ДРУШТВА ЦРВЕНОГ КРСТА У ТОКУ РАТА (1941–1944). – Историјски записи XXIX/1976, књ. 33, св. 3–4, стр. 561–570.
- 142 ГУСЛАР ПЕРУНОВИЋ И НИКОЛА ТЕСЛА. – Народна стваралаштво = Folklor, XV–XVI/1976–1977, бр. 57–64, стр. 175–178.

Résumé.

1977.

- 144 БИО–БИБЛИОГРАФИЈА ДР-А ЈОВАНА С. КУЈАЧИЋА. (Са сликом). – Библиографски вјесник, VI/1977, бр. 2–3, стр. 141–148.
- 145 ЛУКО ЗОРЕ КАО ДИРЕКТОР КОТОРСКЕ ГИМНАЗИЈЕ. – Бока, 1977, бр. 9, стр. 343–349.

Резюме.

1978.

- 147 НИКОЛА СТ. ЉУБИША. (Са сликом). – Бока /1978, бр. 10, стр. 233–243.
- 148 ФОЛКЛОРНА ГРАЂА У ДЈЕЛИМА СИМА МАТАВУЉА ИЗ БОКЕЉСКОГ ЖИВОТА. — Рад XVII-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Игалу 1969. године. — Цетиње, 1978; стр. 71–77.

Résumé.

- 149 УДИО И ЗНАЧАЈ ВОЈВОЂАНА У ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКОЈ И КУЛТУРНОЈ ИЗГРАДЊИ ЦРНЕ ГОРЕ У ТОКУ XIX И НА ПОЧЕТКУ ОВОГА ВИЈЕКА. — Рад XX конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије у Новом Саду 1973. године. — Београд, 1978; стр. 241–255.

Summary.

- 150 ДР ЈОВАН КУЈАЧИЋ. – Цетињски лист, III/1978, бр. 59, 25. VIII, стр. 2.

Поводом 20 година од смрти.

1979.

- 151 У ТРАЖЕЊУ НАСЛОВА »ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ« И ЊИХОВ ЗНАЧАЈ. – Библиографски вјесник, VIII/1979, бр. 2, стр. 181–184.

- 152 ПЕТАР БИРКОВИЋ, учитељ Његошеве школе на Цетињу. – Бока, 1979, бр. 11, стр. 287–299.

Summary

1980.

- 153 ШКОЛОВАЊЕ НИКОЛЕ ПЕТРОВИЋА У ТРСТУ. – *Библиографски вјесник*, IX/1980, бр. 1, стр. 147–152.
- 154 ЈЕВТО ПОПОВИЋ, несуђени секретар Петра II Петровића Његоша. – *Библиографски вјесник*, IX/1980, бр. 3, стр. 109–116.
- 155 ЈОСИФ ТРОПОВИЋ И ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ – учитељ и ученик. – *Бока*, 1980, 12, стр. 263–280.
- 156 ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЦРНОГОРСКЕ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ, РАНИЈЕ И ДАНАШЊЕ. – *Зборник от XXV конгрес на Сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија, Здружение на фолклористите на Македонија, Берово, 1978.* – Скопје, 1980; стр. 305–309.
- 157 ЊЕГОШ КАО СТВАРАЛАЦ И НОСИЛАЦ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА. — *Рад 27. конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије, Бања Врућица — Теслић 20—24. 9. 1980.* — Сарајево 1982; стр. 335—340.

1981.

- 158 ВУКОВ САРАДНИК БУКО СРЕДАНОВИЋ. – *Народно стваралаштво = Folklor.* – XX/1981, св. 77. (јануар–март), стр. 43–50.
Résumé.

1982.

- 159 ИВАНЧИК НИКОЛАЈЕВ ПОПОВ. – *Библиографски вјесник*, XI/1982, бр. 1, стр. 127–131.
Résumé.
- 160 ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Библиографски вјесник*, XI/1982, бр. 2, стр. 169–182.
Résumé.

1983.

- 161 КАРАКТЕР И ЗНАЧАЈ ПЈЕСНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА ПЕТРА I ПЕТРОВИЋА. – *Библиографски вјесник*, XII/1983, бр. 2, стр. 209–216.
Résumé.
- 162 СИМО МАТАВУЉ У ХЕРЦЕГ-НОВОМ. – *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 1983, књ. XXXI, св. 1. стр. 133–148.

1984.

- 163 БОРБЕ СРАДИЋ. – *Библиографски вјесник*, XIII/1984, бр. 2, стр. 115–120.
Résumé
- 164 ЛЕГЕНДЕ ДУРМИТОРА. – *Рад XXVI конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије на Жабљаку септембра 1975, (V штамп)*
- 165 ШКОЛОВАЊЕ НИКОЛЕ I ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША У ФРАНЦУСКОЈ У МУЗЕЈУ АУЈА ВЕЛИКОГ. – *Гласник Цетињског музеја (V штамп)*

- 166 ВОЈВОДА СИМО ПОПОВИЋ И НИКОЛА I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ. — *Библиографски вјесник*, XIV/1985, бр. 2, стр. 211–212.

III — 3 ПРИРЕЂЕНА ИЗДАЊА

1 ЊЕГОШЕВ албум

Његошев албум /приредио Одбор за прославу Његошове стогодишњице на Цетињу/. — Цетиње: Народна књига, 1951 /Љубљана: Људска праваца/. — 94 стр.: илустр.; 31 цм

На стр. /1/: У славу Његошове стогодишњице: 1851—1951. — »У албум су унесени сви примјерци досада познатих Његошевих умјетничких слика и фотографија. . . сакупљене многе фотографије, умјетничке репродукције, факсимили и слично, што је везано за живот и рад овог нашег pjesника« предговор; репродукције умјетничких слика: Мила Милуновића, Петра Лубарде — /Предговор/: У славу Његоша /Редакциони одбор: стр. /3-4/. — Петар II Петровић Његош: стр. 89-90. — Објашњења: стр. 91-94

[Публикацију уредили Ристо Драгићевић, Данило Лекић, саво Вукмановић]

2 ПЕТРОВИЋ Његош, Мирко

Јуначки споменик: pjesме о бојевима Црногораца са Турцима: (1852—1862) (Мирко Петровић: /насловна страна Александар Пријић/. — Цетиње: Народна књига, 1951 (Цетиње : Обод). — 185 стр.; 25 цм

Слика аутора. — Садржај: Погибија Булек бег у Дуги; Почетак буне у Дробњацима; Погибија Бећка Ациманића; Освета попа Радосава; Бој на Зупцима; Бој на Колашину; Освета Јока Јовићевића; Чеговање Јована Лучића; Бој у Коловозу; Бој у Врањани; Ударац на Турке у Дуги; Ударац на Турке на Кусињу; Бој на Пилатовцима; Бој на Колашину; Бој на Збрђу у Пиви; Бој у Пиви; Бој на Крњишама; Погибија три српска сокола; Бој у Васојевићима и погибија Селим-паше; Бој на Ништицама; Бој на медују у Кучима; Бој на Понарима; Ударац на град никшићки; Бој на Пресејци у Дуги; Бој у Кити и погибија Салик-паше; Бој на Новом Селу; Бој на Мартинићима; Ратовање Омер-паше на Црну Гору; Бој на Шаранцима. — (Предговор: Војвода Мирко Петровић Његош Ристо Ј. Драгићевић: стр. 5-8.

3 Читанка: за V разред гимназије / /саставио Саво Вукмановић/. — Цетиње: Народна књига, 1955 (Цетиње : Обод). — 339 стр. ; 24 цм

Текст дијелом ћир, дијелом лат.

4 МАЖУРАНИЋ Иван

Смрт Смаил-аге Ченгића / Иван Мажуранић; /приредио Саво Вукмановић/. — Цетиње: Народна књига, 1958 (Цетиње : Обод). — 68 стр. ; 17 цм

На корицама поднаслов: с обрадом стилских фигура. — Иван Мажуранић : (1814-1890) / С. В.: стр. 3-19. — Тумачење мање познатих ријечи послједије сваког поглавља.

5 МАЖУРАНИЋ, Иван

Смрти Смаил-аге Ченгића / Иван Мажуранић; / приредио Саво Вукмановић. — 2. изд. — Цетиње: Обод. 1963 (Цетиње : Обод). — 68 стр. ; 17 цм

Иван Мажуранић: (1814-1890) / Саво Вукмановић: стр. 3-18.

6 МАЖУРАНИЋ, Иван

Смрт Смаил-аге Ченгића / Иван Мажуранић; /умјетничко-графичка опрема Милош Бирић/. — Цетиње; Обод, 1975 (Нови Сад : Будућност). — 84 стр. ; 20 цм. — (Библиотека »Тимор« ; »Ор'о гнијездо врх тимора вије« ; коло 1, књ. 6)

/Поговор/: Иван Мажуранић: (1814-1890) / Саво Вукмановић: стр. 63-84. — »Тимор« и о њему: стр. 61-62. — Мање познате и туђе ријечи: стр. 49-60

7 ПОПОВИЋ, Павле

Живот Петра II Петровића Његоша/Павле Поповић, приредио Саво Вукмановић. — Цетиње /Б. л./, 1966 (/Б.м. : Б.и./). — 67 стр.; 20 цм

8 ПЕТРОВИЋ Његош, Никола I

Цјелокупна дјела Николе I Петровића Његоша / /редакциони одбор Ристо Драгићевић, Саво Вукмановић, Нико С. Мартиновић/. — Цетиње : Обод, 1969 (Цетиње : Обод). — 6 књ. ; 20 цм

Књ. 1: Pјесме / /текст приредио, предговор и објашњења написао и рјечник саставио Саво Вукмановић; насловна страна Гојко Беркуљан/. — 396 стр. : илустр.

Биљешке о раним и о овом издању: стр. 373–382. – Стр. 7–8: Уводна напомена / Редакциони одбор. – Ауторова слика. – О писцу и његовом дјелу: стр. 9–21. – Објашњења: стр. 357–371. – Рјечник: Стр. 373–391.

9 ПЕТРОВИЋ Његош, Никола I

Књ. 2: Спјевови / / текст приредио за штампу, предговор и објашњења написао и рјечник саставио Саво Вукмановић/. – 402 стр. : илустр.

Садржај: Потоњи Абенсераж; Хајаана; Пјесник и вила; Малисорски устанак. – Ђески пјесник: стр. 7–16. – Објашњења: стр. 397–398. – Рјечник: стр. 399–402.

10 ПЕТРОВИЋ Његош, Никола I

Књ. 3: Дrame / / приредио, предговор и објашњења написао и рјечник саставио Саво Вукмановић/. – 470 стр. : илустр.

Ауторова слика. Садржај: Вукашин; Балканска царица; Књаз Арванит; Хусеин-бег Градашчевић; Како се ко роди. – Драмски писац: стр. 7–25. – Биљешке: стр. 463–464. – Рјечник: стр. 465–470.

11 ПЕТРОВИЋ Његош, Никола I

Књ. 4: Говори / / приредио, предговор и објашњења написао Саво Вукмановић/. – 283 стр. – илустр.

Ауторова слика. – Биљешка о овом издању: стр. 277. – Говорник: стр. 7–11. – Објашњења: стр. 263–276.

12 ПЕТРОВИЋ Његош, Никола I

Књ. 6: Писма; Библиографија / / приредио, предговор, објашњења и биљешку написао Саво Вукмановић/. – 606 стр. : илустр.

Прилог Библиографији Николе Петровића Његоша израдио Нико С. Мартиновић. — Ауторова слика. — Биљешка о овом издању: стр. 451—452. — Предговор /о преписци/: стр. 7—11. — Објашњења и биљешке: стр. 415—450. — Никола Петровић Његош /Нико С. Мартиновић: стр. 455—471. —

13 ЗБОРНИК радова о Његошу

/уредио Саво Вукмановић/. – Цетиње : Музеји – Цетиње, Његошев музеј, 1972 (Цетиње : Обод). – 123 стр. : илустр. ; 24 cm

Издао поводом стодвадесетогодишњице смрти Петра II Петровића Његоша. – Садржај: Његошевој успомени реклјимит të Njegoshit / Есад Мекули. Његош међу нараштајима / Бошко Новаковић. Његош у времену и вечности / Вуко Павићевић. Извори Његошевих знања о антици / Мирон Флашар. Поводом Посвете Горског вијенца / Мишес Обен. Клетва сердара Вукоте / Никола Банашевић. Одјени пјесничког језика Симе Милутиновића у Његошевом делу / Владан Недић. Један непознати рад Андре Гавриловића о фразеологији »Горског вијенца« / Александар Младеновић. Један дио Његошевог пута за Беч 1844. године / Јевто Миловић. Да ли је Драго Драговић Његошев псеудоним / Саво Вукмановић. — Уводна ријеч / С. Вукмановић/. — Библиографија и биљешке уз текст.

14 ПЕТАР II Петровић . . .

Петар II Петровић Његош / / приредио Саво Вукмановић / – Цетиње: /б.и./, 1972 (Цетиње : Обод). – 275 стр. : илустр. ; 24 cm

Предговор/: Уз стодвадесетогодишњицу Његошеве смрти / Саво Вукмановић: стр. 5–7. – Објашњења: стр. 255–272. – Библиографија и биљешке уз неке текстове

III ЛИТЕРАТУРА О С. ВУКМАНОВИЋУ

1. Аноним: ВУКМАНОВИЋ, Саво: – *Ко је ко у Југославији. – Београд, Хронометар 1970, стр. 1168.*

Надаслов: Југословенски савременици.

2. Аноним: САВО ВУКМАНОВИЋ, Живот и књижевни рад Краља Николе I. – *Слободна мисао, XIV/1935, бр. 33, 29. IX, стр. 4.*

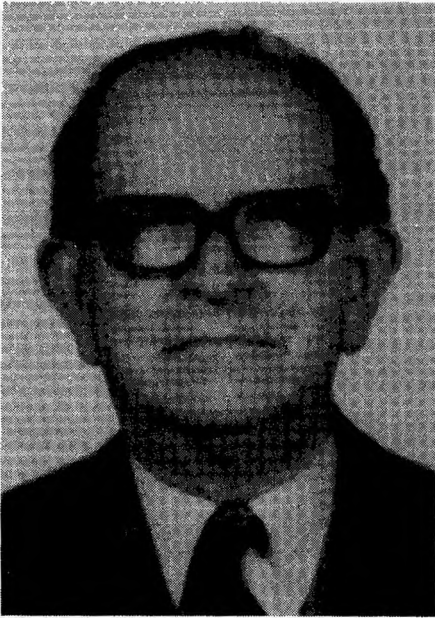
Приказ књиге.

3. В[УКСАН] Д[ушан]: *Саво Вукмановић, Живот и књижевни рад Краља Николе I. – Никшић–Берша, 1935. – Записи, IX/1935, књ. XIV, св. 6, стр. 384.*

4. [ДРАГИЋЕВИЋ, Ристо]: САВО Вукмановић, Живот и књижевни рад Ивана Мажуранића и теоријска обрада »Смрт Смаљаче Ченгића«. – *Записи, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 319*

5. [ДРАГИЋЕВИЋ, Ристо]: СПОМЕНИЦА ПОТОПЉЕНИМ ДОБРОВОЉЦИМА ПОД МЕДОВОМ, Цетиње 1939. – Записи, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 381–382.
Биљешка о појави брошуре.
Приказ књиге С. Вукмановића.
6. Jahsqanq: Иван МАЖУРАНИЋ, Смрт Смаил-аге Ченгића. –Prager Presse, 1938. No 67, 9. III, стр.18.
7. ЈОВАНОВИЋ, Н[овак]: Саво Вукмановић. — Годишњица Цетињске гимназије, IV/1972, бр. 4, стр. 99—101.
Кратак преглед живота и стваралаштва.
8. ЈОВИЋЕВИЋ, Павле и МИЉКОВИЋ, Мита: Борба пећких комуниста између два рата 1918–1941. – Пећ, 1981.
- 8.а Др М. ЛУКЕТИЋ М. АЦИЋ: Црногорска библиографија научних и стручних радова 1970—1979. — Титоград: Самоуправна интересна заједница за научне дјелатности Црне Горе, 1982.
9. М[АРЋОВИЋ] — Штедимлија, С[АВИЋ]: Нова издања „Смрти Смаил-аге Ченгића . — Обзор, LXXVIII/1938, бр. 78, 6 травња, стр. 1—2.
Осврт на издања Божидара Ковачевића и Сава Вукмановића.
10. МАРТИНОВИЋ С. Нико: Саво А. ВУКМАНОВИЋ. – Научни и књижевни рад у Цетињској гимназији. – Цетиње, 1962, стр. 17, 33, 34. П.О. из Споменице Цетињске гимназије 1881–1961. Издавала Централна народна библиотека НРЦГ – Цетиње [1962].
11. П[ЕРОВИЋ], С[ретен]: Цјелокупна дјела Николе I Петровића Његоша I–VI. Обод, Цетиње, – Стварање 1970, бр. 10, стр. 971–973.
Приказ
12. СТОЈКОВИЋ, Боривоје С.: Саво ВУКМАНОВИЋ »Живот и књижевни рад Ивана Мажуранића и теоријска обрада »Смрт Смаил-аге Ченгића«. – Правда XXXIV/1938, бр. 11.976, стр. 10.

МИЛИЈА СТАНИЋ



Рођен је 15. јануара 1909. године од мајке Милице, рођене Микић, и оца Петра, земљорадника, у селу Барама, у Ускоцима, у сјеверној Црној Гори. Основну школу свршио је у Боану за двије године, одмах по завршетку првог свјетског рата. Првих пет разреда гимназије завршио је у Колашину, а наредна три са матуром у Пљевљима (1929). Од 1929. до 1933. студирао је на филозофском факултету Београдског универзитета: југословенску књижевност и српскохрватски језик, код професора Павла Поповића, Александра Белића и Стјепана Куљбакина. Војни (бачки) рок одслужио је у Тузли 1934. Те године постављен је за суплента Друге мушке гимназије у Београду, где је послје двије године положио професорски испит. У овој гимназији остао је до ослобођења Београда (1944), с прекидом за вријеме рата. Послје ослобођења изабран је за професора Војног училишта у Београду (Топчидер). Одавде је премјештен у Учитељску школу у Светозареву, па у Другу мушку гимназију у Београду, затим изабран за професора, Више педагошке школе на Цетињу, гдје је остао двије године, а тада је, 1950, послат у Институт друштвених наука у Београду, гдје је остао такође двије године. Послје тога је постављен за сарадника у Институту за српскохрватски језик Српске академије наука у уметности. Овдје је једно вријеме био секретар Института и учествовао у планирању рада Института. Затим је био члан Уредничког одбора Института, као и предсједник Радничког савјета Института. Овде је и пензионисан 1976. године.

Одмах по ослобођењу, када је обновљено Друштво за српскохрватски језик и књижевност, био је изабран за секретара Друштва.

Милија Станић је, поред стручног и научног деловања, био ангажован у раду друштвено-политичких организација, делегатских тијела, стручних органа и удружења.

Двадесет година био је језички редактор текстова које је издавала Српска академија наука и уметности, а исто толико редактор Радио-станице у Београду.

Једно вријеме био је члан Одбора за језик и књижевност Црногорске академије наука и умјетности.

Учествовао је на више конгреса и конференција југословенских слависта, на којима је подносио и реферате из области језика и књижевности.

Одликован је Орденом рада са златним вјенцем, а има и велики број похвалница, признања, диплома, итд, друштвено-политичких организација за успјешно обављање послова на обнови и изградњи земље.

Бројни су Станићеви стручни и научни радови из области књижевности, теорије књижевности, језика, дијалектологије, друштвених наука итд.

Главни посао у Институту за српскохрватски језик у Српској академији наука и уметности састојао се у обради великог Академијиног пројекта – израда *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*. Заједно са другим сарадницима Института овај посао обављао је више од двадесет и пет година. За то вријеме урадио је више од сто обрада од по сто до сто педесет страна. Једно вријеме, заједно са Бериславом Николићем, утврђивао је акценат и обличка одступања у *Речнику*.

За *дијалектолошке атласе Југославије* обрадио је четири пункта (ускочки, шарански, косенички и боговаћки), за потребе Црногорске академије наука и умјетности обрадио је говор у Комарници, а са Радомиром Алексићем пункт Осечинца за *Општесловенски лингвистички атлас*.

Предао је Институту за српскохрватски језик збирку од близу хиљаду ријечи ускочког говора и збирку од неколико стотина ријечи боговаћког говора.

Приредио је за штампу првих десет књига едиције »Југословенски писци« београдског издавачког предузећа »Рад«.

Написао је пројекат за 24 емисије Телевизије Београд у оквиру рубрике »Матерњи језик«, под општим називом *Елементи кварења језика* (1977. и 1978).

Бавио се преводилачким радом превео је са француског и штампао четири романа, и више књижевних, језичких и других чланака са руског.

Уређивао је београдске предратне часописе *Феријалац* и *Нашу домовину*, а одмах по ослобођењу *Књижевност и језик (у школи)*, часопис Друштва за српскохрватски језик и књижевност. Дуго је био члан Уређивачког одбора београдског лингвистичког часописа *Наш језик*.

Поред сарадње у многим дневним и недјељним листовима и часописима, М. Станић је објавио знатан број књига и брошура у којима се бави проучавањем постанка људског говора, језика и мишљења, културе језика и језичког израза, правописа савременог српскохрватског језика и сл. Познат је као аутор или коаутор уџбеника граматике српскохрватског језика за више разреда основне школе и средњих школа, који су остали доста дуго у употреби. Бавио се есејистиком и књижевном критиком које објављује као посебна издања, предговоре уз дјела појединих писаца, студије и прилоге у периодичним публикацијама.

Оно што на крају треба истаћи јесте да је Милија Станић у току педесет година стручног и научног рада заиста много учинио на његовању нашег језика. У многим чланцима, студијама и књигама он је не само уздигао, већ и обогатио нашу књижевну ријеч. Посебан је Станићев допринос борби против лингвистичког формализма и догматизма, а за дијалектички приступ тумачењу језичких појава и материјалистичко схватање језика. Станићева дијалектолошка испитивања наишла су на добар пријем у нашој науци.

Милија Станић сада живи стваралачки активно у Београду.

II БИБЛИОГРАФИЈА

II – 1 Посебна издања

1 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА за I раз. виших народних школа. – Београд: Књижара Јеремије Ј. Целебуића, [1938] стр. 240, 8



- 2 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТскоГ ЈЕЗИКА за II раз. виших народних школа. – Београд; Књижара Јеремије Ј. Целебуића 1938; стр. 132; 8°
- 3 СРПСКОХРВАТски ЈЕЗИК И МАТЕМАТИКА НА ПРИЈЕМНОМ ИСПИТУ ЗА УПИС У I РАЗРЕД ГИМНАЗИЈЕ [Милија Станић, Добривоје Михаиловић]. – Београд Јеремија Ј. Целебуић, 1938; стр. 102; 8°
- 4 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТскоГ ЈЕЗИКА за ученике гимназије [Др Радомир Алексић, Милија Станић]. – Београд: Завод за издавање уџбеника Народне републике Србије, 1962; 115 стр.; 8°
- Ibid. – 2. изд. – 1965. – 115 стр.; – 19 см
- Ibid. – 3. изд. – 1967. – 166 стр.; 19 см
- Ibid. – 4. изд. – 1969. – 167 стр. 19 см
- Ibid. – 5. прер. изд. – 1970. – 234 стр.; 20 см
- Ibid. – 6. изд. – 1971. – 235 стр.; 20 см
- Ibid. – 7. изд. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства Србије, 1972. – 235 стр.; 20 см
- Ibid. – 8. изд. – 1973. – 235 стр.; 20 см
- Ibid. – 9. изд. – 1974. – 235 стр.; 20 см
- Ibid. – 10. изд. – 1975. – 235 стр.; 20 см
- Ibid. – 11. изд. – 1976. – 235 стр.; 20 см
- Ibid. – 12. изд. – 1977. – 234 стр.; 21 см
- Ibid. – 13. изд. – 1978. – 234.; 20 см
- 5 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТскоГ ЈЕЗИКА за V разред осмогодишње школе [Др Радомир Алексић, Милија Станић]. – Београд: Нолит, 1957; 84 стр.; 8°
- Ibid. – 2. изд. – 1958. – 84 стр.; 8°
- Ibid. – 3 изд. – Београд: Завод за издавање уџбеника Народне Републике Србије, 1959; 84 стр.; 8°
- Ibid. – 4. прерађ. изд. – 1960. – 58 стр.; 8°
- Ibid. – 5. изд. – 1961. – 58 стр.; 8°
- Ibid. – 6. изд. – 1962. – 58. стр.; 8°
- Ibid. – 7. изд. – 1963. – 58 стр.; 8°
- Ibid. – 8. изд. – Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1965; 63 стр.; 8°
- Ibid. – 9. изд. – [Суботица: шт. Издавачко-штампарско предузеће Југословенских железница], 1967; 63 стр.; 8°
- Ibid. – 9. попр. изд. – 1969. – 81 стр.; 8°
- Ibid. – 10. изд. – 1970. – 81 стр.; 8°
- Ibid. – 11. изд. – 1971. – 81 стр.; 8°
- Ibid. – 12. изд. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства Србије, 1972; 81 стр.; 8°
- Ibid. – 13. изд. – 1973. – 81 стр.; 8°
- Ibid. – 14. изд. – 1975. – 81 стр.; 8°
- Ibid. – 15. изд. – 1976. – 81 стр.; 8°
- 6 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТскоГ ЈЕЗИКА за VI разред осмогодишње школе [Др Радомир Алексић, Милија Станић]. – Београд: Нолит, 1957; 127 стр.; 8°
- Ibid. – 2. изд. – Београд: Завод за издавање уџбеника Народне Републике Србије, 1959; 117 стр.; 8°
- Ibid. – 3. попр. изд. – 1960. – 68 стр.; 8°
- Ibid. – 4. изд. – 1961. – 70 стр.; 8°
- Ibid. – 5. изд. – 1962. – 70 стр.; 8°
- Ibid. – 6. изд. – 1963. – 68 стр.; 8°
- Ibid. – 7. изд. – Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1965.; 72 стр.; 8°
- Ibid. – 8. изд. – 1968. – 72 стр.; 8°
- Ibid. – 9. изд. – 1971. – 72 стр.; 8°
- Ibid. – 10 изд. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства Србије, 1972; 72 стр.; 8°
- Ibid. – 11. изд. – 1975. – 72 стр.; 8°
- Ibid. – 12. изд. – 1976. – 72 стр.; 8°

- 7 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА ЗА VII разред осмогодишње школе [Др Радомир Алексић, Милија Станић]. – Београд: Нолит, 1958; 74 стр.; 8°
 Ibid. – 2. изда. – Београд: Завод за издавање уџбеника Народне Републике Србије, 1959; 74 стр.; 8°
 Ibid. – 3. прерађ. изда. – 1960. – 67 стр.; 8°
 Ibid. – 4. изда. – 1961. – 67 стр.; 8°
 Ibid. – 5. изда. – 1962. – 72 стр.; 8°
 Ibid. – 6. изда. – 1963. – 72 стр.; 8°
 Ibid. – 7. изда. – Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1963; 72 стр.; 8°
 Ibid. – 8. изда. – 1968. – 72 стр.; 8°
 Ibid. – 9. изда. – 1970. – 72 стр.; 8°
 Ibid. – 10. изда. – 1971. – 72 стр.; 8°
 Ibid. – 11. изда. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства Србије, 1972; 72 стр.; 8°
 Ibid. – 12. изда. – 1975. – 72 стр.; 8°
 Ibid. – 13. изда. – 1976. – 72 стр.; 8°
- 8 ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА ЗА VIII разред осмогодишње школе, [Радомир Б. Алексић, Милија П. Станић]. – Београд: Нолит, 1958 115 стр.; 8°
 Ibid. – 2. изда. – Београд: Завод за издавање уџбеника Народне Републике Србије, 1959; 112 стр.; 8°
 Ibid. – 3. изда. – 1961. – 71 стр.; 8°
 Ibid. – 4. изда. – 1962. – 84 стр.; 8°
 Ibid. – 5. изда. – 1963. – 84 стр.; 8°
 Ibid. – 6. изда. – Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1965; 82 стр.; 8°
 Ibid. – 6. доп. изда. – 1969. – 82 стр.; 8°
 Ibid. – 7. изда. – 1971. – 82 стр.; 8°
 Ibid. – 8. изда. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства Србије, 1972. – 80 стр.; 8°
 Ibid. – 9. изда. – 1973. – 82 стр.; 8°
 Ibid. – 10. изда. – 1975. – 82 стр.; 8°
- 9 НАУКА И РЕЛИГИЈА КРОЗ ВЕКОВЕ. – Београд: Народна књига / Београд: Шт. Култура, 1952. 70 стр.; 14 x 19 cm
- 10 ПОСТАНАК ЉУДСКОГ ГОВОРА. – Београд: Народна књига / Београд: шт. Култура, 1954; 61.; стр.; 14 x 20 cm.
 Тираж 3.000
 Наука и живот, 31a
- 11 САВА НЕМАЊИЋ. – Београд: Народна књига / Београд: Задружна штампарија »Бранко Боновић«, 1955; 58 стр.; 14 x 20 cm
- 12 ПИСЦИ И ЊИХОВА ДЕЛА. Поуке о језику. – Београд: НИП Борба, [Прешево: Прогрес, 1971; 63 стр. – 12 x 16,5 cm.
 Жар-птица. Библиотека за дјечу
- 13 ЗА КУЛТУРУ ЈЕЗИКА. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства Србије / Београд: Београдски издавачко-графички завод, 1973; 258 стр.; 15 x 22 cm
 Библиотека приручне литературе за наставнике. Наука, техника, уметност, 39
- 14 УСКОЧКИ ГОВОР I. Расправе и грађа. – *Српски дијектолошки зборник* [Београд]. књ. XX; 1974. – 259 стр.
- 15 УСКОЧКИ ГОВОР II. – *Српски дијектолошки зборник, књ. XXII*, / Београд: Институт за српскохрватски језик, 1977; 157 стр.
- 16 ИЗВИНИТЕ, ИЗВИНУ САМ СЕ: [Прваче о језику] [Коста Степановић, Милија Станић]; [Илустратор Марко Крсмановић]. – Београд: Народна књига / Љубљана: Младинска

књига, 1977; 180 стр. [Библиотека »Зрнца великог света«: илустр.; 22 ст.
Предговор Божидар Тимотијевић.

Приче о језику су К. Степановића, а текстови о језику М. Станића.

- 17 **НОВИ ВИДИЦИ**: читанка српскохрватског језика: за III и IV годину основног образовања одраслих [(саставили) Стојадин Стојановић, Дамњан Морачић, Милица Станић. – [1. изд.]. – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1979. – 381 стр., [7] лист табла: илустр.; 22 ст Станићевих текстови су: стр. 13–14, 19–20, 25–26, 31, 36–37, 46, 48–51, 55–56, 59–62, 64–69, 76, 83–84, 86, 91–92, 99–101, 104, 106–107, 112, 114, 124–125, 135, 158, 166–167, 169, 172, 176, 179–182, 185–190, 196, 199, 205, 212, 235, 243–245, 253, 260–261, 268, 277, 299, 312, 332–336, 351–377.

- 18 **ЈЕЗИЧКО ПРАВОПИСНИ САВЕТНИК** [Милица Станић, Дамњан Морачић]. – Београд: Рад [Београд: Штампa Прoсвeтa, 1981; 440 стр.; 18 x 24 cm

Станићевих су »Предговор«, »Теоријски део«, 9–252 стр. такође је написао »Новопрoписанe мeрнe јeдиницe и мeрe«, као и »Скраћеницe« и »Гдe сe штa нaлaзи«. Уз то, рeдиговаo је Морачићeв »Правoписни рeчник« и »Изрaзe и фрaзe«.

- 19 **УСКОЧКИ АКЦЕНАТ**: *Српски дијалектолошки зборник* [Београд], књ. XXVIII; 1982; стр. 67 (5) –191(129)

II – 2 *Расправе, чланци и прилози*

1926.

- 1 **ЈЕДНО СЈЕЋАЊЕ . . .** – *Венац* 1926, књ. XII, св. 9. и 10, стр. 763.

У рубрики »Покушаји«.

1937.

- 2 **ИЗ БЕОГРАДА НА МОРЕ**. – *Феријалац*, X/1937, фебруар, стр. 38–47.

- 3 **МИЛОРАД ВЕЉОВИЋ**, – *Феријалац*, X/1937, фебруар, стр. 63 Потпис: М.С.
Некролог.

- 4 **НА РАКСУ**. – *Феријалац*, X/1937, мај–јун–јул, стр. 146–151.

- 5 **ПЕСМА БЕОГРАДУ**. – *Феријалац*, X/1937, август–септембар, стр. 200–201.

- 6 **НА СИЊАЈЕВИНИ**. – *Феријалац*, X/1937, август–септембар, стр. 213–223. Потписано псеудонимом С. Милијевић.

- 7 **ВУК КАРАЦИЋ**. – *Феријалац*, X/1937, бр. 12, децембар, стр. 291–295.

1938.

- 8 **ЖЕЉА**. – *Наша домовина*, I/1938, бр. 1, стр. 12. Потписано псеудонимом М. С. – Дано.
Пјесма.

- 9 **БРАНИСЛАВ НУШИЋ**, поводом смрти. – *Наша домовина*, I/1938, бр. 3, стр. 13–14.

- 10 **ОБРАЗОВАНА ДЕВОЈКА**. – *Ошшани јеж*, IV/1938, бр. 167, 12. март, стр. 6. Ауторизовао писац.

- 11 **У КИНЕСКОЈ ШКОЛИ**. – *Ошшани јеж*, IV/1938, бр. 169, 26. март, стр. 6. Ауторизовао писац.

- 12 **ПАЗИ ЧОВЕК КОЊА**. – *Ошшани јеж*, IV/1938, бр. 172, 16. април, стр. 5. Ауторизовао писац.

- 13 ВЛ. ВЕЛМАР ЈАНКОВИЋ, »ПОГЛЕДИ С КАЛЕМЕГДАНА«, оглед о београдском човеку, Београд 1936, штампарија Грегорић, 186 стр. – *Наша домовина*, I/1938, бр. 4, стр. 21.
Приказ.
- 14 ЈУНАЧКО СРЦЕ. – Ошишани јеж, IV/1938, бр. 173, (ускршњи број), стр. 6. Ауторизовао писац.
- 15 ВУКОВ ДВОБРОЈ Гласника Југословенског професорског друштва, књ. XVIII, св. 4–5, за децембар 1937. и јануар 1938, стр. 301–484. – *Прилози проучавању народне поезије*, V/1938, св. 1, март, стр. 151–155.
- 16 ДУРМИТОР ВАС ЧЕКА. – *Наша домовина*, I/1938, бр. 6/7, стр. 1–4.
- 17 ЉУБИЦА П. РАДОИЧИЋ: ДАНА РАЧИЋ, РОМАН, 291 стр., изд. СКЗ. – *Наша домовина*, I/1938, бр. 6/7, стр. 15–16.
Приказ.
- 18 МИЛАН РАКИЋ – *Наша домовина*, I/1938, бр. 8–9, август–септембар, стр. 24–25.
- 19 КЊИЖЕВНА АНАЛИЗА ЈЕДНЕ РАЈИЋЕВЕ ПЕСМЕ. – *Дом и школа*, I/1938, бр. 1, стр. 9–12.
- 20 ПОГЛЕД НА КЊИЖЕВНО ДЕЛО ДУШАНА РАДИЋА. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1938, књ. XIX, св. 3, стр. 176–184.
- 21 СЛИКАРСКА МЕСТА У ДУЧИЋЕВОМ »ЗАЛАСКУ СУНЦА«. *Дом и школа*, I/1938, бр. 3, стр. 7–11.
- 22 ТРЕНУТАК МЕЂУ УСКОЦИМА. – *Наша домовина*, I/1938, бр. 12, стр. 8–11.

1939.

- 23 ЕП. – *Дом и школа*, II/1939, бр. 7, стр. 5–7.
- 24 СНЕЖНА ПЕНА. – *Наша домовина*, II/1939, бр. 1, јануар, стр. 5–10.
- 25 »ЦРНОГОРАЦ К СВЕМОГУЋЕМ БОГУ« и »ЛУЧА МИКРОКОЗМА«, паралела идеја. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1939, књ. XIX, св. 6, стр. 458–462; св. 7, стр. 512–516.
- 26 КОРИСТИ ОД ПУТОВАЊА. – *Наша домовина*, II/1939, бр. 3, март, стр. 51–53.
- 27 РОДОЉУБИВА ПОЕЗИЈА. – *Дом и школа*, II/1939, бр. 13, стр. 6–10.
- 28 ФОНЕТИКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1939, књ. XIX, св. 10, стр. 752–756.
- 29 НИКОЛА ЛОПИЧИЋ: »СЕЉАЦИ«. Приповетке, Савременик Српске књижевне задруге, Београд 1939, стр. 141. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1939, књ. XIX, св. 1, стр. 40–42.
Приказ.
- 30 ВЛАДИКА ДАНИЛО И ИГУМАН СТЕФАН У »ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ«. – *Дом и школа*, II/1939, бр. 1, стр. 1–4.
- 31 ДР МИЛКО ПОПОВИЋ: »ЖУМБЕРАЧКИ ДИЈАЛЕКАТ«. Заклада Тискарне Народних новина, Загреб, 1938, 141 стр. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1939, књ. XX, св. 2, стр. 163–164.
Приказ.

32 **НОВИЦА ШАУЛИЋ**, СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ – КОСОВО, Београд 1939, 279 стр. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1939, књ. XX, св. 3, стр. 221–223.
Приказ.

33 **МИЉУН М. ПАВИЋЕВИЋ**, ГУСЛАРСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ. Тискара Драгутина Спудера у Сомбору, 357 стр. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1939, књ. XX, св. 4, стр. 324–326.
Приказ.

1940.

34 **»ПОЛОМЉЕНА КОЛА«** роман Љубише Јоцића. – *Српски књижевни гласник*, LIX/1940, бр. 4, 16. фебруара, стр. 290–293.

Приказ

35 **АНИЦА ШАУЛИЋ**, **»СВЕТИ САВА«**. – *Српски књижевни гласник*, LIX, 1940, бр. 4, 16. фебруар, стр. 318–319. Потпис: М. Ст.

Приказ антологије.

36 **Х. БЕРНЕЈ**, **ТАЈНА ДОЛИНЕ СУНЧЕВА ЗРАКА**, класична дела омладинске књижевности – Кадок. Издање књижарнице Р. Букановић, Београд; Превод с француског, 173 стр. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1940, књ. XX, св. 6, стр. 471–475.

Приказ.

37 **КОНФЕРЕНЦИЈА ЗАЈЕДНИЦЕ ДОМА И ШКОЛЕ II и IX М. Г. и Реалке у Београду.** – *Дом и школа*, II/1940, бр. 5, стр. 297–298.

Тема: *»О лажн код омладине«*.

38 **ФОНЕТИКА СРПСКОХРВАТског ЈЕЗИКА У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА.** – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1940, књ. XX, св. 7, стр. 561–566.

Полемика с Јованом Вуковићем.

39 **СЛИК.** – *ДОМ И ШКОЛА* II/1940, бр. 7, стр. 385–390.

40 **УМЕТО ОДГОВОРА Г. ВУКОВИЋУ.** – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1940, књ. XX, стр. 11–12, стр. 928–929.

Наставак реплике.

41 **АЛДОС ХАКСЛИ**, **КОНТРАПУНКТ ЖИВОТА**, роман, Забавник СКЗ, Београд, 1940, 595 стр. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1940, књ. XX, св. 11–12, стр. 935–938.

Приказ.

42 **ЊЕГОШЕВА »МИСАО« И »ЛУЧА МИКРОКОЗМА«**, додирни елементи. – *Гласник Југословенског професорског друштва*, 1940, књ. X, св. 3, стр. 183–190.

Чланак.

1947.

43 **ЛЕКТИРА У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА.** – *Просветни преглед*, 1947, бр. 9, 14. мај, стр. 1.

44 **ПИТАЊЕ НАШЕГ ПРАВОПИСА ТРЕБА ХИТНО РЕШИТИ.** – *Просветни преглед*, 1947, бр. 11–12, 28. јун, стр. 1–2.

45 **МАКАРЕНКОВА »ПЕДАГОШКА ШКОЛА«.** – *Омладински покрет*, VII/1947, бр. 53, 28. децембар, стр. 6–7.

1948.

- 46 СИНДИКАЛНА ПОДРУЖНИЦА ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ И ЦЕТИЊСКЕ ГИМНАЗИЈЕ С УСПЕХОМ РАДИ НА КУЛТУРНОМ УЗДИЗАЊУ НАРОДА. – *Побједа*, 1948, бр. 30, 5. фебруар, стр. 2. Потпис: М.С.
- 47 ЗА ЧИСТОТУ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА. – *Стварање*, III/1948, бр. 1–2, јануар–фебруар, стр. 29–39.
- 38 КУЛТУРНА САРАДЊА ГРАДА И СЕЛА. – *Побједа*, 1948, бр. 64, 16. март, стр. 2.
- 39 КУЛТУРНА ЕКИПА ПОДРУЖНИЦЕ ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ И ГИМНАЗИЈЕ НА ЧЕЛУ. – *Побједа*, 1948, бр. 104, 1. мај, стр. 7. Потпис: М. Ст.
- 40 ПИТАЊЕ РАЗВИТКА НАРОДНИХ ГОВОРА. – *Стварање*, III/1948, бр. 7–8, стр. 373–380.

1949.

- 41 ЈЕЗИК И НАША СОЦИЈАЛИСТИЧКА ИЗГРАДЊА. – *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 2, 15. фебруара, стр. 4.
- 42 РИЈЕШЕНО ПИТАЊЕ НАШЕГ ПРАВОПИСА. – *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 4, 15. април, стр. 5.
- 43 »ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ« ПОНОВО НА РУСКОМ ЈЕЗИКУ. – *Стварање*, IV/1949, бр. 5–8, стр. 249–254.
- 44 ТИПОВИ ИМЕНИЧКИХ ДЕКЛИНАЦИЈА НАШЕГ ЈЕЗИКА. – *Рад ЈАЗУ*, 1949, књ. 278, стр. 195–212. – (Лат.)

1950.

- 45 О ПОГРЕШНИМ ГРАМАТИЧКИМ ДЕФИНИЦИЈАМА. – *Настава језика и књижевности у средњој школи*, I/1950, св. 1–2, стр. 71–78.
- 46 ЈЕДАН НАЧИН ОВЛАБИВАЊА КЊИЖЕВНИМ АКЦЕНТОМ. – *Питања савременог књижевног језика*, II/1950, књ. I, св. 2, стр. 250–255.
- 47 НЕКОЛИКО ПРИКАЗА ФИЛОЛОШКИХ РАДОВА У ЦРНОЈ ГОРИ У ПЕРИОДУ ОД 1939. ДО 1949. »Библиографија од 1939. до 1949. расправа и дела из словенске и индоевропске филологије која су изашла у Југославији«. – *Јужнословенски филолог*, [Београд] 1949–1950, XVIII, књ. 1–4, стр. 341–400.
- 48 ЈЕДАН АКЦЕНТСКИ ОДНОС ИЗМЕЂУ ИСТОЧНОГ И ЈУЖНОГ КЊИЖЕВНОГ ИЗГОВОРА. – *Настава језика и књижевности у средњој школи*, I/1950, бр. 3–4, стр. 80–83.
- 48а НАЦИОНАЛНА НЕЗАВИСНОСТ И СТАВ ЦК СКП (б) ПРЕМА ПРИНЦИПУ СУВЕРЕНОСТИ И ДОБРОВОЉНОСТИ. – *Омладина*, [Београд], 1950, бр. 99, 22. август, стр. 2; бр. 100, 24. август, стр. 2.
- 49 ЈАКОВ ИГЊАТОВИЋ: ОДАБРАНЕ ПРИПОВЕТКЕ. – Београд: Ново покољење / Београд: Штампарија Омладина, 1951; 345 стр.; 14 x 20 см
- Библиотека Југословенски писци.
Миладија Станић: Јаков Игњатовић [стр. 5–46].
Национална библиотека Републике Српске
NACIONALNA BIBLIOTEKA REPUBLIKE SRPSCKE
CRNE GORE
Ђурђе Ђурђевић
Ђурђе Ђурђевић
странах и мање познатих речи [стр. 321–341]. – О овој књизи [стр. 343–345].

- 50 БУРА ЈАКШИЋ: ОДАБРАНА ДЕЛА. – Београд: Ново покољење, / Београд: Штамп. Омладина / 1951; 370 стр.; 20 см.
Библиотека Југословенски писци.
Милија Станић, Бура Јакшић [стр. 5–25]. – Речних туђих и наших мање познатих речи и објашњења [стр. 363–368].
- 51 ИДЕМ У ИНСТИТУТ ИЛИ ИДЕМ НА ИНСТИТУТ? – *Наш језик*, 1951, књ. III, бр. 1–2, стр. 61–63. Потпис: С.М.

1952.

- 52 ВАСА ПЕЛАГИЋ: УМОВАЊЕ ЗДРАВОГ РАЗУМА. – Београд: Народна књига / Београд: Штамп. Култура, 1952; 50 стр. 20 см
Милија Станић: Васа Пелагић [стр. 5–11].
- 53 ОДГОВОР Ж. БОШКОВУ. – *Летопис Матице српске*, 128/1952, св. VI, књ. 369, стр. 487–492.
Одзив на критику Живојина Бошкова у априлској свесци *Летописа*.

1953.

- 54 ЦРНОГОРСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ. – Београд: Народна књига / Београд: шт. Просвета, 1953, 76 стр.; 20 см
Милија Станић, Народне песме о борби Црногораца за опстанак и слободу (приређивач и писац одговара), стр. 71–176).
- 55 ПОГИБИЈА ЛОПУШИНЕ ВУКА. Забележио Новица Шаулић. – Београд: Народна књига / Београд: Штамп. Просвета 1953, 48 стр; 19 см.
Милија Станић: Белешка о Вуку Лопушини, стр. 45–48/.
- 56 ЦРНОГОРСКЕ НАРОДНЕ ЈУНАЧКЕ ПЈЕСМЕ. – Цетиње: Народна књига /Цетиње: Обод, 1953; 350 стр.;
Милија Станић: Речник стр. 331–341.
- 57 О ОБЛИЦИМА: ДВАМА И ДВЈЕМА. – *Наш језик*, 1953, књ. IV, св. 9–10, стр. 329–334.
- 58 ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ–ЗМАЈ: Песме. – Београд: Народна књига / Београд: Штамп. Просвета, 1953; 83 стр.; 8°
Библиотека Српски класици. Песници, 5
Милија Станић: Приредно за штампу и поговор написао (стр. 79–83).
- 59 ОКО НАШЕГ ЈЕЗИКА И ПРАВОПИСА. – *Летопис Матице српске*, 129/1953, књ. 372, св. 6, стр. 445–451.
Чланак.
- 60 [ГОВОР СПИКЕРА РАДИО-БЕОГРАДА]. – *Гласник САН*, 1953, књ. V св. 1, стр. 143–144.
Заједно са Б. Костићем Ј. Стевовићем, Љ. Михаиловићем и З. Стојановићем.
- 61 ГОВОР ПЛЕМЕНА УСКОКА У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Гласник САН*, 1953, књ. V св, 2. стр. 325–331.
- 62 НАРОДНЕ ПРИЧЕ ИЗ ЗБИРКЕ НОВИЦЕ ШАУЛИЋА. – Београд: Народна књига /Београд: Граф. пред. Просвета, 1953, 191 стр.
Милија Станић: О народним причама, стр. 5–8.

1954.

- 63 ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК – народне пјесме из збирке Новице Шаулића. – Београд: Народна књига /Београд: граф. пред. Просвета, 1954; 125 стр.
Милија Станић: Први српски устанак, стр. 5–12.

- 64 ДРУШТВО ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ. – *Јужнословенски филолог*, 1953–1954, XX, књ. 1–4, стр. 401–403. Потпис: М.С.
- 65 ИСТОРИЗАМ И ЕСТЕТИЗАМ У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ. – *Књижевност и језик у школи*, I/1954, бр. 1, април, стр. 22–28.
- 66 НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О НАШОЈ КРИТИЦИ. – *Књижевност и језик у школи*, I/1954, бр. 2, мај, стр. 117–118. Потпис: М.С.
- 67 РИЈЕЧ УРЕДНИШТВА. – *Наша домовина*, 1954, бр. 1, март, стр. 1.
- 68 ХИТАР И СРЕБУ ПРЕСКОЧИ. – *Књижевност и језик у школи*, I/1954, бр. 4, јул, стр. 268–269.
Приказ Бадалићевог истонменог чланка у *Летопису Матице српске*, бр. 5/1954.
- 69 НЕКИ ПРОБЛЕМИ НАШЕ КЊИЖЕВНОСТИ. – *Књижевност и језик у школи*, I/1954, бр. 4, јул, стр. 264–265. Потпис: М. С.
Приказ истонменог чланка Пунише Пероваћа у *Нашој стварности*, бр. 5.
- 70 [КАКО ТРЕБА ОБЈАСНИТИ УЛОГУ АНБЕЛА У НАРОДНОЈ ПЕСМИ »УРОШ И МРЊА-ЧЕВИЋИ«]. – *Књижевност и језик у школи*, I/1954, бр. 4, јул, стр. 262–263
- 71 СВЕТОЛИК РАНКОВИЋ: ГОРСКИ ЦАР. – Београд: Рад / Београд: Штамп. Култура, 1954, 293 стр.
Милица Станић: Светолик Ранковић / Предговор, стр. 5–15.
- 72 ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ: ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ. Историческо собитије при свршетку XVII вијека. – Београд: Рад / Суботица: Шт. Југословенских жељезница, 1954; 220 стр.; 170 см.
Библиотека Југословенски писци, 5
Милица Станић: стр. 5–25.
Ибидем. – 1968; О Његошу, 226 стр.; 17 цм
Ибид. – 1972; – 230 стр.; 17 цм
Библиотека Дом и школа.
Ибид. – 5. изд. – 1975, 230 стр.; 17 цм
Ибид. – 6. изд. – 1978, 230 стр.; 17 цм.
- 73 ЈАКОВ ИГЊАТОВИЋ: ВАСА РЕШПЕКТ. – Београд: Рад, 1954; стр. 219; 12"
Милица Станић: Јаков Игњатовић, стр. 5–25.
- 74 ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ, св. за септембар 1954, Нови Сад. – *Књижевност и језик у школи*, I/1954. бр. 5, стр. 349–350.
- 75 ЈОШ О ЊЕГОШЕВОМ СТИХУ »ЧУДНА ПОПА, ЈАДИ ГА НЕ БИЛИ!« – *Наш језик*, 1954, књ. VI, св. 3–4, стр. 116–118.
- 76 ЈЕСУ ЛИ НАШЕ СТАРЕ БИОГРАФИЈЕ НЕОБЈЕКТИВНЕ? – *Књижевност и језик у школи*, 1954, бр. 6, стр. 406–407.
- 77 О ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗМУ И ДРУГИМ САВРЕМЕНИМ ПОЈАВАМА ИДЕЈНЕ ДЕКАДЕНЦИЈЕ. – *Књижевност и језик у школи*, 1954, бр. 6, стр. 412–413. Потпис: М.С.
Приказ Зихерлове књиге.
- 78 АНКЕТА ЛЕТОПИСА МАТИЦЕ СРПСКЕ. – *Књижевност и језик у школи*, 1954, бр. 6, стр. 409.
- 79 ГОДИШЊА СКУПШТИНА ДРУШТВА ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ. – *Књижевност и језик у школи*, 1954, бр. 6, стр. 421–423. Потпис: М.С.А. и М.С.
Заједно са Миодрагом Лалевићем.

1955.

- 80 DONESEM I DONESEM. – *Књижевност и језик у школи*, 1955, бр. 3, стр. 218–220.
- 81 ПИСЦИ КВАРЕ ЈЕЗИК. – *Књижевност и језик у школи*, 1955, бр. 4, стр. 333–334.
Приказ истоимене брошуре Св. Предића, Београд, 1965.
- 82 МИОДРАГ ЛАЛЕВИЋ: НАШ ПРАВОПИС. – *Настава и васпитање*, IV/1955, бр. 6, стр. 379–381.
Приказ.
- 83 САВЕТОВАЊЕ СЛАВИСТА ЈУГОСЛАВИЈЕ. – *Савременик*, 1955, бр. 7–8, јул–август, стр. 187–188. Потпис: М.С.
- 84 РЕКА НАВИРЕ У ВРБАК ИЛИ РЕКА НАВИРЕ У ВРБАКУ? – *Књижевност и језик у школи*, 1955, бр. 5, стр. 391–394.
- 85 ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ. – *Књижевност и језик у школи*, 1955, бр. 6, стр. 427–434.
- 86 [КОМПАРАЦИЈА И МЕТАФОРЕ]. – *Књижевност и језик у школи*, 1955, бр. 7, стр. 520–521.
- 87 СТЕЈАН МИТРОВ ЉУБИША: ПРИЧАЊЕ ВУКА ДОЈЧЕВИЋА. – Београд: Рад, / Београд: Југословенско штампарско предузеће, 1955; стр. 337; 17 см.
Југословенски писци [12]
Милица Станић: Стејан Митров Љубиша, стр. 5 – [13].
- 88 ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ: СЕЉАНКА. Роман. – Београд, Рад, / Београд; Југословенско штампарско предузеће, 1955; стр. 223; 17 см.
Југословенски писци, (књ. 16)
Милица Станић: Јанко Веселиновић, стр. 5–/15/.
- 89 ВИДИЦИ. – *Настава и васпитање*, IV/1955, бр. 10, стр. 596–599.
Одговор М. С. Лалевићу на полемику »Уз оцелу нашег правописа« (Настава и васпитање, бр. 7/1955, стр. 444–446).
- 90 ГРЕБСТИ И ГРЕБАТИ. – *Наш језик*, 1955, књ. VII, св. 1–2, стр. 31–40. Потпис: Ур. [тј. Уредник]
- 91 ПОРЕМЕБАЈИ СЛУХА И ГОВОРА. – *Књижевност и језик у школи*, 1955, бр. 8–9, стр. 615–616.
Приказ часописа за рехабилитацију глувих, наглувих и логопата.

1956.

- 92 ДРУШТВО ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ НР СРБИЈЕ. – *Јужнословенски филолог*, Београд 1955–1956, XXI, књ. 1–4, стр. 264–266. Потпис: М. Ст.
- 93 САВЕТОВАЊЕ СЛАВИСТА ЈУГОСЛАВИЈЕ. – *Јужнословенски филолог*, Београд 1955–1956, XXI, књ. 1–4, стр. 266–270. Потпис: М.С.
- 94 ДР МИЛИВОЈЕ ПАВЛОВИЋ: ПРИМЕРИ ИСТОРИСКОГ РАЗВИТКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА. Научна књига, Београд, 1956. – *Књижевност и језик у школи*, 1956, бр. 2–3, стр. 139–140.
Приказ Павловићеве хрестоматије сх. језика.
- 95 ХРВАТСКОСРПСКО-ФРАНЦУСКИ РЕЧНИК. Новинско-издавачко предузеће Загреб, 1956. – *Књижевност и језик*, 1956, бр. 1–2, стр. 252–254.
Приказ.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

- 95а БИТНИ УСЛОВИ ЗА ПИСАЊЕ УЏБЕНИКА ПОСТОЈЕ. – *Политика*, 1956, бр. 15345, 20. јануар, стр. 7.
- 96 БАСНЕ М. ВУКАСОВИЋА. – *Књижевност и језик*, 1956, бр. 6–7, стр. 285–297.
Приказ.
- 97 ЈЕДНА ВРСТА ИНТЕРПУНКЦИОНИХ МОГУЋНОСТИ. – *Књижевност и језик*, 1956, бр. 8–9, стр. 445–453.
- 98 ПОТПИСАНИ ИЛИ ДОЛЕПОТПИСАНИ? – *Књижевност и језик*, бр. 8–9, стр. 493–496.

1957.

- 99 МОЈ ТИП ЈЕ РАША ПЛАОВИЋ. – *Вечерње новости*, V/1957, бр. 1012, 31. стр. 4.
- 100 ДР АЛЕКСАНДАР БАНОВИЋ. – ПЕДАГОШКО-ПРОСВЕТИТЕЉСКО ДЕЛО ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА, Нолит, Београд 1957. – *Савремена школа*, XII/1957, бр. 1–2, стр. 85–86.
Приказ.
- 101 О НЕКИМ ЈЕЗИЧКИМ ПОСТАВКАМА. – *Настава и васпитање*, VI/1957, бр. 3, стр. 141–147.
- 102 О ЈЕДНОМ ТИПУ ПРИДЕВСКЕ ПРОМЕНЕ. – *Књижевност и језик*, 1957, бр. 3–4, стр. 140–144.
- 103 ЈЕЗИК – ЧАСОПИС ЗА КУЛТУРУ ХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА, бр. 5, 1956. (Лат.). – *Књижевност и језик*, 1957, бр. 3–4, стр. 155–156.
Приказ.
- 104 ПОУЧАВАЊЕ ЈЕЗИКА У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ – *Просвјетни рад* IV/1957, бр. 9, 1. новембра, стр. 4.
- 105 АНТОЛОГИЈА СВЈЕТСКЕ ЛИРИКЕ. (Лат.). – *Књижевност и језик*, 1957, бр. 5–6, стр. 223–227.
Приказ.
106. СЛОБОДАН ЦУНИЋ: »ГЛАДИ«. – *Књижевност и језик*, 1957, бр. 7–8, стр. 303–305.
Приказ.
- 107 СТАЊЕ НАСТАВЕ СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ – *Књижевност и језик*, 1957, бр. 9, стр. 364–372; бр. 1–2/1958, стр. 88–91. Ауторизовао писац.
Наставничке и Бачке библиотеке.
- 108 КОЈИ ОБЛИЦИ ГЛАГОЛА БЕСНЕТИ ИДУ У КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК? – *Политика*, 1957, 5. новембар, стр. 10. Ауторизовао писац.
У рубрици: »Да ли знате?«
- 109 МИЛАН ВУКАСОВИЋ: БАСНЕ. – Београд: Нолит, Београд, штампа Култура, 1957; 133 стр.; 13 x 20,5 цм.
Милија Станић: Басне М. Вукасовића, стр. 5–18.
110. ЦЕК ЛОНДОН: ПУСТОЛОВКА. – Београд: Стожер, Београд штамп. Слободан Јовић, 1957, стр. 200, 14 x 20 цм. (Лат.)
Класична и савремена дела оmlадинске књижевности, књ. 4.
Милија Станић: »Пустоловка« од Цека Лондона, стр. 5–13.
- 111 СЛОЖЕНИЦА ИЛИ ПРОСТА РЕЧНИЦА Савременог књижевног језика, 1957, св. 5, стр. 96–98.

112 ГЛАС У УСКОЧКОМ ГОВОРУ. – *Зборник за филологију и лингвистику*, 1957, I, стр. 153–161.

Резюме.

1958.

113 ШТА ЈЕ ПРАВИЛНО У НАШЕМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ: Донесен или донешен? – *Политика*, 1958, 13. јануара, стр. 10. Ауторизовао писац.

У рубрици »Да ли знате?«

114 ШТА ЈЕ ПРАВИЛНО: »ОН СЕ ЈЕ УПЛАШИО« ИЛИ »ОН ЈЕ СЕ УПЛАШИО«? – *Политика*, 1958, 9. фебруар, стр. 22. Ауторизовао писац.

У рубрици »Да ли знате?«

115 МИЛИВОЈЕ КНЕЖЕВИЋ: »АНТОЛОГИЈА НАРОДНИХ УМТВОРИНА«. – *Књижевност и језик*, 1958, бр. 1–2, стр. 86.

116 ЈЕЗИК (Нова серија, књ. VIII, св. 7–10), часопис за културу хрватског књижевног језика (бр. 2, Загреб, 1957–1958). (Лат.). – *Књижевност и језик*, 1958, бр. 3, стр. 158–159.

117 ГЛЕДАЊЕ НА ЈЕЗИК. – *Настава и васпитање*, VII/1958, бр. 1, стр. 23–27.

Чланак.

118 О КВАНТИТЕТУ ЈЕДНОГ ВОКАЛА ПРЕЗЕНТСКЕ ОСНОВЕ. – *Наш језик*, 1958, књ. IX, св. 1–2, стр. 73–75.

119. УЗ ЧЛАНАК Б. МИЛАНОВИЋА »О ЈЕДНОМ ГЛАГОЛСКОМ ДУБЛЕТУ«. – *Наш језик*, 1958, књ. IX, св. 1–2, стр. 43.

120 ПОВОДОМ ГЕОРГИЈЕВИЋЕВОГ ПРИКАЗА НАШЕ ГРАМАТИКЕ. – *Настава и васпитање*, VII/1958, бр. 3, стр. 195.

Одзив, са др. Радомиром Алексићем, на приказ објављен у *Настави и васпитању*, бр. 11/1958,

121 ПОДРАЖАВАТИ КОГА ИЛИ ПОДРАЖАВАТИ КОМЕ. – *Политика*, 1958, 18. јуна, стр. 10. Ауторизовао писац.

У рубрици »Да ли знате?«

122 О ДУЖИНИ ВОКАЛА И У НАСТАВКУ ИЧКИ. – *Наш језик*, 1958. књ. IX, св. 3–4, стр. 116–119.

123 ШТА ЈЕ ПРАВИЛНО: РАСТЕЊЕ ИЛИ РАШЋЕЊЕ, *Политика*, 1958, 3. септембар, стр. 10.

У рубрици »Да ли знате?«

124 ШТА ЈЕ ПРАВИЛНО: »КРОМПИР СМЕШТАЈУ У ПОДРУМЕ« ИЛИ »КРОМПИР СМЕШТАЈУ У ПОДРУМИМА«. – *Политика*, 1958, 15. септембар, стр. 10.

У рубрици »Да ли знате?«

125 ЈЕЗИК И МИШЉЕЊЕ. – *Просвјетни рад*, V/1958, бр. 16, 15. новембар, стр. 3.

126 ЈЕ ЛИ ПРАВИЛНО РЕЋИ: »РАЗБОЛЕО СЕ НА ПЛУЋИМА?«. – *Политика*, 24. октобар, стр. 10.

У рубрици »Да ли знате?«

127 О ГЛАГОЛУ ПРЕТПОСТАВИТИ. – *Политика*, 1958, 15. новембар, стр. 10.

У рубрици »Да ли знате?«

128 ГЛАС Ј У УСКОЧКОМ ГОВОРУ – *Јужнословенски филолог*, XXIII/1958, књ. 1–4, стр. 221–226.

1959.

- 129 ВЕЛИКИ РЈЕЧНИК СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА. – *Вјесник*, XX/1959, 19. сijeчња, стр. 4.
Интервју.
- 130 КАД СЕ УПОТРЕБЉАВА ЕНКЛИТИКА ЈУ? – *Политика*, 1959, 5. март, стр. 12.
У рубрици «Да ли знате?»
- 131 ШТА СУ ПАРТИКУЛЕ ИЛИ РЕЧЦЕ У НАШЕМ ЈЕЗИКУ? – *Политика*, 1959, 20. март, стр. 10.
У рубрици «Да ли знате?»
- 132 НАШЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ И ФИЛМ. – *Просвјетни рад*, VI/1959, бр. 7, 1. април, стр. 5.
- 133 ЈЕ ЛИ У ДУХУ НАШЕГ ЈЕЗИКА РЕБИ: »КОЛИКО ДУГО ЖИВИШ У БЕОГРАДУ«? – *Политика*, 1959, 5. април, стр. 20.
У рубрици «Да ли знате?»
- 134 ИЗ АКЦЕНТОЛОГИЈЕ. – *Наш језик*, 1959, књ. IX, св. 7–10, стр. 257–164.
- 135 РЕЧНИК СРПСКОХРВАТСКОГ И НАРОДНОГ ЈЕЗИКА. – *Савременик*, 1959, бр. 8–9, стр. 927–931.
- 136 ИДЕОЛОШКА МИМОИЛАЗЕЊА О КЊИЖЕВНОСТИ. – *Књижевност и језик*, 1959, бр. 1–2, стр. 51–54.
- 137 МАРЈАН ЈУРКОВИЋ: НА ПОРУКАМА ТУГЕ И ПОРУКАМА НАДЕ. – *Књижевност и језик*, 1959, бр. 1–2, стр. 75–76.
- 138 ПЕТ ГОДИНА ИЗЛАЖЕЊА ЧАСОПИСА »КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК«. – *Књижевност и језик*, 1959, бр. 1–2, стр. 83–84.
- 139 ПИТАЊЕ АКЦЕНТА У НАШОЈ НАСТАВИ. – *Настава и васпитање*, VIII/1959, бр. 5–6, стр. 309–312.

1960.

- 140 КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНА ЗАЈЕДНИЦА – ЗНАЧАЈАН ФАКТОР У МЕХАНИЗМУ ИЗГРАДЊЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ДРУШТВА. – *Просвјетни рад*, VII/1960, бр. 11, 1. VI, стр. 4–5.
- 141 ВУК И МИ. – *Књижевност и језик*, 1960, бр. 1, стр. 13–15.
- 142 КВАНТИТЕТ ЗАВРШНОГ САМОГЛАСНИКА КОМПАРАТИВА ПРИЛОГА. – *Наш језик*, 1960, књ. X св. 3–6, стр. 149–153.
- 143 АНИЦА ШАУЛИЋ: НОВИЦА ЦЕРОВИЋ. – *Савременик*, 1960, бр. 10, стр. 362–364.
Приказ.
- 144 Како се пишу имена БИЉАКА, ЖИВОТИЊА И СЛ. – *Политика*, 1960, 15 октобар, стр. 14.
У рубрици «Да ли знате?»
- 145 О НЕКИМ НЕАКЦЕНТОВАНИМ ДУЖИНАМА (И КРАТКОБАМА) У УСКОЧКОМ ГОВОРУ. – *Јужнословенски филолошки вестник*, 1960, XXIV књ. стр. 307–319.

1961.

- 146 ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ: БАСНЕ. – Београд: Народна књига / Београд: Штамп. Просвјета, 1961; 117 стр.; 12 x 17 см.
[Кор. Насл.: Доситејево басне]
Милица Станић: Доситеј Обрадовић, стр. 5 –[14].
- 147 НАШ НОВИ ПРАВОПИС. – *Књижевност и језик*, 1961, бр. 1, стр. [1]–2.
- 148 ЗБОРНИК ИСТОРИЈЕ КЊИЖЕВНОСТИ. – *Књижевност и језик*, 1961, бр. 2, стр. 229–230.
Приказ.
- 149 НАШ ЈЕЗИК. – *Књижевност и језик*, 1961, књ. I, бр. 2, стр. 235–236.
Приказ књиге у три свеске (1–2, 3–6. и 7–10).
- 150 ТРЕЋИ КОНГРЕС ЈУГОСЛОВЕНСКИХ СЛАВИСТА. Неки проблеми и запажања. – *Књижевност и језик*, 1961, бр. 4, стр. 401–404.
- 151 ПОВОДОМ ЧЛАНКА проф. др А. КОСТИЋА. – *Наш језик*, 1961, књ. XI св. 3–4, стр. 96–101. Потпис: М. Ст.

1962.

- 152 ЈУГОСЛОВЕНСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ АТЛАСИ. – *Политика*, 1962, 2. децембар, стр. 16.
- 153 О АКЦЕНТУ ВОКАТИВА НЕКИХ ИМЕНИЦА. – *Наш језик*, 1962, књ. XII, св. 3–4, стр. 149–155.
- 154 О САВРЕМЕНОМ ЛИЦУ ГРАМАТИЧКЕ АНАЛИЗЕ. – *Књижевност и језик*, 1962, бр. 3, стр. 229–237.

1963.

- 155 ГРАМАТИКА И МИ. – *Књижевност и језик*, 1962, бр. 1, стр. 55–64.
- 156 ХИМНА ЈЕДНОМ ЈУНАКУ У »ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ«. – *Просвјетни рад*, X/1963, бр. 16, 15. октобар, стр. 5.
- 157 АНИЦА ШАУЛИЋ: АНТОЛОГИЈА НАРОДНИХ ПОСЛОВИЦА И ЗАГОНЕТАКА. – *Књижевност и језик*, 1963, бр. 3, стр. 244–245.
Приказ.
- 158 МАРИЈАН ЈУРКОВИЋ: ВЈЕНЦЕСЛАВ НОВАК [Издавачко предузеће »Рад« Београд, 1962]. – *Књижевност и језик*, 1963, бр. 3, стр. 245–246.
Приказ.
- 159 ЊЕГОШ И НАРОДНА ЕПСКА ПЕСМА. – *Књижевност и језик*, 1963, бр. 4, стр. 12–19.
- 159а НАЗИВИ МЕСТА. – *Политика*, 1963, 11. априла, стр. 16.
У рубрици »Да ли знате?«

1964.

- 160 ЛЕКСИЧКИ ФОНД СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА У ВУКОВО ВРИЈЕМЕ И ДАНАС. – *Просвјетни рад*, XI/1964, бр. 15, 1. октобар, стр. 4–5.



- 161 ДРУШТВЕНИ ЗНАЧАЈ ВУКОВА РАДА НА ЈЕЗИКУ. – *Књижевност и језик* 1964, бр. 4, стр. 28–37
- 162 ЊЕГОШ И НАРОДНА ПЕСМА. – *Рад X-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Цетиње 1963. ГОДИНЕ*. – Цетиње, 1964; стр. 21–26.
Резиме.
- 1965.
- 163 НЕДЕЉКОВИЋЕВ БОРБЕНИ ХУМАНИЗАМ ЊЕГОШЕВ. – *Просвјетни рад*, XII/1965, бр. 1–15. јануар, стр. 7.
- 164 ЗА КОЛИКО СЕ ПОВЕЉАО ЛЕКСИЧКИ ФОНД СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ПОСЛЕДЊИХ 100 ГОДИНА. – *Политика*, 1965, 8. јун, стр. 16.
У рубрици «Да ли знате?»
- 165 ИМА ЛИ НАШИХ РЕЧИ У СТРАНИМ ЈЕЗИЦИМА? – *Политика*, 1965, 12. јун, стр. 16.
У рубрици «Да ли знате?»
- 166 КОЈЕ СЕ ВРСТЕ РЕЧИ НАЈЧЕШЋЕ ЈАВЉАЈУ У НАШЕМ ЈЕЗИКУ? – *Политика* 1965, 20. јун, стр. 22.
У рубрици «Да ли знате?»
- 167 ШТА ЈЕ ФОНЕТИКА А ШТА «ФОНОЛОГИЈА»? – *Политика* 1965, 26. јун, стр. 16.
У рубрици «Да ли знате?»
- 168 ПРИНЦИП НОРМАТИВНОСТИ У ЈЕЗИКУ. – *Политика*, 1965, 12. септембар, стр. 18.
- 169 РИЈЕЧНИК СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА. – *Просвјетни рад*, XII/1965, бр. 16, 15. октобар, стр. 5.
Издање САН, књ. III.
- 170 ШТА ЈЕ ТО ЈЕЗИЧКА НОРМА? – *Политика*, 1965, 10. новембар; стр. 16.
У рубрици «Да ли знате?»
- 171 КОЈИ СУ АКЦЕНТСКИ СИСТЕМИ У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ? – *Политика*, 1965, 16 новембар, стр. 16.
У рубрици «Да ли знате?»
- 172 КОЛИКО ПОЈЕДИНИ ЕВРОПСКИ ЈЕЗИЦИ ИМАЈУ РЕЧИ? – *Политика*, 1965, 11. децембар, стр. 16.
У рубрици «Да ли знате?»
- 173 АКЦЕНТАТ АОРИСТА УСКОЧКОГ ГОВОРА ПРЕМА ВУКОВОМ. – *Зборник са филологију и лингвистику*, VIII/1965, стр. 201–210.
Résumé.
- 1966.
- 174 МИХАИЛО В. ШБЕКИЋ: ПЕСМЕ КРВИ И СЛОБОДЕ. – *Крагујевац: Пишчево издање Крагујевац: Штамп. Никола Николић*, 1966; стр. 172.
Милија Станић: Песникова буна, стр. 7–12.
- 175 МИШЉЕЊЕ О «ПРОСВЈЕТНОМ РАДУ». – *Просвјетни рад*, XIII/1966, бр. 5, 1. март, стр. 2.
- 176 СЕДИМ КУЋИ ИЛИ СЕДИМ КОД КУЋЕ. – *Политика*, 1966, 7. април, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».

- 177 ПИЈЕМ ЧАЈА ИЛИ ЧАЈА. – *Политика*, 1966, 21. април, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 178 БРАНКИЦИН ИЛИ БРАНКИЧИН. – *Политика*, 1966, 5. мај, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 179 DISKUSIJE JUGOSLÁVSKYCH SLAVISTI O PROBLÉMACH SPISOVNĚHO JEZYKA. –
Наша реч, [Прага] бр. 2.
- 180 ВУЧИТЕ–ВУЦИТЕ. – *Политика*, 1966, 19. мај, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 181 НА ВОЋЦИ – НА ВОЋКИ! – *Политика*, 1966, 2. јун, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 182 ДВАНАЈЕСТ ИЛИ ДВАНАЕСТ! – *Политика*, 1966, 16. јун, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 183 ЖИВОМИР МЛАДЕНОВИЋ: »ВУК КАРАЦИЋ И МАТИЦА СРПСКА.« – *Књижевност и
језик*, 1966, бр. 1, стр. 85–86.
- 184 КОЕГЗИСТЕНЦИЈА ЈЕЗИКА. – *НИН*, XVI/1966, бр. 813, 7. август, стр. 9.
- 185 НА ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ. – *Политика*, 1966, 8. септембар, стр. 14. Ауторизо-
вао писац.
У додатку: »Политика за децу«.
- 186 ПЕТ – ПЕТОРИЦА – ПЕТОРО. – *Политика*, 1966, 15. септембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 187 ЧУДИ МЕ – ЧУДИМ СЕ. – *Политика*, 1966, 22. септембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 188 ВИДИО САМ ПЕЛА – ВИДИО САМ ПЕЛЕА! – *Политика*, 1966, 29. септембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 189 ХЕЈ ЖАК! ИЛИ ХЕЈ ЖАЧЕ! – *Политика*, 1966, 6. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 190 НЕ: ОЖЕНИО ДЕВОЈКУ! ВЕЋ: ОЖЕНИО СЕ ДЕВОЈКОМ. – *Политика*, 1966, 13. окто-
бар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 191 КАКО СЕ ПИШУ ПИСМА И ДИЈАЛОЗИ. – *Политика*, 1966, 20. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 192 У ОНОМ ДОБУ НОЋИ – У ОНО ДОБА НОЋИ! – *Политика*, 1966, 27. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 193 НОВИ БЕОГРАД – КОНАЧИШТЕ. – *Вечерње новости*, XIV/1966, 2. новембар, стр. 15.
- 194 ШТАВИШЕ – ЧАК ШТАВИШЕ. – *Политика*, 1966, 3. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 195 ВОЗИМ СЕ У ФИЋИ ИЛИ ВОЗИМ СЕ ФИЋОМ!. – *Политика*, 1966, 10. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 196 ШУСТЕР ИЛИ ОБУЋАР? – *Политика*, 1966, 17. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

- 197 **МОГУЋНО ЈЕ–МОГУЋЕ ЈЕ.** – *Политика*, 1966, 24. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 198 **НЕ: РАДИ БОЛЕСТИ, ВЕЋ: ЗБОГ БОЛЕСТИ.** – *Политика*, 1966, 1. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 199 **МАЛИ МОКРИ ЛУГ ИЛИ СКОПСКА ЦРНА ГОРА.** – *Политика*, 1966, 8. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 200 **ХАЈДЕ ПЕРИЦА, ИЛИ ХАЈДЕ, ПЕРИЦЕ!** – *Политика*, 1966, 15. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 201 **У БИЦИ ИЛИ У БИТКИ?** – *Политика*, 1966, 22. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 202 **ЈА ЋУ ВАС СПАСТИ ИЛИ ЈА ЋУ ВАС СПАСИТИ?** – *Политика*, 1966, 29. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

1967.

- 203 **ПИШИ КАО ШТО ГОВОРИШ!** – *Политика*, 1967, 5. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 204 **СУВ ХЛЕБ ИЛИ СУХ ХЛЕБ?** – *Политика*, 1967, 12. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 205 **НОВ ШЕШИР – НОВИ ШЕШИР.** – *Политика*, 1967, 19. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 206 **ЗАПОСЛЕН ИЛИ ЗАПОШЉЕН?** – *Политика*, 1967, 26. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 207 **СТАР 14 ГОДИНА.** – *Политика*, 1967, 2. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 208 **СОЦИЈАЛИСТИЧКА ФЕДЕРАТИВНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА – СФРЈ: – Политика**, 1967, 9. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 209 **ИЗВИНИО СЕ ДРУГУ КОЈЕМ ЈЕ ИЗВИНУО РУКУ.** – *Политика*, 1967, 16. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 210 **ПРЕХРАМБЕНИ АРТИКЛИ – ЖИВОТНЕ НАМИРНИЦЕ.** – *Политика*, 1967, 23. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 211 **ЧАША – БАША, БАК – ЦАК.** – *Политика*, 1967, 2. март, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 212 **НЕ ГОВОРИТЕ И НЕ ПИШИТЕ: ИНДИВИДУАЛНИ ПОЉОПРИВРЕДНИ ПРОИЗВОБАЧ.** – *Политика*, 1967, 9. март, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 213 **БРАТОВ ИЛИ БРАТОВАЉЕВ?** – *Политика*, 1967, 16. март, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

- 214 ОД СИЛНИХ ВАТАРА ИЛИ ОД СИЛНИХ ВАТРИ! – *Политика*, 1967, 23. март, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 215 »ЈА ТИ САВЕТУЈЕМ« ИЛИ »ЈА ТЕ САВЕТУЈЕМ«? – *Политика*, 1967, 30. март, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 216 ПРЕЛИВАЊЕ ГЛАГОЛСКИХ ЗНАЧЕЊА. – *Просвјетни рад*, XIV/1967, бр. 1–2, 1–15. јануар, стр. 8.
- 217 ПО ПРВИ ПУТ ИЛИ ПРВИ ПУТ? – *Политика*, 1967, 6. април, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 218 ПРАВОПИСНЕ АЛТЕРНАТИВЕ. – *Југословенски спикер*, Београд, 1967, бр. 3, стр. 17–20.
- 219 У СТРАХУ ИЛИ У СТРАХОВИМА? – *Политика*, 1967, 13. април, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 220 ПЕТИ РАЗРЕД, V. РАЗРЕД ИЛИ V РАЗРЕД? – *Политика*, 1967, 20. април, стр. 14
У додатку: »Политика за децу«.
- 221 ГДЕ СИ БИО? – *Политика*, 1967, 27. април, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 222 СПАСИТИ ИЛИ СПАСТИ? – *Политика*, 1967, 4. мај, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 223 СЕРВИСНА СЛУЖБА! – *Политика*, 1967, 11. мај, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 224 УСАГЛАШАВАЊЕ ЖИВОТА С НАУКОМ. – *Просвјетни рад*, XIV/1967, бр. 9–10, 1–15. мај, стр. 5.
- 225 СТВАРАЊЕ ЈЕ НЕОДВОЈИВО ОД ОБЈАВЉИВАЊА. – *Гледишта*, VIII/1967, бр. 5, мај, стр. 715.
- 226 ТУ И ТАМО, ОВДЕ – ОНДЕ. – *Политика*, 1967, 18. мај, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 227 ПЕТ БАКА УЧИ – ПЕТ БАКА УЧЕ. – *Политика*, 1967, 25. мај, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 228 ОБОЈИЦА СУ СТИГЛА, ОБОЈИЦА СУ СТИГЛИ. – *Политика*, 1967, 1. јун, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 229 ПАБЕНИК И МУЧЕНИК. – *Политика*, 1967, 8. јун, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 230 СТОЈИ МУ КАО САЛИВЕНО? – *Политика*, 1967, 15. јун, стр. стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 231 НА КРАЈУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ. – *Политика*, 1967, 15. јун, стр. 14. Потпис: К. Степановић и М. Станић.
У додатку: »Политика за децу«.
- 232 У ЧЕМУ СЕ РАЗЛИКУЈУ ШИПТАРСКИ И АЛБАНСКИ? – *Политика*, 1967, 16. јул, стр. 14.
У рубрици: »Да ли знате«,

- 233 **ВОКАТИВ ВЛАСТИТИХ ИМЕНИЦА ТИПА МИЛИЦА И РАДОЈИЦА.** – *Књижевност и језик*, 1967, бр. 1–2 стр, 96–102.
- 234 **КАД ЈЕ А. МРАЗОВИЋ ИЗДАО СВОЈУ »СЛОВЕНСКУ ГРАМАТИКУ«?** – *Политика*, 1967, 27. јул, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 235 **НА ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ.** – *Политика*, 1967, 7. септембар, стр. 14. Потпис: К. Степановић и М. Станић.
У додатку: »Политика за децу«.
- 236 **БОВЕК ИЛИ ЧОВЕК.** – *Политика*, 1967, 14 септембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 237 **НА ДРИНИ БУПРИЈА.** – *Политика*, 1967, 21. септембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 238 **ГРИП ИЛИ ГРИПА.** – *Политика*, 1967, 28. септембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 239 **ЈАК – ЈАЧИ – НАЈЈАЧИ.** – *Политика*, 1967, 5. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 240 **БОР – МАШИНА – БУШИЛИЦА!** – *Политика*, 1967, 12. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 241 **БРОЈНО – БРОЈЧАНО.** – *Политика*, 1967, 19. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 242 **ГДЕ ГОД СТИГНЕШ, ТУ ДРВО ПОСАДИ!** – *Политика*, 1967, 26. октобар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 243 **ИЗДРЖАВАТИ–УЗДРЖАВАТИ.** – *Политика*, 1967, 26. октобар, стр. 14. Потпис: М.С.
У додатку: »Политика за децу«.
- 244 **КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК И АГРО–ТЕРМИНОЛОГИЈА.** – *Просвјетни рад*, XVI/1967, бр. 17. 1. новембар, стр. 4–5.
- 245 **ОН СЕ ЗОВЕ ПЕТАР.** – *Политика*, 1967, 2. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 246 **ДОВРШАВАЈУ ИЛИ ДОВРШУЈУ.** – *Политика*, 1967, 9. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 247 **О АКЦЕНТУ ВОКАТИВА ИМЕНИЦА ТИПА ЈУНАК И ДР.** – *Филологија*, 1967, бр. 5. стр. 137–167. (Лат.)
- 248 **НИ ОКО ШТА ИЛИ ОКО НИШТА?** – *Политика*, 1967, 16. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 249 **СИМОН СИЊОРЕ.** – *Политика*, 1967, 23. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 250 **ОДГОВОРИ ЧИТАОЦИМА.** – *Политика*, 1967, 23. новембар, стр. 14. Потпис: М.С.
У додатку: »Политика за децу«.
- 251 **ПРЕХРАМБЕНИ АРТИКЛИ – ЖИВОТНЕ НАМИРНИЦЕ.** – *Политика*, 1967; 7. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

- 252 СТРАНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1967, 14. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политка за децу«.
- 253 СКОПЈЕ – СКОПЉЕ. – *Политика*, 1967, 21. децембар, стр. 14
У додатку: »Политка за децу«.
- 254 ОБАВЉАЈУ РАД – РАДЕ! – *Политика*, 1967, 28. децембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

1968.

- 255 ОБЕШЕНИ ЈЕЗИК. – *Политика*, 1968, 4. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 256 ДАНАС ИЗЈУТРА – ЈУТРОС. – *Политика*, 1968, 11. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 257 ОШТЕТА – ОДШТЕТА. – *Политика*, 1968, 25. јануар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

1968.

- 258 ПОМОГНИ ИЛИ ПОМОЗИ. – *Политика*, 1. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 259 СЕДАМ БРАТА – СЕДМОРО БРАЋЕ. – *Политика*, 1968, 8. фебруар, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 260 ПОТРОШАЧ – КУПАЦ. *Политика*, 1968, 15. фебруар, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 261 ВОЗИТИ – ШОФИРАТИ. *Политика*, 1968, 22. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 262 ЦЕНА КАФЕ ИЛИ ЦЕНА КАФИ? – *Политика*, 1968, 22. фебруар, стр. 14. Потпис: М. С.
У додатку: »Политика за децу«.
- 263 МИЛОШУ – МИЛОШЕ. – *Политика*, 1968, 29. фебруар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 264 РЕДАК ЗВЕР – РЕТКА ЗВЕР. – *Политика*, 1968, 7. март, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 265 НАПИС – НАТПИС. – *Политика*, 1968, 14. март, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 266 РАДОИЦА – РАДОЈИЦА. – *Политика*, 1968, 21. март, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 267 ПРАЗАН ЈЕЗИК. – *Политика*, 1968, 28. март, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 268 ПОПРИМИТИ – ПРИМИТИ. – *Политика*, 1968, 4. април, стр. 14
У додатку: »Политика за децу«.
- 269 ИЗВЕЗЕН – ИЗВЕЖЕН. – *Политика*, 1968, 11. април, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.

- 270 ЦРПИТИ – ЦРПЕТИ – ЦРПСТИ. – *Политика*, 1968, 18. април, стр. 16.
У додатку: «Политика за децу».
- 271 СВЕДОЦБА СИРОМАШТВА НАШЕГ ЈЕЗИКА. – *Свет*, бр. 600, 20. април, стр. 6.
Интервју о језику
- 272 ДАТИ ОБАВЕЗУ – ОБАВЕЗАТИ СЕ. – *Политика*, 1968, 25. април, стр. 16.
У додатку: «Политика за децу».
- 273 КЕВА – МАЈКА. – *Политика*, 1968, 9. мај, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 274 ОБНОБ – НОБУ. – *Политика*, 1968, 16. мај, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 275 ПРОРАДИТИ. – *Политика*, 1968, 23. мај, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 276 НЕУХВАТАЉИВ – НЕУХВАТИВ. – *Политика*, 1968, 30. мај, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 277 ШТА ЈЕ БОСАНЧИЦА? – *Политика*, 1968, 4. јун, стр. 18.
У рубрици: «Да ли знате?»
- 278 ДВОСМИСЛЕНОСТ. – *Политика*, 1968, 6. јун, стр. 16.
У додатку: «Политика за децу».
- 279 НА КРАЈУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ. – *Политика*, 1968, 13. јун, стр. 14. Потпис: К. Степановић и М. Станић.
У додатку: «Политика за децу».
- 280 НА ПРАГУ НОВЕ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ. – *Политика*, 1968, 12. септембар, стр. 14. Потпис: К. Степановић и М. Станић.
У додатку: «Политика за децу».
- 281 БОВЕК ИЛИ ЧОВЕК. – *Политика*, 1968, 19. септембар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 282 ЗА МЕНЕ – ЗА МЕ. – *Политика*, 1968, 26. септембар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 283 У ПУШКИ ИЛИ У ПУШЦИ. – *Политика*, 1968, 3. октобар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 284 АНГРО – НА ВЕЛИКО. – *Политика*, 1968, 10. октобар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 285 ВО – ВОЛ. *Политика*, 1968, 17. октобар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 286 КО БИЛО – БИЛО КО. – *Политика*, 1968, 24. октобар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 287 НЕ: РАДИ БОЛЕСТИ, ВЕЋ: ЗБОГ БОЛЕСТИ. – *Политика*, 1968, 31. октобар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».
- 288 ВОДИТИ РАЗГОВОР – РАЗГОВАРАТИ. – *Политика*, 1968, 7. новембар, стр. 14.
У додатку: «Политика за децу».

- 289 НОВ ШЕШИР – НОВИ ШЕШИР. – *Политика*, 1968, 14. новембар, стр. 14.
У додатку: »Политика за децу«.
- 290 ХЕЈ ЖАК! ИЛИ ХЕЈ, ЖАЧЕ! – *Политика*, 1968, 21. новембар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 291 НЕ: ОЖЕНИО ДЕВОЈКУ, ВЕЋ: ОЖЕНИО СЕ ДЕВОЈКОМ. – *Политика*, 1968, 5. децембар, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 292 У ОНОМ ДОБУ НОГИ – У ОНО ДОБА НОЋИ! – *Политика*, 1968, 12. децембар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 293 ВОЗИМ СЕ У ФИБИ ИЛИ ВОЗИМ СЕ У ФИБИ. – *Политика*, 1968, 19. децембар, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 294 ХАЈДЕ, ПЕРИЦА, ИЛИ ХАЈДЕ, ПЕРИЦЕ. – *Политика*, 1968, 26. децембар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.

1969.

- 295 У БИТЦИ, ИЛИ: У БИТКИ? – *Политика*, 1969, 9. јануар, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 296 СУВ ХЛЕБ, ИЛИ СУХ ХЛЕБ. – *Политика*, 1969, 16. јануар, стр. 16.
У додатку: »Политика за децу«.
- 297 НАУКА О ЈЕЗИКУ И ДОГМАТИЗАМ. – *Књижевност и језик*, 1969, бр. 3, стр. 236–245.
- 298 Др Миливој Павловић: ПРОБЛЕМ И ПРИНЦИПИ СТИЛИСТИКЕ, Београд, 1969, стр. 287. – *Књижевност и језик*, 1969, бр. 3, стр. 310–312.
Приказ.
- 299 ЈА БУ ВАС СПАСТИ, ИЛИ: ЈА БУ ВАС СПАСИТИ. – *Политика*, 1969, 6. фебруар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 300 ЗАПОСЛЕН ИЛИ ЗАПОШЉЕН? – *Политика*, 1969, 13. фебруар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 301 ИЗВИНИО СЕ ДРУГУ КОЈЕМ ЈЕ ИЗВИНУО РУКУ. – *Политика*, 1969, 20. фебруар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 302 ПО ПРВИ ПУТ ИЛИ ПРВИ ПУТ. – *Политика*, 1969, 27. фебруар, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 303 НИ ОКО ШТА ИЛИ ОКО НИШТА. – *Политика*, 1969, 6. март, стр. 20.
У додатку: »Политика за децу«.
- 304 ДОВРШАВАЈУ ИЛИ ДОВРШУЈУ. – *Политика*, 1969, 13. март, стр. 30.
У додатку: »Политика за децу«.
- 305 ПОРУКА ИСТОРИЈЕ. – *Одјек*. XXII/1969, бр. 6, стр. 4.
- 306 СИМОН СИЊОРЕ. – *Политика*, 1969, 27. март, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 307 СТОЈИ МУ КАО САЛИВЕНО. – *Политика*, 1969, 3. април, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.

- 308 **Скраћенице.** – *Политика*, 1969, 10. април, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 309 **ОБЕШЕНИ ЈЕЗИК.** – *Политика*, 1969, 17. април, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 310 **БРАТОВ ИЛИ БРАТОВЉЕВ.** — *Политика*, 1969., 8. мај, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 311 **ЈАК – ЈАЧИ– НАЈЈАЧИ.** – *Политика*, 1969, 15. мај, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 312 **ОД СИЛНИХ ВАТАРА ИЛИ ОД СИЛНИХ ВАТРИ.** – *Политика*, 1969, 22. мај, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 313 **ПЕТ – ПЕТОРИЦА – ПЕТОРО.** – *Политика*, 1969, 29. мај, стр. 18.
У додатку: Политика за децу«.
- 314 **ЧУДИ – ЧУДИМ СЕ!** – *Политика*, 1969, 5. јун, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 315 **ПИШИ КАО ШТО ГОВОРИШ.** – *Политика*, 1969, 12. јун, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.
- 316 **НА КРАЈУ ЦИКЛУСА »РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ«.** – *Политика*, 1969, 19. јун, стр. 18. По-
тпис: К. Степановић и М. Станић.
У додатку: »Политика за децу«.
- 317 **ЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ У ПОСЛЕДЊЕМ ЗАДАТКУ.** – *Политика*, 1969, 19. јун, стр. 18.
У додатку: »Политика за децу«.

1969/7.

- 318 **МЕСЕЦ.** – *Најлепше бајке и приче*, 1. коло, 1. св. – Београд: НИП Борба (S.a.), стр. 14.
(Ђир и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 319 **ДРВО.** – *Најлепше бајке и приче*, 1. коло, 1. св. – Београд: НИП Борба, (S.a.), стр. 28. (Ђир
и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 320 **ЗАБОЛЕО ГА ЗУБ.** – *Најлепше бајке и приче*, 1. коло, 1. св. – Београд: НИП Борба, (S.a.),
стр. 12 (Ђир и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 321 **ПЕТАР.** – *Најлепше бајке и приче*, Београд: НИП Борба, 1. коло, 1 св. (S. а), стр. 28. –
(Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 322 **Лопта.** – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 2. коло, 2. св. (S. а), стр. 14, –
(Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 323 **БРАТ.** – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба 2. коло, 2. св., (S. а), стр. 23. –
(Ђир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 324 **НЕ БИ.** – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 2. коло, 1. св., (S. а), стр. 14.
– (Ђир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.

- 325 УЗ ПУТ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 2. коло, 1. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 326 НАВОДНИЦИ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 3. коло, 1. св., (S. а), стр. 12. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 327 НАВРХ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 3. коло, 1. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 328 ЗЕМЉАЦИ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 3. коло, 2. св., (S. а), стр. 14. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 329 ПРОЛЕЃНИ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 3. коло, 2. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 330 ТАЛАСИЋ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 4. коло, 1. св., (S. а), стр. 14. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 331 ЖИВЕО. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 4. коло, 1. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 332 КОКИЦА. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 4. коло, 2. св., (S. а), стр. 14. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 333 ЗАРЕЗ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 4. коло, 2. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 334 СУДАН–СУДАНАЦ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 1. св., (S. а), 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 335 ЧОВЕК. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 1. св., (S. а), стр. 16. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 336 МАЛО ЛИЦЕ – ЛИШЃЕ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 2. св., (S. а), стр. 12. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 337 ДОВИКНУТИ. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 2. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 338 БИСМО. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 1. св., (S. а), стр. 10. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 339 ЈЕДНООКА. – *Најлешне бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 1. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.

- 400 УПИТНИК. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 2. св., (S. а), стр. 14. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 401 ТАЧКА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 2. св., (S. а), стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 402 ЗЕМЉА – МЕСЕЦ – СУНЦЕ – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 1. св., стр. 14. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 403 АШВИЛИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 1. св., стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 404 ДР. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 2. св., стр. 18. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 405 СЕВЕР. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 2. св., стр. 28. (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 406 ВРСТЕ РЕЧИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 1. св., стр. 16. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 407 ИМЕНИЦЕ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 1. св., стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 408 ПРИДЕВИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 1. св., стр. 18. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 409 ГЛАГОЛИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 2. св., стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 410 ЗАМЕНИЦЕ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 1. св., стр. 16. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 411 БРОЈЕВИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 1. св., стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 412 ПРИЛОЗИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 2. св., стр. 14. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 413 ПРЕДЛОЗИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 2. св., стр. 28. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 414 ВЕЗНИЦИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 10. коло, 1. св., стр. 16. – (Ђир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.

- 415 БЕЈАШЕ – БИЈАШЕ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 10. коло, 1. св., стр. 26. – (Бир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 416 СКАНДИНАВИЈА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд, НИП Борба, 10. коло, 1. св., стр. 25. – (Бир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 417 РАЗОЧАРЕЊЕ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 16.
Библиотека: »Жар-птица«.
- 418 ФРАНЦ БЕВК. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 15.
Библиотека: »Жар-птица«.
- 419 АУСТРАЛИЈА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: – НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 25.
Библиотека »Жар-птица«.
- 420 УЗВИЦИ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 26.
Библиотека: »Жар-птица«.
- 421 УСКОЧКА ТОПОНОМАСТИКА. – *Onomastica jugoslavica*, [Ljubljana], 1, str. 66–77
- 422 И. В. Абрузова, П. А. Димитриев и Н. И. Сокољ: СЕРБОХОРВАТСКИ ЈАЗИК, Лењинград, 1965, стр. 291. – *Јужнословенски филолог*, 1968–1969, књ. XXVII, св. 3–4, стр. 531–540.
Приказ.
- 423 НАУКА О ЈЕЗИКУ I DOGMATIZAM. – *Књижевност и језик*; 1969, бр. 3, стр. 236–245.
- 424 РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ. – *Политика експрес*, 1969, 19. октобра, стр. 11.
У рубрици »Бачка страна«.
- 425 ВРСТЕ ИМЕНИЦА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 1. коло, 1. св., стр. 9. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 426 МНОЖИНА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 1. коло, св. 1, стр. 29. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 427 ГЛАВНИЦА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 1. коло, 2. св., стр. 20. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 428 МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 1. коло, 2. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 429 ОДВОЈЕНО И САСТАВЉЕНО ПИСАЊЕ РЕЧИ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, св. 2, стр. 16. (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 430 РЕЧИ ОДМИЛА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, св. 2, стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.

- 430а ПРЕДСЕДНИК ИЛИ ПРЕТСЕДНИК. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 14. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 430б СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК - *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, 1. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 431 ЦРТА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 3. коло, 2. св., стр. 6. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 432 ИВИН И ИВОВ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 3. коло, 1. св., стр. 26. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 433 МИ БИСМО СЕ ИГРАЛИ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 3. коло, 2. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 434 ЛИЈЕЧНИК – ЛЕКАР. - *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 3. коло, св. 2, стр. 26. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 435 ПЕТ СТОТИНА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 4. коло, св. 1, стр. 18. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 436 О МАЗГИ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, коло 4, 1. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 437 УМИЈ СЕ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 4. коло, 2. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 438 БЕЛА РУЖА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 4. коло, св. 1, стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 439 АКЦЕНАТСКИ ОДНОС ИЗМЕЂУ ВУКОВА ЈЕЗИКА И УСКОЧКОГ ГОВОРА. – *Годишњак педагошке школе у Никшићу*, 1969, стр. 103–117.
Résumé.
- 440 ДР Миливој Павловић: ПРОБЛЕМИ И ПРИНЦИПИ СТИЛИСТИКЕ Београд, Научно дело 1969. – *Култура*, 1969, бр. 7, стр. 191–197.
Приказ.

1970.

- 441 КЛАСИЦИ МАРКСИЗМА О ЈЕЗИКУ . – *Политика*, 1970, 9. мај, стр. 12.
- 442 МАРКС, ЕНГЕЛС И ЛЕЊИН О ЈЕЗИКУ. – *Просејетни рад*, XX/1970, бр. 11, 1. VI, стр. 7.
- 443 СЕЂАЊЕ – ДВА НА БОШКА БОШКОВИЋА. – *Сто година друге београдске гимназије (1870–1970)* – Београд, 1970, стр. 355–360.
- 444 ЈЕЗИЧКЕ МОГУЋНОСТИ. – *Просејетни рад*, XX/1970, бр. 18, 15. XI, стр. 8.

- 445 УЧИНИ МУ СЕ НАЈЛЕПШИМ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 1. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 446 ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 1. св., стр. 11. – (Бир. и Лат.)
Библиотека: »Жар-птица«.
- 447 СОВЈЕТСКИ САВЕЗ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 1. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 448 КУЋА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 1. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 449 ПУТЕЉАК. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 2. св., стр. 10. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 450 УЧИНИ МУ СЕ НАЈЛЕПШИМ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 2. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 451 ФРАНЦУСКА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 2. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 452 КБИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 5. коло, 2. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 453 ПРОПУПАТИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 1. св., стр. 14. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 454 КО И ТКО. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 1. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 455 ЈАСТУК – ЈАСТУЦИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 2. св., стр. 17. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 456 БОСА И БОСО. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 6. коло, 2. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 457 ДВАДЕСЕТ ДРУГИ ДАН. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 1. св., стр. 16. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 458 РЕД РЕЧЕНИЦА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 1. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 459 ПШЕНИЦА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 2. св., стр. 16. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.

- 460 ЧЕКАЌУ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 7. коло, 2. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 461 НЕ: МНОГО ЗАБЕЛЕШКИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 1. св., стр. 14. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 462 МЛАДОШЋУ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 1. св., стр. 28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 463 ОДЛЕТЕШЕ ГОЛУБОВИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 1. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 464 САШИЈ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 8. коло, 2. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 465 БАЃА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 2. св., стр. 16. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 466 ПЕВАЈУЃИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 1. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 467 НАРУКУ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 2. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 468 ОЖЕНИТИ СЕ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 9. коло, 2. св., стр. 12. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 469 МИШИЃ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 10. коло, 1. св., стр. 18. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 469а ПЛЕМИЃКИ. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 14. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 470 МАБАРСКА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 10. коло, 1. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 471 ПОЉСКА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 13. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 472 ТУКЛИ СУ СЕ МАЧЕВИМА. – *Најлепше бајке и приче.* – Београд: НИП Борба, 10. коло, 2. св., стр. 27. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.

1971.

- 473 ЈЕЗИК НЕ ТРЕБА ДА РАЗДВАЈА. – *Ударне новости, 1971, 8. јануара, стр. 11.*

Интервју.

NACIONALNA
REPUBLIKAN
CRNE GORE
ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

- 474 НЕ САМО НОВАЦ, ВЕБ И РАД. – *Борба*, XLIX/1971, бр. 71, 15. III, стр. 7.
У рубрици «Трибина».
- 475 ПАРАТАКСИЧКО–ХИПОКОРИСТИЧКА СТРУКТУРА РЕЧЕНИЦЕ НАШЕГ ЈЕЗИКА. – *Књижевност и језик*, 1971, бр. 3–4, стр. 81–87.
- 476 КЛАСИЦИ МАРКСИЗМА О ЈЕЗИКУ. – *Књижевност и језик*, 1971, бр. 3–4, стр. 95–97.
Приказ књиге »О језику« Мирка Чанадоновића.

1971/72.

- 477 ГРУЗИЈА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, 1. св., стр. 27–28.
– (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 478 РЕЧЕНИЧНИ ОБРТИ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, 1. св., стр. 29–30. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 479 ШУКРИЈА ПАНЦО. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, 2. св., стр. 12–13. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 480 СНЕГ – СНИЈЕГ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, 2. св., стр. 14–15. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 481 ДРАГАН ЛУКИЋ. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. кола, 2. св., стр. 27–28. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.
- 482 ПИСАЊЕ БРОЈЕВА И НАЗИВА АУТОМОБИЛА. – *Најлепше бајке и приче*. – Београд: НИП Борба, 2. коло, 2. св., стр. 29–30. – (Бир. и Лат.)
Библиотека »Жар-птица«.

1972.

- 483 ПРИКАЗИВАЊЕ ЗЛОЧИНА – ХУМАНО ИЛИ АНТИЉУДСКО? – *Борба*, XL/1972, бр. 41, 12. II, стр. 12.
У рубрици »Трибина«.
- 484 КАКО ЧИТАТИ КЊИЖЕВНО ДЕЛО. Култура књижевног језика. – *Венац*, I/1972, бр. 2, стр. 55–57.
- 485 Радојица Вукићевић: Поема борби и раду посвећена јубилеју наше револуције 1941–1971. – Београд: Клуб РВИЈ / Београд: САВРЕМЕНА АДМИНИСТРАЦИЈА, ГРАФ. ПОГОН »Бранко Боновић« 1973; 73 стр.
Осврт [поговор] на стр. (71)–(73)
- 486 БОСАНСКОХЕРЦЕГОВАЧКИ »Правописни приручник«. – *Наш језик*, 1972, књ. XIX, св. 1, стр. 53–64

1973.

- 487 ЕП О НАШЕМ ВРЕМЕНУ. – *Борба*, 1973, 28. април, стр. 8. Потпис: М. С.
- 488 РАЗЛОЗИ НЕЗАДОВОЉСТВА. – *Палатика*, 1973, 21. јул, стр. 14.
Поводом разговора о језику на телевизији.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

- 489 СПИКЕР НЕ СМЕ ДА »ПЕВА«. – *ТВ и радио ревија*, 1973, 26. X, стр. 24.
Анкета.
- 490 ПОРЕКЛО ГЛАСА Б У РЕЧИМА УВАТИ, КОБИ И СЛ. – *Јужнословенски филолог*, 1973, књ. XXX, св. 1–2, стр. 605–609.
- 491 ЧИТАНКА ЗА I–IV РАЗРЕД СРЕДЊИХ СТРУЧНИХ ШКОЛА. – *Књижевност и језик*, 1973, бр. 3–4, стр. 122–126.
Приказ читанке групе аутора (Стојадин Стојадновић и др.)
- 491а ЈЕДАН ПРИЈЕДЛОГ ЗА ТЕОРИЈСКО РАЗМАТРАЊЕ. – *Просвјетни рад*, XXIII/1973, бр. 13, 1. IX, стр. 7.

1974.

- 492 СРОДНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1974, 31. јануар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 493 НИЈЕ–НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 6. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 494 СЛАГАЊЕ РЕЧИ (КОНГРУЕНЦИЈА). – *Политика*, 14. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 495 ВОДИТИ РАЗГОВОР ИЛИ РАЗГОВАРАТИ? – *Политика*, 1974, 21. фебруар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 496 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 15. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 497 СТРИБИ И ЗАСУКАТИ. – *Политика*, 1974, 28. фебруар, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 498 ЛЕЊИН И НАУКА. – *Просвјетни рад*, XXIV/1974, бр. 5, 1. III, стр. 6.
- 499 СЛОВЕНСКИ ИНСТРУМЕНТАЛ. – *Политика*, 1974, 7. март, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 500 НИЈЕ–НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 8. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 501 ПОЧНИМО С РАДОМ. – *Политика*, 1974, 14. март, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 502 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 15. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 503 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 22. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 504 ПРИЧА О ВЕТРОВИМА. – *Политика*, 1974, 28. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 505 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 29. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 506 ЧЕКАЋУ ТЕ ДОК НЕ ДОБЕШ. – *Политика*, 1974, 4. април, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.

- 507 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 5. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 508 О СРОДСТВУ. – *Политика*, 1974, 11. април, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 509 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 12. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 509а НАЗИВИ ЗА КУЋУ. – *Политика*, 18. април, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 510 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 19. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 511 СЕДАМ БРАТА – СЕДМОРО БРАЂЕ. – *Политика*, 1974, 25. април, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 512 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 26. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 513 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 3. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 514 ШУСТЕР ИЛИ ОБУЋАР? – *Политика*, 1974, 9. мај, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 515 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 10. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 516 УЛИЧНИ ЈЕЗИК. – *Политика*, 1974, 16. мај, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 517 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 17. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 518 ЈУН И ЈУНИ. – *Политика*, 1974, 23. мај, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 519 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 24. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 520 МИЛОШУ – МИЛОШЕ. – *Политика* 1974, 30. мај, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 521 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 31. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 522 ПЕТИ ПАДЕЖ. – *Политика*, 1974, 6. јун, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 523 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 7. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 524 КОЛЕБА – КОЛИБА. – *Политика*, 1974, 13. јун, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 525 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 14. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.

- 526 НЕШТО О ИМЕНИМА И ХИПОКОРИСТИЦИМА У УСКОЧКОМ ГОВОРУ. – *Onomastica jugoslavica*, бр. 3–4, Загреб, 1973–1974, стр. 153–160.
- 537 РЕДАК ЗВЕР – РЕТКА ЗВЕР. – *Политика*, 1974, 20. јун, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 538 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 21. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 539 ИДЕЈНА ОПРЕДИЈЕЉЕНОСТ У НАУЦИ НА ОСНОВУ ПЛАТФОРМЕ ДЕСЕТОГ КОНГРЕСА. – *Просвјетни рад*, XXIV/1974, бр. 12, стр. 9.
- 540 ЈЕЗИЧКЕ ОБЛАСТИ. – *Политика*, 1974, 5. септембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 541 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 6. септембар, стр. 11.
У рубрици »Бачка страна«.
- 542 ЊЕГОШЕВИ СТИХОВИ О БРАТСТВУ И ЈЕДИНСТВУ. – *Политика*, 1974, 12. септембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 543 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 13. септембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 544 КАКО СЕ ПИШЕ НАЗИВ НАШЕ ДРЖАВЕ. – *Политика*, 1974, 19. септембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 545 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 20. септембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 546 КАКО НАСТАЈУ РЕЧИ? – *Политика*, 1974, 26. септембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 547 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 27. септембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 548 ПОСТАНАК АЗБУКЕ. – *Политика*, 1974, 3. октобар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 549 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 4. октобар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 550 КО ЈЕ БИО ВУК КАРАЦИБ? – *Политика*, 1974, 10. октобар, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 551 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 11. октобар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 552 ЛЕЊИН О ЈЕЗИКУ. – *Политика*, 1974, 17. октобар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 553 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 18. октобар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 554 О ЈЕЗИКУ, РОДЕ, ДА ТИ ПОЈЕМ. – *Политика*, 1974, 24. октобар, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 555 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 25. октобар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.

- 556 УЖИЧКА РЕПУБЛИКА. – *Политика*, 1974, 31. октобар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 557 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 1. новембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 558 ХИТЛЕНИ ЈЕЗИК. – *Политика*, 1974, 7. новембар, стр. 20.
У додатку »ПОЛИТИКА ЗА ДЕЦУ«.
- 559 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 8. новембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 560 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 15. новембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 561 ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ. – *Политика*, 1974, 14. новембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 562 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 22. новембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 563 ТИТОВО УЖИЦЕ. – *Политика*, 1974, 5. децембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 564 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 6. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 565 ПИСАЊЕ ПРИСВОЈНИХ РЕЧИ. – *Политика*, 1974, 12. децембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 566 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 13. децембар, стр. 20.
У рубрици »Бачка страна«.
- 567 ОДЕЛЕЊЕ ИЛИ ОДЕЉЕЊЕ. – *Политика*, 1974, 19. децембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 568 РАДИО И РАДИО–ПРИЈЕМНИК. – *Политика*, 1974, 26. децембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 569 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1974, 27. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.

1975.

- 570 НАЗИВИ СТАНОВНИКА ГРАДОВА. – *Политика*, 1975, 9. јануар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 571 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 10. јануар, стр. 18.
У рубрици »Бачка страна«.
- 572 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 17. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 573 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 31. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 574 ЈЕДИНСТВО ЈЕЗИКА И МИШЛЕНИЈА. – *Политика експрес*, 1975, 3. фебруар, стр. 10.
Интервју водила Марија Кирић.

- 575 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 24. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 576 БОДЉИКАВА ГРАНА ЈЕЗИКА. – *Политика експрес*, 1975, 4. фебруар, стр. 12.
Интервју о шатровачком језику водила Марија Кирић.
- 577 ЈА ЖИВИМ У ЈУГОСЛАВИЈИ. – *Политика*, 1975, 6. фебруар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 578 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 14. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 579 СОЦИЈАЛИСТИЧКА ФЕДЕРАТИВНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА. – *Политика*, 1975, 13. фебруар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 580 ВОЈНИ ОБВЕЗНИК. – *Политика*, 1975, 20. фебруар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 581 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 21. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 582 МАРКСИЗАМ – ЛЕЊИНИЗАМ. – *Политика*, 1975, 27. фебруар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 583 ЗОРКИ ИЛИ ЗОРЦИ. – *Политика*, 1975, 6. март, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 584 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 21. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 585 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 28. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 586 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 7. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 587 ДВОСМИСЛЕНИ ИЗРАЗИ. – *Политика*, 1975, 13. март, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 588 ПИСАЊЕ ПРЕЗИМЕНА. – *Политика*, 1975, 20. март, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 589 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 21. март, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 590 ПЕТРОВАЦ НА МЛАВИ. – *Политика*, 1975, 27. март, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 591 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 28. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 592 СКРАЂИВАЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1975, 3. април, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 593 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 4. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 594 БУРА ДАНИЧИЋ. – *Политика*, 1975, 10. април, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.

- 595 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 11. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 596 ГРАБАНИ БЕОГРАДА. – *Политика*, 1975, 17. април, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 597 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 18. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 598 ВАТРОСЛАВ ЈАГИЋ. – *Политика*, 1975, 24. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 599 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 25. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 600 ДАН ПОБЕДЕ. – *Политика*, 1975, 8. мај, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 601 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 9. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 602 НУШИЋЕВ ДР. – *Политика*, 1975, 15. мај, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 603 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 16. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 604 БЕОГРАДЕ, МОЈ БЕЛИ ЛАБУДЕ! – *Политика*, 1975, 22. мај, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 605 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 23. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 606 ЈЕРНЕЈ КОПИТАР. – *Политика*, 1975, 29. мај, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 607 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 30. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 608 ОПШТЕ И СТВАРНО ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1975, 5. јун, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 609 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 6. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 610 НАУЧНИЦИ И КЊИЖЕВНИЦИ О ДАНИЧИГУ. – *Наш језик*, књ. XXI, св. 3, стр. 137–140.
- 611 АКЦЕНАТ ПРЕЗИМЕНА НА – ОВИЋ (–ЕВИЋ) СА ДВОСЛОЖНОМ ИЛИ ВИШЕСЛОЖНОМ ОСНОВОМ. – *Наш језик*, књ. XXI, св. 3, стр. 172–183.
- 612 АКЦЕНАТ ПРЕЗИМЕНА типа Јовановић. – *Ономастица југославица*, 1975, бр. 5, стр. 119–129.
Резиме.
- 613 РАСПУСТ ИЛИ ФЕРИЈЕ. – *Политика*, 1975, 12. јун, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 614 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 13. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.

- 615 ПИСАЊЕ ПИСАМА И РАЗАГЛЕДНИЦА. – *Политика*, 1975, 19. јун, стр. 19.
У додатку «Политика за децу».
- 616 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 20. јун, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 617 КОНТИНУИТЕТ И ПРОМЕНЕ У ЈЕЗИКУ. – *Споменица Више педагошке школе – Педагошке академије, 1947–1972. – Никшић, 1975. Зборник радова, бр. 3, стр. 75–78.*
- 618 ИПАК МАГБЕТ. – *Политика експрес*, 1975, 13. јул, стр. 10.
- 619 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 5. септембар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 620 ВАЖНОСТ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1975, 11. септембар, стр. 17.
У додатку «Политика за децу».
- 621 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 12. септембар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 622 СТРАНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1975, 18. септембар, стр. 17.
У додатку «Политика за децу».
- 623 ЧУВАЈТЕ СЕ ДВОСМИСЛИЦА! – *Политика*, 1975, 25. септембар, стр. 17.
У додатку «Политика за децу».
- 624 РАЗВИТАК ЈЕЗИКА – *Политика*, 1975, 2. октобар, стр. 20.
У додатку «Политика за децу».
- 625 ОД МАЛОГ БИВА ВЕЛИКО. – *Борба*, 1975, 2. октобар, стр. 8.
- 626 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 3. октобар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 627 ЈЕДНАЧЕЊЕ СУГЛАСНИКА. – *Политика*, 1975, 9. октобар, стр. 20.
У додатку «Политика за децу».
- 628 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 10. октобар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 629 PRAVCI U DIALEKTOLOGIJI. – *Просвјетни рад*, XXV/1975, бр. 15. 1. IX, стр. 9.
- 630 ЗНАМЕНИТА ГОДИНА. – *Политика*, 1975, 16. октобар, стр. 20.
У додатку «Политика за децу».
- 631 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 17. октобар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 632 СЕЛО СУНЦЕ НА ГОРУ. – *Политика*, 1975, 23. октобар, стр. 20.
У додатку «Политика за децу».
- 633 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 24. октобар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 634 КУРИРОВ ОСМЕХ. – *Политика експрес*, 1975, 24. октобар, стр. 17.
У рубрици «Бачка страна».
- 635 ОД МАЛОГ БИВА ВЕЛИКО. – *Политика*, 1975, 30. октобар, стр. 20.
У додатку «Политика за децу».

- 636 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 31. октобар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 637 ЈЕДАН ИЗРАЗ – ДВА ЗНАЧЕЊА. – *Политика*, 1975, 6. новембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 638 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 7. новембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 639 ШТА ЈЕ ТО ХУМОРЕСКА. – *Политика*, 1975, 20. новембар, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 640 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 21. новембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 641 ШТА ЈЕ ТО РЕВОЛУЦИЈА. – *Политика*, 1975, 27. новембар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 642 ВРСТЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1975, 4. децембар, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 643 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 5. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 644 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 12. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 645 БОГАТСТВО УМА, СНАГА ВОЉЕ. Прве и најстарије темеље српскохрватском језику ударио је Вук, а Даничић је даље наставио да дограђује и улепшава ово велико уметничко здање. – *Политика*, 1975, 13. децембар, стр. 14.
- 646 БУРА ДАНИЧИЋ. – *Политика*, 1975, 18. децембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 647 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 19. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 648 ЧОКОЛАДНА ТОРТА. – *Политика*, 1975, 25. децембар, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 649 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1975, 26. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.

1976.

- 650 СКРИВЕНА ОПАСНОСТ. – *Политика*, 1976, 8. јануар, стр. 20.
У додатку »ПОЛИТИКА ЗА ДЕЦУ«.
- 651 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 9. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 652 О ПИСАЊУ ВЕЛИКИХ И МАЛИХ СЛОВА. – *Политика*, 1976, 15. јануар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 653 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 16. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 654 РАЗНА ЗНАЧЕЊА РЕЧИ. – *Политика*, 1976, 22. јануар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.

- 655 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 23. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 656 ЗНАК ПОШТЕНОГ, ЉУДСКОГ ОДНОСА. – *Политика*, 1976, 29. јануар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 657 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 30. јануар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 658 ЈЕЗИЧКЕ ЗАГОНЕТКЕ. – *Политика*, 1976, 5. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 659 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 6. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 660 СПОТИЦАЊА У ЈЕЗИКУ. – *Политика*, 1976, 12. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 661 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 13. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 662 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 20. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 663 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 27. фебруар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 664 РЕЧ БИБЛИОТЕКА. – *Политика*, 1976, 26. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 665 ДВОСТРУКА ПРЕЗИМЕНА. – *Политика*, 1976, 4. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 666 КЛАСНИ КАРАКТЕР НАУКЕ. – *Просвјетни рад*, XXVI/1976, бр. 5, 1. III, стр. 3.
- 667 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 5. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 668 НАСТАВА ЊА ИЗЛАЖЕЊЕ РЕЧНИКА САНУ. – *Борба*, 1976, 7. март, стр. 9.
- 690 ИЗБЕГАВАЈТЕ ЈЕЗИЧКЕ НЕЈАСНОБЕ. – *Политика*, 1976, 11. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 691 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 12. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 692 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 19. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 693 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 26. март, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 694 СВЕСТРАНОСТ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1976, 1. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 695 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 2. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 696 ИДЕМО НА ПЛАНИНУ. – *Политика експрес*, 1976, 15. април, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.

- 697 НИЈЕ НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 9. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 698 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 16. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 699 ЗА КУЛТУРУ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1976, 22. април, стр. 9.
- 700 ОСНОВНА ШКОЛА. – *Политика*, 1976, 22. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 701 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 23. април, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 702 УСПЕЉЕМО РАДОМ. – *Политика*, 1976, 29. април, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 703 КАКО СУ ЉУДИ НАУЧИЛИ ДА ГОВОРЕ. – *Политика*, 1976, 6. мај, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 704 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 7. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 705 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 14. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 706 ПРЕВОБЕЊЕ С НАШЕГ ЈЕЗИКА НА НАШ ЈЕЗИК. – *Политика*, 1976, 15. мај, стр. 19.
У рубрици »Међу нама«.
- 707 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 21. мај, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 708 ДИРЕКТНИ ТВ ПРЕНОС. – *Политика*, 1976, 27. мај, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 709 БРОЈ РЕЧИ У НАШЕМ ЈЕЗИКУ. – *Политика*, 1976, 3. јун, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 710 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 4. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 711 БЕЗРАЗЛОЖАН НАПАД. – *Борба*, 1976, 8. јун, стр. 10.
- 712 ЗНАЧАЈНА ЦРТИЦА. – *Политика*, 1976, 10. јун, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 713 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 11. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 714 МОЋ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1976, 17. јун, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 715 НИЈЕ – НЕГО. – *Политика експрес*, 1976, 18. јун, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 716 ПРИЧА О АУТОМОБИЛУ. – *Политика експрес*, 1976, 13. август, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 717 ЧИЈА ЈЕ РЕЧ ШКОЛА. – *Политика*, 1976, 9. септембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.

- 718 **ВЕЛИКИ РЕЧНИЦИ.** – *Политика*, 1976, 16. септембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 719 **ВУК НАМ ЈЕ СТО ГОДИНА БЛИЖИ.** – *Политика базар*, 1976, 16. септембар, стр. 15.
- 720 **ПУТ У ЖИВОТ.** – *Политика*, 1976, 23. септембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 721 **ТРАВА И СЕНО.** – *Политика*, 1976, 30. септембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 722 **РАТ ЗБОГ ЈЕЗИКА.** – *Политика*, 1976, 7. октобар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 723 **НАГЛАСАК – НОСИЛАЦ ЗНАЧЕЊА.** – *Политика*, 1976, 14. октобар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 724 **РАДИО-БЕОГРАД.** – *Политика*, 1976, 21. октобар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 725 **ЗАПИШИТЕ ПЕСМУ КОЈУ СТЕ ШТАМПАЛИ.** – *Политика*, 1976, 28. октобар, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 726 **У СХВАТАЊУ ЈЕЗИКА ИБИ ИСТИНИТИМ, НАУЧНИМ, ДИЈАЛЕКТИЧКИМ ПУТЕМ.**
– *Просвјетни рад*, XXVI/1976, бр. 17. (треба : бр. 16), 15. X, стр. 8.
- 727 **ИЗГУБИТИ НА ТЕЖИНИ.** – *Политика*, 1976, 4. новембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 728 **СТРАНЕ РЕЧИ.** – *Политика*, 1976, 11. новембар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 729 **ДВА ЧОВЕКА, ДВЕ ЖЕНЕ, ДВОЈЕ ДЕЦЕ.** – *Политика*, 1976, 18. новембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 730 **У БИТКАМА СУ СЕ КАЛИЛИ НАШИ БОРЦИ.** – *Политика*, 1976, 2. децембар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 731 **ШКОЛА И ЧИТАОНИЦА.** – *Политика*, 1976, 9. децембар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 732 **ЈЕДАН ЈЕЗИК – ЈЕДАН СИСТЕМ.** – *Вечерње новости*, XXIV/1976, 10. XII, стр. 4.
Говори се, између осталог, шта је говорио на правописном саветовању у Требињу 8–10. децембра.
- 733 **ЗА ШТА НАМ СЛУЖИ ЈЕЗИК?** – *Политика*, 1976, 16. децембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 734 **ЈОШ О ПРОМЕНИ ИМЕНИЦА ТИПА РАДЕ.** – *Наш језик*, 1976, књ. XXII, св. 3, стр. 123–125.
- 735 **ОКО ТОПОНИМА И ХИДРОНИМА ТУШИЊА**, у књ. »Прва југословенска ономастичка конференција«. Црногорска академија наука и умјетности [Титоград], 1976, стр. 149–157.
- 736 **УОПШТЕ О ПРАВОПИСНОЈ ПРОБЛЕМАТИЦИ.** – *Правописна проблематика у Босни и Херцеговини*, – Сарајево, 1976, стр. 81–86. – (Лат.).
- 737 **ВРЕДАН НАУЧНИ РАДНИК.** – *Књижевност и језик*, 1976, бр. 4, стр. 397–399.
Из методичког Београда у Николићу.

- 738 ВРЕДНОСТ ЗАРЕЗА. – *Политика*, 1977, 6. јануар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 739 БРОЈКА У РЕЧЕНИЦИ. – *Политика*, 1977, 13. јануар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 740 КО ЈЕ ТО ШЕКСПИР? – *Политика*, 1977, 20. јануар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 741 ЈЕЗИЧКИ ТОКОВИ И ЈЕЗИЧКО ОСАВРЕМЕЊАВАЊЕ. – *Просвјетни рад*, XXVII/1977, бр. 2, 15. I, стр. 8.
- 742 СКРАЂЕНИЦЕ. – *Политика*, 1977, 27. јануар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 743 РАД ПРЕКО ОМЛАДИНЕ. – *Политика*, 1977, 3. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 744 ТЕЛЕВИЗИЈА И КВАЛИФИКАЦИЈА. – *Политика*, 1977, 10. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 745 ПРОТИВ НЕДИСЦИПЛИНЕ. – *Политика*, 1977, 17. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 746 БОРБА ЗА ДОБАР И ЛЕП ЈЕЗИК. – *Политика*, 1977, 24. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 747 ЖЕНСКИ РОД У РЕЧЕНИЦИ. – *Политика*, 1977, 3. март, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 748 ПРОНАБИТЕ ГРЕШКЕ, – *Политика*, 1977, 10. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 749 ХАЈДУК И ХАЈДУЧИЈА. – *Политика*, 1977, 17. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 750 ДВОСМИСЛЕН ИЗРАЗ. – *Политика*, 1977, 24. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 751 МИНИ И МАКСИ. – *Политика*, 1977, 31. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 752 ОД ЖИВОТА КА ЈЕЗИЧКИМ ОБЛИЦИМА. – *Просветни преглед*, 1977, бр. 1197, 1. април, стр. 8.
- 753 ЛЕПО ЈЕЗИЧКО ОСЕЂАЊЕ. – *Политика*, 1977, 7. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 754 ОДРЖАВАЊЕ ЖИВОТА. – *Политика*, 1977, 14. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 755 ШЉИВЕ И КУКУРУЗИ. – *Политика*, 1977, 21. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 756 РУКА – ОРУЂЕ РАДА – *Политика*, 1977, 28. април, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 757 НА ЖИВОТ И НА ЗДРАВЉЕ. – *Политика*, 1977, 5. мај, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.

- 758 ЛЕЗИЧКЕ ЗАМКЕ. – *Политика*, 1977, 26. мај, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 759 НЕКОЛИКО РЕЧИ. – *Политика*, 1977, 2. јун, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 760 ЦЕНА И РОБА. – *Политика*, 1977, 9. јун, стр. 19.
У додатку »Политика за децу«.
- 761 ЈЕЗИК НАШ НАСУШНИ . . . НОВИНЕ ЈАЧЕ ОД УНИВЕРЗИТЕТА. – *Вечерње новости*, XXV/1977, 13. VI, стр. 2.
- 762 КРАЉЕВИЋ МАРКО. – *Политика*, 1977, 16. јун, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 763 ЖИВО БИБЕ. – *Политика*, 1977, 23. јун, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 764 ДИДА ГУСЛАРКА. – *Народно стваралаштво = Folklor*, XV – XVI/1966–1977 св. 57–64, стр. 93–98.
К. пмс.
- 765 ŠNABDEVANJE MESOM. – *Политика*, 1977, 30. јун, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 766 ХИПОКОРИСТИЧНОСТ И ПЕЈОРАТИВНОСТ. – *Просвјетни рад*, XXVIII/1977, бр. 11–12, стр. 7.
- 767 О ЈЕЗИКУ СВЕТОЗОРА МАРКОВИЋА. – Зборник радова са научног скупа : *Светозар Марковић – живот и дело* САНУ, Одељење друштвених наука, 1977, књ. 3, стр. 671–693.
- 768 КЊИЖЕВНИ ДОГОВОР. – *Политика*, 1977, 8. септембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 769 ИДЕМО НА ПЛАНИНУ. – *Политика*, 1977, 22. септембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 770 ВУК КАРАЦИЋ. – *Политика*, 1977, 29. септембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 771 САТ НЕ РАДИ. – *Политика*, 1977, 6. октобар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 772 ХИПОКОРИСТИЧКЕ И ПЕЈОРАТИВНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1977, 13. октобар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 773 ДВОСМИСЛЕНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1977, 20. октобар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 774 ЛАВ И ЈЕЛЕН. – *Политика, експрес*, 1977, 21. октобар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 775 ЛЕЗИЧКЕ ОБЛАСТИ. – *Политика*, 1977, 27. октобар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 776 ПИСАЊЕ И ИЗГОВОР. – *Политика*, 1977, 3. новембар, стр. 23.
У додатку »Политика за децу«.
777. ЖЕНИДБА И УДАДБА. – *Политика*, 1977, 10. новембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.

- 778 ЛЕЊИН О ЈЕЗИКУ. – *Политика* – 1977, 17. новембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 779 ЈЕЗИЦИ У СФРЈ. – *Политика*, 1977, 24. новембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 780 ШТА ЈЕ ХУМАНИЗАМ. – *Политика*, 1977, 1. децембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 781 ЖИВОТ И ЈЕЗИК. – *Политика*, 1977, 8. децембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 782 У ЧЕЉУСТИМА ЗВЕРИ. – *Политика експрес*, 1977, 9. децембар, стр. 17.
У рубрици »Бачка страна«.
- 783 ОДВОЈЕНО И САСТАВЉЕНО ПИСАЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1977, 15. децембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 784 ПОЧУВАЈМО СВОЈ ЈЕЗИК. – *Радио-ТВ-ревија*, илустр. час. – Београд, 1977, 16. децембар, стр. 46.
Интервју.
- 785 ДРУГОВАЊЕ С РЕВОЛУЦИОНАРОМ. – *Политика*, 1977, 22. децембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 786 ЗА ПРАВОПИСНУ КУЛТУРУ. – *Просвјетни рад*, 1977, бр. 15. 15. новембар, стр. 8.
- 787 ЗНАЧЕЊСКА РАЗНОВРСНОСТ ИСТЕ ЈЕЗИЧКЕ ЈЕДИНИЦЕ. – *Прилози настави српскохрватског језика и књижевности*. [Бања Лука], 1977, бр. 8. стр. 19–22.
- 788 МАЖУРАНИЋ, ИВАН : СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА [Иван Мажуранић. – Титоград: Републички завод за унапређивање школства, 1977–74 стр. : слика аутора; 19 см. – (Школска лектира: за VII разред основне школе)
Милија Станић: Рјечник мање познатих ријечи и израза, стр. 43–54. – Мажуранићев спјев *Смрт Смаил-Аге Ченгића*: стр. 59–74.
- 1978.
- 789 РАДОСТ И ЈЕЗИК. – *Политика*, 1978, 5. јануар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 790 ИНДУСТРИЈСКЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1978, 12. јануар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 791 ЕТИМОЛОШКИ И ФОНЕТСКИ ПРАВОПИС. – *Политика*, 1978, 19. јануар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 792 ВУКОВА РЕФОРМА. – *Политика*, 1978, 2. фебруар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 793 ЗАБОРАВЉЕНО ПРАВИЛО. – *Политика*, 1978, 9. фебруар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 794 БОГИЧЕВИЋ У »КОСМОСУ«. – *Политика*, 1978, 16. фебруар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 795 ГРАМАТИКА И МАРКСИЗАМ. – *Просвјетни рад*, XXVIII/1978, бр. 3. 1. II, стр. 5.
- 796 СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ. – *Политика*, 1978, 23. фебруар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.

- 797 ПИТАЊА О КОЈИМА ТРЕБА РАЗГОВАРАТИ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1233, 17. фебруар, стр. 9.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 798 КРЕТАЊЕ И МИРОВАЊЕ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1234, 24. фебруар, стр. 9.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 799 ДВОСМИСЛИЦЕ. – *Политика*, 1978, 2. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 800 БАТРА И ВОДА. – *Политика*, 1978, 9. март, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 801 ЈЕЗИЧКИ ЕКСПЛОЗИВИ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1235, 3. март, стр. 9.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 802 СЛИКАРСКА СНАГА ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1978, 16. март, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 803 ВОКАЛСКЕ ВАРИЈАЦИЈЕ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1237, 17. март, стр. 10.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 804 ГРАБЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1978, 23. март, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 805 НЕКЕ НАШЕ НАУЧНЕ НЕДОРЕЧЕНОСТИ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1238, 24. стр. 9.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 806 СТРАНЕ СВЕТА. – *Политика*, 1978, 30. март, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 807 ПОМЕРАЊЕ ЈЕЗИЧКОГ ОСЕЋАЊА. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1239, 31. март, стр. 9.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 808 ПРЕНОСНА ЗНАЧЕЊА. – *Политика*, 1978, 6. април, стр. 26.
У додатку »Политика за децу«.
- 809 КО ПОДВИЈА РЕП. – *Политика*, 1978, 13. април, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 810 ЛЕКСИКОГРАФИЈА. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1241, 14. април, стр. 9.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 811 ПРОМЕНЉИВОСТ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1978, 20. април, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 812 НА КЛИЗАВИМ ТЕРЕНИМА. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1242, 21. април, стр. 17.
У рубрици »Разговори о језику«.
- 813 СЛЕДБЕНИК МАРКСА И ЕНГЕЛСА. – *Политика*, 1978, 27. април, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 814 ПРАВИЛА И ДОГМЕ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1243, 28. април, стр. 9.
У рубрици »Разговор о језику«.
- 815 ИЗГОВОР РЕЧИ. – *Политика*, 1978, 4. мај, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 816 ЈЕЗИК СЕ НЕПРЕСТАНО МЕЊА. – *Политика*, 4. мај, стр. 9.
У додатку »Политика за децу«.

- 817 О НЕКИМ ДЕФИНИЦИЈАМА У ВУКОВОМ СРПСКОМ РЈЕЧНИКУ. – *Политика*, 4. мај, стр. 9.
Кочежџић, Прилози и граба о Доситеју и Вуку, књ. XVI, Београд 1978, стр. 80–84 (Београд: Вуков и Доситејева музеј)
- 818 ЦРТА И ЦРТИЦА. – *Политика*, 1978, 11. мај, стр. 24.
- 819 ЈЕЗИЧКЕ ВАРИЈАЦИЈЕ. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1245, 12. мај, стр. 17.
 У рубрици »Разговори о језику«.
- 820 ГРАМАТИКА И ЛОГИКА. – *Политика*, 1978, 18. мај, стр. 24.
 У додатку »Политика за децу«.
- 821 ЈЕЗИЧКА РАЗВОБА. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1246, 19. маја, стр. 9.
 У рубрици »Разговори о језику«.
- 822 МУКА ОД БОГАТСТВА. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1247, 26. мај, стр. 11.
 У рубрици »Разговори о језику«.
- 823 ЧИН МАРШАЛА. – *Политика*, 1978, 25. мај, стр. 24.
 У додатку »Политика за децу«.
- 824 КУТИЈИЦА, СЕНИЈИЦА . . . – *Политика*, 1978, 8. јун, стр. 24.
 У додатку »Политика за децу«.
- 825 »ЗИДАР ЗА МАЛТЕРИСАЊЕ«. – *Политика експрес*, 1978, 9. јун, стр. 10.
 Интервју.
- 826 ВАРЉИВИ СУГЛАСНИК. – *Просветни преглед*, 1978, бр. 1249, 9. јун, стр. 11.
- 827 »РАДНИК У ИНКУБАТОРУ«. – *Политика експрес*, 1978, 11. јун, стр. 8.
- 828 СМИСАО ВАЖНИЈИ ОД ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1978, 15. јун, стр. 24.
 У додатку »Политика за децу«.
- 829 НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО – Folklog. – *Књижевност и језик*, 1978, бр. 1, стр. 120–122.
 [Приказ св. 57–64] 1976–1977. године.
- 830 БУКВАР И АЗБУКА. – *Политика*, 1978, 7. септембар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.
- 831 ШКОЛА И ГРАМАТИКА. – *Политика*, 1978, 14. септембар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.
- 832 ГЛАС И СЛОВО. – *Политика*, 1978, 21. септембар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.
- 833 УСТАНОВА У КОЈОЈ УЧИШ. – *Политика*, 1978, 28. септембар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.
- 834 ПИСАЊЕ И УЧЕЊЕ НЕКАД И САД. – *Политика*, 1978, 5. октобар, стр. 24.
 У додатку »Политика за децу«.
- 835 РАЗВИЈАЊЕ КУЛТУРЕ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1978, 6. октобар, стр. 12.
- 836 ИМЕ И ПРЕЗИМЕ. – *Политика*, 1978, 12. октобар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.
- 837 ФУДБАЛ И РЕЧИ. – *Политика*, 1978, 19. октобар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.
- 838 ГРОВОВИ СУ ТУЋАЛИ. – *Политика*, 1978, 26. октобар, стр. 24.
 У додатку »Политика за децу«.
- 839 ПРЕВОД И ПРЕВОДИОЦИ. – *Политика*, 1978, 2. новембар, стр. 22.
 У додатку »Политика за децу«.

- 840 ГЕТЕ О НАШЕМ ЈЕЗИКУ. – *Политика*, 1978, 9. новембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 841 ЗАВИСАН И ЗАВИСТАН. – *Политика*, 1978, 16. новембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 842 ОДНОС ЈЕЗИКА У ЈУГОСЛАВИЈИ. – *Политика*, 1978, 23. новембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 843 ЧУВАЈ СЕ ЗВЕРА. – *Политика*, 1978, 7. децембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 844 ДАЈЕ СЕ »ХАМЛЕТ«. – *Политика*, 1978, 14. децембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 845 ЈОШ НИЈЕ ВРЕМЕ ЗА УКИДАЊЕ СМРТНЕ КАЗНЕ. – *Политика експрес*, 1978, 17. децембар, стр. 7.
- 846 ДВОСТРУКИ И ВИШЕСТРУКИ ОБЛИЦИ. – *Политика*, 1978, 21. децембар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 847 ИГРА РЕЧИ. – *Политика*, 1978, 28. децембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 848 НЕПОЗНАТА КОМЕДИЈА ЛАЗЕ КОСТИЋА. – *Књижевност и језик*, 1978, бр. 3–4, стр. 352–355.

1979.

- 849 ПРАВИЛНО И НЕПРАВИЛНО. – *Политика*, 1979, 4. јануар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 850 ПУЧИНА ПЛАВА СПАВА. – *Политика*, 1979, 1. фебруар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 851 ИСОВЕТНИ ОБЛИЦИ. – *Политика*, 1979, 8. фебруар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 852 ПОЧУВАЈТЕ СВОГ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1979, 15. фебруар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 853 И ЈЕДНО И ДРУГО. – *Политика*, 1979, 22. фебруар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 854 МОДЕРНИ И СТАРИ НАГЛАСАК. – *Политика*, 1979, 1. март, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 855 ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ. – *Политика*, 1979, 15. март, стр. 21.
У додатку »Политика за децу«.
- 856 ПРВО И НАКНАДНО ЗНАЧЕЊЕ. – *Политика*, 1979, 22. март, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 857 ИГРАШ ЛИ ШАХ? – *Политика*, 1979, 5. април, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 858 И ЈЕДНО И ДРУГО. – *Политика*, 1979, 12. април, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 859 О НЕКИМ ДЕФИНИЦИЈАМА У ВУКОВУ СРПСКОМ РЈЕЧНИКУ. – *Ковчежић*, 1979, књ. XVI, стр. 80–84.
- 860 РАЗЛИЧИТА ПРОМЕНА. – *Политика*, 1979, 19. април, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 861 НАШИ ГРАБАНИ. – *Политика*, 1979, 26. април, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.

- 862 РЕЧИ И РЕЧНИЦИ. – *Политика*, 1979, 17. мај, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 863 КОЈИ И КОГА. – *Политика*, 1979, 31. мај, стр. 26.
У додатку »Политика за децу«.
- 864 ПОРОДИЦА ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1979, 7. јун, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 865 ЧИНИОЦИ КВАРЕЊА ЈЕЗИКА. – *Зборник о говору и језику, посвећен Борђу Крстићу*,
– Београд, 1979, стр. 65–69.
- 866 ЗА БАКЕ ПРВАКЕ. – *Политика*, 1979, 6. септембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 867 ВЕЛИКА И МАЛА СЛОВА. – *Политика*, 1979, 13. септембар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 868 НЕПИСМЕНОСТ И САМОУКОСТ. – *Политика*, 1979, 20. септембар, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 869 НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК. – *Политика*, 1979, 27. септембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 870 МАТЕМАТИКА И ЈЕЗИК. – *Политика*, 1979, 4. октобар, стр. 24.
У додатку »Политика за децу«.
- 871 МЕСТО И КРЕТАЊЕ. – *Политика*, 1979, 11. октобар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 872 ОСТАРЕТИ И ОСТАРИТИ. – *Политика*, 1979, 18. октобар, стр. 26.
У додатку »Политика за децу«.
- 873 СТРАНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1979, 25. октобар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 874 ДВЕ ГРЕШКЕ. – *Политика*, 1979, 1. новембар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 875 БЕОГРАД И БЕОГРАБАНЧЕ. – *Политика*, 1979, 8. новембар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 876 ИМЕНА УЛИЦА. – *Политика*, 1979, 15. новембар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 877 ЈЕЗИЦИ У ЈУГОСЛАВИЈИ. – *Политика*, 1979, 22. новембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 878 ШКОЛА И ПИСМЕНОСТ. – *Политика*, 1979, 6. децембар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 879 ПОМЕРЕНО ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1979, 13. децембар, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 880 ПОСТАНАК РЕЧИ. – *Политика*, 1979, 20. децембар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.

1980.

- 881 САСТОЛЦИ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1980, 3. јануар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 882 ЈЕДНИНА И МНОЖИНА. – *Политика*, 1980, 10. јануар, стр. 16.
У додатку »политика за децу«.

- 838 СИРОМАХ ПЕКО ПЕРКОВ. – (Миро Вуксановић: »Клетва Пека Перкова«, »Раванград«, Сомбор, 1978, стр. 168). – *Књижевност и језик*, 1980, бр. 1, стр. 116–117.
Приказ.
- 884 ЗАСПИМ И ЗАСПЕМ. – *Политика*, 1980, 14. фебруар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 885 ОДГОВОР ДРУ АСИМУ ПЕЦУ. – *Јужнословенски филолог*, 1980, XXXIV, 1978, стр. 250–266.
- 886 НЕСТАШНИ СНЕШКО БЕЛИЋ. – *Политика*, 1980, 21. фебруар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 887 НОВИ БЕОГРАД. – *Политика*, 1980, 28. фебруар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 888 ПИСМЕНИ ЗАДАТАК. – *Политика*, 1980, 13. март, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 889 СТРАНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1980, 20. март, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 890 ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ. – *Политика*, 1980, 27. март, стр. 20.
У додатку »Политика за децу«.
- 891 ГРАБЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1980, 3. април, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 892 СИТАН АЛИ ВРЕДАН ЗНАК. – *Политика*, 1980, 10. април, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 893 ГРАБЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1980, 17. април, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 894 РЕКА ДУНАВ. – *Политика*, 1980, 24. април, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 895 ДВОСМИСЛЕНА РЕЧЕНИЦА. – *Политика*, 1980, 22. мај, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 896 НАРОДНИ ОБЛИЦИ. – *Политика*, 1980, 29. мај, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 897 ДВОСМИСЛЕНА РЕЧЕНИЦА. – *Политика*, 1980, 5. јун, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 898 ГОРИЧИН – ГОРИЦИН. – *Политика*, 1980, 12. јун, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 899 НАД КЊИГОМ. – *Политика*, 1980, 19. јун, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 900 ИМЕ МОЈЕ ШКОЛЕ. – *Политика*, 1980, 4. септембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 901 ИМЕНА ГРАДОВА. – *Политика*, 1980, 11. септембар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 902 МИ БИСМО РАЗГОВАРАЛИ. – *Политика*, 1980, 18. септембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 904 ГОДИШЊА ДОБА. – *Политика*, 1980, 25. септембар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 905 ИСТИ ИЗРАЗИ. – *Политика*, 1980, 2. октобар, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.

- 906 НАГЛАШАВАЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1980, 9. октобар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 907 СЛАГАЊЕ РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ. – *Политика*, 1980, 16. октобар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 908 ЈЕЗИЧКЕ НЕЗГОДЕ. – *Политика*, 1980, 23. октобар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 909 МАТЕРЊИ ЈЕЗИК НА ТЕЛЕВИЗИЈИ, Учљива лекција. – *Просветни преглед*, 1980, бр. 1341, 24. октобар, стр. 9.
- 910 ИМЕНА РЕКА И ЈЕЗЕРА. – *Политика*, 1980, 30. октобар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 911 ДАНИ У МЕСЕЦУ. – *Политика*, 1980, 6. новембар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 912 ЈЕЗИЧКЕ СТРАНПУТИЦЕ. – *Политика*, 1980, 13. новембар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 913 ИЗВЕДЕНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1980, 20. новембар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 914 НАША ПРВА МОДЕРНА ГРАМАТИКА. – *Политика*, 1980, 27. новембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 915 ЈЕЗИЧКЕ МОГУЋНОСТИ. – *Политика*, 1980, 4. децембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 916 НАГЛАШАВАЊЕ СЛОГОВА. – *Политика*, 1980, 11. децембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 917 НОВЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1980, 18. децембар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 918 НОМЕНКЛАТУРА ПОЈМА ЈЕСТИ У УСКОЧКОМ ГОВОРУ. – *Втора југословенска ономастичка конференција*. Македонска академија на науките и уметностите, Скопље 1980, стр. 343–347.
- 919 ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И ТИТО. – *Народно стваралаштво*. = *Folklor*, 1980, XIX, св. 74–76, април-децембар, стр. 109–116.

1981.

- 920 ДВОСМИСЛЕНА РЕЧЕНИЦА. – *Политика*, 1981, 8. јануар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 921 ДЕДА МРАЗ. – *Политика*, 1981, 15. јануар, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.
- 922 ПРАВОПИСНЕ НЕПРИЛИКЕ. – *Политика*, 1980, 13. фебруар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 923 ШОПЕНОВА МУЗИКА. – *Политика*, 1980, 19. фебруар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 924 СКРАБЕНИЦА МЕРНИХ ЈЕДИНИЦА. – *Просветни преглед*, 1981, бр. 1355 (5), 24. фебруар, стр. 12.
- 925 ЦРТА И ЦРТИЦА. – *Политика*, 1981, 26. фебруар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 926 СЛАГАЊЕ РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ. – *Политика*, 1981, 5. март, стр. 18.
У додатку »Политика за децу«.

- 927 ПОПОДНЕ И ПО ПОДНЕ. – *Политика*, 1981, 12. март, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 928 САЗИВАЊЕ САСТАНКА. – *Политика*, 1981, 19. март, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 929 АУТОМОБИЛ И МИЛИОНИ. – *Политика*, 1981, 26. март, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 930 ЈАТО ПТИЦА. – *Политика*, 1981, 2. април, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 931 ГРЕШКЕ У БАЧКИМ ЛИСТОВИМА. – *Политика*, 1981, 9. април, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 932 УПОТРЕБА ЗАРЕЗА. – *Политика*, 1981, 16. април, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 933 КОЛИКО ДУГО. – *Политика*, 1981, 23. април, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 934 ГРЕШКЕ У БАЧКИМ ЛИСТОВИМА. – *Политика*, 1981, 7. мај, стр. 17.
У додатку »Политика за децу«.
- 935 ПОГРЕШНО ИЗРАЖАВАЊЕ. – *Политика*, 1981, 14. мај, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 936 ПРЕНОШЕЊЕ И КАЗИВАЊЕ. – *Политика*, 1981, 21. мај, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 937 СУВИШНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1981, 28. мај, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 938 ПРОМЕНЉИВОСТ РЕЧИ. – *Политика*, 1981, 4. јун, стр. 18
У додатку »Политика за децу«.
- 939 ЗБОГ И РАДИ. – *Политика*, 1981, 11. јун, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 940 ГРУБЕ ПОГРЕШКЕ. – *Политика*, 1981, 18. јун, стр. 22.
У додатку »Политика за децу«.
- 941 БАЦИ ПРВАЦИ. – *Политика*, 1981, 3. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 942 ИМЕНА УЛИЦА И ГРАДОВА. – *Политика*, 1981, 10. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 943 ПРАВОПИСНА СПОТИЦАЊА. – *Просветни преглед*, 1981, бр. 1375, (25), 8. септембар,
стр. 9.
- 944 ПРАВИЛАН ГОВОР. – *Политика*, 1981, 17. септембар, стр.
У додатку »Политика за децу«.
- 945 ЗАПОСЛЕНОСТ И ЗАПОШЉЕНОСТ. – *Политика*, 1981, 24. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 946 АКЦЕНАТСКО ПУТОВАЊЕ ПО УСКОЦИМА У ЉЕТО 1980. ГОДИНЕ. – *Јужнословен-
ски филолог*, 1981, Београд, књ. XXXVII, стр. 251–254.
Summary
- 947 ПЕЂАРАЦ. – *Ономастички прилози II, САНУ*, Београд, 1981, стр. 155–158.
- 948 ЈЕДАНПУТ СЕ ЖИВИ. – *Политика*, 1981, 1. октобар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.

- 949 ПРИСВОЈНЕ ЗАМЕНИЦЕ. – *Политика*, 1981, 8. октобар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 950 ЈЕЗИЧКИ УТИЦАЈ. – *Политика*, 1981, 15. октобар, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.
- 951 ПИСАЊЕ РЕЧЦЕ НЕ. – *Политика*, 1981, 22. октобар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 952 ЈЕЗИК НАШ СВАКИДАШЊИ. – *Политика*, 1981, 27. октобар, стр. 8.
- 953 ПРОМЕНА СТРАНИХ РЕЧИ НА ИО. – *Политика*, 1981, 29. октобар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 954 НАГЛАСАК И НАГЛАШАВАЊЕ. – *Политика*, 1981, 5. новембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 955 ПРЕКОПУТА И ПРЕКО ПУТА. – *Политика*, 1981, 12. новембар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 956 УПОТРЕБА СТРАНИХ РЕЧИ. – *Политика*, 1981, 19. новембар, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.
- 957 ПА БАР ДА НАВЕДЕ ОДАКЛЕ УЗИМА. – *Политика експрес*, 1981, 23. новембар, стр. 13.
- 958 ПРЕНОСНА ЗНАЧЕЊА. – *Политика*, 1981, 26. новембар, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.
- 959 ЈЕЗИЧКЕ НЕДОУМИЦЕ. – *Политика*, 1981, 3. децембар, стр. 16.
У додатку »Политика за децу«.
- 960 ПИСАЊЕ БРОЈЕВА. – *Политика*, 1981, 10. децембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 961 ЗНАЧЕЊЕ ИЗРАЗА. – *Политика*, 1981, 17. децембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 962 ИСКРИВЉАВАЊЕ ПОЈМОВА. – *Књижевне новине*, 1981, 17. децембар, стр. 2–3. 13. По-
пис: Морачић и М. Станић.
- 963 ВРЕМЕ ИХ ЗАТИРЕ. – *Политика експрес*, 1981, 17. децембар, стр. 17.
- 964 ПРЕДЛОГ: ЦЕНТАР САВА. – *Политика*, 1981, 28. децембар, стр. 12.
У рубрици »Међу нама«.
- 965 МОГУ ЛИ СЕ ИЗГОВОРТИ ЈУГОСЛАВИЈА И ТЕЛЕВИЗИЈА ОГЛАСИТИ КЊИЖЕВ-
НИМА. – *Књижевност и језик*, 1981, бр. 3–4, стр. 295–303.
- 966 ЗАНИМАЈИВА ГРАМАТИКА. – *Naš jezik*, 1981, књ. XXIV, св. 3, стр. 167–168.
- 968 ЈЕДНА НАША ВЕЛИКА ДИЛЕМА. – *Dometi* [Сомбор], VIII, 1981, бр. 27 стр. 35–39
- 969 ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1982, 7. јануар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 970 ПРАВИЛАН ГОВОР. – *Политика*, 1982, 14. јануар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 971 РЕД РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ. – *Политика*, 1982, 4. фебруар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 972 ПИСАЊЕ НЕКИХ ПРЕЗИМЕНА. – *Политика*, 1982, 11. фебруар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 973 ДВОСМИСЛЕНИ ИЗРАЗИ. – *Политика*, 1982, 18. фебруар, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.

- 974 ИЗГОВОР НЕКИХ ПРЕЗИМЕНА. – *Политика*, 1982, 25. фебруар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 975 КРЕТАЊЕ И МИРОВАЊЕ. – *Политика*, 1982, 4. март, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 976 НАРУКУ ИЛИ НА РУКУ. – *Политика*, 1982, 11. март, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 977 ЈЕЗИЧКЕ ОМАШКЕ. – *Политика*, 1982, 18. март, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 978 ЧУДНА КРИТИКА. – *Ослобођење*, [Сарајево], 13. март 1982.
- 979 СЛАГАЊЕ РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ. – *Политика*, 1982, 25. март, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 980 АПРИЛИЛИ. – *Политика*, 1982, 1. април, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.
- 981 РАДОСТ ЗБОГ ЛИСТА. – *Политика*, 1982, 8. април, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.
- 982 ОСТАНИМО НА ВИСИНИ ИСТИНЕ. – *Политика експрес*, 1982, 13. април, стр. 11.
- 983 БЛЕСАК И БЉЕСАК. – *Политика*, 1982, 15. април, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 984 НАРОДНИ ГОВОР И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК. – *Политика*, 1982, 22. април, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 985 А ЛИМУН ЈЕ ЗА МЕНЕ ЛЕК. – *Политика експрес*, 25. април, стр. 13.
- 986 СКРИВЕНА ЗНАЧЕЊА. – *Политика*, 1982, 29. април, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 987 КОНВЕРТИБИЛНО ТРЖИШТЕ. – *Политика*, 1982, 6. мај, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 988 САСТАВ И ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1982, 13. мај, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 989 ЈАЛОВИ ЈЕЗИК ОУРСКИ. – *Политика експрес*, 16. мај, стр. 13.
- 990 ИЗ УСКОЧКЕ ЛЕКСИКЕ. – *Лексикографија и лексикологија*, 1982, стр. 285–288.
- 991 У ПРВОМ РАЗРЕДУ. – *Политика*, 1982, 2. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 992 ПОКОЛЕЊЕ И ПОКОЉЕЊЕ. – *Политика*, 1982, 9. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 993 ПЕТ УНУКА. – *Политика*, 1982, 23. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 994 ИНТЕРПУНКЦИЈА. – *Политика*, 1982, 7. октобар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 995 ЈЕЗИЧКИ ЗАКОН. – *Просветни преглед*, 1982, 7. октобар, стр. 7.
- 996 О ЈЕЗИКУ, РОДЕ . . . – *Домети*, 1982, бр. 80, стр. 15–21.
- 997 ЗАБОРАВЉЕНЕ РЕЧИ. – *Илустрована политика*, 1982, 16. новембар, стр. 4.
- 998 ПИСАЊЕ НАЗИВА ПРАЗНИКА. – *Политика*, 1982, 9. децембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.

999 ПРЕКО МЕРЕ. – *Политика*, 1982, 16. децембар, стр. 13.

У додатку »Политика за децу«.

1000 УСКОЧКИ АКЦЕНАТ. – *Српски дијалектолошки зборник*, 1982, стр. 67(5)–191(129).

1983

1001 СУПРОТНО У ИСТОМ. – *Политика*, 1983, 6. јануар, стр. 16.

У додатку »Политика за децу«.

1002 СРЕТАТИ – ЗРЕТИ – СПАСАВАТИ. – *Политика*, 1983, 13. јануар, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1003 ЈЕЛОВИНА И БОРОВИНА. – *Политика*, 1983, 3. фебруар, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1004 ЛЕКСИКА. – *Политика*, 1983, 10. фебруар, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1005 ЈЕЗИК И ЗУБИ. – *Политика*, 1983, 17. фебруар, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1006 СУВИШНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1983, 24. фебруар, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1007 БРЗИНА, БРЗ, БРЗО. – *Политика*, 1983, 10. март, стр. 16.

У додатку »Политика за децу«.

1008 О ЈЕДНОМ ЈЕЗИЧКОМ ПОМЕРАЊУ. – *Књижевност и језик*, 1983, бр. 1–2, стр. 93–95.

1009 ФРАНЦУСКА И ИТАЛИЈА. – *Политика*, 1983, 17. март, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1010 МОЋ И РУДНИЦИ. – *Политика*, 1983, 31. март, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1011 ДОНЕСИ МИ КЊИГУ. – *Политика*, 1983, 7. април, стр. 16.

У додатку »Политика за децу«.

1012 ЦРТА И ЦРТИЦА. – *Политика*, 1983, 14. април, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1013 ГЛАС Ј. – *Политика*, 1983, 21. април, стр. 11.

У додатку »Политика за децу«.

1014 ПИСАЊЕ НАДИМАКА. – *Политика*, 1983, 28. април, стр. 14.

У додатку »Политика за децу«.

1015 ДВОЈНИ ОБЛИЦИ. – *Политика*, 1983, 5. мај, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1016 МОЋ ЈЕЗИКА. – *Политика*, 1983, 12. мај, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1017 ВУК КАРАЦИЋ. – *Политика*, 1983, 26. мај, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1018 ГОВОРИТЕ И ПИШИТЕ ТЕЧНО. – *Политика*, 1983, 2. јун, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1019 ЗНАЧЕЊСКИ ПРЕЛИВИ. – *Политика*, 1983, 9. јун, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.

1020 ПРВИ И ДРУГИ РАЗРЕД. – *Политика*, 1983, 1. септембар, стр. 12.

У додатку »Политика за децу«.



- 1021 **НЕСАМОСТАЛНЕ РЕЧИ И ОБЛИЦИ.** – *Политика*, 1983, 8. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1022 **ЈЕЗИЧКО ОСЕЋАЊЕ.** – *Политика*, 1983, 15. септембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1023 **КАКО ДА СЕ ОБРАТИМО.** – *Политика*, 1983, 22. септембар
У додатку »Политика за децу«.
- 1024 **БУРИЧИН ИЛИ БУРИЦИН.** – *Наш језик*, 1983. књ. XXVI, св. 1. стр. 57–58.
- 1025 **ЈЕЗИЧКО ОСЕЋАЊЕ.** – *Политика*, 1983, 6. октобар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1026 **НАШ АКЦЕНАТ ДАНАС. IN: »Актuelна питања наше језичке културе«.**
Београд: Просветни преглед, 1983, стр. 169–172
- 1027 **ДРУШТВО И ЈЕЗИК.** – IN, »Актuelна питања наше језичке културе«.
Београд: Просветни преглед, 1983, стр. 348.
- 1028 **СТЕПЕН ПОРЕБЕЊА.** – *Политика*, 1983, 27. октобар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1029 **УСКОЧКИ РЈЕЧНИК.** – *Гласник ЦАНУ* за умјетност, 1982, бр. 4. стр. 71–77.
- 1030 **КАКО УЧИ БУБАЛИЦА.** – *Политика*, 1983, 3. новембар, стр. 13.
У додатку »Политика за децу«.
- 1031 **ИЗРАЗИ И ПОСЛОВИЦЕ.** – *Политика*, 1983, 10. новембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 1032 **НАЧИН ИЗРАЖАВАЊА.** – *Политика*, 1983, 17. новембар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1033 **СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИЧНОСТИ.** – *Политика*, 1983, 24. новембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 1034 **ПЕСНИЧКА СЛОБОДА.** – *Политика*, 1983, 1. децембар, стр. 11.
У додатку »Политика за децу«.
- 1035 **НЕКЕ НОВЕ РЕЧИ.** – *Политика*, 1983, 8. децембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 1036 **МОЋ ЈЕЗИКА.** – *Политика*, 1983, 15. децембар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 1037 **БРОЈЕВИ И ЈЕЗИК.** – *Политика*, 1983, 22. децембар, стр. 15.
У додатку »Политика за децу«.
- 1038 **ПРИЛАГОДЉИВОСТ ЈЕЗИКА.** – *Политика*, 1984, 5. јануар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1039 **КЊИГЕ И ДОКТОРИ.** – *Политика*, 1983, 12. јануар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 1040 **БЕОГРАД И СНЕГ.** – *Политика*, 1984, 19. јануар, стр. 14.
У додатку »Политика за децу«.
- 1041 **КОЛИКО ИМА РЕЧИ.** – *Политика*, 1984, 2. фебруар, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.
- 1042 **МИОДРАГ С. ЛАЛЕВИЋ.** – *Књижевност и језик*, 1984, бр. 4, стр. 349–351.
- 1043 **ШТА СУ ДВОЈИЦА НА ЈУНАКА.** – *Политика експрес*, 10. фебруар, стр. 5.
- 1044 **ВОЛИМ ТЕ, МАМА.** – *Политика*, 1984, 8. март, стр. 12.
У додатку »Политика за децу«.

- 1045 ЈЕДНАЧЕЊЕ СУГЛАСНИКА. – *Политика*, 1984, 15. март, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1046 ПРОМЕНЕ ИМЕНА И ПРЕЗИМЕНА. – *Политика*, 1984, 22. март, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1047 ВЕЛИКА И МАЛА СЛОВА. – *Политика*, 1984, 29. март, стр. 10.
У додатку «Политика за децу».
- 1048 БОЈА СТЕНА. – *Политика*, 1984, 5. април, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1049 СЛАГАЊЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1984, 12. април, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1050 ПОТСЕБИ ИЛИ ПОДСЕБИ. – *Политика*, 1984, 26. април, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1051 ТРИ ТАЧКЕ. – *Политика*, 1984, 3. мај, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1052 СТРАНЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1984, 17. мај, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1053 КОНГРУЕНЦИЈА. – *Политика*, 1984, 31. мај, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1054 ЈЕЗИЧКА РАСКРШЋА. – *Политика експрес*, 1984, 8. јун, стр. 13.
- 1055 СПОРНИ СМО МИ САМИ. – *Политика експрес*, 1984, 27. јун, бр. 7294, стр. 11.
- 1056 РЕЧНИК ЈЕЗИКА ПЕТРА II ПЕТРОВИЋА I–II. – *Јужнословенски филолог*, 1984, стр. 213–222.
- 1057 БРОЈЕВИ И ЦАРЕВИ. – *Политика*, 1984, 6. септембар, стр. 11.
У додатку «Политика за децу».
- 1058 НОВЕ РЕЧИ. – *Политика*, 1984, 13. септембар, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1059 ЗАЈЕДНО ИЛИ ОДВОЈЕНО. – *Политика*, 1984, 20. септембар, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1060 РАЗНИ ОБЛИЦИ – ИСТО ЗНАЧЕЊЕ. – *Политика*, 1984, 4. октобар, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1061 ЗНАЧЕЊЕ И ЈЕЗИК. – *Политика*, 1984, 25. октобар, стр. 12.
У додатку «Политика за децу».
- 1062 О НЕКИМ КВАЛИТАТИВНО-КВАНТИТАТИВНИМ ОДНОСИМА УСКОЧКОГ ГОВОРА ПРЕМА ДРУГИМ НАРОДНИМ ГОВОРИМА НАШЕГ ЈЕЗИКА И ПРЕМА НАШЕМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ. – *Гласник Одељења уметности Црногорске академије наука и уметности* [Титоград] 1984, бр. 5, стр. 143–161.
- 1063 РАСПРОСТРАЊЕНОСТ ДУЖИНА ТИПА МИСЛИТИ И СЛ. У ЦРНОГОРСКИМ НАРОДНИМ ГОВОРИМА. – IN: «*Црногорски говори*», Црногорска академија наука и уметности [Титоград] 1984, стр. 211–216; 58–59 и 250–251.

П р е в о д и :

- 1 БЕРНЕЈ, Анри: ТАЈНА ДОЛИНЕ СУНЧЕВА ЗРАКА / с француског Милија П. Станић. — Београд : Радомир Д. Ђуковић, [1939]; стр. 173; 20 цм.
Класична дјела омладинске књижевности

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
DURDE
CRNOJEVIĆ

- 2 БЕРНЕЈ, Ари : ТАЈНА ДОЛИНЕ СУНЧЕВА ЗРАКА / II издање — Београд, Ново поколење, 1951; стр. 216; 20 цм.
Занимљива библиотека ; 13.
- 3 БЕРНЕЈ, Анри : ТАЈНЕ ДОЛИНЕ СУНЧЕВА ЗРАКА / превео Милија П. Станић. III издање — Београд, Нолит, 1965; стр. 174 ; 8⁰.
Занимљива библиотека.
- 4 РЕН, Персивал Кристофер : Beau geste с француског превео Милија П. Станић. — Београд, Радомир Д. Ђуковић, [1940] ; стр. 229 ; 8⁰.
Класична дела омладинске књижевности, 40.
- 5 СИСТЕМАТСКО ИЗУЧАВАЊЕ ТЕОРИЈЕ МАРКСИЗМА — ЛЕЊИНИЗМА НАЈВАЖНИЈА ЈЕ ОБАВЕЗА НАСТАВНИКА. / Превод с руског. — Побједа, IV/1947, бр. 72, 11. X, стр. 6—7.
- 6 КАФТАНОВ, С.: ТРИЈУМФ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ КУЛТУРЕ. Превод с руског. — Побједа, IV/1947, бр. 76, 21. X, стр. 6—7; бр. 77, 23. X, стр. 2.
Превео заједно са Радолом Стијенским. Поводом 30-тогодишњице Октобарске револуције.
- 7 СИТНИК, Константин : СОВЈЕТСКО СЛИКАРСТВО У ТОКУ 30 ГОДИНА/ превод с руског — . — Побједа. IV/1947, бр. 81, 1. XI, стр. 6—7.
Превео заједно са Радолом Стијенским. Поводом 30-тогодишњице Октобарске револуције.
- 8 Академик С. И. Вавилов : 30 ГОДИНА СОВЈЕТСКЕ НАУКЕ. Превод с руског. — Побједа, IV/1947, бр. 83, 7. XI, стр. 8—9; бр. 84, 11. XI, стр. 5—7.
Превео заједно с Р. Стијенским.
- 9 Е. ВИШЊАКОВ : ЛЕЊИН И ФИСКУЛТУРА. Превод с руског — . — Побједа, IV/1947, бр. 83, 7. XI, стр. 12. Без потписа.
10. И. И. Мешњаников : НОВО УЧЕЊЕ О ЈЕЗИКУ. Превод с руског — . — Стварање, III/1948, бр. 4—5. април—мај, стр. 231—240.
- 11 Л. О. Резњиков : ПРОБЛЕМ СТВАРАЊА ПОЈМОВА У СВЕТЛОСТИ ИСТОРИЈЕ ЈЕЗИКА. Превод с руског — . — Настава језика и књижевности у средњој школи I/1950, св. 1—2, стр. 29—39.
- 12 ТЕОФИЛ, Готје : КАПЕТАН ФРАКАС /Превео — . — Београд. Ново поколење /Београд : Штамп. Омладина, 1952 ; стр. 669 ; 20 цм.
Занимљива библиотека ; 33.
- 13 ТЕОФИЛ, Готје : КАПЕТАН ФРАКАС. Превео II издање — Београд, Нолит, 1965; стр. 514 ; 8⁰.
Занимљива библиотека.
- 14 RETIF de la Breton : ПОКВАРЕНИ СЕЉАК И СЕЉАНКА. Роман/с француског превео — . — Београд : Рад, 1955; стр. 206 ; 8⁰.

II – Списак нештампаних радова Милије Станића

1 УСКОЧКИ РЕЧНИК

17 томова, више од 5000 куцаних полустрана, са великим бројем уметака, допуна и сл., око 40 хиљада одредница и израза

2 ЛИНГВИСТИЧКИ ЛИСТИЋ

8 свезака са око две и по хиљаде куцаних и рукописних страна. Покушај да се језик и правопис марксистички сагледају

3 СРПСКОХРВАТСКИ РЕЧНИК

Упола израђен, 6 свезака са око 1800 куцаних страна

4 УСКОЧКИ ГОВОР

900 куцаних страна. Овај рукопис штампан у Српском дијалектолошком зборнику, али у готово преполовљеном обиму (в. т. 13 и 14 – Посебна издања)



- 5 **УСКОЧКИ АКЦЕНТ**
300 куцаних страна. И овај је рад штампан у Српском дијалектолошком зборнику (в. т. 18 – Посебна издања), алу у веома скраћеној форми.
- 6 **ОСНОВНИ ПОЈМОВИ О ЈЕЗИКУ**
Рукопис приређен за I разред основне школе, око 25 куц. страна
- 7 **АКЦЕНАТСКА ЧИТАНКА**
Рукопис од око 40 куцаних страна као увод у акцентоване текстове од разних писаца наше и стране књижевности
- 8 **БЕЛЕШКЕ**
Више од 120 куцаних страна. Разноврсна размишљања и закључци о животу и свету
- 9 **КАПИ КРВИ**
Око 180 рукописних страна. Чланци о разним појавама из живота и свијета
- 10 **ЧАРОЛИЈЕ**
Савремене приче, у двије свеске, око 800 рукописних страна
- 11 **У ВИХОР СТРАСТИ**
Роман. 163 стр.
- 12 **ЖЕНЕ У НАРОДНОЈ ПОЕЗИЈИ**
66 куцаних страна
- 13 **ЛЕЊИН И КЊИЖЕВНОСТ**
83 куцане стране
- 14 **ПЕСМЕ**
Тридесетак пјесма у стиху и прози
- 15 **ИЗ БАЧКОГ ЖИВОТА**
Петнаестак прича о неким догађајима који су се збили у току школовања и доцније. Око 22 руком и машином писаних страна
- 16 **ЛОВ НА БОГАТАША**
Роман. 91 куцана страна
- 17 **ПРИПОВЕТКЕ**
Неколико стотина рукописних страна
- 18 **МЕТАМОРФОЗЕ**
Недовршен роман. Око 170 руком писаних страна
- 19 **ПАНТАЛОНЕ**
Драма. 80 куцаних страна
- 20 **ОРЛОВА СМРТ**
Приче са планине, планинкиње. Око 400 рукописних и куцаних страна.
- 22 **БАСНЕ**
Око 160 куцаних страна

- 23 ПРТИЦЕ ИЗ РАТА
Око 270 куцаних страна
- 24 КАО БАЈАГИ
Приче о дјецу и за дјецу. Око 50 куцаних и руком писаних страна
- 25 ГЛУПАК
Прича. Око 10 руком писаних страна
- 26 ЧАРОБНИ ШТАП
Прича за дјецу. Око 50 куцаних и руком писаних страна
- 27 МУШКЕ ЛАЖИ I
Голицаве приповијетке. 234 куцане стране
- 28 МУШКЕ ЛАЖИ II
Голицаве приповијетке. Око 200 руком писаних страна
- 29 ВИТЕЗОВИ ОКРУГЛОГ СТОЛА
Роман. Превод с француског. Неколико стотина страна. Опширан мој предговор.
- 30 6 свезака разних прича. Несређено. Каткад само нотирање теме. Руком писано
- 31 Знатан број чланака и биљежака из области језика, књижевности и друштвених наука. Све несређено.
- 32 КОМАРСКИ ГОВОР
Дијалектолошки рад. 48 куцаних страна

III НАПИСИ О МИЛИЈИ СТАНИЋУ

- 1 ВУКИЋЕВИЋ, Милосав С.: ДРАГОЦЕН ЈЕЗИЧКИ ПРИРУЧНИК (Милија Станић и Дамњан Мазачић: Језичко-правописни саветник, ЈРО »Рад«, Београд, 1981). – *Стремљења*, XXII/1981, март-април, бр. 2, стр. 201–203.
- 2 ВУКОВИЋ, Јован: ФОНЕТИКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА. – *Гласник Југословенског професорског друштва* мај, 1940, стр. 722–729 књ. XX.
- 3 ДОШЛИЋ, Мишо: САВЕТНИЦИ САВЕТУЈУ (Милија Станић и Дамњан Мазачић: Језичко-правописни саветник, Рад, Београд 1981). – *Обележја* XI/1981, бр. 5, стр. 171–175.
4. БЕРКОВИЋ, Вукале: ЈЕЗИЧКО–ПРАВООЧИСНИ САВЕТНИК – КЊИГА ШИРОКЕ УПОТРЕБНЕ ВРИЈЕДНОСТИ. – *Просвјетни рад* 1981, бр. 15 и 16, 1. и 15. X, стр. 15.
- 5 ЖИВОТИЋ, др Радомир: ЈЕЗИЧКО–ПРАВООЧИСНИ САВЕТНИК. – *Галаксија*, 1981, 64. 110, јун, стр. 7.
- 6 И. М.: ЈЕЗИЧКО–ПРАВООЧИСНИ САВЕТНИК. – *Јединство* 1981, 17. II, стр. 12.

- 7 НИКОЛИЋ, Берислав: Др Радомир Алексић, Милија Станић: »ГРАМАТИКА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА ЗА IV РАЗРЕД ОСМОГОДИШЊЕ ШКОЛЕ.« – *Књижевност и језик* 1958, бр. 1–2, стр 86–87.
- 8 ОКУКА, др Милош: ЧУДНА ПРЕПОРУКА. – *Ослобођење* 1982, бр. 27, II, стр. 12.
- 9 ПЕТРОВИЋ, Драгољуб: Спорни су поступци. – *Политика експрес*, 1984, 19. јун, стр. 11.
- 10 ПЕТРУШИЋ, Милорад: УСКОЧКИ ГОВОР (Институт за српскохрватски језик, Београд 1974). – *Просвјетни рад*, XXIV/1974, бр. 16, 15. септембар, стр.11.
- 11 ПЕЦО, А[сим]: УСКОЧКИ ГОВОР. – *Јужнословенски филолог* XXXI, 1974–1975, стр. 261–270.
- 12 ХАЈДУКОВИЋ, Б.:ЈЕЗИЧКИ САВЕТНИК. – *Просветни преглед*, 1981, бр. 1359(9), 14. III, стр. 9.
- 13 ХРИСТОДУПЛО, Јелен: ПРОТИВ ОКАМЕЊЕНИХ ИЗРАЗА. – *Београдско школство*, 1981, бр. 210, 23. II, стр. 17.
- 14 ЧЕДИЋ, Ибрахим: ЈЕЗИЧКО–ПРАВОПИСНИ САВЕТНИК. – *Књижевни језик*, 1981, бр. 3, стр. –
- 15 ЧОРДАШИЋ, Милан: ЈЕЗИЧКО–ПРАВОПИСНИ САВЕТНИК. – *Педагогија* 1981, бр. 2, стр.
- 16 ШИПКА, М: ЈЕЗИЧКИ ПРИРУЧНИК ШИРОКЕ НАМЈЕНЕ. – *Просвјетни лист*, 1981, бр. 630, 15. X, стр. 15.



Рођен је 29. децембра 1910. године у Сеоцима (СО Бар, СР Црна Гора). Гимназију је учио у Бару, Цетињу и Великој Кикинди гдје је матурирао 1930. године.¹ Већ као гимназијалац истиче се у раду Ђачког књижевног друштва »Доситеј«. Школске 1930/31. год. уписао се на романску групу Филозофског факултета у Београду. Као студент припадао је напредном студентском покрету. Заједно са М. Грујићем и М. Бегићем иницирао је обнављање Друштва за француски језик и књижевност са задатком да своју нову оријентацију усклади са напредним студентским покретом.² У то вријеме, иначе, долази до реорганизације стручних удружења која су била укинута послје шестојануарске диктатуре. Приликом конституисања удружења студената за француски језик и књижевност Д. Лекић је биран за председника. Као председник Друштва, био је 1932. и 1933. године члан Акционог одбора стручних удружења на Универзитету, који се, као дио напредног радничког покрета, борио за аутономију Универзитета, а против монархофашистичке диктатуре.³ Посљедњу годину студија провео је у Француској, у Grenoble-у. Дипломирао је у октобру 1935. године. Чекао је на државну службу готово читаву годину. То вријеме је провео у Црмици на организованом илегалном раду. Године 1936. један је од потписника летка »црногорска омладина своје народу«, у коме се, између осталог, траже и бране демократске слободе, апелује на народ црногорски да на предстојећим изборима бира опозиционе кандидате, те да се »без обзира на партијске разлике, уједине у борби против диктаторске и непародне клеро-фашистичке владе Стојадиновић-Коршоцец.⁴ Лекић је октоб-

¹ *Извјештај о раду и успеху у школској 1929/30. год.* Државна гимназија у Вел. Кикинди. Велика Кикинда: Себакова Штампарија, 1930; стр. 26.

² *Педагошка стварност* [Нови Сад], 1984, бр. 1, јануар, стр. 89.

³ *Лука Бар*, 1976, бр. 31, јануар, стр. 4.

⁴ *Црногорска омладина своје народу*, Београд, новембра 1936. год. Види летак у Завичајном музеју у Бару.

ра 1936. постављен за суплента Гимназије у Бару, гдје је остао двије школске године. У септембру 1938. премјештен је »по потреби службе« у Гимназију у Пећи, гдје је такође дошао до изражаја његова напредна активност. Својим радом у школи и ван ње показивао је симпатије и приврженост марксистичкој идеологији. . . Школски распуст 1939. године користио је као стипендист француске владе у Дијон-у и похађао на тамошњем Универзитету љетњи течај француског језика. При повратку, донио је из Париза *Историју СКП (б)* и неколико бројева часописа »La Russie d'aujourd'hui« (»Данашња Русија«) у коме је позитивно писано о СССР-у. Из њега је превео неколико чланака који су објављени у ондашњој напредној штампи (»Млада култура и др.). Донио је и брошуру »L'URSS vue et jugée par un radical« (СССР очима једног радикала«) коју је превео на захтјев Миладина Поповића, секретара ПК КПЈ за Косово и Метохију. Брошура је издата на партијској техници у Пећи.⁶ Због оваквог свога рада и дјеловања међу средњошколском омладином Партија га је примила у своје чланство 1940. Био је један од оних интелектуалаца – чланова КПЈ са којима је индивидуално рабено (био је на личној вези Миладина Поповића)⁷ Септембра 1940. премјештен је опет »по потреби службе« у Гимназију у Беранама (данашњи Иванград) и тамо је наставио свој напредни наставно–васпитни и идеолошко–политички рад (растурање и прорада партијских вјести, саопштења и другог повјерљивог материјала).

Тринаестојулски устанак затекао га је у родном крају. Као предатни члан Партије учествовао је у организовању борбе против окупатора, активно и ангажовано радио за НОП све до хапшења у јануару 1942. године. Интерниран је у Албанију а потом Италију. У затвору и логору радио је партијски све до капитулације Италије септембра 1943. године. По изласку из затвора наставио је рад за НОБ, као позадински радник на подручју Црнице све до ослобођења Бара (крајем новембра 1944). Најприје је био члан илегалног НОО у Сеоцима, а затим члан Општинског НОО у Црници. Као повјереник за информације био је задужен и за издавање Вјести, које је уређивао и у данима 13-тојулског устанка 1941. По преласку у Бар био је руководиоц просвјетно–културне екипе и први дописник *Побједи*. Истовремено био је и потпредседник Среског одбора НОФ-а и секретар партијске организације.⁸

Од 1945–1946. године био је први директор Барске гимназије. У току љета 1946. био је на течају француског језика у Паризу, као стипендиста француске владе. Од краја 1946–1955, био је на Цетињу, гдје је обављао разне дужности: управник Народног позоришта НР Црне Горе (од јануара 1947), начелник наставног одјељења Министарства просвјете НРЦГ (од краја октобра 1948), једно вријеме директор Цетињске гимназије (септембар–новембар 1949), начелник одјељења за културу и умјетност Министарства просвјете Црне Горе (од краја новембра 1949. до марта 1953).

Као управник Народног позоришта на Цетињу, заједно са тадашњим његовим драматургом Ратком Буровићем покренуо је први позоришни лист у Црној

⁶ *Политика*, 29. октобар 1984, стр. 7.

⁷ Уочи II свјетског рата Данило Лекић је превео више чланака из марксистичке литературе и доприносио циркулисању и пропаганди ове литературе. Још 1935. године је на иницијативу Николе Лекића преводио у Црници с француског Георгија Димитрова и Палма Дата. – Год. 1939. из књижаре »Хоризонт« у Паризу, коју је био организовао ЦК КП Југославије, купио је Леџинова дјела и др. литературу из марксизма и тајним каналима слао на Цетиње. Неке књиге је лично пренио . . . (Види опширније Д. Лекић: Глад за марксистичком литературом. – *Вирпазар – Бар – Улцињ* (монографија), Цетиње–Бар, 1974, стр. 118–119; В. ПЕТРОВИЋ: Сваки задатак сам обављао са ентузијазмом, *op. cit.*.)

⁸ Павле Јовићевић и Мита Миљковић: *Борба пећких комуниста између два рата 1918–1941.* – Пећ, 198, стр. 567 и 568.

⁸ *Годишњак Цетињске гимназије*, IV (1972) бр. 4, стр. 93.

Гори *Позориште*, који је излазио 1947. и 1948. године.⁹ А када је у јануару 1949. године Министарство просвјете Црне Горе покренуло свој орган *Просвјетни рад*, именовало је Данила Лекића за првог главног и одговорног уредника овог гласила просвјетних, културних и научних радника Црне Горе. Године 1951. биран је за члана Редакције новопокренутог часописа *Народна култура*. *Исте године Лекић је, заједно са Савом Вукмановићем, уредио и Његошев албум* који је приредио Одбор за прославу Његошеве стогодишњице на Цетињу поменуће године, а издала га »Народна књига« (Цетиње, 1951, стр. 94). (Са Ратком Буровићем) написао је сценарио за документарни филм »Његош«, снимљен 1951, а сâм је написао сценарио за документарца о »Бару« (1952) у коме су приказане природне љепоте и знаменитости читавог краја, у вријеме почетка радова на Барској луци.

Поред значајних професионалних дужности и редакторских послова, Лекић је у вријеме боравка на Цетињу обављао и многе друге функције у друштвено-политичком животу Црне Горе (члан Музејског савјета, члан Умјетничког савјета Позоришта, члан Редакционог одбора издавачког предузећа »Народна књига« на Цетињу, предсједник Управног одбора Болнице »Данило I«, члан Главног одбора Културно-просвјетног савеза Црне Горе, члан Земаљског одбора Савеза синдиката Црне Горе, секретар Одбора за обиљежавање стогодишњице Његошеве смрти 1951. године, итд.).

Школску 1952/53. провео је на специјализацији у Паризу (На Институту за фонетику). У библиотекама и архивама Париза прикупљао је грађу за рад Французи о Црној Гори. На Сорбони је пријавио докторску тезу »Црна Гора у француској књижевности«. Уз то, држао је течај српскохрватског језика у Друштву за културну сарадњу Француска–Југославија; држао предавања о Његошу у Паризу и Лиону, последи којих је приказиван филм о овом великану црногорске културе.¹⁰ Почетком марта 1953. представљао је Југославију на IV међународном конгресу документарних и краткометражних филмова у Паризу, на којему је имао саопштење о развоју наше кинематографије.¹¹ По повратку из Париза био је професор Више педагошке школе (катедра за француски језик) на Цетињу двије школске године (1953–54. и 1954–55).

Октобра 1955. године, из породичних разлога, преселио се у Љубљану, гдје је као професор српскохрватског језика радио до маја 1968. године. Поред професорског рада био је врло ангажован и у друштвенополитичким организацијама и стручним асоцијацијама.

У прољеће 1968. године вратио се у Црну Гору са жељом да допринесе просвјетно-културном развоју свог ужег завичаја. Изабран је за директора Барске гимназије. Није се ограничавао само на оквире педагошко-инструктивног рада. Његово богато искуство и углед допринијели су реafirмацији школе коју је водио. У вријеме његовог директоровања ударени су темељи новој школској згради (19. јануара 1971) и издата је *Споменица Барске гимназије* (1972), солидно концепирана, добро урађена и уређена њему благодарећи. Сами Лекић је написао њене најглавније садржаје. Поред тога, обављао је и низ друштвено-политичких функција, међу осталим: посланика Скупштине СР Црне Горе (1969–1974), члана Одбора за културу, предсједника, Комисије за полагање стручних професорских испи-

⁹ *Позориште*, информативн лист Народног позоришта НР Црне Горе. Први број се јавио 1. марта 1947. године и до краја те године изашли су још бројеви: 2–3, 4. и 5, а у наредној 1948, још и двоброј 1–2. Формат му је био 22 см, с тим што је двоброј за 1947. (бр. 2–3) изашао у формату 30 см.

Уредник Позоришта није означен. Иницијатор покретања листа био је Ратко Буровић, драматург, а уређивали су га он и Данило Лекић. Последије премјештаја Буровића три потоња броја листа уредио је Данило Лекић.

¹⁰ Д. Лекић: Пјер Лоти о нама и ми о њему, *Библиографски вјесник*, XII/1983, бр. 1, стр. 149–150.

та при Републичком заводу за унапређивање школства и члана првог Одбора за додјеливање републичке награде »Октоих«.

Пензионисан је 1972. године. Три године касније, Извршно вијеће Скупштине СР Црне Горе додјелило му је националну пензију.

Преводилачки рад започет између два свјетска рата Лекић је наставио и иза ослобођења. Отада, неколико деценија се бави писањем стручних и научних чланака и расправа из наставе и културно-умјетничког живота Црне Горе. Сарађивао је претежно у црногорској периодици: *Просојетном раду*, *Побједи*, *Позоришту*, *Стварању*, *Историјским записима*, *Овдје*, *Библиографском вјеснику*, *Годишњаку Педагошке школе–академије* и др. Уз то, објављивао је и у словеначким периодичним публикацијама: *Prosvetnem delovcu*, *Људској правци*, *Borecu*. Посебну пажњу, међутим, заслужују Лекићеве радови о узајамним културним везама између Француза и Црногораца у XIX вијеку, које је објављивао у назначеној црногорској периодици између 1951. и 1984. године.

Као професор француског језика Д. Лекић је рано почео да прати све оно што су Французи написали и Црногорцима. Бавио се проучавањем текстова француских путописаца, књижевника, публициста, научника о Црногорцима и Црној Гори, почев од најстаријег мемоара на француском језику из пера Andrién-a Dur-gé-a 1811. године, преко Vialle de Sommieres-a, писца прве путописне књиге о Црној Гопри (1820), па до потоњих деценија прошлог стољећа. Успио је, на тај начин, да покаже како су се Французи кроз читав XIX вијек интересовали за Црну Гору. Још од 1950-их година Лекић стручну и научну јавност обавјештавао француско-црногорским културним везама прошлог вијека. С правом је стекао репутацију једног од најбољих коментатора француских написа који се односе на Црну Гору.¹² Проучио је он, савјесно и темељито, француске објављене изворе о нама; већи дио из француских путописа превео је на наш језик. Посљедњих година написао је за *Библиографски вјесник* неколико значајних студија у којима је значајки расвијетлио објективност и значај писања појединих путописаца који су оставили занимљива свједочанства о Црној Гори и Црногорцима. Значајно је при том истаји да је Лекић пропратио критички целокупни материјал о којему је писао. Дијелом на основу непознате историјске грађе коју је прикупио у архивама Цариза и Херцег–Новог, и напосе темељних опсервација и тумачење до којих је дошао током вишегодишњих проучавања, исправио је многе погрешне судове о француским путописцима. Тако је, на примјер, оповргао погрешно мишљење Ј. Ердељановића, П. Ровинског и других о Виали де Сомјеру који су му оспоравали вјеродостојност тумачења о Црној Гори и њеном становништву, оптужујући га за измишљена саопштења . . . Исто тако, и о Пјеру Лотиу Лекић је своје судове засновао на прилично убједљивим фактима, указујући на мотиве због којих је у својим записима приказивао Црногорце као »дивљи и варварски народ«. – Лекић је, без сумње, заслужан што нам је у објективној свјетлости дао преглед оног најглавнијег што су Французи написали о нама у прошлом стољећу.

Већину радова које је Данило Лекић објавио из тематике француско-црногорских односа, публиковано је у посебно објављеној књизи »ФРАНЦУЗИ О ЦРНОЈ ГОРИ У XIX ВИЈЕКУ«, коју су рецензенти свесрдно препоручили за објављивање као добар прилог француско-црногорским везама, књигу која о овој проблематици представља заокружену целину.¹³

За свој дугогодишњи прегалачки рад Лекић је добио низ друштвених признања и одликовања». За постигнуте резултате на културно-просвјетном пољу на подручју општине Бар« добио је награду – признање приликом 29. годишњице ос-

¹² Крунослав Ј. Спасић: *Pierre II Petrović-Njego et les Français*. – Paris 1972, p. 292.

¹³ Академик Димо Вујовић, проф. др. Јово М. Миловић: Рецензија на књигу проф. Данила Лекића »Французи о Црној Гори у XIX вијеку«.

лобођења Бара, 24. новембра 1973. Године 1980. одликован је Орденом рада са црвеном заставом »за нарочите заслуге и постигнуте успјехе у раду од значаја за напредак земље«.

II — БИБЛИОГРАФИЈА

II₁ — ПОСЕБНА ИЗДАЊА

ФРАНЦУЗИ О ЦРНОЈ ГОРИ У XIX ВИЈЕКУ.

— БАР; КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНА ЗАЈЕДНИЦА 1985; 403 стр.

II₂ — ЧЛАНЦИ И ПРИКАЗИ У ПЕРИОДИЦИ И ЗБОРНИЦИМА 1944.

- 1 ВЕДИКИ НАРОДНИ ЗБОР У БАРУ. Изабран је Срески одбор НО Фронта. — *Побједа*, I/1944, бр. 5, 14. XII, стр. 5. Без потписа.

1945.

- 2 КАКВА ЈЕ БИЛА, А КАКВА ТРЕБА ДА БУДЕ СРЕДЊА ШКОЛА: Предавање које је одржао професор Данило Лекић на овогодишњој прослави св. Саве у бару. — *Побједа*, II/1945, бр. 13, 11. II, стр. 6.

1947.

- 3 РЕПЕРТОАР НАШЕГ ПОЗОРИШТА ЗА СЕЗОНУ 1947/48. — *Позориште*, I/1947, бр. 5, 12. XII, стр. 3–4. Потпис: Д. Л.

О репертоару цетињског (црногорског) позоришта.

1949.

- 4 ДРУГИ КОНГРЕС СИНДИКАТА ПРОСВЈЕТНИХ РАДНИКА ЈУГОСЛАВИЈЕ. — *Просвјетни рад* I/1949, бр. 1, 15. I, стр. 3. Потпис: Д.
- Обавјештење о датуму одржавања конгреса.
- 5 ДИСЦИПЛИНА У ШКОЛИ. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 1, 15. I, стр. 4. Потпис: Д. Л.
- 6 ГОДИШЊА СКУПШТИНА ДРУШТВА ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ ЦРНА ГОРА – СССР. — *Просвјетни рад* I/1949, бр. 1, 15. I, стр. 6. Анонимно.
- 7 ЗАВРШЕН ДВОМЈЕСЕЧНИ ТЕЧАЈ ШКОЛСКИХ ИНСТРУКТОРА. — *Просвјетни рад* I/1949, бр. 1, 15. I, стр. 6. Без потписа.
- 8 УСПЈЕХ У ГИМНАЗИЈАМА НА КРАЈУ ПРВОГ ПОЛУГОДИШТА. — *Просвјетни рад* I/1949, бр. 2, 15. II, стр. 1–2.
- 9 ЗАДАЦИ НАШИХ ПОЗОРИШТА У ТРЕБОЈ ГОДИНИ ПЛАНА. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 2, 15. II, стр. 6. Потпис: Д. Л.
- 10 ДРУГА РЕПУБЛИЧКА СМОТРА ОДРЖАБЕ СЕ У ЦЕТИЊУ 13. ЈУЛА. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 3, 15. III, стр. 2. Анонимно.
- 11 ЗАПАЖАЊА ПРЕДАВАЧА СА СЕМИНАРА ЗА НЕСТРУЧНЕ НАСТАВНИКЕ. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 3, 15. III, стр. 4–5. Без потписа.
- 12 ГОСТОВАЊЕ БЕОГРАДСКИХ УМЈЕТНИКА У НАШОЈ РЕПУБЛИЦИ. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 4, 15. IV, стр. 8. Без потписа.

¹⁴ *Политика*, LXXVIII/1981, бр. 24228, 19. VII, стр. 1.

- 13 СА КОНКУРСА КЊИЖЕВНИХ ПОЧЕТНИКА. – *Просвјетни рад* I/1949, бр. 5, 28. V, стр. 5. Потпис: Д.
- 14 ДИСКУСИЈА О НАШЕМ КУЛТУРНО-УМЈЕТНИЧКОМ ЖИВОТУ. – *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 5, 28. V, стр. 5. Потпис: Д. Л.
- 15 СЕМИНАР ЗА НАСТАВНИКЕ СРЕДЊИХ ШКОЛА. – *Просвјетни рад* I/1949, бр. 6, 18. VI, стр. 2. Потпис: Д. Л.
- 16 ШКОЛЕ ЗА ОПШТЕ ОБРАЗОВАЊЕ РАДНИКА. – *Просвјетни рад* I/1949, бр. 6, 18. VI, стр. 3. Потпис: Д. Л.
- 17 ЗА БОЉУ СПРЕМУ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА. – *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 8–9, 12. X, стр. 2. Потпис: Д. Л.
- 18 ОСВРТ НА РАД СЕМИНАРА ЗА НАСТАВНИКЕ СРЕДЊИХ ШКОЛА. – *Просвјетни рад* I/1949, бр. 8–9, 12. X, стр. 8. Потпис: Д. Л.

1950.

- 19 УСКОРО БЕ ПОЧЕТИ ПРИПРЕМЕ ЗА ПРОСЛАВУ СТОГОДИШЊИЦЕ ЊЕГОШЕВЕ СМРТИ. – *Побједа*, VII/1950 бр. 210, 3. IX, стр. 5.
Изложио програм прославе.
- 20 ПРОСЛАВА 40-годишњице умјетничког рада Наде Првуловић. – *Просвјетни рад*, II/1950, бр. 1–2, 29. III, стр. 4. Потпис: Д.
Нада Првуловић – члан ансамбла Народног позоришта на Цетињу.
- 21 ЗАДАЦИ И РАД НАШИХ ПОЗОРИШТА У ЧЕТВРТОЈ ГОДИНИ ПЛАНА. – *Просвјетни рад*, II/1950, бр. 1–2, 29. III, стр. 4–5. Потпис: Д. Л.
- 22 »ШКОЛСКЕ НОВИНЕ«. – *Просвјетни рад* II/1950, бр. 1–2, 29. III, стр. 8. Потпис: Д. Л.
Биљешка.
- 23 ГОСТОВАЊЕ ОЛГЕ И МАРИЈЕ МИХАИЛОВИЋ. – *Просвјетни рад*, II/1950, бр. 1–2, 29. III, стр. 8. Без потписа.
- 24 ДУБРОВАЧКИ ФЕСТИВАЛ. – *Просвјетни рад* II/1950, бр. 7, 20. VIII, стр. 7. Без потписа.
- 25 »ТАРТИФ« од Молијера. – *Просвјетни рад*, III/1950, бр. 9, 25. X, стр. 6. Потпис: Д. Лекић.
Премијера Народног позоришта на Цетињу.
- 26 ПОВОДОМ 150-годишњице рођења пјесника прешерна. – *Просвјетни рад*, II/1950, бр. 11–12, 30. XII, стр. 8. Потпис: Д. Л.
- 27 ОТВАРАЊЕ КОТОРСКОГ ПОЗОРИШТА. – *Стварање*, V/1950, бр. 1–2, јануар–фебруар, стр. 69–70. Потпис: Д. Л.

1951.

- 28 ТРЕЋА РЕПУБЛИЧКА СМОТРА ФОЛКЛОРА. – *Просвјетни рад* III/1951, бр. 3, 25. III, стр. 3. Потпис: Д. Л.
- 29 ГОСТОВАЊЕ КОТОРСКОГ ПОЗОРИШТА. – *Просвјетни рад* III/1951, бр. 4–5, 1. V, стр. 7. Потпис: Д. Л.
- 30 СТРАНЦИ О ЊЕГОШУ. – *Стварање*, VI/1951, бр. 7–8, јул–август, стр. 477–488.



- 31 »СЕОСКА УЧИТЕЉИЦА« НА СЦЕНИ ЦЕТИЊСКОГ ПОЗОРИШТА. – *Стварање* VI/1951, бр. 10–11, октобар–новембар, стр. 696–698. Потпис: Д. Л.
- 32 ЈЕДАН ФРАНЦУЗ О ЊЕГОШУ И ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање* VI/1951, св. 12. децембар, стр. 764–767.
- Ради се о Сурпиен Robertu.

1952.

- 33 ЗНАЧАЈНИ ДОПРИНОС ЊЕГОШЕВОЈ СТОГОДИШЊИЦИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 1–2, јануар–фебруар, стр. 67–69. Потпис: Д. Л.
- О извршењу планиране прославе, одржане на Цетињу и Ловћену и другим мјестима.
- 34 ДВИЈЕ ПРЕМИЈЕРЕ У ЦЕТИЊСКОМ ПОЗОРИШТУ. – *Стварање* VII/1952, бр. 4, април, стр. 226–231. Потпис: Д. Л.
- Приказ премијера: »Коштана« од Б. Станковића и »Монсерт« од Б. Роблеса.
- 35 ОТВАРАЊЕ УМЈЕТНИЧКЕ ГАЛЕРИЈЕ НА ЦЕТИЊУ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 5, мај, стр. 325–326. Потпис: Д. Л.
- Умјетничка галерија је отворена 25. маја 1952.
- 36 ГОСТОВАЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ ПЛЕСАЧИЦЕ ХУАНЕ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 5, мај, стр. 328–329. Потпис: Д.
- Интернационална плесачица Хуана, из Америке, гостовала је на Цетињу.
- 37 ИЗ КУЛТУРНОГ ЖИВОТА. – *Стварање*, VII/1952, бр. 5, мај, стр. 329–330. Потпис: Л.
- О раду Научног друштва НРЦГ; научно-истраживачком раду, позоришном и музичком животу у Црној Гори.
- 38 КСАВИЈЕ МАРМИЈЕ О ЊЕГОШУ И ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање* VII/1952, бр. 6, јуни, стр. 382–383. Потпис: Д. Л.
- 39 40 ГОДИНА ПОЗОРИШНОГ РАДА Б[ОКА] БЕГОВИЋА. – *Стварање*, VII/1952, бр. 7–8, јули–август, стр. 486. Потпис: Д. Л.
- 40 ЊЕГОШЕВ МАУЗОЛЕЈ НА ЛОВЋЕНУ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 7–8, јул–август, стр. 487–488. Потпис: Д. Л.
- 41 НОВИ ФИЛМОВИ »ЛОВЋЕН–ФИЛМА«. – *Стварање*, VII/1952, бр. 7–8, јул–август, стр. 488–489. Потпис: Д. Л.
- 42 ГОСТОВАЊЕ ДРАМЕ БЕОГРАДСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У НР ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 9, стр. 557–560. Потпис: Д. Л.
- 43 АНСАМБЛ НАРОДНИХ ИГАРА. – *Стварање* VII/1952, бр. 9, септембар, стр. 564. Потпис: Л.

1953.

- 44 Емил Зола међу савременима. Допис из Париза. (Са фотографијом). – *Побједа*, X/1953, бр. 18, 1. III, стр. 8.
- 45 ЈЕДНА ПРОЉЕЋНА ШЕЋЊА. – *Побједа*, X/1953, бр. 29, 9. IV, стр. 5.
- Надаслов: Писмо из Париза. Репортажа.
- 46 И ОНИ СУ ПАЛИ У БОРБИ ПРОТИВ ФАШИЗМА. – *Побједа*, X/1953, бр. 96, 29. XI, стр. 9.
- О Јовану Копитовићу, стријеланом 1943. и Јовану Стругару, погинулом исте године у Покрету отпора у Француској. Са двије слике.

NACIONALNA
CRNE GORE
DURDE
CRNOJEVIĆ

1954.

- 47 **ЈЕДАН ФРАНЦУСКИ СЛУЖБЕНИ ИЗВЈЕШТАЈ О ЦРНОЈ ГОРИ ИЗ 1884.** – *Историјски записи*, VII/1954, књ. X, св. 2, стр. 556–566.
- 48 **ФРАНЦУСКА ВЕРЗИЈА О ПУТУ САКСОНСКОГ КРАЉА У ЦРНУ ГОРУ.** – *Историјски записи*, VII/1954, књ. X, бр. 2, стр. 582–587.
О посјети Цетињу Фридрига Августа 1838. године.
- 49 **НЕКИ ДЕТАЉИ ИЗ СТУДИЈА ЈОВАНА ТОМАШЕВИЋА.** – *Побједа*, XI/1954, бр. 30, 8. IV, стр. 2.
Уз 30. годишњицу смрти. Између осталог, о Томашевићевом студирању у Поатјеу (Француска).
- 50 **УТИСЦИ СА ПУТА У ЛОНДОН.** – *Побједа* XI/1954, бр. 39, 23. V, стр. 8.
Репортажа.
- 51 **ФРАНЦУЗИ О ЊЕГОШУ** (поводом кратког прегледа српске књижевности на француском језику). – *Побједа*, XI/1954, бр. 42, 13. VI, стр. 8.
- 52 **ДЕСЕТОДНЕВНА ТУРНЕЈА ЦРНОГОРСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.** – *Просвјетни рад* I/1954, бр. 4, 1. IV, стр. 11. Без потписа.
- 53 **»КОЛИКО ЈЕЗИКА ГОВОРИШ – ТОЛИКО ЉУДИ ВРИЈЕДИШ«.** – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 5, 1. V, стр. 8.
Како се код нас приступа учењу страних језика.
54. **ДУБРОВАЧКЕ ЉЕТНЕ ИГРЕ.** – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 5, 1. V, стр. 10. Без потписа.
- 55 **РАЗВОЈ СЛАВИСТИЧКЕ НАУКЕ У ФРАНЦУСКОЈ.** – *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 7, 1. VI, стр. 10
- 56 **МЈЕСТО ИЗГОВОРА У УЧЕЊУ ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА.** – *Просвјетни рад* I/1954, бр. 11, 1. XII, стр. 4–5.
- 57 **СВЈЕДОЧАНСТВО ФРАНЦУЗА О ЦРНОЈ ГОРИ СРЕДИНОМ ПРОШЛОГ ВИЈЕКА.** – Једна француска романтична опера. – *Стварање*, IX/1954, бр. 4, април, стр. 267–272.
О либрету за оперу »Црногорци« од Е. Alboaz-a и Ж. de Norval-a.
- 58 **ЈЕДАН ФРАНЦУСКИ СЛАВИСТ О ЊЕГОШУ И ЦРНОЈ ГОРИ.** – *Стварање* IX/1954, бр. 11–12, новембар–децембар, стр. 725–730.
Ријеч је о Луј Леже-у

1955.

- 59 **СЈЕЋАЊЕ НА МИЛАДИНА ПОПОВИЋА.** (Са сликом). – *Побједа*, XII/1955, бр. 12, 20. III, стр. 2. Потпис: Д. Л.
Поводом 10-годишњице смрти.
- 60 **ФРАНЦУСКИ ИЗВОРИ О ГРАХОВСКОЈ БИЦИ.** – *Побједа* XII/1955, бр. 20, 15. V, стр. 12.
Са 2 слике.
Уз 97. годишњицу.
- 61 **ФРАНЦУСКИ ДИПЛОМАТ–ПЈЕСНИК О ЦРНОЈ ГОРИ.** – *Побједа*, XII/1955, бр. 28, 13. VII, стр. 14.
О Морису Триберу, секретару Француског посланства на Цетињу и његовим пјесмама посвећеним Црној Гори.
- 62 **О ПРЕВОБЕЊУ СА СТРАНИХ ЈЕЗИКА.** – *Просвјетни рад*, II/1955, бр. 3, 1. III, стр. 10–11.
- 63 **ФРАНЦУЗ ВИЈАЛА И РИСАНСКИ МОЗАИК.** – *Стварање*, X/1955, бр. 6, јун, стр. 377–381.

1956.

- 64 TUDI ŽENE, SKUPAJ Z OTROKI, SO SE BORILE. – *Људска правица* XXII/1956, бр. 163, 14. VII, стр. 4.
О 15. годишњици устанка црногорског народа.
- 65 МИОДРАГ Д. ГРУЈИЋ, ПОВОДОМ 15. ГОДИШЊИЦЕ СТРИЈЕЉАЊА (Башаид, 15. IX 1911 – Скела, 18. VIII 1941). – *Педагошка стварност* II/1956, бр. 10, стр. 675–677.
У коауторству са др Мидхатом Бегихем.
- 66 ПОСЉЕДЊЕ ПИСМО СТЕВАНА ПЕРОВИЋА ЦУЦЕ КЊАЗУ ДАНИЛУ И ИНТЕРЕСОВАЊЕ ФРАНЦУСКИХ СЛУЖБЕНИХ КРУГОВА ЗА ЦУЦИНО УБИСТВО. – *Стварање*, XI/1956, бр. 4, април, стр. 258–262.

1957.

- 67 ГОСТОВАЊЕ КУЛТУРНО–ПРОСВЈЕТНОГ ДРУШТВА ОСМОГОДИШЊЕ ШКОЛЕ ЗА СЛИЈЕПЕ ИЗ РИСНА. – *Просвјетни рад*, IV/1957, бр. 6, 1. VI, стр. 10. Без потписа.

1959.

- 68 ФРАНЦУСКИ ИЗВОРИ О ПУТУ КЊАЗА ДАНИЛА У ПАРИЗ И ПРИЈЕМ НА КОЈИ ЈЕ ТАМО НАИШАО. – *Историјски записи*, XII/1959, књ. XVI, св. 3–4, стр. 45–57.

1960.

- 69 ЈУНАЧКЕ ЦРНОГОРКЕ. – *Борец*, XII/1960, бр. 12, стр. 536–537.
- 70 ПРВИ ШТАМПАНИ МЕМОАРИ О ЦРНОЈ ГОРИ НА ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ *Историјски записи*, XIII/1960, књ. XVII, св. 4, стр. 816–830.
Андријан Дипре: Мемоари о Црној Гори.
- 71 У СЛАВУ ЦРНОГОРКЕ (поводом pjesме једног Француза посвећене Црногорки). – *Стварање*, XV/1960, бр. 10, октобар, стр. 876–879.
О pjesми Морис Трибера: »Ратна pjesма Црногорке«, с њеним преводом.

1962.

- 72 МАРШАЛ МАРМОН И ЦРНА ГОРА. – *Историјски записи*, XV/1962, књ. XIX, св. 1, стр. 35–58.

1963.

- 73 ФРАНЦУЗИ О ЊЕГОШУ. – *Просветни деловец*, XIII/1963, бр. 15, 25, IX, стр. 4.

1965.

- 74 РЕДАК КУЛТУРНИ ЈУБИЛЕЈ. V ĆRNI GORI PRVA DRŹAVNA TISKARNA. — *Просвјетни делавец* XVI/1965, шт. 1, 13. I, стр. 5.
- 75 НЕКАЈ ОСНОВНИН НАВОДИЛ ЗА МЛОДЕ ПЕДАГОГЕ. – *Просвјетни делавец*, xvi/1965, шт. 21, стр. 3.

1971.

- 76 о развоју школства у бару. In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.*–Бар, 1971, стр. 9–46.
Реферат одржан на свечаној академији у Бару 26. XI 1971. поводом прославе 50-годишњице Гимназије.
- 77 ДУШАН БРКАНОВИЋ – први барски учитељ и пропагатор социјалистичких идеја. – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 47–56.
- 78 КАКВА ЈЕ БИЛА, А КАКВА ТРЕБА ДА БУДЕ СРЕДЊА ШКОЛА. (Извод из предавања одржаног јануара 1945. приликом отварања Гимназије). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар, 1971, стр. 97–100.
- 79 ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ТРИНАЕСТОЈУЛАСКОГ УСТАНКА У БИВШЕМ БАРСКОМ СРЕЗУ. – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 269–272.
Извод из већег рада у рукопису под насловом »Из борбе за слободу«.
- 80 Др Јово Суђић (1885–1937). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 355–356.
- 81 ВУК ПУЛЕВИЋ (1884–1924). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 356–357.
- 82 МИХО ДОМАНЧИЋ (1884–1950) (Са сликом) – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 357–359.
- 83 МАРКО БИЉУРИЋ (1898–1942) (Са сликом). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 362–365.
- 84 РИСТО МАНОЈЛОВИЋ (1908–1943) (Са сликом). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 365–367.
- 85 БЛАЖО РАДОВИЋ (1900–1943) (Са сликом). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 368–369.
- 86 МИРОСЛАВ РУСУЛИЋ (1899–1943) (Са сликом). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 370–371.
- 87 БЛАЖО ЈОШОВ ОРЛАНДИЋ (1914–1943) (Са сликом). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 390–395.
- 88 ДР ЛУКА ВУЈОВИЋ (1910–1971). – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 404–405.
In memoriam. Општајни говор над гробом Л. Вујовића на Цетињу 8. II 1971.
- 89 О ПРИПРЕМАМА У ТОКУ ПРОСЛАВЕ. – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 411–417. Илустровано.
- 90 ПОГОВОР. – In: *Споменица Барске гимназије 1921–1971.* – Бар 1971, стр. 419–420.

1972.

- 91 СЈЕБАЊЕ НА ПРВЕ ГОДИНЕ РАДА ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ НА ЦЕТИЊУ. – *Споменица Више педагошке школе – Педагошке академије 1947–1972.* – Никшић, 1972, стр. 279–288.

1974.

- 92 ГЛАД ЗА МАРКСИСТИЧКОМ ЛИТЕРАТУРОМ. – *ВИРПАЗАР, БАР, УЛЦИЊ.* – Цетиње-Београд: Обод / Београд: ШИП Србија, 1974. – 118–119.

- 93 УБИСТВО ШВЕРЦЕРА СТАНКОВИЋА ИЗ ШЕСТАНА НА ЈЕЗЕРУ. – *Вирпазар, Бар, Улицы*. – Цетиње – Београд: Обод / Београд: ШИП Србија, 1974, стр. 125–126.
- 94 ПОБЈЕДА КОМУНИСТА У ЦРМНИЦИ НА ОПШТИНСКИМ ИЗБОРИМА 1936. – *Вирпазар, Бар, Улицы*. – Цетиње – Београд: ШИП Обод / Београд: ШИП Србија, 1974. – стр. 132–134.
- 95 БИО ЈЕ ТО ПИОНИРСКИ И КОРИСТАН ПОСАО. – *Просвјетни рад*, XXIV/1974, бр. 20, 15. XII, стр. 2. Са фотографијом.
Сјећање првог уредника на почетак *Просвјетног рада*.

1975.

- 96 КАКО ЈЕ ПОНИКАО »ПРОСВЈЕТНИ РАД«. – *Просвјетни рад*, XXV/1975, бр. 6, 15. III, стр. 12.
Сјећања уредника.

1976.

- 97 ТРИ ФРАНЦУЗА О ЊЕГОШУ У ЦРНОЈ ГОРИ. – *Зборник радова професора и сарадника Педагошке академије у Никшићу*. – Никшић, 1975–1976, бр. 5–6, стр. 171–186.
Одломак из рада у рукопису »Французи о Црној Гери у XIX вијеку«.
- 98 БИО ЈЕ РОБЕНИ РЕВОЛУЦИОНАР. – *Лука Бар*, V/1976, бр. –, новембар, стр.– Потпис: В. П.
О николи Лекићу.

1977.

- 99 ЦРНОГОРКА У БОРБИ ЗА СЛОБОДУ. – *Лука Бар*, VI/1977, бр. 49, јул, стр. 4.

1978.

- 100 ЗРАЧИО ЈЕ СВИМ ВРАИНАМА ИСПИСАНИМ НА ЗАСТАВИ КЛАСИКА МАРКСИЗМА. – *Лука Бар*, VI/1977, бр. 48, јун, стр. 5.
Поводом 34.годишњице смрти Блажа Јешова Орландића.
- 101 НАШ ДУГ ЦРНОГОРСКОЈ КУЛТУРНОЈ ПРОШЛОСТИ. – *Лука Бар*, VII/1978, бр. 57, март, стр. 7.
Уз стогодишњицу ослобођења Бара.
- 102 СТОГОДИШЊИЦА БАРСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ. – *Лука Бар*, VII/1978, бр. 63, септембар, стр. 5.
Уочи прославе.
- 103 СУСРЕТ С ПРИПАДНИЦИМА САВЕЗНИЧКИХ АРМИЈА. – *Лука Бар*, VII/1978, бр. 65–66, новембар – децембар, стр. 5.
Сјећања на сусрете 1944. год. у Бару са америчким и совјетским војницима
- 104 О ОСНИВАЊУ СРЕДЊЕ ПОМОРСКЕ ШКОЛЕ. In: На путу усмјереног средњег образовања (1972–1978). – Бар, 1978; стр. 146–152.
О отварању – почетку рада истурених одјељења Поморске школе »Кап. М. Мартиновић« – Котор у Бару школ. 1972/73. године.
- 105 ЊЕГОШ НА СЛОВЕНАЧКОМ. Др Јевро Миловић: Његош в својем часу ин простору. Превод проф. Мелите Ракочевић-Петрић и др Милана Ракочевића. Државна заложба Словеније, Лубљана 1978. – Побојда XXV/1978, бр. 4683, 23. XII, стр. 12.

1979

- 106 СЈЕЋАЊА НА ИВА ВУЧКОВИЋА (Са сликом) – *Лука Бар*, VIII/1979, бр. 69, март, стр. 7.
- 107 ЗБОГОМ, ДРУГОВИ, ОСВЕТИТЕ НАС! . . . – *Лука Бар*, VIII/1979, бр. 72, јун, стр. 4.
Сјећање на стријелане родољубе 25. VII 1943.

1980

- 108 ЈОВАН ТОМАШЕВИЋ (1891–1924). – *Лука Бар*, IX/1980, бр. 84, јун, стр. 10.
- 109 МОЗАИК ЈЕ ОДОЛЕО ЗЕМЉОТРЕСУ. – *Политика*, LXXVII/1980, бр. 23902, 21. IV, стр. 14
О Рисанском мозаику који је открио В. де Сомјер а не Д. Вуксан. Са сликом бога Хипноса.

1981

- 110 ОБНОВА ЗДРАВСТВЕНИХ ОБЈЕКТАТА. – *Барске новине*, I/1981, бр. 1, 15. април, стр. 8 [13].
У Бару.
- 111 НАШ ДУГ ЊЕГОШУ. – *Барске новине*, I/1981, бр. 1, 15. април, стр. 14.
- 112 О ПРВИМ ГРАМАТИКАМА СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА НА ФРАНЦУСКОМ – *Васпитање и образовање* VII/1981, бр. 6, стр. 129–148.
- 113 СЛИЈЕДИТЕ ТЕКОВИНЕ НОБ–а И РЕВОЛУЦИЈЕ. – *Једро*, лист Школског центра Бар, VIII/1981, бр. 19, децембар, стр. 9 и 16.
Сјећања и поруке Д. Лекића.
- 114 НЕКИ ПОДАЦИ И СЈЕЋАЊА ИЗ ЖИВОТА ГИМНАЗИЈЕ. – *Једро*, лист Школског центра Бар, VIII/1981, бр. 19, децембар, стр. 10.
- 115 ВОЛИТЕ ЊЕГОША. – *Једро*, лист Школског центра Бар, VIII/1981, бр. 19, децембар, стр. 10.
Поруке Д. Лекића ваџима.
- 116 ДА ЛИ ЈЕ МЕРИМЕ ИНСПИРИСАО ИЛИ ОБМАНУО ПУШКИНА. – *Овдје*, XIII/1981, бр. 146, јул, стр. 11–13. Са литературом.
- 117 ПРВИ ПРЕВОД ЊЕГОША НА ФРАНЦУСКИ. – *Овдје*, XIII/1981, бр. 150, новембар, стр. 9.

1982

- 118 ФРАНЦУЗИ О ЦЕТИЊУ. – *Библиографски вјесник* XI/1982, бр. 3, стр. 63–96. Са 9 слика.
Résumé.

1983

- 119 ПЈЕР ЛОТИ О НАМА И МИ О ЊЕМУ. – *Библиографски вјесник*, XII/1983, бр. 1, стр. 131–153. Са 6 слика и факсимила.
Résumé.

- 120 Vialla de Sommieres – писац прве књиге о Црној Гори. – *Библиографски вјесник*, XIII/1984, бр. 2, стр. 123–154. Са сл. писца и фотокопијом наслова његове књиге.
Résumé.
- 121 ЗАБЛУДЕ И ОКО ЊИХ. Пјер Лоти о нама и ми о њему. *Библиографски вјесник*, XIII/1984, бр. 3, стр. 323–329.
Реплика на критику Р. Ланновића у *Библиографском вјеснику*, бр. 2/1984. год.

1985.

- 122 ШАРА ИРИЈАРТ И ЊЕГОВО ВИБЕЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ. – *Библиографски вјесник*, XIV/1985, бр. 1, стр. – .

1986.

- 122a Рафалима против правде. — *Цетињски лист*, XI/1986, бр. 250, 10. VII, стр. 6–7;
бр. 251, 25. VII; стр. 8–9.
О Белведерским догађајима.

II ПРЕВОДИ

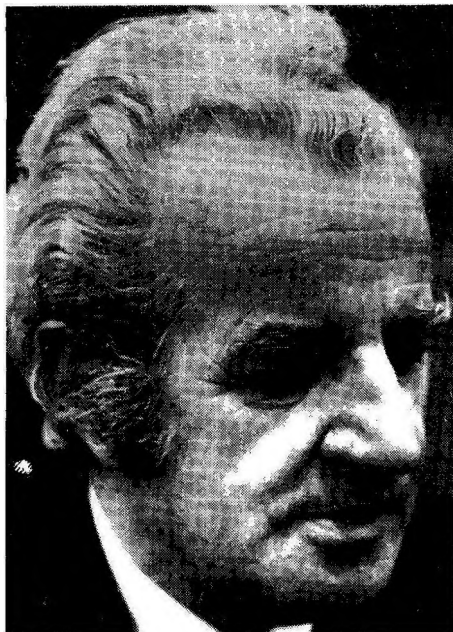
- 123 ФРАНЦУСКИ ЧАСОПИС »ESPRI« О ЈУГОСЛАВИЈИ. – (с француског превео Д. Л.). – *Стварање*, V/1950, бр. 3–5, стр. 176–178.
- 124 РОБЕР СИПРИЕН: [ЊЕГОШ И ЦРНА ГОРА]. – *Стварање*, VI/1951, св. 12, децембар, стр. 764–767
- 125 КСАВИЈЕ МАРМИЈЕ О ЊЕГОШУ И ЦРНОЈ ГОРИ. – *Стварање*, VII/1952, бр. 6, јуни, стр. 384–386. С француског: Д. Л.
Из дијела К. Мармиеа: »Lettres sur L'Adriatique et la Monténégro«
- 126 РАТНА ПЈЕСМА ЦРНОГОРКЕ. – *Стварање*, XV/1960, бр. 10. октобар, стр. 878–879.
Из збирке: Maurice Trubert: »Poèmes d'automne–Au Monténégro«, Paris 1913.

III ЛИТЕРАТУРА О Д. ЛЕКИЋУ

- 1 ВОЈИНОВИЋ, Драгица: Данило Лекић. – In: *Црногорске средњошколске споменице и годишњаџи. Библиографија*. – Цетиње, 1981; стр. 130–131. Са фотографијом.
- 2 ВУК О ЦРНОЈ ГОРИ, књ. XVIII. Просвета, Београд, 1972. приредио Голуб Добрашиновић.
На стр. 616. и 617. спомиње се Д. Лекић.
- 3 В[УКМАНОВИЋ], С[аво]: Данило Лекић. [са фотографијом]. *Годишњак Цетињске гимназије*, IV/1972, бр. 4, стр. 93–97.
- 4 Г. В. : Љ. Б. : Друштвено признање. – *Барске новине*, I/1981, бр. 1, 15. IV, стр. 2.
Вијест да је Д. Лекићу уручен Орден рада са црвеном заставом.
- 4а БУКАНОВИЋ, М.: Још један вриједан зборник. Данило Лекић: Французи о Црној Гори у XIX вијеку. *Културно-просвјетна заједница Бар*, 1985. година. — *Никшићке новине*, 30. маја 1986.
- Приказ.

- 5 ИЗВЈЕШТАЈ О РАДУ УПРАВНОГ ОДБОРА БАЧКОГ КЊИЖЕВНОГ ДРУШТВА »ДОСИТЕЈ«. – *Извјештај о раду и успеху у школској 1929–30. год.* Државна Гимназија у Вел. Кикинди. – Велика Кикинда, 1930; стр. 26
- 6 ЈОВИЋЕВИЋ, Павле Миљковић, Мита: *Борба пећких комуниста између два рата 1918–1941.* – Пећ, 1981; стр. 567, 568.
- 7 ЛАИНОВИЋ, др Ристо: Заблуда као подстрек на размишљање повода Данило Лекић »Цер Лоти о нама и ми о њему«, Библиографски вјесник 1/1983. – *Библиографски вјесник*, XIII/1984, бр. 1, стр. 157–165.
- 8 М. Б. М.: Књиге заменили пушкама. Много ученика ове гимназије је положило своје животе у народноослободилачком рату и револуцији. – *Политика*, LXXXI/1984, 29. октобар, стр. 7.
Уз јубилеј Пећке гимназије. Међу напредним наставницима спомње се Д. Лекић.
- 8а МАРТИНОВИЋ, Ј. Душан: Данило Лекић. — У: *Данило Лекић, Французи о Црној Гори.* — Бар, 1985.
Библиографија Д. Лекића на стр. 385–403.
- 9 МЕЛВИНГЕР, Златко: Др Мидхат Бегвић. – *Педагошка стварност*, 1984, бр1, јануар, стр. 83–90.
Из мемоариам.
На стр. 89. и 90. подаци и о Д. Лекићу.
- 10 М[ИЛОШЕВИЋ], Б[ождар]: Данилу Лекићу уручен Орден рада са црвеном заставом. – *Политика*, LXXVIII/1981, бр. 24228, 19. III, стр. 8.
- 11 ПЕТРОВИЋ, В[ерослава]: Сваки задатак сам обављао са ентузијазмом. (са фотографијом) – *Лука Бар*, V/1976, бр. 31, јануар, стр. 4–5.
Интервју са Данилом Лекићем
- 12 СПАСИЋ, Ј. Крунослава: Pierre II Petrović – ego et les Français. Publications de la Sorbonne. Université de Paris IV – Paris – Sorbonne. Serie Internationale 4. – Paris 1972.
На стр. 292. о Д. Lekiu.
- 13 ЦРНОГОРСКА ОМЛАДИНА СВОМЕ НАРОДУ. – Београд, новембра 1936 год.
Проглас црногорском народу. Поклон Данила Лекића Завичајном музеју у Бару.
- 14 QUELLA-VILLÉGER, ALAIN: Dr Risto Lainović: »Zabluda kao podstrek na razmišljanje«/L' aberration comme stimulus à la réflexion), Bibliografski Vjesnik, Cetinje, n° 1, 1984, p. 157–165, texte en serbo-croate. Réponse à l'article en même langue de Danilo Lekić: »Pierre Loti et le Monténégro«, Bibliografski Vjesnik, Cetinje, n° 1, 1983, p. 131–153. — *Revue Pierre Loti* [Rochefort], VI/1985, N° 21, Janvier — Mars, p. 117–118. Potpis: A.Q.V.

УРОШ МАРТИНОВИЋ



»Архитектура је историјска и друштвена неминовност цивилизације. Кућа није исто што је гнијездо птице, саће за пчеле или вучја јазбина. Она је, далеко више од тога, стимулатор и аниматор најплеменитијих порука човјекове природе.« (Урош Мартиновић)

Урош К. Мартиновић представља несумњиво једну од најзначајнијих ствараачких личности у историји модерне југословенске архитектуре. – Рођен је 24. марта 1918. године у породици Крста (Кића) Никова, управника пошта на Цетињу и Ање, рођене Бурчић. Основну школу је завршио у Бајицама, нижу гимназију на Цетињу, а средњотехничку школу (архитектонски одсјек) у Београду (школске 1938/39. године). По завршетку средње школе завршио је школу резервних официра у Сарајеву 1940. године. Након тога запослио се као техничар у Министарству грађевина Југославије у Београду. Од 1941. до 1945. године радио је у Техничкој дирекцији општине града Београда на пословима надзора и пројектовања. Непосредно по ослобођењу, од 1944 до 1947. године, радио је у персоналној служби општине града и у Министарству саобраћаја. Године 1947. започео је студије на Архитектонском факултету у Београду и завршио их новембра 1951. године. По завршетку студија биран је на истом факултету за асистента за предмет пројектовање зграда; 1958. године изабран је у звање доцента, а двије године касније у звање ванредног професора. Редовни професор је постао 1971. године. Од 1980. до одласка у пензију био је и директор Института за архитектуру и урбанизам Србије. Пензионисан је октобра 1983. године. У више наврата биран је за шефа Катедре за пројектовање, а од 1964 до 1967, током два мандата, за декана Архитектонског факултета.

Још у предратном периоду Урош Мартиновић се као средњошколац укључио у напредни омладински покрет у Београду под непосредним руководством КПЈ. Због учешћа у демонстрацијама и другим акцијама више пута је хапшен. За ври-

јеме окупације помагао је НОП; прикупао је средства за »црвену помоћ« и учествовао у акцијама београдске омладине. Током 1943. године био је на принудном раду у Бору (шест мјесеци). По ослобођењу Београда активно се укључио у рад Партије. Постао је члан КП априла 1945. године. Био је на разним друштвено-политичким функцијама, (члан агитропа I и VII рејонског комитета Београда, члан Партијског бироа Општине града Београда, секретар ООСК Факултета КПЈ, члан Универзитетског комитета Партије и др.). Поред тога обављао је и низ других друштвених функција у раду научних организација и стручних удружења, члан Савјета Архитектонског факултета, члан Универзитетског савјета, (члан Савјета Академије умјетности, предсједник Савјета Института за архитектуру и урбанизам Србије, предсједник Савеза архитеката Србије, предсједник Савеза архитеката Југославије, итд.).

У покушају презентирања опште слике о дјелатности проф. Мартиновића запажа се необично широка лезепа разноврсне активности, почев од архитектонско-урбанистичког пројектовања преко друштвено-политичког и стручног рада, до педагошке праксе и научне мисли. Стваралаштво проф. Мартиновића свакако заслужује и једну стручну монографију у којој би на адекватан начин били обрађени сви аспекти његовог обимног дјела. У домену архитектонско-урбанистичког пројектовања проф. Мартиновић се јавља као аутор многобројних студија, конкурса, пројеката и реализација. Тешко је међу њима издвојити оне најзначајније; но, могло би се рећи да међу значајније спадају: Централна зона Новог Београда, Блок 30 у Новом Београду, Центар Мјесне заједнице Фонтана у Новом Београду, и Центар општине Палилула. Најцјеловитију слику о урбанистичком пројектантском раду овог нашег истакнутог ствараоца пружа извод из образложења кандидатуре Савеза архитеката Југославије за предлог проф. Мартиновића 1981. године за награду »The Pritzker Architecture Prize«.*

»Као носилац основне концепције урбанистичког планирања и пројектовања Централне зоне Новог Београда, проф. Мартиновић је 60-их година пресудно утицао не само на формирање овог значајног градског простора него и на сав даљи убрзани развој београдске урбанистичке мисли и праксе. Његове идеје о геометрији и функционалној организацији градског простора, о уређењу режима саобраћаја и о обликовању општих градских контура и амбијената, ослонац су и основа на којој следи сва досадашња и на којој ће се реализовати будућа изградња Ново-београдског нивоа месне заједнице. Центар 'Фонтана' реализован (1967. г.) у Новом Београду једно је од првих остварења архитектонских дела у нас које се супротставља шаблонском, конвенционалном строго ортогоналном схватању и интерпретацији архитектуре. Овај невелики објекат богате ликовне конфигурације носио је у себи сасвим нове поруке о могућностима уређења различитих функција у ансамблу кога одликује органски ред и упечатљиви архитектонски израз. Није чудо што се после овог објекта у нас јавља низ смелијих архитектонских покушаја који ће наредних година све више обогатити београдску и југословенску праксу:«

Центар Месне заједнице 'Фонтана' се организацијом простора у тетрагоналној мрежи први пут је примењена у нашој пројектантској пракси и израз је отпора против устаљености и архитипа, које сугерира функционализам у својој тежњи за стабилизовањем и очувањем стечених вредности. Урош Мартиновић, импулсивни и истакнути представник неконформизма београдске школе, напуштањем ортогоналних шема изражава револт и побуну . . . и тим чином симболично жели да истакне неопходност напуштања извесних искустава да би се ослободио простор за нове идеје хтења . . .

Из Мартиновићевог богатог опуса пре свега зрачи – уз наглашену слободну обраду архитектуралног волумена, а упоредо са дубоком људском присношћу унутрашњег и спољног амбијента – одређена, својеврсна дисциплина. Њу је Мартиновић понио из племенске прошлости свога завичаја, Црне Горе, у којој је живот на шкртој стени, изложеној свим ветровима и громовима кроз векове без ње био незамислив.

* Међународна награда (САД) за цијелокупан допринос појединаца развоју архитектуре.



Осавремењена, дограђена и заобљена та дисциплина трајно живи у Мартиновићевом стваралаштву. Манифестује се разнолико – зависно од многих детерминанти, или спонтано. Наглашено, као у урбанистичком решењу центра Новог Београда, или пригушено, као у композицији суседних стамбених блокова».

На пољу научно-педагошког дјеловања допринос проф. Уроша Мартиновића у било коме погледу не заостаје за урбанистичко-пројектанским.¹ Изврстан педагог, као професор Архитектонског факултета истиче се изванредно концепираним предавањима из области теорије архитектуре и пројектовања, док су неке његове активности на научном плану за сигурно у Југославији пионирске. Руководи и организујући рад у оквиру Института за архитектуру и урбанизам Србије, дао је главни допринос прикупљању документационе грађа за обраду 2 000 објеката за Историју архитектуре Србије (период између два рата). Рад на тој грађи резултирао је издавањем публикације »Модерна Београда«, гдје проф. Мартиновић даје код нас први значајнији прилог обради ове материје.² Изузетну вредност, којом се попуњава велика празнина у области наше архитектонске мисли и културе, представља Мартиновићева књига »Свет архитектуре«. Може се рећи да она посједује двије изузетно важне компоненте. Са становишта школовања и правилног усмјеравања једног будућег архитекте »Свет архитектуре« представља дјело са истинском наставнообразовном и васпитном улогом, гдје се он сучава са свим оним неопходним за разумијевање смисла и суштине његове будуће професије. И не само то – сугестиван језик, јасан став, ерудисија аутора чине књигу таквом да она превазилази наставну функцију и подстиче општу радозналост и интересовање најшире читалачке публике.

Посљедње теоријско дјело проф. Мартиновића – »Фрагменти једног виђења архитектуре« – у себи садржи све оне основне елементе његовог схватања архитектуре, у коме се он јасно сагледава у свим аспектима једног дуготрајног и изузетно плодног рада. Ова књига је, како својевремено рече проф. Зоран Б. Петровић, приликом њене промоције јуна 1983. године, »резиме изгарања и потпуног ангажовања у једном колико лепом, толико и мукотрпном умећу и занату какав је архитектура. То је есенцијелно изношење богатог животног искуства у једној области људског ангажовања, која тражи изузетно велика одрицања и потпуно предавање«. Ова несвакидашња књига – »неразлучиви део личности Уроша Мартиновића . . . писана британским и пре свега јасним и разумљивим језиком, заслужује да је често узимамо у руке и да буде обавезно штово сваке наше личне библиотеке« – закључује З. Петровић.³

Када је ријеч о посебно штампаним дјелима Уроша Мартиновића, треба споменути и монографије: Београд 1945–1975 (урбанизам и архитектура) и књигу »Цетиње – СПОМЕНИЦИ АРХИТЕКТУРЕ«, које је написао у коауторству, прву са Б. Стојановићем а другу са Душаном Мартиновићем.

¹ ПРИКАЗИ ДЈЕЛА УРОША МАРТИНОВИЋА Давати су, између осталог, у сљедећим периодичним и другим публикацијама: *Политика, Борба, Вечерње новости, Експрес-политика, Рад, Економска политика, ИТ новине, књижевне новине, Студент, Вјесник, Побједа, Овдје, Поља, Цетињски лист, Глобус, Дуга, Илустрована политика, НИИ, Човјек и простор, Архитектура и урбанизам, Преглед архитектуре, Зборник арх. фак., Зборник ИАУС-а, техника, Архитектура, Мозаик, Изградња, Наш стан, Моја кућа, Урбанизам Београда, Свет, Зборник УИА, Лепе куће, Књига синтезе, Ликовна енциклопедија Југославије, Мала енциклопедија Просвете, Уметничко благо Југославије, Историја Београда, Нови Београд, Архитектура Србије* и др.

² Мате Ваулон: Осврт на књигу »Модерна Београда Уроша Мартиновића«. – *Човек и простор*. XXII 1975, бр. 265, стр. 11.

³ Зоран Б. Петровић: Фрагменти једног виђења архитектуре. – *Изградња*, часопис Савеза грађевинских инжењера и Савеза друштва архитеката Србије, бр. 2/1984, стр. 46–47. Види и приказ Милорад Маџура: Урош Мартиновић, »Фрагменти једног виђења архитектуре«. Издавачи: Институт за архитектуру и урбанизам Србије и Архитектонски факултет, Београд 1983. – *Политика*, 11. јун 1983. стр. 13.

Проф. У. Мартиновић се често враћао свом ужем, старом завичају, пројектујући за њега и пишући о њему, јер је, као што на једном мјесту истиче, »најранију младост провео под капом Ловћена и у маленом Цетињу стекао прва своје љубави и наклоности у литератури и умјетности уопште«. Отуда је поникао и прва студија »Куће Даковића« (1956), везана за његове родне Бајице, и, напokon, монографија о архитектонским споменицима и његовој савременој архитектури града под Ловћеном (1980).⁴

Поред тога Мартиновић је обрадио преко 20 натукница – енциклопедијских јединица за друго издање »Енциклопедије ликовних умјетности Југославије«, за архитекте: Алексић Бранка, Вуловић Петра, Дамњановић Војислава, Злоковић Борба, Јовановић Добривоја, Кековић Александра, Лојаницу Милана, Мацуру милорада, Миленковић Бранислава, Миљковић Симу, Митровић Милана, Михаиловић Слободана, Младеновић Димитрија, Настић Дејана, Новаковић Борка, Петровић Зорана, Павловић Момчила, Радојевић Александра, Радовић Ранка, Сајчић Николу, Степановић Александра, Тврткивић Владимира, Трбојевић Ранка, и Цагић Предрага.

Осим наведене научне и стручне активности, Мартиновић је активно учествовао на низу међународних конгреса архитеката (УЈА) и то: Лондон (1961) са уводним рефератом, и као председник и члан Југословенске делегације на конгресима у Хавани (1964), потом Мадриду Варни; затим, на бројним симпозијумима и научним скуповима у земљи и иностранству (Москва, Варшава, Праг, Париз, Берлин, Атина, Мексико–Сити и др.).

Уз то, Урош Мартиновић, познат као изузетно elokвентан и мисаон човјек одржао је низ предавања из савремене архитектуре на трибинама Коларчевог универзитета и других народних универзитета; у омладинским домовима и центрима културе широм земље, као и преко радија и телевизије.

За своју улогу и допринос развоју савремене архитектонске мисли и праксе у Југославији, проф. Мартиновић је добио и многа јавна признања, одликовања и награде (Орден заслуга за народ са сребрним зрацима, Орден рада са црвеном заставом, Октобарску награду Београда, Борбина награда за архитектуру). Добитник је и Велике награде за архитектуру Србије за 1983. годину, коју додјељује Председништво Савеза архитеката Србије »најистакнутијим живим архитектима« за животно дјело⁵ и низ других признања у виду повеља, плакета златних значки, итд. На јавним конкурсима за архитектуру и урбанизам добио је преко 40 награда и откупа, од којих осам првих.

Овај, у најосновнијим цртама дати преглед стваралаштва једног од најистакнутијих југословенских архитеката, садржи и његову селективну библиографију којом су обухваћена његова дјела у облику посебно објављених књига, као и студије и чланци публиковани у стручној периодици. Библиографијом нијесу обухваћени бројни чланци аутора објављени у дневној и другој штампи и (*ПОЛИТИКА*, *Борба*, *Илустрована политика*, *Еспрес политика*, *Свет*, *Вечерње новости*, *Рад*, *Глобус*, *Вјесник*, *Студент*, *Видици*, *Дуга*, *Цетињски лист*, итд).

На крају је дат и попис пројеката што их је Мартиновић реализовао у својој богатој творачкој пракси. О њима је доста писано у дневној и стручној штампи,

⁴ Ар М. Дашић: Душан Мартиновић – Урош Мартиновић: ЦЕТИЊЕ – споменици архитектуре (ИШРО Обод, ООУР Издавачка дјелатност, Цетиње 1980). – *Историјски записи* [Титоград], 1981, бр. 3–4, стр. 188–189; Исти текст објављен и у часопису *Настава историје* [Загреб] 1983, бр. 3, стр. 131–132 Ч. Драшковић: Душан Мартиновић – Урош Мартиновић: ЦЕТИЊЕ – споменици архитектуре, Цетиње, 1980. – *Библиографски вјесник*, X/1981, бр. 2, стр. 304–305; др З. Лакић: Душан Мартиновић – Урош Мартиновић: »Цетиње – споменици архитектуре«. – *Сусрети* [Титоград], II/1981, бр. 12, стр. 29 и у *Просвјетном раду*, бр. 17/1981, стр. 11; М. Павловић, Душан Мартиновић – Урош Мартиновић: »Цетиње – споменици архитектуре« – *Побједа*, 28. II 1981, стр. 1.

⁵ НИН, XXXV/1984, бр. 1. 771, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

домаћој и иностраној, између осталог и у Енциклопедији ликовних умјетности» (Загреб МСМЛXIV, 3, стр. 415), а о томе, донекле, може се стећи увид и из кратког прегледа на крају његове, досад потоње објављене књиге »Фрагменти једног виђења архитектуре«. На жалост, нијесмо били у могућности да све то пронађемо, саберемо и библиографски обрадимо. Но, то ће, надам се, бити посао Мартиновићевог будућег биографа.

II БИБЛИОГРАФИЈА

(селективна)

II – 1 Књиге:

- 1 С**ВЕТ АРХИТЕКТУРЕ** (Урош Мартиновић; – [графички дизајн Дарко Марушић]. – Београд: Универзитет; Београдски издавачко-графички завод, 1971 (Београд: Београдски издавачкографички завод). – 180 стр.: илустр.: 24 x 23 см
Уместо увода (аутор: стр. (9). – Библиографија: стр. 177 – (181). – Индекси. – Заштитни омот
На стр. (2) биљешка о одобрењу за употребу као сталног универзитетског уџбеника (Лат)
- 2 **МОДЕРНА БЕОГРАДА; Архитектура Србије између два рата [Урош Мартиновић]; корице Сокол Соколовић Сас.** — Београд: [Научна књига, 1972] (Београд: Привредни преглед). — 93 стр., илустр.; 23 x 23 см
Тираж 2.000 — *Résumé: La moderne de Belgrade. Architecture de la Serbie entre les deux guerres mondiales.* — Резюме: Модерн Белград. Архитектура Србији в период между двумя воинами.
- 3 Београд 1945–1975; урбанизам и архитектура [Б. Стојановић, Урош Мартиновић]; [предговор Живорада Ковачевића]. – Београд: »Техничка књига«, 1978 (Београд: БИГЗ). – 247 стр., [1] савијен лист: илустр. у боји; 25 x 23 см
Тираж 2 000. – Подаци о ауторима: стр. 103, 247. – (Пл.)
4. **СВЕТ АРХИТЕКТУРЕ** (Урош Мартиновић; – [графички дизајн Дарко Марушић]. – 2. издање. Београд: Архитектонски факултет, 1980 (Београд: Космос). – 150 стр.: илустр.; 24 x 23 см
Тираж 1 000. – Извори: стр. 147 – (151). – (Брош.)
- 5 **ЦЕТИЊЕ:** споменици архитектуре (Душан Мартиновић, Урош Мартиновић; (предговор Павле Мијовић) техничка опрема Стеван Вујков). – Цетиње: Обод, 1980 (Нови Сад: Форум). – 167 стр.: илустр. у боји; 24 x 21 см. – (Посебно издање)
Тираж 2 000. – Извори и литература: стр. 164–165. – (Пл.)
- 6 **ФРАГМЕНТИ ЈЕДНОГ ВИЂЕЊА АРХИТЕКТУРЕ;** (предговор Милорад Маџура). Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије и Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 1983 (Београд: Завод за графичку технику Технолошко–металуршког факултета). – 141 стр.: илустр.: 25 x 22 см.
тираж 1 500. – Извори: стр. 135–136. – Подаци о аутору: стр. 141. – (Брош)

II – 2 Чланци и расправе. Прилози

- 7 **ДОМ НАРОДНОГ ЗДРАВЉА У ГРАДАЧЦУ.** – *Преглед архитектуре*, 1955–56, бр. 4–5, стр. 120–121, са пројектом.
- 8 **ПОСЛАТНА АРХИТЕКТУРА БЕОГРАДА.** Олошци. – *Видици*, V, VI–1957, V, стр. 28–29.

- 9 КУЋЕ ДАКОВИЋА. Приказ једне сеоске групације. – П.О.: *Зборник Архитектонског факултета* [Београд] *Recueil des trevenux de la faculte d' architectore* III livre 1956/1957, tome 1, k. III, свеска 1, 1956/57, стр. 1–17.
О кућама Даковића у Вајишама.
- 10 АРХИТЕКТУРА И МИ. – *Човјек и простор*, VI/1959, бр. 91, стр. 1, 6
- 11 КАРАКТЕРИСТИКЕ НАШЕ ПОСЛИЈЕРАТНЕ АРХИТЕКТУРЕ. – *Човјек и простор*, II–1960, VII, стр. 95.
Садржи одговоре инг. Николе Добровића и инг. Уроша Мартиновића на питања Редакције листа *Човјек и простор*.
- 12 VI КОНГРЕС МЕЂУНАРОДНОГ САВЕЗА АРХИТЕКАТА. – *Архитектура и урбанизам*, II/1961, бр. 8–9, стр. 71.
Дискусија (реферат) о моћи бетона на конгресу у Лондону.
- 13 ГОВОР НА КОМЕМОРАЦИЈИ РАТОМИРУ БОГОЈЕВИЋУ. – *Архитектура и урбанизам*, IV/1963, бр. 24, стр. 3.
Résumé: in memoriam. – Summary.
- 14 НАША САВРЕМЕНА АРХИТЕКТУРА. – *Архитектура – урбанизам*, V/1964, бр. 26, стр. 4–6.
- 15 [Други] II КОНГРЕС АРХИТЕКАТА ЈУГОСЛАВИЈЕ. 4. до 6. VI 1964. Загреб. – *Архитектура – урбанизам*, V/1964, бр. 27, стр. 42–46.
Са изводима из реферата: Уроша Мартиновића, Вјенцеслава Richtera, Милорада Мацуре, Михајла Митровића и Богдана Богдановића.
- 16 АНКЕТА О СПОМЕНИЦИМА И МЕМОРИЈАЛНИМ ГРОБЉИМА ПОСВЕЂЕНИМ НАРОДНОСЛОБОДИЛАЧКОЈ БОРБИ И РЕВОЛУЦИЈИ. – *Дуга*, XX/1965, бр. 971, стр. 29–29; бр. 972, стр. 6–7.
У анкети учествују: Лазар Трифуновић, инг. Зденко Колацио, инг. Урош Мартиновић, др Павле Васић, Миодраг Б. Протић, инг. Александар Дероко, инг. Срба Сеферов и др Катарина Амброзић.
- 17 БИОЛОШКИ ИНСТИТУТ У БЕОГРАДУ. – *Зборник радова ЈАУС*, 1966, бр. 3, стр. 153–158.
Са упоредним текстом на енглеском, руском и француском језику. У заједници са М. Павловићем.
- 18 ЦЕНТАР МЕСНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У БЛОКУ I У НОВОМ БЕОГРАДУ. – *Архитектура–урбанизам*, VIII/1967, бр. 44, стр. 25–27.
Заједно са Зораном Б. Петровићем.
19. ИНСТИТУТ ЗА ИЗОТОПЕ МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ. – *Архитектура–урбанизам*, VIII/1967, бр. 44, стр. 28–29.
Заједно са З. Петровићем.
- 20 СТАН НИЈЕ АМБАЛАЖА. – *НИН*, 1967, бр. 859, 25. VI, стр. 6
- 21 СТАНКО КЛИСКА. – *Архитектура и урбанизам*, X/1969, бр. 39, стр. 36–37.
- 22 25 ГОДИНА ГРАБЕВИНАРСТВА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ. Савез грабевинских инжењера и техничара Југославије и Савеза Архитеката Југославије. – Београд 1970. стр. 510.
- 23 ОБЈЕКТИ ИЗ ОБЛАСТИ КУЛТУРЕ И ПРОСВЕТЕ. – *Техника* XII/1971, стр. 429–438.
- 24 ЗА ПРОСТОРНУ ИНТЕРПРЕТАЦИЈУ АРХИТЕКТУРЕ. – *Овдје*, III/1971, бр. 31, стр. 23.
- 25 НЕПРИЈАТНО ИЗЕНАВЕЊЕ. Неколико питања у поводу изложбе српске архитектуре 1900–1970. – *Човјек и простор*, XX/1972, бр. 237, стр. 25.
- 26 СТАН РОБА ИЛИ БРИГА ДРУШТВА – *НИН* [Београд], 1973, бр. 1. 192, 11. XI, стр. 6.

- 27 *Стамбени објекат у Иванковачкој улици у Београду. – Архитектура – урбанизам, 1975, XIV 74–77, стр. 130*
- 28 *Стамбено насеље Блок 30 у Новом Београду. – Архитектура – урбанизам, 1975, XIV 74–77, стр. 115–116*
- 29 *Сувременици Богојевић – Куртових. – Човјек и простор, 1975, XXV, 267, стр. 22–25*
- 30 **ПОВРАТАК СИНТЕЗИ.** – *Књига о синтези.* – Врњачка Бања: Замак културе, 1975, стр. 11–15, 102–104, 109–110, 114–115.
- 31 Лице града. – *Политика, LXXII 1975, бр. 22048? 22. II*
- 32 *Рагомир Богојевић, архитект.* – *Урбанизам Београда, VII 1976, бр. 31, стр. 25–26*
- 33 **ТРИДЕСЕТ ГОДИНА АРХИТЕКТУРЕ У БЕОГРАДУ.** – *Урбанизам Београда, VIII/1977, бр. 37, стр. 10–13.*
- 34 **[ПРИЛОГ ДИСКУСИЈИ О СИНТЕЗИ]. II књига о синтези.** – Врњачка Бања: Замак културе, 1978. стр. 156–157, 162.
- 35 *Што се архитектуре тиче и њене судбине и перспективе, ја лично у њу дубоко верујем упркос многим забунама и кризама кроз које она пролази и кроз које ће проћи . . .* – саопштења Института за архитектуру и урбанизам Србије, 1979. 8. стр. 3–11
- 36 **ХРОНИКА ГРАДА У ДЕСЕТ ПРИЗОРА.** – *Изградња, XXVIII/1984, бр. 9–10, стр. 25.*

III ПРОЈЕКТИ

- | | |
|--|---|
| 1 Дом културе у Земуну | 23 Урбанистички план Иванових корита на Ловћену |
| 2 Гостинска кућа СК у Добановцима | 24 Хотел на Ивановим коритима на Ловћену |
| 3 Купатило на Умци | 25 Урбанистичко рјешење Централне зоне Н. Београда |
| 4 Предузеће »Врачар« у Књаз Даниловој ул. у Београду | 26 Детаљни урбанистички пројекат блока 21 у Н. Београду |
| 5 Аутобуска станица у Караборђевој ул. у Београду | 27 Институт за физиотерапију ВМШ у Београду |
| 6 Стамбене зграде у Лапову | 28 Салон аутомобила у блоку 30 на Н. Београду |
| 7 Дом културе на Карабурми | 29 Летовалиште у Улицињу |
| 8 Основна школа у Љигу | 30 Академија наука Црне Горе у Титограду |
| 9 Стамбене зграде у Љигу | 31 Болница у Сланкамену |
| 10 Гимназија у Кавадарцима | 32 Хотел у Херцег-Новом |
| 11 Дом НОБ-а на Жабљаку | 33 Викенд кућа породице Максимовић у Гроцкој |
| 12 Архитектонски факултет у Београду | 34 Стамбена зграда породице Меденица у Титограду |
| 13 Типски пројекат Дома здравља | 35 Породична стамбена зграда у Љубљани |
| 14 Типски пројекат Хигијенског завода | 36 Типски пројекат викенд кућа за пројектни биро »Београд« у Младеновцу |
| 15 Типски пројекат болнице за ТБИ | 37 Типски пројекат викенд куће за предузеће »Криваја« |
| 16 Типски пројекат Обласне болнице | |
| 17 Типски пројекат Института ВМШ | |
| 18 Болница за неуропсихијатрију у Београду | |
| 19 Дом културе у Вајицама – реконструкција | |
| 20 Клуб студената Рударског факултета у Београду – ентеријер | |
| 21 Клуб културних радника у Н. Вароши – ентеријер | |
| 22 Урбанистичко рјешење комплекса ВМШ у Београду | 38 Урбанистички план Будве |
| | 39 Урбанистички план Бечића |

- 40 Урбанистички план Петровца на Моругу
- 41 Урбанистички пројекат насеља Борета у Будви
- 42 Урбанистички пројекат насеља Кукачки поток у Будви
- 43 Урбанистички пројекат насеља Рафаловићи у Будви
- 44 Робна кућа у ул. 27. марта у Београду
- 45 Скупштина општине Палилула у ул. 27. марта у Београду

- 46 Тржни центар у ул. 27. марта у Београду
- 47 Урбанистички пројекат центра општине Палилула у Београду
- 48 Биоскоп у ул. 27. марта у Београду
- 49 Осмогодишња школа у Блоку 30 у Новом Београду
- 50 Децејасле у Блоку 30 у Новом Београду

IV ИЗВЕДЕНИ ОБЈЕКТИ

- 1 Магацин на железничкој станици у Топчидеру (1946)
- 2 Дом културе у Славковици (1952)
- 3 Стамбена зграда у Новом Саду коаутор М. Бокић (1953)
- 4 Стамбена зграда на Караборфевом тргу бр. 4 у Земуну (1955)
- 5 Стамбене зграде »Геокарте« на Сењаку у БГА (сењачка бр. 32-32-а) (1955)
- 6 Вила у Чакорској ул. 8 на Дедињу (1956)
- 7 Гимназија у Параћину (1960/70)
- 8 Биолошки институт ул. Партизански пут бр. 142 у Београду коаутор М. Павловић (1963/69)
- 9 Институт за изотопе у ул. Др Суботића 9 у Београду (1963)
- 10 Викенда кућа у Будви у ул. Ловћенска бр. 7 (1964)
- 11 Викенда кућа у Перазића Долу (породице Пјанић) (1965)
- 12 Викенда кућа у Бечићима (1969)
- 13 Викенда кућа на Златибору (породица Радосављевић) (1975)
- 14 Стамбена зграда у Иванковачкој ул. бр. 20^а у Београду (1966)

- 15 Центар мјесне заједнице »Фонтана« у ул. Париске комуне бр. 13 у Новом Београду (1967)
- 16 Блок 30 у Новом Београду (1973/75)
- 17 Центар мјесне заједнице у блоку 30 на Новом Београду (1975)
- 18 Постављање Теразијске чесме коаутор З. Петровић (1976)
- 19 Стамбене зграде ЈНА у ул. 27. марта бр. 41 (1975/80)
- 20 Кућа за одмор у Гроцкој (1981)
- 21 Дом Првеног крста на Цетињу (1981)
- 22 Споменик у Бајицама код Цетиња (1983)
- 23 Управна зграда Скупштине града Београда у ул. 27. марта бр. 43 у Београду (1983)
- 24 Управна зграда Поштанске штедионице, угао 27. марта и ул. Старине Новака у Београду (1984)
- 25 Пословна зграда предузећа »INEX«, угао 27. марта и ул. Старине Новака у Београду (1984)

V КОНКУРСИ

- 1 Типови стамбених зграда у Београду — коаутор Н. Мартиновић
- 2 Гимназија у Параћину
- 3 Хотел у Крушевцу
- 4 Дом здравља у Градачцу
- 5 Болница у Зрењанину
- 6 Купатило Пионир у Београду

- 7 Урбанистички план Сутомора
- 8 Куле у Ц. зони Новог Београда
- 9 Гимназија у Новом Саду
- 10 Библиотека у Прилепу — коаутор А. Настић
- 11 Комплекс Марин двора у Сарајеву — тим коаутора

I награда

I награда

I награда

I награда

I награда

I награда

I награда

I награда

II награда

II награда

II награда

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURDE
CRNOJEVIĆ

- | | | | |
|--|-------------|---|-------|
| 12 Болница у Никшићу
као сарад. С. Класке | II награда | 25 Болница у Славонском Броду
– као сарадник С. Класке | Откуп |
| 13 Болница у Пироту | II награда | 26 Трг Маркса и Енгелса у Београду | Откуп |
| 14 Спортски центар у Приштини | II награда | 27 Музеј Револуције у Београду | Откуп |
| 15 Робна кућа на Славији у Београду
– коаутор З. Петровић | II награда | 28 Дом страних студената у Београду | Откуп |
| 16 Болница у Сремској Митровици | III награда | 29 Зграда ЦК Хрватске у Загребу | Откуп |
| 17 Болница ВМА у Београду | III награда | 30 Спомен парк у Јајинцима
– тим коаутора | Откуп |
| 18 Блок 45 и 70 у Новом Београду | III награда | 31 Школски центар у Новом Београду | Откуп |
| 19 Зграда НО Загреба | III награда | 32 Амбасада ФНРЈ у Москви | Откуп |
| 20 Аутобуска станица на Аутопуту Београд–Загреб | Откуп | 33 Потез Славија – Калемегдан у Београду | Откуп |
| 21 Типови стамбених зграда у Црној Гори | Откуп | 34 Гробље Црвене армије у Београду | |
| 22 Гимназија у Титовом Велесу | Откуп | 35 Типски пројекти основних школа у БиХ | |
| 23 Спомен дом НОБ-а у Макарској | Откуп | 36 Гимназија у Кичеву | |
| 24 Зграда НО Скадарлија у Београду
– коаутор В. Беранић | Откуп | 37 Осмогодишња школа у Скопљу | |
| | | 38 Гимназија у Нишу | |
| | | 39 Зграда Југооцеаније у Котору | |
| | | 40 Трг Револуције у Љубљани | |
| | | 41 Музеј града Београда | |
| | | 42 Блок 24 у Новом Београду | |

VI ЖИРИРАЊЕ

За друштвена признања
и конкурсе

- | | |
|--|--|
| 1 Октобарска награда Београда | 24 Радио-телевизија Загреб |
| 2 Седмојулска награда СР Србије | 25 Дом пионира у Београду |
| 3 Награда листа »Борбе« за архитектуру | 26 Стамбени блокови у Н. Београду |
| 4 Награда АВНОЈ-а | 27 Стамбени блокови у Булевару Револуције у Београду |
| 5 Награда САЈ-а за архитектуру | 28 Стамбени блокови на Вождовцу у Београду |
| 6 13 јулска награда СР Црне Горе | 29 Дом ДИТ-а у Београду |
| 7 Зграда Техничког факултета | 30 Насеље Бежанија у Београду |
| 8 Зграда НО Панчево | 31 Технички факултет у Н. Саду |
| 9 Зграда СУП-а Београд | 32 Технички факултет у Нишу |
| 10 Споменик Партизану борцу у Београду | 33 Електротехнички факултет у Београду |
| 11 Хотел у Мајданпеку | 34 Електротехнички факултет у Нишу |
| 12 Општа болница у Лесковцу | 35 Зграда Електродистрибуције у Нишу |
| 13 Трг у Лесковцу | 36 Универзитетски станови у Београду |
| 14 Трг Ивана Миаутиновића у Титограду | 37 Споменик на Сутјесци |
| 15 Хотел у Титограду | 38 Дом спортова у Београду |
| 16 Технички факултет у Титограду | 39 Центар за научне скупове у Херцег-Новом |
| 17 Тржница у Титограду | 40 Урбанистички план Доњег Милановца |
| 18 Стамбено насеље у Приштини | 41 Југословенски павиљон у Монтреалу |
| 19 Центар Приштине | 42 Урбанистички план Скопља |
| 20 Дом штампе у Приштини | |
| 21 Гробље заслужних грађана у Београду | |
| 22 Телевизијски торањ на Авали | |
| 23 Радио-телевизија Београд | |

- 43 Зграда предузећа »Јанко Лисјак« у Београду
- 44 Дом заостале дјеце у Београду
- 45 Урбанистичко рјешење блокова 45 и 70 у Н. Београду
- 46 Студентски домови у Београду
- 47 Урбанистичко рјешење улаз у Теразијски тунел у Београду
- 48 Осмогодишња школа у Београду
- 49 Стационар у Нишкој Бањи
- 50 Хотел у Врњачкој Бањи
- 51 Стационар у Врњачкој Бањи
- 52 Стационар у Сијеринској Бањи
- 53 Дом спортова у Сремској Митровици
- 54 Урбанистички план Врњачке Бање
- 55 Лексикографски завод у Титограду
- 56 Уролошка клиника у Београду
- 57 Болница у Врбасу
- 58 Центар Никшића
- 59 Дом Револуције у Никшићу
- 60 Угоститељска школа у Београду
- 61 Робна кућа на Ријечи
- 62 Средња техничка школа у Светозареву
- 63 Грађевински институт у Загребу
- 64 Дом културе у Оцацима
- 65 Болница у Бања Луци
- 66 Рекреациони центар у Чању
- 67 Урбанистички план Титограда
- 68 Лјечилиште у Игалу
- 69 Урбанистички план Игала
- 70 Дом армије у Херцег-Новом
- 71 Хотел »Гранд« на Цетињу
- 72 Хотел »Авала« у Будви
- 73 Словенска плажа у Будви
- 74 Стамбене зграде на Цетињу
- 75 Зграда ЦК Србије у Н. Београду
- 76 Аутобуска станица »Југ« у Београду
- 77 Дом културе у Сремској Митровици
- 78 Парк на Горици у Титограду
- 79 Нови трг у Титограду
- 80 Дом пензионера у Титограду
- 81 Спортски центар у Никшићу
- 82 Рекреациони центар Мараково – Никшић
- 83 Народна Банка у Титограду
- 84 Стамбене зграде у Светозареву

РЕГИСТАР ИМЕНА

- А. К. — 56
 АБРУЗОВА И. В. — 267
 АДИСОН Џозеф
 (Addison Joseph)
 АДРОВИЋ Божо — 79
 АКСАКОВ Иван Сергејевич — 36, 44
 АЛЕКСАНДРОВ Александар Иванович
 — 112, 113
 АЛЕКСИЋ Бранко — 320
 АЛЕКСИЋ Радомир — 242, 243, 244,
 253, 301
 АЛЕКСИЈЕВИЋ Спиридон — 56
 АЛБОАЗ Е — 310
 АМИЧИС Едмондо де
 (Amicis Edmondo de) 136
 АМБРОЗИЋ Катарина — 322
 АНДОНОВИЋ В. — 219
 АНДРЕЈЕВИЋ—КУН Ђорђе — 213
 АНДРИЋ Иво — 147
 АНЂЕЛКОВИЋ Милош С. — 54
 АРДУИНО Марћело — 133, 137
 АРСЕНИЈЕВИЋ Видак — 219
 АТАНАЏКОВИЋ Платон — 58
 АТКИНСОН — 115
 Atom. — 54
 АУГУСТ Фридрих — 8
 АЦИМАНИЋ Бећко — 238
 АЦИЋ Марија — 240

 Б. Ј. — 54
 Б. Н. — 54
 БАДАЛИЋ Јосип — 250
 БАЈЛОН Мате — 319
 БАКСТЕР Ричард — 115
 БАКИЋ Јован Л.: — 191
 БАКИЋ Митар — 19, 91
 БАКУЛОВСКИ М. — 101
 БАЛШИЋ Јелена — 157, 186
 БАЛШИЋ—Страцмировић Ђурђе — 79
 БАН Матија — 54, 86
 БАН Митрофан — 80, 88
 БАНАШЕВИЋ Никола — 181, 239
 БАНОВИЋ Александар — 252

 БАРАЋ Сава — 54
 БАРОУ Исак (Barrow Isache) — 115
 БАСТАЋ Никола — 188
 БАТИНИЋ Ђуро — 40
 БЕАРА Илија — 17, 33
 БЕВК Франц — 267
 БЕГИЋ Мидхат — 303, 311, 316
 БЕГОВИЋ Ђоко — 309
 БЕЗСОНОВ — 111
 БЕЛИЋ Александар — 241
 БЕРИЋ Гргур — 191
 БЕРИЋ Душан — 159, 191
 БЕРКУЉАН Загорка — 191
 БЕРНЕЈ Анри — 247, 297, 298
 БЕРСА Јосип — 31

 БИК — 18
 БИЉУРИЋ Марко — 312
 БЈУРИ Ричард де — 115
 БЛАГОЈЕВИЋ Душан — 148
 БОГДАНОВИЋ Богдан — 322
 БОГДАНОВИЋ Перо — 33
 БОГИШИЋ Валтазар — 33, 45, 50, 51,
 54, 157, 174, 231, 232
 БОГОЈЕВИЋ Ратомир — 322, 323
 БОДИН, краљ зетски — 207
 БОДЛЕР Шарл
 (Beaudelerire Charles) — 188, 189
 БОЖИЋ Никола Д. — 54
 БОЈИЋ Јовица — 214
 БОЉЕТИНАЦ Исо — 64
 БОРИС- краљ бугарски — 173
 БОШКОВ Живојин — 249
 БОШКОВИЋ — 53, 83, 84
 БОШКОВИЋ Бошко — 268
 БОШКОВИЋ Ристо — 70
 БРАЈКОВИЋ Илија — 188
 БРАНКОВИЋ Ђурађ — 41
 БРАТИЋ А. — 54
 БРЗУТА Никола — 19
 БРКАНОВИЋ Душан — 312
 БРОЗ — Тито Јосип — 203, 209, 219,
 220, 222, 223, 291

БУЛАТОВИЋ Машан — 177
БУЛАТОВИЋ — Ибриски Љубомир — 188
БУЛДИГИН Николај — 107, 118
БУРКОВИЋ Василије — 75, 81, 82, 83
БУЋИН Глигорије — 87

В. — 54, 191

В. Ј. — 57

В. К. — 60

В. М. А. 191

ВАВИЛОВ С. Ј. — 298

ВАЛЕНТИНЕЛИ Ђузепе
(Valentinelli Giuseppe) — 7—13,
94, 95, 101

ВАЛЕНТИНЕЛИ Франческо — 8

ВАЛТРОВИЋ М. — 45

ВАСИЛЧИКОВ Петар А. — 75, 85

ВАСИЉЕВИЋ А. — 53

ВАСИЉЕВИЋ Иван, руски цар — 78

ВАСИЋ Павле — 322

ВАСОЈЕВИЋ Никола — 212

ВАХТЕРОВ — 115

ВЕЛУДО Г. — 13

ВЕЛЦ Фердинанд 99—104

ВЕЉОВИЋ Милорад — 245

ВЕСЕЛИНОВИЋ Јанко — 251

ВЕШОВИЋ Радомир 198

ВИРКБЕРГ Ј. — 188

ВИШЊАКОВ Е. — 298

ВИШЊИЋ Филип — 56

ВЛАДИКА Раде — В. Петровић Ње-
гош Петар II

ВЛАДИМИР, краљ зетски — 79

ВЛАДИСЛАВ, краљ бугарски — 79

ВЛАТКОВИЋ Драгољуб — 219

ВЛАШКАЛИЋ Тихомир — 223

ВОЈИНОВИЋ Драгица — 315

ВОЈИНОВИЋ Иво — 228

ВОЈНОВИЋ Лујо — 33

ВОЛЕР Вилем

(Woller William)

WORMS Rene

ВОШЊАК Богумил — 191

ВРБИЦА Марко — 19

ВРБИЦА Петар — 19

ВРЧЕВИЋ Вук — 21, 229

ВРЧЕВИЋ Филип — 102

ВУЈАДИНОВИЋ Милутин — 154, 192

ВУЈАЧИЋ Марко — 181

ВУЈАЧИЋ Мирко — 220

ВУЈИЦА Драг. — 148

ВУЈКОВ Стеван — 321

ВУЈОВИЋ Димитрије—Димо — 306

ВУЈОВИЋ Лука — 312

ВУКАДИНОВИЋ Живојин — 148, 149

ВУКАДИНОВИЋ Милорад — 220

ВУКАЛОВИЋ Лука — 33, 48

ВУКАНОВИЋ Радован — 197, 220

ВУКАСОВИЋ Милан — 252

ВУКИЋ Андрија — 120, 124

ВУКИЋЕВИЋ Велимир — 169

ВУКИЋЕВИЋ Милан — 233, 236

ВУКИЋЕВИЋ Миленко М. — 34, 54

ВУКИЋЕВИЋ Милосав С. — 300

ВУКИЋЕВИЋ Никола — 54

ВУКИЋЕВИЋ Радивоје — 188

ВУКИЋЕВИЋ Радојица — 217, 271

ВУКМАНОВИЋ Ђутор П. — 227

ВУКМАНОВИЋ Јован — 188, 225

ВУКМАНОВИЋ Саво — 225, 240, 305,
315

ВУКМИРОВИЋ Влад. М. — 54

ВУКОВИЋ Божидар — 78, 79, 82, 89

ВУКОВИЋ Вићенцо — 79, 82, 89

ВУКОВИЋ Габро — 19, 157, 166

ВУКОВИЋ Јован — 247, 300

ВУКОВИЋ Максим — 154

ВУКОВИЋ Раде — 120, 128

ВУКОВИЋ Слободан — 220

ВУКОВИЋ Чедо — 234

ВУКОТИЋ — 180

ВУКОТИЋ Иван — 69

ВУКОТИЋ Томаш — 137

ВУКСАН Душан Д. — 17, 93, 99, 102,
229, 239, 314

ВУКСАНОВИЋ Миро — 290

ВУЛЕТИЋ Вуко — 19

ВУЛЕТИЋ Саво П. — 69, 70, 88, 128,
191

ВУЛЕТИЋ—ВУКАСОВИЋ Вид — 31

ВУЛИЧЕВИЋ Драгутин 132, 133

ВУЛОВИЋ Петар — 320

ВУЛОВИЋ Светислав — 107

ВУЧКОВИЋ Иво — 314

ВУЧКОВИЋ Мило — 182

ВУЧКОВИЋ — Сарап. Нико — 23, 28,
30

Г. А. К.

Г. В. — 315

ГАВРИЛ, патријарх пећки — 81, 82

ГАВРИЛА Емил — 56

ГАВРИЛОВИЋ Андра — 160, 239

GAVRILOVITCH, В. — 162

ГАГОВИЋ Арсеније — 79

ГАГОВИЋ Вукашин — 88

ГАЗИВОДА Марко — 88

ГАЗИВОДА Михаило — 88

ГАЈ Људевит — 211

ГАРАШАНИН Милутин — 49

ГВОЗДЕНОВИЋ Анто М. — 157, 166,
174, 175

ГВОЗДЕНОВИЋ Душан П. — 63

ГЕЗЕМАН Герхард — 234

ГЕЈР Б. — 36, 50

ГЕОРГИЈЕВИЋ — 253

ГЕРУН Иван — 108

ГЕРУН Шпиро Ј. — 56

ГЕРШЕЛ Џон — 115

ГЕТЕ — Владимир — 36, 50, 54, 288

ГЕЦ Јован — 143, 148, 149

ГИЛФЕРДИНГ (Види Хилфердинг —
109

ГЛЕДСТОН Вилем Еварт (Gladstone
William Ewart) — 164, 177

ГЛИГОРИЋ Велибор — 231

ГЛИГОРОВ Киро — 223

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DURBE
CRNOG

- ГОЕТНЕ Johan — 30
 ГОЛИЦИН Ал.
 ГОПЧЕВИЋ Спиридон — 111
 ГОРКИ Максим — 132, 136
 ГОТЈЕ Теофил — 298
 ГРАШИЋ Бр. М. — 192
 ГРБИЋ Манојло — 46
 ГРГУРЕВИЋ Томислав — 220
 ГРУЈИЋ Миодраг Д. — 303, 311
 ГУНДУЛИЋ Иван — 116
 ГУТЕНБЕРГ Јохан — 187
- Д. М. — 220
 — др — 56
 ДАКОВИЋ Анто — 145
 ДАЛ ОНГАРА Францеско — 229, 230
 ДАМЈАНОВИЋ Радојица — 141
 ДАМЈАНОВИЋ Војислав — 320
 ДАНИЧИЋ Ђуро — 34, 276, 279
 D'ANUNCIO Gabriele — 136
 ДАПЧЕВИЋ Пеко — 220
 ДАТ Палма — 304
 ДАШИЋ Момир — 320
 De Vit Vincenzo — 8, 12, 94
 ДЕДИЈЕР Владимир — 210, 213
 DE Leva Giuseppe — 11, 13
 DE Norval Z. —
 ДЕНТОН В. — 56
 ДЕРОКО Александар — 322
 ДИДА гусларка — 284
 ДИМА Александар син — 152, 188
 ДИМИТРИЈЕВ П. А. — 267
 ДИМИТРИЈЕВИЋ Реља — 133
 ДИМИТРИЈЕВИЋ—РАФАИЛОВИЋ —
 21, 185
 ДИМИТРОВ Георгије — 304
 ДИМИЋ Јован — 56
 ДОБРАШИНОВИЋ Голуб — 315
 ДОБРИЧАНИЋ Секула — 88
 ДОВРКОВИЋ Саво М. — 235
 ДОБРОВИЋ Никола — 322
 ДОБРОЉУБОВ А. М. — 18, 19
 ДОЖИЋ Михаило — 80
 ДОМАНЧИЋ Миха — 312
 ДОРИОМЕДОВ Никола — 192
 ДОШЛИЋ Мишо — 300
 ДРАГАНОВ — 111
 ДРАГИЋ Милош — 115, 118
 ДРАГИЋЕВИЋ Ристо — 192, 238, 239,
 240
 ДРАГОВИЋ Вук — 93
 ДРАГОВИЋ Живко — 17, 24, 65, 92,
 102
 ДРАГОВИЋ Марко — 100, 101, 102
 ДРАГОВИЋ Милија М. — 88
 ДРАГУТИНОВИЋ Јован — 178
 ДРАШКОВИЋ Чедо — 320
 ДРЕЧ Јово — 18
 ДРЖИЋ Марин — 232
 ДУГОЊИЋ Раго — 223
 ДУКИЋ Слободан — 220
 ДУКЉАНИЋ, поп — 185, 229
 ДУМЕЉИЋ Цуца — Иван — 40
 ДУПРЕ Андриан — 306
- ДУРКОВИЋ—Јакшић Љубомир — 159,
 160, 181, 192, 230
 ДУЧИЋ Васо — 51
 ДУЧИЋ Јевстатије — 33
 ДУЧИЋ Јевто — 33
 ДУЧИЋ Јован — 246
 ДУЧИЋ Нићифор — 33—61, 74, 101,
 107
 ДУЧИЋ Сара — 33
 ДУЧИЋ Стеван — 136
 ДУШАН — 56
 ДУШАНИЋ Стеван К. — 117
- Б. Р. — 220
 БЕРКОВИЋ Вукале — 300
 БОКИЋ М. — 324
 БОНОВИЋ Јован — 191
 БОНОВИЋ Никола — 191
 БОНОВИЋ Светозар — 192
 БОРЂЕВИЋ Владан — 37, 38, 57
 БОРЂЕВИЋ Ђорђе С. — 57
 БОРЂЕВИЋ Сава М. — 192
 БОРЂЕВИЋ Тихомир — 229
 БУКАНОВИЋ Блажо — 200
 БУКАНОВИЋ М. — 315
 БУКИЋ Душан — 235
 БУКИЋ Славољуб — 220
 БУКИЋ Трифун — 21, 146, 147, 157,
 192, 230
 БУРАНОВИЋ Петар — 148
 БУРАШКОВИЋ Филип — 75, 85
 БУРИШИЋ Вишеслава М. — 187, 188
 БУРИШИЋ Душан — 28
 БУРКОВИЋ Лазар — 21
 БУРКОВИЋ Марко — 21
 БУРКОВИЋ Никола — 21
 БУРКОВИЋ Никола — 21
 БУРОВИЋ Душан — 229, 230
 БУРОВИЋ Миленко — 197, 214, 220
 БУРОВИЋ Милишко — 197, 199, 209
 БУРОВИЋ Ратко — 304, 305
- ЕДИСОН Томас Алва — 115, 170
 ЕКИН — 115
 ЕНГЕЛС Фридрих — 268
 ЕРДЕЉАНОВИЋ Јован — 105, 306
- Ж. В.
 ЖИВАЉЕВИЋ Данило А. — 57
 ЖИВОЈИНОВИЋ MASSUKA Велимир
 — 166
 ЖИВОТИЋ Радомир — 300
- ЗЕГА Михаило — 57
 ЗЕЛИЋ Г. — 81
 ЗЕЧЕВИЋ Мојсије — 235
 ЗЛОКОВИЋ Ђорђе — 320
 ЗМАЈЕВИЋ Гојко — 128, 129
 ЗОГОВИЋ Радован — 209
 ЗОЛА Емил — 309
 ЗОРЕ Луко — 235, 236
 ЗУБОВ Алексије Алексијевић — 72
 ЗУКОВИЋ Љубомир — 69, 73, 74

И. М. — 300
— ил. — 88

ИБЛЕР Јанко 57
ИВАНИШЕВИЋ Јован — 118
ИВАНИШЕВИЋ Јован (Јошо) Ф. —
101, 157, 184
ИВАНОВИЋ Милинко — 220
ИВАНОВИЋ — Његуш Никанор — 70
ИВАНЧИК Тодор — 69
ИВЕЛИЋ Владимир — 21
ИВЕЛИЋ Марко — 21
ИВЕЛИЋ Митар — 21—32, 109
ИВКОВИЋ Коса — 202
ИГЊАТОВИЋ Јаков — 248, 250
ИГО Виктор — 189
ИЛИЋ Војислав — 135
ИЛИЋ — Јеја Драгутин — 173
ИНОКЕНТИЈЕ А. Е. М. С. — 57
ИРИЈАРТ Шарл — 315
ИСАИЈА — 43, 80, 84
ИСАИЈА, архим. алек. невски — 84
ИСИДОР, митропол новгород. — 81
ИСПОСНИК — 57

Ј. Ј. — 129
Ј. Р.
Ј. С. — 57
ЈАГИЋ Ватрослав — 57, 110, 111, 277
ЈАКОВ од Камене реке (Македонац)
— 82
ЈАКШИЋ Гргур — 57
ЈАКШИЋ Бура — 249
ЈАНКОВИЋ Велмар Вл. — 246
ЈАНКОВИЋ Милица — 187
ЈАНКОВИЋ Стојан Р. — 202
ЈАСТРЕБОВ Иван Стјепанович — 42
75, 83, 111
ЈАШЊАНЌ — 240
ЈЕДАН „БЛАГОНАДЕЖНИ“ — 57
ЈЕДАН СВЕШТЕНИК — 57
ЈЕЛИНЕК Едвардо — 101
ЈЕЛИНЕК Хуго — 95
ЈЕЛИЧИЋ Драгољуб — 147
ЈЕРГОВИЋ Филип (Франо) — 65
ЈИРИЧЕК Константин — 28, 111
ЈОВАНОВИЋ Андрија 22, 27
ЈОВАНОВИЋ Батрић — 220
ЈОВАНОВИЋ Божидар — 58
ЈОВАНОВИЋ Добривоје — 320
ЈОВАНОВИЋ Живорад П. — 33, 58, 192
ЈОВАНОВИЋ—ЗМАЈ Јован — 164, 185,
231, 232, 249
ЈОВАНОВИЋ Јован Ђ. — 125
ЈОВАНОВИЋ Јован П. — 124
ЈОВАНОВИЋ Јагош — 220
ЈОВАНОВИЋ Јован — 106, 107, 112,
ЈОВАНОВИЋ Јован М. — 192
118
ЈОВАНОВИЋ Љубо — 58
ЈОВАНОВИЋ Михаило, митрополит
српски — 34, 37, 45, 47, 58
ЈОВАНОВИЋ Новак — 91, 225, 240
ЈОВАНОВИЋ Р. — 192

ЈОВАНОВИЋ Радоман — 58
ЈОВАНОВИЋ С. — 176
ЈОВАНОВИЋ—БАТУТ Милан — 33, 58
ЈОВАНОВИЋ—МОРСКИ Милан — 33
ЈОВИЋЕВИЋ Андрија П. — 27, 123, 188
ЈОВИЧЕВИЋ Јоко — 238
ЈОВИЋЕВИЋ Павле — 225, 240, 304,
316
ЈОНИН А. С. — 72
ЈОТА — 58
ЈУКИЋ Фрањо Ив. — 56
ЈУРИШИЋ Живојин Ј. — 95, 97
ЈУРКОВИЋ Марјан — 254, 255

К. — 58
КАДИЋ Бенага — 49
КАЛАЈ Бењамин — 31, 110
КАЛУЂЕРОВИЋ Перо М. — 63, 120,
124
КАНТ Емануел — 125
КАПИЧИЋ Стево — 71
КАПИЧИЋ Хамдија — 103
КАРАЃОРЃЕ — в. ПЕТРОВИЋ КА-
РАЂОРЂЕ
КАРАЂОРЂЕВИЋ Александар, краљ
југосл. — 35, 127, 153, 173, 174
КАРАНОВИЋ Ђорђе 42
КАРАНОВИЋ Стеван 42
КАРАНОВИЋ Павле — 56
КАРАСЕВ Виктор Георгиевич — 18
КАРАЦИЋ Вук Ст. — 27, 73, 74, 109,
117, 182, 188, 232, 234, 245, 254,
256, 257, 274, 279, 282, 284, 285
295, 315
КАРАЦИЋ Шујо — 232
КАРИЋ Дамјан — 116
КАРЛАЈА Томас — 115
КАСТРИОТ Ђерђ — 207
КАТАНОВ Н. О. — 108
КАЋАНСКИ Стеван Владислав — 58
КАШИКОВИЋ Никола — 58
КЕКОВИЋ Александар — 320
КАФТАНОВ С. — 298
КИРИЛ — в. Ђирило
КИРИЋ Марија — 278, 276
КЛАРК Џејмс (Clark James) — 115
КЛИСКА Станко — 522, 325
КЛЮЧНИКОВ В. М.
КЉАЈИЋ Р. — 220
КНЕЖЕВИЋ Јован — 124
КНЕЖЕВИЋ Миливоје — 253
КОВАЧЕВИЋ Божидар — 193
КОВАЧЕВИЋ Војо — 197, 199, 211,
212, 213, 220
КОВАЧЕВИЋ Живорад — 321
КОВАЧЕВИЋ Љубо — 60
КОВАЧЕВИЋ Мило — 24, 27, 65, 67
КОВАЧЕВИЋ Милош — 193
КОВАЧЕВИЋ Новица — 19
КОВАЧЕВИЋ Петар Н. — 166
КОВАЧЕВИЋ Ристо — 86
КОВАЧЕВИЋ Сава — 197, 209, 219,
220, 222
КОВАЧЕВИЋ Томо — 56

- КОВАЧЕВИЋ Филип — 65, 66
 КОВАЧЕВИЋ Шпиро — 71
 КОВАЧЕК Божидар — 212, 221
 КОЛАЦИО Зденко — 322
 КОЛЕР Јеремија — 115
 КОЛЕРИЦ Самјуел Тејлор (Coleridge Samuel Taylor) — 115
 КОНСТАНТИН Филозоф — 43
 КОПИТАР Јернеј — 277
 КОПИТОВИЋ Јован — 309
 КОСИЋ Васо — 148
 КОСТИЋ А. — 255
 КОСТИЋ Душан — 209, 231
 КОСТИЋ Ђорђе — 249
 КОСТИЋ Лаза — 33, 231, 232, 234, 288
 КОСТИЋ Милан — 33, 71, 91
 КОЧОВИЋ Јевто — 79
 КОШЧ Мајкл — 115
 КРАЉЕВИЋ Марко — 201, 235, 284
 КРАМОН А. — 178
 КРАЊЧЕВИЋ Силвије — 228
 КРЖАВАЦ Саво — 221
 КРИЖАНИЋ Ђуро — в. Крижанић Јурај
 КРИЖАНИЋ Јурај — 113, 114, 115, 116, 117,
 КРСМАНОВИЋ Марко — 244
 КРСТИЋ Анђелко — 231
 КРСТИЋ Ђорђе — 289
 КРШИЋ Јован — 231
 КРУШЕВАЦ Т. — 34, 58
 КУЈАЧИЋ Јован С. — 236
 КУКУЉЕВИЋ—САКЦИНСКИ Иван — 10, 11
 КУЛЕНОВИЋ Скендер — 209
 КУЉБАКИН Степан — 241
 КУРТОВИЋ Иво — 323
 КУСТУДИЈА Шћепо — 19

 Lw. — 193
 ЛАВ VIII — 109
 ЛАЗАРЕВИЋ Васо — 174, 175
 ЛАЙНОВИЋ Ристо — 316
 ЛАКИЋ Зоран — 320
 ЛАЛЕВИЋ Миодраг — 251, 296
 ЛАЛИЋ Радован — 212
 ЛАПЧЕВИЋ Драгиша — 193
 ЛАПЧЕВИЋ Милутин — 193
 ЛАТКОВИЋ Видо — 181, 231
 ЛАУШЕВИЋ Душан — 17
 ЛЕКИЋ Данило — 235, 238
 ЛЕКИЋ Никола — 304, 313
 ЛЕКОВИЋ Марко — 19, 86
 ЛЕКОВИЋ Мишо — 221
 ЛЕЊИН Владимир Илич — 268, 272, 274, 285, 298, 299
 ЛЕОНТИЈЕ, митроп. московски — 82
 ЛОБАК Џон — 115
 ЛОГАР Јанез — 99
 ЛОЈАНИЦА Милан — 320
 ЛОМБАРДИЋ Вељко — 232
 ЛОНДОН Џек — 252
 ЛОПЧИЋ Никола — 246

 ЛОПУШИНА Вук — 249
 ЛОТИ Пјер — 305, 306, 314, 315
 ЛОТИЋ Љубомир — 129
 ЛУВАРАДА Петар — 238
 ЛУЈАНОВИЋ Петроније — 70, 97
 ЛУКЕТИЋ Мирослав — 98, 99, 104, 240
 ЛУКИЋ Василије — 17, 129, 147, 149, 193
 ЛУКИЋ Драган — 271
 ЛУКОВИЋ Нико, дон — 184, 229
 ЛУЧИЋ Јован — 238

 Љ. Ђ. — 315
 Љ. К. — 221
 ЉЕПАВА Владимир — 186
 ЉЕПАВА Јово — 17, 18, 19, 24, 65, 102, 157, 181, 230, 234
 ЉУБИВРАТИЋ Саватије — 78
 ЉУБИЧИЋ Никола — 222, 223
 ЉУБИША Висарион — 75, 78
 ЉУБИША Никола Ст. — 88, 236
 ЉУБИША Стјепан М. — 41, 235, 236, 251
 ЉУБОВИЋ. бег — 202

 М. — 58, 193
 — М — 59
 М. Ж. — 221
 М. М. — 193
 М. Б. — 59
 М. Ђ. — 149
 М. Ј. — 59
 М. К. —
 М. Б. М. —
 М. Carnevale — Manzen — 193
 МАЖУРАНИЋ Иван — 42, 107, 108, 187, 205, 211, 227, 238, 285
 МАЗАЛИЋ Ђоко — 99
 МАЈКОВ — 111
 МАКАРЕНКО Антон Семјонович — 247
 МАКСИМ, патријарх пећки — 81
 МАКСИМОВИЋ Десанка — 269
 МАКСИМОВИЋ Јован — 221
 МАКСИМОВИЋ Миодраг — 221
 МАЛЕШ Бранимир — 177
 МАЛИ Франтишек — 185, 186
 МАНДУШИЋ Вук — 141
 МАНОЈЛОВИЋ Ристо — 312
 МАНОЈЛОВИЋ Тодор — 193
 MARIUS, — 92
 МАРИНКОВИЋ Петар — 229
 МАРКОВИЋ — 16
 МАРКОВИЋ Дража — 223
 МАРКОВИЋ Милорад — 221
 МАРКОВИЋ Милош — 63
 МАРКОВИЋ Радуле — 298
 МАРКОВИЋ Светозар — 19, 284, 285
 МАРКОВИЋ Станко — 63
 МАРКОВИЋ СТИЈЕНСКИ Радуле — 298
 МАРКОВИЋ Штедимлија Савић — 240

- МАРКС Карл — 268
 МАРМИЈЕ Ксавије — 309, 314, 315
 МАРОВИЋ Павле — 87
 МАТИНОВИЋ Анђе — 317
 МАТИНОВИЋ Велимир П. — 125
 МАТИНОВИЋ Владислав — Лако — 64
 МАТИНОВИЋ Горде — 64
 МАТИНОВИЋ Ј. Душан — 25, 27, 28, 63, 88, 99, 118, 159, 193, 212, 221, 316, 319, 320, 321
 МАТИНОВИЋ Крсто (Кићо) Н. — 317
 МАТИНОВИЋ Марко Ф. — 64
 МАТИНОВИЋ Мило — 19
 МАТИНОВИЋ Нада — 324
 МАТИНОВИЋ Нико П. — 64
 МАТИНОВИЋ Нико С. — 16—13, 69, 72, 89, 93, 129, 140, 149, 188, 197, 201, 203, 212, 213, 221, 238, 239, 240
 МАТИНОВИЋ Пери (Шако) С. — 63—68, 120, 122
 МАТИНОВИЋ Симо — 19, 183
 МАТИНОВИЋ Стево — 64
 МАТИНОВИЋ УРОШ К. — 317—326
 МАРУШИЋ Дарко — 321
 МАТАВУЉ Симо — 17, 19, 33, 230, 232, 236, 237
 МАТИЈАШЕВИЋ Стеван М. — 193
 МАТОВИЋ Ј. — 221
 МАЦУРА Милорад — 319—322
 МАШАНОВИЋ Јово — 9, 15—20
 МАШАНОВИЋ Марко — 15, 19
 МАШАНОВИЋ Петар (Пешика) — 16
 МАШИРЕВИЋ П5
 МЕВИУС Dг. — 128
 МЕДАКОВИЋ Милорад — 33
 МЕДЕНИЦА Милун — 80
 МЕДЕНИЦА Радосав — 69, 74, 89, 193, 233
 МЕДУРИЋ Јован З. — 128, 129
 МЕКУЛИ Есад — 239
 МЕЛВИНГЕР Златко — 316
 МЕЉГУНОВА — 18
 МЕМЕДОВИЋ — ДРОВЊАК М. — 41
 МЕТОДИЈЕ, мисионар словенски — 29, 46, 109, 114
 MEULEMANAS Jules — 193
 МЕШТРОВИЋ Иван —
 МЕШЋАНИКОВ И. И. — 298
 МИЈАТОВИЋ Чедомил — 28, 41, 60
 МИЈОВИЋ Павле — 185, 186, 321
 МИЈУШКОВИЋ Владимир 135—150
 МИЈУШКОВИЋ Мирко — 121, 122, 125, 128, 129
 МИКИЈЕЉ Јово — 81
 МИКЛОШИЋ Франц — 95
 МИКОВИЋ Дионисије — 83, 157, 181
 МИЛАКОВИЋ Димитрије — 33, 50, 56, 86, 97, 120
 МИЛАНОВИЋ Бранко — 253
 МИЛАШ Никодин 44, 48, 59, 61
 МИЛЕНКОВИЋ Бранислав — 320
 МИЛЕНОВИЋ Миомир — 107, 118, 194
 МИЛЕТИЋ Светозар — 34, 35, 57
 МИЛЕТИЋ Славко С. — 174
 МИЛИЧИЋ Б. — 104
 МИЛОВАНОВИЋ Лука — 56
 МИЛОВИЋ Јевто — 59, 239, 306, 313
 МИЛОРАДОВИЋ Михаило — 78
 МИЛОШЕВИЋ Божидар — 316
 МИЛОШЕВИЋ Миливоје Ш. — 232
 МИЛУНОВИЋ Мило — 238
 МИЛТОН Џон (Milton John) — 115
 МИЛУТИНОВИЋ Ђуро — 181
 МИЛУТИНОВИЋ Драгиша — 182 — 33, 56, 144, 183
 МИЛУТИНОВИЋ—САРАЈЛИЈА Симо
 МИЉАНИЋ МИХАИЛО — 18
 МИЉАНИЋ Новак Р. — 21, 28, 59, 129
 МИЉКОВИЋ Мита — 225, 240, 304, 316
 МИЉКОВИЋ Сима — 320
 МИСЕ Алфред де — 189
 МИТРОВИЋ Александар М. — 59
 МИТРОВИЋ Милан — 320
 МИТРОВИЋ Михаило — 322
 МИЋУНОВИЋ Вук — 233
 МИХАЈИЛОВИЋ Алексије, руски цар — 79
 МИХАИЛОВИЋ Божо Ђ. — 186, 234
 МИХАИЛОВИЋ Добривоје — 243
 МИХАИЛОВИЋ Дража — 200
 МИХАИЛОВИЋ Љ. — 249
 МИХАИЛОВИЋ Марија — 308
 МИХАИЛОВИЋ Олга — 308
 МИХАИЛОВИЋ Слободан — 320
 МИХЕЉИЋ Лудвиг — 64
 МИЦЦИЈЕВИЧ Адам — 232
 МИШОЛИЋ С. — 177
 МЛАДЕНОВИЋ Александар — 239
 МЛАДЕНОВИЋ Димитрије — 320
 МЛАДЕНОВИЋ Живомир — 232, 257
 МЛАДЕНОВИЋ Мирослав 221
 МЛАДЕНОВИЋ Оливера — 221
 МЛАДЕНОВИЋ Танастије — 200
 МОЈИСЕЈ, патријарх српски — 84
 МОНОЗИ Е. — 31
 МОЛИЈЕР — 308
 МОРАЧАНИН Саво — 80
 МОРАЧИЋ Дамјан — 245, 293, 300
 МОХОРИЋ Иван — 172
 МРАЗОВИЋ А. — 260
 МРКОЈЕВИЋ Теодосије — 81
 Н. П. — 40
 НАГАН М. — 175
 НАЗОР Владимир — 209
 NANI-MOCENIGO F. — 13
 НАНЧИЋ Лаза — 32
 НАСТИЋ Дејан — 320, 324
 НАУМОВ С. С. — 28, 31
 НЕДИЋ Владан — 239
 НЕДЕЉКОВИЋ Душан — 256
 НЕДОЋ Мартин — 56

- НЕЈМАН Александар — 194
 НЕМАЊИЋ Милутин краљ српски — 45
 НЕМАЊИЋ Сава — 38, 42, 44, 52
 НЕМАЊИЋ Урош I — 44
 НЕНАДОВИЋ Љубомир — 33, 107, 176, 237
 НЕШО Груда — в. Радичевић Нешо
 НИКЕТИЋ — 59
 НИКЧЕВИЋ Војислав — 140, 149
 НИКЧЕВИЋ Томица — 93
 НИКОЛАЈЕВ — 18
 НИКОЛАЈЕВИЋ Георгије — 86
 НИКОЛАЈЕВИЋ Ђорђе — 47
 НИКОЛИЋ Берислав М. — 242, 282, 301
 НИКОЛИЋ Јован — 65, 81
 НИКО Шаков — в. Мартиновић Нико П.
 НОВАК Виктор — 194
 НОВАКОВИЋ Божо — 17, 19, 33
 НОВАКОВИЋ Борко — 320
 НОВАКОВИЋ Бошко — 239
 НОВАКОВИЋ Стојан — 28, 32, 60, 74, 95, 101
 НОВАТИ Ф. — 13
 НОВИЦКИ Иван М. — 176
 НУШИЋ Бранислав — 49, 228, 233, 245
 НЪКРАСОВ Николај А. — 28, 31
 ОБЕН Мишел — 239
 ОБРАДОВИЋ Доситеј — 233, 252, 255
 ОБРАДОВИЋ Милош — 221, 222
 ОБРЕНОВИЋ Александар — 50
 ОБРЕНОВИЋ Милан, краљ српски — 46
 ОБРЕНОВИЋ Михаило, краљ српски — 34
 ОБРЕНОВИЋ Наталија, краљица српска — 46
 ОВСЈАНИЈ Николај — 95
 ОГЊАНОВИЋ Илија — 118
 ОГЊАНОВИЋ Шпиро — 19
 ОКУКА Милош — 301
 ОРАОВАЦ Ђорђе — 176
 ОРАХОВАЦ Саит — 22, 231
 ОРЛАНДИЋ Блажо Јошов — 312, 313
 ОРОВИЋ Вучета Ш. — 201
 ОРОВИЋ Јово — 199
 ОРОВИЋ Јошка — 219
 ОРОВИЋ Рајко — 218
 ОРОВИЋ Саво Ј. — 197—223
 ОРОВИЋ Тодор — 199
 ОСТОЈИЋ П. — 199
 OSSIONI Bonaffons G. — 13
 П. — 129
 П. М. Д. — 59
 П. П. — 59
 ПАВИОЛО Итало — 132, 136
 ПАВИЧЕВИЋ Бранко — 93
 ПАВИЋЕВИЋ Вуко — 239
 ПАВИЋЕВИЋ Мићун М. — 88, 135, 247
 ПАВИЋЕВИЋ Стефан, игуман — 186
 ПАВЛОВИЋ Иван — 43
 ПАВЛОВИЋ Јован — 17, 19, 33, 238
 ПАВЛОВИЋ М. — 324
 ПАВЛОВИЋ Милан Ј. — 63, 151
 ПАВЛОВИЋ Милан Л. — 101, 194
 ПАВЛОВИЋ Миливој — 251, 263, 268
 ПАВЛОВИЋ Милика — 320
 ПАЛАВЕСТРА Јован — 149
 ПАЛАДИЈЕ, митрополит петроградски — 82
 ПАЛМЕРИ Аулеро — 194
 ПАНДУРОВИЋ Сима — 156, 194
 ПАЧ Карло — 100, 103
 ПЕЛАГИЋ Васо — 91, 249
 ПЕЈАКОВИЋ Мило — 125
 ПЕЈАНОВИЋ Глигорије Н. — 131—137
 ПЕЈАНОВИЋ Душан — 222
 ПЕЈОВИЋ Ђоко Д. — 63, 69, 89, 92, 94, 99, 129
 ПЕЈОВИЋ Јово — 63
 ПЕЈОВИЋ Никола — 78
 ПЕЈОВИЋ Петар — 83
 ПЕЛИЧИЋ Војислав — 89
 ПЕЛИЧИЋ Илија — 89
 ПЕРАЗИЋ Војидар — 183
 ПЕРКОВИЋ Никола — 222
 ПЕРОВИЋ Глиго 102
 ПЕРОВИЋ Перо — 102
 ПЕРОВИЋ Пуниша — 209, 250
 ПЕРОВИЋ Сретен — 149, 240
 ПЕРОВИЋ Цуца Петар — 147
 ПЕРОВИЋ Цуца Стеван — 86, 147, 232, 311
 ПЕРУНОВИЋ, гуслар — 236
 ПЕРУНОВИЋ Станко — 185
 ПЕТАР Лукин капетан ровачки — 141
 ПЕТКОВИЋ Богољуб — 194
 РЕТZHOLDT, J. — 13
 ПЕТАРКА Франческо (Petrarca Francesco) — 115
 ПЕТРАНОВИЋ Д. — 41
 ПЕТРАНОВИЋ Стеван — 70
 ПЕТРОВИЋ Блажо — 19
 ПЕТРОВИЋ Василијан — 81
 ПЕТРОВИЋ Верослава — 316
 ПЕТРОВИЋ Драгољуб — 300
 ПЕТРОВИЋ, Ђуро — 83
 ПЕТРОВИЋ Зоран Б. — 319, 322, 324, 325
 ПЕТРОВИЋ Карађорђе — 76, 78, 157, 202, 211
 ПЕТРОВИЋ Мита — 66, 67
 ПЕТРОВИЋ Никола С. — 101
 ПЕТРОВИЋ Марко — 19, 59
 ПЕТРОВИЋ Мојсије — 48
 ПЕТРОВИЋ Никола — 101
 ПЕТРОВИЋ Тихомир — 117
 ПЕТРОВИЋ Филип — 19, 102
 ПЕТРОВИЋ Његош Василије — 47.
 ПЕТРОВИЋ Његош Велимир — 73, 75

- ПЕТРОВИЋ Његош Данило (владика) — 84, 93
 ПЕТРОВИЋ Његош Данило, књаз — 54, 70, 112, 232, 311
 ПЕТРОВИЋ Његош Данило, престо-
 лонаслѣдник — 76
 ПЕТРОВИЋ Његош Даринка, књегиња — 54
 ПЕТРОВИЋ Његош Ксенија — 157
 ПЕТРОВИЋ Његош Марија (Вукица) — 29, 73, 75
 ПЕТРОВИЋ Његош Мирко — 39, 49, 56, 57, 74, 76, 229, 230, 235, 238
 ПЕТРОВИЋ Његош Милена
 ПЕТРОВИЋ — ЊЕГОШ, Никола I — 15, 16, 17, 29, 33, 50, 54, 57, 58, 64, 70, 71, 105, 109, 113, 131, 152, 153, 157, 158, 160, 226, 227, 232, 234, 235, 237, 238, 239
 ПЕТРОВИЋ — ЊЕГОШ Петар, кујуз — 32
 ПЕТРОВИЋ, ЊЕГОШ Петар — 125, 167, 227, 229, 230, 234, 237
 ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ Петар I — 70, 74, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 113
 ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ Петар II — 49, 50, 75, 79, 84, 86, 87, 92, 108, 144, 148, 157, 167, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 206, 211, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 238, 239, 250, 255, 256, 257, 297.
 ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ Сава — 79, 81, 92
 ПЕТРУШИЋ, Милорад — 301
 ПЕЦИЋ Јосип — 54
 ПЕЦО Асим — 290, 301
 ПИВЉАНИН—НИКОЛИЋ Бајо — 16
 PIETROGRANDE G. — 13
 ПИО VI, папа — 8
 ПИРАНДЕЛО ЛУИЋИ — 137
 ПИРОЃАНАЦ Милан С. 36, 50, 153
 ПИПЕР (Милуновић) Јован — 19
 ПИПЕР (Милуновић) Васо — 19
 ПИСАРЕВ Д. И. — 18
 ПЈЕРОТИЋ Симеон — 59
 ПЛАМЕНАЦ Митар — 19
 ПЛАМЕНАЦ Раде Т. — 228
 ПЛАМЕНАЦ, Тодор — 82
 ПЛАОВИЋ Радомир (Рашо) — 181, 252
 ПОБЈЕДОНОСЦЕВ Константин Пет-
 рович — 36, 50, 57
 ПОП Дукљанин — В. Дукљанин, поп
 ПОПОВ Иванчик Николајев — 237
 ПОПОВИЋ Бошко — 73, 84, 85
 ПОПОВИЋ Вук — 21, 73, 232
 ПОПОВИЋ Душан — 129
 ПОПОВИЋ Ђорђе — 59
 ПОПОВИЋ Ђуро — 24, 27, 65, 67, 105, 115, 117, 118, 119, 123
 ПОПОВИЋ Евгеније — 152, 157, 169
 ПОПОВИЋ Иван — 81, 230
 ПОПОВИЋ Јаков — 79, 82, 84, 87
 ПОПОВИЋ Јевто — 237
 ПОПОВИЋ Миладин — 304, 310
 ПОПОВИЋ Мито — 66, 67
 ПОПОВИЋ Павле — 59, 194, 233, 238, 241
 ПОПОВИЋ Милко — 246
 ПОПОВИЋ Милоје — 223
 ПОПОВИЋ Петар — 59
 ПОПОВИЋ Радоје — 118, 120, 124
 ПОПОВИЋ Симеон — 85
 ПОПОВИЋ Симо — 33, 233, 237
 ПОПОВИЋ Стефа — 69
 ПОПОВИЋ Томо К. — 232
 ПОПОВИЋ Шпиро — 19
 ПОПОВИЋ—ЛИПОВАЦ Јован — 16, 19, 56
 ПОПОВИЋ Миљанов Марко — 146, 212, 221
 ПОПОВИЋ — ЧУПИЋ Павле 24, 65, 188
 ПОПОВИЋ—ЧУПИЋ Ристо — 188
 ПОРТЕР — 115
 ПРАНТЛ — 13
 ПРВУЛОВИЋ Нада — 308
 ПРЕДИЋ Св. — 251
 ПРЕЛЕВИЋ — 213
 ПРЕШЕРН Франц — 211, 308
 ПРИЈИЋ Александар — 238
 ПРОТИЋ Миодраг Б. — 238
 ПРОТИЋ Стојан М. — 59
 ПУЛЕВИЋ Вук — 312
 ПУЏИЋ, Медо — 95, 211
 ПУШКИН Александар Сергевич 28-
 30, 314
 Р. — 60, 89, 194
 РАБРЕНОВИЋ Милан 124
 РАДИЋ Душан — 246
 РАДИЋ Ђорђе — 33, 124
 РАДИЧЕВИЋ Бранко — 74, 77, 78, 85, 86, 89, 211, 229, 231, 233
 РАДИЧЕВИЋ Драгиња — 89
 РАДИЧЕВИЋ Ђуро — 86
 РАДИЧЕВИЋ Милица — 89
 РАДИЧЕВИЋ Нешо — 69, 70
 РАДИЧЕВИЋ Никола — 86
 РАДИЧЕВИЋ Тодор — 86
 РАДИЧЕВИЋ Филип — 69—90, 185
 РАДОВИЋ Андрија 177
 РАДОВИЋ Блажо — 312
 РАДОВИЋ Г. — 119
 РАДОВИЋ Ранко — 320
 РАДОИЧИЋ Ђорђе Сп. — 186
 РАДОИЧИЋ Милутин — 157
 РАДОИЧИЋ Љубица П. — 246
 РАДОЈЕВИЋ Велько — 232
 РАДОЈЕВИЋ Данило — 59
 РАДОЈЧИЋ Никола — 229, 230
 РАДОЊИЋ — 16
 РАДОУКОВИЋСН, Milica — 194
 РАДОСАВЉЕВИЋ Паја Д. — 129
 РАДУЛОВИЋ Јован — 194, 202, 222
 РАДУЛОВИЋ М — 64

РАДУН, војвода љешански — 105
 РАЖНАТОВИЋ, Јован 149
 РАИЧЕВИЋ Светозар 194
 РАЈАЧИЋ Јосип — 84
 РАШОВИЋ Радошин — 222
 РАЈЕВСКИ Михаил — 49
 РАЈИЧКОВИЋ Милорад — 143
 РАЈНВАЈН Антон 122
 РАКИТИЋ Милутин — 180
 РАКИЋ Милан — 246
 РАКОЧЕВИЋ Марко Ж. — 142—149
 РАКОЧЕВИЋ Милан — 313
 РАКОЧЕВИЋ Новица — 64, 194
 РАКОЧЕВИЋ—ПЕТРИЧ Мелита — 313
 РАНКОВИЋ Живан — 195
 РАНКОВИЋ Светолик — 250
 РАСЛАПЧЕВИЋ Јован — 127
 РАТКОВИЋ Ристо — 231
 РАЧИЋ Дана — 246
 РАЧКИ Фрањо — 45, 95
 РЕЗЊИКОВ Л. О. — 298
 РЕН Дерсивал Кристифор — 298
 RETIF de la Breton — 298
 РИБАР Иван — 222
 РИЗВАНБЕГОВИЋ Али — бег
 RIČTER Vjenceslava — 322
 РИСТИЋ Јован — 35
 РИЧАРДСОН — 115
 РИШПЕН Жан — 189
 РОБЛЕС Б. 309
 РОВИНСКИ Павел Аполонович — 18,
 19, 26, 185, 306
 РОГАН, кнез цуцки — 105
 РОГАНОВИЋ Ђуро — 105
 РОГАНОВИЋ Живко — 108
 РОГАНОВИЋ Иларион — 105, 107, 182
 РОГАНОВИЋ Јован П. — 24, 27, 105
 —118, 189
 РОГАНОВИЋ Марија — 105
 РОГАНОВИЋ Петар Ј. — 27, 105
 РОГАНОВИЋ Радоња — 105
 РОГАНОВИЋ Стака — 105
 РОГАНОВИЋ Станко — 107
 РОГАНОВИЋ ЦРНОГОРАЦ — Радоје
 — 19, 105
 ROLLET G. Bailly — 195
 РОМАНОВ Александар I, руски цар —
 РОМАНОВ Александар II, руски цар
 — 34
 РОМАНОВ Павле I, руски цар — 80
 РОТКОВИЋ Радослав — 149
 РУВАРАЦ Димитрије — 44, 47, 48, 60,
 79, 86, 89
 РУВАРАЦ Иларион — 52, 60, 112, 113
 РУЖИЋИЋ Никанор 38, 48, 60
 РУКАВИНА Никола — 187
 РУС Алексије — 81
 РУСУЛИЋ Мирослав — 312
 С. — 60
 С. Г. — 60
 С. К. П. — 70, 71, 72, 89
 САВА, архиепископ тврски — 44, 84
 САВКОВИЋ Милош — 149

САИЧИЋ Владимир — 140, 149
 САИЧИЋ Никола — 320
 САНДУТО Марин — 10, 11
 CARNEVALE Manzen M. — 193
 СВЕТИ Василије — види БУРКОВИЋ
 Василије
 СВЕТИ Сава — види НЕМАЊИЋ Сава
 SEGUR de — 189
 СЕКУЛИЋ Исидора — 230
 СЕРГЕЈЕВСКИ Димитрије — 229
 СЕФЕРОВ Срђа — 322
 СИМИЋ Светислав — 60, 118
 СИМОВИЋ Драгош — 222
 СИМОНОВИЋ Светислав — 33
 СИЊЕНКО В. — 184
 СУПРИЕН Robert — 309
 СИТНИК Константин — 298
 СКРИГИН Жорж — 210
 СЛАВЕЈКОВ — 111
 СЛАНКАМЕНАЦ Првош — 159, 195
 СЛОБОДА Александар — 222
 СМАЈЛС Самоило — 121, 122, 124, 128
 СМИЧИКЛИАС Тадија — 60
 СОКОЛ Н. И. — 267
 СОКОЛОВИЋ — САС Сокол — 321
 SOMMIERES Vialla de — 306, 310, 315
 СОТИРОВИЋ Владан — 149
 СПАСИЋ Крунослав Ј. — 160, 306, 316
 СПАСОЈЕВИЋ Радојица М. — 141
 СРДИЋ Ђорђе — 69, 70, 75, 79, 82, 86,
 233, 237
 СРЕДАНОВИЋ Ђуко — 74, 232, 233,
 237
 СРЕЋКОВИЋ Панто — 43, 48, 60
 СТАЈИЋ Мита — 119, 124
 СТАКОВИЋ Марко — 16
 СТАНИЋ Милија — 241—301
 СТАНИЋ Милица — 241
 СТАНИЋ Нешо Р. — 87, 89
 СТАНИЋ Петар — 241
 СТАНИШИЋ Блажо — 200
 СТАНИШИЋ Милија — 19
 СТАНИШИЋ Мирко — 149
 СТАНКОВИЋ Бора — 147, 230, 309
 СТАНОЈЕВИЋ Бранислав — 60
 СТАНОЈЕВИЋ Ђорђе—Ђока М. — 163
 СТАНОЈЕВИЋ Станоје — 60, 107, 160
 STARACE — ĐILENTO Luidi
 СТАРИНА Новак — 201—202
 СТЕВОВИЋ Ј. — 249
 СТЕССЕНЕТТ — Olindo Gverni — 28,
 31
 СТЕПАНОВИЋ Александар — 320
 СТЕПАНОВИЋ Коста — 244, 245, 259,
 260, 264
 СТЕФАН Владислав — 81
 СТЕФАН Хенрик — 189
 СТИЈЕАНСКИ Радуле — В. МАРКОВИЋ
 Радуле
 СТОЈАДИНОВИЋ Лазар — 172
 СТОЈАНОВИЋ Бож. — 195
 СТОЈАНОВИЋ Братислав — 319, 321
 СТОЈАНОВИЋ З. — 249
 СТОЈАНОВИЋ Љуба — 73

СТОЈАНОВИЋ Стојадин — 245, 272
 СТОЈКОВИЋ Боривоје — 240
 СТОЈКОВИЋ Славо — 222
 СТОЈОВИЋ Милорад — 150
 СТОШИЋ Бранко — 222
 СТРУГАР Јован — 309
 СУБОТИЋ Јован — 35
 СУЊИЋ Јово — 312
 СУЛЕЈМАНИ Хивзи — 222
 СУНДЕЧИЋ Јован — 56, 97
 CHIUDINA Giacomo — 31, 61
 CHARLES Diehl — 195

 ТАДИЋ Александар — 218, 222
 ТАТАР Нико — 19
 ТАЦИТ — 219
 ТВРТКОВИЋ Владимир — 320
 ТЕНЕРОНИ Анибале — 94
 ТЕНИСОН Алфред — 164
 ТЕРИЋ Станиша — 76
 ТЕСЛА Никола — 172, 173, 184, 236
 ТИМОТИЈЕВИЋ Божидар — 245
 ТИТО види БРОЗ ЈОСИП
 ТОКИН Бошко — 195
 ТОЛСТОЈ Лав Николајевић — 128, 188
 ТОЛИНГЕР Роберт — 65
 ТОМАНОВИЋ Лазар — 61, 157, 171,
 172
 ТОМАНОВИЋ Никац (од Ровина) —
 201
 ТОМАШЕВИЋ Јован — 310, 314
 ТОМИЋ Јован Т. — 48, 49, 93
 ТОМИЋ Јаша — 164
 ТОМИЋ Светозар — 60, 61
 ТОМИЋ—ДРОБЊАК, Исаило Т. — 63,
 89, 127
 TONDINI de Quareughie Cesare — 94,
 95, 101
 ТОПАЛОВИЋ Зора Ј. — 195
 THOMAS Georgio Martino — 12, 13
 TOULA F. — 101
 ТРБОЈЕВИЋ Ранко — 320
 ТРЉВАР Morish — 310, 311, 315
 ТРИФУНОВИЋ Лазар — 322
 ТРОПОВИЋ Јосиф — 230, 234, 237
 ТУЗОВИЋ Хусеин — 223

 У. — 61
 У. Р. — 149
 УБАВКИЋ Милан С. — 61
 УОЛЕР — 115

 ФАРАДЕЈ Михаило — 171
 FERNANDES—DIAC Eduard — 132,
 136, 137
 FIGUERE Eugene — 195
 ФИЛИПОВИЋ Ђорђе (Георгије) —
 18, 20
 ФЛАШАР Мирон — 239
 FOANJE Rene — 165
 FRAKARALI Arnorlo — 136
 ФРАНИЋ Ј. — 16
 ФУЛЕР Томас
 (Fuller Thomas) — 115

FULIN R. — 13
 FUMAGALLI G. — 12

 ХАЦИ ДИМИТРИЈЕВИЋ Тодор —
 158, 173, 192
 ХАЦИ КОСАНОВИЋ Сава
 ХАЈДУКОВИЋ В. — 301
 ХАЈДУКОВИЋ Илија — 102
 ХАКСЛИ Алдос — 247
 ХАМИД султан — 45
 ХЕГЕЛ Фридрих
 (Hegel Georg Wilhelm Fridrich)
 ХЕРЦЕН Александар — 19
 ХЕЛТАЈ Евгеније — 136
 HENRI Ch. D'osmons — 195
 ХИЉФЕРДИНГ Александар
 Федоровић — 35
 ХОЛЕЧЕК Јозеф — 212, 221
 ХРЕБЕЉАНОВИЋ Лазар — 43, 44
 ХРИСТОДОПУЛО Јелена — 301
 ХУАНА, интгрн. плесачица — 309
 ХУНСКИ Вјекослава — 99, 100, 103,
 104
 ХУСИЋ Цавид — 223

 ЦАГИЋ Предраг — 320
 ЦАР Марко — 28, 31
 ЦВЕТКОВИЋ Мисал — 233
 ЦВЕТКОВИЋ Никола — 30
 ЦВИЈАНОВИЋ Ратко — 223
 ЦВИЈИЋ Јован — 233
 ЦЕМОВИЋ Марко П. — 191, 227
 ЦЕРОВИЋ Новица — 61, 254,
 ЦЕРОВИЋ Стојан — 139, 144, 191, 195
 ЦИЈЕН Теодор
 (Ziehen Theodor) — 125
 ЦИМЕША Борислав — 16, 19
 ЦИЦВАРИЋ Крста — 195
 ЦРНОЈЕВИЋ Ђурђе — 80, 156, 187
 ЦРНОЈЕВИЋ Иван — 58, 69, 92, 233
 ЦРНОЈЕВИЋ Станиша (Скендербер) —
 207
 ЦРНОЈЕВИЋ Стефан — 82

 Ђ — 61
 ЂЕРАНИЋ В. — 325
 ЂЕТКОВИЋ Јован — 223
 ЂИРИЉО, слов. мисионар — 29, 46,
 109, 114
 ЂИРИЋ Милош — 238
 ЂИРКОВИЋ Петар — 236
 ЂОПИЋ Бранко — 209
 ЂОРОВИЋ Владимир — 61
 ЂОРОВИЋ Светозар — 230

 ЧАНАДАНОВИЋ Мирко — 271
 ЧАНИНГ Вилијем
 (Channing Willem) — 115.
 ЧЕДИЋ Ибрахим — 301
 ЧЕЛЕВИЋ Петар Ш. — 16
 ЧЕНГИЋ Смаил-ага — 232
 ЧЕРНИ Томаш — 106
 ЧЕРНИШЕВСКИ Николај Г. — 18, 19
 ЧОРДАШИЋ Милан — 301

ЧРНОРИЗАЦ — 43
 ЧУЛИЋ Бранко — 99, 103, 104
 ЧУПИЋ—ПОПОВИЋ Ристо — В. ПО-
 ПОВИЋ ЧУПИЋ Ристо
 ЧУПИЋ—ПОПОВИЋ Павле М. — в.
 ПОПОВИЋ ЧУПИЋ Павле
 ЧУТУРИЛО Стево — 33, 116

ЏУНИЋ Слободан — 252

Ш. — 195

ШАБЧАНИН Милорад П. — 54
 ШАТЕВ Михаил — 115
 ШАТОВРИЈАН Франсоа
 (cha'teau'bri'and Français René, de)
 — 227

ШАУЛИЋ Аница — 247, 254, 255

ШАУЛИЋ Јелена — 195, 234

ШАУЛИЋ Новица — 247

ШАФАРИК Павел — 95, 228

ШВАБИЋ Михаило — 223

ШЕНОА Аугуст — 61, 211

ШИЛЕР Фридрих

(Schiller Johann Christoph Friedrich)
 — 144

ШИМЧИК Антон — 195

ШИПКА Милан — 286, 301

ШКЕРОВИЋ Никола — 114

ШОЛА Анастасије — 61

ШОПЕНХАУЕР Артур
 (Shopenhauer Arthur) — 115

ШОЋ Буро — 151

ШОЋ Перо — 90, 100, 117

ШОЋ Стаке — 151

ШПАГО — 61

ШПАДИЈЕР Буро Ј. — 64—67

ШПАДИЈЕР Јоко — 127

ШТАКЕЛБЕРГ — 34

ШТАУБРАНГЕР Звонко — 223

ШТРОСМАЈЕР Јосип Ј. — 54, 95, 174,
 178, 211, 227

ШУКОВИЋ Радивоје — 73, 74, 120, 129,
 132, 135, 150

ШУНДИЋ Аксентије — 82

ШЋЕКИЋ Михаило В. — 256

ШЋЕПАН Мали — 92

РЕГИСТАР ПЕРИОДИКЕ

Академац (Београд) — 219, 223
 Американски Србобран (Питтсбург) —
 176, 189, 192

Архитектура — 319

Архитектура и урбанизам (Београд) —
 319, 322, 323

Archiv für slavische philologie — 57

Archivio Veneto — 12, 13

Archivio Storico Italiano — 13

Ateneo Veneto — 13

Балкан (Београд) — 161, 175, 176, 189,
 195

Барске новине — 314, 315

Београдске новине — 140, 144

Београдске општинске новине — 175,
 195

Београдско школство — 301

Библиографски вјесник (Цетиње) — 8,
 10, 13, 18, 98, 99, 104, 106, 107, 112,
 118, 197, 201, 221, 226, 236, 237, 160,
 182, 183, 184, 186, 187, 192, 305, 306,
 314, 315, 316, 320.

Библиотекар (Београд) — 49, 50, 60

Библиотекарство (Сарајево) — 99

Bulletin Montenegrin — 195

Билтен Републичког завода за унапре-
 љивање школства (Титоград) — 25

Билтен Српског одбора просвјетних
 радника (Котор) — 228

Бока (Котор) — 21, 73, 86, 87, 220

Бока (Херцег—Нови) — 21, 120, 126,
 226, 234, 236, 237

Борба (Београд) — 192, 201, 215, 216,
 217, 218, 219, 220, 222, 223, 271, 278

280, 281, 319, 320

Воец (Љубљана) — 306, 311

Босанска вила (Сарајево) — 35, 45, 46,
 50, 56, 58, 70, 72, 87, 88, 91, 92, 107,
 116, 117, 128

Босанско-херцеговачки изворник
 (Сарајево) — 35, 46, 50, 56, 59

Босиљак (Загреб) — 39

Браник (Нови Сад) — 16, 78, 86, 87,
 92, 121, 128, 129

Бранич (Београд) — 35, 36, 45, 50

Браничево (Пожаревац) — 185, 186,
 187

Бранково коло (С. Карловци) — 35, 38,
 48, 51, 58, 86, 121, 128, 129

Братство (Београд) — 35, 45, 60

Братство (Сарајево) — 36, 49, 51

Бродоградитељ (Корчула) — 140, 148

Будућност (Београд) — 120, 127, 201,
 215, 216

Bulletin bi mensnel des Etrangers
 (Paris) — 164

Ваљци — 140, 142

Вардар (Скопље) — 51

Васпитање и образовање (Титоград) —
 63, 120, 128, 314

Велики илустровани ПТТ календар —
 171

Венац (Београд) — 245

Венац (Горњи Милановац) — 271

Весник Српске цркве (Београд) — 35,
 45, 46, 48, 54, 58, 59, 60, 88, 161, 181

Вечерње новости (Београд) — 51, 54,
 56, 58, 73, 86, 88, 189, 218, 222, 252,

257, 282, 284, 319, 320

- Видело (Београд) — 35, 42, 56
 Видици (Београд) — 320, 321
 Видовдан (Београд) — 36, 49
 Vienac (Загреб) — 51, 61, 70, 72, 89,
 92, 108
 Vita Taliana (Roma) — 194
 Vjesnik (Zagreb) — 90, 182, 192, 218,
 221, 254, 319, 320
 Vjesnik u srijedu (Zagreb) — 190
 Вјесник (Цетиње) — 92, 160, 161, 163, 189
 Војан (Београд) — 35, 39
 Војни весник (Београд) — 201, 214, 215
 Војнички гласник (Београд) — 120, 127,
 201, 215
 Војно дело (Београд) — 201, 216
 Војно-политички преглед — 200, 201
 214
 Време (Београд) — 149, 161, 167, 168,
 173, 174, 178, 179, 191, 194
 Вук (Задар) — 31
 Вѣдомости (Петерсбург) — 101

 Галаксија (Београд) — 300
 Giornale delle biblioteche (Genova) —
 Глас убровачки (Дубровник) — 59
 Глас истине (Нови Сад) — 73, 80
 Глас Православља (Београд) — 51
 Глас САНУ (Београд) — 38, 46, 93
 Глас трезвености (Београд) — 201, 215
 Глас Црне Горе (Подгорица) — 189
 Глас Црногорца (Цетиње, Неји код
 Париза), — 8, 17, 19, 22, 31, 32,
 60, 64, 73, 78, 87, 88, 92—95, 97,
 98, 116, 120—125, 128, 129, 161, 163
 —165, 188, 189
 Гласник Етнографског музеја на Це-
 тињу — 186, 187, 226, 232, 233
 Гласник железничара и бродара (Бео-
 град) — 191
 Гласник Историјског друштва у Но-
 вом Саду — 58
 Гласник Југословенског професорског
 друштва (Београд) — 226, 228, 246,
 247, 300
 Гласник Југословенског речног бродар-
 ства (Београд) — 201—215
 Гласник Пјешадијског војног училиш-
 та (Београд) — 201, 214, 215
 Гласник Православне цркве (Београд)
 — 51, 57, 58, 186
 Гласник Скопског научног друштва —
 194
 Гласник Српске академије наука
 (Београд) — 190
 Гласник српске православне патријар-
 шије (Београд) — 36, 49
 Гласник СУД (Београд) 35—39, 41—44,
 46, 49, 53, 101
 Гласник ЦАНУ за умјетност — 29,
 62, 97
 Гласник Цетињских музеја — 226, 234,
 237
 Гледишта (Београд) — 259
 Глобус (Загреб) — 319, 320
 Годишњак Одјељења за књижевност
 Института за језик и књижевност
 у Сарајеву — 17
 Годишњак Педагошке школе — Пе-
 дагошка академија (Никишић) 268,
 306
 Годишњак Поморског музеја у Котору
 — 187
 Годишњак САНУ (Београд) — 35, 47,
 48, 49, 51, 59, 93
 Годишњак Цетињске гимназије — 17,
 18, 225, 226, 234, 235, 240, 304, 315
 Годишњица Николе Чупића (Београд)
 — 35, 45, 60, 108
 Голуб (Сомбор) — 72, 85, 86, 88, 89,
 131, 135
 Градина (Ниш) — 51
 Грађанин (Нови Сад) — 120, 125
 Грађанска школа (Марибор — Бео-
 град) — 195
 Граничар календар (Нови Сад) — 36,
 49
 Грлица (Цетиње) — 73, 80, 97, 229
 Il Dalmata (Задар) — 16

 Дан (Цетиње) — 73, 86, 87, 92, 114,
 160, 163, 188, 189
 Даница (Нови Сад) — 87
 Дачићеве народне новине (Београд) —
 175
 Двадесети XX век (Београд) — 178, 192
 Дело (Београд) — 54
 Le Democrati nouvelle (Paris) — 164
 Денеша (Београд) — 59, 60, 128
 La Difesa — 61
 Дневне новости (Цетиње) — 152, 160,
 Дневни лист (Београд) — 35, 46, 48,
 52, 54, 60
 Добровољачки гласник (Београд) —
 201, 214
 Дом и врт (Београд) — 179
 Дом и свијет (Загреб) — 92
 Дом и школа (Београд) — 246, 247
 Домаћи лист (Цетиње) — 117, 189
 Домети (Сомбор) 293, 294
 Домовина (Београд) — 60, 194
 Доситеј (Београд) — 57
 Драшков рабош (Сплит) — 22, 28—32,
 92
 Државни календар краљевине Црне
 Горе (Париз) — 152, 161, 164, 165
 Друштвена обнова (Београд) — 166
 Дубровачка трибуна — 174
 Дубровник — 35, 40, 50, 56, 191
 Дувански гласник (Београд) — 132, 133
 Дуга (Београд) — 319, 320, 322
 Духовна стража (Београд) — 87

 Економска политика (Београд) — 319
 Епоха (Цетиње) — 120, 125
 Ероса (Roma) — 165

L'Europa Orientale (Roma) — 158, 165
 Експрес недељна ревија (Београд) — 220, 222

Жена данас (Београд) — 186
 Женски свет (Нови Сад) — 120, 125-126
 Живот (Сарајево) — 140
 Живот и рад (Београд) — 162, 166, 167, 171—175, 192, 193
 Жича (Крушевац) — 35, 45

Завичај (Београд) — 221, 222
 Задарска ревија (Задар) — 226, 233
 Задруга (Београд) — 140, 144, 145
 Задругарство (Београд) — 171—173
 Записи (Цетиње) — 36, 50, 140, 142, 166, 171, 190, 192, 193, 239, 240
 Застава (Нови Сад) — 16, 34, 35, 41, 42, 57, 71—75, 77, 89, 91
 Зборник Архитектонског факултета (Београд) — 319, 322
 Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена (Загреб) — 92
 Зборник за филологију и лингвистику (Нови Сад) — 252, 256
 Зборник Матице српске за књижевност и језик (Нови Сад) — 226, 234, 237
 Зборник Музеја позоришне умјетности (Београд) — 19
 Зборник радова ЈАУС — 319, 322
 Зборник радова професора и сарадника Педагошке академије у Никшићу — 236, 313
 Зборник УНА — 319
 Звезда (Београд) — 57, 117
 Земљак (Нови Сад) — 54
 Земљорадничка задруга (Београд) — 176
 Зета, календар (Подгорица) — 92, 120, 131, 133, 135, 136
 Зета (Подгорица) — 120, 126, 140, 149, 158, 175—179, 190
 Зета (Цетиње) — 17, 92, 97
 Зетски гласник (Цетиње) — 140, 142, 174, 176—179, 190, 227, 228
 Зора (Мостар) 35, 47, 48, 49, 52, 61, 87, 128

Извјештај Велике Гимназије (Сарајево) — 100
 Извјештај о раду и успјеху у школи 1929/30. г. Државна гимназија (Велика Кикинда) — 303
 Изградња (Београд) — 319, 323
 Илочки гласник — 172
 Илустрована политика (Београд), — 294, 319, 320.
 Илустроване цетињске новине (Цетиње) — 92
 Илустровано вријеме (Београд) — 161
 169

Инвалидски лист (Београд) — 140, 161, 183, 185
 Informations postales (Vienne) — 169, 170
 Исток (Вршац — Београд) — 35, 42, 56, 59
 Историјски записи (Титоград) — 92, 140, 147, 180—182, 191, 194, 197, 201, 215, 221, 236, 238, 306, 310, 311, 320
 Историјски гласник (Београд) — 18, 185
 Историјски часопис (Београд) — 195
 Источник (Сарајево) — 48, 52
 ИТ Новине (Београд) — 319

Јавор (Нови Сад) 35, 43, 52, 54, 58, 73, 77—79, 89, 92, 97, 108, 118
 Јединство (Приштина) — 300
 Једро (Бар) — 314
 Јеж (Београд) — 140
 Јежев календар (Београд) — 146
 Journal des Balkans (Bucurest) — 152, 160
 Journal philatelique de Berne — 182
 Југословенска држава (Antofagosta, Valparaiso) — 54
 Југословенска пошта (Сарајево) — 148
 Југословенска стручна штампа (Београд) — 155, 174, 175, 177, 178, 190
 Југословенски лист (Сарајево) — 99, 149
 Jugoslovenski Llojd (Загреб), 132, 134
 Југословенски спикер (Београд) — 259
 Јужнословенска искра (Београд) — 158
 Јужнословенски филолог (Београд) — 248, 250, 251, 253, 254, 267, 272, 290, 292, 297, 301
 Јутарње новости (Београд) — 270

Календар Матице српске (Нови Сад) — 52
 Керемпух (Загреб) — 140—146
 Књига за соколско село (Мостар—Сарајево) — 201, 214
 Књига и свет — 186
 Књига о синтези (Врњачка Бања) — 319, 323
 Књижевне новине (Београд) 140, 147, 226, 235, 293, 319
 Књижевни језик (Сарајево) — 301
 Књижевни лист (Цетиње) — 92, 98, 121, 122, 125, 128, 129
 Књижевност (Београд) — 187
 Књижевност и језик (Београд) — 226, 234, 242, 250—257, 260, 263, 271, 272, 282, 287, 288, 290, 293, 295, 296, 301
 Књижник (Нови Сад) — 231
 Ковчежић (Београд) — 288
 Коло (Београд) — 45
 Комунист (Београд), — 217
 Кулиса (Нови Сад) — 149

Култура (Загреб) — 268
 Културни радник (Загреб), 140, 146
 Лексикографија и лексикологија (Београд, Нови Сад) — 294
 Лепе куће (Београд) — 319
 Летопис Матице српске (Нови Сад) — 60, 92, 129, 190, 193—195, 221, 226, 234, 249, 250
 Листићи (Сарајево) — 58, 60
 Ловћенски одјек (Цетиње) — 120, 127
 Лука Бар — 313, 314, 316
 Lumina (Панчево) — 185, 187
 Луча (Цетиње) — 85, 88, 89, 92, 107, 117, 120, 127
 Љетопис ЈАЗУ (Загреб) — 60
 Ljudska pravica (Ljubljana) — 306, 311
 Мале новине (Сарајево) — 35, 46, 47, 57, 140, 148
 Мали журнал (Београд) — 163
 Матица рада (Београд) — 191
 Мир (Београд) — 47
 Мисао (Београд) — 166, 169, 172, 174, 189, 192
 Млада Зета (Подгорица) — 167
 Млада Србадија (Нови Сад, Београд) — 35, 37, 41
 Мозаик (Нови Сад) — 319
 Моја кућа — 319
 Le Monde Industrial Commercial et Agricole (Paris) — 165
 Монополски гласник (Београд) — 132, 133, 135, 137, 160, 173, 174, 179, 189, 190
 Монополски календар (Београд) — 132
 Нада (Сарајево) — 100
 Nazionale (Задар) — 54
 Напредак (Карловци, Земун, Нови Сад) — 52
 Народ (Загреб) — 56
 Народна армија (Београд) — 140, 154, 146, 183, 201, 215, 217, 218, 219, 221, 222
 Народна култура (Цетиње) — 226, 229, 305
 Народна мисао (Никшић) — 163
 Народна ријеч (Цетиње) — 120, 125
 Народне новине (Београд) — 52, 57, 174
 Народни глас (Београд) — 61
 Народни гласник (Темишвар) — 58
 Народни календар (Задар) — 35
 Народни лист (Цетиње) — 92, 161, 177
 Народно здравље (Београд) — 183
 Народно стваралаштво . Folklor (Београд) — 201, 204, 205, 207, 216, 221, 226, 234, 236, 237, 284, 287, 291

Настава и васпитање (Београд) — 251, 252, 253, 254
 Настава историје (Загреб) — 320
 Настава језика и књижевност у средњој школи (Београд) — 248
 Наука и техника (Београд) — 180
 Наш језик (Београд) — 242, 249, 250, 253—255, 271, 277, 282, 293, 296
 Наш календар — 52
 Наш стан — 319
 Наша домовина (Београд) — 242, 245, 246, 250
 Наша пошта (Београд) — 154, 157, 161, 167—174, 190, 194
 Naša reč (Прага) — 257
 Наша снага (Београд) — 179
 Наша стварност (Београд) — 250
 Наше доба — 52, 57, 59, 89
 Невесиње (Никшић) — 120, 125
 Недељне новости (Београд) — 223
 Неретљанин — 35, 46, 47
 Никшићке новине — 140, 147, 315
 НИН (Београд) — 201, 215, 216, 257, 319, 320, 322
 Нова Европа (Загреб) — 166
 Нова епоха (Београд) — 177, 178, 179, 190, 192
 Нова Зета (Цетиње) — 22, 30, 31, 73, 80, 87
 Нова зора (Београд) — 132, 134
 Нова искра (Београд) — 49, 58, 128
 Нова Србадија (Београд) — 155, 191
 Нова уставност (Београд) 35, 44, 45, 52, 56
 Нови живот (Загреб) — 201—214
 Нови лист (Београд) — 108, 115, 116
 Нови Требевић (Сарајево) 35, 46
 Ново време (Земун) — 52, 120, 127
 Новое время (Петроград) — 92
 Новости (Београд) — 195
 Обележја (Приштина) — 300
 Обзор (Загреб) — 35, 44, 46, 52, 92, 117, 121, 240
 Овдје (Титоград) — 28, 193, 201, 226, 234, 235, 306, 314, 319, 322
 Огледи (Титоград) — 226, 233
 Одјек (Сарајево) — 52, 148, 193, 263
 Омладина (Београд) — 416, 248
 Омладински покрет (Цетиње, Титоград) — 107, 140, 144, 145, 247
 Оногошт (Никшић) — 21, 28, 30, 85
 Onomastica jugoslavica (Ljubljana, Zagreb) — 267, 274, 277
 Ономастички прилози (Београд) — 292
 Општински вјесник (Цетиње) — 92
 Орао — 52
 Орлић (Цетиње) 35, 39, 40, 97
 Ослобођење (Сарајево) — 140, 190, 219, 294, 301
 Отаџбина (Београд) 37, 57, 60
 Оштракани јеж (Београд) — 245, 246

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE

DURĐE
 CRNOJEVIĆ

- La Palestra — 61
 Пастир (Цетиње) — 35, 41, 120, 128
 Пастирска реч (Београд) — 87
 Педагогија (Београд) — 301
 Педагошка стварност (Нови Сад) — 303, 311, 316
 Пензионерски гласник (Београд) — 161, 182, 183, 186—188
 Il Pensieror di Sanremo (San Remo) — 190
 Пионири (Београд) — 140, 147
 Питања савременог језика (Сарајево)
 Питања савременог књижевног језика (Сарајево) — 248, 252
 Побједа Т(итоград) — 13, 16, 93, 118, 121, 129, 136, 140, 145, 146, 148, 150, 181, 184—186, 191, 194, 197, 201, 215, 216, 219—222, 226, 228, 230, 231, 233, 248, 304, 306, 307, 309, 310, 319, 320
 Позор (Беч, Загреб, Сисак) — 35, 44
 Позориште (Цетиње) — 305—307
 Политика базар (Београд) — 282
 Политика експрес (Београд) — 221, 223, 267, 272—281, 284, 285, 287, 288, 293, 294, 297, 301, 319, 320
 Политика (Београд) — 57, 60, 89, 139, 140, 143, 147, 148, 168, 174, 183, 185—188, 190, 201, 214, 215, 219, 220, 221, 223, 226, 252—264, 268, 271—297, 304, 314, 316, 319, 320, 323
 Поља (Нови Сад) — 319
 Пошта (Загреб, Сплит, Нови Сад) — 168, 171
 Поштански календар (Београд) — 167
 Поштанско-телеграфски весник (Београд) — 167, 179, 180
 Roštni glasnik (Ljubljana) — 168, 171
 Правда (Београд) — 36, 49, 50, 139, 140, 142, 143, 156, 174, 192, 226, 240
 Правна мисао (Београд) — 175
 Православље (Београд) — 42, 56
 Prager Presse (Prag) — 193, 240
 Преглед (Сарајево) — 140, 145, 202, 222
 Преглед (Цетиње) 167
 Преглед архитектуре (Београд) — 319, 320
 Преодница (Београд) — 108
 Привредник (Београд) — 53, 191
 Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор (Београд) — 194
 Прилози проучавању народне поезије (Београд) — 226, 227, 246
 Приморске новине (Будва) — 226, 235
 Просветни радник (Скопје) — 193
 Просветни гласник (Загреб) — 53
 Prosvetni delovec (Ljubljana) — 306, 311
 Просвјета (Цетиње), 22, 27, 28, 32, 53, 65, 71—73, 79—85, 87, 89, 109, 120, 121, 123—125, 127, 129, 228, 232—234
 Просвјетни лист (Сарајево) — 301
 Просвјетни преглед (Београд) 140, 147, 247, 283, 286, 287, 291, 291, 292, 294, 301
 Просвјетни рад (Цетиње, Титоград) — 19, 125, 140, 144—147, 149, 181, 184, 230, 248, 252—256, 259, 260, 268, 272, 274, 278, 280, 282, 283, 284, 285, 300, 301, 305—308, 310, 311, 313, 320
 ПТТ Архив (Београд) — 183, 186
 ПТТ календар (Београд) — 192
 ПТТ стручни и синдикални часопис (Београд) — 181—185, 191
 Рад (Београд) — 53, 222, 319
 Рад ЈАЗУ (Загреб) 35, 37, 43, 45, 248
 Рад VIII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Београд) — 204, 216
 Рад IX конгреса Савеза фолклориста Југославије (Сарајево) — 207, 216
 Рад X конгреса Савеза фолклориста Југославије (Цетиње) — 206, 216, 233
 Рад XI конгреса Савеза фолклориста Југославије (Загреб) — 206, 216
 Рад XII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Љубљана) — 207, 216
 Рад XIII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Скопље) — 207, 216
 Рад XIV конгреса Савеза фолклориста Југославије (Београд) — 206, 218
 Рад XV конгреса Савеза фолклориста Југославије (Сарајево) — 205, 217
 Рад XVI конгреса Савеза фолклориста Југославије (Цетиње) — 206, 218
 Рад XVII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Загреб) — 205, 217
 Рад XVIII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Београд) — 235, 236
 Рад XIX конгреса Савеза фолклориста Југославије (Скопје) — 207, 235, 218
 Рад XX конгреса Савеза фолклориста Југославије (Београд) — 236
 Рад XXIV конгреса Савеза фолклориста Југославије (Скопје) — 237
 Рад XXVI конгреса Савеза фолклориста Југославије (Цетиње) 237
 Рад XXVII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Сарајево) — 237
 Радио Београд (Београд) — 173, 191
 Радио, телеграф, телефон (Београд, Љубљана)
 Ратник (Београд) — 162, 166, 167, 191, 193, 201, 214
 Revue de Balkan (Paris) — 133
 Revue Internationale de Sociologie (Paris) — 195
 Revue Internationale (Paris) — 195
 Revue Pierre Lotti (Rocheford) — 316

- La Revue diplomatique (Paris) — 193
 La Revue Contemporaine (Paris) — 164, 165, 195
 La Relais (Paris) — 167, 169, 170, 193, 194
 Република (Београд) — 161, 179, 180, 182, 184
 Rilindija (Priština) — 218
 Ројтер (Лондон)
 Руцкая старина (Петроград) — 92
 Споменик САН (Београд) — 92, 93
 Споменица ВПШ — ПА (Никшић), 278, 312
 Србадија (Београд) — 57, 60
 Србија (Београд) — 35, 41
 Србобран (Загреб) 35, 47, 48, 53, 56, 57, 60, 61, 118, 129
 Срђ (Дубровник) — 124
 Српске заставе (Београд) 35, 47, 48, 58, 61
 Српска зора (Беч) — 53
 Српска независност (Београд) — 35, 45, 53, 56
 Српске новине (Београд) — 35, 42, 44, 47, 56
 Српске илустроване новине (Нови Сад) — 35, 42, 108
 Српски глас (Задар) — 35, 48, 49, 53, 59
 Српски гласник (Пакрац) — 56
 Српски дијалектолошки зборник (Београд) — 244, 245, 295
 Српски дневник (Нови Сад) — 53, 61
 Српски књижевни гласник (Београд) — 58, 118, 149, 192, 193, 194, 247
 Српски лист (Задар) — 73, 79, 92
 Српски лист (Женева) — 193
 Српски магацин (Рисан) — 73, 84
 Савремена школа (Београд) — 252
 Савременик (Београд) — 251—254
 Самоуправа (Београд) — 42, 53, 56, 176—179, 191, 193
 Саобраћајни преглед (Београд) — 172, 173, 178
 Сарајевски лист (Сарајево) — 101
 Свет (Београд) — 221, 222, 262, 316, 320
 Svetlo (Prag) — 100
 Svetovid (Temišvar) — 73, 76
 Svobodnu občan (Prag) — 100
 Свој дом (Београд) — 192
 Седма сила (Београд) — 140, 148
 Селачка борба (Београд) — 201, 215
 Славинац (Дубровник) — 22, 27, 28, 35, 54, 73, 78
 Славјан (Целовац) — 73, 77, 88
 Slansky obzor (Prag)
 Слобода (Chicago) — 127
 Слободна Војводина (Нови Сад) — 201, 214
 Слободна мисао (Никшић) — 125, 126, 139—143, 148, 149, 167, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177—179, 191—193, 195, 226, 227, 228, 239
- Slobodna reč (Pittsburg) — 214
 Словенска мисао (Београд) — 120, 127, 175
 Словенско братство (Београд) — 201, 215
 Словянское обозрение (Петроград) — 92
 Соколка њива — 53
 Corriere Diplomatico (Roma) — 165
 Societa internazionale d'histoire postale (Grenoble) — 193
 Социјални архив (Београд) — 177
 Споменац (Панчево) — 120, 126, 152, 188
 Српки сион (Нови Сад) — 73, 85, 88
 Српско-далматински магацин (Задар) — 35, 39, 40, 41, 73, 75, 76, 77, 87
 Српско коло (Нови Сад) — 61, 73, 78
 Старинар (Београд) — 35, 44, 46, 92
 Старина ЈАЗУ (Загреб) — 35, 38, 45, 92
 Стварање (Титоград) — 59, 73, 88, 98, 135, 140, 143—149, 180, 181, 182, 185, 187, 192, 226, 230—233, 235, 240, 247, 306, 308—311, 315.
 Стражилово (Нови Сад) 35, 38, 44, 57, 59, 60
 Странникъ (Петроград) — 109, 117
 Стремљења (Приштина) — 300
 Студент (Београд) — 319, 320
 Сусрети (Цетиње) — 140, 144—148, 150, 232
- ТВ и радио ревија (Београд) — 272, 285
 Техника (Београд) — 319, 322
 Титов пионир (Цетиње, Титоград) — 140, 144—147
 Титоградска трибина — 219, 220, 273
 Трговински гласник (Београд) — 35, 48, 120, 127, 132, 134, 168, 172
 Требевић (Сарајево) — 53
 Трибуна (Београд) — 173, 191
 The Christian Statesman (Pittsburg) — 169
 Уговорни поштар (Брибир) — 171
 Уједињење (Београд) — 164,
 L'Union postale (Bern) — 163, 169
 Урбанизам Београд (Београд) — 319, 323
 Ускок (Београд или Загреб) — 48
 Уставност (Цетиње) — 35, 121, 128, 161, 163
 Учитель (Београд) — 120—122, 124, 128, 129
 Учительски лист (Цетиње) — 120—125
- Феријалац (Београд) — 242, 245
 Филателија (Загреб) — 181, 182, 187
 Филателиста (Београд) — 175, 182, 187
 Филологија (Загреб) — 260
 La France en Orient (Paris) — 164

- Хрватска (Загреб) — 92
 Хрватска стража (Загреб) — 195 —
 Хришћански вјесник (Београд) — 35,
 45, 47
 Христианское чтение (Петроград) —
 92
- Цариградски гласник — 35, 49, 54, 59,
 61, 107, 117
 Цетињске новине — 69, 71, 73, 88, 89,
 92
 Цетињски вјесник — 87, 88, 92, 100,
 120, 124, 125, 133, 136, 160, 161, 163
 Цетињски гласник — 120, 125
 Цетињски лист — 28, 88, 125, 226, 235,
 236, 315, 319, 320
 • Цетињски одјек — 120, 127, 128
 Corriere Diplomatico (Roma) — 165
 Црвена звезда (Београд) — 140, 146,
 220, 223
 Црквено общественог вестник (Пе-
 троград) — 92
- Црногорац (Цетиње) — 89, 91, 92, 97
 Црногорац (Подгорица) — 158, 166
 Црногорац, календар (Цетиње) — 161,
 166, 167
 Црногорка (Цетиње) — 17, 22, 28, 29,
 92, 97
 Црногорски гласник (Београд) — 166,
 191
 Црногорски гласник (Детроид) — 1
 The Cheistan Stateman (Pittsburg) —
 165
- Časopis Klubu českýck turistu (Prag)
 — 100
 Český lid (Prag) — 100
 Четврти јул (Београд) — 217, 220
 Чичак (Сарајево) — 140, 144
 Човјек и простор (Загреб) — 319, 322,
 323
- Школски вјесник (Сарајево) — 100,
 118, 128, 129

РЕГИСТАР НЕРИЈЕШЕНИХ ШИФРОВАНИХ ПОТПИСА*

- | | |
|---|---|
| <p> А. К. — 56
 Atom. — 54
 Б. Ј. — 54
 Б. Н. — 54
 В. — 54, 191
 В. Ј. — 57
 В. К. — 60
 В. М. А. — 191
 Г. В. —
 Г. А. К. —
 Д. М. — 220
 — др. — 56
 ДУШАН — 56
 Ђ. Р. — 220
 Ж. В. — 149
 И. М. — 300
 — ић. — 88
 Испосник — 57
 Ј. Ј. — 129
 Ј. Р.
 Ј. С. — 57
 Jahsqanq — 240
 Један „благонадежни“ — 57
 Један свештеник — 57
 Јота — 58
 К. — 58
 Lw. — 193 </p> | <p> Љ. Ђ. — 315
 Љ. К. — 221
 М. — 58, 193
 — М. — 59
 М. Б. — 59
 М. Ж. — 221
 М. Б. М.
 М. В.
 М. Ђ. — 149
 М. Ј. — 59
 М. М. — 193
 Marius — 92
 Н. П. — 40
 Никетић — 59
 П. — 129
 П. М. Д. — 59
 П. П. — 59
 Р. — 60, 89, 194
 С. — 60
 С. 60
 С. К. П. — 70, 71, 72, 89
 — У. — 61
 У. Р. — 149
 ц. г. — 195
 њ. — 61
 Ш. — 195
 Шпаго — 61 </p> |
|---|---|

* Неразјашњени иницијали, шифре и псеудоними унесени су у Регистар имена.

РЕГИСТАР РАЗРИЈЕШЕНИХ ШИФАРА И ПСЕУДОНИМА

- АНЂЕЛКОВИЋ Милош С. — 54
 Ти. Ђ, Зла.
- БАН Матија — 54
 М. Б.
- БАРАЋ Сава — 54
 Е. Ж.
- БЕРИЋ Гргур — 191
 Г. Б.
- БЛАГОЈЕВИЋ Душан — 148
 Д. Б.
- ВУКАДИНОВИЋ Живојин 148, 149
 Ж. В.
- ВУКИЋЕВИЋ Миленко М. — 54
 М. М. В.
- ВУКМАНОВИЋ Саво — 315
 С. В.
- ВУКСАН Душан Д.
 Д. В.
- ВУЛЕТИЋ Саво П. — 88, 128
- Х**
 Xavenius
- ВУЧКОВИЋ — Сапар Нико — 21
 Н. В. Сапар
- ГАЗИВОДА др Марко — 88
 Dr X
- ГЕРУН Шпиро Ј. — 56
 Ј. Ш. Г.
- ДРАГИЋЕВИЋ Ристо Ј. — 192
 Р. Д.
- ДРАГОВИЋ Марко П. — 92
 М. Д.
- М. П. Д.
- ДОРИОМЕДОВ Никола — 192
 Н. Д.
- БОНОВИЋ Светозар — 192
 С. Ђ.
- БОРЂЕВИЋ Ђорђе С. — 57
 С. Ђ.
- БУКИЋ Трифун — 192
 Ђ.
- ИБЛЕР Јанко — 57
 Д — с.
- ИВЕЉИЋ Митар — 23, 28—32
 М. И.
- Ивеља
 Косовка дјевојка
 Приморац
 Сестра Батрићева
 Старац духовник
- ЈАГИЋ Ватрослав — 57
 В. Ј.
- ЈОВАНОВИЋ Андрија — 22
 А. Ј.
- ЈОВАНОВИЋ Божидар Н. — 58
 Б. Н. Ј.
- ЈОВАНОВИЋ Михаило — 34, 37, 45,
 47, 58
 Михаило, митрополит српски
- ЈОВАНОВИЋ Новак — 240
 Н. Ј.
- ЈУРИШИЋ Живојин Ж. — 97
 Ж. Ј. Ј.
- КАЋАНСКИ Стеван Владислав — 58
 В.
- КОВАЧЕВИЋ Божидар — 193
 Б.
- ЛУКИЋ Василије — 149
 В. Л.
- МАРКОВИЋ Савић — 240
 С. Штедмилија
- МАРТИНОВИЋ др Нико С. 16-71
 Н. М.
- Др Н. Дубравић
- МАРТИНОВИЋ Перо 65
 Н. Н.
- МАТИЈАШЕВИЋ Стеван — 193
 М.
- МЕДЕНИЦА Радосав — 193
 Р. М.
- МИЛОШЕВИЋ Божидар — 316
 Б. М.
- МИТРОВИЋ Александар Љ. — 59
 А. Љ. М.
- ПЕЈАНОВИЋ Глигорије — 135—136
 Б. Југословенски

Г.
Гл.
Гл. П.
П.
ПЕТРОВИЋ Марко — 59
М. П.
ПЕТРОВИЋ Сретен
С. П.
ПИРОЋАНАЦ Милан — 36, 50
Стеван Братинић
ПОПОВИЋ Павле — 194
П. П.
ПРОТИЋ Стојан М. — 59
С. М. П.
РАДИЧЕВИЋ Нешо М. — 69, 70
Грудски
НЕШО Груда
РАДИЧЕВИЋ Филип Н. — 76, 80
Ф. Р.
Р — h
РОГАНОВИЋ Јован — 117
Ј. Р.
Р. Ј. П.
РУКАВАЦ Димитрије — 44, 47, 48, 60
В. С. Д.
СИМИЋ Светислав С. — 60, 118
Св.
Павле Орловић
СТАНИЋ Милија — 245
М. С. Дано
С. Милијевић
М. С.
СТАНОЈЕВИЋ Станоје — 60
Ст. Ст.
ТОМАНОВИЋ Лазар — 61
Т.
ТОМИЋ Светозар — 60
С. Т.
ТОМИЋ-ТРОВЊАК Исаило Т. — 89
Исаило Т.

СНИЈУДИНА Giacomo
Сн.
ШЕНОА Август — 61
А. Ш.
ШОЛА Анастасије — 61
Шола
ШОЋ др Перо — 152, 154, 161
А.
А. Е.
Б.
Б. Н.
ВЈЕЛИЋ П. Ш.
Ver.
Veritas
Горски
Добронамјерни
Др П. Ш.
Др С.
Задругар
И.
Ист.
Један Црногорац
Је Монтањар
Момчило
Н. ин.
П.
П. Ш.
П. Ђ. Ш.
Посматрач
Р. С.
С.
С. Н.
Х.
Хуз
Читалац
Ш.
ШПАДИЈЕР Ђуро — 65
Н. Н.
ШУКОВИЋ Радивоје — 150
Р. Ш.

ERRATA

Стр.	ред	Стоји	Треба
16	7. оздо 2. оздо 7. фуснота	додијелио 1881/82	додијелио 1880/81
17	16. озго 1. оздо	I. п. но росподар	In Но господар
18	1. оздо	Николај	Николајев
22	6. озго	пјесника	пјесник
24	5. озго 18. озго 24. озго	за III Љепава 1984.	за III разред Љепава 1894.
25	5. озго 24. озго	који одлуке	коју Одлике
26	14. озго 19. озго 32. озго	Братоножицима Миначкоин Млетича	Братоножићима Морачком Млетичак
28	9. озго 19. озго 24. озго 17. фуснота 12. библ. јед.	оставити „Димитрија Додског“ чланови оп. цит. књижевнице	остварити Димитрија Донског чланци оп. cit. књегивнице
31	43. библ. јед.	издавачком листу	издавачки лист
32	56. библ. јед. 57. библ. јед. школа у Даниловграду	Кола Недостаје анотација: Садржи: Школа у Подгорици, школа у Загарачу и школа у Грацу.	Школа
37	13. библ. јед.	Српско	Српско учено друштво у
38	20. библ. јед. 21. библ. јед.	Претампано из Трамилова ... друштва	Прештампано из Стражилова Оштампано из 60. књ. Гласника Српског ученог друштва
39	27. библ. јед. 33. библ. јед. 35. библ. јед.	Рачко-призренска Преговор (Издаве....	Рашко-призренска Предговор Издање
46	97. библ. јед.	Гласан	Глас САНУ
48	122. библ. јед.	Зока	Зора
51	20 библ. јед.	Библиографски подаци	Биографски подаци
54	65. библ. јед.	Нићифор	В: Нићифор
63	1. озго	сручној	стручној
69	4. озго 13. озго	1943. Неша	1843. Нешо
87	2. библ. јед.	Нешо Сташић	Нешо Станић
139	8. озго	његовим	њиховим
153	15. оздо	раваша	праваша
153	16. оздо	Ц	С
161	12. оздо	Х	Х Хуз.
191	24. библ. јед.	Перу Шошићу	Перу Шоћу
198	7. озго 10. озго	био на лика“?	био са Лика“)?
233	1. озго	Доситељ	Доситеј
301	13. библ. јед.	Христодупло Јелен	Христодопуло Јелена

НАПОМЕНА: Друге ситније штампарске грешке (погрешно стављени или изостављени знаци интерпункције и лако уочљиве словне и правописне грешке), које не мијењају смисао, нијесмо дали у овим исправкама, јер их има доста, а њихови читаоци могу и сами исправити.



С А Д Р Ж А Ј

	Стр.
УМЈЕСТО ПРЕДГОВОРА — — — — —	5
ЂУЗЕПЕ ВАЛЕНТИНЕЛИ (1805—1874) — — — — —	7
ЈОВО МАШАНОВИЋ (1857—1887) — — — — —	15
МИТАР ИВЕЛИЋ (1865—1892) — — — — —	21
НИЋИФОР ДУЧИЋ (1832—1900) — — — — —	33
ПЕТАР МАРТИНОВИЋ (1868—1916) — — — — —	63
ФИЛИП РАДИЧЕВИЋ (1839—1917) — — — — —	69
МАРКО ДРАГОВИЋ (1852—1918) — — — — —	91
ФЕРДИНАНД ВЕЛЦ (1864—1920) — — — — —	99
ЈОВАН РОГАНОВИЋ (1870—1920) — — — — —	105
ЂУРО ШПАДИЈЕР (1871—1953) — — — — —	119
ГЛИГОРИЈЕ ПЕЈАНОВИЋ (1888—1960) — — — — —	131
ВЛАДО МИЈУШКОВИЋ (1909—1963) — — — — —	139
ДР ПЕРО ШОЋ (1884—1966) — — — — —	151
САВО ОРОВИЋ (1888—1974) — — — — —	197
САВО ВУКМАНОВИЋ — — — — —	225
МИЛИЈА СТАНИЋ — — — — —	241
ДАНИЛО ЛЕКИЋ — — — — —	303
УРОШ МАРТИНОВИЋ — — — — —	317
РЕГИСТРИ	
— Регистар имена — — — — —	327
— Регистар периодике — — — — —	337
— Регистар неријешених шифрованих потписа — — — — —	344
— Регистар разријешених шифара и посудонима — — — — —	345

Лектор
БРАНКО БРНОВИЋ

Коректори:
МИЛОШЕВИЋ БРАНКА
МИЛОШЕВИЋ ЉИЉАНА

ЦЕНТРАЛНА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„БУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ”, ЦЕТИЊЕ

КАТАЛОГИЗАЦИЈА НА ИЗВОРУ (CIP)
016:929

МАРТИНОВИЋ, ДУШАН Ј.

ПОРТРЕТИ: (БИО-БИБЛИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД / ДУШАН Ј. МАРТИНОВИЋ.
— ЦЕТИЊЕ : ЦЕНТРАЛНА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СР ЦРНЕ ГОРЕ „БУРЂЕ
ЦРНОЈЕВИЋ”, 1983 — 1986 (ПОЖАРЕВАЦ:ПРОСВЕТА) . — 2 књ.; 24 цм . — (БИО-
-БИБЛИОГРАФИЈЕ/ЦЕНТРАЛНА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СР ЦРНЕ ГОРЕ „БУРЂЕ
ЦРНОЈЕВИЋ” ; књ. 4)

II . — 1986. 348 СТР.: ФОТОГРАФИЈЕ.
ФАКС.

ТИРАЖ: 1000. — РЕГИСТРИ,

ISBN 86-7079-002-5



Предао у штампу маја 1985. Ишао из штампе марта 1987. године.

Штампа: ГИРО „Просвета”, Пожаревац



Од истог аутора:
БУДВАНСКА РИВИЈЕРА. Туристичко-географска монографија. –Цетиње: Обод, 1973; 278 стр.
ЦЕТИЊЕ – постанак, функције и туристичке могућности. –Цетиње: Обод, 1977; 376 стр.
ПРОСВЕТА 1889–1901. Библиографија. –Цетиње: Централна народна библиотека СР Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“, 1979; 339 стр.
ЦЕТИЊЕ – споменици архитектуре. –Цетиње: Обод/1981/; 167 стр.

Коаутор проф. арх Урош Мартиновић.

ЦРНОГОРСКИ УЏБЕНИЦИ 1836–1981. Исторјиски преглед са библиографијом. –Титоград: Републички завод за унапређивање школства – ООУР Издавање уџбеника и уџбеничке литературе: 201 стр.

Коаутор Марко Марковић.

ЦЕТИЊЕ, град-херој. –Пожаревац: Просвета 1983; 232 стр.
ПОРТРЕТИ (био-библиографски преглед). –Цетиње: Централна народна библиотека СР Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“, 1983; 361 стр.

